ALTER TOMVS EPISTOLARVM D. HIERONYMI STRIDONIENSIS,

complectens ἐλεγκτικὰ, καὶ ἀπολογητικὰ, nimirum ea, quæ
pertinent ad diuerſas hæreſes, &
maledicorum calumnias.

ROMAE, M D LXIV,
Apud Paulum Manutium, Aldi F.
IN AEDIBVS POPVLI ROMANI.
Cum priuilegio Pii IIII, Pont. Max.

ARGVMENTVM.

MARIA, quæ Ieſum, Dei filium, mundo peperit, ſemper uirgo fuit, ut quæ uirum numquam cognouit, & Chriſtum Spiritu ſancto cooperante concepit. hoc autem quamuis certiſſimum ſit, & perpetua totius Eccleſiæ conſenſione firmatum, inuentus eſt tamen unus Heluidius, Auxentij Ariani diſcipulus, homo nec doctus, neque facundus, qui librum contra hanc ueritatem ſcribens, ex teſtimonijs ſacræ ſcripturæ perperam intellectis, & duorum ueterum Patrum auctoritatibus parum perpenſis, probare conatus eſt, Deiparam Mariam, poſtquam Ieſum citra hominis operam peperit, ex Ioſeph marito filios aliquot, qui fratres Domini ſint appellati, communi ceterorum hominum more genuiſſe. Inſanientem hunc hæreticum, motiq. capitis hominem, ſecuti ſunt aliqui deinde inſaniores, amentioresque, qui modo Heluidiani, ab auctore, modo Antidicomariani, ueluti Mariæ uirginis aduerſarij, dicti ſunt. Hunc errorem confutat nunc D. Hieronymus, & hæretici libri ineptias non minus accurata facundia, quam docta, eruditaq. oratione, iugulat, atque confodit.

HIERONYMVS ADVERSVS HELVIDIVM,
de perpetua uirginitate beatæ Mariæ.

NVPER rogatus a fratribus, ut aduerſus libellum cuiuſdam Heluidii reſponderem; facere diſtuli; non quod difficile fuerit, hominem ruſticanum, & uix primis quoque imbutum litteris ſuper ueri aſſertione conuincere; ſed ne, reſpondendo, dignus fieret, qui uinceretur. Huc accedebat, quod uerebar, ne homo turbulentus, & ſolus in uniuerſo mundo ſimul & laicus & ſacerdos, qui, ut ait ille, loquacitatem facundiam exiſtimat; &, maledicere omnibus, bonæ conſcientiæ ſignum arbitratur; accepta materia diſputandi, amplius inciperet blaſphemare, & quaſi de ſublimi loco in totum orbem ferre ſententiam; meque, quia ueritate non poſſet, laceraret conuiciis. Verum, quia hæ omnes tam iuſtæ ſilentii mei cauſæ, ob ſcandalum fratrum, qui ad eius rabiem mouebantur, iuſtiori fine ceſſarunt: iam ad radices infructuoſæ arboris euangelii ſecuris eſt admouenda, Matth. 3 & cum infœcunditate foliorum tradenda flammis: ut diſcat aliquando reticere, qui numquã didicit loqui. Igitur ſanctus mihi inuocandus eſt ſpiritus, ut beatæ Mariæ uirginitatem, ſuo ſenſu, ore meo defendat. Inuocandus & dominus Ieſus, ut ſacri uentris hoſpitium, cuius nouem menſibus inhabitator fuit, ab omni concubitus ſuſpicione tueatur. Ipſe quoque Deus pater eſt imprecandus, ut matrem filii ſui uirginem oſtendat fuiſſe poſt partum, quæ fuit mater ante, quam nupta. Non rhetorici campum deſideramus eloquii: non dialecticorum tendiculas, nec Ariſtotelis ſpineta conquirimus: ipſa ſcripturarum uerba ponenda ſunt; ut ipſis, quibus aduerſum nos uſus eſt, teſtimoniis reuincatur: ut intelligat ſe & legere potuiſſe, quæ ſcripta ſunt, & non potuiſſe, quæ pietate roborata ſunt, cognoſcere. Prima eius propoſitio fuit: Matthæus loquitur: Chriſti autem Matth. 1 generatio ſic erat: Cum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, priuſquam conuenirent, inuenta eſt habens in utero de ſpiritu ſancto: Ioſeph autem, uir eius, cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini in ſomnis apparuit ei, dicens: Ioſeph, fili Dauid, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. quod enim natum eſt in ea, de ſpiritu ſancto eſt. Ecce, inquit, habes deſponſatam, non commendatam, ut dicis; & utique non ob aliud deſponſatam, niſi quandoque nupturam. neque enim de non conuenturis euangeliſta dixiſſet: Priuſquam conuenirent: quia nemo de non pranſuro dicit, antequam pranderet. Deinde ab angelo uxorem appellatam, & coniunctam. Audiamus nunc, quid ſcriptura pronunciet. Exurgens, inquit, Ioſeph a ſomno, fecit ſicut præceperat ei angelus Domini; & accepit uxorem ſuam; & non cognouit eam, donec peperit filium ſuum. Curramus per ſingula; & impietatem eiſdem, quibus ingreſſa eſt, ueſtigiis perſequentes, pugnantia inter ſe dixiſſe doceamus. Deſponſatã confitetur; & ſtatim uxorem uult eſſe, quam confeſſus eſt ſponſam. Rurſum, quã uxorem nominat, dicit non ob aliud deſponſatã, niſi quandoque nupturam. Et ne parum hoc arbitremur: habes, inquit, deſponſatam, non commendatam, ideſt, necdũ uxorẽ, necdum maritali uinculo copulatã. In eo uero, quod ait: Neque enim de nõ conuenturis euangeliſta

dixiſſet: Priuſquam conuenirent: quia nemo de non pranſuro dicit, Antequã pranderet:
doleam ne, an rideam, neſcio: imperitiæ arguam, an temeritatis accuſem? Quaſi, ſi quis
dixerit; antequam in portu pranderem, ad Africam nauigaui; non poſſit ſtare ſententia ni-
ſi ei in portu prandendum quandoque ſit. aut, ſi uelimus dicere: Paulus apoſtolus, ante-
quam ad Hiſpanias pergeret, Romæ in uincula coniectus eſt: aut certe illud: Heluidius, an
tequam pænitentiam ageret, morte præuentus eſt: ſtatim aut Paulo poſt uincula ad Hiſpa-
nias ſit eundum: aut Heluidio pænitentia agenda poſt mortem; cum ſcriptura dicat: In in-
Pſal.6 ferno autem quis confitebitur tibi? ac non potius ſit intelligendum, quod, Ante, præpoſi-
tio, licet ſæpe conſequentia indicet, tamen nonnumquam ea tantum, quæ prius cogitaban
tur, oſtendat. Vnde nec neceſſe ſit, ut cogitata fiant, cum aliud ideo interuenerit, ne ea,
Matth.1 quæ cogitata ſunt, fierent. Igitur cum euangeliſta dicat, Priuſquam conuenirent, proximũ
nuptiarum tempus oſtendit; & in eo iam rem fuiſſe, ut, quæ prius ſponſa fuerat, eſſe uxor
inciperet. quaſi dixerit: ante quam oſcula, amplexusq. miſcerent; antequam rem agerent
nuptiarum; inuenta eſt habens in utero. Inuenta eſt autem a nullo alio, niſi a Ioſeph: qui
ſponſæ uterum tumentem pene iam licentia maritali, & curioſis oculis deprehendit. Non
tamen ſequitur, ut prioribus docuimus exemplis, eum cum Maria conueniſſe poſt partum,
cuius conueniendi deſiderium uteri conceptione ſublatum eſt. Quod autem in ſomnis dici
tur ad Ioſeph: Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam. Et rurſum: Exurgens autem Ioſeph
a ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini; & accepit uxorem ſuam: nullum mouere
debet, quaſi ex eo, quod uxor eſt appellata, ſponſa eſſe deſierit: cum hanc eſſe ſcripturæ
diuinæ conſuetudinem nouerimus, ut ſponſas appellet uxores: ſicut ſequentibus Deute-
Deut.22 ronomii teſtimoniis approbatur: Si quis, inquit, inuenerit uirginem deſponſatam uiro in
campo, & uim faciens dormierit cum ea, morte moriatur: quia humiliauit uxorem proximi
ſui. Et in alio loco: Si autem fuerit adoleſcentula deſponſata uiro; & inuenerit homo eam
in ciuitate; & dormierit cum ea, educetis utrumque ad portam ciuitatis illius; & lapidabun
tur lapidibus, & morientur: adoleſcentula quidem, quia non proclamauit, cum eſſet in ci-
uitate: uir autem, quia humiliauit uxorem proximi ſui: & eradicabitis malum ex uobiſmet-
Deut.20 ipſis. Necnon & alibi: Et quis eſt ille homo, cui deſponſata eſt uxor, & non accepit eam?
Vadat, & reuertatur in domum ſuam; ne forte moriatur in bello, & forte homo alius acci-
piat eam. Si cui autem ſcrupulus commouetur, quare deſponſata, & nõ potius ſine ſponſo,
ſiue, ut ſcriptura appellat, marito, uirgo conceperit: ſciat triplicem fuiſſe rationem: primo,
ut per genealogiam Ioſeph, cui Maria cognata erat, origo quoque Mariæ monſtraretur: ſe-
cundo, ne, iuxta legem Moyſi, ut adultera lapidaretur a populo: tertio, ut, ad Aegyptum
fugiens, haberet ſolatium cuſtodis potius, quam mariti. Quis enim in tempore illo uir-
gini crediidiſſet, de ſancto eam ſpiritu concepiſſe, ueniſſe ad eam angelum Gabrielem,
Dan.13 Dei detuliſſe mandatum; ac non magis, quaſi adulteram, iuxta exemplum Suſannæ
ſententiæ omnium condemnaſſent: cum hodie, toto iam credente mundo, argumenten-
Eſa.7 tur Iudæi, Eſaia docente de Maria & uirginitate eius: Ecce uirgo in utero concipiet, &
pariet filium: in Hebræo iuuenculam ſcriptum eſſe, non uirginem, ideſt, Halma, non be-
thula? Aduerſus quos in alio loco competentius diſſeremus. Denique, excepto Ioſeph, &
Elizabet, & ipſa Maria, paucisq. admodum, ſi quos ab his audiſſe poſſumus exiſtimare, o
mnes Ieſum filium exiſtimabant Ioſeph: intantum, ut etiam euangeliſtæ, opinionem uulgi
exprimentes, quæ uera hiſtoriæ lex eſt, patrem eum dixerint ſaluatoris: ut ibi: Et uenit
Luc.2 in ſpiritu in templum, haud dubium quin Simeon. Et cum inducerent puerum Ieſum pa-
rentes eius, ut facerent de illo ſecundum conſuetudinem legis. Et alibi: Et erant pater illius
& mater admirantes ſuper iis, quæ dicebantur de eo. Et rurſum: Et ibant parentes eius per
annum in Hieruſalem in ſollemni die Paſchæ. Ac deinde: Et, completis diebus cum reuer-
terentur, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Ipſa quo-
Luc.1 que Maria, quæ ad Gabrielem reſponderat, dicens: Quo modo fiet hoc, quia uirum non
Luc.2 cognoſco? quid de Ioſeph loquatur, auſculta: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus
& ego, dolentes quærebamus te. Non enim hæc Iudæorum, ut plerique argumentantur,
non illudentium uox eſt. Euangeliſtæ patrem Ioſeph dicunt: patrem Maria confitetur: Non
quod, ut ſuperius indicaui, uere pater Ioſeph fuerit ſaluatoris: ſed quod, ad famam Mariæ
conſeruandam, pater ſit ab omnibus exiſtimatus: qui antequam moneretur ab angelo: Io-
Matth.1 ſeph fili Dauid, ne timueris accipere mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt,
de ſpiritu ſancto eſt: cogitabat occulte dimittere eam. intantũ ſuum non eſſe, qui cõceptus
fuerat

herat, confidebat. Sed iam ſatis docendi magis, quam reſpondendi ſtudio diſputatum eſt,
ar Ioſeph pater Domini, cur Maria appellata ſit coniux: in quo & hoc breuiter contine-
ur, cur fratres eius quidam eſſe dicantur. Verum quia ſuum locum huic quæſtiuncu-
læ reſeruamus, & ad reliqua feſtinat oratio: nunc illud eſt diſſerendum, quo modo ſcri-
ptura dicat: Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini; &
accepit uxorem ſuam; & non cognouit eam, donec peperit filium, & uocauit nomen eius
Ieſum. In quo primum aduerſarius ſuperfluo labore deſudat, cognoſcendi uerbum ad coi
tum magis, quam ad ſcientiam eſſe referendum: quaſi hoc quiſquam negauerit, & eas ine
ptias, quas redarguit, aliquando prudens quiſpiam potuerit ſuſpicari. Deinde uult docere,
quod, Donec, ſiue, Vſque, aduerbia, certum tempus ſignificent; quo completo, fiat id,
quod uſque ad illud temporis, quod præſcriptũ eſt, non fiebat, uelut in præſenti: Et non co
gnoſcebat eam, donec peperit filium. Apparet, inquit, cognitam eſſe poſt partum, cuius
cognitionem filii tantum differebat generatio. Et ad hoc approbandum congerit de ſcriptu
ris exempla quamplurima, more Andabatarum gladium in tenebris uentilans, & linguæ ſo
num ad confodienda ſui tantum corporis membra concutiens. Ad quod nos breuiter re-
ſpondemus: & Cognoſcebat, & Donec, & Vſque, ad ſermonem, in ſcripturis ſanctis du-
pliciter intelligi. Et de eo quidem, quod ſcriptum eſt, Cognoſcebat, ad coitum eſſe referen
dum; ipſe diſſeruit, nullo dubitante, quin ad ſcientiam ſæpe referatur, ut ibi: Remanſit Luc.2
puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Nunc illud eſt oſtendendum,
ut, quo modo ibi conſuetudinem ſcripturæ ſecutus eſt, ſic etiam in, Donec, eiuſdem ſcri-
pturæ auctoritate frangatur: quæ ſæpe certum tempus, ut ipſe diſſeruit, in eius aſſumptio-
ne ſignificat, ſæpe infinitum, ut eſt illud, quod Deus ad quoſdam loquitur in prophetis: Hier.7
Ego ſum, ego ſum: &, donec ſeneſcatis, ego ſum. Numquid, poſtquam illi ſenuerint, Eſa.46
Deus eſſe deſiſtet? Et ſaluator in euangelio ad apoſtolos, Ecce ego, inquit, uobiſcum ſum
omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi. Ergo, poſt conſummationem ſæcu- Matth.28
li, a diſcipulis ſuis Dominus abſcedet; & tunc, quando in duodecim ſoliis iudicaturi ſunt Luc.21
duodecim tribus Iſrael, Domini conſortio fraudabuntur? Paulus quoque apoſtolus Corin 1. Cor.15
thiis ſcribens, Primitiæ, ait, Chriſtus: deinde ii, qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius
crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & patri, cum deſtruxerit omnem
principatum, & omnem poteſtatem, & uirtutem. Oportet enim illum regnare, donec po-
nat omnes inimicos ſub pedibus eius: omnia enim ſub pedibus eius ſubiecit. Eſto, de ho
mine dictum ſit: non negamus, de eo, qui paſſus eſt crucem, qui poſtea ſedere iubetur a
dextris. quid ſibi uult hoc, quod ait: Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes ini
micos ſub pedibus eius? Numquid tamdiu regnaturus eſt Dominus, donec incipiant eſſe
inimici ſub pedibus eius; &, poſtquam illi ſub pedibus fuerint, regnare deſiſtet; cum uti-
que tunc magis regnare incipiet, cum inimici cœperint eſſe ſub pedibus? Dauid quoque in Pſal.122
quarto graduum pſalmo, Sicut oculi ancillæ, ait, in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri
ad dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri. Ergo tamdiu propheta oculos ha-
bebit ad Dominum, quamdiu miſericordiam impetret, & poſt impetratam miſericordiam
oculos torquebit in terram? Qui in alio loco dicit: Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, Pſal.118
& in uerbum iuſtitiæ tuæ. Poteram ſuper hoc innumerabilia exempla congerere, & omnem
laceſſentis procacitatem teſtimoniorum nube cælare: uerum adhuc pauca ſubiiciam, ut his
ſimilia ipſe ſibi lector inueniat. Loquitur in Geneſi ſermo diuinus: Et tradiderunt Iacob de- Gen.35
os alienos, qui erant in manibus eorum, & inaures, quæ erant in auriculis eorum. Et ab-
ſcondit ea Iacob ſubter terebinthum, quæ eſt in Sichimis, & perdidit ea uſque in hodier-
num diem. Item in fine Deuteronomii: Et defunctus eſt Moyſes, ſeruus Domini, in terra Deut.34
Moab per uerbum Domini, & ſepelierunt eum in Geth prope domum Phegor, & nemo ſcit
ſepulcrum eius uſque in diem iſtum. Certe hodiernus dies illius temporis exiſtimandus eſt,
quo hiſtoria ipſa contexta eſt. ſiue Moyſen dicere uolueris, auctorem pentateuchi, ſiue Eſ-
dram, eiuſdem inſtauratorem operis, non recuſo. nunc hoc quæritur, an id, quod dictum
eſt, Vſque in diem iſtum, ad illam referatur ætatem, qua libri editi, ſiue conſcripti ſunt. Do
ceat igitur, poſt illam diem tot iam annorũ uſque ad nos uoluminibus exactis, aut idola,
quæ ſub terebintho cõdita fuerant, reperta, aut Moyſi tumulum inueſtigatũ: quia obnixe aſ
ſerit, poſt donec & uſque eſſe incipere, quod tamdiu nõ fuit, quamdiu uſque cõpleretur &
donec. quin potius animaduertat ſcripturæ ſanctæ idioma, & nobiſcum, in quo hæſitabat,
intelligat ea, de quibus poſſet ambigi, ſi non fuiſſent ſcripta, ſignari; cetera uero noſtræ
intelligẽtiæ derelinqui. Si enim adhuc recẽti tempore uiuentibus iis, qui uiderant Moyſen,

ſepulcrum eius potuit ignorari: multo magis, tot ſæculis prætereuntibus. Iuxta quod & illud intelligitur de Ioſeph, euangeliſtam id indicaſſe, de quo ſcandalum poterat moueri, non eam cognitam eſſe a uiro ſuo uſque ad partum: ut multo magis intelligeremus, cognitam non fuiſſe poſt partum, a qua tunc ſe abſtinuit, cum adhuc de uiſioue poterat fluctuare. Ad ſummam, illud requiro, quare ſe abſtinuerit Ioſeph uſque ad partus diem. Reſpondebit utique, quia angelum audierit dicentem: Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Ad qnod nos inferimus: Et certe audierat: Ioſeph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam. Prohibitum ei fuerat, ne relinqueret, ne adulteram exiſtimaret uxorem. Numquid & a congreſſu coniugis ſeparatus fuerat, cum utique, ne ſepararetur, magis fuiſſet admonitus? Et audebat, inquit, uir iuſtus, Dei in utero audiens filium, de uxoris coitu cogitare? Pulchre. qui ergo ſomnio tantum credidit, ut uxorem non auderet attin
Luc.2 gere; is, poſtquam paſtorum uoce cognonerat angelum Domini ueniſſe de cælis, & dixiſſe ad eos: Nolite timere: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid: & cum eo laudes militiæ concinuiſſe cæleſtis: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: qui Symeonem Iuſtum inter amplexus paruuli uiderat prædicantem: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum uerbum tuum in pace: quia uiderunt oculi mei
Matth.2 ſalutare tuum: qui Annam prophetiſſam, Magos, ſtellam, Herodem, angelos uiderat. qui, inquam, miracula tanta cognouerat, Dei templum, Spiritus ſancti ſedem, Domini ſui ma-
Luc.2 trem audebat attingere? Et certe Maria conſeruabat omnia uetba hæc, conferens in corde ſuo. Ac ne impudenter neges iſta ignoraſſe Ioſeph: Et erant, inquit Lucas, pater illius & mater admirantes ſuper his, quæ dicebantur de eo. Licet tu mira impudentia hæc in Græcis codicibus falſata contendas, quæ non ſolum omnes pene Græciæ tractatores in ſuis uoluminibus reliquerunt, ſed nonnulli quoque e Latinis, ita ut in Græcis habentur, aſſumpſerint. Nec neceſſe eſt nunc de exemplariorum uarietate tractare; cum omne & ueteris, & nouæ ſcripturæ inſtrumentum in Latinum ſermonem exinde tranſlatum ſit; & multo purior manare credenda ſit fontis unda, quam riui. Hæc, ais, apud me nugæ ſunt, & argumentationes ſuperfluæ, & diſputario magis curioſa, quam uera. Numquid non potuit ſcriptura dicere: & accepit uxorem ſuam, & non fuit amplius auſus contingere eam: ſicut de
Gen.38 Thamar dixit & Iuda? aut defuerunt Matthæo uerba, quibus id, quod intelligi uolebat,
Matth.1 poſſet effari? Non cognouit, inquit, eam, donec peperit filium. Poſt partum ergo cognouit, cuius cognitionem ad partum uſque diſtulerat. Si tam contentioſus es, iam nunc tua mente ſuperaberis. Nolo mihi aliquod inter partum & coitum tempus interſeras. Nolo di-
Leu.12 cas, mulier, quæcumque concepit, & peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, ſecundum dies ſeceſſionis & purgationis ſuæ immunda erit; & octauo die circumcidet carnem præputii eius; & trigintatribus diebus ſedebit in ſanguine puro; & omne ſanctum non
Hier.5 tanget: & reliqua. Statim eam inuadat Ioſeph: ſtatim audiat per Hieremiã: Equi inſanientes in feminas facti ſunt mihi: unuſquiſque ad uxorem proximi ſui binniebat. Alioqui quo modo ſtare poterit: Non cognouit eam, donec peperit filium: ſi poſt purgarionis tempus expectat; ſi quadraginta rurſum diebus tanto tempore dilata libido differtur? Polluatur cruore puerpera: obſtetrices ſuſcipiant paruulum uagientem: maritus laſſam teneat uxorẽ. Sic incipiant nuptiæ, ne euangeliſta mentitus ſit. Sed abſit, ut boc de matre ſaluatoris, & uiro iuſto ſit exiſtimandum. Nulla ibi obſtetrix: nulla muliercularum ſedulitas interceſſit:
Luc.2 ipſa pannis inuoluit infantem: ipſa & mater, & obſtetrix fuit: Et collocauit eum, inquit, in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Quæ ſententia & apocryphorum deliramenta conuincit, dum Maria ipſa pannis inuoluit infantem; & Heluidii expleri non paritur uoluptatem, dum in diuerſorio locus non fuit nuptiarum. Verum, quia iam ſatis abundeq. reſpondimus ad id, quod propoſuerat: Antequam cõuenirent, & non cognouit eam donec peperit filium: ad tertiam ueniendum eſt quæſtionem, ut, iuxta diſputationis eius ordinem, etiam noſtræ reſponſionis ordo procedat. Vult enim alios quoque filios Mariam procreaſſe: & ex eo, quod ſcriptum eſt: Aſcendit autem Ioſeph in ciuitatem Dauid,
Luc.2 ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore, prægnante: Factum eſt autem cum ibi eſſent, impleti ſunt dies ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum: nititur approbare primogenitum non poſſe dici, niſi eum, qui babeat & fratres: ſicut unigenitus ille uocatur, qui parentibus ſolus ſit filius. Nos autem ita definimns: Omnis unigenitus eſt & primogenitus: non omnis primogenitus eſt unigenitus. primogenitus eſt non tantum poſt quem
Num.18 & alii, ſed ante quem nullus. Omne, inquit Dominus ad Aaron, quod aperit uuluam ab

omni carne, quæ offertur Domino, ab homine uſque ad pecus, tibi erunt: tantummodo
pretiis redimant primogenitta hominum, & primogenita pecorum immundorum. Defini-
uit ſermo Dei, quid ſit primogenitum: Omne, inquit, quod aperit nuluam. Alioqui, ſi
non eſt primogenitus, niſi is tãtum, quem ſequuntur fratres; tamdiu ſacerdotibus primoge
nita non debenrur, quamdin & alia fuerint procreata; ne forte, partu poſtea non ſequente,
unigenitus ſit, & non primogenitus. Redemptio, inquit, eius erit ab nno menſe, æſtima-
tio quinque ſiclorum. Siclus, ſecundum ſiclum ſanctuarii uiginri oboli ſunt. Tantummo-
do primogenita uitulorum, & primogenita ouium, & primogenita caprarum nõ redimes,
quia ſancta ſunt. Cogit me ſermo Dei, ut omne maſculinum, quod aperit uuluam, ſi de
mundis animalibus ſit, deo uoueam, ſi de immundis, redimam, dans pretium ſacerdoti.
Poſſum reſpondere, & dicere: Quid me in unius menſis ſtringis articulo? Quid primogeni
tum uocas, quem an fratres ſequantur, ignoro? Expecta donec naſcatur ſecundus. Nihil
debeo ſacerdoti, niſi & ille fuerit procreatus, per quem is, qui ante natus eſt, incipiat eſſe
primogenitus. Nonne mihi ipſi apices loquentur, & me ſtultitiæ redarguent, eum eſſe di-
ctum primogenitum, qni aperiat uuluam, non qui habeat & fratres? Denique interrogo
de Ioanne, quem conſtat eſſe unigenitum, an & primogenitus fuerit? Vtrum ne & ipſe, ſe-
cundum legem, pro toto ei legi fuerit obnoxius? ambigi non poteſt. Certe de ſaluatore ſcri
ptura ſic loquitur: Cum expleti eſſent dies purgationis eorum, ſecundum legem Moyſi, Luc. 2
duxerunt eum in Herusalem, ut offerrent eum Domino: ſicut ſcriptum eſt in lege Domini:
Quia omne maſculinum adaperiẽs nuluam, ſanctum Domino uocabitur: & ut darent ho- Exod. 13
ſtias, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos colum- Leuit. 12
barum. Si hæc lex tantum ad primogenitos pertinet, primogenitum autem ſequentes fa-
ciunt: non debuit lege primogeniti teneri, qui de ſequentibus ignorabat. ſed quia te-
netur lege primogeniti etiam ille, quem fratres ceteri non ſequuntur: colligitur, eum pri-
mogenitum uocari, qui uuluam aperiat, & ante quem nullus ſit, non eum, quem frater
poſt genitus ſubſequatur. Moyſes ſcribit in Exodo: Factum eſt autem circa mediam no- Exo. 12
ctem, & Dominus percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharao-
nis, qui ſedebat ſuper thronum eius, uſqne ad primogenitum captiuæ, quæ eſt ad lacum,
& omne primogenitum pecoris. Reſponde mihi: Qui tunc ab exterminatore fuerant
interempti, primogeniti fuerunt, an & unigeniti? ſi primogeniti tantum illi uocantur,
qui fratres habent: ergo ab interemprione unigeniti liberati ſunt. ſi autem & unigeni-
ti cæſi ſunt: contra ſententiam factum eſt, nt inter primogenitos & unigeniti morerentur.
aut unigenitos liberabis a pæna, & ridicnlus eris: aut, ſi confiteberis interfectos, ingratis
obtinebimns, & unigenitos primogenitos appellari. Extrema propoſitio ſuit, (licet id
ipſum in primogenito uoluerit oſtendere) fratres Domini in euangeliis nominari, ut ibi:
Ecce mater eius & fratres eius ſtabant foris, qnærentes loqui cum eo. Et alibi: Poſt hæc de- Matth. 12
ſcendit Capharnaum ipſe & mater eius, & fratres eius. Et ibi: Dixerunt ergo fratres eius Ioan. 2
ad eum: Tranſi hinc, & uade in Indæam, ur & diſcipuli tui uideant opera tua, quæ facis. Ioan. 7
Nemo enim aliquid in occulto ſaciens, quærit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta te
ipſum mundo. Ioanne deſuper inſerente: Neque enim fratres eius tunc credebant in eum.
Item Marcus, & Matthæus: Et docebat eos in ſynagoga eorum in patria ſua, ita ut ſtuperẽt, Mar. 6
& dicerent: Vnde huic omnis hæc ſapienria, & uirtutes? Nonne hic eſt fabri filius? nonne Matth. 13
mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioſes, & Simon, & Iudas, & ſorores
eius omnes apud nos ſunt? Lucas quoque in Actibus apoſtolorum ita refert: Hi omnes erãt Act. 1
inſtantes unanimes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribns ipſius.
Necnon & Paulus apoſtolus in eadem hiſtoriæ ueritate pari uoce concordat: Aſcendi autẽ Gal. 1
ſecundum reuelationem, & neminem uidi apoſtolorum niſi Petrum, & Iacobum, fratrem
Domini. Et rurſum in alio loco: Numquid non habemns poteſtatem manducandi, & bi- 1. Cor. 9
bendi? Numquid non habemus poteſtatem mulieres circumducendi, ſicut & ceteri apoſto
li, & fratres Domini, & Cephas? Et ne forte aliquis Iudæorum teſtimoninm non admitte-
ret, qui etiam nomina fratrum illius ediderunt, ſimili eos aſſerẽs in fratribus errore dece-
ptos, quo in patre æſtimando ſunt lapſi; argute præcauit, & ait: Hæc eadem uocabula ab
euangeliſtis in alio loco nominari, & eoſdem eſſe fratres Domini filios Mariæ. Matthæus lo Matth. 27
quitur: Erant autem ibi (haud dubium, quin ante crucem Domini) & mulieres multæ a
longe ſpectantes, quæ ſecutæ fuerant Ieſum a Galilæa, miniſtrantes illi. inter quas erant Ma
ria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioſetis mater, & mater filiorum Zebedæi. Item Marcus: Mar. 15
Erant autem & mulieres a longe aſpicientes, inter quas erant Maria Magdalene, & Maria

Iacobi

Iacobi minoris, & Ioſetis mater & Salome : ibiq. poſt modicum: & aliæ multæ, quæ aſcen-
Luc.24 derant cum eo in Hieruſalem. Necnon & Lucas: Erant autem Maria Magdalene, & Ioan-
na, & Maria Iacobi, & ceteræ cum eis. Hæc iccirco replicauimus, ne calumnietur, & cla-
mitet, ea, quæ pro ſe faciant, a nobis eſſe ſubtracta, & ſententiam ſuam non teſtimoniis ſcri
pturarum, ſed lubrica diſputatione conuulſam: Ecce, inquit, Iacobus, & Ioſes, filii Ma-
riæ, quos Iudæi fratres appellauerunt. Ecce Maria Iacobi minoris, Ioſetis mater. Minoris
Mar.15 autem Iacobi, ad diſtinctionem maioris, qui erat filius Zebedæi, ſicut & in alio loco Mar-
cus ponit. Maria autem Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioſetis, uiderunt ubi poneretur, &,
tranſacto ſabbato, emerunt aromata, & uenerunt ad monumentum. Et utique ait: Quam
miſerum erit, & impium, de Maria hoc ſentire, ut, cum aliæ feminæ curam ſepulturæ Ieſu
habuerint, matrem eius dicamus abſentem: aut alteram eſſe Mariam, neſcio quam, con-
Ioan.19 fingamus: præſertim cum euangelium Ioannis teſtetur præſentem eam illic fuiſſe, quando
illam de cruce Dominus iam uiduam, ut matrem Ioanni cōmendabat. Aut numquid euan
geliſtæ & falluntur, & fallunt, ut eorum Mariam matrem dicerent, quos Iudæi fratres Ieſu
eſſe dixerunt? O furor cæcus, & in proprium exitium mens ueſana. Dicis, ad crucem Do
mini matrem eius fuiſſe præſentem: dicis, Ioanni diſcipulo ob uiduitatem & ſolitudinem
commendatam; quaſi iuxta te non haberet quattuor filios, & innumeras filias, quarum
conſortio frueretur. Viduam quoque nominas, quod ſcriptura non loquitur. Et cum o-
mnium euangeliſtarum exempla proponas, ſolius tibi Ioannis uerba non placent. Dicis,
tranſitorie ad crucem Domini eam fuiſſe præſentem; ne conſulto præteriſſe uidearis: & ta-
men, quæ cum illa mulieres fuerint, ſiles. Ignoſcerem neſcienti, niſi uiderem conſulto reti
Ioan.19 centem. Audi itaque, Ioannes quid dicat: Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius,
& ſoror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magdalene. Nulli dubiū eſt, duos fuiſſe apo-
ſtolos, Iacobi uocabulo nuncupatos, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi. Iſtum, ne-
ſcio quem minorem Iacobum, quem Mariæ filium, nec tamen matris Domini, ſcriptura
commemorat, apoſtolum uis eſſe, an non? Si Apoſtolus eſt, Alphæi filius erit: & credidit
Ioan.7 in Ieſum, & non erit de illis fratribus, de quibus ſcriptum eſt. Neque enim fratres eius cre
debant in eum. Si non eſt apoſtolus, ſed tertius neſcio quis Iacobus: quo modo eſt frater
Domini putandus? & quo modo tertius ad diſtinctionē maioris appellabitur minor? cum
maior & minor non inter tres, ſed inter duos ſoleant præbere diſtantiā, & frater Domini
Gal.1 apoſtolus ſit, Paulo dicente: Deinde poſt triennium ueni Hieruſalem uidere Petrum, &
manſi apud illum diebus quindecim. Alium autem apoſtolorum uidi neminem, niſi Iaco-
Gal.2 bum fratrem Domini. Et in eadem epiſtola: Et cognita gratia quæ data eſt mihi, Petrus, &
Iacobus, & Ioannes, qui uidebantur columnæ eſſe. Ne autem hunc putes Iacobum filium
Act.12 Zebedæi, lege Actus apoſtolorum. Iam ab Herode fuerat interemptus. Reſtat concluſio, ut
Maria iſta, quæ Iacobi minoris ſcribitur mater, fuerit uxor Alphæi, & ſoror Mariæ, matris
Domini, quam Mariam Cleophe Ioannes euangeliſta cognominat, ſiue a patre, ſiue a gen-
tilitate familiæ, aut quacumque alia cauſa ei nomen imponens. Si autem inde tibi alia at-
que alia uidetur, quod alibi dicatur: Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophe:
Exod.2.3 diſce ſcripturæ conſuetudinem, eundem hominem diuerſis nominibus nuncupari. Raguel
Iud.6 ſocer Moyſi & Iethro dicitur. Gedeon, nullis cauſis immutati nominis ante præmiſſis, ſubi
4.Reg.14 to Hieroboal legitur. Ozias rex Iuda uiciſſim Azarias uocatur. Mons Tabor Itabyrium dici
2.Par.26 tur. Rurſum Hermon Phœnices cognominant Sanior, & Amorræus cognominat eum Sa-
nir. Eadem cæli plaga tribus nominibus appellatur, Nageb, Theman, Darom. Lege Eze-
Ezech.47 (48 chielem. Petrus & Simon dicitur & Cephas. Iudas zelotes, in alio euangelio Thaddæus di-
Ioan.1 citur: multaq. alia, quæ ad exemplum horum pertinent, ipſe ſibi de omnibus ſcripturis le-
Luc.6 ctor poterit congregare. Nunc illud eſt, quod conamur oſtendere, quemadmodum fratres
Matth.10 Domini appellentur, filii materteræ eius Mariæ; qui antea non credentes, poſtea credide-
runt. Licet fieri potuerit, ut, uno ſtatim credente, alii diu increduli fuerint: & hanc fuiſſe
matrem Iacobi, & Ioſetis, ideſt Mariam Cleophe, uxorem Alphæi: & hanc dictam Mariam
Iacobi minoris. Quæ ſi eſſet mater Domini; magis eam, ut in omnibus locis, matrem illius
appellaſſet; & non, aliorum dicendo matrem, alterius uoluiſſet intelligi. Verum in hac par
te contentioſum funem non traho: alia fuerit Maria Cleophe, alia Maria Iacobi, & Ioſetis;
dummodo conſtet, non eandem Mariam Iacobi, & Ioſetis eſſe, quam matrem Domini.
Et unde, ais, fratres Domini dicti ſunt, qui nō erant fratres? Iam nunc doceberis, quattuor
modis in ſcripturis diuinis fratres dici, natura, gente, cognatione, affectu: Natura, Eſau,
Iacob, duodecim patriarchæ, Andreas & Petrus, Iacobus & Ioannes: Gente, qua omnes

Iudæi inter ſe fratres uocantur: ut in Deuteronomio: Si autem emeris fratrem tuum, qui eſt Deut.15
Hebræus, uel quæ eſt Hebræa, ſeruiet tibi ſex annis: & ſeptimo anno dimittes eum liberum
abs te. Et in eodem: Conſtituendo conſtitues ſuper te principem, quem elegerit Dominus Deut.17
Deus tuus, eum, qui ex fratribus tuis ſit. Non enim poteris conſtituere ſuper te hominem
alienigenam, quia non eſt frater tuus. Et rurſum: Ne, uiſo uitulo fratris tui, uel oue eius Deut.22
errantibus per uiam, negligas ea. reuerſione reduces ea fratri tuo. Quod ſi non appropin-
quat tibi frater tuus, neque noueris eum: colliges ea intra domum tuam; & erunt tecum,
donec quærat ea frater tuus; & reddes ei. Et apoſtolus Paulus, Optabam, inquit, ego ipſe Rom.9
anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, cognatis ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ.
Porro cognatione fratres nocãtur, qui ſunt de una familia, ideſt πατριᾶ: quod Latini pater-
nitate interpretantur: cum ex una radice multa generis turba diffunditur, ut in Geneſi. Di Gen.13
xit autem Abrabam ad Lot: Non ſit rixa inter me, & te: inter paſtores meos, & paſtores
tuos: quia fratres nos ſumus: Ibiq. Et elegit ſibi Lot regionem Iordanis: & eleuauit Lot ab
Oriente: & diſceſſerunt unuſquiſque a fratre ſuo. Et certe Lot non eſt frater Abrahæ, ſed fi-
lius fratris eius Aram. Thara quippe genuit Abraham, & Nachor, & Aram: & Aram ge- Gen.11
nuit Lot. Et rurſum: Abraham autem erat annorum ſeptuagintaquinque, cum exiret de Gen.12
Charan. Et ſumpſit Abraham Saram uxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui. Quod ſi adhuc
dubitas, fratrem, fratris filium nuncupari: accipe exemplum. Cum autem audiſſet Abra- Gen.14
ham, quia captiuus ductus eſt Lot frater ſuus; numerauit uernaculos ſuos trecentos decem
& octo. Et cum cædem nocturni impetus deſcripſiſſet, adiecit: Et reduxit omnem equita-
tum Sodomorum, & Lot fratrem ſuum reuocauit. Sufficiebant hæc ad ea, quæ diximus,
approbanda. Sed ne in aliquo cauilleris; & te quaſi lubricus anguis euoluas: teſtimoniorũ
ſtringendus es uinculis; ne querulus ſibiles, & dicas te magis argumentationibus tortuoſis,
quam ſcripturarum ueritate ſuperatum. Iacob, Iſaac filius ac Rebeccæ, cum fratris inſidias
metuens Meſopotamiam perrexiſſet, acceſſit & deuoluit lapidem ab ore putei, & adaqua-
uit oues Laban, fratris matris ſuæ: et oſculatus eſt Iacob Rachel: & exclamans uoce ſua Gen.29
plorauit: & indicauit Rachel, quia frater eſt patris eius: & quia filius Rebeccæ eſt. Ecce &
hic eadem lege, qua ſupra, frater ſororis filius appellatur. Et iterum: Dixit autem Laban
ad Iacob: Quoniam frater meus es, non ſeruies mihi gratis: Dic mihi, quæ ſit merces tua.
Expletis itaque uiginti annis, cum, ignorante ſocero, uxoribus filiisq. comitatus reuerte- Gen.31
retur ad patriam, conſecutus eſt eum Laban in monte Galaad. & cum idola, quæ Rachel oc
cultabat, quæſita non inueniſſet in ſarcinis; reſpondit Iacob, & dixit ad Laban: Quæ culpa
mea eſt, & quod delictum meum, quod perſecutus es me? & quare ſcrutatus es omnia uaſa
mea? quid inueniſti de omnibus rebus tuis? Pone hic in conſpectu fratrum tuorum & fra-
trum meorum: & redarguent inter nos duos. Reſponde, qui ſint iſti fratres Iacob & Laban,
qui tunc fuerant in præſenti. Eſau certe frater Iacob abſens erat, & Laban filius Bathuel, fra
tres, excepta ſorore Rebecca, non habuit. Innumerabilia ſunt iſtiuſmodi, libris inſerta
diuinis. Sed, ne longum faciam: ad extremam diuiſionis partem reuertar: ideſt, & affectu
fratres dici, qui in duo ſcinditur, in ſpiritale, & in cõmune. In ſpiritale, quia omnes Chri-
ſtiani fratres uocamur, ut ibi: Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in Pſal.132
unum. Et in alio pſalmo ſaluator, Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Et alibi: Pſal.21
Vade, dic fratribus meis. Porro in commune, quia omnes homines ex uno patre nati, pari Ioan.20
inter nos germanitate coniungimur. Dicite, ait, iis, qui oderunt uos, Fratres noſtri eſtis.
Et Apoſtolus ad Corinthios: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis ſer 1.Cor.5
uiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi nec cibum ſumere. Et cetera
his ſimilia. Interrogo nunc, iuxta quem modum fratres Domini in euangelio intelligas ap-
pellari. Iuxta naturam? Sed ſcriptura non dicit, nec Mariæ eos uocans filios, nec Ioſeph.
Iuxta gentem? Sed abſurdum eſt, ut pauci ex Iudæis uocati ſint fratres: cum omnes, qui
ibi erant hac lege Iudæi, fratres potuerint appellari. Iuxta affectum humani iuris, ac ſpiri-
tus? Verum, ſi ſic; qui magis fratres, quam apoſtoli, quos docebat intrinſecus, quos matres Matth.12
uocabat, & fratres? Aut, ſi omnes, quia homines, fratres; ſtultum fuit nunciari, quaſi pro
prium: Ecce fratres tui quærentes te: cum generaliter omnes homines hoc iure ſint fratres.
Reſtat igitur, ut iuxta ſuperiorem expoſitionem, fratres eos intelligas appellatos cognatio-
ne, non affectu, non gentis priuilegio, non natura: quo modo Lot Abrahæ, quo modo
Iacob Laban eſt appellatus frater: quo modo & filiæ Salphaad accipiunt clerũ inter fratres Num.27
ſuos: quo modo & Abraham ipſe Saram ſororem ſuam habuit uxorem. Etenim ait: Vere Gen.20
ſoror mea eſt de patre, ſed non de matre, ideſt, fratris eſt filia, non ſororis. Alioqui quale

eſt,

eſt, ut Abraham, uir iuſtus, patris ſui filiam coniugem ſumpſerit: cum in primis homini-
bus propter aurium ſanctitatem id ipſum ſcriptura non nominet, malens intelligi, quam
Leuit.20 proferri; & Deus lege poſtea ſanciat, ac minetur: Qui acceperit ſororem ſuam de patre ſuo,
uel de matre ſua, & uiderit turpitudinem eius, & ipſa uiderit turpitudinem illius; oppro-
brium eſt: & exterminabuntur coram filiis generis ſui. Turpitudinem ſororis ſuæ detexit,
peccatum ſuum recipiet. Imperitiſſime hominum, iſta non legeras: &, toto ſcripturarum
pelago derelicto, ad iniuriam uirginis tuam rabiem contuliſti, in exemplum eius, quem fa
bulæ ferunt, cum uulgo eſſet ignotus, & nihil boni poſſet facinoris excogitare, quo nobi-
lis fieret, Dianæ incendiſſe templum: &, nullo prodente ſacrilegium, fertur ipſe in mediũ
proceſſiſſe, clamitans ſeſe incendium ſubieciſſe: ſciſcitantibus Epheſi principibus, quam
ob cauſam hoc facere uoluiſſet, reſpondiſſe: ut, quia bene non poteram, male omnibus
innoteſcerem. Et hoc quidem Græca narrat hiſtoria. Tu uero templum Dominici corporis
ſuccendiſti: tu contaminaſti ſacrarium ſpiritus ſancti, ex quo uis quadriiugam fratrum &
Matth.13 ſororum proceſſiſſe congeriem. Denique cum Iudæis uoce ſociata dicis: Nõne hic eſt fabri
filius? nonne mater eius dicitur Maria; & fratres eius Iacobus, & Ioſes, & Simon, & Iudas,
& ſorores eius omnes apud nos ſunt? Omnes, niſi de turba, non dicitur. Quis te, oro, an
te hanc blaſphemiam nouerat? quis dupondii ſupputabat? Conſecutus es quod uolebas,
nobilis es factus in ſcelere. ego ipſe, qui contra te ſcribo, cum in eadem tecum urbe conſi-
ſtam,, albus, ut aiunt, ater ue ſis, neſcio. Prætermitto uitia ſermonis, quibus omnis liber
tuus ſcatet. Taceo ridiculum exordium: O tempora, o mores. Non quæro eloquentiam;
quam ipſe non habens, in fratre Carterio requiſiſti. non, inquam, flagito linguæ nitorem:
animæ quæro puritatem. Apud Chriſtianos enim ſolœciſmus eſt magnus, & uitium, tur-
pe quid uel narrare, uel facere. Ad calcem uenio, & te cornuta interrogatione concludo:
ſicq. tecum agam, quaſi ſuperius nihil egerim, eodẽ modo dictos eſſe fratres Domini, quo
Luc.2 Ioſeph dictus eſt pater; Ego, inquit, & pater tuus, dolentes quærebamus te. Mater hæc lo-
quitur, non Iudæi. Et ipſe euangeliſta refert: Et erant pater & mater illius admirantes ſuper
iis, quæ dicebantur de eo. & his ſimilia, quæ iam enumerauimus, in quibus parentes uo-
cantur. Ac, ne forte de exemplariorũ ueritate cauſeris; quia tibi ſtultiſſime perſuaſiſti, Græ-
cos codices eſſe falſatos: ad Ioannis euangelium uenio, in quo pleniſſime ſcribitur: Inue-
Ioan.1 nit Philippus Nathanael, & ait illi: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ, inuenimus
Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. Certe hoc in tuo codice continetur. Reſponde mihi, quo
modo Ieſus ſit filius Ioſeph, quem conſtat de ſpiritu ſancto eſſe procreatum? Vere Ioſeph pa
ter fuit? Quamuis ſis hebes, dicere non audebis. An putabatur? Eodem modo æſtimentur
& fratres, quo æſtimatus eſt pater. Sed quoniam iam e cautibus & confragoſis locis ena-
uigauit oratio; pandenda ſunt uela, & in epilogos illius irruendum; in quibus ſciolus ſibi
uiſus, Tertullianum in teſtimonium uocat, & Victorini, Pictauienſis epiſcopi, uerba pro-
ponit. Et de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quam Eccleſiæ hominem non fuiſſe.
De Victorino uero id aſſero, quod & de euangeliſtis, fratres eum dixiſſe Domini, nõ filios
Mariæ, fratres autem eo ſenſu, quem ſuperius expoſuimus, propinquitate, non natura.
Verum nugas terimus, &, fonte ueritatis omiſſo, opinionum riuulos conſectamur. Num-
quid non poſſum tibi totam ueterum ſcriptorum ſeriem commouere, Ignatium, Polycar-
pum, Irenæum, Iuſtinum martyrem, multosq. alios apoſtolicos & eloquentes uiros, qui
aduerſus Hebionem, & Theodotum Byzantium, & Valentinum, hæc eadem ſentientes,
plena ſapientiæ uolumina conſcripſerunt? quæ ſi legiſſes aliquando, plus ſaperes. Sed me-
lius puto, breuiter ad ſingula reſpondere, quam, diutius immorando, uolumen extendere.
In illud nunc impetum facio: in quo tu, uirginitatem & nuptias comparando, diſertus eſſe
uoluiſti. Riſimus in te prouerbium, Camelum uidimus ſaltitantem. Dicis: Numquid me-
liores ſunt uirgines, Abraham, Iſaac, & Iacob, qui habuere coniugia? Numquid non quoti
die Dei manibus paruuli finguntur in uentribus; ut merito erubeſcere debeamus, Mariam
nupſiſſe poſt partum? Quod ſi hoc illis turpe uidetur; ſupereſt, ut non credant etiam Deum
per genitalia uirginis natum. turpius eſt enim iuxta eos, Deum per uirginis pudenda geni
tum, quam uirginem ſuo uiro nupſiſſe poſt partum. Iunge, ſi libet, & alias naturæ contu-
melias, nouem menſibus uterum inſoleſcentem, faſtidia, partum, ſanguinem, pannos.
Ipſe tibi deſcribatur infans, tegmine membranarũ ſolito conuolutus. Ingerantur dura præ-
ſepia, uagitus paruuli, octauæ diei circumciſio, tempus purgationis, ut probetur immun-
dus. Non erubeſcimus, non ſilemus. Quanto ſunt humiliora, quæ pro me paſſus eſt: tan
to plus illi debeo. Et cum omnia replicaueris, cruce nihil contumelioſius proferes, quam
profite-

profitemur, & credimus, & in qua de hoſtibus triumphamus. Sed, ut hæc, quæ ſcripta
non negamus; ita ea, quæ non ſunt ſcripta, renuimus. Natum Deum eſſe de uirgine
credimus, quia legimus: Mariam nupſiſſe poſt partum, non credimus, quia non legimus.
Nec hoc ideo dicimus, quo nuptias condemnemns: ipſa quippe nirginitas fructus eſt nu-
ptiarum: ſed quod nobis de ſanctis uiris temere æſtimare nihil liceat. Poſſumus enim hac
æſtimatione poſſibilitatis contendere, plures quoque uxores habuiſſe Ioſeph, quia plures
habuerit Abraham, plures habuerit Iacob; & de his eſſe uxoribus fratres Domini; quod
plerique non tam pia, quam audaci temeritate confingunt. Tu dicis Mariam uirginem non
permanſiſſe: ego mihi plus uindico, etiam ipſum Ioſeph uirginem fuiſſe per Mariam, ut ex
uirginali coniugio uirgo filius naſceretur. Si enim in nirum ſanctum fornicatio non cadit,
& aliam eum uxorem habuiſſe non ſcribitur; Mariæ autem, quam putatus eſt habuiſſe, cu-
ſtos potius fuit, quam maritus i relinquitur, uirginem eum manſiſſe cum Maria, qui pa-
ter Domini meruit appellari. Et quia de comparatione uirginitatis & nuptiarum ſum aliqua
dicturus; obſecro lecturos, ne me putent nuptiis detraxiſſe in uirginum laude, & aliquam
feciſſe diſtantiam inter ſanctos ueteris teſtamenti & noui, ideſt inter eos, qui habuere con-
iugia, & eos, qui a complexu mulierum penitus receſſerunt; uerum pro condicione tempo-
rum alii eos tunc ſubiacuiſſe ſententiæ; & alii nos, in quos fines ſæculorum decurrerunt. 1.Cor.10
Quamdiu lex illa permanſit: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram: Et, Maledicta Gen.1.8.
ſterilis, quæ non parit ſemen in Iſrael: nubebant omnes, & nubebantur, &, derelictis pa- Exod.23
rentibus, fiebant una caro. quando uero uox illa pertonuit: Tempns breuiatum eſt: reli- Deut.7
quum eſt, ut, qui habent uxores, ſic ſint, quaſi non habeant, adhærentes Domino: unus 1.Cor.7
cum eo efficimur ſpiritus. Quare? Quia qui ſine uxore eſt, cogitat ea, quæ Domini ſunt, 2.Cor.6
quo modo placeat Deo: qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt huius mundi, quo 1.Cor.7
modo placeat uxori. Et diuiſa eſt mulier, & uirgo. Quæ non eſt nupta, cogitat quæ ſunt
Domini, nt ſit ſancta corpore, & ſpiritu. nam quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quo
modo placeat uiro. Quid oblatras? quid repugnas? Vas electionis hæc loquitur. Diuiſa eſt,
dicens, mulier, & uirgo. Vide, quantæ felicitatis ſit, quæ & nomen ſexus amiſerit. Virgo
iam mulier non uocatur. Quæ non eſt nupta, cogitat quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta & cor-
pore, & ſpiritu. Virginis definitio, ſanctam eſſe corpore, & ſpiritu, quia nihil proſit carnē
habere uirginē, ſi mente quis nupſerit. Quæ uero nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quo
modo placeat uiro. Idem tu putas eſſe, diebus & noctibus uacare orationi, uacare ieiuniis,
& ad aduentū mariti expolire faciem, greſſum frangere, ſimulare blanditias? Illa hoc agit,
ut turpior appareat, & naturæ bonum infuſcet iniuria: hæc ad ſpeculum pingitur, & in con-
tumeliam artificis conatur pulchrior eſſe, quam nata eſt. Inde infantes garriunt: familia
perſtrepit: liberi ab oſculis & ab ore dependent: computantur ſumptus: impendia præpa-
rantur. hinc cocorum accincta manus carnes terit: hinc textricum turba commurmurat:
nunciatur interim uir uenire cum ſociis. Illa ad hirundinis modum luſtrat nniuerſa pene-
tralia, ſi torus rigeat, ſi pauimenta uerrerint, ſi ornata ſint pocula, ſi prandium præpara-
tum. Reſponde, quæſo, inter iſta ubi ſit Dei cogitatio? Et hæ felices domus. Ceterum,
ubi tympana ſonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei ti-
mor? Paraſitus in contumeliis gloriatnr: ingrediuntur expolitæ libidinum uictimæ: & te-
nuitate ueſtium nudæ impudicis oculis ingeruntur. his infelix uxor aut lætatur, & perit:
aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur. hinc diſcordia, ſeminarium repudii. Aut,
ſi aliqua inuenitur domus, in qua iſta non fiant, quæ rara auis eſt: tamen ipſa diſpenſa-
tio domus, liberorum educatio, neceſſitates mariti, correctio ſeruulorum, quam a Dei
cogitatione non auocent? Deſiernnt, inquit ſcriptura, Saræ fieri muliebria: poſt quod Gen.18
dicitur ad Abraham: Omnia quæcunque dicit tibi Sara, audi uocem eius. Quæ non eſt Gen.21
in partus anxietatibus & dolore, quæ deficientibus menſtrui cruoris officiis, mulier eſſe
deſiit, a Dei maledictione fit libera: nec eſt ad uirum connerſio eius, ſed econtrario uir ſub Gen.3
iicitur ei, & Domini uoce præcipitur: Omnia quæcunque tibi dicit Sara, audi nocem eius.
& ſic incipiunt uacare orationi: quia quamdiu in coningio debitum ſoluitur, orandi præteri
tur inſtantia. Non negamus uiduas, non negamus maritatas, ſanctas mulieres inueniri, ſed
quæ uxores eſſe deſierint, quæ in ipſa neceſſitate coniugii, uirginnm imitentur caſtitatem.
Hoc eſt, quod Apoſtolus breuiter, Chriſto in ſe loquente, teſtatus eſt: Inuupta cogitat 1.Cor.7
quæ Dei ſunt, quo modo placeat Deo: nupta uero cogitat, quæ ſunt mūdi, quo modo pla
ceat uiro: nobis ſuper hoc campum intelligentiæ derelinquens. Neque tamen alicui neceſ-
ſitatem imponit, aut laqueum, ſed id, quod honeſtum eſt, ſuadet, uolens omnes eſſe ſicut
ſe

ſe ipſum. Et quamquam de uirginitate, Domini præceptum non habeat; quia ultra homines eſt; & quodam modo impudẽtis erat, aduerſum naturam cogere, alioq. modo dicere, uolo uos eſſe, quod angeli ſunt; unde & uirgo maioris eſt meriti, dum id contemnit, quod ſi fecerit, non delinquit: nihilominus in cohærentibus infert: Conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis. Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem: quia bonum eſt homini ſic eſſe. Quæ eſt iſta neceſſitas? Væ
Matth.24 prægnantibus, & nutrientibus in illa die. Ideo ſilua ſuecreſcit, ut poſtea recidatur. ideo ager ſeritur, ut metatur. Iam plenus eſt orbis, terra nos non capit. Quotidie bella nos ſecant, morbi ſubtrahunt, naufragia abſorbent, & nihilominus de terminis litigamus? De hoc nu-
Apoc.14 mero ſunt illi, qui agnum ſequuntur, qui ueſtimenta ſua nõ coinquinauerunt: uirgines enim permanſerunt. Obſerua quid ſignificet, Non coinquinauerunt. ego non audeo exponere; ne Heluidius calumnietur. Quod autem ais, quaſdam eſſe uirgines tabernarias: ego tibi plus dico, eſſe in his & adulteras, &, quo magis mireris, clericos eſſe caupones, & monachos impudicos. ſed quis non ſtatim intelligat, nec tabernariam uirginem, nec adulterũ monachum, nec clericum poſſe eſſe cauponem? Numquid uirginitatis eſt culpa, ſi ſimulator uirginitatis in crimine eſt? Ego certe, ut, aliis perſonis prætermiſſis, ad uirginem ueniã, quæ inſtitorias exercet artes, neſcio an corpore, quod ſcio, ſpiritu uirgo non permanet. Rhetoricati ſumus, &, in morem declamatorum, paululum luſimus. tu nos, Heluidi, coegiſti: qui, iam euangelio coruſcante, eiuſdem uis eſſe gloriæ uirgines, & maritatas. et quia arbitror te, ueritate ſuperatum, ad detractionem uitæ meæ & ad maledicta conuerti: (ſolent enim hoc & mulierculæ facere, quæ uictoribus dominis male optant in angulis) illud dico præueniens, gloriæ mihi fore tua conuicia; cum eodem, quo Mariæ detraxiſti, ore me laceres, & caninam facundiam ſeruus Domini pariter experiatur, & mater.

ARGVMENTVM.

IOVINIANVS, *primum monachus, poſtea clericus diues, uir neque doctus, neque diſertus, extinctam iam Baſilidis hæreſim ſcriptis ſuper ea re commentariis reuocare conatus, aſſerebat, uirgines, uiduas, & maritatas eiuſdem eſſe meriti, ſi in ceteris uitæ operibus non diſcreparent: item eos, qui uere baptizati ſunt, in peccatum relabi haud poſſe: rurſus, nihil diſtare inter ueſcentem cibis, & ieiunantem, ſi cum gratiarum actione comedatur: poſtremo, in regno cælorum par omnium fore præmium. Auguſtinus addit præterea, eum aſſeruiſſe, omnia peccata eſſe paria; & quod uirgo Maria, Ieſu mater, pariendo corrupta fuerit. Hic Romæ neminem, præter mulierculas quaſdam, inficere potuit. habuit tamen alibi diſcipulos, tali dignos præceptore, Auſentium ſcilicet, Genialem, Geminatorem, Fabiũ, Photinum, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum: quos omnes, una cum hæreſi, Siricius Papa damnauit, Victorini, & Pammachij opera, antequam contra eam Hieronymus ſcriberet, Auguſtino ſcilicet tum iuuene. Omnis autem diſputatio, ueluti quæ prolixior eſſet, in duos partita eſt libros; in eaq. ita omnes ingenij, & eloquentiæ uires uir ſanctus explicuit, ut ex hoc uno tantum opere, quantum ingenio, eloquentia, doctrina, rerumq. omniũ ſcientia D. Hieronymus præſtiterit, liquido omnibus conſtare poſſit.*

DIVI HIERONYMI ADVERSVS Iouinianum liber primus.

PAVCI admodum dies ſunt, quod ſancti ex urbe Roma fratres cuiuſdam mihi Iouiniani commentariolos tranſmiſerunt, rogantes, ut eorum ineptiis reſponderem, & Epicurum Chriſtianorum, euangelico atque apoſtolico uigore contererem. Quos cum legiſſem, & omnino non intelligerem, cœpi reuoluere crebrius, & non uerba modo, atque ſententias, ſed ſingulas pene ſyllabas diſcutere, uolens prius ſcire quid diceret, & ſic uel probare, uel redarguere, quod dixiſſet. Verum ſcriptorum tanta barbaries eſt, & tantis uitiis ſpurciſſimus ſermo confuſus, ut nec, quid loquatur, nec quibus argumentis uelit probare quod loquitur, potuerim intelligere. totus enim tumet, totus iacet: attollit ſe per ſingula; &, quaſi debilitatus coluber, in ipſo conatu frangitur. non eſt contentus noſtro, ideſt, humano more loqui: altius quiddam aggreditur. Parturiunt montes: naſcetur ridiculus mus; Quod ipſe Non ſani eſſe hominis, non ſanus iuret Oreſtes. Præterea ſic inuoluit omnia, & quibuſdam inextricabilibus nodis uniuerſa perturbat, ut illud Plautinarum litterarum ei poſſit aptari: Has quidem, præter Sibyllam, leget nemo. nam diuinandum eſt. Furioſas Apollinis uates legimus: et illud Virgilianum: Dat ſine mente ſonum. Heraclitum quoque, cognomento

σκοτεινὸν

…ὸν, ſudātes philoſophi uix intelligunt. Sed quid ad noſtrum ἀπϊγματισὴν, cuius libros multo difficilius eſt noſſe, quam uincere? Quamquam & in uictoria non parua ſit difficultas. Quis enim eum ſuperare queat, cuius aſſertionem penitus ignoret? Et ne lectorem longius traham, cuiuſmodi eloquentiæ ſit, & quibus uerborum floribus ornatus incedat: ſecundi libri eius monſtrabit exordium, quod heſternam crapulam ructans ita euomit: Satisfacto inuitatis, non ut claro curram nomine, ſed ut rumore purgatus uiuam uano: Obſecro agrum, nouellas plantationum, arbuſta teneritudinis, erepta de uitiorum gurgitibus; audientiam, communitam agminibus. Scimus eccleſiam, ſpe, fide, caritate, inacceſſibilem, inexpugnabilem. non eſt in ea immaturus, omnis docibilis: impetu irrumpere, uel arte illudere poteſt nullus. Rogo, quæ ſunt hæc portenta uerborum? quod deſcriptionis dedecus? nonne uel per febrem ſomniare eum putes, uel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis uinculis alligandum? Quotieſcumque eum legero, ubi me defecerit ſpiritus, ibi eſt diſtinctio. Totum incipit, totum pendet ex altero, neſcias quid cui cohæreat, & exceptis teſtimoniis ſcripturarum, quæ illo uenuſtiſſimo eloquentiæ ſuæ flore mutare non auſus eſt, reliquus ſermo omni materiæ conuenit, quia nulli conuenit. Quæ res mihi aliquam ſuſpicionem intelligentiæ dedit, uelle eum ita nuptias prædicare, ut uirginitati detrahat. Quando enim minora maioribus coæquantur; inferioris comparatio, ſuperioris iniuria eſt. Neque uero nos Marcionis & Manichæi dogma ſectantes nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum ſpurcum putamus: qui non ſolum nuptias, ſed cibos quoque, quos Deus creauit ad utendum, damnat, & reprobat. 1.Tim.4
Scimus in domo magna non ſolum uaſa eſſe aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: 2.Tim.2
et ſuper fundamentum Chriſti, quod Paulus architectus poſuit, alios ædificare aurum, argentum, lapides pretioſos; alios econtrario fenum, ligna, ſtipulam. 1.Cor.3
Non ignoramus honorabiles nuptias & torum immaculatum. Legimus primam Dei ſententiam: Heb.13
Creſcite, & multiplicamini, & replete terram: ſed ita nuptias recipimus, ut uirginitatem, Gen.1
quæ de nuptiis naſcitur, præferamus. Numquid argentum non erit argentum, ſi aurum argento pretioſius eſt? aut arboris & ſegetis contumelia eſt, ſi radici, & foliis, culmo, & ariſtis, poma præferantur, & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum e ſtipula, ita uirginitas e nuptiis. Centeſimus & ſexageſimus & triceſimus fructus, quamquam de una terra & Matth.13
de una ſemente naſcatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipſa digitorum coniunctio, quaſi molli ſe complexans oſculo & fœderans, maritum pingit, & coniugem. Sexaginta uero ad uiduas, eo quod in anguſtia & tribulatione ſunt poſitæ. Vnde & ſuperiori digito deprimuntur: quantoq. maior eſt difficultas expertæ quondam uoluptatis illecebris abſtinere, tanto maius eſt præmium. Porro centeſimus numerus, diligenter quæſo lector attende, de ſiniſtra transfertur ad dexteram, & eiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læua nuptæ ſignificantur, & uiduæ: circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam. Hæc de impatientia magis, quam iuxta ordinem diſputationis, dixerim. Cum enim adhuc uix de portu egrediar, & rudentibus uela ſuſtollam; in medium me quæſtionum pelagus ſubitus loquendi æſtus abripuit. unde cohibebo curſum, & pauliſper ſinus contraham, nec indulgebo mucroni, iam nunc pro uirginitate ferire cupienti. Baliſta, quanto plus retrahitur, tanto fortius mittit. Non eſt damnum dilatio, ubi certior fit ex dilatione uictoria. Proponam breuiter aduerſarii ſententias, & de tenebroſis libris eius, quaſi de foueis ſerpentes protraham, neque ſinam uenenoſum caput ſpiris macuLoſi corporis protegi. Pateat, quod noxium eſt; ut poſſit conteri, cum patuerit. Dicit uirgines, uiduas, & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent ceteris operibus, eiuſdem eſſe meriti. Nititur approbare, eos, qui plena fide in baptiſmate renati ſunt, a diabolo non poſſe ſubuerti. Tertium proponit inter abſtinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam eſſe diſtantiam. Quartum, quod & extremum, eſſe omnium qui ſuum baptiſma ſeruauerint, unam in regno cœlorum remunerationem. Hæc ſunt ſibila ſerpentis antiqui: his con Gen.13
ſiliis draco de paradiſo hominem expulit. nam &, ſaturitatem ieiuniis præferendo, repromiſit eos immortales futuros, quaſi numquam poſſent corruere: &, dum diuinitatem æqualem Deo policetur, expulit eos de paradiſo, ut, qui nudi, & expediti, & abſque ulla macula uirgines, Domini conſortio fruebantur, deiecti in uallem lacrymarum, tunicis conſutis & pelliceis ueſtirentur. Sed, ne lectorem diutius morer; ſequar ueſtigia partitionis expoſitæ; &, aduerſus ſingulas propoſitiones eius, ſcripturarum uel maxime nitar teſtimoniis; ne querulus garriat, ſe eloquentia magis, quam ueritate, ſuperatum. quod ſi expleuero; &

illum utrinſque teſtamēti nube oppreſſero : aſſumam exempla ſæcularis quoque litteraturæ, ad quam & ipſe prouocat : doceboque, etiam inter philoſophos, & egregios in republica uiros, uirtutes uoluptatibus, ideſt Pythagoram, Platonem, & Ariſtidem, Ariſtippo, Epicuro, & Alcibiadi ab omnibus ſolere præferri. Vos quæſo utriuſque ſexus uirgines & continentes, mariti quoque & digami, ut conatus meos orationibus adiuuetis. Cunctorum in commune Iouinianns hoſtis eſt. nam qui æqualia omnium aſſerit merita, tam uirginitati facit iniuriam, dum eam nuptiis comparat, quam & nuptiis, ſic eas licitas aſſerens, ut ſecunda & tertia matrimonia. Sed & digamis, & trigamis aduerſarius eſt, ibi ponens ſcortatores quondam libidinoſiſſimos poſt pænitentiam, ubi duplicata, & triplicata matrimonia. niſi quod in eo digami, & trigami dolere non debent, quia idem ſcortator, & pænitens, in regno cælorum etiam uirginibus adæquatur. Proponam igitur manifeſtioribus uerbis, & habentibus aliquam conſequentiam, argumenta eius, & exempla de nuptiis; eodemq. ordine omnia, quo ab eo dicta ſunt, digeram. Nec moleſtum lectori ſit, ſi nauſeam eius & uomitum legere compellatur. Libentius antidotum Chriſti bibet, cum diaboli uenena præceſſerint. Audite patienter uirgines, audite, quæſo, noluptuoſiſſimum concionatorem; immo, quaſi ſirenarum cantus, & fabulas, clauſa aure tranſite. Veſtras ferte pauliſper iniurias : putate uos cum Domino crucifixo phariſæorum audire blaſphemias. Prima,
Gen.2 inquit, Dei ſententia eſt, propter quod dimittet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Ac, ne ſorte diceremus hoc ſcriptum in ueteri te
Matth. 19 ſtamenro, aſſerit a Domino quoque id ipſum in euangelio confirmari : Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. ſtatimq. ſubnectit : Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.
Gen.5 & per ordinem replicat, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iared, Enoch, Matuſalem, Lamech, Noe, omnes habuiſſe uxores, & ex Dei ſententia filios procreaſſe : quaſi generationis ordo, & hiſtoria condicionis humanæ, ſine coniugibus, & liberis potuerit enarrari. Iſte,
Gen.7 inquit, eſt Enoch, qui ambulauit cum Deo, & raptus in cælum eſt. Iſte Noe, qui, cum eſſent utique multi uirgines propter ætatem, ſolus cum filiis, & uxoribus naufrago orbe ſeruatus eſt. Rurſus poſt diluuium, quaſi altero principio generis humani, uirorum & uxo-
Gen.9 rum paria iunguntur, & ex integro generationis inſtanratnr benedictio : Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Inſuper etiam comedendarum carnium licentia relaxatur. Et omne, quod mouetur, & uiuit, erit uobis in eſcam : ſicut holera berbarum, dedi uobis uniuerſa. Currit ad Abraham, Iſaac, & Iacob : e quibus prior trigamus, ſecundus monogamus, tertius quattuor uxorum eſt, Liæ, Rachel, Balæ, Zelphæ; & aſſerit Abraham, ob fi-
Gen.15 dei meritum, benedictionem in generatione filii accepiſſe; Saram in typum Eccleſiæ, cui de fecerant muliebria, maledictionem ſterilitatis, partus benedictione mutaſſe : quod Rebec-
Gen.25 ca ierit quaſi prophetes interrogare Dominum; & audierit ab eo, Duæ gentes & duo populi in utero tuo ſunt : qnod Iacob pro uxore ſeruierit, &, exiſtimante Rachel uiri eſſe dare libe
Gen.30 ros, ac dicente; da mihi filios; ſin autem, moriar; reſponderit; num pro Deo ego ſum, qui te concluſit? In tantum, inquit, ſciebat fructus nuptiarum eſſe Domini, non mariti :
Gen. 41 quod Ioſeph, uir ſanctus, atque caſtiſſimus, & omnes patriarchæ uxores habuerint, quibus
Gen.38 per Moyſen æqualiter benedicat Deus. Iudam quoque proponit, & Thamar, & occiſum Onan perſtringit a Domino, quia fratri inuidens, ſemen nuptiarum dedita opera perde-
Num.12 bat. Moyſen proponit, & Mariæ lepram; quæ fratri pro uxore detrahens, illico Dei ultione percuſſa eſt. Laudat Sampſon, & uxorium Nazaræum miris effert præconiis. Debboram
Ind.4 quoque replicat, & Barach; quod abſque uirginitatis bonis, Siſaram, & Iabin, & currus
Iud.5 ferreos debellarint. Iahel uxorem Chaber Cynei adducit in medium, & palo armatam præ
Iud.11 dicat manum. Inter Ieptæ patrem & filiam uirginem, quæ immolata ſit Domino, dicit nullam fuiſſe diſtantiam : quin potius fidem patris præfert ei, quæ cæſa ſit lugens. Venit ad Sa-
1. Reg.1.2 muelem alterum Nazaræum Domini, qui ab infantia nutritus in tabernaculo eſt, & ueſtitus eſt ephod bad, quod interpretatur ueſtibus lineis, dicitq. eum filios procreaſſe, nec ſa-
Ruth.2 cerdotalem pudicitiam, uxoris imminutam eſſe complexu. Booz cum ſua Ruth in area col-
1.Reg.18 locat, & Ieſſe ac Dauid inde prodncit. Ipſumq. Dauid centum præputiis etiam cum uitæ periculo, regis filiæ quæſiſſe concubitus. Quid dicam de Solomone, quem ponens in cata-
Pſal.71 logo maritorum, imaginem aſſerit ſaluatoris? & de illo uult eſſe ſcriptum : Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Et dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt pro eo ſemper. Ac repente tranſcendit ad Eliam & Eliſæum : & narrat quaſi grande myſterium,
4.Reg.2 quod requieuerit ſpiritus Eliæ in Eliſæo : & cur hæc dixerit, tacet : niſi forte Eliam quoque & Eliſæum uxores habuiſſe arbitratur. Tranſit ad Ezechiam : & cum in eius laudibus immoretur,

[illegible] miror cur oblitus ſit dicere: Amodo filios faciam. Ioſiam, uirum iuſtiſſimum, ſub Eſa.38
quo in templo Deuteronomii liber repertus eſt, ab Holda nxore Sellum inſtructum refert. 4.Reg.22
Daniel quoque & tres pueros inter maritos ponit; & ad euangelium repente tranſcendens,
Zachariam & Elizabeth, Petrum ponit & ſocrum eius, ceteroſq. apoſtolos. et conſequen
ter infert dicens: Si autem uoluerint aſſumere uanam defenſionem, & obtendere, quod ru
dis mundus eguerit incremento, audiant Paulum loquentem: Adoleſcentiores uiduas uo 1.Tim.5
lo nubere, filios procreare, & honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatum, & mulier alliga Heb.13
ta eſt uiro quamdiu uiuit uir eius: ſi autem mortuus fuerit; nubat cui uult, tantum in Do 1.Cor.7
mino. Et Adam non eſt ſeductus: mulier autem ſeducta, facta eſt in præuaricationem. Sal 1.Tim.2
ua autem fiet per filiorum generationem, ſi permanſerinr in fide, & dilectione, & ſanctifica
tione cum ſobrietate. Certe ceſſat bic illud apoſtolicum: Et qui habent uxores, ſic ſint, 1.Cor.7
quaſi non habeant. niſi forte diceris: propterea uulr eas nubere, quia iam quædam conuer
ſæ ſunt retro poſt ſatanam. quaſi ex uirginibus nulla cadat, & non ſit earum maior ruina.
ex quo manifeſtum eſt, uos Manichæorum dogma ſectari, prohibentium nubere, & ueſci 1.Tim.4
cibis, quos Deus creauit ad utendum, cauteriatam habentium conſcientiam. Et poſt mul-
ta, quæ nunc otioſum eſt reuoluere, excutit ſe quaſi in locum rhetoricum, & facit apoſtro
phen ad uirginem, dicens: Non tibi facio, uirgo, iniuriam: elegiſti pudicitiam propter præ
ſentem neceſſitatem: placuit tibi, ut ſis ſancta corpore, & ſpiritu: ne ſuperbias: eiuſdem ec
cleſiæ membrum es, cuius & nuptæ ſunt. Nimius fortaſſe fuerim in expoſitione propoſitio
num eius; & legenti faſtidium fecerim: ſed utile ratus ſum, cuncta molimina eius, quaſi
inſtructam aciem contra me, ponere, & totum hoſtilem exercitum cum ſuis turmis ac du-
cibus congregare; ne, poſt primam uictoriam, alia mihi deinceps prœlia naſcerentur. Igi-
tur non dimicabo contra ſingulos; nec paucorum ero paſſim congreſſione contentus: toto
certandum eſt agmine; & incompoſiti hoſtiũ cunei, ac latrocinii more pugnantes, inſtructa
& ordinata acie repellendi. Opponam in prima fronte apoſtolum Paulum; & fortiſſimum
ducem, ſuis telis, ideſt, ſuis armabo ſententiis. Sciſcitantibus enim ſuper hac quæſtione
Corinthiis pleniſſime reſpondit doctor gentium, & magiſter Eccleſiæ. quidquid autem ſta-
tuerit hic, Chriſti in eo loquentis legem putemus. Simulq. ne lectoris tacita cogitatio, cũ
cœperimus ſingula, quæ propoſita ſunt, diluere, ſemper ad apoſtolũ ſe referuet, &, ſtudio
ualidiſſimarum quæſtionum, priora negligens ad extrema feſtinet, Inter cerera Corinthii
per litteras quæſierant, utrum poſt fidem Chriſti cælibes eſſe deberent, & continentiæ cau
ſa, quas babebant, uxores dimittere; an, ſi uirgines credidiſſenr, inirent matrimonia:
et, cum e duobus ethnicis unus credidiſſet in Chriſtum, utrumnam credens relinqueret
non credentem: et ſi eſſent ducendæ uxores, Chriſtianas tantum accipi iuberet, an & ethni
cas. Videamus igitur, quid ad hæc Paulus reſcripſerit. De his autem, quæ ſcripſiſtis mihi, 1.Cor.7
bonum eſt homini mulierem non tangere. Propter fornicationes autem unuſquiſque uxo-
rem ſuam habeat, & unaquæque uirum ſuum habeat. Vxori uir debitum reddat, ſimili-
ter & uxor uiro. Vxor ſui corporis non habet poteſtatem, ſed uir. Similiter & uir corporis
ſui non habet poteſtatem, ſed uxor: Nolite fraudare inuicem, niſi forte ad tempus ex con-
ſenſu, ut uacetis orationi. Et iterum ad id ipſum reuertimini, ne tentet uos ſatanas pro
pter incontinentiam ueſtram. Hoc autem dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium.
Volo autem omnes homines eſſe ut me ipſum: ſed unuſquiſque proprium donum habet
ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Dico autem innuptis, & uiduis: bonum eſt eis,
ſi ſic permanſerint, ut ego. quod ſi ſe non continent, nubant. melius eſt enim nubere,
quam uri. Reuertamur ad caput teſtimonii. Bonum eſt, inquit, homini mulierem non
tangere. Si bonum eſt, mulierem non tangere; malum eſt ergo, tangere: nihil enim bo-
no contrarium eſt, niſi malum. ſi autem malum eſt, & ignoſcitur: ideo conceditur, ne
malo quid deterius fiat. Quale autem illud bonum eſt, quod condicione deterioris con-
ceditur? Numquam enim ſubieciſſet, Vnuſquiſque uxorem ſuam habeat; niſi præmiſiſſet,
Propter fornicationes autem. Tolle fornicationes, & nõ dicet, Vnuſquiſque uxorem ſuam
habeat. Velut ſi quis definiat: Bonum eſt triticeo pane ueſci, & edere puriſſimam ſimilam.
Tamen, ne quis compulſus fame comedat ſtercus bubulum; concedo ei, ut ueſcatur & hor-
deo. Num iccirco frumentum non habebit puritatem ſuam, ſi fimo hordeum præferatur?
Bonum eſt illud naturaliter, quod comparationem non habet mali, quod prælatione al-
terius non obumbratur. Simulq. animaduertenda eſt Apoſtoli prudentia. Non dixit, bo-
num eſt uxorem non babere, ſed, bonum eſt mulierem non tangere: quaſi & in tactu peri-
culum ſit: quaſi, qui illam tetigerit, non euadat, quæ uirorum pretioſas animas rapit, quæ

facit adoleſcentium euolare corda. Alligabit quis in ſinu ignem, & non comburetur? aut
ambulabit ſuper carbones ignis, & non ardebit? Quo modo igitur, qui ignẽ tetigerit, ſta-
tim aduritur: ita uiri tactus, & feminæ, ſentit naturam ſuam, & diuerſitatẽ ſexus intelligit.
Narrant & gentiliũ fabulæ, Mitrham & Erichtonium, uel in lapide, uel in terra, de ſolo æſtu
Gen.39 libidinis eſſe generatos. Vnde & noſter Ioſeph, quia tangere uolebat eum Aegyptia, fugit
ex manibus eius; &, quaſi ad morſum rabidiſſimæ canis, ne paulatim uirus ſerperet, palliũ,
1.Cor.7 quod tetigerat, abiecit. Propter fornicationes autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat, &
unaquæque uirũ ſuum habeat. Non dixit autem, Vnuſquiſque propter fornicationes ducat
uxorem: alioquin hac excuſatione libidini frena laxaſſet, ut, quotieſcunque uxor moritur,
toties ducenda ſit alia, ne fornicemur: ſed unuſquiſque uxorem ſuam habeat. Suam, inquit,
habeat, ſua utatur, quam habebat ante, quam crederet. Quam bonum erat, non tangere, &
poſt fidem Chriſti ſororem tantum noſſe, non coniugem: niſi fornicatio tactum eius excu-
ſabilem faceret. Vxor proprii corporis non habet poteſtatem, ſed uir: Similiter & uir ſui cor
poris non habet poteſtatẽ, ſed uxor. Omnis hæc quæſtio de his eſt, qui in matrimonio ſunt
deprehenſi, an eis liceat uxores dimittere, quod & Dominus in euangelio prohibuit. unde
& Apoſtolus, Bonum eſt, ait, uxorem non tangere. Sed quia, qui ſemel duxit uxorem, ni
ſi ex conſenſu, non ualet ſe abſtinere, nec dare repudium non peccanti: reddat coniugi de
bitum: ſponte quippe ſe alligauit ut reddere cogeretur. Nolite fraudate inuicem: niſi forte
ex conſenſu ad tempus, ut uacetis orationi. Oro te, quale illud bonum eſt, quod orare pro
hibet? Quod Corpus Chriſti accipi non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non
1.Theſſ.5 impleo continentis. Iubet idem Apoſtolus in alio loco, ut ſemper oremus. Si ſemper oran-
dum eſt: numquam ergo coniugio ſeruiendum: quoniam, quotieſcumque uxori debitum
1.Pet.3 reddo, orare non poſſum. Petrus Apoſtolus, experimentum habens coniugalium uinculo-
rum, uide quo modo informet Eccleſiam, quid doceat Chriſtianos: Similiter uiri cohabitã
tes iuxta ſcientiã, quaſi infirmiori uaſculo muliebri tribuentes honorẽ, & ſicut coheredibus
multiplicis gratiæ, ut non impediantur orationes ueſtræ. Ecce eodem ſenſu, quia eodem &
ſpiritu, impediri dicit orationes officio coniugali. Quod autem, ait, Similiter; iccirco ad
imitationem prouocat uiros, quia iam ſupra uxoribus præceperat, dicens: Vt uideant uiri
in timore caſtam ueſtram conuerſationem, quarum ſit non exterius compoſitio crinium, &
diſtinctio auri, & in cultu ueſtis ornatus, ſed abſconditus cordis homo, in incorruptione
mitis & ſilentis ſpiritus: hoceſt, coram Deo placens. Cernis, quale coniugium inter uiros
uxoresq. præcipiat? Cohabitantes iuxta ſcientiam, ut nouerint quid uelit, quid deſideret
Deus, ut tribuant honorem uaſculo muliebri. Si abſtinemus nos a coitu; honorem tribui-
mus uxoribus: ſi non abſtinemus; perſpicuum eſt, honori cõtrariam eſſe contumeliam. Ad
uxores quoque, Vt uideant, inquit, uiri caſtam conuerſationem ueſtram, & ornatum in ab-
ſcondito cordis homine, in incorruptione mitis & ſilentis ſpiritus. O uere digna uox apo-
ſtolo, & Petra Chriſti. Maritis uxoribusq. dat legem; &, damnato carnis ornatu, caſtitatem
prædicat, & ornatum interioris hominis, in incorruptione mitis & ſilentis ſpiritus, quodã
modo hoc dicens: Quoniam exterior ueſter homo corruptus eſt; & beatitudinem incorru-
ptionis, quæ proprie uirginum eſt, habere deſiiſtis; imitamini incorruptionem ſpiritus ſal-
tem per ſeram abſtinentiam, &, quod corpore non poteſtis, mente præſtate. has enim Chri
ſtus diuitias, & hos ueſtræ coniunctionis quærit ornatus. Verum, ne quis putet ex eo, quod
1.Cor.7 ſequitur, Vt uacetis orationi, & iterum reuertimini ad id ipſum, Apoſtolum hoc uelle, &
non propter maiorem ruinam concedere: ſtatim infert, Ne tentet uos ſatanas propter incon
tinentiam ueſtram. Pulchra nimirum indulgentia, & iterũ ad id ipſum, quod erubeſcit ſuo
uocare nomine, quod tentationi præfert ſatanæ, quod cauſam habet incontinentiam: labo
ramus quaſi obſcurum diſſerere, cum expoſuerit ipſe, quod ſcripſit. Hoc autem, inquit,
dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium, & muſſitamus adhuc nuptias non uocare in-
dulgentiam, ſed præceptum: quaſi non eodem modo & ſecunda, & tertia matrimonia con-
cedantur: quaſi non & fornicatoribus per pænitentiam fores aperiantur eccleſiæ, quodq.
1.Cor.5 his eſt maius, & inceſtis. Nam illum uiolatorem nouercæ, quem in prima ad Corinthios
epiſtola tradiderat ſatanæ, in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus fieret, in ſecunda retra-
2.Cor.2 hit, &, ne abundatiori triſtitia abſorbeatur frater, laborat. Aliud eſt, uelle quid apoſto-
lum, aliud ignoſcere. In uoluntate promeremur, uenia abutimur. Vis ſcire, quid uelit
1.Cor.7 Apoſtolus? iunge, quod ſequitur: Volo autem omnes homines eſſe, ſicut meipſum. Bea-
tus, qui Pauli ſimilis erit. Felix, qui audit Apoſtolum uolentem, non ignoſcentem.
Hoc, inquit, uolo, hoc deſidero, ut imitatores mei ſitis, ſicut & ego Chriſti. Ille uirgo de
uirgine,

uirgine, de incorrupta incorruptus: nos, quia homines ſumus, & natiuitatē ſaluatoris non
poſſumus imitari, imitemur ſaltem conuerſationem. Illud diuinitatis eſt, & beatitudinis;
hoc humanæ condicionis eſt, & laboris. Volo omnes homines ſimiles mei eſſe, ut, dum
mei ſimiles ſunt, ſimiles fiant & Chriſti, cuius ego ſimilis ſum. Qui enim in Chriſtum cre- 1.Ioan.2
dit, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Sed unuſquiſque proprium donum ha- 1.Cor.7
bet ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Quid, inquit, uelim, perſpicuum eſt. Sed
quoniam in Eccleſia diuerſa ſunt dona; concedo & nuptias, ne uidear damnare naturā. Si-
mulq. conſidera, quod aliud donum uirginitatis ſit, aliud nuptiarum. ſi enim eadem eſſet
merces nuptarum, & uirginum; numquam dixiſſet poſt præceptum continentiæ, Sed unuſ
quiſque proprium habet donum ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Vbi proprietas
ſingulorum eſt, ibi altrinſecus diuerſitas. Concedo & nuptias eſſe Dei donum: ſed inter do
num & donum magna diuerſitas eſt. Denique & Apoſtolus de eodē poſt inceſtum pæniten
te, Econtrario, inquit; Donate ei, & conſolamini: &, ſi cui quid donaſtis, & ego. Ac, ne 2.Cor.2
putaremus donum hominis eſſe contemnendū, addidit: Nam & ego quod donaui, ſi quid
donaui propter uos, in perſona Chriſti. Diuerſa ſunt dona Chriſti. unde & Ioſeph in typo Gen.37
eius uariam habet tunicā. et in pſalmo quadrageſimoquarto legimus: Aſtitit regina a dex-
tris tuis, in ueſtitu deaurato, circumdata uarietate. Et Petrus apoſtolus, Sicut Diſpenſato- 1.Petr.4
res, ait, multiplicis gratiæ Dei. Quod ſignificantius Græce dicitur ποικίλης, ideſt, uariæ.
Sequitur: Dico autē innuptis, & uiduis: Bonum eſt eis, ſi ſic permanſerint ut ego. Si autē 1.Cor.7
non ſe continent, nubant. melius enim eſt nubere, quam uri. Poſtquam nuptis conceſſe-
rat uſum coniugii, & oſtenderat ipſe quid uellet, quidue concederet, tranſit ad innuptas &
uiduas; & ſui proponit exemplum; & felices uocat, ſi ſic permanſerint. Si autem non ſe cō
tinent, nubant, id ipſum quod ſupra: propter fornicationes autē, & ne tentet uos ſatanas,
propter incontinentiam ueſtram. Redditq. cauſam, cur dixerit, Si ſe non continent, nubāt.
melius eſt enim nubere, quam uri. Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri. Tolle ardorē
libidinis, & non dicet, Melius eſt nubere. Melius enim ſemper ad comparationem deterio-
ris reſpicit, non ad ſimplicitatem incomparabilis, per ſe boni. Velut ſi diceret: Melius eſt
unum oculum habere, quam nullum: melius eſt uno inniti pede, & alteram partem corpo-
ris baculo ſuſtentare, quam fractis cruribus repere. Quid ais Apoſtole? Non tibi credo di-
centi, etſi imperitus ſermone, non tamen ſcientia. Quo modo illud de humilitate deſcen- 2.Cor.11
dit, quia non ſum dignus uocari apoſtolus, & mihi minimo omnium apoſtolorum, & tam- 1.Cor.15
quam abortiuo, ſic & hoc humilitatis dictum puto. Noſti ſermonum proprietates; quamo-
brem & de Epimenide, & de Menandro, & de Arato quædam ſumis teſtimonia. Vbi de cō
tinentia loqueris, & uirginitate, Bonum eſt, ais, homini mulierem non tangere: &, Bo- 1.Cor.7
num eſt eis, ſi ſic permanſerint ut ego: &, Puto hoc bonum eis eſſe propter inſtantem neceſ
ſitatem: &, Quia bonum eſt homini ſic eſſe. Vbi ad nuptias uenis, non dicis, bonum eſt
nubere, quia non potes iungere, quam uri: ſed dicis, Melius eſt nubere, quam uri. Si per
ſe nuptiæ ſunt bonæ; noli illas incendio comparare; ſed dic ſimpliciter, bonum eſt nubere.
ſuſpecta eſt mihi bonitas eius rei, quam magnitudo alterius mali malum eſſe cogit inferius.
ego autem non leuius malum, ſed ſimplex per ſe bonum uolo. Hucuſque primum capitu-
lum ediſſertum eſt: ueniamus ad ſequentia. His autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præci-
pio non ego, ſed Dominus, uxorem a uiro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere in-
nuptam, aut uiro ſuo reconciliari. Et uir uxorem non dimittat. Nam ceteris ego dico, non
Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo; non
dimittat illam: & cetera, uſque ad eum locum, ubi ait: Vnuſquiſque, ſicut uocauit eum
Deus, ita ambulet. Et ſicut in omnibus eccleſiis doceo. Hic locus ad præſentem cōtrouer
ſiam non pertinet. docet enim, iuxta ſententiam Domini, uxorem, excepta cauſa fornica Matth.5
tionis, non repudiandā, & repudiatam, uiuo marito, alteri non nubere, aut certe uiro ſuo
reconciliari debere. His autem, quos in matrimonio deprehendiſſet fides, hoceſt, ſi unus
crediſſet e duobus, præcipit ne credens repudiet nō credentem. Cauſisq. expoſitis, quod
candidatus fidei ſit infidelis, ſi nolit a credente diſcedere; econtrario iubet, ſi infidelis repu
diet fidelem propter fidem Chriſti, diſcedere debere credentem, ne coniugem præferat
Chriſto, cui etiam anima poſtponenda eſt. At nunc pleræque contemnentes Apoſtoli iuſſio
nem, iunguntur gentilibus, & templa Chriſti idolis proſtituunt; nec intelligunt ſe corpo-
ris eius partem eſſe, cuius & coſtæ ſunt. Ignoſcit Apoſtolus infidelium coniunctioni, quæ ha
bentes maritos in Chriſtum poſtea crediderunt; non iis, quæ, cū Chriſtianæ eſſent, nupſe
runt gentilibus: ad quas alibi loquitur: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim 2.Cor.6

participatio iuſtitiæ cũ iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conuentio
Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autẽ conſenſus templo Dei cum ido-
lis? Vos enim eſtis templum Dei uiui. Licet in me ſæuituras ſciam plurimas matronarum,
licet eadem impudentia, qua Dominum contempſerunt, in me, pulicem, & Chriſtianorũ
minimum, debacchaturas; tamen dicam, quod ſentio: loquar, quod me Apoſtolus do-
cuit, non illas iuſtitiæ eſſe, ſed iniquitatis; non lucis, ſed tenebrarum; non Chriſti, ſed Be
lial; non templa Dei uiuentis, ſed fana & idola mortuorũ. Vis apertius diſcere, quod Chri
1.Cor.7 ſtianæ omnino non liceat ethnico nubere? Audi eundem Apoſtolum: Mulier, inquit, alli-
gata eſt legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod ſi dormierit uir eius, liberata eſt: cui uult
nubat, tantum in Domino, ideſt, Chriſtiano. Qui ſecundas tertiasq. nuptias concedit in
Gen.24 Domino, primas cum ethnico prohibet. Vnde & Abrahã adiurat ſeruum ſuum in fœmore
ſuo; hoceſt in Chriſto, qui de eius ſemine erat naſciturus, ut filio ſuo Iſaac alienigenã non
1.Eſdr. 10 adducat uxorẽ. Et Eſdras offenſam Dei huiuſcemodi uxorum repudiatione compeſcit. Et
Malach.2 Malachias propheta, Præuaricatus eſt, inquit, Iudas, & abominationem fecit in Iſrael & in
Hieruſalem. Polluit enim ſanctum Domini, & dilexit & habuit filiam Dei alieni. Diſperdat
Dominus uirum, qui fecerit hoc, magiſtrum, & diſcipulum, de tabernaculis Iacob, & of-
ferentem munera Domino uirtutum. Hæc iccirco dixi, ut, qui nuptias uirginitati compa-
rant, ſciant ſaltem tales nuptias digamiæ & trigamiæ ſubiiciendas. Ad ſuperiorem diſpu-
tationem, in qua docuerat, fidelem ab infideli non debere diſcedere; ſed permanere in ma
trimonio, ſicut eos inueniſſet fides; & unumquemque uel cœlibem, uel maritum ita durare,
ut eſſet Chriſti baptiſmate deprehenſus; infert ſubito parabolas circumciſi & ethnici, ſerui
1.Cor.7 & liberi; & ſub metaphora earum de nuptis diſputat & innuptis. Circumciſus aliquis uoca-
tus eſt, non adducat præputium. In præputio uocatus eſt, non circumcidatur. Circumci-
ſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Vnuſquiſque, in qua
uocatione uocatus eſt, in ea permaneat. Seruus uocatus es, non ſit tibi curæ. ſed &, ſi po-
tes liber fieri, magis utere. Qui enim in Domino uocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini.
Similiter & qui liber uocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Pretio empti eſtis: nolite fieri ſerui ho
minum. Vnuſquiſque, in quo uocatus eſt frater, in eo permaneat apud Deum. Ac primũ,
quia nonnullos hanc intelligentiam reprehenſuros arbitror; interrogare libet, quæ ſit con-
ſequentia, ut, de maritis & uxoribus diſputans, repente tranſiret ad comparationem Iudæi
& ethnici, ſerui & liberi, & rurſum, hac diſputatione finita, rediret ad uirgines, dicens:
De uirginibus autem præceptum Domini nõ habeo. Quid ſibi uult inter coniugia & uirgini
tatem, Iudæi & ethnici, ſerui liberiq. collatio? Secundo, quo modo poſſit intelligi, Circũ-
ciſus aliquis uocatus eſt, non adducat præputium. Num, qui ſemel amputatum habet præ-
putium, poteſt, ſi uelit, rurſus illud adducere? Deinde, quo ſenſu exponendum ſit, Qui
enim in Domino uocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini? Similiter, Qui liber uocatus eſt,
Eph.6 ſeruus eſt Chriſti? Quarto, quo modo ille, qui præcepit ſeruis obedire Dominis carnali-
1.Cor.7 bus, nunc dicat: Nolite fieri ſerui hominum? Ad extremum, quid pertineat ad ſeruitutem,
uel circumciſionẽ, Vnuſquiſque, in quo uocatus eſt frater, in eo permaneat apud Deum.
nam & contrarium eſt ſuperiori ſententiæ. ſi enim illud audiuimus: Nolite fieri ſerui homi-
num: qua ratione poſſumus in ea permanere uocatione, qua uocati ſumus; cum multi cre-
diderint habentes carnales dominos, quibus nunc ſeruire prohibentur? Porro ad circumci
ſionem quid facit, permanere in ea uocatione, in qua uocati ſumus? cum in alio loco idem
Gal.5 Apoſtolus clamitet: Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus uo
bis nihil proderit. Reſtat igitur, ut circumciſio & præputium, ſeruus & liber, ſuperiori ſen-
1.Cro.7 ſui coaptentur, & de antecedentibus pendeãt. Circumciſus aliquis uocatus eſt, non addu-
cat præputium. Eo, inquit, tempore, quo uocatus es, & credidiſti in Chriſtũ, ſi circumci-
ſus uocatus es ab uxore, & cœlebs eras; noli ducere uxorem; hoc eſt noli adducere præpu-
tium, ne circumciſionis & pudicitiæ libertatẽ oneres ſarcina nuptiarum. Rurſum, ſi in præ-
putio quis uocatus eſt, non circumcidatur. Habebas, inquit, uxorem, cum credidiſti: no
li fidem Chriſti putare cauſam diſſidii: quia in pace uocauit nos Deus. Circũciſio nihil eſt,
& præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Nihil enim prodeſt abſque operi-
bus, cœlibatus & nuptiæ, cum etiam fides, quæ proprie Chriſtianorum eſt, ſi opera non ha
Iacob 2 buerit, mortua eſſe dicatur, & hac lege uirgines quoque Veſtæ & Iunonis uniuiræ in ſancta
1.Cor.7 rum queant ordine numerari. Vnuſquiſque, in qua uocatione uocatus eſt, in ea permaneat.
Quando credidit, ſiue habebat, ſiue non habebat uxorem, in eo permaneat in quo uoca-
tus eſt. Ac per hoc non tam uirgines cogit ut nubant, quam repudia prohibet: et ſicut
haben-

habentibus uxores tollit licentiam dimittendi eas, ſic uirginibus nubendi amputat faculta tem. Seruus uocatus es: non ſit tibi curæ; ſed &, ſi potes liber fieri, magis utere. Etiam ſi habes, inquit, uxorem; & illi alligatus es; & ſoluis debitum; & non habes tui corporis po testatem; atque (ut manifeſtius loquar) ſeruus uxoris es: noli propter hoc habere triſtitiam, nec de amiſſa uirginitate ſuſpires: ſed etiam, ſi potes cauſas aliquas inuenire diſſidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris, noli ſalutem tuam cum alterius interitu quærere. Habeto paulisper uxorem: nec præcurras morantem: expecta dum ſequitur. Si egeris patienter, coniux mutabitur in ſororem. Qui enim in Domino uocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini: ſimiliter qui liber uocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Reddit cauſas, cur nolit uxores deſeri. Iccirco ait: Præcipio, ut in Chriſtum de gentilitate credentes, inita ante fidem matrimonia non relinquant: quia, qui uxorem habens credidit, nõ tanto Dei ſeruitio detinetur, quanto uirgines, & innuptæ; ſed quodam modo eſt liberior; & ſeruitutis illi frena laxantur; &, dum uxoris eſt ſeruus, (ut ita dicam) libertus eſt domini. Porro qui uxorem non habens credidit, & libera ſeruitute coniugii uocatus eſt a Domino; ille uere ſeruus eſt Chriſti. Quanta felicitas, non uxoris ſeruum eſſe, ſed Chriſti; non carni ſeruire, ſed ſpiritui? Qui enim adhæret Domino, unus ſpiritus eſt. Ac ne forſitan in eo, quod ſupra dixerat: Seruus uocatus es: non ſit tibi curæ; ſed &, ſi potes liber fieri, magis utere: ſugillaſſe cõtinentiam uideretur, & in famulatum nos tradidiſſe coniugum: infert ſententiam, quæ omnem amputet cauillationem: Pretio empti eſtis: nolite fieri ſerui hominum. Redempti ſumus pretioſo ſanguine Chriſti: immolatus eſt pro nobis agnus: &, aſperſi calidiſſimo rore hyſopi, Exod.12
omnem piruitam noxiæ uoluptatis excoximus. Quibus in baptiſmate mortuus eſt Pharao, Num.19
& uniuerſus eius ſuffocatus eſt exercitus, cur rurſum Aegyptum quæri[illegible]s, &, poſt man- Exod.14
na angelorum cibum, allia, & cepe, & pepones, & carnes uarias ſuſp[illegible]s? Mari[illegible]m Num.11
& continentium diſputatione præmiſſa, tandem ad uirgines uenit, & al[illegible] au- 1.Cor.7
tem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tamquam miſ[illegible]iam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis. Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Hic aduerſarius tota exultatione bacchatur; hoc uelut fortiſſimo ariete, uirginitatis murum quatiens, Ecce, inquit, Apoſtolus profitetur de uirginibus Domini ſe non habere præceptum: & qui cum auctoritate de maritis & uxoribus iuſſerat, nõ audet imperare, quod Dominus non præcepit. Et recte. quod enim præcipitur, imperatur: quod imperatur, neceſſe eſt fieri: quod neceſſe eſt fieri, niſi fiat, pœnam habet. Fruſtra enim iubetur, quod in arbitrio eius ponitur, cui iuſſum eſt. Si uirginitatem Dominus imperaſſet; uidebatur, nuptias condemnare, & hominum auferre ſeminarium, unde & ipſa uirginitas naſcitur. Si præcidiſſet radicem, quo modo fruges quæreret? Niſi ante fundamenta ieciſſet, qua ratione ædificium extrueret, & operturum cuncta deſuper culmen imponeret? Multo labore foſſorum ſubuertuntur montes: terrarum pene interna penetrantur, ut inueniatur aurum. Cumq. de granis minutiſſimis prius conflatione fornacis, deinde callida artificis manu fuerit monile compactum· non ille beatus uocatur, qui de luto excreuit aurum, ſed qui auri utitur pulchritudine. Noli igitur admirari, ſi inter titillationem carnis, & incentiua uitiorum, angelorum uitam non exigimur, ſed docemur. Quia ubi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt; ubi præceptum, neceſſitas eſt ſeruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo, conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus a Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare conſilium, de quo non habes iuſſionem? Reſpondebit mihi Apoſtolus: Et uis ut ego iubeam quod Dominus obtulit potius, quam præcepit? Ille creator, & figulus, ſciens fragilitatem uaſculi, quod operatus eſt, uirginitatem in audientis poteſtate dimiſit: & ego, doctor gen-
tium, qui omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucrifacerem, onus perpetuæ caſtitatis ſta- 1.Cor.9
tim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Diſcant prius ferias nuptiarum: uacent ad tempus orationi, ut, accepto guſtu pudicitiæ, id ſemper habere deſiderent, quo ad modicum delectati ſunt. Dominus tentatus a phariſæis, utrũ ſecundum legem Moy-
ſi uxores liceret dimittere, omnino fieri prohibuit. quod diſcipuli conſiderantes, dixerunt Mar.10
ei: Si talis eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere. Quibus ille reſpondit: Non Matth.19
omnes capiunt uerbum, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de utero matris ita ſunt: & ſunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati ſunt: & ſunt eunuchi, qui ſe caſtra-
uerunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere, capiat. In propatulo eſt, cur Apoſto- 1.Cor.7
lus dixit: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo, profecto quia præmiſerat Dominus: Non omnes capiunt uerbum, ſed quibus datum eſt: & qui poteſt capere capiat.

Proponit

Proponit ἀγωνοθέτης præmium : inuitat ad curſum : tenet in mann uirginitatis brauium : o-
Ioan.7 ſtendit puriſſimum fontem , & clamitat : Qui ſitit , ueniat , & bibat : qui poteſt capere , ca-
Matth.19 piat. Non dicit , uelitis nolitis bibendum uobis eſt , atque currendum ; ſed , qui uoluerit ,
qui potuerit currere , atque potare , ille uincet , ille ſatiabitur . Et ideo plus amat uirgines
Chriſtus , quia ſponte tribuunt , quod ſibi non fuerat imperatum . Maiorisq. gratiæ eſt , of-
ferre quod non debeas , quam reddere quod exigaris . Apoſtoli , uxoris onera contempla-
ti , Si talis eſt , inquiunt , cauſa hominis cum uxore , non expedit nubere . Quorum Domi
nus ſententiam probans , Recte quidem ſentiris , ait , quod non expediat homini , ad cælorũ
regna tendenti , accipere uxorem ; ſed difficilis res eſt : & non omnes capiunt uerbum iſtud ,
uerum quibus datũ eſt . Alios eunuchos natura facit , alios uis hominum . mihi illi eunuchi
placent , quos caſtrauit non neceſſitas , ſed uoluntas . libenter illos in meos ſinus recipio ,
qui ſe caſtrauerunt propter regnũ cælorum ; & ob mei cultũ noluerunt eſſe , quod nati ſunt .
Simulq. tractanda ſententia : Qui ſe , inquit , caſtrauerunt propter regnum cælorum . Si ca-
ſtrati mercedem habent regnũ cælorum ; ergo , qui ſe non caſtrauerunt , locum non poſſunt
accipere caſtratorum . Qui poteſt , inquit , capere , capiat . Grandis fidei eſt , grandisq. uir
tutis , Dei templum eſſe puriſſimum , totum ſe holocauſtum offerre Domino ; & , iuxta eun
1.Cor.7 dem Apoſtolum , eſſe ſanctum & corpore , & ſpiritu . Hi ſunt eunuchi , qui , ſe lignũ aridum
Eſa.56 ob ſterilitatem putantes , audiunt per Eſaiam , quod pro filiis & filiabus locum in cælis ha-
Hier.38 beant paratum . Horum typus eſt Abdemelech eunuchus in Hieremia , & ſpado ille reginæ
Act.8 Candaces in Actis apoſtolorum ; qui , ob robur fidei , uiri nomen obtinuit . Ad hos & Cle
Philip.4 mens , ſucceſſor apoſtoli Petri , cuius Paulus apoſtolus meminit , ſcribit epiſtolas , omnemq.
pene ſermonem ſuum de uirginitatis puritate contexuit ; & deinceps multi apoſtolici , &
martyres , & illuſtres tam ſanctitate quam eloquentia uiri , quos ex propriis ſcriptis noſſe per
1.Cor.7 facile eſt : Exiſtimo enim , inquit , hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem . Quæ eſt
illa neceſſitas , quæ , ſpreto uinculo coniugali , uirginitatis appetit libertatem ? Væ pregnan
tibus , & nutrientibus in illo die . Non hic ſcorta , non hic lupanaria condẽnantur , de quo-
rum damnatione nulla dubitatio eſt ; ſed uteri tumeſcentes , & infantum uagitus , & fructus
atque opera nuptiarum . Quoniam bonum eſt homini ſic eſſe . Si bonũ eſt homini ſic eſſe ;
malum eſt ergo homini ſic non eſſe . Alligatus es uxori : noli quærere ſolutionem . Solutus
es ab uxore : noli quærere uxorem . Habet unuſquiſque noſtrum terminos ſuos : redde mi-
hi meum , & tuum tene . Si alligatus es uxori , ne illi des repudium . Si ſolutus ſum ab uxo-
re , non quæram uxorem . Vt ego non ſoluo coniugia , ſi ſemel ligata ſunt : ita tu non liges ,
quod ſolutum eſt . Simulq. ſignificantia conſideranda uerborum eſt . Qui uxorem habet ; &
debitor dicitur , & eſſe in præputio , & ſeruus uxoris , & , quod malorum ſeruorum eſt , alli-
gatus . qui autem ſine uxore eſt , primum nullius debitor eſt , deinde circumciſus , tertio li-
ber , ad extremum ſolutus . Curramus per reliqua ; neque enim nos patitur magnitudo uo-
luminis diutius in ſingulis immorari . Si autem acceperis uxorem , non peccaſti . Aliud eſt ,
nõ peccare ; aliud , benefacere . Et ſi nupſerit uirgo , nõ peccauit . Nõ illa uirgo , quæ ſemet
1.Tim.5 Dei cultui dedicauit . harũ enim ſi qua nupſerit , habebit damnationẽ , quia primã fidẽ irritã
fecit . Si autem hoc de uiduis dictum obiecerit : quanto magis de uirginibus præualebit ; cũ
etiam his nõ liceat , quibus aliquando licuit ? Virgines enim , quæ poſt conſecrationẽ nupſe
rint , non tam adulteræ ſunt , quã inceſtæ . Ac ne uideretur in eo , quod dixerat ; Et ſi nupſerit
1.Cor.7 uirgo , nõ peccauit ; rurſum cœlibes ad nuptias prouocare : ſtatim ſe refrenauit ; & , aliud infe
rẽdo , infirmauit quod cõceſſerat , dicens : Tribulationem tamẽ carnis habebunt huiuſmodi .
Qui ſunt iſti , qui tribulationem carnis habebunt ? Quibus ſupra indulſerat : Si acceperis uxo
rem , non peccaſti : & ſi nupſerit uirgo , non peccauit : tribulationẽ tamen carnis habebunt
huiuſmodi . Nos , ignari rerum , putabamus nuptias ſaltem carnis habere lætitiam . Si autem
nubentibus etiam in carne tribulatio eſt , in qua ſola uidebantur habere delicias : quid erit
reliquum , propter quod nubant ; cum & in ſpiritu , & in anima , & in ipſa carne tribulatio
ſit ? Ego autem uobis parco . Sic ait , obtendo carnis tribulationem , quaſi non maiora ſint
propter quæ nubere non debeatis . Igitur hoc dico fratres : Tempus breue eſt . Reliquum eſt ,
ut , qui habent uxores , ſic ſint tamquam non habentes . Nequaquam iam de uirginibus diſ
puto , quos nulla ambiguitas eſt eſſe felices . Ad maritos uenio . Tempus breue eſt , Do-
minus prope eſt . Etiam ſi nongentis uiueremus annis , ut antiqui homines ; tamen breue
putandum eſſet , quod haberet aliquando finem , & eſſe ceſſaret . nunc uero cum breuis
ſit non tam lætitia , quam tribulatio nuptiarum : quid accipimus uxores , quas cogemur ci
to amittere ? Et qui flent , inquit , & gaudent , & emunt , & utuntur hoc mundo , ſic ſint ,

quaſi

quaſi non fleant, gaudeant, emant, utantur hoc mundo. præterit enim figura huius mundi. Si mundus tranſit, quo uniuerſa clauduntur, immo figura & conuerſatio huius mundi, quaſi nubes, præterit: inter cetera mundi opera & nuptiæ præteribunt. neque enim erunt poſt reſurrectionē coniugia. ſi autē mors finis eſt nnptiarum: cur neceſſitatem non in uoluntatē uertimus? &, quod inuitis extorquendum eſt, cur nō ſpe præmiorum offerimus Deo? Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quo modo placeat Deo. Qui autē cum uxore eſt, ſolicitis eſt quæ ſunt mundi, quo modo placeat uxori, & diuiſus eſt. Intueamnr curarū uirginis, maritiq. diſtantias. Virgo Domino, maritus uxori placere deſiderat: & ut uxori placeat, ſolicius eſt de iis, quæ ſunt mundi, quæ cum mundo utique tranſitura ſunt: & diuiſus eſt, in multas ſcilicet ſolicitndinū partes, miſeriarūq. diſtractus. Non eſt huins loci, nuptiarū anguſtias deſcribere, & quaſi in cōmunibus locis rbetorico exultare ſermone. plenius ſuper bac re contra Heluidium, & in eo libro, quem ad Euſtochium ſcripſi, arbitror abſolutum. certè & Tertullianus, cum adhuc eſſet adoleſcens, luſit in hac materia; & præceptor mens Gregorius Nazianzenus, uirginitatem & nuptias differens, Græcis uerſibus explicauit. nunc illud breuiter admoneo, in Latinis codicibus hunc locum ita legi: Diuiſa eſt uirgo, & mulier. quod quamquam babeat ſuum ſenſum, & a me quoque pro qualitate loci ſic ediſſertum ſit: tamen non eſt apoſtolicæ ueritatis. ſiquidem Apoſtolus ita ſcripſit, ut ſupra tranſtulimus: Solicitus eſt quæ ſunt mundi, quo modo placeat uxori, & diuiſus eſt: &, hac ſententia definita, tranſgreditur ad uirgines, & continentes, & ait: Mulier innupta, & uirgo, cogitat quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu. Non omnis innupta, & uirgo eſt. Quæ autem uirgo, utique & innupta eſt. Quamquam ob elegantiam dictionis potnerit id ipſum altero uerbo repetere, mulier innnpta, & uirgo; uel certe definire uoluiſſe, quid eſſet innupta, ideſt, uirgo; ne & meretrices putemus innuptas, nulli certo matrimonio copulatas. Quid ergo cogitat innupta & uirgo? Quæ Domini ſnnt: ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Vt nihil alind eſſet, ut nulla merces uirginem amplior ſequeretur: ſufficeret ei hæc ſola prælatio, cogitare quæ Domini ſunt. Statimq. docet, quæ ſit ipſa cogitatio, ut ſit ſancta & corpore, & ſpiritn. Nonnullæ quippe ſunt uirgines carne, nō ſpiritu: quarum corpus integrum eſt, & anima corrnpta. Sed illa uirginitas hoſtia Chriſti eſt, cuius nec mētem cogitatio, nec carnem libido maculauit. E contrario, quæ nupta eſt, cogitat quæ mundi ſunt, quo modo placeat uiro. Sicut, qni uxorem habet, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quo modo placeat uxori. ſic nupta res mundi cogitat, quo modo placeat uiro. Nos autem non ſumus de hoc mundo, qui in maligno poſitus eſt, cuius figura præterit. De quo dicitur ad apoſtolos: Si eſſetis de hoc mundo, amaret utique mundus, quod ſuum erat. Ac, ne forſitan putaretur onus grauiſſimum caſtitatis nolentibus imponere, ſtarim iungit cauſas ſuadendi, & ait: Hoc autem ad ntilitatem ueſtram dico; non nt laqueum uobis iniiciam; ſed ut ad id, quod boneſtum eſt, & intente facit ſeruire Domino, abſque ulla diſtractione uos adhorter. Proprietatem Græcam Larinus ſermo non explicat. quibus enim uerbis quis poſſit dicere. Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ, ἀπερισπάστως. unde & in Lainis codicibus, ob translationis difficnltatem, boc penitus non inuenitur. utamur igitur eo, quod nos uertimus. Non imponit nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe quod nolumus; ſed ſuadet quod honeſtum eſt, & decorum; & intente facit ſeruire Domino, & ſemper eſſe ſolicitum, & expectare paratum Domini uoluntatem: ut, cum quid imperauerit, quaſi ſtrennus & armatus miles, ſtatim impleat, quod præceptum eſt, & hoc faciat ſine ulla diſtentione, quæ data eſt ſecundum Eccleſiaſten hominibus hnius mundi, ut diſtendantur in ea. Si qnis antem conſiderat uirginem ſuam, ideſt, carnem laſciuire & ebullire in libidinem, nec refrenare ſe poteſt; duplexq. ei incumbit neceſſitas, aut accipiendæ coniugis, aut ruendi: quod uult faciat: non peccat, ſi nubat. Faciat, inquit, quod uult, non quod debet. Non peccat, ſi ducit uxorem: non tamen bene facit, ſi dnxerit: quia non, quod debet, facit, ſed quod uult. nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ uoluntatis; & hoc iudicat in corde ſuo ſeruare uirginem ſuam: bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem ſuam, bene facit; & qui non iungit, melius facit. Signanter & proprie ſupra dixerat: Qui ducit uxorem, non peccat, hic qni ſeruat uirginem ſuam, bene facit. Aliud eſt antem, non peccare; aliud, benefacere. Declina, inquit, a malo, & fac bonum. Illud declinamus, hoc ſequimur. In altero initium, in altero perfectio eſt. Verum ne in eo, quod dixit, Et qui matrimonio iungit uirginem ſuam, bene facit: exiſtimet aliquis obſeruationem noſtram non ſtare: protinus hoc ipſum bonum extenuat, & obumbrat compa-

Ioan.15 · 1.Cor.7 · Eccls.1 · 1.Cor.7 · Pſal.33 · 1.Cor.7

comparatione melioris, & dicit: Et qui non iungit, melius facit. Niſi illaturus eſſet, me-
lius facit, nunquam præmiſiſſet, bene facit. ubi autem bonum & melius eſt, ibi boni &
melioris non unum eſt præmium: & ubi non unum præmium, ibi utique dona diuerſa.
Tantum eſt igitur inter nuptias & uirginitatem, quantum inter non peccare & benefacere,
immo, ut leulus dicam, quantum inter bonum & melius. Finita diſputatione coniugio-
rum, & uirginitatis, & inter utrumque cauto moderamine præceptorum, ut nec ad ſini-
Eccls.7 ſtram, nec ad dexteram diuerteret; ſed uia regia graderetur, & illud impleret: Ne ſis iuſtus
multum: rurſum monogamiam digamiæ comparat; & quo modo nuptias ſubdiderat uir-
1.Cor.7 ginitati, ita digamiam primis nuptiis ſubiicit, & ait: Mulier alligata eſt, quanto tempore
uir eius uiuit: qnod ſi dormierit uir eius, libera eſt; cui uult, nubat, tantum in Domino.
Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit, ſecundum conſilium meum. Puto autem, quod &
ego ſpiritum Dei habeam. Concedit ſecundas nuptias, ſed uolentibus, ſed iis, quæ ſe con
tinere non poſſunt; ne, luxuriatæ in Chriſto, nubere uelint; habentes damnationem, quod
primam fidem irritam fecerint: & hoc concedit, quia multæ abierunt retro poſt ſatanam.
Ceterum beatiores, inquit, erunt, ſi ſic permanſerint: continuoq. ſubiungit apoſtolicam
auctoritatem, ſecundum meum conſilium. Porro, ne auctoritas Apoſtoli quaſi bominis
leuior uideretur, addidit: Puto autẽ, quod & ego ſpiritum Dei habeam. Vbi ad continen
tiam prouocat, ibi non hominis, ſed ſpiritus Dei conſilium eſt: ubi autem nubendi conce
dit ueniam, ſpiritum Dei non nominat, ſed prudentiæ librat conſilium; ita ſingulis rela-
xans, ut unuſquiſque ferre poteſt. Iuxta hunc ſenſum omnia illa ſunt accipienda: Nam quæ
ſub uiro eſt mulier, uiuente uiro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit uir, ſoluta eſt a le-
ge uiri. Igitur, uiuente uiro, uocabitur adultera, ſi fuerit cum altero uiro: ſi autem mor-
tuus fuerit uir eius, ſoluta eſt a lege, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio uiro. Et illud ad
1.Tim.5 Timotheum: Volo ergo iuniores uiduas nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nul
lam occaſionem dare aduerſario maledicti gratia. Iam enim quædam conuerſæ ſunt retro
poſt ſatanam. & reliqua his ſimilia. Quo modo enim uirginibus ob fornicationis pericu-
lum concedit nuptias; & excuſabile facit, quod per ſe non appetitur: ita, ob eandem forni
cationem uitandam, concedit uiduis ſecunda matrimonia. Melius eſt enim, licet alterum
& tertium, unum uirum noſſe, quam plurimos: ideſt, tolerabilius eſt uni homini proſtitu
Ioan.4 tam eſſe, quam multis. ſiquidem & illa in euangelio Ioannis Samaritana, ſextum ſe mari-
tum babere dicens, arguitur a Domino, quod non ſit uir eius. ubi enim numerus marito-
Gen.2 rum eſt, ibi uir, qui proprie unus eſt, eſſe deſiit. Vna coſta a principio in unã uxorẽ uerſa eſt.
Et erũt, inquit, duo in carne una, nõ tres, neque quattuor: alioquin iam nõ duo, ſed plures.
Gen.4 Primus Lamech, ſanguinarius, & homicida, unam carnem in duas diuiſit uxores: fratrici-
dium, & digamiam, eadem cataclyſmi deleuit pœna. de altero ſepties, de altero ſeptua-
gies ſepties uindicatum eſt. Quantnm diſtant in numero, tantum & in crimine. Quam ſan
cta ſit digamia, hinc oſtenditur, quod digamus in clerum eligi non poteſt: & ideo Apoſto-
1.Tim.5 lus ad Timotheum, Vidua, inquit, eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit
unius uiri uxor. Hoc omne præceptum de his eſt uiduis, quæ Eccleſiæ paſcuntur eleemoſy-
nis. Et iccirco ætas præſcribitur, ut illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ iam labo-
rare non poſſunt. Simulq. conſidera, quod, quæ duos habuit uiros, etiam ſi anus eſt, &
decrepita, & egens, Eccleſiæ ſtipes non meretur accipere. ſi autem panis illi tollitur eleemo
1.Cor.11 ſynæ; quanto magis ille panis, qui de cælo deſcendit; quem qui indigne comederit, reus
erit uiolati corporis & ſanguinis Chriſti? Qnamquam hæc teſtimonia, quæ ſupra poſui, in
quibus uiduis conceditur, ut, ſi uelint, denuo nubant; quidam interpretantur, ſuper iis
uiduis, quas, amiſſis maritis, ſic inuenerit fides Chriſti. nec enim conſequens eſſet, ut
Apoſtolus, poſt baptiſma, uiro mortuo, iubeat alteri nubere: cum habentibus quoque
uxores præceperit, ut ſic ſint, quaſi non habentes: & ob hanc cauſam nou eſſe uxorum nu-
merum definitum, quia, poſt baptiſma Chriſti, etiam ſi tertia & quarta uxor fuerit, quaſi
prima reputetur. alioqui, ſi, poſt baptiſma primo mortuo, accipitur ſecundus: quare nõ,
ſecundo, & tertio, & quarto, & quinto mortuo, accipiatur ſextus, & reliqui? poteſt enim
accidere, ut infelicitate qnadam, uel iudicio Dei ſuccidentis nuptias repetitas, adoleſcẽtula
plures accipiat uiros; & anus primo marito in extrema ſenectute uiduetur. Primus Adam
monogamus, ſecundus agamus. Qui digamiam probant, exhibeant tertium Adam diga-
mum, quem ſequantur. Verum fac ut conceſſerit Paulus ſecunda matrimonia: eadem lege
Act.16.18 & tertia concedit, & quarta, & quotieſcumque uir moritur. Multa compellitur Apoſtolus
(21 uelle, quæ non uult. circumcidit Timotheum: raſit in ſe caluitiũ: nudipedalia exercuit:

comam

comam nutriuit, & totondit in Cenchris: & certe caſtigauerat Galatas, Petrumq. repre- Gal.2
henderat, quod ſe propter obſeruationes Iudaicas a gentibus ſepararet. Quo modo igitur
in ceteris Eccleſiæ diſciplinis Iudæis Iudæus, ethnicis ethnicus, & omnibus omnia factus eſt, 1.Cor.9
ut omnes lucrifaceret: ſic & digamiam conceſſit incontinentibus, nec nuptiarum numerũ
præfiniuit: ut, dum uiderent ſibi mulieres ita poſt mortem mariti ſecundum concedi, ut ter
tius quartusq. conceditur; erubeſcant alterum accipere, ne trigamis & quadrigamis com-
parentur. ubi enim unus exceditur; nihil refert, ſecundus, an tertius ſit, quia deſinit eſ-
ſe monogamus. Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo 1.Cor.10
nec trigamos, &, ſi dici poteſt, octogamos. plus aliquid inferam, etiam ſcortatorem re-
cipio pænitentem. Quidquid æqualiter licet, æqua lance penſandum eſt. Sed quoniam
ad uetus nos retrahit teſtamentum; & incipiens ab Adam, ad Zachariam, & Eliſabet per-
uenit; ac deinde opponit, Petrum, & ceteros apoſtolos habuiſſe uxores: nos quoque de-
bemus per eadem currere ueſtigia quæſtionum, & docere, caſtitatem ſemper operi nuptia-
rum fuiſſe prælatam. Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quod ante offenſam in Gen.2
paradiſo uirgines fuerint, poſt peccatum autem & extra paradiſum protinus nuptiæ: dein-
de, quod hoc ipſum interpretetur Apoſtolus: Propter hoc relinquet homo patrem, & ma- Eph.5
trem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Statimq. ſubiungat: Sacra-
mentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Chriſtus in carne uir-
go, in ſpiritu monogamus. Vnam enim habet Eccleſiam, de qua idem Apoſtolus, Viri,
inquit, diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus Eccleſiã. Si Chriſtus ſancte, ſi caſte, ſi abſque
ulla macula Eccleſiã diligit: uiri quoque in caſtitate uxores ſuas diligant, & ſciat unuſquiſ- 1.Theſſ.4
que uas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore, non in paſſione deſiderii, ſicut & gen
tes, quæ ignorant Deum. Neque enim uocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſancti-
ficationem, exuentes nos ueterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, qui re Col.3
nouatur in cognitionem ſecundum imaginem creatoris ſui, ubi non eſt maſculus & femi-
na, Græcus & Iudæus, circumciſio & præputium, barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed
eſt omnia in omnibus Chriſtus. Imago creatoris non habet copulam nuptiarum. Vbi diuer
ſitas ſexus aufertur, & ueteri homine exuimur, & induimur nouo: ibi in Chriſtũ renaſcimur
uirginem, qui & natus ex uirgine, & renatus per uirginẽ eſt. Quod autem ait: Creſcite, & Gen.1
multiplicamini, & replete terrã: neceſſe fuit prius plantare ſiluam, & creſcere; ut eſſet quod
poſtea poſſet excidi: ſimulq. cõſideranda uis uerbi, Et replete terrã. Nuptiæ terram replent,
uirginitas paradiſum. Sed & hoc intuendum dumtaxat iuxta Hebraicam ueritatem, quod,
cum ſcriptura in primo, & tertio, & quarto, & quinto, & ſexto die, expletis operibus ſin-
gulorum, dixerit: Et uidit Deus quia bonũ eſt: in ſecundo die hoc omnino ſubtraxit, no-
bis intelligentiam derelinquens, non eſſe bonum duplicem numerum, qui ab unione diui
dat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Vnde & in arca Noe, omnia animalia, quæcumque Gen.7
bina ingrediuntur, immunda ſunt. Impar numerus eſt mundus. Quamquã in duplici nu-
mero oſtendatur & aliud ſacramentum, quod ne in beſtiis quidem & in immundis auibus
digamia comprobata ſit. bina enim ingrediuntur immunda, & ſeptena, quæ munda ſunt:
ut haberet Noe poſt diluuium, quod de impari numero ſtatim Deo poſſet offerre. Si autem
transfertur Enoch, & ſeruatur in diluuio Noe: nõ reor iccirco translatũ Enoch, quod uxo- Gen.5
rem habuerit, ſed quod primus inuocauerit Deum, & crediderit in ſaluatorẽ: de quo Pau
lus apoſtolus in epiſtola ad Hebræos pleniſſime docet. Porro Noe, qui quaſi ſecunda radix Hebr.11
humano generi ſeruabatur, utique cum uxore & filiis debuit reſeruari. quamquã in hoc
myſterium ſcripturarum ſit. Arca illa, iuxta apoſtolum Petrum, typus Eccleſiæ fuit, in qua 1.Petr.3
octo animæ ſaluæ factæ ſunt. Quando ingreditur in eam Noe; tam ipſe, quam filii eius ab
uxoribus ſeparantur: quando uero egreditur in terram, iunguntur paria; & quod in arca,
ideſt, in Eccleſia fuerat ſeparatum, in mundi conuerſatione ſociatur. Simulq. ſi arca plures Gen.9 Gen 6
habuit manſiones, & nidulos, & bicamerata, & tricamerata, & diuerſas beſtias, &, pro
qualitate animalium, habitationes quoque uel maiores, uel minores: exiſtimo, quod di-
uerſitas illa manſionum, præfigurauerit Eccleſiæ uarietatem. Quod autem nobis obiicit,
in ſecunda Dei benedictione comedendarum carnium licentiam datam, quæ in prima con
ceſſa non fuerat: ſciat, quo modo repudium iuxta eloquium ſaluatoris ab initio non daba Matth.19
tur, ſed, propter duritiam cordis noſtri, per Moyſen humano generi conceſſum eſt; ſic & Deut.24
eſum carnium uſque ad diluuium ignotum fuiſſe; poſt diluuium uero, quaſi in eremo mur
muranti populo coturnices, ita dentibus noſtris neruos & uirulentias carnis ingeſtas. Do- Exod.16
cet Apoſtolus ſcribens ad Epheſios, Deum propoſuiſſe in adimpletione temporum recapi- Eph.1
tulare

tulare omnia, & ad principium retrahere in Chriſtum Ieſum, quæ ſunt ſuper cælos & ſuper
Apoc.1 terram. unde & ipſe ſaluator in Apocalypſi Ioannis, Ego ſum, inquir, α, & ω, inirium, & fi-
nis. Ab exordio condicionis humanæ nec carnibus ueſcebamur; nec dabamus repudium;
nec præputia nobis eripiebantur in ſignū. hoc curſu uſque ad diluuium peruenimus. poſt
Gen.9 diluuium autem cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingeſtæ ſunt ad ue
Deut.24 ſcendum, & repudia conceſſa duritiæ; & cultellus circumciſionis appoſitus: quaſi Dei ma-
Gen.17 nus plus in nobis creauerit, quam neceſſe eſt. Poſtquam autem Chriſtus uenit in fine tem-
Matth.19 porum, & ω reuoluit ad α, & extremitatem retraxit ad principium: nec repudium nobis
Rom.14 dare permittitur, nec circumcidimur, nec comedimus carnes, dicente Apoſtolo: Bonum
Gen.9 eſt uinum non bibere, & carnes non comedere. Et uinum enim cū carnibus poſt diluuium
dedicatum eſt. Quid loquar de Abraham, ut ipſe aſſerit, trigamo, qui ſignum fidei in
Rom.4 circumciſione ſuſcepit? Si imitamur uxorum illius numerum; imitemur & circumciſio-
Gen.26 nem. neque enim in parte ſectandus, & in parte repudiandus eſt. Porro Iſaac, unius Rebec
Gen.30 cæ uir, Chriſti præfigurat eccleſiam & digamiæ ſuggilat laſciuiam. Si autem duas bigas
uxorum & concubinarum habuit Iacob, & non uult aduerſarius acquieſcere, lippientem
Liam deformem atque fœtoſam, ſynagogæ typum prætuliſſe; Rachel uero, pulchram, &
diu ſterilem, Eccleſiæ ſignificaſſe myſterium: ſciat eo tempore hoc feciſſe Iacob, quan-
do erat inter Aſſyrios, & in Meſopotamia, Laban duriſſimo Domino, ſeruiebat. Quan-
Gen.31 do autem terram ſanctam ingredi uoluit, & in monte Galaad extruxit aceruum teſti-
monii, in quo nihil intrr ſarcinas eius, Meſopotamiæ poſſeſſor inuenerat; iurans ſe num-
Gen.32 quam ad locum, in quo ſeruierat, reuerſurum: & ad torrentem Iaboch cum angelo lu-
ctatus claudicare cœpit: & πλατὺ νεῦρον eius emarcuit, ſtarimq. Iſrael ſortitus eſt nomē: & il-
la quondam dilecta coniux, pro qua ſeruierat, iuxta Bethlehem, in qua erat uirginitatis
Gen.35 præco Dominus naſciturus, a filio doloris occiditur: & conſortia Meſopotamiæ Euangeli-
Gen.38 ca in uicinitate moriuntur. Miror autem, cur Iudam & Thamar nobis propoſuerit in exem
plum, niſi forte & meretricibus delectatur, aut occiſum Onam, quod fratri ſemem inuide-
rit: quaſi nos qualemcumque ſeminis fluxum abſque liberorum opere comprobemus. Per-
Exod.4 ſpicuum eſt de Moyſe, quod periclitatus eſſet in diuerſorio, niſi Sephora, quæ interpreta-
tur Auis, filium circumcidiſſet, & præputium nuptiarum cultro euangelico deſecaſſet. Iſte
nempe Moyſes eſt, qui cum uidiſſet uiſionem magnam, & angelum, ſiue Dominum loquen
Exod.3 tem in rubo, nequaquam ualuit ad eum accedere, niſi ſoluiſſet corrigiam calciamenti ſui,
& abieciſſet uincula nuptiarum. Nec mirū hoc de amico, & propheta, & legifero Dei; cum
Exod.19 omnis populus acceſſurus ad montem Sina, & Dei auditurus eloquium, tribus diebus ſan
ctificari iuſſus ſit, & ſe ab uxoribus abſtinere. Quod quidem ſcimus (licet præpoſtere faciam
hiſtoriæ ordinem confundere) etiam ad Dauid fugientem ab Achimelech ſacerdote di-
1.Reg.21 ctum: Si mundi ſunt pueri ab uxoribus? Et ille reſpondit: Ab heri & nudiuſtertius. Panes
enim propoſitionis, quaſi corpus Chriſti de uxorum cubilibus conſurgentes edere non pote
rant. Et nobis in tranſitu eſt contemplandum, quod dixit: Si mundi ſunt pueri ab uxoribus,
Lenit. 21 uidelicet, quod ad munditias corporis Chriſti, omnis coitus immundus ſit. In lege quoque
(22 præcipitur, ut pontifex, niſi uirginem, non ducat uxorem, nec uiduam accipiat. Si eadem
uirginis uiduæq. condicio eſt; quare altera recipitur, altera reprobatur? Et ſacerdotalis ui-
dua in domo iubetur ſedere patris ſui, nec ſecundum noſſe matrimonium. Si ſoror uirgo
moritur ſacerdotis; quo modo ipſa ad patris exequias, ita pater ad eam iubetur accedere.
Deut. 24 Si uero nupta ſit, quaſi aliena contemnitur. Qui uxorem duxerit, & qui plantauerit uine-
(20 am, uelut propagines filiorum prohibetur ad bella procedere. Non enim poteſt domini ſer
Exod.38 uire militiæ, ſeruus uxoris: & de ſpeculis mulierum ieiunantium, quaſi de puriſſimis corpo
ribus uirginum, luter in tabernaculo funditur: & intrinſecus in ſanctuario tam cherubim,
Exod.25. quam propitiatorium, & arca teſtamenti, & menſa propoſitionis, & candelabrum, & thu
(37 ribulum ex auro mundiſſimo ſunt. neque enim in ſancta ſanctorum inſerri poterat argen-
tum. Quid moror in Moyſe, cum mihi propoſitum ſit, curſim celeriterq. dictanti, ſingu
Num.13 la breuiter perſtringere, & intelligentiæ quaſdam lineas ducere? Tranſcendam ad Ieſum, fi-
lium Naue, qui ante dictus eſt Auſe, ſiue, ut rectius habetur in Hebræo, Oſee, ideſt, Sal-
Iud.1 uator. Ipſe enim, ſecundum epiſtolam Iudæ, ſaluauit, & eduxit populum Iſrael ex Aegy-
Ios.3 pto, & in terram repromiſſionis induxit. Hic Ieſus ſtatim ut uenit ad Iordanem; aquæ nu-
ptiarū, quæ ſemper in lege fluxerant, areſactæ ſunt, & ſteterunt; & ſiccis pedibus, ac nudis
Ios.5 populus omnis tranſiit; & uenit in Galgala, ibiq. ſecundo eſt circumciſus. quod ſi iuxta lit
teram accipimus, penitus ſtare nō poteſt. ſi enim duplex haberemus præputium; uel exciſa

ſecula iterum naſceretur: rectè ſecunda circumciſio haberet locum. nunc autem hoc ſi-
gnificatur, quod Ieſus cultello euangelii populum, qui per deſertum uenerat, circumcidit,
& circũcidit cultello petrino; ut, quod in Moyſi filio præfigurabatur ante in paucis, id ſub
Ieſu duce impleretur in cunctis. Sed & ipſa præputia in unum cumulum coaceruata, & ſe-
pulta, & terra obruta, & ablatum opprobrium Aegypti, & nomen loci Galgala, quod in-
terpretatur reuelatio, oſtendunt, dum in præputio ambularet populus per deſertum, ocu-
los eius fuiſſe cæcatos. Videamus & conſequentia. Poſt euangelii circumciſionẽ, & con Ios.5
ſecrationem duodecim lapidum in loco reuelationis, ſtatim paſcha celebratur: immolatur
eis agnus, & ſanctæ terræ ueſcuntur alimentis. egreditur Ieſus: occurrit ei princeps militiæ,
gladium tenens, ideſt, uel pro circumciſo populo pugnare ſe monſtrans, uel diſſecans gluti
num nuptiarum. Similiterque, ut Moyſi præceptũ fuerat, & huic præcipitur. Solue calcia-
mentum tuũ. locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt. quia ſic erat Domini armatus exer-
citus in tubis ſacerdotalibus, quaſi ad euangelicam prædicationẽ, ſub typo Hiericho, mun- Ios.6
dus ſubuertitur. Et ut infinita prætercam; (neque enim nunc mihi propoſitum eſt omnia
ueteris teſtamenti aperire myſteria) quinque reges, qui in terra repromiſſionis ante regna- Ios.10
bant, reſiſtebantq. euangelico exercitui, Ieſu pugnante ſuperantur. Hoc puto intellectu eſ-
ſe perſpicuum, quod, antequam Dominus populum ſuum educeret de Aegypto, & cir-
cumcideret eum, uiſus, odoratus, guſtus, auditus, tactuſq. regnauerint, & his quaſi prin
cipibus fuerint uniuerſa ſubiecta. quos Ieſus ad ſpeluncam corporis confugientes, & ad te-
nebroſum locum, ideſt, ipſum ingredientes corpus, interfecit; ut per id occiderentur, per
quod ante regnabant. Verum iam tempus eſt, ut caſtitatis Ieſu uexillum leuemus. Moy- Exod.2
ſes ſcribitur habuiſſe uxorem. Moyſen autem & Dominus noſter, & Apoſtolus interpretan Luc.16
tur legem: Habent Moyſen & prophetas. Et: Ab Adam uſque ad Moyſen regnauit pecca- Rom.5
tum, etiam ſuper eos, qui non peccauerunt, in ſimilitudine præuaricationis Adæ: nulliq.
dubium eſt, in utroque teſtimonio Moyſen legem ſignificare. Sicut ergo legimus, quod
Moyſes, ideſt, lex habuerit uxorem; oſtende mihi Ieſum Naue uel uxorem habuiſſe, uel fi-
lios: &, ſi potueris monſtrare, uictum me eſſe fatebor. Et certe pulcherrimum terræ Iu-
dææ in partitione accepit locum, moriturq. non in uicenario numero, qui ſemper in ſcriptu
ris infauſtus eſt; in quo ſeruiuit Iacob, & uenditus eſt Ioſeph, & quem diligit Eſau, acci- Gẽ.31.37
piens in eo quædam munera; ſed in decimo, de cuius laude crebro diximus: ſepeliturq. in Gẽ.32.33
Thamnat Sareh, ideſt, in perfectiſſimo principatu, ſiue in numero operimenti noui: ut uir Ios.24.
ginum ſignificaret greges, ſaluatoris auxilio coopertos: in monte Ephraim, hoceſt, in mon
te frugifero, ab aquilone montis Gaas, qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, la- Pſal.47
tera aquilonis, ciuitas regis magni: quæ oppoſita ſemper inuidiæ eſt, per ſingulas tenta-
tiones dicit: Mei uero pene moti ſunt pedes, Cumq. in ſepultura Ieſu, liber, qui ex no- Pſal.72
mine eius appellatur, expletus ſit: rurſum in Iudicum uolumine, quaſi uiuens reſurgenſq. Iud.1.2
deſcribitur: & ſub ἀνακεφαλαιώσει opera ipſius prædicantur, & legitur: Miſit Ieſus popu-
lum, & abierunt filii Iſrael unuſquiſque in hereditatem ſuam, ut poſſiderent terram. Et ſer-
uiuit populus Domino cunctis diebus Ieſu &c. Statimq. ſubiungitur: Et mortuus eſt Ie-
ſus Naue, ſeruus Domini, centum decem annorum. Porro Moyſes uidit tantum terram re- Deut.34
promiſſionis, & intrare non potuit, & mortuus eſt in terra Moab, & ſepeliuit eum Domi-
nus in ualle terræ Moab contra domum Phegor, & non cognouit uir ſepulcrum eius uſ-
que in diem hunc. Comparemus utriuſque ſepulturam. Moyſes in terra Moab moritur,
Ieſus in terra Iudææ. ille ſepelitur in ualle contra domum Phegor, quod interpretatur igno-
minia: (proprie quippe Phegor lingua Hebræa priapus appellatur) hic in monte Ephraim
ab aquilone montis Gaas. Et eſt in uerbis ſimplicibus ſemper diuinarum ſcripturarum ſen
ſus auguſtior: quia apud Iudæos gloria erat in partubus, & parturitionibus: & maledicta ſte Exod.23
rilis, quæ non habebat ſemen in Iſrael: & beatus, cuius erat ſemen in Sion: & domeſtici Eſa.31
in Hieruſalem: & in benedictione maxima ponebatur: Vxor tua ſicut uitis abundans in Pſal.127
lateribus domus tuæ: Filii tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ: iccirco ſe-
pulcrum eius poſitum in ualle deſcribitur contra domum idoli, quod proprie libidini con
ſecratur. Nos autem, qui militamus ſub Ieſu duce, uſque ad præſentem diem ignoramus,
ubi Moyſes ſit ſepultus: contemnimus enim Phegor, & omnem ignominiam eius, ſcien-
tes quod, qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Et Dominus ante diluuium quo- Rom.8
que dixerat: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt. Quamob- Gen.6
rem & Moyſes moriens plangitur a populo Iſrael: Ieſus autem, quaſi uicturus, non plan- Deut.34
gitur. nuptiæ enim finiuntur in morte, uirginitas poſt mortem incipit coronari Sanſon Iud. 13.15 16.

quoque producit in medium: nec decaluatum quondam Domini Nazaræum a muliere cõ-
ſiderat: qui licet typum teneat ſaluatoris, quod meretricem ex gentibus adamarit Eccleſiã;
& multo plures hoſtium moriens, quam uiuus, occiderit; tamen cõiugalis pudicitiæ exem
pla non præbet. Et certe iſte eſt ſecundum prophetiam Iacob: qui cum concitus equi per-
Gen.49 nicitate ferretur, a ſerpente percuſſus, retrorſum cecidit. Debboram autem, & Barach,
Iud.4 & uxorem Heber Cynei cur enumerauerit, prorſus non intelligo: cum aliud ſit, bellorum
principes, & hiſtoriæ ordinẽ texere; aliud, figuras aliquas ſignificare coniugii; quæ in iſtis
Iud. 11 omnino non comparent. Porro, quod præfert Iepte patris fidem lacrymis uirginis filiæ;
pro nobis facit. et nos enim non tam uirgines ſæculi, quam eas, quæ propter Chriſtũ ſunt
uirgines, prædicamus? & a pleriſque Hebræorũ reprehenditur pater noti temerarii, quia di
xerit: Si tradens tradideris filios Ammon in manibus meis; quicũque exierit de domo mea
in occurſum mihi, cum reuerti cœpero in pace a filiis Ammon, erit Domino, & offeram il-
lum holocauſtum. Si canis, inquiunt, ſi aſinus occutriſſet; quid faceret? Ex quo uolunt
Dei diſpenſatione eſſe factum, ut, qui improſpecte uouerat, errorem uotorum in filiæ mor
te ſentiret. Si autem Samuel nutritus in tabernaculo duxit uxorem; quid hoc ad præiudi-
1.Reg.8 cium uirginitatis? quaſi nõ hodie quoque plurimi ſacerdotes habeant matrimonia; & Apo
1.Tim.3 ſtolus epiſcopum deſcribat unius uxoris uirũ, habentem filios cum omni caſtitate. Simulq.
1.Reg.2 noſcendum, quod Samuel leuita non ſacerdos, nõ pontifex fuerit. nnde & faciebat illi ma
ter ſua ephod bad, ſuperhumerale uidelicet lineum, qui habitus proprie leuitarũ & mino-
Pſal.98 ris eſt ordinis. unde & in pſalmis non nominatur inter ſacerdotes, ſed inter eos, qui inuo-
cant nomen Domini. Moyſes, inquit, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos,
1.Paral. 6 qui inuocant nomen eius. Leui enim genuit Caath, Caath genuit Aminadab, Aminadab
genuit Chore, Chore genuit Aſſir, Aſſir genuit Helchana, Helchana genuit Sub, Sub ge-
nuit Tou, Tou genuit Heliu, Heliu genuit Ieroam, Ieroam genuit Helchana, Helchana ge
nuit Samuelem. Nulliq. dubium eſt, ſacerdotes de Aaron, & Eleazar, & Phinees ſtirpe ge
neratos. qui cum & ipſi uxores habuerint, recte nobis opponerentur, ſi, errore Encratitarũ
ducti, contenderemus matrimonia reprobanda: & non eſſet noſter pontifex ſecundum or-
Hebr.7 dinem Melchiſedec ſine patre, ſine matre ἀγενεαλόγητος, hoceſt, ſine nuptiis. Et reuera ma-
1.Reg.8 gnos fructus ex liberis Samuel capit: ut, quia ipſe placuit Deo, tales genuerit, qui Domi-
Ruth. 2 no diſplicerent. Quod ſi Booz, & Ruth nobis obiicit ad comprobandã digamiam: ſciat, in
Matth.1 euangelio, ob typum Eccleſiæ, etiã Raab meretricem in ordine maiorum Domini enumera
1.Reg.18 tam. Porro quod Dauid ducentis præputiis emiſſe iactat uxorem: nouerit, illum & alias ha
buiſſe quamplurimas; & Michol, filiam Saul, quam pater alteri tradiderat, poſtea recepiſ-
3.Reg.1 ſe; & iam ſenem, Sunamitidis puellæ calefactum eſſe cõplexibus. Nec hoc dico, quod ſan-
ctis uiris quidquam detrahere audeam; ſed quod aliud ſit, in lege uerſari; aliud, in euange
lio. Ille occidit Vriam Hetheum, mœchus extitit in Betſabee. Et quia erat uir ſanguinarius,
non, ut plerique exiſtimant, propter bella, ſed propter homicidium; templum Domini
Matth.5 ædificare prohibetur. Nos autem ſi unum de minimis ſcandalizauerimus; & ſi fratri dixeri-
mus Raka, & nõ recte uiderimus: expedit, ut mola aſinaria ligetur circa collũ noſtrum; &
rei erimus gehennæ; & adulterium in ſolo nobis aſpectu reputabitur. Tranſit ad Solomonẽ,
per quem ſe cecinit ipſa ſapientia: & cum uxorium eũ dicat, atque in illius laudibus immo-
Cant.6 retur, miror cur non iungat & illud de Cantico canticorũ: Sexaginta ſunt reginæ, & octo-
3.Reg.11 ginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarũ non eſt numerus. Et illud de Regnorum tertio,
quod ſeptingentas habuerit uxores, & trecentas concubinas, & alias innumerabiles. Hæ
nempe ſunt, quæ auerterunt cor eius a Domino: & tamẽ, antequam plures baberet uxores,
& carnis uitiis laberetur, in principio regni & adoleſcentiæ extruit Domino templũ. unuſ-
quiſque enim non de futuris, ſed de præſentibus iudicatur. Quod ſi Solomonis exempla ei
placent: iam non digamus erit, & trigamus; ſed, niſi ſeptingentas habuerit uxores, & tre-
centas concubinas, typum eius & meritum implere non poterit. Obſecro te lector, & id ip
ſum ſæpe cõmoneo, ut ſcias me, quæ loquor, neceſſitate dicere; nec detrahere iis, qui in
lege præceſſerint, ſed ſeruiſſe eos temporibus, & condicionibus ſuis, & illam Domini im-
Gen.1 pleſſe ſententiã: Creſcite, & multiplicamini, & replete terrã: &, quod his maius eſt, futu-
1.Cor.7 rorũ typos præbuiſſe: nobis autẽ, quibus dicitur: Tempus in collecto eſt: ſupereſt, ut, qui
habent uxores, ſic ſint, quaſi non habeant: aliud præcipi, & uirginitatẽ a ſaluatore uirgine
dedicari. Eliam, & Eliſæum quã ſtulte in Catalogo poſuerit maritorũ, me tacente manife-
Luc.1 feſtum eſt. Si enim Ioannes Baptiſta uenit in ſpiritu & uirtute Eliæ, & Ioannes uirgo eſt:
utique non ſolum in ſpiritu eius uenit, ſed etiam in corporis caſtitate. Porro illud, quod
de Eze-

de Ezechia commemorari poteſt, quamquam hoc ille ſolita ſtoliditate non uiderit, quod
poſt uitam recuperatã,& quindecim annorũ ſpatia protelata, dixerit: Amodo filios faciam: Eſa.38
ſciat in Hebræis uoluminibus non haberi, ſed legi pro hoc: Pater filiis notam faciet ueritatẽ
tuam. Nec mirũ, ſi Holda uxor Sellum prophetiſſa cõſulatur ab Ioſia rege Iudæ, iam capti- 4.Reg.22
uitate uicina, & ira Domini ſtillante ſuper Hieruſalem: cum hæc norma ſit ſcripturarum,
ut deficientibus uiris ſanctis, mulieres in uirorũ laudentur opprobria. Superfluum autem
eſt de Daniele dicere, cum Hebræi uſque hodie autument, & illum, & tres pueros fuiſſe eu
nuchos, ex illa Dei ſententia, quam Eſaias loquitur ad Ezechiam: Et de filiis tuis, qui na- Eſa.39
ſcentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Rurſusq. in Daniele legimus: Et Dan.1
dixit rex Aſphanez principi eunuchorum, ut introduceret de filiis captiuitatis Iſrael, & de
ſemine regio, & de Pharthẽmim pueros, in quibus non eſſet macula, pulchros facie, & in-
telligentes ſapientiam. Et argumentantur; ſi de ſemine regio electi ſunt Daniel, & tres pue
ri; de ſemine autem regio eunuchos fore ſcriptura prædixit; hos eſſe, qui eunuchi facti
ſunt. Si uero & illud oppoſuerit, quod in Ezechiele dicitur, Noe, Daniel, & Iob in ter- Ezech.14
ra peccatrice filios & filias liberare non poſſe: reſpondendum eſt, quod iuxta hypotheſin
dictum ſit. nec enim eo tempore Noe, & Iob erant; quos multis ante ſæculis fuiſſe, co-
gnouimus. Et eſt ſenſus: ſi tales & tales uiri fuerint in terra peccatrice, filios ſuos & filias
liberare non poterunt: quia iuſtitia patris non liberabit filium; nec peccatum alterius al-
teri imputabitur. Anima enim, quæ peccauerit, ipſa morietur. Sed & hoc dicendum, Dá-
nielem, iuxta hiſtoriam libri eius, cum Ioachim rege captum eo tempore, quo Ezechiel Dan.1
quoque ductus eſt in captiuitatem. Quo modo ergo potuit habere filios, qui adhuc puer
erat? &, expleto triennio, inductus eſt ad regis obſequium. Ac ne quis putet Ezechielẽ
iam uiri meminiſſe Danielis, & non pueri: Factum eſt, inquit, in anno ſexto, regis ſcili- Ezech.8
cet Ioachim, in menſe ſexto, in quinta menſis: & ego ſedebam in domo mea, & ſenes Iu-
da ſedebant coram me. Atque in eadem die ad eum dicitur: Si fuerint Noe, Daniel, & Ezech.14
Iob. Erat igitur Daniel adhuc puer, & notus populo, uel propter interpretationem ſomnio-
rum regis, uel propter Suſannæ liberationem, & occiſionem presbyterorum. Et perſpi-
cue comprobatur, eo tempore, quo hæc dicebantur de Noe, Daniele, & Iob, adhuc
puerũ fuiſſe Danielem, nec potuiſſe habere filios & filias, quos ſua iuſtitia liberaret. Huc-
uſque de lege. Venit ad euangelium, & proponit nobis Zachariam, & Elizabet, Petrum, &
ſocrum eius: & conſueta uecordia non intelligit iſtos quoque inter eos, qui legi ſeruierint,
debuiſſe numerari. neque enim euangelium ante crucem Chriſti eſt, quod paſſione & ſan-
guine ipſius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & ceteri apoſtoli, ut ei ex ſuperfluo in-
terim concedam, habuerunt quidem uxores, ſed quas eo tempore acceperant, quo euan-
gelium neſciebant. qui aſſumpti poſtea in apoſtolatum, relinquunt officium coniugale.
nam cum Petrus ex perſona apoſtolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, Matth.19
& ſecuti ſumus te: reſpondit ei Dominus: Amen dico uobis, quoniam nemo eſt, qui di-
miſerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, qui
non recipiat multo plura in ſæculo iſto, & in ſæculo futuro uitam æternam. Si autem nobis
illud oppoſuerit, ad probandum quod omnes apoſtoli uxores habuerint: Numquid non 1.Cor.9
habemus poteſtatem mulieres, uel uxores circumducendi, (quia γυνὴ apud Græcos utrum-
que ſignificat) ſicut ceteri apoſtoli, & Cephas, & fratres Domini? iungat & illud, quod in
Græcis codicibus eſt: Numquid non habemus poteſtatem ſorores mulieres, uel uxores cir
cumducendi? Ex quo apparet, eum de aliis ſanctis dixiſſe mulieribus, quæ, iuxta morem
Iudaicum, magiſtris de ſua ſubſtantia miniſtrabant, ſicut legimus ipſi quoque Domino fa Matth.27
ctitatum. nam & ordo uerborum hoc ſignificat: Numquid non habemus poteſtatem man-
ducandi, & bibendi, aut ſorores mulieres circumducendi? Vbi de comedendo, & biben-
do, ac de adminiſtratione ſumptuum præmittitur, & de mulieribus ſororibus infertur:
perſpicuum eſt, non uxores, debere intelligi, ſed eas, ut diximus, quæ de ſua ſubſtan-
tia miniſtrabant. quod & in ueteri lege de Sunamitide illa ſcribitur, quæ ſolita ſit Eli- 4.Reg.4
ſæum recipere, & ponere ei menſam, & panem, & candelabrum &c. Aut certe, ſi γυναῖ-
κας uxores accipimus, non mulieres: id, quod additur, ſorores, tollit uxores; & oſten-
dit, eas germanas in ſpiritu fuiſſe, non coniuges. Quamquam, excepto apoſtolo Pe-
tro, non ſit manifeſte relatum de aliis apoſtolis, quod uxores habuerint: & cum de uno
ſcriptum ſit, ac de ceteris tacitum, intelligere debemus, ſine uxoribus eos fuiſſe, de qui-
bus nihil tale ſcriptura ſignificet. Et tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam, & Eliſa-
bet, Petrum, & ſocrum eius; ſciat de Zacharia, & Eliſabet Ioannem fuiſſe generatum, Luc.1

ideſt, de nuptiis uirginem, de lege euangelium, de matrimonio caſtitatem: ut a pro-
Luc.4 pheta uirgine uirgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur. Poſſumus autem de
Petro dicere, quod habuerit ſocrum eo tempore, quo credidit, & uxorem iam non ha-
buerit: quãquã legatur in περιόδοις & uxor eius, & filia. Sed nũc nobis de canone omne cer
tamen eſt. Et quia ad apoſtolos prouocauit, quod principes diſciplinæ noſtræ, & Chriſtia-
ni dogmatis duces, uirgines non fuerint: ut eos interim uirgines concedamus non fuiſſe,
(neque enim hoc, præter Petrum, probari poteſt) nouerit hos eſſe apoſtolos, de quibus
Eſa.1 Eſaias uaticinatur: Niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma eſſemus,
& ſimiles Gomorræ fuiſſemus. Qui ergo erant ex Iudæis, uirginitatem, quam in Iudaiſmo
amiſerant, in euangelio habere non poterant. Et tamen Ioannes, unus ex diſcipulis, qui
minimus traditur fuiſſe inter apoſtolos, & quem fides Chriſti uirginem repererat, uirgo
Ioã. 13.21 permanſit: & ideo plus amatur a Domino, & recumbit ſuper pectus Ieſu. Et quod Petrus,
qui uxorem habuerat, interrogare nõ audet, illum rogat ut interroget. Et poſt reſurrectio-
Ioã. 20.21 nem, nunciante Maria Magdalene, quod Dominus reſurrexiſſet, uterque cucurrit ad ſepul
crum, ſed ille præuenit. Cumq. eſſent in naui, & piſcarentur in lacu Geneſareth, Ieſus ſta-
bat in litore, nec ſciebant apoſtoli quem uiderent: ſolus uirgo uirginem agnoſcit, & dicit
Petro: Dominus eſt. Rurſum, poſt auditam ſententiam, quod ab alio cingendus eſſet Pe-
trus, & ducendus quo nollet, & crucis fuiſſet illi paſſio prophetata; & ille diceret: Domine,
Quid iſte: nolens deſerere Ioannem, cum quo ſemper fuerat copulatus, dicit ei Dominus:
Si eum ſic uolo eſſe, quid ad te? Vnde & ſermo exiuit inter fratres, illum diſcipulum non
moriturum. Ex quo oſtenditur, uirginitatem non mori, nec ſordes nuptiarum ablui cruo
rẽ martyrii, ſed manere cum Chriſto, & dormitionem eius tranſitum eſſe, non mortem. Si
autem obnixe contenderit, Ioannem uirginem non fuiſſe; & nos amoris præcipui cauſam
uirginitatem diximus: exponat ille; ſi uirgo non fuit, cur ceteris apoſtolis plus amatus ſit?
Matth.16 (18 At dicis, ſuper Petrum fundatur Eccleſia: licet idipſum in alio loco ſuper omnes apoſtolos
fiat; & cuncti claues regni cælorũ accipiant; & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolide-
tur; tamen propterea inter duodecim unus eligitur; ut capite conſtituto, ſchiſmatis tolla-
tur occaſio. Sed cur non Ioannes electus eſt uirgo? Aetati delatum eſt, quia Petrus ſenior
erat: ne adhuc adoleſcens, ac pene puer, progreſſæ ætatis hominibus præferretur: & magi-
Ioan.14 ſter bonus, qui occaſionem iurgii debuerat auferre diſcipulis, & qui dixerat eis, Pacem
meam do uobis, pacem relinquo uobis: Et: Qui uoluerit inter uos maior eſſe, minimus
Luc.9 omnium ſit: in adoleſcentem, quem dilexerat, cauſam præbere uideretur inuidiæ. Vt
autem ſciamus, Ioannem tunc fuiſſe puerum; manifeſtiſſime docent eccleſiaſticæ hiſto-
riæ, quod uſque ad Traiani uixerit imperium, ideſt, poſt paſſionem Domini ſexageſi-
mooctauo anno dormierit: quod & nos in libro de illuſtribus uiris breuiter perſtrinxi-
mus. Petrus apoſtolus eſt, & Ioannes apoſtolus; maritus, & uirgo: ſed Petrus apoſtolus
tantum: Ioannes & apoſtolus, & euangeliſta, & propheta: apoſtolus, quia ſcripſit ad
eccleſias ut magiſter: euangeliſta, quia librum euangelii condidit, quod, excepto Mat-
Apoc.1 thæo, alii ex duodecim apoſtoli non fecerunt: propheta, uidit enim in Pathmos inſula, in
qua fuerat a Domitiano principe ob Domini martyrium relegatus, Apocalypſim, infinita
futurorum myſteria continentem. Refert autem Tertullianus, quod Romæ miſſus in feruen
tis olei dolium, purior & uegetior exiuerit, quam intrauerit. Sed & ipſum eius euange-
Matth.1 lium multum diſtat a ceteris. Matthæus quaſi de homine incipit ſcribere: Liber generatio-
Luc.1 nis Ieſu Chriſti, filii Dauid, filii Abraham: Lucas a ſacerdotio Zachariæ: Marcus a prophe
tia Malachiæ prophetæ, & Eſaiæ. Primus habet faciem hominis propter genealogiam: ſe-
cundus faciem uituli, propter ſacerdotium: tertius faciem leonis, propter uocem claman-
Marc.1 tis in deſerto: Parate uiam Domini, rectas facite ſemitas eius. Ioannes uero noſter, quaſi
Ioan.1 aquila, ad ſuperna uolat, & ad ipſum patrem peruenit, dicens: In principio erat uerbum,
& uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: hoc erat in principio apud Deum: &c.
Expoſuit uirginitas, quod nuptiæ ſcire non poterant. et, ut breui ſermone multa compre-
Ioan.19 hendam, doceamq. cuius priuilegii ſit Ioannes, immo in Ioanne uirginitas: a Domino
uirgine mater uirgo uirgini diſcipulo commendatur. Verum caſſo labore ſudamus.
1.Tim.2 Obiicit quippe nobis aduerſarius apoſtolicam ſententiam, & ait: Adam primus forma-
tus eſt, deinde Eua: & Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatio-
ne facta eſt. Salua autem fiet per filiorum generationem, ſi permanſerint in fide, & di-
lectione, & ſanctificatione cum ſobrietate. Conſideremus, cur Apoſtolus ad hanc ſen-
tentiam, & unde peruenerit: Volo ergo uiros orare in omni loco, leuantes ſanctas
manus

manus ſine ira, & diſceptatione. Conſequenter itaque mulieribus dat præcepta uitæ,
ait: Similiter & mulieres in habitu ornato, cum uerecundia & caſtitate, ornantes
& non in tortis crinibus, aut auro, uel margaritis, ſiue ueſte pretioſa, ſed ſecundum
quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Mulier in ſilentio diſcat cum
omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum, ſed ſub-
ditam eſſe in ſilentio. Et ne uideretur mulieris dura condicio, quæ eam in mariti redigeret
ſeruitutem: legis recordatur antiquæ, & ad originale exemplum redit: quod Adam primus
factus ſit, deinde mulier ex coſta eius: & quod Adam diabolus ſeducere non potuerit, ſed
Euam: quod poſt offenſam Dei ſtatim uiro ſubiecta ſit, & ad maritum illius facta conuerſio:
quodq. errorem ueterem illa, quæ ſemel cõnubio copulata eſt, & redacta in condicionem
Euæ, filiorum procreatione deleret; ita tamen, ſi ipſos filios erudiret in fide, & dilectio-
ne Chriſti, & in ſanctificatione, & pudicitia. Non enim, ut male habetur in Latinis codi
cibus, ſobrietas eſt legenda, ſed caſtitas, ideſt, σωφροσύνη. Vide igitur, quo modo ex hoc
quoque ipſo teſtimonio ſupereris; &, quod putabas eſſe pro nuptiis, pro uirginitate ſentire
cogaris. Nam ſi ſaluatur mulier in filiorum generatione; & liberorum numerus ſalus ma-
trum eſt: cur addidit, Si permanſerint filii in fide, & caritate, & ſanctificatione cum caſtita-
te? Tunc ergo ſaluabitur mulier, ſi illos genuerit filios, qui uirgines permanſuri ſunt; ſi,
quod ipſa perdidit, acquirat in liberis; & damnum radicis, & cariem, flore compenſet, &
pomis. Supra in tranſitu, ubi nobis aduerſarius propoſuerat Solomonem multinubum,
qui templum Dei extruxit, ſtrictim reſponderam, ut per quæſtiones reliquas currerem:
nunc, ne clamitet, & hunc, & alios in lege patriarchas, & prophetas, & ſanctos uiros a
nobis eſſe temeratos; proponam huius ipſius, qui multas uxores, & concubinas habuit,
de nuptiis uoluntatem. nemo enim melius ſcire poteſt, quid ſit uxor, uel mulier, illo,
qui paſſus eſt. loquitur ergo in Prouerbiis: Mulier inſipiens, & audax, inops panis effi- Pro.9
citur. Cuius panis? nempe illius, qui de cælo deſcendit: ſtatimq. ſubiũgit: Terrigenæ apud
eam pereunt, & in profundum inferni incurrunt. Qui ſunt terrigenæ, qui apud eam pere-
unt? Vtique illi, qui ſequuntur primum Adam, qui de terra eſt; & non ſecundum, qui de
cælo eſt. Et rurſum in alio loco: Sicut in ligno uermis, ita perdit uirum ſuum uxor malefi- Pro.25
ca. Si autem aſſeueraueris, hoc de malis coniugibus dictum eſſe: & ego tibi breuiter reſpon
debo. Quæ enim mihi incumbit neceſſitas uenire in dubium, utrum bona, an mala futura
ſit, quam duxero? Melius eſt, inquit, habitare in terra deſerta, quam cum uxore litigioſa, Pro.21
& iracunda. Quam rarum ſit, uxorem ſine his uitiis inueniri, nouit ille, qui duxit uxorẽ.
unde pulchre Varius Geminus, ſublimis orator: Qui non litigat, inquit, cælebs eſt. Melius Pro.21
eſt habitare in angulo tecti, quam cum uxore maledica in domo communi. Si domus com
munis mariti & uxoris, erigit uxorem in ſuperbiam, & contumeliam uiro facit: quanto ma
gis, ſi ditior uxor fuerit, & in domo eius uir manſerit? incipit enim nõ uxor eſſe, ſed domi
na; & uiro, ſi offenderit, migrandum eſt. Stillicidia eiiciunt hominem in die hiemali de do Pro.27
mo ſua: ſimiliter & mulier maledica de propria domo. aſſiduis quippe iurgiis, & quotidia-
na garrulitate facit perfluere domũ eius, & eiicit eum de ædibus ſuis, ideſt, de Eccleſia. Vn-
de & ſupra ab eodem Solomone præcipitur: Fili ne perfluas. Et Apoſtolus ad Hæbreos, Pro Pro.3
pterea, inquit, debemus intendere amplius his, quæ dicuntur, ne forte perfluamus. Illud Hebr.2
uero quis taceat, quod ſub ænigmate ſcribitur? Sanguiſugæ tres filiæ erant dilectione dile- Pro.30
ctæ: ſed iſtæ non ſaturauerunt eam: & quartæ non ſufficit dicere, ſatis eſt: Infernus, & amor
mulieris, & terra, quæ non ſatiatur aqua, & ignis non dicit, ſatis eſt. Sanguiſuga diabolus
eſt: diaboli filiæ ſunt dilectione dilectæ, quæ ſatiari interfectorum cruore non poſſunt: Infer
nus, & amor mulieris, & terra arens, & ignis exæſtuans. Non hic de meretrice, non de adul
tera dicitur: ſed amor mulieris generaliter accuſatur, qui ſemper inſatiabilis eſt, qui extin-
ctus accenditur, & poſt copiã rurſum inops eſt, animumq. uirilem effeminat, &, excepta paſ
ſione, quam ſuſtinet, aliud non ſinit cogitare. Simile quid & in ſequenti parabola legimus:
Per tria mouetur terra: quartum autem non poteſt ferre, ſi ſeruus regnet, & ſtultus ſi ſatu- Pro.30
retur panibus, & odioſa uxor ſi habeat bonum uirum, & ancilla ſi eiiciat dominam ſuam.
Ecce & hic inter malorum magnitudinem uxor ponitur. Quod ſi reſponderis, ſed uxor
odioſa: dicam tibi, quod & ſupra. Atqui, hoc periculum in memet fieri, graue eſt. qui
enim ducit uxorem, in ambiguo eſt, utrum odioſam, an amabilem ducat. ſi odioſam du-
xerit, ferri non poteſt: ſi amabilem, amor illius inferno, & arenti terræ, & incendio com-
paratur. Veniamus ad Eccleſiaſten, de ipſo quoque pauca teſtimonia ponentes. Omnibus Eccls.3
tempus eſt, & tempus omni rei ſub cælo, Tempus pariendi, tempus moriendi, tempus

plantandi, tempus euellendi quod plantatum eſt. Peperimus in lege cũ Moyſe: moriamur
in euangelio cum Chriſto. Plantauimus in nuptiis: euellamus per pudicitiam, quod planta
tum eſt. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexu. Tempus amandi, & tem
pus odiendi. Tempus belli, & tempus pacis. Simulq. nos commonet, ne legem euangelio
præferamus; ne puritatem uirginitatis, nuptiis putemus æquandam: Meliora ſunt, dicens,
Eccl.7 nouiſſima ſermonis, quam initium eius. Statimq. ſubiungit: Ne dixeris, quid factum eſt:
quia dies priores meliores erant, quam hi. Quia non ſapienter interrogaſti de hoc, reddit
cauſam, quare dies poſteriores meliores ſint, quam priores: Quia bona, inquit, eſt ſapien
tia cum hereditate. In lege enim ſapientiam carnis, mors ſequebatur occidens: in euange-
lio ſapientiam ſpiritus, hereditas expectat æterna. Ecce hoc inueni, dxit Eccleſiaſtes, ho-
minem unum de mille inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Veruntamen re-
peri, quod fecit Deus hominem rectum, & ipſi quæſierunt cogitationes malas. Rectum ho
minem inueniſſe ſe dicit. Conſidera uim uerbi: in homine & uir, & ſemina continetur: Et
Gen. 1 mulierẽ, inquit, in his omnibus nõ inueni. Legamus principium Geneſeos, & inueniemus,
Adam, hoceſt hominem, tam uirum, quam mulierem nuncupari. Cum ergo boni creati ſi-
mus & recti a Deo; ipſi uitio noſtro ſumus ad peiora delapſi; &, quod in paradiſo rectum in
nobis fuerat, egredientibus de paradiſo deprauatum eſt. Quod ſi obieceris, antequã pecca
rent, ſexum uiri & feminæ fuiſſe diuiſum, & abſque peccato eos potuiſſe coniungi: quid fu
turum fuerit, incertũ eſt: neque enim Dei poſſumus ſcire iudicia, & ex noſtro arbitrio, illius
ſententiæ præiudicare: hoc, quod factum eſt, in propatulo eſt, quod, qui in paradiſo uir-
gines permanſerunt, eiecti de paradiſo copulati ſunt. Aut, quid nocebat, ſi paradiſus nu-
ptias recipit, & nulla eſt inter maritatam uirginemq. diuerſitas, etiam in paradiſo eos ante
ſociari? Eiiciuntur de paradiſo; &, quod ibi non fecerunt, in terra faciunt, ut ſtarim a prin-
cipio condicionis humanæ uirginitatem paradiſus, & terra nuptias dedicauerit. In omni
Eccls.9 tempore ſint ueſtimenta tua candida. Candor ueſtium ſempiternus, uirginitatis eſt puritas.
In matutino ſeminauimus ſemen noſtrum, & ad ueſperam non ceſſemus. Qui ſeruiuimus
in lege nuptiis, uirginitati in euangelio ſeruiamus. Tranſeo ad Canticum canticorum;
&, quod aduerſarius totum putat eſſe pro nuptiis, uirginitatis continere ſacramenta mon-
ſtrabo. Audiamus, quid loquatur ſponſa, antequam ſponſus eius ad terras ueniat, patiatur,
Cant.1 inſeros penetret, ac reſurgat: Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti,
quoaduſque rex in accubitu ſuo eſt. Antequam reſurgeret Dominus, & euangelium coru-
ſcaret, non habebat aurum ſponſa, ſed ſimilitudines auri: argentum autem, quod in nu-
ptiis habere ſe pollicetur, habebat uarium atque diſtinctum in uiduis, continentibus, ac ma
ritatis. Deinde ſponſus reſpondet ad ſponſam, & eam docet, quod ueteris legis umbra tran
Cant.2 ſierit, & ueritas euangelii uenerit: Surge, ueni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea:
quoniam ecce hiems tranſiit, pluuia abiit ſibi. Hoc de ueteri teſtamento. Rurſum de euan
gelio, & uirginitate: Flores uiſi ſunt in terra, tempus ſectionis aduenit. Nonne tibi uide-
1.Cor.7 tur id ipſum dicere, quod & Apoſtolus: Supereſt, ut, qui habent uxores, ſic ſint, quaſi
Cant.2 non habeant? Et manifeſtius de præconio caſtitatis: Vox, inquit, turturis audita eſt in
terra noſtra. Turtur auis pudiciſſima, ſemper habitans in ſublimibus, typus eſt ſaluatoris.
Legamus phyſiologos; & reperiemus, turturis hanc eſſe naturam, ut, ſi parem perdiderit,
alteri non iungatur: & intelligemus digamiam etiam a mulris auibus reprobari. Statimq.
turtur dicit ad turturem: Ficus protulit groſſos ſuos: ideſt, ueteris legis præcepta cecide-
2.Cor.2 runt: & de euangelio uites florentes dederunt odorem. Vnde & Apoſtolus: Chriſti bonus
Cant.2 odor ſumus. Surge, ueni proxima mea, ſpecioſa mea, & ueni. Tu columba mea in uela-
mento petræ iuxta promurale, & oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi uocem
tuam: quoniam uox tua ſuauis, & facies tua ſpecioſa. Dum uultum tuum tegeres cum Moy
ſe, & uelamentum eſſet in lege; nec faciem tuam uidebam; nec uocem tuam dignabar au-
Eſa.1 dire, dicens: Et ſi multiplicaueritis preces ueſtras, nec ſic exaudiam uos. Nunc autem, re
uelata facie, contemplare gloriam meam, & petræ firmiſſimæ tegere promurali. Quod au-
Cant.2 diens ſponſa aperit ſacramenta pudicitiæ. Fratruelis meus mihi, & ego illi, qui paſcit inter
lilia, hoceſt inter uirginum candidiſſimos choros. Vis ſcire, quale uerus Solomon & paci-
Cant.3 ficus noſter ſolium, quales habeat armigeros? Ecce, ait, lectus Solomonis, ſexaginta poten
tes in circuitu eius de potentibus Iſrael, omnes tenentes frameam, & docti bello, uniuſcu-
iuſque uiri gladius in femore ipſius. Qui in circuitu Solomonis ſunt, gladium habent in
Iud.3 femore, ſicut, Ahod ille iudex ἀμφιδέξιος, qui interfecit hoſtem pinguiſſimũ, & totum carni
Cant.3 deditum, omnes amputans uoluptates. Ibo, inquit, ad montem myrrhæ, ad eos ſcilicet,

qui,

qui mortificauerunt corpora ſua, & ad collem Libani ad puriſſimos uirginum greges, & lo-
quar ſponſæ meæ: Tota ſpecioſa es amica mea, & non eſt macula in te. Vnde & Apoſtolus, Eph.5
ut exhibeat, inquit, ſibi ſanctam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Veni Cant.4
a Libano ſponſa, ueni a Libano: Venies, & pertranſibis ab initio fidei, a capite Sanir, & Her
mon, a cubilibus leonum, a montibus leopardorum. Libanus λευκασμός, ideſt, candor in-
terpretatur. Veni ergo ſponſa candidiſſima, de qua alibi dicitur: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit Cant.3
dealbata, & tranſit per uiam huius ſæculi: ab exordio fidei, & ex Sanir, quod interpretatur
Deus lucernæ, iuxta illud quod in pſalmo legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Pſal.118
Domine, & lux ſemitis meis: & Hermon, ideſt conſecratione: & ſuge leonum cubilia, & Cant.4
leopardorum montes, qui non poſſunt mutare uarietatem ſuam. Fuge, inquit, cubilia leo
num, fuge ſuperbiam dæmonum; ut, poſtquam mihi fueris conſecrata, poſſim tibi dicere:
Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa uulneraſti cor meum, in uno oculorum tuorum, in Cant.4
uno ornamento colli tui. Quod dicit, huiuſcemodi eſt. Non repudio nuptias: habes & ſi-
niſtrum oculum, quem tibi dedi propter imbecillitatem eorum, qui recta uidere non poſ-
ſunt: ſed magis mihi dexter uirginitatis oculus placet: qui ſi cæcatus fuerit, omne corpus
in tenebris eſt. Ac, ne putaremus eum amorem carnis, & nuptias ſignificare corporeas; il-
lico excludit hunc ſenſum, & ait: Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa. Vbi ſororis no-
men eſt, ſuſpitio omnis fœdi amoris excluditur. Quam ſpecioſa ſunt ubera tua a uino: de
quibus & ſupra dixerat: Fratruelis meus mihi, & ego illi, in medio uberum meorum com- Cant.2
morabitur, in principali cordis, ubi habet ſermo Dei hoſpitium. Quam ſpecioſa ſunt ubera
tua uino. Quod iſtud uinum eſt, quod ſponſæ mãmas pulcherrimas facit, & pudicitiæ lacte
fœcundat? Nempe illud, de quo ſponſus in conſequentibus loquitur: Bibi uinum meũ cum Cant.5
lacte meo. Manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres. Vnde & Apoſtoli dice
bantur muſto pleni: Muſto, inquit, non uino ueteri, quia uinum nouum in utres nouos Act.2 Matth.9
mittitur: & non ambulabant in uetuſtate litteræ, ſed in nouitate ſpiritus. Hoc eſt uinum,
quod cum inebriauerit adoleſcentes, & puellas, ſtatim uirginitatem ſitiunt, & in crapulam
caſtitatis eructant, & expletur illud uaticinium Zachariæ, dumtaxat iuxta Hebraicam ueri- Zach.8
tatem de Eccleſiæ uirginibus prophetantis: Complebuntur infantibus, & puellis ludẽtibus
plateæ eius. Quid enim bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum,
& uinum germinans uirgines? Iſtæ ſunt uirgines, de quibus in quadrageſimo quarto pſal-
mo ſcriptum eſt: Adducentur regi uirgines poſt eam, proximæ eius afferentur tibi in læti-
tia, & exultatione. Adducentur in templum regis. Sequitur: Hortus concluſus ſoror mea Can.4
ſponſa: hortus concluſus, fons ſignatus. Quod clauſum eſt, atque ſignatum, ſimilitudinem
habet matris Domini, matris & uirginis. unde & in ſepulcro ſaluatoris nouo, quod in pe- Luc.23
tra puriſſima fuerat exciſum, nec ante, nec poſtea quiſquam poſitus eſt. et tamen hæc uir-
go perpetua multarum eſt mater uirginum. ſequitur enim: Emiſſiones tuæ paradiſus ma- Cant.4
logranatorum cum fructu pomorum. in malogranatis & pomis omnium uirtutum ſignifica
tur in uirginitate concentus. Fratruelis meus candidus, & rubicundus: candidus in uirgini- Cant.5
tate, rubicundus in martyrio. Et quia rubicundus & candidus eſt, iccirco ſtatim additur:
Guttur eius dulcedines, & totus concupiſcentia. Sponſus uirgo laudatus a ſponſa uirgine,
laudat uiciſſim uirginem ſponſam, & dicit ei: Specioſi facti ſunt greſſus tui in calciamentis Cant.6
filii Aminadab; quod interpretatur, populi ſponte offerentis. uirginitas enim uoluntaria
eſt, & ideo greſſus Eccleſiæ in caſtitatis pulchritudine collaudantur, Non eſt huius tempo-
ris, in morem commentarii omnia de Cantico canticorum uirginitatis pandere ſacramen-
ta: quia & hæc ipſa faſtidioſo lectori nares contractura non ambigo. Loquatur Eſaias, ſpei Eſa.7
noſtræ fideiq. myſterium: Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabis nomen
eius Emanuel. Scio Iudæos opponere ſolere, in Hebræo uerbum, עלמה, non uirginem ſo-
nare, ſed adoleſcentulam. et reuera uirgo proprie bethula appellatur, adoleſcentula autem
uel puella, non halma dicitur, ſed naara. Quid eſt igitur, quod ſignificat halma? Abſcon-
ditam uirginem, ideſt, non ſolum uirginem, ſed cum ἐπιτάσει uirginem: quia non omnis
uirgo abſcondita eſt, nec ab hominum fortuito ſeparata conſpectu. Denique & Rebecca in
Geneſi, ob nimiam caſtitatem & Eccleſiæ typum, quem in ſua uirginitate ſignabat, halma
ſcribitur, nõ bethula: ſicut manifeſtum eſſe poterit ex ſermonibus pueri Abraham, quos lo
quitur in Meſopotamia, & dicit: Domine Deus domini mei Abraham, ſi tu dirigis uiam Gen.24
meam, per quam ego ingredior, ecce dum ſtetero ſuper fontem aquæ, uirgo, quæ egredie
tur, ut hauriat aquam, & dixero ad eam: Da mihi paululum aquæ, ut bibam de hydria tua;
& reſponderit, & tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc erit uxor, quam præparauit Domi-
nus

nus filio Domini mei. In eo enim loco, In quo ait: Virgo, quæ egredietur, ut hauriat aquã,
in Hebraico ſcriptum eſt halma, ideſt, uirgo ſecreta, & nimia parentum diligentia cuſtodi-
ta. aut certe oſtendant mihi, ubi hoc uerbo appellentur & nuptæ; & imperitiam confite-
bor. Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium. Si non præfertur nuptiis uirginitas:
Luc.2 ſpiritus ſanctus cur maritatam, cur uiduam non elegit? nam illo tempore erat Anna, filia
Phanuelis de tribu Aſer, inſignis pudicitiæ, & ſemper uacans orationibus & ieiuniis in tem
plo Dei. Si conuerſatio tantum, & bona opera, & ieiunia abſque uirginitate, ſpiritus ſan-
Eſa.37 cti ad ſe merentur aduentum: potuit & iſta mater eſſe Domini. Curramus ad reliqua: Spre-
uit te, inquit, & deſpexi, uirgo filia Sion. Quam filiam dixerat, appellauit & uirginem: ne,
ſi tantum filiam nominaſſet, arbitrareris & nuptam. Hæc eſt uirgo filia, ad quam alibi di-
Eſa.54 citur: Lætare ſterilis, quæ non paris; erumpe, & clama, quæ non parturis: quoniam multi
Hier.2 filii deſertæ magis, quam eius, quæ habet uirum. Iſta eſt, de qua per Hieremiã loquitur De
us, dicens: Numquid obliuiſcetur ſponſa ornamenti ſui, aut uirgo faſciæ pectoralis ſuæ?
Hier.31 De hac in eadem prophetia grande miraculum eſt; quia femina circumdederit uirum; &
uniuerſitatis parentem, uirginis uenter incluſerit. Eſto, inquit; nuptiarum & uirginita-
tis ſit diuerſa condicio: quid ad hoc potes dicere? Si uirgo & uidua fuerint baptizatæ, &
ita permanſerint; quæ erit inter utramque diuerſitas? Quod de Petro, & Ioanne, Anna,
& Maria dudum diximus, hoc præſenti loco proficiat. Si enim inter uirginem & uiduam
baptizatas nihil intereſt, quia baptiſma nouum hominem facit: eadem condicione &
ſcorta, atque proſtibula, ſi fuerint baptizatæ, uirginibus æquabuntur. ſi enim præteritæ
nuptiæ nihil nocent uiduæ baptizatæ: & præteritæ in meretricibus uoluptates, expoſitaq.
publicæ libidini corpora, poſt lauacrum uirginitatis præmia conſequentur. Aliud eſt, pu-
riſſimam mentem, & nulla recordatione pollutam Deo iungere; aliud, meminiſſe am-
Hier.1 plexuum uiri, fœdæ neceſſitatis, &, quod corpore non agas, recordatione ſimulare. Hiere
mias, qui in utero ſanctificatus eſt, & cognitus in uulua matris, ideo hoc priuilegio frui-
tur, quia uirginitatis erat beatitudini deſtinatus. et cum omnes capti ſint, uaſa quoque tem
Hier.40 pli, Babylonio rege uaſtante, direpta; iſte ſolus liber ab hoſtibus eſt, & captiuitatis neſcit
iniurias, & a uictoribus accepit ſtipendia; & Nabuzardan, cui de ſanctis ſanctorum Nabu
chodonoſor non præceperat, præcepit de Hieremia. hoc enim uerum templum Dei eſt, &
hæc Sancta ſanctorum, quæ uirginitatis puritate Domino conſecrantur. At econtrario Eze-
Ezech.1 chiel, qui captiuus tenebatur in Babylone, qui tempeſtatem ab aquilone uenientem uide-
Ezech.24 rat, & turbinem cuncta rapientem, ait: Mortua eſt uxor mea ad ueſperam, & feci mane ſi-
cut præceptum mihi erat. Prædixerat enim ei Dominus, quod in die illa aperiretur os eius,
& loqueretur, & non taceret amplius. Diligenter attende. donec uxor uiueret, non habe
bat libertatem populum commonendi. moritur uxor, & coniugale uinculum ſoluitur, &
1.Cor.7 abſque ulla trepidatione ſemper in officio prophetali eſt. Qui enim liber uocatus eſt, uere
eſt ſeruus Chriſti. Non nego, beatas eſſe uiduas, quæ ita poſt baptiſmum manſerint; nec
illarum detraho merito, quæ cum uiris in caſtitate perdurant: ſed, ſicuti hæ maioris apud
Deum præmii ſunt, quam nuptæ coniugali officio ſeruientes; ita & ipſæ æquo animo patian
tur uirginitatem ſibi præferri. ſi enim illas ſera pudicitia, poſt deſpumatas corporis uolupta
tes, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam caſtitatem eſſe ſe nouerint? Fruſtra,
inquit, hæc loqueris: quia & epiſcopi, & presbyteri, & diaconi, unius uxoris uiri, & ha-
1.Tim.3 bentes filios, ab Apoſtolo conſtituuntur. Quo modo de uirginibus Apoſtolus dicit ſe non
1.Cor.7 habere præceptum: & tamen dat conſilium, quaſi miſericordiam conſecutus a Domino; &
hoc agit in omni illa diſputatione, ut uirginitatem præferat matrimonio: & ſuadet, quod
imperare non audet; ne iniicere uideatur laqueum, & plus imponere ponderis, quam po-
teſt hominum ſuſtinere natura: ita & in eccleſiaſtico ordine cõſtituendo, quia rudis ex gen
tibus conſtituebatur Eccleſia, leuiora nuper credentibus dat præcepta; ne territi ferre non
Act.15 poſſent. Denique & apoſtoli, & ſeniores de Hieroſolymis litteras mittunt; ut non amplius
imponatur oneris his, qui de gentibus crediderunt, niſi ut abſtineant ſe ab idololatria, &
1.Cor.5 fornicatione, & a ſanguine, & a ſuffocatis: & quaſi paruulis atque infantibus lac potũ dant,
non ſolidum cibum: nec præcipiunt de continentia: nec de uirginitate ſignificant: nec ad
ieiunia prouocant: neque dicunt illud, quod in euangelio ad apoſtolos dirigitur, ne ha-
Matth.10 beant duas tunicas, ne peram, ne æs in zonis, ne uirgam in manu, ne calciamenta in pedi
Matth.19 bus; aut certe illud: Si uis perfectus eſſe, uade, & uende omnia tua, & da pauperibus; &
ueni ſequere me. Si enim adoleſcens ille, qui ſe iactauerat cuncta feciſſe, quæ legis ſunt, au
diens hoc triſtis abiit, quia habebat poſſeſſiones multas, & phariſæi huiuſcemodi Domini
ſenten-

ſententiam ſubſannabant : quanto magis tanta gentium multitudo, cui ſumma uirtus erat
aliena non rapere, non habebat neceſſe præceptum de caſtitate & continentia perpetua, qui
bus ſcribebatur, ut abſtinerent ſe ab idolis, & a fornicatione, & in quibus audiebatur forni-
catio, & talis fornicario, quæ nec inter gentes quidẽ eſt? Sed & ipſa epiſcopalis electio me- 1.Cor.5
cum facit. Non enim dicit : eligatur epiſcopus, qui unã ducat uxorem, & filios faciat : ſed, 1.Tim.3
qui unam habuerit uxorem, & filios in omni ſubditos diſciplina. Certe confiteris non poſſe
eſſe epiſcopum, qui in epiſcopatu filios faciat. alioquin, ſi deprehenſus fuerit, non quaſi
uir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Aut permitte ſacerdotibus exercere opera nu
ptiarum, ut idem ſint uirgines, quod mariti : aut, ſi ſacerdotibus non licet uxores tangere,
in eo ſancti ſunt, quia imitantur pudicitiam uirginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus,
& quicumque fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali : ſacerdoti, cui ſemper
pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt. Si ſemper orandum eſt, ergo ſem
per carendum matrimonio. nam & in ueteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non
ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab uxoribus ſeparati, & ui- Leuit.10
num & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Eliguntur mariti in ſacer-
dotium. non nego : quia non ſunt tanti uirgines, quanti neceſſarii ſunt ſacerdotes. Num-
quid, quia in exercitu fortiſſimus quiſque eligendus eſt, iccirco non aſſumentur & infirmio
res, cum omnes fortes eſſe non poſſint? Si exercitus uiribus tantum conſtaret, & non etiam
numero militum; abiicerentur imbecilliores : nunc & ſecundarum & tertiarum uirium gra-
dus aſſumitur; ut turba, & numero exercitus compleatur. Et quo modo, inquies, frequen
ter in ordinatione ſacerdotali uirgo negligitur, & maritus aſſumitur? Quia forte cetera ope
ra non habet uirginitati congruentia : aut uirgo putatur, & non eſt : aut eſt uirginitas infa-
mis; aut certe ipſa uirginitas ei parit ſuperbiam; &, dum ſibi applaudit de ſola corporis ca-
ſtitate, uirtutes ceteras negligit : non fouet pauperes : pecuniæ cupidior eſt. Euenit inter-
dum, ut triſtior uultus, adductum ſupercilium, inceſſus pomparum ferculis ſimilis, offen
dat populum, & quia nihil habet, quod reprehendat in uita, habitum ſolum oderit, & in-
ceſſum. Multi eliguntur non amore ſui, ſed alterius odio. In pleriſque ſuffragium meretur
ſola ſimplicitas : & alterius prudentiæ & calliditati quaſi malitiæ opponitur. Nonnumquam
errat plebis uulgiq. iudicium; & in ſacerdotibus comprobandis, unuſquiſque ſuis moribus
fauet; ut non tam bonum, quam ſui ſimilem quærat præpoſitum. Euenit aliquoties, ut ma
riti, quæ pars maior in populo eſt, maritis quaſi ſibi applaudant, & in eo ſe arbitrentur mi-
nores non eſſe uirginibus, ſi maritum uirgini præferant. Dicam aliquid, quod forſitan cum
multorum offenſa dicturus ſum : ſed boni mihi non iraſcentur, quia eos peccati conſcientia
non remordebit. Interdum hoc & pontificum uitio accidit, qui non meliores, ſed argutio
res in clerum allegunt, & ſimpliciores quoſque, atque innocentes inhabiles putant, uel affi
nibus & cognatis quaſi terrenæ militiæ officia largiuntur, ſiue diuitum obediunt iuſſioni :
quodq. his peius eſt, illis clericatus donant gradum, quorum ſunt obſequiis deliniti. alio-
qui, ſi iuxta ſententiam Apoſtoli non erunt epiſcopi niſi mariti, ipſe Apoſtolus epiſcopus
eſſe non debuit, qui dixit : Volo autem omnes ſic eſſe, ſicut ego ſum. Et Ioannes indignus 1.Cor.7
hoc gradu exiſtimabitur, & omnes uirgines & continentes, quibus quaſi pulcherrimis gem-
mis Eccleſiæ monile decoratur. Epiſcopus, & presbyter, & diaconus non ſunt meritorum
nomina, ſed officiorum. Nec dicitur : Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum deſiderat gra 1.Tim.3
dum : ſed, Bonum opus deſiderat; quod, in maiori ordine conſtitutus, poſſit, ſi uelit, occa-
ſionem exercendarum habere uirturum. Oportet ergo epiſcopum irreprehenſibilem eſſe;
ut nulli uitio mancipatus ſit : Vnius uxoris uirum; qui unam uxorẽ habuerit, non habeat :
Sobrium, ſiue, ut melius in Græco dicitur, uigilantem, ideſt, νηφάλιον : Pudicum; hoc
enim ſignificat σώφρονα, ornatum & caſtitate, & moribus : Hoſpitalem; ut imitetur Abrahã, Gen.18
& cum peregrinis, immo in peregrinis Chriſtum ſuſcipiat : Doctorem; nihil enim prodeſt
conſcientia uirtutum frui, niſi & creditum ſibi populum poſſit inſtruere, ut ualeat exhortari
in doctrina, & eos, qui contradicunt redarguere : Non uinoſentum; quia, qui ſemper in ſan Leuit. 10
ctis ſanctorum eſt, & qui offert hoſtias, uinum & ſiceram non bibit, quia in uino luxuria
eſt. Sic bibat epiſcopus, ut, an biberit, ignoretur : Non percuſſorem; ideſt, qui conſcientias
non percutiat ſingulorum. neque enim pugilem deſcribit ſermo apoſtolicus, ſed pontifi-
cem inſtituit, quid facere non debeat. Docet nunc e regione, quid faciat : Sed modeſtum,
non litigioſum, non cupidum, domum ſuam bene regentem, filios habentem ſubditos cum
omni caſtitate. Vide, quanta pudicitia exigatur in epiſcopo, ut, ſi filii eius impudici fue-
rint, ipſe epiſcopus eſſe non poſſit; & eodem uitio offendat Deum, quo offendit Heli ponti- 1.Reg.4
fex

ſex, qui corripuerat quidem filios, ſed, quia non abiecerat delinquentes, retrorſum ceci-
1.Reg.3 dit, & mortuus eſt, lucerna Dei antequam extingueretur. Mulieres ſimiliter pudicas, & reliqua. In omni gradu, & ſexu, tenet pudicitia principatum. Cernis igitur, quod epiſcopus, presbyter, & diaconus non ideo ſint beati, quia epiſcopi, uel presbyteri ſint, aut diaconi, ſed ſi uirtutes habuerint nominum ſuorum, & officiorum. alioqui, ſi diaconus ſanctior epi-
Act.7 ſcopo ſuo fuerit, non ex eo, quod inferior gradu eſt, apud Chriſtũ deterior erit. aut Stephanus diaconus, qui primus martyrio coronatus eſt, minor futurus eſt in regno cælorũ multis epiſcopis, & Timotheo, ac Tito; quos ut ſubiicere non audeo, ita nec anteponere. quo modo in legionibus & exercitu ſunt duces, ſunt tribuni, ſunt centuriones, ſunt ferentarii, ac leuis armaturæ, & miles gregarius, & manipuli; cõmiſſaq. pugna, uacant nomina dignitatum, & ſola fortitudo quæritur: ita in hoc campo, & prœlio, quo contra dæmones dimicamus, non quæruntur nomina, ſed opera; & glorioſior ille ſub uero imperatore Chriſto, non qui nobilior, ſed qui fortior eſt. At dices: Si omnes uirgines fuerint; quo modo ſtabit humanum genus? Par pari referam. Si omnes uiduæ fuerint, uel in matrimonio cõtinentes; quo modo ſtirps mortalium propagabitur? hac ratione nihil omnino erit, ne allud eſſe deſiſtat. Verbi gratia: Si cuncti philoſophi ſint, agricolæ non erunt. quid loquar de agricolis? non oratores, non iuriſconſulti, non reliquarum artium præceptores. Si uniuerſi principes, quis erit miles? ſi omnes caput, cuius uocabuntur caput, cum cerera membra defuerint? Vereris, ne, ſi uirginitatem plures appetierint, ceſſent lupæ, ceſſent adulteræ, ne infantes in urbibus uillisq. non uagiant. Quotidie mœchorũ ſanguis effunditur: adulteria damnantur; & inter ipſas leges, & ſecures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur. Noli metue-
Matth.20 re, ne omnes uirgines fiant. difficilis res eſt uirginitas, & ideo rara, quia difficilis: Multi uocati, pauci electi. incipere, plurimorum eſt; perſeuerare, paucorum. unde & grande præmium eorum, qui perſeuerauerint. Si omnes uirgines eſſe poſſent, numquam & Dominus
Matth. 19 diceret: Qui poteſt capere, capiat: & Apoſtolus in ſuadendo non trepidaret: De uirgini-
1.Cor.7 bus autem præceptum Domini non habeo. Et cur, inquies, creata ſunt genitalia, & ſic a conditore ſapientiſſimo fabricati ſumus, ut mutuum noſtri patiamur ardorem, & geſtiamus in naturalem copulam? Periclitamur reſponſionis uerecundia, &, quaſi inter duos ſcopulos, & quaſdam neceſſitatis & pudicitiæ συμπληγάδας, hinc atque inde uel pudoris, uel cauſæ, naufragium ſuſtinemus. ſi ad propoſita reſpondeamus; pudore ſuffundimur. ſi pudor imperarit ſilentium; quaſi de loco uidebimur cedere, & aduerſario feriendi occaſionem dare. melius eſt tamen clauſis, quod dicitur, oculis, Andabatarum more, pugnare, quam directa ſpicula clypeo nõ repellere ueritatis. Poteram quidem dicere: Quo modo poſterior pars corporis, & meatus, per quem alui ſtercora egeruntur, relegatus eſt ab oculis, & quaſi poſt tergum poſitus; ita & hic, qui ſub uentre eſt, ad dirigendos humores, & potus, quibus uenæ corporis irrigantur, a Deo conditus eſt: ſed quoniam ipſa organa, & genitalium fabrica, & noſtra feminarumq. diſcretio, & receptacula uuluæ, ad ſuſcipiendos & coalendos fœtus condita ſexus differentiam prædicant; hoc breuiter reſpondebo. Numquam ergo ceſſemus a libidine, ne fruſtra huiuſcemodi mẽbra portemus. Cur enim maritus ſe abſtineat ab uxore? cur caſta uidua perſeueret, ſi ad hoc tantum nati ſumus, ut pecudũ more uiuamus? aut, quid mihi nocebit, ſi cum uxore mea alius concubuerit? Quo modo enim dentium officium eſt mandere, & in aluum ea, quæ ſunt manſa, tranſmittere; & non habet crimen, qui coniugi meæ panem dederit: ita, ſi genitalium hoc eſt officium, ut ſemper fruantur natura ſua; meam laſſitudinem alterius uires ſuperent; & uxoris, ut ita dixerim, ardentiſſimã gulam fortuita libido reſtinguat. Quid ſibi autem uult Apoſtolus, ut ad continentiam co-
Matth.19 hortetur, ſi contra naturam eſt? quid ipſe Dominus, qui eunuchorum præcipit uarietates?
1.Cor.7 Certe Apoſtolus, qui ad ſuam nos prouocat pudicitiam, debet conſtanter audire, cur portas ueretrum o Paule? cur a ſexu feminarum barba, pilis, aliaq. membrorum qualitate diſtingueris? cur tuæ non intumeſcunt papillæ, non dilatantur renes, non pectus arctatur? uox obſoletior eſt, ſermo ferocior, & hirſutius ſupercilium. fruſtra hæc omnia uirorum habes, ſi complexu non uteris feminarum. Compellor aliquid loqui, & inſipiens fieri: ſed
Philip.2 uos me, ut loqui audeam, coegiſtis. Dominus noſter, atque ſaluator, qui, cum in forma Dei eſſet, formam ſerui dignatus eſt aſſumere, factus obediens patri uſque ad mortẽ, mortem autem crucis, quid neceſſe erat, ut his membris naſceretur, quibus uſurus non erat? qui certe, ut ſexum oſtenderet, etiam circumciſus eſt. Cur Ioannem apoſtolum, & Baptiſtam ſua dilectione caſtrauit, quos uiros naſci fecerat? Qui ergo in Chriſtum credimus, Chriſti ſectemur exempla. Et ſi noueramus illum iuxta carnem, ſed iã non nouimus eum ſecundũ carnem.

carnem. Certe in reſurrectione eadem erit corporum ſubſtantia, qua nunc utimur, licet au
cta gloria. nam & ſaluator intantum ipſum corpus habuit poſt inferos, in quo & crucifi
xus eſt, ut manns perforatas clauis, & lateris nulnus oſtenderet. Porro ſi clauſis ingreſſus Ioan.20
eſt oſtiis; quod humanorum corporum natura non patitur: ergo & Petrum, & Dominum Matth.14
negabimus uera habuiſſe corpora, quia ambulauerunt ſuper aquas; quod contra naturam
eſt. In reſurrectione mortuorum, non nnbent, neque nubentur, ſed ſimiles erunt angelis. Luc.20
Quod alii poſtea in cælis futuri ſunt, hoc uirgines in terra eſſe cœperunt. Si angelorum no
bis ſimilitudo promittitur; inter angelos autem non eſt ſexus diuerſitas: aut ſine ſexu eri
mus, quod angeli ſunt; aut certe, quod liquido comprobatur, reſurgentes in proprio ſexu,
ſexus nō fungemur officio. Verum quid agimus argumentis, & propoſitiones aduerſarii cal
lida cupimus reſponſione ſuperare? Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua. Cur- 2.Cor.5
ram per apoſtolorum ſententias; & quo modo in Solomonis exemplis breues expoſitiuncu
las ſubdidi, ob intelligendi facilitatem; ita & nunc caſtitatis & continentiæ Chriſtianæ exē-
pla replicabo; & de multis teſtimoniis qnaſi unum corpus efficiam; quo & nihil, quod ad
pudicitiam pertineat, prætermittam; & nimiæ prolixitatis declinem faſtidium. Scribit in-
ter cetera Paulus apoſtolus ad Romanos: Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in qui- Rom.6
bus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt. nunc uero liberati a peccato, ſerui autem
Dei facti, habetis fructum ueſtrum in ſanctificationem, finem uero uitam æternam. Puto
quod & nuptiarum finis mors ſit. Fructus autem ſanctificationis, qui uel ad uirginitatem,
uel ad continentiam pertinet, uita penſatur æterna. Ac deinde: Itaque fratres mei & uos Rom.7
mortificati eſtis legi per corpus Chriſti: ut ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit: ut fructi
ficemus Deo. cum enim eſſemus in carne, paſſiones, quæ per legem erant, operabantur in
membris noſtris, ut fructificarent morti: nunc autem ſoluti ſumus a lege mortis, in qua de-
tinebamur, ut ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in uetuſtate litteræ. Cum inquit, eſſe
mus in carne, & non in nouitate ſpiritus, ſed in uetuſtate litteræ, faciebamus ea, quæ carnis
erant, & fructificabamus morti: nunc autem, quia mortui ſumus legi per corpus Chriſti;
fructificemus Deo, ut ſimus eius, qui ex mortuis reſurrexit. Nec non & in alio loco, cum
prædixiſſet: Scio, quia lex ſpiritualis eſt: & cum de uiolentia carnis, quod crebro nos im- Rom.7
pellat facere quod nolumus, latius diſputaſſet, ad extremum intulit: Infelix ego homo,
quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum no-
ſtrum. Et iterum: Ipſe igitur mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et nihil da- Rom.8
mnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Lex enim
ſpiritus in Chriſto Ieſu, liberauit me a lege peccati, & mortis. Ac manifeſtius in conſequen
tibus docet, Chriſtianos non ambulare ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, dicēs:
Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ ſunt carnis, ſapiunt: qui uero ſecundum ſpiritum,
quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt. nam prudentia carnis mors eſt: prudentia autem ſpiritus, uita
& pax: quoniam prudentia carnis, inimicitia eſt in Deum: legi enim Dei nō ſubiicitur: nec
enim poteſt. qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos autem in carne non
eſtis, ſed in ſpiritu; ſi tamen ſpiritus Dei habitat in uobis. Et reliqua uſque ad illum locum,
in quo ait: Ergo fratres debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem uiuamus. ſi enim
ſecundum carnem uixeritis, moriemini. ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiue-
tis. quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt. Si prudentia carnis, inimicitia eſt
in Deum; & qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: arbitror eos; qui ſeruiunt officio
coniugali, quod prudentiam carnis diligant, & in carne ſint. a qua nos retrahens Apoſto-
lus, & iungens ſpiritui, deinceps loquitur: Obſecro uos fratres per miſericordiam Dei, ut Rom.12
exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam ninentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequi
um ueſtrum. Et nolite conformari bnic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus ueſtri,
ut probetis quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam,
quæ data eſt mihi, omnibus, qui ſunt inter uos: non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed
ſapere ad pudicitiam: non ad ſobrietatem, ut male in Latinis codicibus legitur, ſed ſapere,
inquit, ad pudicitiam. ſiquidem Græce ſcriptum eſt, εἰς τὸ σωφρονεῖν. Conſideremus ſenten
tiam Apoſtoli. Reformamini, inquit, in nouitate ſenſus ueſtri, ut probetis, quæ ſit uolun
tas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Quod dicit, huiuſcemodi eſt. Concedit quidem
Deus nuptias, concedit digamiā, &, ſi neceſſe fuerit, fornicationi & adulterio præfert etiam
trigamiam: ſed nos, qui corpora noſtra exhibere debemus, hoſtiam uiuam, ſanctam, pla-
centem Deo, rationabile obſequium noſtrum, non quid concedat Deus, ſed quid uelit,
conſideremus: ut probemus, quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Ergo,
quod

quod concedit, nec bonũ, nec beneplacens eſt, nec perfectum. Redditq. cauſas, cur hoc
Rom.13 ſuadeat: Scientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc autem propior
eſt noſtra ſalus, quam cum credidimus. Nox proceſſit, dies autem appropinquauit. Et in
extremo: Induimini dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.
1.Cor.3 Aliud eſt uoluntas Dei, aliud indulgentia. Vnde & ad Corinthios ſcribens, ait: Ego fratres
non potui loqui uobis ſicut ſpiritualibus; ſed ſicut carnalibus, ſicut paruulis in Chriſto, lac
uobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis: ſed neque nunc poteſtis: adhuc
1.Cor.2 enim carnales eſtis. Quia qui animalis eſt, & non recipit ea, quæ ſpiritus Dei ſunt, ſtulti-
tia enim illi eſt: nec poteſt intelligere, quia ſpiritualiter diiudicatur, iſte non perfecto ca-
1.Cor.15 ſtitatis cibo, ſed rudi nuptiarum lacte nutritur. Sicut per hominem mors, ſic & per homi-
nem reſurrectio mortuorum. Quo modo in Adam omnes morimur, ſic in Chriſto omnes
uiuificabimur. Seruiuimus in lege ueteri Adam: ſeruiamus in euangelio nouo Adam. Fa-
ctus eſt enim primus homo Adam, in animam uiuentem, & nouiſſimus Adam in ſpiritum
uiuificantem. Primus homo de terra terrenus: Secundus homo de cælo cæleſtis. Qualis ter
renus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. ſicut portauimus imaginem terre
ni, portemus & imaginem cæleſtis. Hoc autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnum
Dei poſſidere non poſſunt, neque corruptio in corruptionem poſſidebit. Hoc tam clarum
eſt, ut nulla expoſitione queat manifeſtius fieri. Caro, inquit, & ſanguis regnum Dei poſ-
ſidere non poſſunt, neque corruptio incorruptionem. Si corruptio ad omnem coitum per-
tinet; incorruptio autem proprie caſtitatis eſt: præmia pudicitiæ nuptiæ poſſidere non poſ-
2.Cor.5 ſunt. Scimus enim, quoniam, ſi terrena domus huius habitationis deſtructa fuerit, ædifica
tionem habeamus ex Deo, domum non manufactam, ſempiternam in cælis. In quo inge-
miſcimus, habitaculum noſtrum, quod de cælo eſt, ſuperindui cupientes. Cupimus enim
egredi de corpore, & habitare cum Chriſto; propter quod & ſtudioſiſſime nitimur, ſiue in
corpore, ſiue extra corpus, placere Deo. Et ut plenius exponeret, quales nos eſſe uellet,
2.Cor.11 in alio loco docet, dicens: Deſpondi enim uos uni uiro uirginẽ caſtam exhibere Chriſto.
Quod ſi ad totam Eccleſiam credentium uolueris referre, & in hac deſponſione Chriſti &
maritatas, & digamas, & uiduas, & uirgines contineri, hoc quoque pro nobis facit. nam
dum omnes ad pudicitiã, & præmium uirginitatis inuitat; oſtendit, cunctis gradibus uirgi
Gal.3 nitatem eſſe potiorẽ. Rurſumq. ad Galatas, Ex operibus, inquit, legis, non iuſtificabitur
omnis caro. Opera legis & nuptiæ ſunt, unde & maledicuntur in ea, quæ non habent filios.
Quæ ſi conceduntur etiam in euangelio; aliud eſt, indulgẽtiam infirmitati tribuere; aliud,
uirtutibus præmia polliceri. Dicam & ego nuptiatoribus meis, qui poſt caſtitatẽ, & diutur
Gal.3 nam continentiã ſubant ad coitum, & pecudum more laſciuiunt: Sic inſipientes eſtis, ut,
cum cœperitis ſpiritu, nunc carne conſumamini? Tanta paſſi eſtis ſine cauſa? Apoſtolus,
quod cõtinentiæ quibuſdam nodos relaxat, & dimittit frena currentibus, propter infirmita
Gal.5 tem carnis hoc facit. Contraquam ſcribens denuo loquitur: Spiritu ambulate, & deſideria
carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ.
Non neceſſe eſt nunc de operibus carnis dicere: quia longum eſt, & facile poteſt de Apoſto
li epiſtola ſumere, qui uoluerit. dicam tantum de ſpiritu, cuius fructus ſunt, caritas, gau-
dium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia. Omnes
uirtutes ſpiritus, quaſi ſolidiſſimum fundamentum, & ſublime culmen, continentia ſuſten
tat, & protegit. Aduerſum huiuſcemodi non eſt lex. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuã
Gal.6 crucifixerunt cum uitiis, & concupiſcentiis. Si uiuimus ſpiritu, ſpiritu & ambulemus. Qui
cum Chriſto carnem noſtram, & paſſiones eius, deſideriaq. crucifiximus, quid rurſum ea,
quæ carnis ſunt, agere cupimus? Quodcumque ſeminauerit homo, hoc & metet. Qui ſemi
nat in carne ſua, de carne metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu me
tet uitã æternam. Exiſtimo, quod, qui uxorem habet, quãdiu reuertitur ad id ipſum, ne ten
tet eum ſatanas, in carne ſeminet, & non in ſpiritu. Qui autem in carne ſeminat, (nõ ego,
Eph.1 ſed Apoſtolus loquitur) metit corruptionem. Elegit nos in Chriſto Deus pater ante mun-
di conſtitutionem, ut eſſemus ſancti, & immaculati coram eo. Ambulauimus in concupi-
ſcentiis carnis, facientes uoluntatem eius, & cogitationum: & fuimus filii iræ, ſicut & cete
ri. nunc autem conreſuſcitauit, & conſidere nos fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu; ut depo
namus ſecundum priorem conuerſationẽ ueterem hominem, qui corrumpitur iuxta deſide
ria erroris; & aptari nobis illa benedictio poſſit, quæ miſſam ad Epheſios epiſtolam tali fine
Eph.6 concludit: Gratia uobis cum omnibus, qui diligunt Dominũ, in incorruptione. Conuer-
Philip.3 ſatio noſtra in cælis eſt, Vnde & ſaluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ,
qui

qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, cõforme fieri corpori gloriæ ſuæ. Quæcumque Philip.4
ergo ſunt uera, quæcũque pudica, quæcumque iuſta, quæcumqne ad caſtitatẽ pertinentia,
his copulemur, hæc ſequamur. Reconciliauit nos Chriſtus in corpore ſuo Deo patri per Col.1.2
mortem: & exhibuit ſanctos, & immaculatos, & abſque ulla reprehenſione corã ſe: in quo
& circumciſi ſumus circumciſione non manufacta, in expoliationem corporis carnis, ſed cir
cumciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo; in quo & conſurreximus. Si ergo conſurrexi Col.3
mus cum Chriſto; ea, quæ ſurſum ſunt, quæramus, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens;
ea ſapiamus, quæ ſurſum ſunt, non quæ ſuper terrã. mortui enim ſumus, & uita noſtra ab-
ſcondita eſt cum Chriſto in Deo. cum enim Chriſtus apparuerit uita noſtra, tunc & nos
apparebimus cum ipſo in gloria. Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſæcularibus, nt 2.Tim.2
poſſit ei placere, qui ſe eligit. apparuit enim gratia Dei ſaluatoris omnibus bominibus, eru Tit.2
diens nos, ut, abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria, caſte, & iuſte, & pie uiuamns
in præſenti ſæculo. Dies me deficiet, ſi uoluero omnia caſtitatis de Apoſtolo præcepta me
morare. Iſta ſunt, de quibus ad apoſtolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo uobis Ioan.16
dicere; ſed non poteſtis ea portare modo. Cum autem uenerit ille ſpiritus ueritaris, doce-
bit uos omnẽ ueritatem. Poſt crucem Chriſti, ſtatim in Actis apoſtolorum una domus Phi Act.21
lippi euangeliſtæ, quadrigam producit uirginum filiarum: ut Cæſarea, in qua ex ge ntibus Act.10
eccleſia per centurionem Cornelium fuerat dedicata, etiam uirginum puellarum præberet
exempla. Cumq. Dominus in euãgelio dixerit; Lex & prophetæ, uſque ad Ioannem: iſtæ, Luc.16
quia uirgines erant, etiam poſt Ioannem prophetaſſe referuntur. Neque enim poterant ue-
teris teſtamenti lege retineri, quæ uirginitatis fulſerant claritate. Tranſeamus ad Iacobum,
qui frater Domini dicebatur, tantæ ſanctitatis, tantæq. iuſtitiæ, & perpetuæ uirginitatis, ut
Ioſephus quoque, hiſtoricus Iudæorum, propter huius necem Hieroſolymam ſubuerſam
referat: Hic primus epiſcopus ex Iudæis Hieroſolymæ credentis eccleſiæ, ad quem Paulus Act.15
cum Tito, Barnabaq. pergebat, loquitur in epiſtola ſua: Nolite errare fratres mei dilecti. Gal.2
Omne datum bonum, & omnis perfecta donatio deſurſum eſt, deſcendens a patre lumi- Iacob.1
num, apud quem non eſt differentia, aut conuerſionis obumbraculum. Volens genuit nos
uerbo ueritatis, ut ſimus primitiæ creaturarum eius. Virgo myſtice uirginitatem docet.
Omne perfectum donum deſurſum deſcendit, ubi non ſunt nuptiæ, & deſcendit, non a
quolibet, ſed a patre luminum, qui dicit ad apoſtolos: Vos eſtis lux mundi, apud quem Matth.5
non eſt differentia Iudæi, ſiue gentilis: nec illa umbra, quæ uerſabatur in lege, premit eos,
qui de nationibus crediderunt: ſed uerbo nos genuit, & uerbo ueritatis: quia umbra, &
imago, & ſpecies quædam ueritatis præceſſit in lege, ut ſimus primitiæ creaturarum eius.
Et quo modo ipſe primogenitus ex mortuis omnes in ſe mortuos ſuſcitanit: ſic ipſe uirgo
primitias nirginum ſuorum in ſe uirgine dedicauit. Petrus quoque quid de uocatione gen- 1.Pet.1
tium ſentiat, contemplemur: Benedictus, inquit, Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chri-
ſti, qui, ſecundum magnam miſericordiam ſuam, regenerauit nos in ſpem uitæ, per reſurre
ctionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hereditatem incorruptam, & immaculatam, & immar-
ceſſibilem, quæ ſeruatur in cælis; in uos, qui uirtute Dei cuſtodimini per fidẽ; in ſalutem,
quæ præparata eſt reuelari in tempore nouiſſimo. Vbi incorrupta prædicatur hereditas, &
immaculata, & immarceſſibilis, & præparata in cælis, & in tempus nouiſſimum reſeruata,
& ſpes uitæ æternæ, quando non nubent, neque nubentur, ibi aliis uerbis uirginitatis pri-
uilegia deſcribuntur. nam & in ſequentibus hoc ipſum docet: Propter hoc accincti lumbos
mentis ueſtræ, uigilantes perfecte, ſperate in eam grariam, quæ uobis deferenda eſt in rene
latione Ieſu Chriſti. Quaſi filii obedientiæ non conformemini prioribus ignorantiæ ueſtræ
deſideriis, ſed ſecundum eum, qui uos uocauit ſanctum, & ipſi ſancti eſtote, in omni con-
uerſatione. Scriptum eſt enim: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Neque enim corrupti- Leuit.19
bili auro & argento redempti ſumus, ſed pretioſo ſanguine immaculati agni Ieſu Chriſti, ut 1.Pet.1
caſtificemus animas noſtras in obedientia neritatis, renati non ex coitu corruptibili, ſed ex
incorruptione, per uerbum uiuentis Dei, & permanentis; & ſicut lapides uiui ædificemur
in domum ſpiritualem, ſanctum ſacerdotium, offerentes ſpirituales uictimas, per Chriſtum
dominum noſtrum. nos enim ſumus genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, po
pulus acquiſitionis. Chriſtus pro nobis carne mortuus eſt. Armemur eadem conuerſatio- 1.Pet.4
ne, qua Chriſtus: quoniam, qui paſſus eſt in carne, qnieuit a peccato; ut nequaquam
in deſideriis bominum, ſed in uoluntate Dei reliquum in carne tempus exigamus. ſufficit
enim nobis præteritum tempus, quando ambulauimus in luxuriis, & deſideriis, ceteriſq.
uitiis. Grandia nobis, & pretioſa uirginitatis promiſſa donauit; ut per hanc efficiamur

diuinæ conſortes naturæ, fugientes eam, quæ in mundo eſt, cõcupiſcentiam corruptionis.
2.Pet.2 Nouit Dominus pios de tentatione eripere, & iniquos cruciandos in diem reſeruare iudicii,
præcipue eos, qui poſt carnem in deſideriis pollutionis ambulant, & dominationes deſpi-
ciunt, audaces, & procaces. iſti enim, quaſi irrationabilia iumenta, in uentrem, & libidinẽ
proni ſunt, blaſphemantes; qui & in corruptione ſua corrumpentur; recipientq. mercedem
iniquitatis luxuriam; qui puiãt delicias eſſe, iniuſtitiam, ſordes, & maculas, & nihil aliud
niſi de uoluptatibus cogitantes; qui habent oculos plenos adulterio, & inſatiabili libidine,
& decipiunt animas necdum Chriſti caritate robuſtas. loquuntur enim uerba tumentia, &
indoctos facile illecebris carnis irretiunt, repromittentes eis libertatem, cum ipſi ſerui uitio
rum ſint, atque luxutiæ, & corruprionis. unuſquiſque enim ei ſubiacet paſſioni, a qua uin-
citur. Quod ſi, fugientes coinquinationes mundi per ſcientiã ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti,
iiſdem rurſum ſuperantur, quæ ante ſuperauerant: facta ſunt eis nouiſſima peiora prioribus:
meliusq. eis erat, non noſſe uiam iuſtitiæ, quam poſt agnitionẽ retrorſum conuerti, & relin
quere ſanctum mandatũ, quod eis traditum fuerat. Completumq. eſt in eis ueriſſimũ illud
prouerbiũ: Canis reuerſus ad uomitum ſuum: et, Sus lota in uolutabro luti. Nolui omnẽ
locum ſecundæ Petri epiſtolæ ponere, ne longum facerem; ſed tantummodo oſtendi, ſpiri-
2.Pet.3 tus ſancti uaticinio huius temporis & doctores, & hæreſim prænunciatam. Denique manife
ſtius eos denotat, dicens: Venient in nouiſſimis diebus illuſores ſeducentes, iuxta propria
deſideria ambulãtes, &c. Deſcripſit ſermo apoſtolicus Iouinianũ loquentem buccis tumen-
tibus, & inflata uerba trutinãtem, repromittentẽ in cælis libertatem, cum ipſe corruptionis
ſeruus ſit, atque luxuriæ, canis reuertens ad uomitũ ſuum. nam cum monachum eſſe ſe ia-
ctitet; & poſt ſordidam tunicam, & nudos pedes, & cibariũ panem, & aquæ potum, ad can
didam ueſtem, & nitidam cutem, ad mulſum, & elaboratas carnes, ad iura Apitii, & Paxa
mi, ad balneas quoque, ac fritillas, & popinas ſe conferat: maniſeſtum eſt, quod terram
cælo, uitia uirtutibus, uentrem præferat Chriſto, & purpuram coloris eius putet regna cæ-
lorum. Et tamen iſte formoſus monachus, craſſus, nitidus, dealbatus, & quaſi ſponſus ſem
per incedens, aut uxorem ducat, ut æqualem uirginitatem nuptiis probet: aut, ſi non duxe
1.Ioan.2 rit, fruſtra contra nos uerbis agit, cum opere nobiſcum ſit. Sed & Ioannes in eadem uerba
concordat: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mun-
dum, non eſt caritas patris in eo. quoniam omne, quod in mundo eſt, deſiderium carnis
eſt, & deſiderium oculorum, & ſuperbia huius uitæ, quæ non eſt de patre, ſed de mundo
eſt. Et: Mundus præterit, & deſiderium eius: qui autem facit uoluntatem Dei, manet in
æternum. Mandatum nouum ſcripſi uobis; quod eſt ueriſſimum & in Chriſto, & in nobis:
1.Ioan.3 quia tenebræ præterierunt, & lux iam lucet. Et rurſum: Cariſſimi nunc filii Dei ſumus, &
necdum apparuit quid futuri ſumus. Scimus autem, quia, cum apparuerit, ſimiles ei eri-
mus: quoniam uidebimus eum, ſicuti eſt: Et omnis, qui habet hanc ſpem, caſtificat ſemet
1.Ioan.4 ipſum, ſicut & ille caſtus eſt. In hoc perfecta eſt noſtra caritas, ſi fiduciam habeamus in die
Iud.1 iudicii, ut, quo modo ille eſt, ſic & nos ſimus in hoc ſæculo. Epiſtola quoque Iudæ tale quid
Apoc.7 ſignificat. Odientes & carnis pollutam tunicã. Legamus Apocalypſim Ioãnis; & ibi reperie
mus agnum ſuper montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia ſignato-
rum, habentium nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis, qui cantant
canticum nouum: & nemo poteſt dicere canticum illud, niſi hi, qui empti ſunt de terra. Iſti
ſunt, qui cum mulieribus ſe non coinquinauerunt: uirgines enim permanſerunt. hi ſequun
tur agnum, quocumque uadit: Empti ſunt enim ex hominibus primitiæ Deo, & agno; &
in ore ipſorum non eſt inuentũ mendacium; & ſine macula ſunt. De ſingulis tribubus, exce
pta tribu Dan, pro qua reponitur tribus Leui, duodena millia uirginum ſignatorum credi-
tura dicuntur, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. Ac ne putaremus de iis dici, qui
ſcorta non norunt, ſtatim intulit: Virgines enim permanſerunt. Ex quo oſtendit, omnes,
qui uirgines non permanſerunt, ad comparationem puriſſimæ & angelicæ caſtitatis, & ipſius
Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe pollutos. Hi ſunt, qui cantant canticum nouum, quod ne-
mo poteſt canere, niſi qui uirgo eſt. Hi ſunt primitiæ Dei, & agni, & ſine macula. Si uirgi
nes primitiæ Dei ſunt: ergo uiduæ, & in matrimonio continentes erunt poſt primitias, Id-
eſt, in ſecundo & tertio gradu; nec prius perditus populus ſaluari poterit, niſi tales hoſtias
caſtitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum puriſſimis uictimis reconciliauerit. Infini
Matth.25 tum eſt, de euangelio decem uirginum exponere ſacramentũ, quinque ſtultarum, & quin
que ſapientum. hoc ſolum nunc dico, quod quo modo abſque ceteris operibus uirginitas
ſola non ſaluat, ſic omnia opera abſque uirginitate, puritate, cõtinentia, caſtitate, imperfecta
ſunt.

ſunt. ex quo nequaquam nos illud poterit impedire, quod aduerſarius obiicit, fuiſſe Do-
minum in Cana Galilææ, & nuptiarũ feſta celebraſſe, quando aquas uertit in uinum. Hoc Ioan.2
enim breuiſſime reſpondebo, quod, qui octaua die circumciſus eſt, & pro quo par turturũ Luc.2
& duo pulli columbarum die purgationis oblati ſunt, cum ceteris, antequam pateretur, Iu-
daicam conſuetudinem comprobauit, ne illis occaſionem iuſte ſe interficiendi tribuere ui-
deretur, quaſi legem deſtruens, damnansq. naturam. Quamquam & hoc pro nobis faciat.
Qui enim ſemel uenit ad nuptias, ſemel docuit eſſe nubendum. Et tunc uirginitati poſſet
officere, ſi nuptias poſt uirginitatem & uiduitatis caſtimoniam non in gradu tertio ponere-
mus. nunc autem, cum hæreticorum ſit damnare coniugia, & Dei ſpernere condicionem;
quidquid de laude dixerit nuptiarum, libenter audimus. Eccleſia enim matrimonia nõ da-
mnat, ſed ſubiicit; nec abiicit, ſed diſpenſat; ſciens, ut ſupra diximus in domo magna non 2.Tim.2
ſolum eſſe uaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia; & alia eſſe in honorem, alia in
contumeliam; & quicumque ſe mundauerit, eum futurum eſſe uas honorabile, & neceſſa-
rium in omne opus bonum præparatum. Satis abundeq. Chriſtianæ pudicitiæ & uirginita
tis angelicæ de diuinis libris exempla præbuimus: ſed quoniam intellexi in cõmentariis ad
uerſarii, prouocari nos etiam ad mundi ſapientiam, quod numquã hoc genus in ſæculo ſit
probatum, & nouum dogma contra naturam religio noſtra prodiderit; percurram breuiter
Græcas, & Latinas, barbarasq. hiſtorias; & docebo, uirginitatem ſemper tenuiſſe pudicitiæ
principatum. Referunt fabulæ, Atalantam Calydoniam uirginem ſemper in uenatibus,
ſemper in ſiluis, non tumentes uteros feminarum, faſtidiaq. conceptuum, ſed expeditam
& caſtam amaſſe uirtutem. Harpalicen quoque uirginem Thraciã, inſignis poeta deſcribit,
& reginam Volſcorum Camillam, quam Turnus, cui auxilio uenerat, laudare uolens, non
amplius habuit, quod diceret, niſi uirginem nominaret, O decus Italiæ uirgo. Chalcœ-
cus quoque filia illa λίω, uirgo perpetua, peſtilentiam patriæ ſcribitur ſpontanea morte ſol-
uiſſe, & Iphigeniæ uirginis ſanguis aduerſos placaſſe uentos. Quid referam Sibyllas Eri-
thræam, atque Cumanam, & octo reliquas? (nam Varro decem fuiſſe autumat) quarum in
ſigne uirginitas eſt, & uirginitatis præmiũ diuinatio? Quod ſi Aeolici genere ſermonis Sibyl
la θιοβύλη appellatur: recte cõſilium Dei ſola ſcribitur noſſe uirginitas. Caſſandrã quoque,
& Chryſcin, uates Apollinis, ac Iunonis, uirgines legimus. Et ſacerdotes Dianæ Tauricæ,
& Veſtæ, innumerabiles extiterunt. quarum una Minutia propter ſuſpicionem ſtupri uiua
defoſſa eſt, iniuſta, ut reor, pœna, niſi grande crimen putaretur læſa uirginitas. Certe, Ro
manus populus quanto honore uirgines ſemper habuerit, hinc apparet, quod conſules, &
imperatores, & in curribus triumphantes, qui de ſuperatis gentibus trophœa referebant,
& omnis dignitatis gradus eis de uia cedere ſolitus ſit. Claudia, uirgo Veſtalis, cum in
ſuſpicionem ueniſſet ſtupri, & ſimulacrum matris Idææ in uado Tyberis hæreret, ad com-
probandam pudicitiam ſuam fertur cingulo duxiſſe nauem, quam multa millia hominum
trahere nequiuerant. Melius tamen, inquit Lucani poetæ patruus, cum illa eſſet actum,
ſi hoc, quod euenit, ornamentum potius exploratæ fuiſſet pudicitiæ, quam dubiæ patro-
cinium. Nec mirum hoc de hominibus; cum Mineruam quoque, & Dianam uirgines
deas finxerit error gentilium; & inter duodecim ſigna cæli, quibus mundum uolui pu-
tant, uirginem collocarint. Magna iniuria nuptiarum, ut ne inter ſcorpios quidem, &
centauros, & cancros, & piſces, & ægocerotas, uxorem maritumq. contruſerint. Tri-
ginta Athenienſium tyranni, cum Phidonem in conuiuio necaſſent, filias eius uirgines
ad ſe uenire iuſſerunt, & ſcortorum more nudari, ac ſuper pauimenta, patris ſangui-
ne cruentata, impudicis geſtibus ludere: quæ, pauliſper diſſimulato doloris habitu, cum
temulentos conuiuas cernerent, quaſi ad requiſita naturæ egredientes, inuicem ſe com-
plexæ præcipitauerunt in puteum, ut uirginitatem morte ſeruarent. Demotionis, Areo-
pagitarum principis, uirgo filia, audito ſponſi Leoſthenis interitu, qui bellum Lamiacum
concitarat, ſe interfecit; aſſerens, quamquam intacta eſſet corpore, tamen, ſi alterum ac-
cipere cogeretur, quaſi ſecundũ acciperet, cũ priori mente nupſiſſet. Spartiatæ, & Meſſe
nii diu inter ſe habuere amicitias, intantum, ut ob quædam ſacra etiam uirgines ad ſe mu-
tuo mitterent. quodam igitur tempore, cum quinquaginta uirgines Lacedæmoniorum
Meſſenii uiolare tentaſſent, de tanto numero ad ſtuprum nulla conſenſit, ſed omnes li-
bentiſſime pro pudicitia occubuerunt. quamobrem graue bellum, & longiſſimum concita-
tum eſt; & poſt multum temporis Mamertia ſubuerſa eſt. Ariſtoclides, Orchomeni ty-
rannus, adamauit uirginem Stymphalidem: quæ cum, patre occiſo, ad templum Dianæ
confugiſſet, & ſimulacrum eius teneret, nec ui poſſet auelli, in eodem loco confoſſa eſt:

ob cuius necem, tanto omnis Arcadia dolore commota eſt, ut bellum publice ſumeret, & necem uirginis ulciſceretur. Ariſtomenes Meſſenius, uir iuſtiſſimus, uictis Lacedæmoniis, & quodam tempore nocturna ſacra celebrantibus, quæ uocabantur Hiacynthina, rapuit de choris ludentium uirgines quindecim; &, tota nocte gradu concito, fugiens exceſſit de finibus Spartanorum. cumq. eas comites eius uellent uiolare; monuit, quantum potuit, ne hoc facerent; & ad extremum quoſdam non parentes interfecit, ceteris metu coercitis. redemptæ poſtea a cognatis puellæ, cum Ariſtomenem uiderent cædis reum fieri, tamdiu ad patriam non ſunt reuerſæ, quamdiu iudicum aduolutæ genibus defenſorem pudicitiæ ſuæ cernerent abſolutum. Quo ore laudandæ ſunt Scedaſi filiæ in Leuctris Bœotiæ, quas traditum eſt, abſente patre, duos iuuenes prætereuntes iure hoſpitii ſuſcepiſſe? qui multum indulgentes uino, uim per noctem intulere uirginibus: quæ, amiſſæ pudicitiæ nolentes ſuperuiuere, mutuis conciderunt uulneribus. Iuſtum eſt & Locridas uirgines non tacere: quæ cum Ilium mitterentur ex more per annos circiter mille, nulla obſceni rumoris, & pollutæ uirginitatis ullam fabulam dedit. Quis ualeat ſilentio præterire ſeptem Mileſias uirgines? quæ, Gallorum impetu cuncta uaſtante, ne quid indecens ab hoſtibus ſuſtinerent, turpitudinem morte fugerunt, exemplum ſui cunctis uirginibus relinquentes, honeſtis mentibus magis pudicitiam curæ eſſe, quam uitam. Nicanor, uictis Thebis, atque ſubuerſis, unius uirginis captiuæ amore ſuperatus eſt. cuius coniugium expetens, & uoluntarios amplexus, quod ſcilicet captiua optare debuerat; ſenſit pudicis mentibus plus uirginitatem eſſe, quam regnum; & interfectam propria manu, flens & lugens amator tenuit. Narrant ſcriptores Græci, & aliam Thebanam uirginem, quam hoſtis Macedo corruperat, diſſimulaſſe pauliſper dolorem, & uiolatorē uirginitatis ſuæ iugulaſſe poſtea dormientem, ſeq. interfeciſſe gladio; ut nec uiuere uoluerit poſt perditam caſtitatem, nec ante mori, quam ſui ultrix exiſteret. Apud gymnoſophiſtas Indiæ, quaſi per manus huius opinionis auctoritas traditur, quod Buddam, principem dogmatis eorum, e latere ſuo uirgo generarit. Nec hoc mirum de barbaris; cum, Mineruam quoque de capite Iouis, & liberum patrem de femore eius procreatos, doctiſſima finxerit Græcia. Speuſippus quoque, ſororis Platonis filius, & Clearchus in laude Platonis, & Anaxilides in ſecundo libro Philoſophiæ, Perictionem, matrem Platonis, phantaſmate Apollinis oppreſſam ferunt; & ſapientiæ principem non aliter arbitrantur, niſi de partu uirginis editum. Sed & Timæus ſcribit Pythagoræ uirginem filiam choro uirginum præfuiſſe, & caſtitatis eas inſtituiſſe doctrinis. Diodorus Socraticus quinque filias dialecticas inſignis pudicitiæ habuiſſe narratur; de quibus & Philo, Carneadis magiſter, pleniſſimam ſcribit hiſtoriam. Ac ne nobis Dominum ſaluatorem de uirgine procreatum Romana exprobraret potentia; auctores urbis & gentis ſuæ Ilia uirgine & Marte genitos arbitrantur. Hæc de uirginibus ſæculi, currens per multiplices hiſtorias, & properans ſermo perſtrinxerit. Veniam ad maritatas; quæ, mortuis, uel occiſis uiris, ſuperuiuere noluerunt, ne cogerentur ſecundos noſſe concubitus; & quæ mire unicos amauerunt maritos; ut ſciamus digamiam apud ethnicos etiam reprobari. Dido, ſoror Pygmalionis, multo auri & argenti pondere congregato, in Africam nauigauit, ibiq. urbem Carthaginem condidit: & cum ab Iarba, rege Libyæ, in coniugium peteretur, pauliſper diſtulit nuptias, donec conderet ciuitatem: nec multo poſt extructa in memoriam mariti quondam Sichæi pyra, maluit ardere, quam nubere. Caſta mulier Carthaginem cōdidit, & rurſum eadem urbs in caſtitatis laude finita eſt. nam Haſdrubalis uxor, capta, & incenſa urbe, cum ſe cerneret a Romanis capiendam eſſe, apprehenſis ab utroque latere paruulis filiis, in ſubiectum domus ſuæ deuolauit incendium. Quid loquar Nicerati coniugem? quæ impatiens iniuriæ uiri, mortem ſibi ipſa conſciuit; ne triginta tyrannorū, quos Lyſander, uictis Athenis, impoſuerat, libidinē ſuſtineret. Artemiſia quoque, uxor Mauſoli, inſignis pudicitiæ fuiſſe perhibetur. quæ cum eſſet regina Cariæ, & nobilium poetarū atque hiſtoricorum laudibus prædicetur; in hoc uel maxime effertur, quod defunctum maritum ſic ſemper amauit, ut uiuum; & miræ magnitudinis extruxit ſepulcrum, intantum, ut uſque hodie omnia ſepulcra pretioſa ex nomine eius Mauſolœa nuncupentur. Teuta, Illyricorum regina, ut longo tempore uiris fortiſſimis imperaret, & Romanos ſæpe frangeret, miraculo utique meruit caſtitatis. Indi, ut omnes pene barbari uxores plurimas habent. apud eos lex eſt, ut uxor cariſſima cum defuncto marito cremetur. Hæ igitur contendunt inter ſe de amore uiri: & ambitio ſumma certantium eſt, ac teſtimonium caſtitatis, dignam morte decerni. itaque uictrix in habitu ornatuq. priſtino iuxta cadauer accubat, amplexans illud, & deoſculans, & ſuppoſitos ignes pudicitiæ laude contemnens. Puto,

quæ

quæ ſic moritur, ſecundas nuptias non requirit. Alcibiades ille Socraticus, uictis Athenienſibus, fugit ad Pharnabazum. qui, accepto pretio a Lyſandro, principe Lacedæmoniorum, iuſſit eum interfici. cumq. ſuffocato caput eſſet ablatum, & miſſum Lyſandro in teſtimonium cædis expletæ; reliqua pars corporis iacebat inſepulta. ſola igitur concubina, contra crudeliſſimi hoſtis imperium, inter extraneos, & imminente diſcrimine, funeri iuſta perſoluit, mori parata pro mortuo, quem uiuum dilexerat. Imitentur matronæ, & matronæ Chriſtianæ, ſaltem concubinarum fidem; & præſtent liberæ, quod captiua ſeruauit. Straro, regulus Sidonis, manu propria ſe uolens confodere, ne imminentibus Perſis ludibrio foret, quorum fœdus Aegyptii regis ſocietate neglexerat; retrahebatur formidine, & gladium, quem arripuerat, circumſpectans, hoſtium pauidus expectabat aduentum. quẽ iam iamq. capiendũ uxor intelligens, extorſit acinacem de manu, & latus eius tranſuerberauit: compoſitoq. ex more cadaueri ſe moriens ſuperiecit, ne poſt uirginalia fœdera alterius coitum ſuſtineret. Xenophon in Cyri maioris ſcribit infantia, occiſo Abradote uiro, quem Panthea uxor miro amore dilexerat, collocaſſe ſe iuxta corpus lacerum, &, confoſſo pectore, ſanguinem ſuũ mariti infudiſſe uulneribus. Iuſtam cauſam regis occidendi putauit uxor, quam maritus nudam amico ſuo & ignorantem monſtrauerat. iudicauit enim ſe non amari, quæ & alteri poſſet oſtendi. Rhodogune, filia Darii, poſt mortem uiri, nutricem, quæ illi ſecundas nuptias ſuadebat, occidit. Alceſtin fabulæ ferunt pro Admeto ſpõte defunctam: & Penelopes pudicitia Homeri carmen eſt. Laodamia quoque poetarũ ore cantatur, occiſo apud Troiam Proteſilao, noluiſſe ſuperuiuere. Ad Romanas feminas tranſeam, & primã ponam Lucretiam: quæ uiolatæ pudicitiæ nolens ſuperuiuere, maculam corporis cruore deleuit. Duellius, qui primus Romæ nauali certamine triumphauit, Biliam uirginem duxit uxorem, tantæ pudicitiæ, ut illo quoque ſæculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monſtrum erat, non uitium. is iam ſenex, & trementi corpore, in quodam iurgio audiuit exprobrari ſibi os fœtidum; & triſtis ſe domũ contulit: cumq. uxori queſtus eſſet, quare numquam ſe monuiſſet, ut huic uitio mederetur; Feciſſem, inquit illa, niſi putaſſem omnibus uiris ſic os olere. Laudanda in utroque pudica & nobilis femina, & ſi ignorauit uitium uiri, & ſi patienter tulit, & quod maritus infelicitatem corporis ſui, non uxoris faſtidio, ſed maledicto ſenſit inimici. Certe, quæ ſecundum ducit maritum, hoc non poteſt dicere. Marcia, Catonis filia minor, cum quæreretur ab ea, cur poſt amiſſum maritum denuo non nuberet; reſpondit, nõ ſe inuenire uirum, qui ſe magis uellet, quam ſua. quo dicto oſtendit, diuitias magis in uxoribus eligi ſolere, quã pudicitiam; & multos non oculis, ſed digitis uxores ducere. optima ſane res, quam auaritia conciliat. Eadem cum lugeret uirum; & matronæ ab ea quærerent, quem diem haberet luctus ultimum; ait, quem & uitæ. Arbitror, quæ ita uirum quærebat abſentem, de ſecundo matrimonio non cogitabat. Brutus Porciam uirginem duxit uxorem, Marciam Cato non uirginem: ſed Marcia inter Hortenſium Catonemq. diſcurrit: & ſine Catone uiuere Marcia potuit, Porcia ſine Bruto non potuit. magis enim ſe unicis uiris applicant feminæ: &, nihil aliud noſſe, magnum arctioris indulgentiæ uinculum eſt. Anniam cum propinquus moneret, ut alteri uiro nuberet: eſſe enim ei & ætatem integram, & faciem bonam: nequaquam, inquit, hoc faciam. ſi enim uirum bonum inuenero, nolo timere ne perdam: ſi malum, quid neceſſe eſt poſt bonum peſſimum ſuſtinere? Porcia minor, cum laudaretur apud eam quædam bene morata, quæ ſecundum habebat maritum, reſpondit: Felix & pudica matrona, numquam præterquam ſemel nubit. Marcella maior rogata a matre ſua, gauderet ne ſe nupſiſſe, reſpondit: ita ualde, ut amplius nolim. Valeria, Meſſallarum ſoror, amiſſo Seruio uiro, nulli uolebat nubere: quæ interrogata cur hoc faceret, ait ſibi ſemper maritum Seruium uiuere. Sentio in catalogo feminarum multo me plura dixiſſe, quam exemplorum patitur conſuetudo, & a lectore erudito iuſte poſſe reprehendi: ſed quid faciam, cum mihi mulieres noſtri temporis Apoſtoli ingerant auctoritatem; &, necdum elato funere prioris uiri, memoriter digamiæ præcepta decantent? ut, quæ Chriſtianæ pudicitiæ deſpiciunt fidem, diſcant ſaltem ab ethnicis caſtitatem. Fertur aureolus Theophraſti liber de nuptiis, in quo quærit, an uir ſapiens ducat uxorem. et cũ definiſſet, ſi pulchra eſſet, ſi bene morata, ſi honeſtis parentibus, ſi ipſe ſanus, ac diues, ſic ſapientem aliquando inire matrimonium, ſtatim intulit: Hæc autem in nuptiis raro uniuerſa concordant. Non eſt ergo uxor ducenda ſapienti. Primum enim impediri ſtudia philoſophiæ, nec poſſe quemquam libris & uxori pariter inſeruire. Multa eſſe, quæ matronarum uſibus neceſſaria ſint, pretioſæ ueſtes, aurum, gemmæ, ſumptus, ancillæ, ſupellex uaria, lecticæ, & eſſeda deaurata. Deinde per noctes totas garrulæ cõque-

ſtiones: Illa ornatior procedit in publicum; hæc honoratior ab omnibus: ego in conuentu
feminarum miſella deſpicior. Cur aſpiciebas uicinam? quid cum ancillula loquebaris? de
foro ueniens quid attuliſti? Non amicum habere poſſumus, non ſodalem. Alterius amorẽ,
ſuum odium ſuſpicatur. Si doctiſſimus præceptor in qualibet urbium fuerit, nec uxorem
relinquere, nec cum ſarcina ire poſſumus. Pauperem alere, difficile eſt: diuitem ferre, tor-
mentum. Adde, quoniam nulla eſt uxoris electio, ſed, qualiſcumque obuenerit, habenda.
ſi iracunda, ſi fatua, ſi deformis, ſi ſuperba, ſi fœtida: quodcumque uitii eſt, poſt nuptias
diſcimus. Equus, aſinus, bos, canis, & uiliſſima mancipia, ueſtes quoque, & lebetes, ſe-
dile ligneum, calix, & urceolus fictilis probantur prius, & ſic emuntur: ſola uxor non oſten
ditur; ne ante diſpliceat, quã ducatur. Attendẽda ſemper eius eſt facies, & pulchritudo lau
danda: ne, ſi alteram aſpexeris, ſe exiſtimet diſplicere. Vocanda domina, celebrandus na
talis eius, iurandum per ſalutem illius: ut ſit ſuperſtes, optandum: honoranda nutrix eius,
& gerula, ſeruus, patrimus, & alumnus, & formoſus aſſecla, & procurator calamiſtratus, &
in longam ſecuramq. libidinem exectus ſpado: ſub quibus nominibus adulteri deliteſcunt.
quoſcumque illa dilexerit, ingratis amandi. Si totam domum regendam ei commiſeris; ſer
uiendum eſt. ſi aliquid tuo arbitrio reſeruaueris; fidem ſibi haberi non putabit, ſed in odiũ
uertetur, ac iurgia; &, niſi cito conſulueris, parabit uenena. Anus, & aruſpices, & hario-
los, & inſtitores gemmarum ſericarumq. ueſtium ſi intromiſeris, periculum pudicitiæ eſt;
ſi prohibueris, ſuſpicionis iniuria. Verum quid prodeſt etiam diligens cuſtodia, cum uxor
ſeruari impudica non poſſit, pudica non debeat? Infida enim cuſtos eſt caſtitatis neceſſitas:
& illa uere pudica dicenda eſt, cui licuit peccare, ſi uoluit. Pulchra cito adamatur, fœda fa
cile cõcupiſcit. Difficile cuſtoditur, quod plures amant. Moleſtum eſt poſſidere, quod ne-
mo habere dignetur. Minore tamen miſeria deformis habetur, quam formoſa ſeruatur. Ni
hil tutum eſt, in quod totius populi uota ſuſpirant. Alius forma, alius ingenio, alius face-
tiis, alius liberalitate ſolicitat. Aliquo modo uel aliquando expugnatur, quod undique in-
ceſſitur. Quod ſi, propter diſpenſationem domus, & languoris ſolatia, & fugam ſolitudinis
ducuntur uxores: multo melius ſeruus fidelis diſpenſat, obediens auctoritati domini, & di
ſpenſationi eius obtemperans, quam uxor: quæ in eo ſe exiſtimat dominam, ſi aduerſum ui
ri faciat uoluntatem, ideſt, quod placet, non quod iubetur. Aſſidere autem ægrotanti ma
gis poſſunt amici, & uernulæ beneficiis obligati, quam illa, quæ nobis imputat lacrymas
ſuas, & hereditatis ſpe uendit illuuiem; & ſolicitudinem iactans, languentis animum deſpe
ratione conturbat. Quod ſi ipſa languerit; coægrotandum eſt, & numquam ab eius lectulo
recedendum. aut, ſi bona fuerit & ſuauis uxor, quæ tamen rara auis eſt; cum parturiente
gemimus, cum periclitante torquemur. Sapiens autem numquam ſolus eſſe poteſt: habet
ſecum omnes, qui ſunt, quiq. umquam fuerunt boni; & animum liberum, quocumque
uult, transfert: quod corpore non poteſt, cogitatione complectitur; &, ſi hominum inopia
fuerit, loquitur cum deo. numquam minus ſolus erit, quam cum ſolus fuerit. Porro, li-
berorum cauſa uxorem ducere, ut uel nomen noſtrum non intereat, uel habeamus ſenectu
tis præſidia, & certis utamur heredibus; ſtolidiſſimum eſt. Quid enim ad nos pertinet rece
dentes e mundo, ſi nomine noſtro alius nominetur; cum & filius non ſtatim patris uocabu
lum referat; & innumerabiles ſint, qui eodem appellentur nomine? Aut quæ ſenectutis au-
xilia ſunt, enutrire domi, qui aut prior te forte moriatur, aut peruerſiſſimis ſit moribus?
aut certe, cum ad maturam ætatem uenerit, tarde ei uidearis mori? Heredes autem melio-
res, & certiores amici ſunt, & propinqui, quos iudicio deligas, quam quos, uelis nolis, ha
bere cogaris. licet certior hereditas ſit, dum aduiuis, bene abuti ſubſtantia tua, quam tuo
labore quæſita in incertos uſus relinquere. Hæc & huiuſcemodi Theophraſtus diſſerẽs, quẽ
Phil. 3. & 1 non ſuffundat Chriſtianorum, quorũ conuerſatio eſt in cælis, qui quotidie dicunt: Cupio
diſſolui, & eſſe cum Chriſto? Heredem nimirum deſiderabit hominem coheres Chriſti: &
optabit liberos, nepotumq. ſerie delectabitur, quos forſitan ſit occupaturus Antichriſtus,
Exod. 29 cum legamus Moyſen & Samuelem filiis ſuis alios prætuliſſe, nec putaſſe liberos, quos uide
1. Reg. 8 bant Domino diſplicere? Cicero, rogatus ab Hirtio, ut, poſt repudium Terentiæ, ſororem
eius duceret, omnino facere ſuperſedit, dicens, non poſſe ſe uxori & philoſophiæ pariter
operam dare. illa interim coniux egregia, & quæ de fontibus Tullianis hauſerat ſapientiã,
nupſit Salluſtio, inimico eius, & tertio Meſſallæ Coruino, & quaſi per quoſdam gradus elo
quentiæ deuoluta eſt. Socrates Xantippen, & Myron, neptem Ariſtidis, duas habebat uxo
res. quæ cum crebro inter ſe iurgarentur; & ille eas irridere eſſet ſolitus, quod propter ſe, fœ
diſſimum hominem, ſimis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, & repandis cruribus,
diſcepta-

diſceptarent; nouiſſime uerterunt in eum impetum, & male multatum fugientemq. diu perſecutæ ſunt. Quodam autem tempore cum infinita conuicia ex ſuperiori loco ingerenti Xantippæ teſtitiſſet, aqua perfuſus immunda, nihil amplius reſpondit, quam capite deterſo: Sciebam, inquit, futurum, ut iſta tonitrua himber ſequeretur. L. Syllæ (Felicis, ſi non habuiſſet uxorem) Metella coniux palam erat impudica: & (quia nouiſſimi mala noſtra diſcimus) id Athenis cantabatur, & Sylla ignorabat, ſecretaq. domus ſuæ primum hoſtium conuicio didicit. Cn. Pompeio Muciam uxorem impudicam, quam Pontici ſpadones & Mithridaticæ ambiebant cateruæ, cum eum putarent ceteri ſcientem pati, indicauit in expeditione commilito, & uictorem totius orbis triſti nuncio conſternauit. M. Cato Cenſorius habuit uxorem Actoriam Paullam, humili loco natam, uinolentam, impotentem, &, quod nemo poſſet credere, Catoni ſuperbam. Hoc ideo dico, ne quis putet, ſi pauperem duxerit, ſatis ſe concordiæ prouidiſſe. Philippum, regem Macedonum, contra quem Demoſthenis Philippicæ tonant, introeuntem ex more cubiculum uxor excluſit irata: qui excluſus tacuit, & iniuriam ſuam uerſu tragico conſolatus eſt. Gorgias rhetor librum pulcherrimum de concordia Græcis tunc inter ſe diſſidentibus recitauit Olympiæ. cui Melanthius, inimicus eius, Hic nobis, inquit, de concordia præcipit, qui ſe, & uxorem, & ancillam, tres in una domo, concordare non potuit. æmulabatur quippe uxor eius ancillulæ pulchritudini, & caſtiſſimum uirum quotidianis iurgiis exagitabat. Totæ Euripidis tragœdiæ, in mulieres maledicta ſunt. unde & Hermione loquitur: Malarum me mulierum decepere conſilia. In Lepti, urbe ſemibarbara, poſita in ſolitudine, moris eſt, ut nurus altera die ſocrum ollam mutuum poſtulet. cui illa ſtatim negat: ut ſcias illud uerum eſſe Terentii, quod conſulto ambigue extulit: Quid eſt hoc? omnes ſocrus oderunt nurus.

Legimus quendam apud Romanos nobilem, cum eum amici arguerent, quare uxorē formoſam, & caſtam, & diuitem repudiaſſet, protendiſſe pedem, & dixiſſe eis: Et hic ſoccus, quem cernitis, uidetur uobis nouus, & elegans; ſed nemo ſcit præter me, ubi me premat.

Scribit Herodotus, quod mulier cum ueſte deponat & uerecundiam. Et noſter Comicus fortunatum putat, qui uxorem numquam duxerit. Quid referam Paſiphaen, Clytemneſtram, & Eriphylam: quarum prima deliciis diffluens, quippe ut regis uxor, tauri dicitur expetiſſe concubitus; altera occidiſſe uirum ob amorē adulteri; tertia prodidiſſe Amphiaraum, & ſaluti uiri monile aureum prætuliſſe. Quidquid tragœdiæ tument, & domos, urbes, regnaq. ſubuertit, uxorum pellicumq. contentio eſt. Armantur parentum in liberos manus: nefandæ apponuntur epulæ: &, propter unius mulierculæ raptum, Europa atque Aſia decennali bello confligunt. Quaſdam repudiatas, altero nuptiarum die ſtatim nupſiſſe legimus. Vterque reprehendendus maritus, & cui tam cito diſplicuit, & cui tam cito placuit. Epicurus, uoluptatis aſſertor, (quamquam Metrodorus, diſcipulus eius, Leontium habuerit uxorem) raro dicit ſapienti ineundā coniugia; quia multa incommoda admixta ſunt nuptiis: et quo modo diuitiæ, & honores, & corporum ſanitates, & cetera, quæ indifferentia nominamus, nec bona, nec mala ſunt, ſed uelut in meditullio poſita, uſu & euentu uel bona uel mala fiunt; ita & uxores ſitas in bonorum malorumq. confinio: graue autem eſſe uiro ſapienti uenire in dubium, utrum bonam an malam ducturus ſit. Ridicule Chryſippus ducendam uxorem ſapienti præcipit; ne Iouem Gamelium & Genethlium uiolet. iſto enim modo apud Latinos ducenda uxor non erit, quia Iouem non habent nuptialem. quod ſi deorum, ut putant, nomina uitæ hominum præiudicant: offendet ergo Statorem Iouem, qui libenter ſederit. Scripſerunt Ariſtoteles, & Plutarchus, & noſter Seneca de matrimonio libros: ex quibus & ſuperiora nōnulla ſunt, & iſta, quæ ſubiicimus. Amor formæ, rationis obliuio eſt, & inſaniæ proximus: fœdum minimeq. conueniens animo ſoſpiti uitium. turbat conſilia: altos & generoſos ſpiritus frangit: a magnis cogitationibus ad humillimas detrahit: querulos, iracundos, temerarios, dure imperioſos, ſeruiliter blandos, omnibus inutiles, ipſi nouiſſime amori facit. nam cū fruendi cupiditate inſatiabilis flagrat; plura tempora ſuſpicionibus, lacrymis, conqueſtionibus perdit; odium ſui facit; & ipſe nouiſſime ſibi odio eſt. Tota amoris inſectatio apud Platonem expoſita eſt; & omnia eius incommoda Lyſias explicat; quod non iudicio, ſed furore ducatur; & maxime uxorum pulchritudini grauiſſimus cuſtos accubet. Refert præterea Seneca, cognouiſſe ſe quendam ornatum hominem, qui exiturus in publicum, faſcia uxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præſentia eius carere poterat: potionemq. nullam, niſi alterius tactam labris, uir & uxor hauriebant; alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ improuida uis ardētis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honeſta erat, ſed magnitudo

C [illegible]

deformis

deformis. Nihil autem intereſt, quam ex honeſta cauſa qnis inſaniat. Vnde & Xyſtus in ſententiis, Adulter eſt, inquit, in ſuam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens uir iudicio debet amare cõiugem, non affectu. Reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil eſt fœdius, quam uxorem amare quaſi adulteram. Certe, qui dicunt ſe cauſa reipnblicæ, & generis humani uxoribus iungi, & liberos tollere; imitentur ſaltem pecudes, &, poſtquam uxorum uenter intumuerit, non perdant filios; nec amatores uxoribus ſe exhibeant, ſed maritos. Quorundam matrimonia adulteriis cohæſerunt: &, o rem improbam, iidem illis pudicitiam præceperunt, qui abſtulerant. itaque cito eiuſmodi nuptias ſatietas ſoluit. cnm primum lenocinium libidinis abſceſſit, quod libebat euiluit. Nam quid, ait Seneca, de uiris pauperibus dicam, quorum in nomen mariti, ad eludendas leges, quæ contra cælibes latæ ſunt, pars magna conducitur? Quo modo poteſt regere mores & præcipere caſtitatem, & mariti anctoritatem tenere, qui nupſit? Doctiſſimi uiri uox eſt, pudicitiam in primis eſſe retinendã: qua amiſſa, omnis uirtus ruit. In hac muliebrium uirtutum principatus eſt. hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram; bene meretur de maioribus, quorum ſanguinem furtiua ſobole non uitiat; bene de liberis, qnibus nec de matre erubeſcendum, nec de patre dubitandum eſt; bene in primis de ſe, quam a contumelia externi corporis uindicat. Captiuitatis nulla maior calamitas eſt, quam ad alienam libidinem trahi. Viros conſulatus illuſtrat, eloquentia in nomen æternum effert, militaris gloria triumphusq. nouæ gentis conſecrat. multa ſunt, quæ præclara ingenia nobilitent. Mulieris uirtus proprie pudicitia eſt. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, neſcias an & prætulerit: quoniam Brutus, non poſſe ſeruire, a femina didicit. hæc æquauit Corneliam Graccho, hæc Porciam alteri Bruto. Notior eſt marito ſuo Tanaquil. illum inter multa regum nomina iam abſcondit antiquitas: hanc rara inter feminas uirtus altius ſæculorum omnium memoriæ, quam ut excidere poſſit, infixit. Imitentur ergo nuptæ Theano, Cleobulinam, Gorgunten, Timocliam, Claudias, atque Cornelias: & cum Apoſtolum malis mulieribus
1.Cor.7 digamiam uiderint ignoſcentem, legant, antequam religio noſtra fulgeret in mnndo, unicubas ſemper habuiſſe inter matronas decus; per illas Fortunæ muliebri ſacra fieri ſolitum, nullum ſacerdotem digamum, nullum flaminem bimaritum; hierophantas quoque Athenienſium uſque hodie cicutæ ſorbitione caſtrari, &, poſtquam in pontificatum fuerint electi, uiros eſſe deſinere.

DIVI HIERONYMI
aduerſus Iouinianum
liber ſecundus.

SECVNDA propoſitio eſt, eos, qui fuerunt baptizati, a diabolo nõ poſſe ten
tari. et, ne hoc ſtulte dicere uideretur, adiecit: Quicumque autẽ tentari fuerint,
Act.8 oſtendi eos aqua, & non ſpiritu baptizatos. Quod in Simone Mago legimus.
1.Ioan.3 Vnde & Ioannes dicit: Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum nõ facit, qnoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt, & in hoc ma
1.Ioan.5 nifeſti ſunt filii Dei & filii Diaboli. et in fine epiſtolæ: Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. Reuera fortis obiectio, & quæ indiſſolubilis permaneret, niſi ipſius Ioannis teſtimonio ſolueretur. ſtatim enim intulit: Filioli cuſtodite uos a ſimulacris. Si omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, & a diabolo tentari non poteſt, quo modo præcipit ut caueant ne tententur? Et in eadem rur-
1.Ioan.1 ſus epiſtola: Si dixerimus, quia peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, ut remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quia non peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius non eſt in nobis. Exiſtimo quod Ioannes baptizatus ad baptizatos ſcripſerit, & quod omne peccatum a diabolo ſit. Ille peccatorem ſe confitetur, & ſperat remiſſionem poſt baptiſma peccatorum: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus ſum. Quid ergo? contraria ſibi Apoſtolus loquitur? Minime. In eodem qnippe lo
1.Ioan.2 co cur hoc dixerit, ſtatim ediſſerit: Filioli mei hæc ſcribo uobis, ut non peccetis. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio

pitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.
Et in hoc ſcimus, quod cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruemus. Qui dicit ſe noſſe
eum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in eo ueritas non eſt. qui autem ſeruat
uerbum eius, uere in hoc caritas Dei perfecta eſt. In hoc ſcimus, quoniam in ipſo ſumus.
Qui dicit ſe in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Propterea, inquit,
ſcribo uobis filioli mei: Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, ut non pecceris: & tam-
diu ſciaris uos in generatione Domini permanere, quamdiu non peccaueritis. Immo qui
in generatione Domini perſeuerant, peccare non poſſunt. Quæ enim communicatio luci 2.Cor.6
& tenebris? Chriſto & Belial? Quo modo dies & nox miſceri non queunt: ſic nec iuſtitia &
iniquitas, peccatum & bona opera, Chriſtus & antichriſtus. Si ſuſceperimus Chriſtum in
hoſpitio noſtri pectoris, illico fugamus diabolum. Si peccauerimus, & per peccati ianuam
ingreſſus fuerit diabolus: protinus Chriſtus recedit. Vnde & Dauid poſt peccatum, Red- Pſal.50
de mihi, ait, lætitiam ſalutaris tui, ſcilicet quā peccando amiſerat. Qui dicit ſe noſſe Deū, Ioan.2
& mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc ueritas non eſt. Chriſtus ueritas appel
latur: Ego ſum, inquit, uia ueritas, & uita. Fruſtra nobis in eo plaudimus, cuius manda- Ioan.14
ta non facimus. Scienti bonum, & non facienti illud peccatum eſt. Quo modo corpus ſine
ſpiritu mortuum eſt, ſic & fides ſine operibus mortua eſt. Nec grande putemus unū Deum Iacob 1
noſſe, cum & dæmones credant & contremiſcant. Qui dicit ſe in ipſo manere, debet ſicut 1.Ioan.2
ille ambulauit & ipſe ambulare. Eligat aduerſarius e duobus quod uult. optionem enim da
mus. Manet in Chriſto, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet ut Chriſtus. Si autem
temerarium eſt ſimilitudinem uirtutum Domini polliceri, non manet in Chriſto, quia non
ingreditur ut Chriſtus. Ille peccatum non fecit, neque inuentus eſt dolus in ore eius: qui 1.Pet.2
cum malediceretur, non remaledixit, & tamquam agnus coram tondente ſic non aperuit Eſa.53
os ſuum, ad quem uenit princeps mundi iſtius, & inuenit in eo nihil: Qui cum peccatum Ioan.14
non feciſſet, pro nobis peccatum eum fecit Deus: nos autem iuxta epiſtolam Iacobi, mul- 2.Cor.5
ta peccamus omnes, & nemo mundus a peccatis, nec ſi unius quidem diei fuerit uita eius: Iacob 3
Quis enim gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis confidet mundum ſe eſſe a peccatis? Iob.14
Tenemurq. rei in ſimilitudinem præuaricationis Adam. Vnde & Dauid, Ecce, ait, in ini- Prou.20
quitatibus conceptus ſum, & in delictis concepit me mater mea. Et beatus Iob: Si fuero iu Rom.5
ſtus, os meum impia loquetur: & ſi ſine crimine, prauus inueniar. Et ſi purificatus in niue Pſal.50
& lotus mundis manibus, ſatis me ſorde tinxiſti, & execratum eſt me ueſtimentum meum. Iob 9
Verum ne penitus deſperemus, arbitrantes nos poſt peccata baptiſmi non poſſe ſaluari, ſta
tim hoc ipſum temperat: Et ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum 1.Ioan.2
Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tan-
tum, ſed etiam pro totius mundi. Hoc ad credentes poſt baptiſma loquitur, & aduocatum
pro delictis eorum Dominum pollicetur. Nec dicit: Si quid peccaueritis, aduocatum habe
tis apud patrem Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis ueſtris, ne eos diceres nō ple
na fide baptiſma conſecutos: ſed aduocatū, inquit, habemus apud Patrem Ieſum Chriſtū;
& ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non ſolum pro Ioannis aliorumq. peccatis, ſed
etiam pro totius mundi. In toto autē mundo & apoſtoli ſunt, omneſq. credentes. Ex qui-
bus liquido comprobatur, poſt baptiſma poſſe peccari. fruſtra enim habemus aduocatum
Ieſum Chriſtum, ſi peccari non poteſt. Petrus apoſtolus, ad quem dictum fuerat, Qui Ioan. 13
lotus eſt, non neceſſe habet ut iterum lauet: Et, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædifi- Matth.16
cabo Eccleſiam meam; ab ancilla perterritus negat. Et ipſe Dominus, Simon, Simon, ec- Ioan.18
ce, inquit, ſatanas poſtulauit uos, ut cribraret ſicut triticum. ego autem rogaui pro te, ne Luc.22
deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: ſpiri-
tus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Quod ſi ante crucē dictum reſponderis: cer
te poſt crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos di- Matth.6
mittimus debitoribus noſtris; & ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a malo. Si
non peccamus poſt baptiſma; cur nobis poſcimus peccata dimitti, quæ in baptiſmate iam
dimiſſa ſunt? quid oramus ne intremus in tentationem, & ut liberemur a malo, ſi diabolus
tentare non poteſt iam baptizatos? Aliud autem eſt, ſi ad catechuminos hæc oratio perti-
net, & non conuenit fidelibus, & Chriſtianis. Paulus, electionis uas, caſtigat corpus ſuū, 1.Cor.9
& in ſeruitutem redigit; ne, aliis prædicans, ipſe reprobus inueniatur. Et datus eſt mihi, 2.Cor.12
inquit, ſtimulus carnis, angelus ſatanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios, Timeo, in- 2.Cor.11
quit, ne, ſicut ſerpens decepit Euam in aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus ueſtri a ſimpli-
citate, quæ eſt in Chriſto. Et alibi: Cui autem aliquid donaſtis, & ego. nam & ego, quod 2.Cor.2
donaui,

donaui, ſi quid donaui, propter uos, in perſona Chriſti, ut non circumueniamur a ſatan
1.Cor.10 non enim eius ignoramus aſtutias. Et rurſum: Tentatio uos non apprehendat, niſi huma-
na. Fidelis autem Deus, qui non dimittet uos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet cũ
tentatione etiam prouentum, ut poſſitis ſuſtinere. Et qui ſibi uidetur ſtare, uideat ne ca-
Gal.5 dat. Et ad Galatas: Currebatis bene, quis uos impediuit ueritati non obedire? Et alibi:
1.Theſſ.2 Voluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus, & ſemel, & iterum, ſed impediuit nos ſata-
1.Cor.7 nas. Et ad maritos: Et iterum reuertimini ad id ipſum, ne tentet uos ſatanas propter incon
Gal.5 tinentiam ueſtram. Et rurſum: Dico autem, ſpiritu ambulate, & deſideria carnis non per-
ficietis. caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. hæc enim inui
uicem aduerſantur ſibi, ut non, quæ uultis, illa faciatis. ex utroque compacti, neceſſe eſt,
Eph.6 ut utriuſque contra ſe ſubſtantiæ bella patiamur. Et ad Epheſios: Non eſt nobis colluctatio
aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, & poteſtates, aduerſus rectores
tenebrarum iſtarum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Et exiſtimat aliquis ſecu-
Hebr.6 ros & dormientes nos eſſe debere poſt baptiſmum? Necnon ad Hebræos: Impoſſibile eſt
enim, eos, qui ſemel ſunt illuminati, & guſtauerunt donum cæleſte, & participes facti ſunt
ſpiritus ſancti, guſtaueruntq. nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesq. ſæculi futuri, &
prolapſi ſunt, renouari iterum ad pænitentiã, rurſum crucifigentes ſibimet ipſis filium Dei,
& oſtentui habentes. Certe eos, qui illuminati ſunt, & guſtauerunt donum cæleſte, & par
ticipes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtaueruntq. bonum Dei uerbum, negare non poſſumus
baptizatos. ſi autem baptizati peccare non poſſunt; quo modo nunc Apoſtolus dicit, Et
prolapſi ſunt? Verum ne Montanus, & Nouatus hic rideant; qui contendunt, nõ poſſe re-
nouari per pænitentiam eos, qui crucifixerunt ſibimet filium Dei, & oſtentui habuerunt:
conſequenter hunc errorem ſoluit, & ait: Confidimus autem de uobis, dilectiſſimi, melio
ra, & uiciniora ſaluti, tametſi ita loquimur: non enim iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur
operis ueſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis, &
nunc miniſtratis. Et reuera grandis iniuſtitia Dei, ſi tantum peccata puniret, & bona ope-
ra non ſuſciperet. Ita locutus ſum, inquit Apoſtolus, ut uos a peccatis retraherem, & de-
ſperationis metu facerem cautiores. ceterum confido de uobis, dilectiſſimi, meliora, & ui-
ciniora ſaluti. neque enim iuſtitiæ Dei eſt, ut obliuiſcatur bonorum operum, & miniſte-
rii, quod propter nomen eius exhibuiſtis, & exhibetis in ſanctos, & tantum meminerit pec
Iacob 1 catorum. Sed & apoſtolus Iacobus, ſciens baptizatos poſſe tentari, & propria corruere uo
luntate, Beatus, ait, uir, qui ſuffert tentationem: quia, cum probatus fuerit, accipiet co-
ronam uitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Ac ne putaremus, ſecundum illud Ge
Gen.22 neſeos, ubi ſcribitur, Abraham a Deo fuiſſe tentatum, nos quoque tentari a Deo: Nemo,
inquit, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentor. Deus enim intentator malorum eſt,
ipſe autem neminem tentat. unuſquiſque uero tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, &
illectus: dehinc concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum autem, cũ con-
ſummatum fuerit, generat mortem. Liberi arbitrii nos condidit Deus; nec ad uirtutes, nec
ad uitia neceſſitate trahimur. alioquin, ubi neceſſitas eſt, nec damnatio, nec corona eſt.
Rom.9 Sicut in bonis operibus perfector eſt Deus; non eſt enim uolentis, neque currentis, ſed mi-
ſerentis & adiuuantis Dei, ut peruenire ualeamus ad calcem: ſic in malis, atque peccatis,
ſemina noſtra ſunt incentiua, & perfectio diaboli. Cum uiderit nos ſuper fundamentum
1.Cor.3 Chriſti ædificare fenum, ligna, ſtipulam, tunc ſupponit incendium. Aedificemus ergo
aurum, argentum, lapides pretioſos; & tentare non audebit: quamquam & in hoc non ſit
Pſal.9 certa & ſecura poſſeſſio. Sedet quippe leo in inſidiis, & in occultis, ut interficiat innocen-
Eccl.27.2 tem. Et uaſa figuli probat fornax, homines autem iuſtos tentatio tribulationis. Et in alio
loco ſcribitur: Fili, accedens ad ſeruitutem Dei, præpara te ad tentationem. Rurſum idem
Iacob.1 Iacobus loquitur: Eſtote factores uerbi, & non auditores tantum. Si quis auditor eſt uerbi,
& non factor: iſte ſimilis eſt uiro, qui conſiderat uultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſi-
derauit illum, & ſtatim recedens oblitus eſt qualis ſit. Fruſtra monuit, ut iungerent opera fi-
Iacob.2 dei, ſi poſt baptiſma peccare non poterant. Qui totam legem, inquit, ſeruauerit, & pecca
Rom.11 uerit in uno, factus eſt omnium reus. Quis noſtrũ abſque peccato? Concluſit Deus omnia
2.Pet.2 ſub delicto, ut omnibus miſereatur. Petrus quoque, Nouit, inquit, Dominus pios de ten
tatione eruere. Et de falſis doctoribus: Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinibus exa-
gitatæ; quibus caligo tenebrarum reſeruatur. Superba enim uanitatis loquentes pellicient
in deſideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugerant, & ad errorem reuerſi ſunt. Nõ-
ne tibi uidetur pinxiſſe ſermo apoſtolicus nouam imperitiæ factionẽ? aperiunt enim quaſi
fontes

fontes ſcientiæ, qui aquam non habent doctrinarum: promittunt himbrem, nelut nubes
propheticæ, ad quas perueniat ueritas Dei; & turbinibus exagitantur dæmonum, atque
uitiorum. Loquuntur grandia; & totus eorum ſermo ſuperbia eſt. Immundus eſt autẽ apud
Deũ omnis, qui exaltat cor ſuum; ut, qui paululum refugerant a peccatis, ad ſuum reuertan
tur errorem; & ſuadent in luxuria, ciborum carniſq. delicias. Quis enim non libenter au-
diat: manducemus, & bibamus, & in æternum regnabimus? Sapientes, & prudentes, pra
uos uocant: eos uero, qui dulces ſunt in ſermonibus, plus audiunt. Ioannes apoſtolus, im-
mo in Ioanne ſaluator, ſcribens angelo Epheſi eccleſiæ, Scio, inquit, opera tua, & laborẽ, Apoc.2
& patientiam tuam, & quia ſuſtinuiſti propter nomen meum, & non defeciſti: ſed habeo
aduerſus te, quod caritatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto, unde cecideris: & age
pænitentiam, & prima opera fac. ſin autem; ueniam tibi; & mouebo candelabrum tuũ de
loco, niſi pænitentiam egeris. Similiter & ceteras eccleſias, Smyrnam, Pergamum, Thya- Apoc.3
tiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiceam ad pænitentiam prouocat, &, niſi reuertantur
ad opera priſtina, comminatur. Et in Sardis paucos habere ſe dicit, qui non coinquinaue-
runt ueſtimenta ſua, & ambulaturi ſunt cum eo in albis, quia digni ſunt. Cui autem dicit:
Memento, unde cecideris; & ecce miſſurus eſt diabolus ex uobis in carcerem, ut tentemi
ni: & ſcio ubi habitas, nbi ſedes eſt ſatanæ: & in mente habe, qualiter acceperis, & audie-
ris, & ſerua, & pænitentiam age, & reliqua: utique ei dicit, qui credidit, & baptizatus eſt,
& ſtans quondam, corruit per delictum. Pauliſper de ueteri teſtamento exempla diſtule-
ram, quia ſolent, ubicumque contra eos facit, dicere, lex & prophetæ uſque ad Ioannem. Matth. 11
ceterum quis ignorat, ſub altera diſpenſatione Dei omnes retro ſanctos eiuſdem fuiſſe me-
riti, cuius nunc Chriſtiani ſunt? Quo modo ante Abraham placuit in cõiugio, ſic nunc uir
gines placent in perpetua caſtitate. ſeruiuit ille legi, & tempori ſuo: ſeruiamus & nos euan
gelio, & tempori noſtro, in quos fines ſæculorum decurrerunt. Dauid, electus ſecundum 1.Cor.10
cor Domini, qui omnes eius fecerat uoluntates, & qui in quodam pſalmo dixerat: Iudica 1.Reg.13
me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum, & in Domino ſperans nõ in- Pſal.25
firmabor: Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum: poſtea tentatur
a diabolo, & poſt peccatum pænitens loquitur: Miſerere mei Deus ſecundum magnam mi Pſal. 50
ſericordiam tuam. Magnum peccatum magna deleri uult miſericordia. Salomon, amabilis 3.Reg.11
Domini, & cui bis Deus fuerat reuelatus; quia amator mulierum fuit, a Dei amore diſceſ-
ſit. Manaſſen, impiiſſimum regem, poſt captiuitatem Babylonicam in priſtinam dignita- 2. Par.33
tem liber Dierum reſtitutum refert. Et Ioſias, uir ſanctus, in campo Magedo ab Aegyptio 4. Reg. 23
rege confoditur. Ieſus quoque, filius Ioſedech, ſacerdos magnus, quamquam in typo præ Zach. 3
ceſſerit ſaluatoris, qui noſtra peccata portauit, & alienigenã ſibi ex gentibus eccleſiam co-
pulauit, tamen, ſecundum litteram, poſt ſacerdotium ſordidatus inducitur: & ſtat diabo-
lus a dextris eius: & candida illi neſtimenta deinceps redduntur. Superfluum eſt de Moyſe
& Aaron ſcribere, quod ad aquam contradictionis offenderint Deum, & terram repromiſ- Num.20
ſionis non intrauerint; cum beatus Iob angelos quoque, & omnem creaturam peccare poſ Iob 4
ſe commemoret, dicens: Quid enim, numquid homo coram Deo mundus eſt? aut in ope
ribus ſuis ſine macula uir? Si contra ſeruos ſuos non credit, & aduerſum angelos ſuos prauũ
quid reperit; quanto magis habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem lu-
to ſumus? Tentatio eſt uita hominis ſuper terram. Et cecidit Lucifer, qui mittebat ad uni- Iob 7
uerſas nationes. Et ille, qui in paradiſo deliciarũ inter duodecim nutritus eſt lapides, uul- Eſa.14
neratus a monte Domini, ad inferna deſcendit. unde & ſaluator in euangelio, Videbam,
inquit, ſatanam quaſi fulgur de cælo cadentem. Si altiſſima illa ſublimitas cecidit, quis ca Luc.10
dere non poſſit? ſi in cælo ruinæ, quanto magis in terra? Et tamen cũ ceciderit Lucifer, im-
mo poſt caſum coluber antiquus; uirtus eius in lumbis eius, & poteſtas eius ſuper umbili- Iob.40
cum uentris: obumbrantur in eo arbores magnæ, & dormit iuxta iuncum, & calamum, &
caricem. Ipſe eſt rex omnium, quæ in aquis ſunt; ubi ſcilicet uoluptas, & luxuria, & pro-
pago, & irrigatio nuptiarum. Quis enim denudabit faciem ueſtitus eius? Et portas uultus
eius quis aperiet? Saginantur in eo nationes Aethiopum, & partiuntur eum Phœnicum
gentes. Ac ne forſitan tacite legentis cogitatio putaret, eas tantum Phœnicum gentes, &
populos Aethiopum ſignificari, quibus draco in eſcam datus ſit; ſtatim de iis, qui per ma- Pſal.73
re huius ſæculi tranſeunt, & ad portum ſalutis peruenire feſtinant, dicitur: Et in nauibus Iob 45
piſcatorum caput eius ſtat, ſicut incus infatigabilis: reputat ferrum, ut paleas, &, ſicut li-
gnum putre, æs: et omne aurum maris ſub eo eſt ſicut lutum. feruefcere facit abyſſum, ſicut
uas æneum: æſtimat mare, ſicut deletum, & tartarum abyſſi ut captiuum: omne altũ uidet.

Et arbi-

Et arbitratur Iouinianus meus, facile ſibi eum poſſe ſuccumbere. Quid loquar de ſanctis ui
ris, & de angelis; qui cum creaturæ Dei ſint, poſſunt utique recipere peccatum? Filiũ Dei
Matth.4 tentare auſus eſt; & prima eius, & ſecunda ſententia repercuſſus, nihilominus caput leuat;
Luc.4 & tertio uulneratus, uſque ad tempus recedit, differens magis tentationem, quam auferens:
& nos nobis blandimur de baptiſmate: quod, ſicut priora peccata dimittit, ſic in futurum
ſeruare non poteſt, niſi baptizati omni cuſtodia ſeruauerint cor ſuum. Tandem perueni-
mus ad cibos; & tertiæ quæſtionis nobis opponitur difficultas: ad hoc creata eſſe omnia, ut
uſui mortalium deſeruirent: & quo modo homo, rationale animal, quaſi quidam habitator
& poſſeſſor mundi, Deo ſubiacet, & ſuum ueneratur auctorem; ita cuncta animantia aut
in cibos hominum, aut in ueſtitum, aut ad ſcindendam terram, aut ad ſubuectionem fru-
Pſal.8 gum, aut ipſius hominis eſſe creata; unde & iumenta ab eo, quod iuuent, appellentur.
Quid eſt, ait Dauid, homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniã uiſitas eum?
Minuiſti eum paulo minus ab angelis; gloria, & honore coronaſti eum; & conſtituiſti eum
ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues uniuerſas,
inſuper & pecora campi, uolucres cæli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.
Eſto, inquit, bos ad arandum, ad ſedendum equus, canis ad ſeruandum, capræ ad lac, oues
ad lanitia conditæ ſint: quis uſus porcorum abſque eſu carnium? quid capreæ, ceruuli, da-
mulæ, apri, lepores, & huiuſmodi uenatio? quid anſeres ſilueſtres, & domeſtici? quid ana
tes? quid ficedulæ? quid attagen? quid fulica? quid turdus? cur in domibus gallina diſcur-
rit? ſi non comeduntur hæc omnia, fruſtra a Deo creata ſunt. Verum quid opus eſt argu-
Gen.9 mentis: cum maniſeſtiſſime ſcriptura doceat, omne, quod mouetur, ſicut holera herbarũ,
Tit.1 data nobis in eſcam: & Apoſtolus clamitet: Omnia munda mundis: & nihil reiiciendum,
1.Tim.4 quod cum gratiarum actione percipitur: & uenturos in nouiſſimo, qui prohibeant nubere
Luc.7 & ueſci cibis, quos Deus creauit ad utendum. Ipſe Dominus, uini potator & uorator a pha
Luc.19 riſæis appellatur, & publicanorum conuiua, & peccatorum. Zachæi prandium non recu-
Ioan.2 ſans, uadens ad nuptiarum epulas. Porro aliud eſt, ſi ſtulta contentione dicitis eum iſſe ad
nuptias ieiunaturum, & impoſtorum more dixiſſe: hoc comedo, illud non comedo: nolo
Matth.26 uinum bibere, quod ex aquis creaui. In typo ſanguinis ſui non obtulit aquam, ſed uinum.
Luc.24 Poſt reſurrectionem piſcem & fauum comedit, non ſeſama, nuces, & ſorbitiunculas. Petrus
Act.10 apoſtolus non expectans ſtellam more Iudaico, ſed hora ſexta in ſolarium pranſurus aſcen-
Act.27 dit. Paulus in naui panem frangit, non caricas. Timotheo dolenti ſtomachum, uinũ ſua-
1.Tim.5 det bibere, non piracium. De ciborum ſibi placent abſtinentia, quaſi nõ & ſuperſtitio gen
tilium coſſum matris Deum obſeruet, & Iſidis. Sequar ergo ueſtigia propoſitionis expo-
ſitæ: & antequam ad ſcripturas ueniam, doceamq. ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabi-
lem continentiam, argumentis philoſophorum argumenta componam: & probabo, non
Empedoclis & Pythagoræ nos dogma ſectari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne, quod mo
uetur, & uiuit, edendum non putant; & eiuſdem criminis reos arbitrantur, qui abietẽ quer
cumq. ſucciderint, cuius parricidæ ſunt, & uenefici; ſed uenerari conditorem noſtrũ, qui
in uſus hominum cuncta creauit. et quo modo bos ad arandum, equus ad ſedendum, ca-
nes ad ſeruandum, capræ ad lac, oues ad lanitia cõditæ ſunt; ita ſues, & ceruos, & capreas,
& lepores, & cetera; ſed illa non ſtatim ad comedendum creata eſſe, ſed in alios uſus homi
num. ſi enim omne, quod mouetur, & uiuit, ad ueſcendum factum eſt, & præparatum gu
læ: reſpondeant mihi: cur elephanti, cur leones, urſi, leopardi, lupi, cur uiperæ, ſcorpii,
cimices, culices, pulicesque, cur uultur, aquila, coruus, accipiter, cur ceti, delphines, pho
cæ, minutæq. cochleolæ conditæ ſint? quis noſtrum leonem, quis uiperam, quis uulturẽ,
quis ciconiam, quis miluum, quis reptantes in litoribus uermiculos umquam comedit?
Sicut igitur hæc proprios uſus habent: ita poſſumus dicere, & ceteras beſtias, piſces, aues
non ad eſum, ſed ad medicinas creatas. Denique carnes uiperæ, unde theriace conficitur,
quantis rebus aptæ ſint, norunt medici. Segmenta eboris in medelas uarias aſſumuntur.
Fel hyenæ oculorum reſtituit claritatem; & ſtercus eius, & canum, putrida curat uulnera.
Et, quod forſitan legenti mirum ſit, hominis fimus quantis curationibus proficiat, Gale-
nus ἐν ἁπλοῖς, docet. Aiunt phyſici, quod pellis colubri, qua exuitur, decocta in oleo,
mire dolorem autium mitiget. Quid ita inutile uidetur neſcientibus, ut cimices? Si ſan-
guiſuga faucibus hæſerit; fumo eius excepto, ſtatim euomitur: & difficultas urinæ huius ap
poſitione laxatur. Porcorum autem, & anſerum, & gallinarum, phaſianorumq. adipes,
quid commodi habeant, omnes medicorum declarant libri: quos ſi legeris, uidebis tot cu-
rationes eſſe in uulture, quot membra ſunt. Paui fimus podagræ feruorem mitigat. Gruis,

ciconiæ fel, aquilæ, ſanguis accipitris, ſtruthiocamelus, ranæ chamæleontes, hirundinis ſter
cus, & carnes, quibus morbis aptæ ſint, dicerē, ſi mihi propoſitum eſſet de medela corpo-
rum diſputare. Legat, qui uult, Ariſtotelem & Theophraſtum proſa, Marcellum Sidetem,
& noſtrum Flauium hexametris uerſibus differentes, Plinium quoque Secundũ, & Dioſcó-
ridem, & ceteros tā phyſicos, quam medicos, qui nullam herbā, nullum lapidem, nullum
animal, tam reptile, quam uolatile, & natatile, non ad ſuæ artis utilitatē referunt. Igitur,
cum mihi dixeris, cur porcus creatus eſt? ſtatim tibi reſpondebo puerorũ more certātium,
cur uiperæ, cur ſcorpii? nec Deum ſuperfluorum iudicabis artificem, quia plurimæ & be-
ſtiæ, & uolucres ſunt, quas tuæ fauces recuſent. Sed ne contentioſum hoc, & pugnax ma-
gis uideatur eſſe, quā uerum; audi iccirco ſues, & apros, & ceruos, & reliquas animantes
creatas, ut milites, & athletæ, nautæ, ſectores, metallorumq. foſſores, & ceteri duro ope
ri mancipati haberent cibos, quibus fortitudo corporũ neceſſaria eſt; qui portant arma, &
cibaria; qui pugnis, & calcibus ſua inuicē membra debilitant; qui remos trahunt; quorum
latera ad clamandum, dicendumq. ſunt ualida; qui ſubuertunt mōtes, & ſub diuo & imbri
bus dormiunt. Ceterum noſtra religio nō πύκτην, non athletā, non nautas, non milites, nō
foſſores, ſed ſapientiæ erudit ſectatorē; qui ſe Dei cultui dedicauit; & ſcit, cur creatus ſit,
cur uerſetur in mundo, quo abire feſtinet. unde & Apoſtolus loquitur: Quando infirmor, 2.Cor.12
tunc fortior ſum. Et: Si exterior noſter homo corrũpitur, ſed interior renouatur de die in 2.Cor.4
diem. Et: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Et: Carnis curam ne feceritis in deſideriis. Philip.1
Numquid omnibus præceptum eſt, ne duas tunicas habeant; ne cibos in pera, æs in zona, Rom.13
uirgam in manu, calciamentũ in pedibus; ut uendant uniuerſa, quæ poſſident, dentq. pau Matth. 10
peribus, & ſequantur Ieſum? ſed de iis utique, qui uolunt eſſe perfecti. alioquin a Ioanne Luc.3
Baptiſta aliud præcipitur militibus, aliud publicanis. Dominus autē dicit in euangelio ad
eum, qui ſe iactauerat legis uniuerſa cōpleſſe: Si uis perfectus eſſe, uade, & uende omnia, Matth.19
quæ habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me. Ne graue onus nolenti uideretur impone
re, in propria audientis uoluntate dimiſit, dicens: Si uis perfectus eſſe. Quamobrem & ego
tibi dicā: Si uis perfectus eſſe, bonũ eſt uinum non bibere, & carnē non manducare. Si uis Rom.14
perfectus eſſe, melius eſt ſaginare animā, quam corpus. Si autem adhuc paruulus es, & co-
quorũ iura te delectant; nemo eripit faucibus tuis eſculentas dapes. Manduca, & bibe: &,
ſi tibi placet, cũ Iſraele lude conſurgens, & canito: Manducemus, & bibamus: cras enim 1.Cor.15
moriemur. Manducet, & bibat, qui poſt cibos expectat interitũ: qui cum Epicuro dicit:
Poſt mortem nihil eſt, & mors ipſa nihil eſt. Nos Paulo credimus intonanti: Eſca uentri, & 1.Cor.6
uenter eſcis: Deus autē & hunc, & illam deſtruet. Hæc de ſcripturis pauca poſuimus, ut
congruere noſtra cum philoſophis doceremus. Ceterum quis ignoret, unamquamque gen
tem non cōmuni lege naturæ, ſed iis, quorũ apud ſe copia eſt, ueſci ſoliiam? uerbi gratia:
Arabes, & Saraceni, & omnis eremi barbaria, camelorum lacte & carnibus uiuit: quia hu-
iuſcemodi animal pro temperie & ſterilitate regionum facile apud eos & gignitur, & nutri-
tur. hi nefas arbitrantur, porcorum ueſci carnibus. ſues enim, qui glande, caſtaneis, radi
cibus filicum, & hordeo ali ſolent, aut raro apud eos, aut penitus non inueniuntur, &, ſi
inuenti fuerint, alimenta nō habent, quæ ſupra diximus. E regione, ſeptemtrionales popu
los ſi ad eſum aſinorum camelorumq. cōpellas, ſimile putabunt eorum ueſci carnibus, ac
ſi lupũ comedere cogantur, aut coruum. In Ponto, & Phrygia uermes albos, & obeſos,
qui nigello capite ſunt, & naſcuntur in lignorũ carie, pro magnis reditibus paterfamilias exi
git. et quo modo apud nos attagen, & ficedula, mullus, & ſcarus in deliciis cōputantur:
ita apud illos, ξυλοφάγον comediſſe, luxuria eſt. Rurſum oriētales & Libyæ populos, quia per
deſertum & calidā cremi uaſtitatem locuſtarum nubes reperiuntur, locuſtis ueſci moris eſt.
hoc uerum eſſe, Ioannes quoque Baptiſta probat. Cōpelle Phrygem, & Ponticum, ut locu Matth.3
ſtam comedat: nefas putabit. Coge Syrum, Afrum, & Arabem, ut uermes Pōticos glutiat:
ita eos deſpiciet, ut muſcas, millepedias, & lacertos. Quamquā Syri & crocodilis terrenis,
Afri etiam lacertis uiridibus ueſci ſoleant. In Aegypto, & Palæſtina, propter boũ raritatē,
nemo uaccam comedit, taurorumq. carnes, & boum, uitulorumq. aſſumunt in cibis. at in
noſtra prouincia ſcelus putant uitulos deuorare. unde & imperator Valens nuper legem per
orientem dederat, ne quis uitulorum carnibus ueſceretur, utilitati agriculturæ prouidens,
& peſſimā Iudaizantis uulgi emendans cōſuetudinē, pro altilibus & lactentibus uitulos con
ſumentis. Nomades, & Troglodytæ, & Scythæ, & Hunnorum noua feritas, ſemicrudis ue
ſcuntur carnibus. Porro Ichtyophagi, gens errans in litore maris rubri, ſuper petras, ſolis
calore feruentes, aſſant piſces, & hoc ſolo alimento uictitant. Sarmatæ, Quadi, Vuandali,

& innumerabiles aliæ gentes, equorum & uulpium carnibus delectantur. Quid loquar de ceteris nationibus; cum ipſe adoleſcentulus in Gallia uiderim Scotos, gentem Britannicā, humanis ueſci carnibus; & cum per ſiluas porcorum greges, & armentorum, pecudumq. reperiant, paſtorum nates, & feminarum papillas ſolere abſcindere, & has ſolas ciborum delicias arbitrari? Scotorum natio uxores proprias non habet; &, quaſi Platonis politiam legerit, & Catonis ſectetur exemplum, nulla apud eos coniux propria eſt; ſed, ut cuique libitum fuerit, pecudum more laſciuiunt. Perſæ, Medi, Indi, & Aethiopes, regna non modica, & Romano imperio paria, cum matribus, & auiis, cum filiabus, & neptibus copulantur. Maſſagetæ, & Derbices miſerrimos putant, qui ægrotatione moriantur; & parentes, cognatos, propinquos, cum ad ſenectam uenerint, iugulatos deuorant; rectius eſſe ducentes, ut a ſe potius, quam a uermibus, comedantur. Tibareni quos dilexerint, ſenes ſuſpendunt in patibulis. Hircani uolucribus, & canibus ſemiuiuos proiiciunt, Caſpii iiſdem beſtiis mortuos. Scythæ eos, qui a defunctis amati ſunt, uiuos infodiunt cum oſſibus mortuorum. Bactri canibus, ad hoc ipſum nutritis, obiiciunt ſenes. quod cum Alexandri præfectus Nicanor emendare uoluiſſet, pene amiſit prouinciam. Coge Aegyptium, ut ouium lacte ueſcatur: impelle, ſi uales, Peluſioten, ut manducet cepe. Singulæ pene in Aegypto ciuitates, ſingulas beſtias & monſtra uenerantur; &, quodcumque coluerint, hoc inuiolabile & ſacrum putant. unde & urbes quoque apud eos ex animalium uocabulis nuncupantur, Leonto, Cyno, Lyco, Buſyris, Thmuis, quod interpretatur hircus. Et ut ſciremus, quales deos ſemper Aegyptus recepiſſet: nuper ab Hadriani amaſio urbs eorum Antinois appellata eſt. Peruides igitur, quod non ſolum in eſu, ſed & in ſepulturis, & in connubiis, & in omni conuerſatione unaquæque gens ſuo ritu & proprietatibus uictitet; & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit. Verum fac eſum carnium cunctis nationibus eſſe communem, & paſſim licere, quod paſſim gignitur. quid ad nos, quorum conuerſa-
Philip.3 tio in cælis eſt; qui, ſuper Pythagoram, & Empedoclem, & omnes ſapientiæ ſectatores, non ei debemur, cui naſcimur, ſed cui renaſcimur; qui repugnantem carnem, & ad libidinum incentiua rapientem, inedia ſubiugamus? Eſus carnium, & potus uini, uentrisq. ſaturitas, ſeminarium libidinis eſt. unde & Comicus, Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Per quinque ſenſus, quaſi per quaſdam feneſtras, uitiorum ad animam introitus eſt. Non poteſt ante metropolis & arx mentis capi, niſi per portas eius irruerit hoſtilis exercitus. horum perturbationibus anima prægrauatur, & capitur aſpectu, auditu, odoratu, ſapore, tactu. Si Circenſibus quiſpiam delectetur; ſi athletarum certamine, ſi mobilitate hiſtrionum, ſi formis mulierum, ſplendore gemmarum, ueſtium, metallorum, & ceteris huiuſcemodi: per oculorum feneſtras animæ capta libertas eſt, & imple-
Hier.9 tur illud propheticum: Mors intrauit per feneſtras noſtras. Rurſum auditus uario organorum cantu, & uocum inflexionibus delinitur, & carmine poetarum, & comœdorum, mimorumq. urbanitatibus, & ſtrophis, & quidquid per aures introiens uirilitatem mentis effeminat. Odoris autem ſuauitas, & diuerſa thymiamata, & amomum, & cyphi, oenanthe, muſcus, & peregrini muris pellicula, quod diſſolutis & amatoribus conueniat, nemo niſi diſſolutus negat. Porro, ciborum auiditas, quod auaritiæ mater ſit, & animum quaſi quibuſdam compedibus degrauatum in terra teneat, quis ignorat? Propter breuem gulæ uoluptatem terræ luſtrantur, & maria; & ut mulſum uinum, pretioſusq. cibus fauces noſtras tranſeat, totius uitæ opera deſudamus. Tactus autem alienorum corporum, & feminarum ardentior appetitus, uicinus inſaniæ eſt. ob hunc ſenſum cupimus, iraſcimur, geſtimus, inuidemus, æmulamur, ſoliciti ſumus: &, expleta uoluptate, per quandam plenitudinem rurſus accendimur; quærimusq. facere, quod cum fecerimus, iterum pæniteamus. Igitur, cum per has portas quaſi quidam perturbationum cunei ad arcem noſtræ mentis intrauerint, ubi erit libertas, ubi fortitudo eius, ubi de Deo cogitatio, maxime cum tactus depingat ſibi etiam præteritas uoluptates, & recordatione uitiorum cogat animam compati, & quodam modo exercere quod non agit? His igitur rationibus inuitati multi philoſophorum, reliquerunt frequentias urbium, & hortulos ſuburbanos, ubi ager irriguus, & arborum comæ, & ſuſurrus auium, fontis ſpeculum, riuus immurmurans, & multæ oculorum auriumq. illecebræ; ne per luxum & abundantiam copiarum, animæ fortitudo molleſceret, & eius pudicitia conſtupraretur. Inutile quippe eſt, crebro uidere per quæ aliquando captus ſis, & eorum te experimento committere, quibus difficulter careas. nam & Pythagorei huiuſcemodi frequentiam declinantes, in ſolitudine & deſertis locis habitare conſueuerant. Platonici quoque, & Stoici in templorum locis, & porticibus

porticibus uerſabantur; ut admoniti auguſtioris habitaculi ſanctitate, nihil aliud, quam
de uirtutibus, cogitarent. Sed & ipſe Plato, cum eſſet diues, & thoros eius Diogenes luta
tis pedibus conculcaret; ut poſſet uacare pbiloſophiæ, elegit Academicam uillam, ab urbe
procul, non ſolum deſertam, ſed & peſtilentem; ut cura & aſſiduitate morborum, libidinis
impetus frangeretur; diſcipuliq. ſui nullam aliam ſentirent uoluptarem, niſi earum rerum,
quas diſcerent. Quoſdam legimus effodiſſe ſibi oculos, ne per eorum uiſum a contempla-
tione pbiloſophiæ auocarentur. Vnde & Crates ille Tbebanus, proiecto in mari non paruo
auri pondere, Abite, inquit, peſſum malæ cupiditates: ego uos mergam, ne ipſe mergar a
uobis. Quod ſi quis exiſtimat, & abundantia ciborum potionumq. ſe perfrui, & uacare
poſſe ſapientiæ, hoceſt, & uerſari in deliciis, & deliciarum uitiis non teneri; ſe ipſum deci-
pit. cum enim, procul ab bis remoti, ſæpe capiamur naruræ illecebris; & cogamur ea cupe
re, quorum copiam non habemus: quanto magis, ſi, circumdati retibus uoluptatum, eſ-
ſe nos liberos arbitremur? Senſus noſter illud cogitat, qnod uidet, audit, odoratur, gu-
ſtat, attrectat; & ad eius rei trahitur appetitũ, cuius capitur uoluptate: quod mens uideat,
& mens audiat, & quod nec audire quippiam, nec uidere poſſimus, niſi ſenſus in ea, quæ
cernimus, & audimus, fuerit intentus. Verus quoque ſententia eſt: difficile eſt, immo im-
poſſibile, deliciis & uoluptatibus affluentes, non ea cogitare, quæ gerimus: fruſtraq. qui-
dam ſimulant, ſalua fide, & pudicitia, & integritate mentis, ſe abuti uoluptatibus; cum
cõtra naturam ſit, copiis uoluptatum ſine uoluptate perſrui; & Apoſtolus, boc ipſum ca-
uens, dixerit: Quæ autẽ in deliciis eſt uidua, uiuens mortua eſt. Senſus corporũ quaſi equi 1.Tim.5
ſunt, ſine ratione currentes; anima uero in aurigæ modum retinet frena currentium. et quo
modo equi abſque rectore præcipites ruunt: ita corpus ſine ratione, & imperio animæ, in
ſuum fertur interitum. Alia quoqne comparatio animæ & corporis a philoſophis ponitur,
corpus puerum, animam pædagogum eſſe dicentibus. nnde & hiſtoricus, Animæ, inquit,
imperio, corporis ſeruitio magis urimur. alterum nobis cum diis, alterum cum belluis com
mune eſt. Igitur, niſi uitia adoleſcentis, & pueri, prudentia pædadogi rexerit, omnis co-
natus eius & impetus ad laſciuiam properant. Sine quattuor ſenſibus uiuere poſſumus, id-
eſt, ſine aſpectu, auditu, odoratu, atque complexu: abſque gnſtu autem & cibis impoſſi-
bile eſt bumanum corpus ſubſiſtere. adeſſe ergo debet ratio, ut tales ac tantas ſumamus
eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægranetur: quia & comedendum
eſt, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & poſtea, inflatis uenis, incenti
ua libidinum ſuſtinenda. Luxurioſa res uinum, & tumultuoſa ebrietas. omnis, qui cum his Pro.20
miſcetur, non erit ſapiens. Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut co
meſos, magno partos & perditos labore doleamus. holerum, pomorum, ac leguminum &
facilior appararus eſt, & arte impendiisq. coquorũ non indiget: & ſine cura ſuſtentat buma
num corpus, moderateq. ſumptus (quia nec auide deuoratur, quod irritamenta gulæ non
habet) leuiori digeſtione concoquitur. nemo enim uno aut duobus cibis, hisq. uilibus,
uſque ad inflationẽ uentris oneratur; quæ diuerſitare carnium, & ſaporis delectatione per-
cipitur. Cum uariis nidoribus ſumãt patinæ; ad eſum ſui, expleta eſurie, quaſi captiuos tra
hunt. unde & morbi ex ſaturitate nimia cõcitantur: multiq. impatientiam gulæ, uomiture
mediantur; &, quod rurpiter ingeſſerunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphoriſmis do
cet, craſſa & obeſa corpora, quæ creſcendi menſurã cõpleuerint, niſi cito ablatione ſangui-
nis imminuantur, in paralyſim & peſſima morborum genera erumpere; & iccirco eſſe ne-
ceſſariam demptiouem, ut rurſum habeant, in quæ poſſint creſcere: non enim manere in
uno ſtatu naturam corporum, ſed aut creſcere ſemper, aut decreſcere; nec poſſe uiuere ani-
mal, niſi creſcendi capax ſit. unde & Galeuus, uir doctiſſimus, Hippocratis interpres, athle
tas, quorũ uita & ars ſagina eſt, dicit in exbortatione medicinæ, nec uiuere poſſe diu, nec
ſanos eſſe; animasq. corũ ita nimio ſanguine & adipibus, quaſi luto, inuolutas, nihil tenue,
nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus, & ructu, & uentris ingluuie cogitare. Diogenes tyrã
nos & ſubuerſiones urbium, bellaq. uel boſtilia, uel ciuilia, non pro ſimplici uictu holerũ
pomorumque, ſed pro carnibns & epularum deliciis aſſerit excitari. Quodq. mirandũ ſit;
Epicurus, uoluptatis aſſertor, omnes libros ſuos repleuit boleribus, & pomis; & uilibus ci
bis dicit eſſe uiuendũ; quia carnes & exquiſitæ epulæ iugenti cura ac miſeria præparentur;
maioremq. pœnã habeant in inquirendo, quã uoluptatem in abutendo: corpora autẽ no-
ſtra cibo tantnm & potu indigere: ubi aqua & panis ſit, & cetera bis ſimilia, ibi naturæ ſatis-
factum: quidquid ſupra fuerit, non ad uitæ neceſſitatẽ ſpectare, ſed ad uitium uoluptatis:

bibere, & comedere non ad deliciarum ardorem, ſed ſitim famemq. reſtinguere: qui carni-
bus ueſcantur, indigere etiam iis, quæ non ſunt carnium; qui autem ſimplici uictu abutan-
tur, eos carnes non requirere. Sapientiæ quoque operã dare non poſſumus, ſi menſæ abun
dantiam cogitemus, quæ labore nimio & cura indiget. Cito expletur naturæ neceſſitas: fri-
1.Tim.6 gus, & fames, ſimplici ueſtitu, & cibo expelli poteſt. unde & Apoſtolus, Habentes, inquit,
uictum, & ueſtitum, his contenti ſumus. Deliciæ, & epularum uarietates, fomenta auaritiæ
ſunt. Grandis exultatio animæ eſt, cum paruo contentus fueris, mundum habere ſub pe-
dibus, & omnem eius potentiam; epulas, libidines, propter quæ diuitiæ comparantur, ui
libus mutare cibis, & craſſiore tunica compenſare. Tolle epularum, & libidinis luxuriam:
nemo quæret diuitias; quarum uſus aut in uentre, aut ſub uentre eſt. Qui ægrotat, non
aliter recipit ſanitatem, niſi tenui cibo & caſtigato uictu, quæ λεπτὴ δίαιτα dicitur. qui-
bus ergo cibis recipitur ſanitas, his & ſeruari poteſt: ne quis putet morbos holeribus conci
tari. Si autẽ Milonis illius Crotoniatæ uires holera non miniſtrant, quæ naſcuntur, & alun-
tur carnibus: quid neceſſe eſt uiro ſapienti, & philoſopho Chriſti, tantam habere fortitu-
dinem, quæ athletis & militibus neceſſaria eſt; quam cum habuerit, ad uitia prouocetur?
Illi arbitrantur carnes ſanitati congruas, qui uolunt abuti libidine; & in cœnum demerſi
uoluptatum, ad coitum ſemper exæſtuant. Chriſtiano ſanitas abſque uiribus nimiis neceſ-
ſaria eſt. Nec turbare nos debet, ſi rari ſint huius propoſiti ſectatores: quia rari ſunt & ami-
ci boni, & fideles, & pudici, & continentes: ſemperq. uirtus rara eſt. Lege Fabricii conti
nentiam, Curii paupertatem: & in tanra urbe uix paucos inuenies, quos ſequaris. Noli ti
mere, ne, ſi carnes non comederis, aucupes & uenatores fruſtra artificia didicerint. Legi-
mus, quoſdam, morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proſcriptione bono-
rum ad ſimplicem menſam & pauperes cibos redactos, conualuiſſe. caruerant enim ſolici-
tudine diſpenſandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt, & animum. Ir
ridet Horatius appetitum ciborum, qui conſumpti relinquunt pænitentiam: Sperne uolu
ptates: nocet empta dolore uoluptas. Et cum in amœniſſimo agro in morſum uoluptuoſo-
rum hominum ſe craſſum pinguemq. deſcriberet, luſit his uerſibus. Me pinguem, & niti
dum, & bene curata cute, uiſes, Cum ridere uoles, Epicuri de grege porcum. Sed & ex
uiliſſimis cibis uitanda ſatietas eſt. nihil enim ita obruit animum, ut plenus uenter, & exæ-
ſtuans, & huc illucq. ſe uertens, & in ructus, uel in crepitus uentorum efflatione reſpirans.
Quale illud ieiunium eſt, aut qualis illa refectio poſt ieiunium, cum pridianis epulis diſten
dimur, & guttur noſtrum meditatorium efficitur latrinarum? dumq. uolumus prolixioris
inediæ famam quærere, tantum uoramus, quantum uix alterius diei nox digerat. itaque
non tam ieiunium appellandum eſt, quam crapula, ac fœtens & moleſta digeſtio. Dicæar
chus in libris antiquitatum, & deſcriptione Græciæ, refert, ſub Saturno, ideſt, in aureo
ſæculo, cum omnia humus funderet, nullum comediſſe carnes, ſed uniuerſos uixiſſe frugi
bus, & pomis, quæ ſponte terra gignebat. Perſarum regis Cyri uitam Xenophon octo uo-
luminibus explicat, polenta, & cardamo, & ſale, ac pane cibario eos aſſerens uictitare. La
cedæmoniorum menſæ, frugalitatisq. & ſupraſcriptus Xenophon, & Theophraſtus, & o-
mnes pene ſcriptores Græciæ teſtes ſunt. Cheræmon Stoicus, uir eloquentiſſimus, narrat
de uita antiquorum Aegypti ſacerdotum, quod, omnibus mundi negotiis curisq. poſtpo-
ſitis, ſemper in templo fuerint; & rerum naturas, cauſasq. ac rationes ſiderum contempla-
ti ſint; numquã mulieribus ſe miſcuerint; numquã cognatos & propinquos, ne liberos qui
dem uiderint; ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & uino ſe
ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſus, & uertiginem capitis, quam ex paruo ci-
bo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione
naſcuntur. Pane raro ueſcebantur, ne onerarent ſtomachum: &, ſi quando comedebant,
tuſum pariter hyſopũ ſumebant in cibo, ut eſcã grauiorẽ illius calore decoquerent: oleum
tantum in holeribus nouerant, uerum & ipſum parum, propter nauſeam, & aſperitatem gu
ſtus leniendam. Quid loquar, inquit, de uolatilibus, cum ouum quoque pro carnibus ui-
tauerint, & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinẽ eſſe dicebant, colore
mutato. Cubile eis de foliis palmarum, quas baias uocant, cõtextum erat: ſcabellum accli
ue, & ex una parte obliquum, in terra pro puluillo capiti ſupponebant, bidui triduiq. ine
diam ſuſtinentes. Humores corporis, qui naſcuntur ex otio, & ex manſione unius loci, ni-
mia uictus caſtigatione ſiccabant. Ioſephus in ſecunda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria, & in
octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionẽ duobus uoluminibus, tria deſcribit
dogmata

dogmata Iudæorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſænos: quorum nouiſſimos miris effert lau
dibus, quod & ab uxoribus, & uino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ie-
iunium uerterint in naturam. Super quorum uita & Philo, uir doctiſſimus, proprium nolu
men edidit. Eautes Cizycenus, & Aſclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in oriente
regnabat, ſcribunt eſum carnium non fuiſſe. Eubulus quoque, qui hiſtoriam Mithræ multis
uoluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorum; quorum primos, qui
ſint doctiſſimi, & eloquentiſſimi, excepta farina, & holere, nihil amplius in cibo ſumere.
Apud Eleuſinam etiam uolucribus, & piſcibus, & quibuſdam pomis abſtinere, ſolle-
mne eſt. Bardeſanes, uir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnophiſtas diuidit:
quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos; qui tantæ continentiæ ſint, ut
uel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, uel publico orizæ, uel farinæ alantur cibo; &,
cum rex ad eos uenerit, adorare illos ſolitus ſit, pacemq. ſuæ prouinciæ in illorum precibus
arbitrari ſitam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis
abſtinuiſſe, refert. Xenocrates philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria
tantum præcepta in templo Eleuſinæ reſidere ſcribit, honorandos parentes, uenerandos
deos, carnibus non uefcendum. Orpheus in carmine ſuo eſum carnium deteſtatur. Pytha-
goræ, Socratis, Antiſthenis, & reliquorum frugalitatem referrē in confuſionem noſtram,
niſi & longum eſſet, & proprii operis indigeret. hic certe eſt Antiſthenes; qui, cum glorio
ſe docuiſſet rhetoricam, audiſſetq. Socratem de paupertate diſputantem, dixiſſe fertur ad
diſcipulos ſuos: Abite, & magiſtrum quærite: ego enim iam reperi. Statimq. uenditis, quæ
habebat, & publice diſtributis, nihil ſibi amplius, quam palliolum, reſeruauit. pauperta-
tisq. eius, & laboris & Xenophon teſtis eſt in Sympoſio, & innumerabiles libri eius; quo-
rum alios philoſophico, alios rhetorico genere ſcripſit. Huius Diogenes ille famoſiſſimus
ſectator fuit, potentior rege Alexandro, & naturæ uictor humanæ. nam cum diſcipulorum
Antiſthenes nullum reciperet, & perſeuerantem Diogenem remouere non poſſet; nouiſſi-
me claua minatus eſt, niſi abiret. cui ille ſubieciſſe dicitur caput, atque dixiſſe: Nullus tam
durus baculus erit, qui me a tuo poſſit obſequio ſeparare. Refert Satyrus, qui illuſtrium
uirorum ſcribit hiſtorias, quod Diogenes palliolo duplici uſus ſit propter frigus, peram
pro cellario habuerit, ſecumq. portarit clauam ob corpuſculi fragilitatem, qua iam ſenex
membra ſuſtentare ſolitus erat; & ἡμερόβιος uulgo appellatus ſit, in præſentem horam po-
ſcens a quolibet, & accipiens cibum. Habitabat autem in portarum ueſtibulis, & portici-
bus ciuitatum: cumq. ſe contorqueret in dolio, uolubilem ſe habere domum iocabatur,
& ſe eum temporibus immutantem. frigore enim os dolii uertebat in meridiem, æſtate ad
ſeptemtrionem: &, utcumque ſol ſe inclinauerat, Diogenis ſimul prætorium uertebatur.
Quodam uero tempore habens ad potandum cauum ligneum, uidit puerum manu conca-
ua bibere; & eliſiſſe illud fertur ad terram, dicens: Neſciebam, quod natura haberet pocu-
lum. Virtutem eius & continentiam mors quoque indicat. nam, cum ad agonem Olympia
cum, qui magna frequentia Græciæ celebrabatur, iam ſenex pergeret, febri in itinere dici-
tur apprehenſus, accubuiſſe in crepidine uiæ: uolentibusq. eum amicis aut in iumentum,
aut in uehiculum tollere, non acquieuit: ſed, tranſiens ad arboris umbrā, locutus eſt: Abi
te quæſo, & ſpectatum pergite: hæc me nox aut uictorem probabit, aut uictum. ſi febrem
uicero, ad agonem ueniam; ſi me, uicerit ad inferna deſcendam. ibiq. per noctem eliſo gut
ture non tam mori ſe ait, quam febrem morte excludere. Vnius tantum philoſophi exem-
plum poſui, ut formoſuli noſtri, & thoroſuli, & uix ſummis pedibus adumbrantes ueſtigia,
quorum uerba in pugnis ſunt, & ſyllogiſmi in calcibus, qui paupertatem apoſtolorum, &
crucis duritiam aut neſciunt, aut contemnunt, imitentur ſaltem gentilium parcitatem.
Hæc de argumentis philoſophorum, exemplisq. diſſerui. nunc ad exordium generis huma
ni, ideſt, ad noſtra tranſiens, docebo primum Adam in paradiſo accepiſſe præceptum, ut, Gen. 2
cetera poma comedens, ab una arbore ieiunaret. Beatitudo paradiſi atque abſtinentia cibi
non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in paradiſo fuit: comedit, & eiectus eſt: eiectus,
ſtatim duxit uxorem. Qui ieiunus in paradiſo uirgo fuerat, ſatur in terra matrimonio copu- Gen. 4
latur: & tamen eiectus, non protinus accepit licentiam carnium ueſcendarum; ſed tantum Gen. 1
poma arborum, & fruges ſegetum, & herbarum holera ei traduntur in cibum: ut exul quo-
que paradiſi, non carnibus, quæ in paradiſo non erant, ſed ſimilitudine frugum paradiſi
ueſceretur. Poſtea uero uidens Deus, quod diligenter appoſitum eſſet ad malitiam cor Gen. 6
hominis ab adoleſcentia, & ſpiritus eius in his permanere non poſſet, quia erant caro, ope
ra carnis diluuio condemnauit; & auidiſſimam hominū gulam probans, dedit eis licentiam Gen. 9

comedendarũ carnium: ut, dum ſibi intelligunt licere omnia, non deſiderent magnopere
quod licebat; ne mandatum in cauſam uerterent prænaricationis. Quamquam & tunc ex
parte imperatum ieiunium ſit. nam, cum alia munda dicantur, alia immunda; & in arca
Gen.6 Noe de immundis bina, de mundis introducuntur imparia; & utique immundorum eſus
ablatus ſit, ne ſine cauſa dicerentur immunda: ex parte ieiunium dedicatum eſt, docens ab
Gen.25 ſtinentiam omnium in quorundam reciſione. Cur perdidit Eſau primogenita ſua? nonne
propter cibum? impatientiamq. gulæ lacrymis emendare nõ potuit. Eiectus de Aegypto po
pulus Iſrael, & in terram repromiſſionis lacte & melle manantem introducendus, Aegy-
Exod.16 ptias carnes, & pepones, alliaq. deſiderat. Vtinam, inquit, obiſſemus percuſſi a Deo in
Num.11 terra Aegypti, quando ſuper ollas carnium ſedebamus. Et iterum: Quis nos paſcet car-
nibus? Venerunt in mentem nobis piſces, quos in Aegypto comedebamus gratis, & cucu
meres, & pepones, & porri, & cepe, & allia: at nunc anima noſtra arida, nihil niſi manna
Pſal.77 oculi noſtri conſpiciunt. Angelorum cibum contemnentes, carnes Aegyptias ſuſpira-
Exod.24 bant. Moyſes quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans
Deut.8 non in pane ſolo uiuere hominem, ſed in omni uerbo Dei, cum Domino loquitur: popu
Exod.32 lus autem ſatur idola fabricatur. Ille, uacuo uentre, legem accipit, ſcriptam digito Dei;
iſte, manducans & bibens, conſurgensq. ludere, aurum conflat in uitulum, & Aegy-
ptium bouem præfert Domini maieſtati. tot dierum labor unius horæ ſaturitate perit.
Frangit audacter Moyſes tabulas: ſciebat enim Dei ſermonem non poſſe audire temulentos.
Deut.32 Incraſſatus eſt, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & dereliquit Domi-
Deut.8 num, qui fecerat eum, & abſceſſit a Deo ſalutari ſuo. Vnde & in eodem Deuteronomio
præcipitur: Ne, cum manducaueris, & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus,
& bubus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiſcaris Do-
Matth.13 mini tui. Denique manducauit populus, & incraſſatum eſt cor eius, ne uideret oculis, &
Exod.34 audiret auribus, & corde coniiceret: & uultum ieiunantis Moyſi, & iuxta Hebraicam ueri-
tatem, Dei confabulatione cornutum, paſtus & pinguior populus ſuſtinere non potuit.
Quamobrem & Dominus noſter, atque ſaluator, non ob differentiam uirginitatis, & nuptia
Matth.17 rum, ut quidam putant, ſed ob ieiunorum conſortia, Moyſen, & Eliam transfiguratus in
monte ſecum oſtendit in gloria. Quamquam Moyſes, & Elias typum proprie legis pro-
phetarumq. monſtrauerint: ſicut manifeſte euangelii ſcriptura teſtatur: Dicebant ei exi-
tum, quem completurus erat in Hieruſalem. paſſionem enim Domini non uirginitas, & nu
ptiæ, ſed lex nunciat, & prophetæ. Quod ſi contentioſe in Moyſe nuptias, in Elia uirgini-
Deut.34 tatem dixerint demonſtrari: breuiter audiant, Moyſen mortuum, & ſepultũ, Eliam igneo
4.Reg.2 curru raptum, ante immortalem eſſe cœpiſſe, quam mortuum. Sed nec ſecunda conſcri-
Exod.34 ptio tabularum abſque ieiunio potuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia reperit.
Ex quo oſtenditur, poſſe nos per ieiunium redire in paradiſum, unde per ſaturitatem fue-
Exod.17 ramus eiecti. In Exodo aduerſus Amelech, oratione Moyſi, & totius populi, uſque ad ue-
Ios 10 ſperam ieiunio dimicatum eſt. Ieſus, filius Naue, ſtationem imperauit ſoli & lunæ: & ine-
diam plus quam unius diei, uictoris exercitus protelauit. Saul, ſicut in Regnorum primo
1.Reg.14 libro ſcribitur, Maledictus, inquit, qui ederit panem uſque ad ueſperã, donec ulciſcar me
de inimicis meis. Et non guſtauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantiq. fuit
auctoritas ſtationis, ſemel Domino deſtinatæ, ut Ionathas, qui cauſa uictoriæ extiterat, de-
prehenderetur ſorte, & ignorantiæ crimen declinare non poſſet, patriſq. in ſe concitaret
3.Reg.19 manum, & uix populi precibus ſaluaretur. Elias, quadraginta dierum ieiunio præparatus,
Deum uidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hic Elia? Multo familiarior iſta uox,
Gen.3 quam illa in Geneſi: Adam ubi es? Illa enim paſtum terrebat, & perditum: hæc ieiunan-
1.Reg.7 ti famulo blandiebatur. Congregatum Samuel populum in Maſphat, indicto ieiunio ro-
2.Par.32 borauit, & fecit hoſtibus fortiorem. Aſſyriorum impetum, & potentiam Sennacherib,
Eſa.37 Ezechiæ regis lacrymæ, ſaccus, & humiliatio uictus, fregit, proſtrauit, & uicit. Et econ
Ion.3 trario ciuitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miſeratione detorſit: quam &
Sodoma placaſſet, & Gomorra, ſi uoluiſſent agere pænitentiam, & lacrymas pænitentiæ pa
3.Reg.21 trocinante conciliare ieiunio. Achab, rex impiiſſimus, ut ſententiam Dei ſubterfugeret,
1.Reg.1 & euerſio domus eius differretur in poſteros, ieiunio impetrauit, & ſacco. Anna, uxor Hel
chanæ, inanem cibo uentrẽ, filio meruit implere. Periclitantur in Babylone Magi, omnis
Dan.1 coniector & hariolus & haruſpex cæditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur
ieiunio; & paſti leguminibus, pulchriores ſunt, & prudentiores iis, qui de menſa regis carni
Dan.10 bus ueſcebantur. Deinde ſcriptum eſt, quod Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit; pa
nem

nem ſuauem non comederit; caro & uinum non intrauerit os eius; oleo unctus non ſit; &
uenerit ad eum angelus, dicens: Daniel homo miſerabilis es. Qui deo miſerabilis apparue
rat, post ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quã pulchra res; quæ placat Deum, leo- Dan.14
nes mitigat, Dæmones terret. Mittitur ad eum (licet hoc in Hebraicis uoluminibus non in
uenerimus) Habacuc, meſſorum prandium portans. talem enim diſcophorum inedia me-
ruerat hebdomadis. Dauid, periclitante filio poſt adulterium, ἐξομολόγησιν in cinere & ie- 2.Reg.12
iunio facit, dicens: Quia cinerem tamquam panem manducabam, & potum meum cum fle Pſal.101
tu miſcebam. Et infirmata ſunt in ieiunio genua mea. Et certe iam audierat a Nathan: Do- Pſal.108
minus abſtulit a te hoc peccatum. Sampſon & Samuel uinum & ſiceram non bibunt: erant Iud.13
enim filii repromiſſionis, & per abſtinentiam ieiuniumq. concepti. Aaron, & ceteri ſacer- 1.Reg.1
dotes, ingreſſuri templum, omne, quod poteſt inebriare, non potant, ne moriantur. ex Leuit.10
quo intelligimus, mori eos, qui in ecclesia non ſobrii miniſtrarint. Quamobrem exprobra
tur Iſraeli, potum dabatis Nazaræis meis uinum. Ionadab, filius Rechab, præcepit filiis Amos 2
ſuis, ut non biberent uinum uſque in æternum. Quibus cum offerret Hieremias uinum, ut Hier.35
biberent; & illi bibere noluiſſent; loquitur Dominus per prophetam. Quia obediſtis præce
pto Ionadab patris ueſtri, non deficiet uir de ſtirpe Ionadab, filii Rechab, ſtans in conſpe-
ctu meo cunctis diebus. In foribus Euangelii Anna, filia Phanuelis, uniuira inducitur, Luc.2
ſemperq. ieiunans. Et Dominum uirginem longa caſtitas longaq. ieiunia ſuſcepere. Præcut
ſor eius, & præco Ioannes locuſtis alitur, & ſilueſtri melle, non carnibus: habitatioq. de- Matth.3
ſerti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipſe Dominus ba- Matth.4
ptiſma ſuum quadraginta dierum ieiunio dedicauit, & acriora dæmonia docuit non niſi ora Matth.17
tione & ieiuniis poſſe ſuperari. Cornelius centurio, ut ſpiritum ſanctum acciperet ante, quã Act.10
baptiſma, eleemoſynis meruit, crebrisq. ieiuniis. Paulus apoſtolus poſt famem, & ſitim, 2.Cor.11
& ceteros labores ſuos, & pericula latronum, naufragia, ſolitudines, crebra ieiunia enu-
merat. Et diſcipulo Timotheo dolenti ſtomachum, & infirmitates plurimas ſuſtinenti, ſua
det uini modicam potionem: Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli 1.Tim.5
aquam bibere, oſtendit eum aquam ante potaſſe. quod non concederet, niſi crebræ infir-
mitates, & dolor ſtomachi poſtulaſſent. Reprobat quidem Apoſtolus eos, qui prohibebant 1.Tim.4
nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad utendum cum gratiarum actio-
ne: ſed Marcionem deſignat, & Tatianum, & ceteros hæreticos, qui abſtinentiam indicunt
perpetuam, ad deſtruenda, & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem
& creaturam omnem laudamus Dei; & maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præſe
rimus ſaturitati. Vir quippe in laboribus laborat ſibi, & uim facit in interitum ſuum. Et a
diebus Ioannis Baptiſtæ, ieiunatoris, & uirginis, regnum cælorum uim patitur, & uiolen- Matth.11
ti diripiunt illud. Timemus enim, ne ab aduentu æterni iudicis, ſicut in diebus diluuii, &
euerſionis Sodomæ, & Gomorræ, deprehendamur manducantes, & bibentes, & nuben- Luc.17
tes, & nuptui tradentes. nam & diluuium, & ignis de cælo ſaturitatem pariter & nuptias,
quas deleret, inuenit. Nec mirum, ſi omne, quod in macello uenditur, Apoſtolus emi iu- 1.Cor.10
beat, & comedi: cum idololatris, adhuc in templis idolorũ quaſi idolothyta ueſcentibus,
pro ſumma abſtinentia fuerit, cibis tantum abſtinere gentilium. Quod ſi loquitur ad Roma
nos: Is, qui manducat, non manducantem non ſpernat; &, qui non manducat, manducan Rom.14
tem non iudicet: non inter ieiunia & ſaturitatem æqualia merita diſpenſat; ſed contra eos
loquitur, qui, in Chriſtum credentes, adhuc Iudaizabant; & eos, qui ex gentibus credide-
rant, monet, ut ne ſcandalizent illos cibo ſuo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique
& in conſequentibus hoc ipſum ſonat. Scio, & confido in Domino Ieſu, quod nihil com-
mune per ſe ipſum eſt, niſi ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt. ſi enim
propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundũ caritatem ambulas. noli cibo tuo
illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum.
Non eſt enim regnum Dei eſca, & potus. Ac, ne quis putaret hoc de ieiuniis dici, & nõ de
ſuperſtitione Iudaica, ſtatim ediſſerit: Alius credit manducare omnia: qui autem infirmus
eſt, holera manducat. Et rurſum: Alius iudicat diem plus, quam diem, alius iudicat omnẽ
diem. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Qui ſapit diem, Domino ſapit: &, qui manducat,
Domino manducat: gratias enim agit Deo. & qui non manducat, Domino non mandu-
cat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide; & alias carnes mundas, alias
arbitrabantur immundas; & inter diem & diem eſſe aliquid exiſtimabant, uerbi gratia, ſan-
ctius eſſe ſabbatũ, & neomenias, & ſcenopegiam, quam reliquos dies; iubentur holera man
ducare, quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. qui uero firmioris erant fidei; omnes

carnes

carnes, & dies omnes æquales eſſe credebant. Illnd autem, quod proponere adnerſarius au
Matth 11 ſus eſt, Dominum uoratorem, & poratorem nini a phariſæis appellatum; & quia ad epulas
Ioan.2 ierit nuptiarum, & conuiuia non deſpexerit peccatorum; exiſtimo qnod nobiſcum faciat.
Matth.4.5 Iſte eſt Dominus, ut arbitraris, uorator: qui quadraginta diebus Chriſtianorum ieiunium
Ioan.4 ſanctificauit: qui beatos appellat eſurientes & ſitientes: qui eſcam habere ſe dicit, non quã
Matth.6 diſcipuli ſuſpicabantur, ſed quæ in perpetuum non periret: qui de die craſtino cogitare pro
hibet: qui, cum eſuriſſe & ſitiſſe dicatur, & iſſe frequenrer ad prandia, excepto myſtetio,
Matth.26 quod in typum ſuæ paſſionis expreſſit; & probandi corporis uerirate, nec gulæ ſcribitur ſer-
Luc.16 uiſſe, nec uentri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum
Matth.6 pauperem ob inediam dicit eſſe in ſinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, nngi caput & la-
uari faciem præcipit; ut non gloriæ hominum, ſed Domino ieiunemus: qui comedit qui-
Luc.24 dem poſt reſurrectionem partem piſcis aſſi, & fauum, non propter eſuriem, & gutturis ſua-
Mar.5 uitatem, ſed ut ueritatem ſui corporis comprobaret. nam, quotieſcumque mortuum ſuſcita
Ioan.12 uit, iuſſit ei dari manducare, ne reſurrectio phantaſma putaretur. Et Lazarus, poſt reſurre
ctionem, ob hanc cauſam ſcribitur cum Domino iniſſe conuiuiũ. Nec boc dicimus, quod
negemus piſces, & cetera, ſi uoluntas fuerit, in cibo eſſe ſumenda: ſed, quo modo nuptiis
Act.10 nirginitatem, ita ſaturitati & carnibus ieiunia ſpiritumq. præferimus. Si autem Petrus hora
ſexta pranſurus aſcendit in cenaculam, fortuita eſuries non facir præiudicium ieiuniorum.
Ioan.4 boc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariæ hora ſexta feſſus reſedit, & bibere
uoluit; omnibus incumbet neceſſitas, uelint nolinr, boc tempore bibendi. Potuit autem
fieri, ut uel ſabbatum eſſet, uel dies Dominicus; & poſt bidui, triduiq. ieiunium, hora ſe-
xta eſurierit. numquam enim crediderim, apoſtolum, ſi ante unam diem cœnauerar, epu
liſq. diſtentus fuerat, alterius diei eſuriſſe meridie. quod ſi cenauit pridie, & ſequenti die
eſuriuit ante prandium: non exiſtimo, quod uſque ad ſatietatem comederit, qui ram cito
Eſa.58 potuit eſurire. Porro, ſi per Eſaiam loquitur Deus, quod non tale ieiuniũ elegerit, dicens:
In diebus ieiuniorum ueſtrorum inueniuntur uoluntates ueſtræ; & ſubiectos percutitis; &
in iudicia, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: nõ tale ieiunium elegi dicit Dominus. qua
le elegerit, docet: Frange eſurienti panem tuum, & pauperes ſine tecto induc in domum
tuam. Si nideris nudum, ueſti: & domeſticos ſeminis tui ne deſpicias. Non igitur ieiunium
reprobauit, ſed, quale ueller, oſtendit. Neque enim uentris eſuries accepta eſt Deo, quam
Leuit.16 lites, & rapinæ, & luxuria deſtruunt. Si non uult ieiunium Deus, quo modo in Leuitico
præcipir, ut ſeptimo menſe, decima menſis, omnis populus ieiunet uſque ad ueſperam; &,
qui non afflixerir animam ſuam, moriatur, & exterminetur de populo ſuo? Quare ſepul-
Num.11 cra concupiſcentiæ, ubi carnibns deditus populus ruit, uſque hodie in ſolitudine perſene-
3.Reg.13 rant? Et craſſus populus ortygometram ſcribitur ad choleram uſque ructaſſe? Cur homo
Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboam; quia mauducauit contra edi-
ctum Dei, illico percuſſus eſt? & leo, qui aſinam cuſtodiuir intactam, prophetæ leuanti ſe
de prandio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pranſus illico ſaturitatis pœnas luit.
Ioel.2 Sed & Ioel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem; ut monſtraretur, ieiu-
nium ſanctificari ceteris operibus, & ſanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorũ.
quo modo autem uirginirati ueræ non præiudicat imitatio uirginum diaboli: ira nec ueris
ieiuniis coſſorum Iſidis, & Cybelis, & quorundam ciborum in æternum abſtinentia; maxi
me cum apud illos ieiunium panis, ſagina carnium compenſetur. Et, ſicut ſigna, quæ facie-
Exod.7 bat Moyſes, imitabantur ſigna Aegyptiorum, ſed non erant in ueritate: nam uirga Moyſi
uirgas Magorum deuorabat: ita per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non
religionis noſtræ ſuperſtitio, ſed noſtra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bo
num eſſe, etiam ſæculi homines non ignorant. Quarta propoſitio, quæ & extrema eſt:
duos eſſe ordines, ouium, & hircorum; altetum iuſtorum, alterum peccatorum; alios ſta-
Matth. 25 re a dextris, alios a ſiniſtris; & audire iuſtos: Venite, benedicti patris mei, poſſidete para-
tum uobis regnum a conſtitutione mundi: Peccatoribus uero dici: Diſcedite a me maledi-
Matth.7 cti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo, & angelis eius: Arborem bonam non
Ioan.8 poſſe malos fructus facere, nec malam bonos: Vnde & Saluator loquitur ad Iudæos: Vos de
Matth. 25 patre diabolo eſtis, & concupiſcentias patris ueſtri facere uultis. Decem uirgines proponit
ſtultas, atque ſapientes; & quinque, quæ oleum nõ habuerunt, remanſiſſe extrinſecus: alias
uero quinque, quæ ſibi lumen bonorum operum præparauerant, thalamum intraſſe cum
Gen.7.19 ſponſo. Aſcendit ad diluuium, & ait: Qui erant cum Noe, iuſti ſeruati ſunt; qui uero pecca
tores, omnes in commune perierunt. Apud Sodomam, & Gomorram, exceptis duobus
gradibus

gradibus bonorũ malorumque, nulla diuerſitas inuenitur. qui eſt iuſtus, eripitur: qui pec-
catores, pari deuoratur incendio. una ſalus liberatis, unus interitus remanentibus. Ne paulu
lum quidem a iuſtitia declinandum, indicio eſt uxor Lot. Si autem, inquit, mihi opponis, Gen.19
quare iuſtus laboret in pace, aut perſecutionibus; ſi nullus profectus eſt, nec maiora præ-
mia: ſcias hoc eũ facere, non ut plus quid mereatur, ſed ne perdat, quod accepit. In Aegy-
pto quoque decem plagas æqualiter omnes ſentiunt peccatores: & ſimiles tenebræ domino Exod.10
& ſeruo, nobili & ignobili, regi imminent & uulgo: ſanctis uero Dei, & populo Iſrael una
erat lux. Sed & in mari Rubro iuſti pariter tranſeunt, peccatores pariter obruuntur. Sexcen- Exod.14
ta hominũ millia, excepta imbelli ætate & ſexu, in deſerto æqualiter ruunt: & duo, qui in- Num.14
ſtitia pares erant, æqualiter liberantur. Per quadraginta annos cunctus Iſrael ſimiliter labo-
rat, & moritur. Gomor mannæ uniuerſis ætatibus una in cibo menſura eſt: ueſtitus pariter Exod.16
non deteruntur: capilli ſimul non augentur: barba in commune non creſcit: calciamenta Deut.29
ex æquo omnibus durant: non incalluere pedes: cibus in ore cunctorum æqualiter ſapit.
ad manſionem unam pari labore & mercede pergebant. Omnis Hebræus æquale habet pa-
ſcha, æquales ſcenopegias, æquale ſabbatum, æquales neomenias. Septimo requietionis Leuit 25
anno abſque perſonarum diſcretione dimittitur: & in iubilæo uniuerſa cunctis debita rela-
xantur, atque ad antiquam poſſeſſionem uenditor redit. Parabolam autem in euangelio ſe- Matth. 13
minantis, in qua in terra bona centeſimus & ſexageſimus & triceſimus fructus exoritur; &
econtrario in terra mala, triplex ſterilitatis uarietas indicatur; in duos ordines diuidit, bo-
næ terræ, & malæ. Et quo modo apoſtolis pro derelictis filiis & uxoribus, in alio euange- Marc.10
lio centies, in alio ſepties Dominus repromittit, & in futuro uitam æternam; nullaq. diſtan Matth. 19
tia eſt inter centum, & ſeptem: ſic & in boc numero non facere præiudicium, ubi huius ter-
ræ fertilitas prædicatur, præſertim cum & euangeliſta Marcus retrorſum numeret triginta, ſe Marc.4
xaginta, & centum. Dicit Dominus: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſangui- Ioan.6
nem, in me manet, & ego in illo. Sicut ergo ſine aliqua differentia gradũum Chriſtus in
nobis eſt, ita & nos in Chriſto ſine gradibus ſumus. Omnis, qui diligit me, ſermonem me Ioan.14
um ſeruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum facie
mus. Qui iuſtus eſt, diligit: qui diligit, ueniunt ad eum pater, & filius, & in eius habitant
hoſpitio. Vbi autem buiuſcemodi habitator eſt, puto quod nihil deeſſe poſſit hoſpiti. Sin
autem dicit: Multæ manſiones ſunt apud patrem meum: non in regno cælorum diuerſas ſi-
gnificat manſiones, ſed eccleſiarum in toto orbe numerum, quæ conſtat una per ſeptem.
Vado, inquit, & præparabo uobis locum, non loca. Si hæc repromiſſio proprie duodecim
apoſtolorũ eſt; ergo Paulus excluſus eſt de hoc loco; & electionis uas ſuperfluus putabitur,
& indignus. Ioannes, & Iacobus, quia plus ceteris petierunt, non impetrauerunt: & tamẽ Matth. 20
non eſt dignitas eorum imminuta, quia reliquis apoſtolis æquales fuerunt. Neſcitis, quia 1.Cor.6
corpora ueſtra templum eſt ſpiritus ſancti? Templum, inquit, eſt, non templa: ut ſimiliter
in omnibus babitatorem oſtenderet Deum. Non pro bis rogo tantum, ſed pro illis, qui cre Ioan.17
dituri ſunt per uerbum eorum in me; ut, ſicut tu pater in me, & ego in te unum ſumus, ita
omnes unum ſint in nobis. Gloriam, quam dediſti mihi, dedi eis: dilexi eos, ſicut me dile
xiſti. et quo modo nos ſumus pater & filius & ſpiritus ſanctus unus Deus; ſic & unus popu-
lus in ipſis ſit, hoc eſt, quaſi filii cariſſimi, diuinæ conſortes naturæ. Sponſa, ſoror, mater,
& quæcumque alia putaueris uocabula, unius Eccleſiæ congregatio eſt, quæ numquam eſt
ſine ſponſo, frarre, filio; unam babet fidem; nec conſtupratur dogmarum uarietate; nec hæ
reſibus ſcinditur: uirgo permanet. Quocumque uadit agnus, ſequitur illum: ſola nouit can Apoc.14
ticum Cbriſti. Si aurem, inquit, mihi oppoſueris, ſtella a ſtella differt in claritate: audies
differre ſtellam a ſtella, hoc eſt, ſpirituales a carnalibus. Omnia membra æqualiter dili- 1.Cor.15
gimus, nec oculum præponimus digiro, nec digitum auriculæ; ſed in ſingulorum amiſ-
ſione membrorum communis dolor eſt. Aequaliter introimus in hoc ſæculum, & æquali-
ter de eo egredimur. Vnus Adã terrenus, & alter cæleſtis. qui in terreno fuerit, a ſiniſtris eſt,
& peribit: qui in cæleſti, a dextris eſt, & ſaluabitur. Qui fratri dixerit, fatue, & raka, reus Matth.5
erit gebennæ. Et qui homicida fuerit, & adulter, mittetur ſimiliter in gehennam. In perſecu
tione qui inceditur, qui ſuffocatur, qui decollatur, qui fugerit, qui in carcere incluſus
obierit; uaria quidem luctæ genera, ſed una corona uictorum eſt. Inter eum fratrem, qui Luc. 15
ſemper cum patre fuerat, & qui poſtea pænitẽs eſt receptus, nulla diuerſitas eſt. Operariis Matth. 20
primæ horæ, & tertiæ, & ſextæ, & nonæ, & undecimæ, unus denarius æqualiter redditur:
&, quo magis admireris, ab iis incipit præmium, qui minus in uinea laborarunt. His, &
huiuſcemodi diuinarum ſcripturarum teſtimoniis, quæ ad peruerſitatem ſui dogmatis cal-
lidus

1.Ioan.2 lidus diſputator inclinat, quis non tentetur etiam electorum Dei? & quod Ioannes apoſto-
lus antichriſtos dicit ueniſſe multos, hæc uera eſt antichriſti prædicatio, quæ inter Ioannem
& ultimum pænitentem nullã facit eſſe diſtantiam. Simulq. miror, quo modo ſerpens lubri
cus, & Proteus noſter, in uariarum ſe mutet portenta formarum. qui enim in coitu & in
ſaturitate Epicureus eſt, ſnbito in retributione meritorum Stoicus efficitur. Hieroſolymam
Cithio, Iudæam Cypro, Cbriſtum Zenone commutat. Si non licet a uirtutibus paululum
declinare; & omnia peccata ſunt paria; eiuſdemq. criminis reus eſt, qui panem eſurienti ſur
ripuerit, & qui hominem occiderit: tu quoque maximorũ ſcelerum reus teneberis. Porro
aliud eſt, ſi te dicas ne minima quidem habere peccata; &, cum omnes apoſtoli, & prophe
tæ, & ſancti, iuxta id, qnod in ſecunda propoſitione diſſerui, peccatores eſſe ſe plangant,
ſolus de iuſtitia glorieris. Ante nudo eras pede, modo non ſolum calciato, ſed & ornato.
tũc pexa tunica, & nigra ſubucula ueſtiebaris, ſordidatus, & pallidus, & calloſam opere ge
ſtitans manum: nunc lineis & ſericis ueſtibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis or-
natus incedis. Rubent buccæ: nitet cutis: comæ in occipitium frontemq. tornantur: pro-
tenſus eſt aqualiculus: inſurgunt humeri: turget guttur: & de obeſis faucibus uix ſuffocata
uerba promuntur. Certe in tanta diuerſitate uictus & ueſtitus, neceſſe eſt, ant bic, aut ibi
eſſe peccatum: non quod peccatum in cibo, aut in ueſtibus aſſeram: ſed quod uarietas &
commuratio in deterius, reprebenſioni proxima ſit. Quod autem reprehenditur, a uirtute
procul eſt: quod a nirtute procul eſt, uitio mancipatur: quod uitioſum arguitur, pecca-
to iungitur: quod peccatum eſt, iuxta tuam ſententiam in ſiniſtra parte, & hircorum grege
deſcribitur. Aut reuerteris igitur ad antiquum propoſitum, ut ouis poſſis eſſe ad dexteram:
aut, ſi priorem ſententiam peruerſa pænitentia commutaris; uelis nolis, quamquam barbã
raſeris, inter hircos numeraberis. Verum quid prodeſt luſcum uocare luſcnm, & accuſato-
ris docere inconſtautiam, cnm propoſitiouum ſeries diluenda ſit? Oues, & hædos a dexte-
ra, & ſiniſtra, duos iuſtorum, & peccatorum eſſe ordines non negamus. Arborem bonam,
fructus malos non facere, nec malam bonos, nulli dubium eſt. Decem quoque uirgines ſa
pientes, & ſtultas, in bonas, malaſq. diuidimus. In diluuio liberatos iuſtos, & peccatores
aquis obrutos, non ignoramus. In Sodoma & Gomorra ereptum iuſtum, & impios igne
couſumptos, omnibus perſpicuum eſt. Decem quoque plagis percuſſam Aegyptum, &
Iſrael fuiſſe ſoſpitem nouimus. In mari rubro tranſiſſe iuſtos, & Pharaonem cum ſuo exerci
tu demerſum, etiam in ſcholis cantant paruuli. Sexcenta millia in deſerto cecidiſſe, quia
increduli fuerint, & duos tantum terram repromiſſionis intraſſe, ſcripturæ docent, & reli-
qua, quæ uſque ad operarios uineæ, in duos bonorum & malorum ordines deſcripſiſti. Sed
quale eſt, ut, quia inter bonos & malos diuiſio eſt, ru aſſeras inter ipſos bonos, uel econtra-
rio malos nullam eſſe diſtantiam, nihilq. referre, utrum in pecore aliquis aries ſit, an oui-
cula? utrum primam lanã habeat, an ſecundam? utrum ſcabidum pecus ſit, & morbidum,
an uegetum, atque ſuſſultans? maxime cum Ezechiel oues rationabiles, & diuerſiratem
Ezech.34 inter pecus & pecus, ſuæ prophetiæ auctoritate demonſtret, dicens: Ecce ego iudico in-
ter pecus & pecus, & inter arietes & hircos, & inter pecus pingue, & macilentum: Pro
eo quod lateribus & humeris impiugebatis, & cornibus ueſtris uentilabatis omuia infirma
pecora, donec diſpergerentur. Et ut ſciremus quæ iſta ſunt pecora, ſtatim intulit: Vos autẽ
greges mei, oues paſcuæ meæ homines eſtis. Id ipſum ergo erit Paulus, & ille pænitens, qui
1.Cor.5 cum patris uxore dormierat, quia iu Eccleſiam poſt pænitentiam receptus eſt, & quia ſimul
2.Cor.2 a dextris eſt, in eadem cum apoſtolo claritate fulgebit? Et quo modo in uno agello uſque
Matth.13 ad meſſem in conſummationem mundi zizania pariter frumentaq. ſuccreſcunt? Qua conſe
quentia piſces boni & mali, ſageua Chriſti & reti euangelico continentur? Cur in typo Ec-
leſiæ, in arca Noe, diuerſa animalia, & pro qualitate meritorum, diuerſæ ſunt manſiones?
Pſal.44 Cur aſtitit regina a dextris Domini in ueſtitu deaurato, circumdata uarietate? Cur Ioſeph
Gen.37 in forma Chriſti, uariam habuit tunicam? Cur Apoſtolus loquitur ad Romanos: Vnicui-
Rom.12 que ſicur Deus diuiſit menſuram fidei? Sicut enim in uno corpore multa membra habemus;
omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi uuum corpus ſumus in Chri-
ſto, ſinguli autem alter alterius membra. Habentes autem donariones ſecundum gratiam,
quæ data eſt uobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum menſuram fidei, ſiue miniſte-
rium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, qui exbortatur in exhortando, qui tribuit
Rom.14 in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, & reliqua. Et in alio loco: Alins iudicat diem plus
quam diem, alius iudicat omnem diem. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abuudet. Et ad Corin-
1.Cor.3 thios: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque, qui
planta;

plantat; eſt aliquid; neque, qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus. Qui plantat, & qui rigat, unum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores: Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis. Et rurſum: Secundum gratiam Dei, quæ data eſt mihi, ut ſapiens architectus fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat. fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præterquam id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fenum, ſtipulam, uniuſcuiuſque opus apparebit. Dies enim Domini illud manifeſtabit: quoniam in igne reuelabitur; & ſingulorũ opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit; mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit; detrimentum patietur; ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Si is, cuius opus arſit, & periit, & damnum ſuſtinuit laboris ſui, perdet quidem laboris præmium, ſed ipſe ſalnabitur, non tamen abſque probatione ignis: ergo is, cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, ſine ignis probatione ſaluabitur, & inter ſaluationem & ſaluationem utique etit diuerſitas aliqua. Necnõ in alio loco, Sic nos, inquit, exiſtimet 1.Cor.4
homo quaſi miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inneniatur. Vis ſcire, quoniam inter diſpenſatorem, & diſpenſatorẽ ſit mnlta diſtantia: (non dico de malis & bonis, ſed de ipſis bonis, qui ad dexteram ſtant) audi conſequentia: Neſcitis, quoniam qui in ſacrificiis operantur, de ſacrificiis come 1.Cor.9
dunt: & qui altario deſeruiunt, de altario participantur? Sic & Dominus diſpoſuit iis, qui euangelium annunciant, de euangelio uiuere. Ego autem non abutar horum aliquo. Non ſcripſi autem hæc, ut ſic fiant in me. melius eſt enim mihi mori, quam ut gloriam meam quis euacuet. ſi enim euangelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas quippe mihi incumbit. uæ enim mihi eſt, ſi non euangelizauero. nam ſi uoluntate hoc ago, mercedem habeo: ſi autem nolens, diſpenſatio mihi credita eſt. quæ eſt ergo merces mea? Vt euangelizans ſine ſumptu, ponam euangelium Chriſti, ut non abutar poteſtate, quæ data eſt mihi in euangelio. Cum enim eſſem liber, ex omnibus omnium me ſeruum feci, ut plures lucrifacerem. Numquid potes dicere, peccare eos, qui uiuunt de euangelio, & qui de ſacrificiis participantur? Vtique non. Dominus enim diſpoſuit, ut, qui prædicant euangelium, de euangelio uiuant. Apoſtolus autẽ, qui non abutitur hac licentia, ſed laborat manibus ſuis, ne quẽ 1. Thes.2
grauet, & die ac nocte operatur, & miniſtrat iis, qui ſecum ſunt, utique ideo hoc facit, ut plus laborans, plus aliquid mercedis accipiat. Curramus ad reliqua. Diuiſiones gratiarum 1.Cor.12
ſunt, idem autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem Dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem data eſt operatio ſpiritus iuxta id, quod expedit. Et iterum: Sicut corpus unum eſt, & membra plura habet; omnia autem membra corporis cum ſint multa, unum corpus eſt.: ſic & Chriſtus. Verum ne dicas in uno corpore diuerſa membra unũ habere meritum, ſtatim gradus deſcribit Eccleſiæ, et ait: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primnm apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores. Deinde nirtutes & gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarũ. Numquid omnes apoſtoli? numquid omnes prophetæ? numquid omnes doctores? numquid omnes uirtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretanrur? Aemulamini autem dona maiora; & adhuc excellentiorem uiam uobis demonſtro. Cumq. de caritatis uirtutibus latius diſputaſſet, adiecit: Siue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ 1.Cor.13
ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur: ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. cum autem uenerit, quod perfectum eſt; euacuabitur, quod ex parte eſt. Et in continentibus. Nunc autem manent fides, ſpes, caritas, tria hæc. maior autem horum eſt caritas: Sectamini caritatem, æmulamini ſpititualia, magis autem nt prophetetis. Et iterum: Volo 1.Cor.14
autem omnes uos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior eſt qui prophetat, quam qui loquitur linguis. Et rurſum: Gratias ago Deo, quod omnium ueſtrum linguis loquor. Vbi diuerſa ſunt dona, & alius maior, alius minor eſt, & omnes ſpitituales appellantur: certe oues ſunt, & ſtant a dextris, & inter ouem & ouem eſt aliqua diuerſitas. Loquitur quidem de humilitate Paulus apoſtolus: Ego ſum nouiſſimus apoſtolorum: qui nõ ſum 1.Cor.15
dignus uocari apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei: gratia autem Dei ſum id, quod ſum: & gratia eius in me uacua non fuit, ſed amplius omnibus illis laboraui; non ego autem, ſed gratia Dei, quæ in me eſt. Verumtamen in eo, quod ſe humiliar, oſtendit poſſe apoſtolos alios minores, alios eſſe maiores: & qui utique uas electionis dicitur, & cunctis amplius laborauit; non eſt iniuſtus Deus, ut obliuiſcatur operis eius, & diſpar meritum Heb.6
æquali

æquali mercede compenſet. Dehinc legimus: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in
Chriſto omnes uiuificabuntur, unuſquiſque autem in ſuo ordine. Quando unuſquiſque in
ſuo reſurget ordine, utique diuerſa ſunt merita reſurgentium. Non omnis caro, eadem ca-
ro; ſed alia hominum, alia pecorum, alia uolucrum, alia autem piſcium. Et corpora cæle-
ſtia, & corpora terreſtria; ſed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem terreſtrium. alia cla
ritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. ſtella enim a ſtella differt in claritate. Sic
erit & reſurrectio mortuorum. quod tu ſcilicet doctus interpres ſic expoſuiſti, ut diceres ſpi
rituales differre a carnalibus. Ergo & ſpirituales & carnales in cæleſtibus erunt: & iam non
ſolum oues, ſed etiam hirci tui conſcendent regna cælorum. Stella, inquit, a ſtella differt
in claritate, non oues & hirci, ſed oues & oues, id eſt, ſtella & ſtella. Denique alia, inquit,
claritas ſolis, & alia claritas lunæ. Ne ſtellam & ſtellã totum humanæ multitudinis aſſereres
genus, ſolem poſuit & lunam, quos certe inter hircos non poteris numerare. Sic, inquit,
erit & reſurrectio mortuorum, ut iuſti in claritate ſolis luceant, & qui in ſequẽti gradu ſunt,
lunæ ſplendore rutilent, ut alius Lucifer ſit, alius Arcturus, alius Orion, alius Mazuroth, &
Iob 9 cetera ſtellarum uocabula, quæ ſacratæ, in Iob uolumine continentur. Omnes enim, ait,
manifeſtari nos oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque quæ geſſit per corpus,
2. Cor. 5 ſiue bonum ſiue malum. Ac ne forſitan dicas, ante tribunal Chriſti nos manifeſtari, ut bo-
2. Cor. 9 ni bona, mali recipiant mala; in eadem epiſtola docet: Qui parce ſeminat, parce & metet:
& qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Certe & qui plus, & qui
minus ſeminat, de parte ſunt dextra. Et cum unius ſementis genus ſit, tamen menſura & nu
Eph. 3 mero differunt. Scribit ad Epheſios idem Paulus: Vt nota fieret nunc principatibus & pote
ſtatibus in cælis per Eccleſiam, multiplex & uaria ſapientia Dei. Cernis, quod in diuerſis
agminibus Eccleſiæ uaria & multiplex ſapientia Dei prædicetur? Necnon in eadem epiſtola:
Eph. 4 Vnicuique autem noſtrum data eſt gratia, iuxta menſuram gratiæ Chriſti: non quod men-
ſura Chriſti diuerſa ſit: ſed tantum gratiæ eius infunditur, quantum ualemus haurire. Fru
ſtra igitur oues & hircos, quinque & quinque uirgines, Aegyptios, & Iſraelitas, & cetera
huiuſcemodi replicas, quia non eſt in præſenti retributio, ſed in futuro. unde & dies iudi-
cii in conſummatione promittitur, quia nunc non eſt iudicium. ſine cauſa enim appellatur
dies extrema iudicii, ſi modo iudicat Deus. Inpræſentiarum nauigamus, luctamur, atque
pugnamus, ut in fine perueniamus ad portum, coronemur, triumphemus. Tu autem per-
uerſe & lubrice præſentis ſæculi conuerſationem in futurorum exempla proponis; cum uti-
que hic iniuſtitia ſit, ibi iuſtitia, donec intremus in ſanctuarium Dei, & intelligamus in no
uiſſimis eorum. Non aliter ſanctus, aliter peccator moritur? in eodem mari nauigantibus
eadem tranquillitas, & tempeſtas eſt? non aliter latro, aliter martyr occiditur? nec alio mo
do de adulterio & proſtibulis, alio de caſtis matrimoniis naſcuntur liberi? Certe Dominus
Mar. 15 & latrones æquali iudicio crucifixi ſunt. Si idem eſt huius ſæculi futuriq. iudicium: ergo,
Act. 27 quia hic pariter crucifixi ſunt, & in futuro ſimiliter habebuntur. Paulus, & qui eum uinxe-
rant, ſimul nauigant, ſimul ſuſtinent tempeſtatem, ſimul naui fluctibus diſſipata in litus
euadunt. Negare non potes, quin inter uinctum & uincientes diuerſa ſint merita. Et quo
modo unum Apoſtoli militumq. naufragium eſt? Refert poſtea Paulus reuelationem, & eos
qui in naui fuerant, dicit ſibi a Domino eſſe donatos. Numquid is, cui donantur, & qui
Gen. 18 donantur, unius meriti ſunt? Decem ſancti peccatricem poſſunt eruere ciuitatem. Lot cum
filiabus ereptus eſt de incendio: liberati eſſent & generi, ſi exire uoluiſſent. & certe multa
Gen. 19 differentia eſt inter Lot, & generos eius. Liberatur Segor, una urbs de pentapoli; & quæ
eiuſdem meriti erat, atque uni ſententiæ ſubiacebat, cui Sodoma, & Gomorra, Adama,
& Seboim, ſancti precibus cuſtoditur. Ecce diuerſum meritum in Lot & Segor; & tamen
1. Reg. 30 de incendio pariter euadunt. Latrunculi, qui, abſente Dauid, uaſtauerant Sicelech, &
uxores eorum, & liberos in prædam duxerant, die tertia cæduntur in campo, & quadrin-
genti homines aſcenſis camelis fugiunt. Dic aliquam inter eos, qui cæſi ſunt, & qui fugere
Luc. 13 potuerunt, eſſe diſtantiam. Legimus in euangelio, turrem Siloe cecidiſſe ſuper decem &
octo uiros, & obrutos occidiſſe. Certe, iuxta ſententiam ſaluatoris, non ſoli fuerant pecca
Pro. 19 tores; ſed in formidinem reliquorum puniti ſunt, ut, peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior
fieret. Si omnium peccatorum unum eſt ſupplicium; iniuſte alius occiditur, & per mortem
alterius alius commonetur. Opponis mihi, Gomor mannæ, unamq. menſuram, & ueſti-
tum, & capillos, & barbam, & calciamenta, ex æquo fuiſſe Iſraelitarum: quaſi non & nos
Chriſti corpus æqualiter accipiamus. una eſt in myſteriis ſanctificatio, domini & ſerui, no-
bilis & ignobilis, regis & militis: quamquam pro accipientium meritis diuerſum fiat quod
unum

unum eſt. Qui enim indigne manducauerit, & biberit, reus erit uiolati corporis & ſanguinis Chriſti. Numquid, quia & Iudas de eodem calice bibit, de quo & ceteri apoſtoli, unius cum reliquis erit meriti? Quod ſi non uis recipere ſacramentum: certe omnes æqualiter uiuimus, unum trahimus aerem, eodem humore irrigamur, iiſdem cibis paſcimur. Porro, ſi alimenta coquorum arte mutantur in melius, & fit aliquid ſuauius condituris: huiuſcemodi cibi non naturæ ſatisfaciunt, ſed uoluptati. Aeque eſurimus, æque algemus: ſimul contrahimur frigore, æſtibus & calore diſſoluimur. Sol qnoqne ipſe, & lnna, & omnis aſtrorum chorus, & pluuiæ, & mundus æqualiter nobis currunt: & iiſdem omnes iuxta euange- Matth.5
lium imbribus irrigamur, boni & mali, iuſti & iniuſti. Si præſentia, exempla ſunt futurorum: ergo & ſol iuſtitiæ æqualiter iuſtis & peccatoribus, impiis & ſanctis, Chriſtianis, & Iudæis, atque gentilibus orietur, cum ſcriptura dicat: Timentibus autem Dominum orie- Malach.4
tur ſol iuſtitiæ. Si timentibus orietur, ergo contemptoribus & pſeudoprophetis occidet. Oues, quæ ſtant a dextris, uadunt ad regna cælorum, hirci in tartarum detruduntur. Parabola iſta non ouium inter ſe merita & econtrario deſcribit hircorum, ſed inter oues & hircos tantum diſtantiam facit. neque enim in omnibus locis docentur omnia; ſed unaquæque ſimilitudo ad id refertur, cuius ſimilitudo eſt. ſicut & decem uirgines, non totius generis humani, ſed ſolicitorum & pigrorum exempla ſunt: quorum alteri ſemper Domini præſtolantur aduentum; alteri, ſomno, & inertiæ ſe dantes, futurum iudicium non putant. unde & in fine parabolæ dicitur: Vigilate, quia neſcitis diem, neque horam. Si in diluuio liberatus Matth.25
eſt Noe, & omnis orbis interiit: omnes caro erant, & propterea perierunt. aut non eiuſdem Gen.8.9
eſſe meriti dices filios Noe, & Noe, propter quem filii liberati ſunt: aut maledictum Cham in eodem pones loco, in quo & patrem, quia de diluuio ſimiliter liberatus eſt. In paſſione Chriſti omnes declinauerunt; ſimul inutiles facti ſunt; & non fuit qui faceret bonum, non Pſal.13
fuit uſque ad unum. Audebis ne igitur dicere, ſic negaſſe Petrum, & ceteros apoſtolos, qui fugerunt, quo modo Caiphan, & phariſæos, & clamantem populum, Crucifige crucifige talem? Et, ut de apoſtolis taceam; eiuſdem ne tibi ſceleris uidebitur reus Annas, & Caiphas, & Iudas proditor, cuius & Pilatus, qui nolens compulſus eſt contra Dominum ferre ſententiam? Quanto maioris meriti fuit Iudas, tanto maioris criminis eſt: &, quanto maioris criminis, tanto maioris & pœnæ: Potentes enim potenter tormenta patientur. Sap.6
Arbor mala fructus bonos non facit, nec bona malos. Si hoc ita eſt; reſponde mihi, quo Matth.7
modo Paulus, cum eſſet arbor mala, perſequens Eccleſiam Chriſti, fecit poſtea fructus bonos? & Iudas, cum eſſet arbor bona, ſigna faciens cum apoſtolis, poſtea uerſus in proditorem fecerit fructus malos. Tamdiu ergo nec arbor bona malos fructus facit, nec mala bonos, quamdiu uel in bonitate ſua, uel in malitia perſeuerant. Porro, quod o- Exod.12
mnis Hebræus æqualiter facit paſcha, & ſeptimo anno liber efficitur; & in Iobelæo, ideſt, Leuit.23
quinquageſimo, uniuerſa poſſeſſio redit ad Dominos: hoc non de præſenti dicitur, ſed 25
de futuro: quia in ſex diebus huius ſæculi ſeruientes, in ſeptimo die uero & æterno ſabbato liberi erimus; ſi tamen uoluerimus eſſe liberi, dum adhuc ſeruimus in ſæculo: ſi autem noluerimus; perforabitur nobis auricula, in teſtimonium inobedientiæ; & cum Exod.21
uxore, & liberis noſtris, quos prætulimus libertati, ideſt, cum carne & operibus eius iugiter ſeruiemus. Parabola autem ſementis, quæ ex utraque parte ternos fructus facit; Matth.13
&, iuxta Apoſtolum, ſuper fundamentum Chriſti alius ædificat aurum, argentum, lapi- 1.Cor.3
des pretioſos, alius ligna, fenum, ſtipulam; cum & in domo magna, diuerſa uaſa ſint; 2.Tim.2
perſpicue patet; & huic uelle cõtradicere, apertiſſimæ impudentiæ eſt. tamen, ne exultet in mendacio, & exemplum apoſtolorum in præiudicium centenarii, & ſexagenarii, & tricenarii afferat numeri, ſciat in Matthæo, & in Marco, apoſtolis, qui uniuerſa ſua dimiſe- Matth.19
rant, centuplum repromiſſum: in euangelio autem Lucæ multo plura, ideſt, πολλαπλασίονα Mar.10
& penitus in nullo euangelio pro centum ſcriptum eſſe ſeptem: ſeq. aut falſarii, aut im- Luc.18
peritiæ reum teneri: nec nocere nobis, quia in alio euangelio a centum, in alio a triginta incipit numerari: cum omnis ſcriptura, maxime uetus, minorem præponat numerum, & ſic ad maiorem gradatim conſcendat. Verbi gratia, ut dicat aliquem fuiſſe annorum quinque & ſeptuaginta & centum, nec tamen quinque & ſeptuaginta plura poterunt eſſe, quam centum, quæ priora ſunt nominata. Si non accipis in bonam partem diuerſitatem numeri centum & ſexaginta & triginta: nec in malam partem accipies, & idem uitium erit ſeminis, quod ſecus uiam cecidit, & ſuper petras, & ſuper ſpinas. ſin & illa tria, & hæc uel in bonam, uel in malam partem ſingula ſunt: ſtultum fuit pro duabus rebus ſex ſpecies numerare, præſertim cum in Matthæo, & in Marco, & in Luca narrata

parabola, ſaluator ſemper intulerit: Qui habet aures audiendi, audiat. Vbi nihil eſt, quod
Ioan.14 intrinſecus lateat, fruſtra ad intelligentiam myſticam prouocamur. Si autem pater, & fi-
lius manſionem faciunt apud credētes; & ubi Chriſtus hoſpes eſt, ibi nihil deeſſe exiſtimas:
puto, quod aliter Chriſtus habitauerit in Corinthiis, aliter in Epheſiis; hoceſt, aliter in iis,
apud quos Paulus apoſtolus peccata multa deprehendit; & aliter in iis, quibus ſacramenta
Matth.11 a ſæculis ignorata diſſeruit; aliter in Tito & Timotheo, aliter in Paulo. Certe inter natos
Luc.7 mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Vbi autem maior dicitur, neceſſe eſt ut ce-
teros habuerit minores. Et qui minimus eſt in regno cælorum, maior eſt illo. Vides ergo,
quod in cælis ſit maximus & minimus, & inter angelos quoque, & inter inuiſibiles creatu
Luc.17 ras ſit multiplex & infinita diuerſitas. Quare dicunt apoſtoli; Domine auge nobis fidem;
Matth.14 ſi omnium una menſura eſt? Et Dominus ad diſcipulum: Modicæ fidei, quid dubitaſti?
Hier.31 In Hieremia quoque de futuro regno legimus: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & fe-
riam domui Iſrael & domui Iacob fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum
patribus ueſtris. Et poſt paululum: Dabo legem meam in uiſceribus eorum, & in corde eo
rum ſcribam illam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum, & non docebit uir
ultra proximum ſuum, & uir fratrem ſuum, dicens: cognoſce Dominum. omnes enim co-
gnoſcent me a minimo uſque ad maximum. Perſpicue ex contextu illius loci, futurum
Chriſti regnum propheta deſcribit: & qua conſequentia ibi erit minimus & maximus, ſi
Matth.5 omnes æquales futuri ſunt? utique ea, qua & in euangelio dicitur: Qui docuerit, & fece-
rit, hic uocabitur maximus in regno cælorum. qui autem docuerit, & non fecerit, erit
Luc.14 minimus. In conuiuio ſaluator præcipit, ut inferiorem occupemus locum: ne, cum maior
uenerit, de ſuperiori turpiter detrudamur. Si cadere non poſſumus, ſed tantum per pæni-
Gen.28 tentiam ſubleuamur: quid ſibi uult ſcala illa in Bethel, per quam angeli deſcendunt, at-
que aſcendunt, qui de cælis ad terram ueniunt? certe inter oues & ad dexteram ſtabant,
dum ibi eſſent. Angeli de cælis deſcendunt, & Iouinianus de eorum poſſeſſione ſecurus
eſt. Quis autem riſum tenere queat in eo, quod multas manſiones apud patrem, eccle-
ſias arbitretur in toto orbe diffuſas; cum manifeſtiſſime ſcriptura doceat ſecundum euan-
Ioan.14 gelium Ioannis, non de eccleſiarum numero, ſed de cælorum manſionibus, & æternis ta-
Pſal.83 bernaculis, quæ propheta deſiderat, Domino fuiſſe ſermonem? In domo, inquit, patris
Ioan.14 mei manſiones multæ ſunt. Si quo minus, dixiſſem uobis: quia uado uobis parare locum:
& ſi abiero, & præparauero uobis locum, iterum ueniam, & accipiam uos ad me ipſum;
ut, ubi ego ſum, & uos ſitis. Locus, & manſiones, quas præparare ſe dicit Chriſtus apo-
ſtolis, in domo utique ſunt patris, ideſt in regno cælorum, non in terra, in qua præſens
apoſtolos relinquebat. Simulq. ſenſus ſcripturæ intuendus: Dicerem, inquit, uobis, quia
uado, & præparabo uobis locum, ſi non manſiones multæ eſſent apud patrem, hoceſt,
ſi non unuſquiſque manſionem ſibi non ex largitate Dei, ſed ex propriis operibus præpa-
raret: & ideo non eſt meum parare, ſed ueſtrum: quia & Iudæ nihil profuit paratus lo-
cus, quem ſuo uitio perdidit. Iuxta quem ſenſum & illud intelligendum, quod ad filios
Matth.20 dicitur Zebedæi, quorum alter a ſiniſtris, alter cupiebat ſedere a dextris: Calicem quidem
meum bibetis, ſedere autem a dextris meis ſiue a ſiniſtris, non eſt meum dare uobis,
ſed quibus paratum eſt a patre meo. Non eſt filii dare; & quo modo patris eſt præpa-
rare? Paratæ, inquit, ſunt in cælo diuerſæ & plurimæ manſiones, plurimis diuerſiſq. uir-
tutibus, quas non perſonæ accipiunt, ſed opera. Fruſtra ergo a me petitis, quod in uo-
bis ſitum eſt, quod pater meus illis parauit, qui dignis uirtutibus ad tantam aſcenſuri ſunt
Ioan.14 dignitatem. Porro quod ait, Iterum ueniam, & accipiam uos ad me ipſum; ut, ubi ego
ſum, & uos ſitis: proprie ad apoſtolos loquitur, de quibus & in alio loco ſcriptum eſt:
Ioan.17 Vt, quo modo ego & tu pater unum ſumus, ſic & illi in nobis unum ſint, qui credi-
derunt, qui perfecti ſunt, qui poſſunt dicere, pars mea Dominus. Si autem non ſunt
plurimæ manſiones: quo modo & in ueteri teſtamento & in nouo alium ordinem pon-
tifex tenet, alium ſacerdotes, alium leuitæ, alium ianitores, alium æditui? Et in uolu-
Ezech.40 mine Ezechielis, ubi futuræ Eccleſiæ & cæleſtis Hieruſalem ordo deſcribitur, ſacerdo-
(44 tes, qui peccauerant, regradantur in æditios, & hoſtiarios: & cum ſint in templo Dei,
hoceſt, a dextris, non ſunt inter arietes, ſed inter minimas oues. In fluuio quoque illo,
Ezech. 47 qui de templo egreditur, & irrigat ſalſum mare, & uniuerſa uiuificat, multæ ſpecies pi-
ſcium deſcribuntur. Quare in regno cælorum archangeli ſunt, angeli, throni, domina-
tiones, poteſtates, cherubim, & ſeraphim, & omne nomen, quod nominatur non ſolum
in præſenti ſæculo, ſed etiam in futuro? Sine cauſa diuerſitas nominum eſt, ubi non eſt
diuerſitas

diuerſitas meritorum. Archangelus utique aliorum minorum eſt angelorum archangelus,
& poteſtates, & dominationes, habent aliqua, ſuper quæ exerceanr poteſtatem, & in quæ
ſubiecta dominentur. Hoc in cælis eſt, hoc in miniſterio Dei, ne nos ſolito more irrideas,
atque ſubſannes, ſi imperatores poſuerimus, & præfectos, & comites, & tribunos, & cen-
turiones, & manipulos, & reliqnum militiæ ordinem. Illud antem, quod ait: Neſcitis, 1.Cor.6
quia corpora ueſtra templum eſt ſpiritus ſancti: friuolum eſt; cnm ſcriptuta diuina ſoleat &
unum pluraliter, & plura ſingulariter appellare: & tamen ſciat in templo quoqne ipſo mul-
tas eſſe manſiunculas, eſſe exterius atrium, eſſe interius, eſſe ueſtibula, eſſe ſanctum, eſſe
ſancta ſanctorum. ſunt & culinæ in templo, ſunt & eellariola, ſunt & torcularia, & uaſorum
receptacula. ita & in templo corporis noſtri diuerſa ſunt merita. Non æque Deus omnes in-
habitat, nec ad eandem menſuram omnibus infunditur. De ſpiriru Moyſi auſertur, & ſe- Num.11
ptuaginta presbyteris datur. Puto aliam eſſe abundanriam fluminis, aliam riuulorum. Eliæ 4.Reg.2.4
ſpiritus Eliſæo duplex datus eſt: unde & duplex gratia, fecit ſigna maiora. Ille uiuus mor- 3.Reg.17
tuum, iſte mortuus mortuum ſuſcitauit: ille famem imprecatus eſt populo, iſte obſeſſæ ci-
uitati ſub una die hoſtiles copias præbuit. Licet hoc quod ait: Neſcitis qnia corpora ueſtra 1.Cor.6
templum eſt ſpiritus ſancti, de cuncta credentium dicat Eccleſia; qui pariter congregati,
unum Chriſti corpus efficiunt. Hic iam quæritur in corpore, qui pedibus Chriſti dignus
ſit, qui capite, qui oculus eius ſit, qui manus. Quod & duæ mulieres in euangelio, pæni-
tens & ſancta ſignificant: quarum alrera pedes, altera caput tener. tametſi nonnulli exiſti- Luc.7
mant unam eſſe, &, quæ primum cœpit a pedibus, eam gradatim ad uerticem perueniſſe. Mar.14
Sed & illud, quod obiicit: non pro his rogo tantum, ſed & pro illis, qui credituri ſunt per Ioan.17
uerbum eorum in me, ut, ſicut ego pater in te, & tu in me unum ſumus, ita omnes unum
ſint in nobis. Et quod omnis populus Chriſtianus unum ſit in Deo, quaſi filii cariſſimi di-
uinæ conſortes naturæ; iam ſupra diximus, & nunc plenius inculcandum eſt, non nos ſe-
cundum naturam, ſed ſecundum gratiam unum eſſe in patre & filio. Neque enim eiuſdem
ſubſtantiæ eſt (quod Manichæi ſolent dicere) anima humana & Deus. Sed dilexiſti, inqnit,
eos, ſicut & me dilexiſti. Vides ergo, quod in conſortium ſubſtantiæ eius aſſumimur, non
naturæ eſſe, ſed gratiæ: & ideo nos diligit, qnia filium dilexit pater, & membra diliguntur,
ſcilicet in corpore. Quotquot enim receperunr Chriſtū, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, Ioan.1
iis qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque
ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunr. Verbum caro factum eſt, ut nos de carne tranſire-
mus in uerbum. Nec uerbum deſiit eſſe, quod fuerat: nec homo perdidit eſſe, qnod natus
eſt. gloria aucta eſt, non mutata natura. Vis ſcire quo modo cum Chriſto unum corpus effi
ciamur? Doceat te ipſe, qui condidit. Qui comedit carnem meam, & bibit ſanguinem me- Ioan.6
um: hic in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrē:
& qui comedit me, uiuit propter me. Iſte eſt panis, qui de cælo deſcendit. Sed et Ioannes 1.Ioan.3
euangeliſta, qui de pectore Chriſti hauſerat ſapientiam, in eadem uerba cōcordat, dicens:
In hoc intelligimus, quod in eo manemus, et ipſe in nobis: quoniam de ſpiritu ſuo dedit
nobis. Si quis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei; Deus in eo manet, et ipſe in 1.Ioan.4
Deo eſt. Si credis in Chriſtum, quo modo et apoſtoli crediderunr: unum cum eis in Chri-
ſto corpus efficieris. ſi autem temerarium eſt fidem eornm tibi et opera uindicare, qui fidem
eandem & opera non habes: eundem locum habere nō poteris. Porro, quod iactitas, ſpon
ſam, ſororem, matrem, & omnia hæc uocabula unius eſſe Eccleſiæ, cunctosq. credentes
his nominibus ſignificari: contra te facit. Si enim unus ordo Eccleſiæ eſt, & non habet plu-
ra membra in uno corpore: quid neceſſe eſt, ut ſponſa, ſoror, uocetur, & mater? niſi alio-
rum ſponſa, aliorum ſoror, aliorum mater ſit. Stant quidem omnes ad dexteram: ſed alius
ſtat ut ſponſus, alius ut frater, alius ut filius. Filioli, inquit, mei, qnos iterum parturio, do Gal.4
nec Chriſtus formetur in uobis. Putasne eiuſdem eſſe meriti, eos, qui parturiuntur, & qui
parturit? Vnde & ſtulte aſſerere noluiſti, omnia mēbra æqualiter nos diligere, nec oculum
præponere digito, nec manum auriculæ, ſed in ſingulorum amiſſione membrorū dolorem
eſſe cōmunem, cum Apoſtolus doceat ad Corinthios, alia membra eſſe honeſtiora, alia uere 1.Cor.12
cundiora; & quæ uerecūdiora ſunt, maiore honeſtate circumdari; quæ uero per ſe honeſta,
noſtri non indigere ſolicitudine. Eiuſdem ne ordinis arbitraris & meriti, os & aluum, oculos
& meatus, per qnos fimus egeritur & urina? Lucerna, inqnit, corporis tui eſt oculus tuus. Matth.6
Si oculus cæcus fuerit, totum corpus in tenebris eſt. ſi digitum amputes, ſi ſummitatem au
riculæ: eſt quidem dolor, ſed non tantum damnum, nec tanta cum dolore deformitas,
quanta ſi oculos eruas, trunces nares, os diſſeces. ſine aliis membris uiuere poſſumus, ſine

aliis omnino non poſſumus. Sunt peccata leuia, ſunt grauia. Aliud eſt, decem millia talen
Matth.12 ta debere; aliud, quadrantem. Et de otioſo quidem uerbo & adulterio rei tenebimur: ſed
non eſt idem ſuffundi & torqueri, erubeſcere & longo tempore cruciari. Putas noſtrum eſſe,
Ioan.5 quod loquimur? Audi apoſtolum Ioannem: Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non
ad mortem, petat, & dabit ei uitam, peccanti non ad mortem. qui uero peccauerit ad mor
tem, quis orabit pro eo? Cernis quod, ſi pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus
ueniam; ſi pro maioribus, difficilis impetratio ſit, & inter peccata & peccata magnam eſſe
diſtantiam. Vnde & de populo Iſrael, quia peccauerat peccatum ad mortem, dicitur ad Hie
Hier.7 remiam: Noli orare pro populo boc; nec aſſumas pro eis deprecationem: & non obſiſtas
mihi; quia non exaudiam te. Si autem omnes æqualiter & introimus ſæculum, & eximus
de ſæculo; & hoc præiudicium futurorũ eſt: ergo æqualiter & iuſti & peccatores habebimur
apud Deum, quia nunc pari modo & generamur, & morimur. Quod ſi duos eſſe contendis
Adam, alterum terrenum, alterum cæleſtem, & qui in terreno fuerint, eos eſſe a ſiniſtra;
qui uero in cæleſti, eos eſſe a dextris: reſponde mihi interim, ut de duobus te fratribus in-
terrogem: Eſau in terreno fuit, an in cæleſti? nulli dubium eſt, quin in terreno eum fuiſſe
reſpondeas. Iacob in quo fuit? dices protinus in cæleſti. & quo modo in cæleſti fuit, cum
adhuc Chriſtus non ueniſſet in carne, qui ſecundus & cæleſtis Adam dicitur? Aut igitur
omnes ante incarnationem Chriſti in ueteri reputabis Adam; & iuſti quoque in terreno ho
mine, & ad ſiniſtram erunt inter hircos tuos: aut, ſi impiũ eſt ibi Iſaac ponere, ubi Iſmael;
ibi Iacob, ubi Eſau; ibi ſanctos, ubi peccatores, nouiſſimus Adam ex eo tempore numera-
bitur, quo Chriſtus eſt natus ex uirgine; & argumentum duorum Adam non proficiet oui-
bus & hædis tuis; quia in primo Adam & oues & hædos conuincimus fuiſſe, & in uno at-
que eodem homine, alios a dextris Dei ſtetiſſe, alios a ſiniſtris. ab Adam enim uſque ad
Rom.5 Moyſen, mors ſuper omnes dominata eſt, etiam ſuper eos, qui non peccauerunt in ſimi-
litudine præuaricationis Adam. De eo autem, quod niteris approbare conuicium & ho-
Matth.5 micidium, raka & adulterium, & otioſum ſermonem, & impietatem uno ſupplicio repen-
(12 ſari: iam & ſupta tibi reſponſum eſt, & nunc breuiter reſpondebo. Aut peccatorem te
negabis, ut non ſis reus gehennæ: aut, ſi peccator fueris, etiam de leui crimine duceris ad
Sap.1 tartarum. Os, inquit, quod mentitur, occidit animam. Suſpicor te aliquando ut homi-
Pſal.115 nem fuiſſe mentitum: omnis enim homo mendax, ut ſit ſolus Deus uerax, & iuſtificetur
Rom.3 in ſermonibus ſuis, & uincat cum iudicauerit. Aut igitur bomo non eris, ne mendax ſis:
aut, ſi, quia homo es, mendax fueris, cum parricidis & adulteris punieris: nulla eſt enim
inter peccata diuerſitas: & non tibi habebunt tantas gratias, quos de humili in ſublime
leuas: quantum iraſcentur, quos, propter leue quotidianumq. peccatum, in exteriores
tenebras retruſiſti. Si autem in perſecutione, qui ſuffocatur, & qui decollatur, & qui
fugerit, & qui in carcerem retruſus obierit, in uariis luctæ generibus una corona uictoriæ
eſt: & hoc pro nobis facit. In martyre enim uoluntas, ex qua ipſa mors naſcitur, corona-
tur. Meum eſt, opponere me gentilium furori, & Dominum non negare. Iam in illorum
arbitrio eſt, aut decollare, aut urere, aut recludere in carcerem, aut uaria adhibere genera
pœnarum. quod ſi fugero, & in ſolitudine obiero; nec eadem erit corona morientis, quia
Luc.15 non eadem cauſa mortis eſt Chriſtus. Ad illud uero, quod dicis inter eum fratrem, qui ſem
per cum patre fuerit, & qui poſtea pænitens eſt receptus, nihil penitus diſcrepare: adiicio,
ſi uis, & drachmam unam, quæ perdita fuerat, & inuenta, iunctam eſſe cum reliquis, & o-
uem unam, quam, nonagintanouem ouibus derelictis, bonus paſtor inquiſiuit, & retulit,
expleſſe numerum centenarium. Sed aliud eſt, pænitentem eſſe, & lacrymis ueniam depre
Ezech.16 cari; aliud, ſemper eſſe cum patre. Vnde per Ezechielem ad reportatam ouem, & perditũ
quondam filium loquitur paſtor, & pater: Et ſuſcitabo pactum meum tecum: & ſcies quia
ego Dominus: & recordaberis, & confunderis, ut non ſit tibi ultra aperire os præ confuſio-
ne tua, cum placatus fuero tibi in omnibus, quæ feciſti. Vt nihil minus iuſto habeant pæni
Ezech.20 tentes, ſufficit eis pro omni pœna ſola confuſio. Vnde & in alio loco dicitur ad eos: Et re-
cordabimini uiarum ueſtrarũ peſſimarum, & omnium ſcelerum, quibus polluti eratis: &
diſplicebitis uobis in conſpectu ueſtro, in omnibus malitiis ueſtris, quas feciſtis: & ſcietis
quia ego Dominus, cum benefecero uobis, propter nomen meum, & non ſecundum uias
Luc.15 ueſtras malas, neque ſecundum ſcelera ueſtra peſſima. Arguitur quoque a patre filius, quod
ſaluti fratris inuideat, &, cũ angeli lætentur in cælo, ille liuore crucietur. Quamquã duorum
fratrũ ſimilitudo frugi, & luxurioſi, nõ ad merita totius generis humani, ſed uel ad Iudæi per
tinent, Chriſtianiq. perſonas, uel ad ſanctorum, & pænitentium. Super qua parabola libellũ
quondam

quondam Damaſo epiſcopo, dum adhue uiueret, dedicaui. Porro, ſi operariis primæ ho- Matth. 20
ræ, & tertiæ, & ſextæ, & nonæ, & undecimæ unus denarius redditur; & ab eis incipit præ-
miũ, qui nouiſſimi in uinea laborauerunt; & hic non unius temporis & unius ætatis homi-
nes deſcribuntur, ſed ab exordio mundi uſque ad finem: uocationũ ſacramenta ſunt diuer-
ſarum. Prima hora uocatus eſt Abel & Seth: tertia Enoch & Noe: ſexta Abraham Iſaac &
Iacob: nona Moyſes & prophetæ: undecima gẽtium populus: cui primo redditur merces;
quia in crucifixum credens Dominum, difficultate fidei magnitudinem meruit præmiorũ:
multiq. reges & prophetæ quæſierunt uidere, quæ uidemus, & non uiderunt. Vnus autem Matth. 13
denarius non unum eſt præmium, ſed una uita, & una de gehenna liberatio. Ceterum quo
modo ad indulgentiam principalem, diuerſorum criminum rei dimittuntur de carcere; &
unuſquiſque, pro labore uel operibus ſuis, in hoc uel in illo ſtatu uitæ eſt: ita & denarius,
quaſi indulgentia ueri principis, omnes per baptiſmum emittit de carcere. Iam noſtri labo-
ris eſt, pro diuerſitate uirtutum diuerſa nobis præmia præparare. Hucuſque per partes ad
propoſita reſpondimus: ſequens ſermo in commune ad omnia reſpondebit. Dominus ad
diſcipulos ſuos, Qui uult, inquit, inter uos maior eſſe, ſit omnium minimus. Si omnes in Matth. 20
cælo æquales futuri ſumus; fruſtra nos hic humiliamus, ut ibi poſſimus eſſe maiores. De
duobus debitoribus quingentorum denariorum & quinquaginta: cui plus dimittitur, plus Luc. 7
amat. Vnde & ſaluator, Dico, inquit, tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit
multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Qui minus diligit, & minus ei dimit
titur; utique in minori gradu erit. Paterfamilias proficiſcens tradidit ſeruis ſuis ſubſtãtiam,
alii quinque talenta, alii duo, alii unum, unicuique ſecundum proprias uirtutes. Simile Matth. 25
quid & in alio euangelio ſcribitur, quod homo nobilis proficiſcens in regionem longinquã Luc. 19
ut acciperet ſibi regnum, & reuerteretur, uocauerit decem ſeruos, & dederit eis ſingulas
mnas: de quibus unus lucratus eſt decem mnas, alius quinque; & ſinguli, iuxta uires ſuas,
& emolumentum, uel decem, uel quinque acceperint ciuitates. Porro alius, qui unum ta-
lentum, ſiue unam mnam acceperat, quod accepit infodit, ſiue in ſudario colligauit, & Do
mini reſeruauit aduentui. Primo conſiderandum, quod, ſi iuſti non ſpe profectus laborant,
ut uult noſter Zeno, ſed ne perdant quod acceperant; iſte, qui mnam & talentum infodit,
ne perderet quod acceperat, non peccauit; magisq. laudanda eſt cautio reſeruantis, quam
eaſſus labor eorum, qui ſine laboris præmio deſudarunt. Deinde, quod hoc ipſum talen-
tum, quod aufertur a timido, uel negligente ſeruo, non datur ei, qui minus lucrifecerat,
ſed qui plus, ideſt, qui ſuper decem poſitus fuerat ciuitates: Si numerus nõ facit ordinem:
quare dixit, Dedit unicuique ſecundum uires ſuas. Si eadem lucra ſunt quinque talento-
rum, & decẽ: cur ei, qui minus lucrifecerat, nõ decem, & ei, qui plus, non quinque tra-
duntur urbes? Quod autem Dominus non his contentus ſit, quæ habemus, ſed ſemper ma-
iora deſideret, ipſe monſtrat, dicens: Quare non dediſti pecuniam meam ad trapezitas, &
ego ueniens cum uſura exegiſſem? Quod quidem & Paulus apoſtolus ſciens, præteritorum Philip. 3
obliuiſcitur; & ad ea, quæ in ante ſunt, ſe extendit, ideſt, quotidie proficit, nec ſeruat in
ſudario delicate gratiam, quam accepit: ſed auarus negotiator renouatur de die in diem; &
decreſcere ſe putat, niſi ſemper creuerit. Sex urbes fugitiuorum deſcribuntur in lege, qui Num. 35
hominem interfecere nolentes, & ipſæ urbes ſacerdotales ſunt. Rogare libet, fugitiuos iſtos
inter hircos tuos, an inter oues noſtras colloces? Si hirci eſſent, occiderentur ut homici-
dæ ceteri, nec miniſtrorum Dei intrarent ciuitates. Si oues dixeris; utique non erunt ta-
les oues, quæ abſque luporum metu tota libertate paſcantur. Et probabitur tibi, oues qui
dem eos eſſe, ſed erroneas a dextris eſſe, uerum non ſtare, ſed fugere, donec moriatur ſa-
cerdos magnus, & ad inferna deſcendens liberet animas fugitiuorum. Gabaonitæ occur- Ios. 9
runt filiis Iſrael, &, cæſis aliis gentibus, in lignarios & aquarios reſeruantur. tantiq. apud
Deum meriti ſunt, ut ſtirps Saul ob eorum iniurias ſit deleta. inter quos eos collocabis? 2. Reg. 21
inter hircos? ſed non ſunt interfecti, & ſententia Domini uindicantur. inter oues? ſed
dicit ſcriptura diuina, quod non ſint eiuſdem meriti, cuius & Iſraelitæ. Vides ergo, quod
ſtent quidem a dextris, ſed multo inferiori gradu. Inter Dauid, uirum ſanctum, & Saul,
regem peſſimum, medius Ionathas fuit. quem nec inter hædos poſſumus ponere, quia
prophetæ amore dignus eſt; nec inter arietes, ne parem eum faciamus Dauid, maxime
cum & ipſe interfectus ſit. erit igitur inter oues, ſed inferiori ordine. et quo modo inter
Dauid & Ionatham, ita inter ouem & ouem cogeris ſuſcipere differentias. Seruus qui co- Luc. 12
gnouit uoluntatem Domini ſui, & non præparauit, nec fecit ſecundum uoluntatem eius,
uapulabit multis. Qui autem non cognouit, nec fecit digna, plagis uapulabit paucis.

Omni enim, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui cõmendatur multum,
plus exigetur ab illo. Ecce ſeruo & ſeruo plus minuſue committitur; &, pro qualitate com
miſſi atque peccati, plagarum quoque numerus irrogatur. Tota Iudææ terra, tribuumq. de
Ios.13. ſcriptio, futuræ Eccleſiæ in cælis typus eſt. Legamus Ieſum Naue: legamus Ezechielis extre
(&c. mas partes: & uidebimus, quidquid in altero quaſi per hiſtoriam in terrra diſtribuitur, in
Ezech. 40 altero in cælis ſpiritualiter repromitti. Quid ſibi uolunt in deſcriptione templi, ſeptem &
(48 octo gradus? quid rurſum, quod in pſalterio, poſt elementa centeſimi octaui decimi pſalmi,
quibus myſticum erudimur alphabetum, per quindecim gradus uſque illuc peruenimus,
Pſal.133 ut poſſimus canere: Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Domini. Qui ſtatis in
Ios 13 domo Domini, in atriis domus Dei noſtri? Quare duæ & ſemis tribus trans Iordanem habi
tant, ubi plurima ſunt iumenta: & nouem & ſemis reliquæ, uel expellunt priſtinos habita-
Num.18 tores de ſedibus ſuis, uel cum ipſis habitant? Cur leuitica tribus in terra partem nõ accipit,
ſed Dominus pars eius eſt, & inter ipſos leuitas, & ſacerdotes ad ſancta ſanctorum, ubi che
Hebr.9 rubim & propitiatorium eſt, pontifex ſolus ingreditur? Quare reliqui ſacerdotes lineis tan-
Exod.28 tum utuntur ueſtibus, & non habent indumentum auro, hiacyntho, cocco, purpura, biſ-
Num.4 ſoq. contextum? Inferioris gradus leuitæ, & ſacerdotes plauſtra & boues accipiunt: maioris
1.Par.15 ordinis geſtant arcam Domini humeris ſuis. Si tollis ordinem tabernaculi, templi, eccle-
ſiæ, ſi omnes, qui a dextris, ſunt corpus unũ, &, ut uulgo dicitur, ἐν κόινον: nequidquam epi
ſcopi, fruſtra presbyteri, ſine cauſa diaconi ſunt. Quid perſeuerant uirgines? quid labo-
rant uiduæ? cur maritatæ ſe continent? peccemus omnes, & poſt pænitentiam idem eri-
mus, quod apoſtoli ſunt. Verum iam cœpimus terram proſpectare de pelago; & poſt mõ
tes gurgitum, & ſpumoſos fluctus, & nauim uel in ſublime ſubrectam, uel in ima præcipi-
tem, paulatim feſſis & languentibus portus aperitur. Diximus de nuptis, uiduis, uirgi-
nibus: uiduitati uirginitatem, uiduitatem prætulimus matrimonio: expoſita eſt [illegible]
apoſtoli de huiuſcemodi quæſtionibus diſputantis: ſingulis oppoſitionibus reſponſum eſt.
Sæcularis quoque litteratura uenit in medium, quæ uirgines fuerint, quæ uniuiræ, & econ-
trario quas interdum habeat moleſtias uinculum coniugale. Tranſiuimus ad ſecundam par
titionem: in qua negat eos, qui tota fide baptiſma conſecuti ſunt, deinde poſſe peccare.
Et docuimus, quod, excepto Deo, omnis creatura ſub uitio ſit: non quod uniuerſi pecca-
uerint: ſed quod peccare poſſint; & ſimilium ruina, ſtantium metus ſit. Tertio uenimus ad
ieiunia: & quia aduerſarii duplex propoſitio fuerat, uel ad philoſophos, uel ad diuinarũ ſcri
pturarum prouocantis exempla; nos quoque ad utramque reſpondimus. Quarta, ideſt ex-
trema diuiſio, oues & hædos, dexteram & ſiniſtram, iuſtos & peccatores, in duos ordines
diſtribuerat, uolens oſtendere, nullam inter iuſtum & iuſtum, peccatorem & peccatorem
eſſe diſtantiam. & ut hoc probaret, infinita de ſcripturis exempla congeſſerat, quaſi ſuo ſen
ſui congruentia: cui nos quæſtioni & argumentis, & exemplis reſpondimus ſcripturarum,
ueteremq. Zenonis ſententiam tam communi ſenſu, quam diuina lectione contriuimus.
Nunc reſtat, ut Epicurum noſtrum, ſubantem in hortulis ſuis inter adoleſcentulos & mulier-
culas, alloquamur. Fauent tibi craſſi, nitidi, dealbati. adde, ſi uis, iuxta Socraticam ir
riſionem, omnes ſues, & canes, &, quia carnem amas, uultures quoque, aquilæ, accipi-
tres, & bubones. Numquã nos Ariſtippi multitudo terrebit. quoſcumque formoſos, quoſ-
cũque calamiſtratos, quos crine compoſito, quos rubentibus buccis uidero, de tuo armẽ
to ſunt, immo inter tuos ſues grunniunt. de noſtro grege triſtes, pallidi, ſordidati, & qua
Pſal.119 ſi peregrini huius ſæculi, licet ſermone taceant, habitu loquuntur, & geſtu: Hei mihi, quia
Ioan.1 peregrinatio mea prolongata eſt: habitaui cum habitantibus cedar, uidelicet in tenebris hu
ius mundi, quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ne glorieris,
quod multos diſcipulos habeas. filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantum illum apo
Eſa.63 ſtoli ſequebantur. Torcular, inquit, calcaui ſolus, & de gentibus uir non eſt mecum. Ille in
paſſione ſolus remanſit, & Petri quoque erga eum trepidauit conſtantia: phariſæorrum autẽ
Luc.23 doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Nõ habemus re-
gem, niſi Cæſarem: ideſt, uitia ſequimur, non uirtutes; Epicurũ, non Chriſtum; Iouinia-
num, nõ apoſtolum Paulum. Quod multi acquieſcunt ſententiæ tuæ, indicium uoluptatis
eſt: non enim tam te loquentem probant, quam ſuis fauent uitiis. In circulis platearum
quotidie fictus hariolus ſtultorum nares uerberat, & obtorto fuſte dentes mordentium qua-
tit; nec tamen deeſt, qui ſemper poſſit induci: & pro magna ſapientia deputas, ſi plures por
ci poſt te currant, quos gehennæ ſuccidiæ nutrias? Poſt præconium tuum, & balneas, quæ
uiros pariter & feminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem prius libidinem quaſi
uere-

uerecundiæ ueſtibus tegebat, nudata eſt, & expoſita: quæ ante in occulto erant, nunc in
propatulo ſunt. Oſtendiſti tales diſcipulos, non feciſti. Hoc profecit doctrina tua, ut pec-
catum ne pænitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentiſſimo conſilio, quod
nemo umquam legerat, nec audierat, de Apoſtolo docuiſti, Melius eſt nubere, quam uri; 1.Cor.7
occultos adulteros in apertos nerterunt maritos. non ſuaſit hoc Apoſtolus, non electionis
uas. Virgilianum conſilium eſt: Coniugium uocat, hoc prætexit nomine culpam. Qua
dringenti ferme anni ſunt, quod Chriſti prædicatio fulget in mundo. ex quo innumerabi-
les hæreſes tunicam illius conſciderunt. uniuerſus pene error de Chaldæo, & Syro, & Græ
co ſermone proceſſerat. Baſilides, magiſter luxuriæ, & turpiſſimorum complexuum, poſt
tot annos ita in Ioninianum, quaſi in Euphorbum, transformatus eſt, nt Latina quoque
lingua haberet hæreſim ſuam. Nulla ne fuit alia in toto orbe pronincia, quæ reciperet præ-
conium uoluptatis, in quam coluber tortuoſus irreperet, niſi quam Petri doctrina ſuper
petram ſundauerat Chriſtnm, uexillum crucis & prædicationis auſteritas, idolorum tem-
pla deſtruxerat? E regione luxuria uentris & gutturis ſubuertere nititur fortitudinem cru-
cis. Vnde per Eſaiam loquitur Deus: Populus meus, qni uos beatificant, ſeducunt uos, & Eſa.3
ſemiras pedum ueſtrorum conturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylo- Hier.50.
nis, & ſeruate unuſquiſque animam ſuam, & nolite credere pſeudoprophetis, qui dicunt (48.7
pax pax, & non eſt pax qui ſemper ingeminant, templum Domini, templum Domini. Pro Thr.2
phetæ tui uiderunr tibi falſa & inſipientia, non aperuerunt iniquitatem tuam, ut te ad pæ-
nitentiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, ur cibum panis, Deum non inuocaue- Pſal.13
runt. Hieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur a populo. Ananias, filius Azur, fran- Hier.28
gebat ad præſens ligneas torqnes, & in futurũ ferreas præparabat. Semper pſeudoprophetæ
dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara eſt ueritas, &, qui eam prædicant, re-
plentur amaritudine: in azymis enim neritatis & ſinceritatis, Domini paſcha celebratur, 1.Cor.5
& cum amaritudinibus comeditur. Egregia ſane uox, & quam audiat ſponſa Chriſti, inter Exod.12
uirgines, & uidnas, & cælibes, nnde & ipſum nomẽ inditũ eſt, quod cælo digni ſint, quia
coitu careant: Raro ieiunate, crebrius nõubite. n enim poteſtis implere opera nuptiarum,
niſi mulſum, & carnes, & nncleũ ſumpſeritis. Viribns opus eſt ad libidinem. Cito caro con
ſumpta marceſcit. Nolite timere fornicationem. Qui ſemel in Chriſto baptizatus eſt, cade
re non poteſt: habet enim ad deſpumandas libidines ſolatia nuptiarum. Quod & ſi cecide-
ritis, redintegrabit nos pænitẽtia: & qui in baptiſmate fuiſtis hypocritæ, eritis in pæniten-
tia ſolidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iuſtum & pænitentẽ aliquid intereſſe, &
humiliorem gradum dare quidem ueniam, ſed coronã tollere. una eſt enim retributio. qui
ad dexterã ſteterit, introibit in regna cælorũ. His cõſiliis ſubulci tui paſtoribus noſtris ditio
res ſunt, & hirci plnrimas ſecum capras trahunt. Equi inſaniẽtes in ſeminas facti ſunt; ſtatim Hier.5
nt mulieres uiderint, adhinniunt; & impatientiã ſuam, pro nefas, ſcripturarũ ſolantur exem
plis. Sed & ipſæ mulierculæ miſeræ, & non miſerabiles, præceptoris ſui nerba cantantes,
Quid enim niſi ſemen requirit Deus? nõ ſolum pudicitiã, ſed etiam uerecundiam perdide
runt; maioriq. procacitate defendunt libidinẽ, quam exercent. Habes præterea in exercitn
tuo plures ſuccenturiatos: habes ſcurras & uelites in præſidiis, craſſos, cõptos, nitidos, cla-
matores, qui te pugnis calcibusq. defendant. Tibi cednnt de uia nobiles: tibi oſculantur
diuites caput. niſi enim tu neniſſes, ebrii atque ructantes paradiſnm intrare non poterant.
Macte uirtute, immo nitiis, habes in caſtris tuis & Amazonas exerta mamma, &, nndo
brachio & genn, uenientes contra ſe uiros, ad pugnam libidinũ prouocantes. Et quia opu-
lentus paterfamilias es, in auiariis tuis non turtures, ſed upupæ nutriuntur, quæ tota fœti-
dæ uoluptatis luſtra circumuolent. Me carpe, me diſiice: obiice crimina, quæ uolueris: ar
gne lnxuriæ, & deliciarum. magis me amabis, ſi talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed
& ad te loquar, quæ ſcriptam in fronte blaſphemiã, Chriſti confeſſione deleſti. Vrbs potens,
urbs orbis domina, urbs Apoſtoli uoce laudata, interpretare uocabulum tuum. Roma aut Rom.1
fortitudinis nomen eſt apud Græcos, aut ſublimitatis iuxta Hebræos. ſerua quod diceris:
uirtus te excelſam faciat, non uoluptas hnmilem. Maledictionem, quam tibi ſaluator in
Apocalypſi comminatus eſt, potes effugere per pænitentiam, habens exemplum Niniuita- Apo.17.18
rum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum eſt. Squalet Capitolium: templa Io
uis & cærimoniæ conciderunt. cur uocabulum eius, & uitia apud te uigeant? Adhuc ſub
regibus, & ſub Numa Pompilio facilius maiores tui Pythagoræ continentiam, quam ſub
conſulibus Epicuri lnxuriam ſuſceperunt.

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, Paulæ gener, & Hieronymi amicus, ſicut quondam condiſcipulus, locos quoſdam notauerat, quibus multi in libris contra Iouinianum offenſi fuerant, quod Hieronymus propenſior, quã oportuiſſet, in uir ginitatis laudes, & durior in matrimonium uideretur: notatos ad Hieronymum miſerat, familiariter rogans, ut ad ea, quæ illi obijciebantur, reſponderet. facit id nunc uir ſanctus mira cauſæ fiducia, ueluti qui optime ſciret, nihil a ſe ea in re peccatum fuiſſe: acriterq. eos interea carpit, qui, uerba tantum aliqua aucupati, poſtea cauillantur, non conſiderantes, a quo dicta ſint, cui, quando, uel qua occaſione; neque quid aut ante præceſſerit, aut poſtea conſecutum ſit.

HIERONYMI PRO LIBRIS ADVERSVS Iouinianum Apologia ad Pammachium.

EPISTOLA L.

QVOD ad te hucuſque non ſcripſi, cauſa fuit ſilentium tuum. uerebar enim,
ne, ſi tacenti ſcriberem, moleſtum me magis, quam officioſum, putares. nunc
autem, prouocatus dulciſſimis litteris tuis, & huiuſcemodi litteris, quæ me ad
philoſophiam noſtri dogmatis prouocarent, & condiſcipulum quondam, & ſo
dalem, & amicum, obuiis, ut aiunt, manibus excipio, defenſoremq. meorum opuſculo-
rum paro, ita tamen, ſi ante te placatum iudicem habuero, immo ſi oratorem meum ſuper
omnibus, quæ in me arguuntur, inſtruxero. hoc enim & Tullius tuus, & ante illum in bre
ui & ſolo uolumine ſcripſit Antonius, primam cauſam eſſe uictoriæ, diligenter cauſam, pro
qua dicturus es, diſcere. Reprehendunt me quidam, quod in libris, quos aduerſum Ioui
nianum ſcripſi, nimius fuerim uel in laude uirginum, uel in ſuggillatione nuptarum: &
aiunt condemnationem quodam modo eſſe matrimonii, intantum pudicitiam prædicare,
ut nulla uideatur inter uxorem & uirginem comparatio derelinqui. Ego ſi bene problema-
tis memini, inter Iouinianum & nos iſta contentio eſt, quod ille exæquet uirginitati nu-
ptias, nos ſubiiciamus; ille parum, uel nihil, nos multum intereſſe dicamus. Denique id-
circo, te poſt Dominum faciente, damnatus eſt, quod auſus ſit perpetuæ uirginitati matri
monium comparare. Aut, ſi id ipſum uirgo putatur, & nupta: cur piaculum uocis huius
Romæ Victorinus audire non potuit? Virgo a uiro, non uir a uirgine, generatur. Medium
eſſe nihil poteſt: aut mea ſententia ſequenda eſt, aut Iouiniani. Si reprehendor, quod nu-
ptias uirginitati ſubiicio: laudetur ipſe, qui comparat. ſi autem damnatus eſt, qui æquales
putabat: damnatio eius mei operis teſtimonium ſit. Si ſæculi homines indignantur in mino
ri gradu ſe eſſe, quam uirgines: miror, clericos, & monachos, & continentes id non lau-
dare, quod faciunt. Caſtrant ſe ab uxoribus ſuis, ut imitentur uirginum caſtitatem: & id
ipſum uolunt eſſe maritatas, quod uirgines? Aut iungantur itaque uxoribus ſuis, quibus
renunciauerant: aut, ſi ſe abſtinuerint, etiam tacentes confitebuntur melius eſſe, quod nu
ptiarum operi prætulerunt. An ego rudis in ſcripturis, & nunc primum ſacra uolumina le-
gens, lineam, &, ut ita dicam, tenue dicendi filum inter uirginitatem & nuptias ſeruare
non potui? uidelicet neſciebam dictum: Noli eſſe iuſtus multum: & dum unum latus pro-
tego, in altero uulneratus ſum: atque, ut manifeſtius loquar, dum contra Iouinianum preſ-
ſo gradu pugno, a Manichæo terga mea confoſſa ſunt. Nonne, quæſo, ſtatim in principio
operis mei iſta præfatus ſum? Neque enim nos, Marcionis & Manichæi dogma ſectantes,
nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnẽ coitum ſpur-
cum putamus: qui non ſolum nuptias, ſed cibos quoque, quos Deus creauit, ad utendum
2.Tim.2 damnat, & reprobat. Scimus, in domo magna non ſolum uaſa aurea, & argentea eſſe, ſed
& lignea, & fictilia: & ſuper fundamentum Chriſti, quod Paulus architectus poſuit, alius
1.Cor.3 ſuperædificat aurum, argentum, lapides pretioſos, alius econtrario fenum, ligna, ſtipulam.
Heb.13 Non ignoramus honorabiles nuptias, & cubile immaculatum. Legimus primam Dei ſenten
tentiam: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Sed ita nuptias recipimus, ut uir-
Gen.1 ginitatem, quæ de nuptiis naſcitur, præferamus. Numquid argentum non erit argentum,
ſi aurũ pretioſius eſt? aut arboris & ſegetis contumelia eſt, ſi radici, & foliis, culmo & ariſtis
poma præferantur, & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum ex ſtipula, ita uirginitas ex
nuptiis. Centeſimus, & ſexageſimus, & triceſimus fructus, quamquam de una terra, & de
una

una ſemente naſcatur, tamē multū differt iu numero. Triginta referuntur ad nuptias; quia & ipſa digitorū coniunctio quaſi molli oſculo ſe cōplexans, & fœderans, maritum pingit, & coniugem: ſexaginta uero ad uiduas; eo quod in anguſtia, & tribulatione ſint poſitæ. Vnde & ſuperiori digito deprimuntur: quia, quanto maior eſt difficultas, expertæ quondam uolu ptatis illecebris abſtinere; tanto maius & præmium. Porro numerus centeſimus (quæſo di ligenter lector attende) de ſiniſtra transfertur ad dexteram: & iiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læua, nuptæ ſignificantur & uiduæ: circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam. Oro te, qui hæc loquitur, damnat nuptias? Aurum uirginitatē, argentum diximus matrimonium. centeſimum & ſexageſimum & triceſimum fructum de una terra expoſuimus, & de una ſemente generari, licet multum differat in numero. & quis quam tam iniquus lector erit, ut non ex meis dictis, ſed ex ſuo me ſenſu iudicet? Et certe multo clementiores erga couiugia fuimus, omnibus pene Latinis & Græcis tractatoribus; qui centeſimum uumerum ad martyres referunt, ſexageſimum ad uirgines, triceſimum ad uiduas: atque ita fit iuxta illorum ſententiam, ut de bona terra, & de patriſfamilias ſemine excludantur mariti. Verum, ne in principio cautus, in reliquis forſitan improuidus fuerim: nonne poſt partitionem opuſculi, cum ad quæſtiones uenirem, ſtatim intuli? Vos quæſo utriuſque ſexus uirgines & continentes, mariti quoque & digami, ut conatus meos orationibus adiuuetis. Cunctorum in commune Iouinianus hoſtis eſt. Quorū ego orationibus indigeo, & quos adiutores mei operis precor, eos poſſum Manichæi errore damnare? Curramus ad reliqua. neque enim epiſtolæ breuitas patitur, diutius in ſingulis immorari. Interpretantes illud Apoſtoli teſtimonium: Vxor proprii corporis non habet poteſtatem, ſed uir: ſimiliter & uir corporis ſui non habet poteſtatem, ſed uxor: hoc ſubiunximus: Omnis hæc quæſtio de iis eſt, qui in matrimonio ſunt, an eis liceat uxores dimittere: quod & Dominus in euangelio prohibuit. Vnde & Apoſtolus, Bonum eſt, ait, homini, uxorem, uel mulierem non tangere: quaſi in tactu eius periculum ſit: quaſi qui eam tetigerit, non euadat. unde & Ioſeph, quia illam tangere uolebat Aegyptia, fugiens de manibus eius, pallium abiecit. Sed quia qui ſemel duxit uxorem, niſi ex conſenſu ſe non ualet abſtinere, nec dare repudium non peccanti: reddat coniugi debitum, quia ſponte ſe alligauit, ut reddere cogeretur. Qui Domini dicit eſſe præceptum, ne dimittantur uxores; & abſque conſenſu, quod Deus coniunxit, homo non ſeparet; hic poteſt dici nuptias condemnare? Rurſum in ſequentibus, Sed unuſquiſque, ait, habet proprium donum ex Deo, alius quidem ſic alius autem ſic. Quam ſententiam nos exponentes, hæc intulimus. Quid, inquit, uelim, perſpicuum eſt. Sed, quoniam in Eccleſia diuerſa ſunt dona; concedo & nuptias, ne uidear damnare naturam. ſimulq. conſidera, quod aliud donum uirginitatis ſit, aliud nuptiarum. ſi enim eadem eſſet merces nuptarum & uirginum; nequaquam dixiſſet poſt præceptum continentiæ: Sed unuſquiſque proprium habet donum ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Vbi proprietas ſingulorum eſt, ibi altrinſecus diuerſitas. Concedo & nuptias eſſe donum Dei: ſed inter donum & donum magna diuerſitas eſt. Denique & Apoſtolus de quodam poſt inceſtum pænitente, Econtrario, inquit, donate ei, & conſolamini. Et, ſi cui quid donaſtis, & ego. Ac ne putaremus donum hominis contemnendum, addidit: Nā & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter uos in perſona Chriſti. Diuerſa ſunt dona Chriſti. unde Ioſeph in typo eius uariam habebat tunicam. Et in pſalmo quadrageſimoquarto legimus: Aſtitit regina a dextris tuis in ueſtitu deaurato, circumdata uarietate. Et Petrus apoſtolus, Sicut diſpenſatores, ait, multiplicis gratiæ Dei. Quod ſignificantius Græce dicitur ποικίλης, ideſt, uariæ. Rogo, quæ iſta contentio, claudere oculos, nec apertiſſimum lumen aſpicere? In Eccleſia diximus eſſe dona diuerſa, & aliud donum uirginitatis, & aliud nuptiarum. Et poſt paululum: Concedo & nuptias eſſe donum Dei: ſed inter donum & donum magna diuerſitas eſt. Et, quod Dei donum uoce apertiſſima pronunciamus, damnare dicimur? Porro, ſi Ioſeph in typo Domini accipitur; tunica eius uaria, atque diſtincta in uirginibus, uiduis, cōtinentibus, ac maritatis eſt. Et poteſt uideri quaſi alienus, qui de tunica Chriſti eſt; cum & ipſam reginam, hoc eſt Eccleſiam ſaluatoris in ueſtitu deaurato, eadem uarietate circumdatam dixerimus? Sed & in conſequentibus de coniugio diſputantes eundem ſenſum ſecuti ſumus. Hic locus ad præſentem controuerſiam nō pertinet. docet enim iuxta ſententiam Domini, uxorem, excepta cauſa fornicationis, non repudiandam; & repudiatam uiuo marito alteri non nubere, aut certe uiro ſuo debere reconciliari. Et in alio loco, Mulier, inquit, alligata eſt, quanto tempore uir eius uiuit. Quod ſi dormierit uir eius, liberata eſt a lege uiri: cui uult nubat, tantum in Domino, ideſt, Chriſtiano.

Matth. 13
1.Cor.7
Matth.5
Gen.39
1.Cor.7
2.Cor.2
Gen.37
1.Pet.4
Pſal.44
1.Cor.7

ſtiano. Qui ſecundas nuptias tertiasq. concedit in Domino,primas cum ethnico prohibet?
Aperiant, quæſo, aures nbtrectatores mei, & uideant me ſecundas & tertias nuptias con-
ceſſiſſe in Dnmino. qui ſecundas & tertias non damnaui, primum potui damnare matrimo
nium? In en quoque loco, ubi interpretamur capitulum Apoſtoli: Circumciſus aliquis
uocatus eſt, nnn adducat præputium. In præputio uocatus eſt,nō circumcidatur: (licet qui
dam prudentiſſimi interpretes ſcripturarum, hoc de circumciſione & ſeruitute legis di-
ctum eſſe contendant) nonne apertiſſime fœdera ſeruamus nuptiarum? Diximus enim: Si
in præputio quis uocarus eſt, nnn circnmcidatur. Habebas, inquit, uxorem, cum credidi-
ſti: noli fidem Chriſti cauſam putare diſſidii, quia in pace nos uocauit Deus. Circumciſio
nihil eſt, & præputium nibil eſt, ſed obſeruatin mandatorum Dei. nihil enim prodeſt abſ-
que operibus cælibatus & nuptiæ: cum etiam fides, quæ proprie Chriſtianorum eſt, ſi ope
Iac.2 ra nonhabuerit, mortua eſſe dicatur; & hac lege uirgines quoque Veſtæ & Iunonis uniui-
ræ, in ſanctarum queant ordine numerari. Et poſt paulular: Seruus uocatus es, non ſit ti-
1.Cor.7 bi curæ: ſed &,ſi potes fieri liber, magis utere. Etiā ſi babes, inquit, uxorem, & illi alliga-
tus es; & ſnluis debitum; & non habes tui cnrporis poteſtatem; atque (ut manifeſtius lo-
quar) ſeruus uxoris es: noli propter hoc habere triſtitiam, nec de amiſſa uirginitate ſuſpi-
res. Sed etiam, ſi potes cauſas aliquas inuenire diſſidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris,no
li ſalutem tuam cum alterius interitu quærere. Habeto pauliſper uxorem, nec præcurras mo
rantem. Expecta, dum ſequitur: Si egeris patienter, coniux mutabitur in ſororem. In eo
quoque locn, ubi tractauimus, cur dixiſſet Paulus: De uirginibus autem, Domini præce-
ptum non habeo: conſilium autem do, tamquam miſericordiam couſecutus a Domino, ut
ſim fidelis: ita uirginitatem prætulimus, ut nuptiarum ordinem ſeruaremus. Si uirginita-
tem Dominus imperaſſet; uidebatur nuptias cōdemnare,&hnminum auferre ſeminarium,
unde & ipſa uirginitas naſcitur. Si præcidiſſet radicem, quo modo fruges quæreret? Niſi
ante fundamenta ieciſſet, qua ratione ædificium extrueret, & operturum cuncta deſuper cul
men imponeret? Si radicem nuptias, ſi uirginitatem diximus fructus; ſi fundamentum ma
trimnnium, & ædificium uel culmen perpetuam caſtitatem: quis uel tam inuidus, uel tam
cæcus nbtrectator mei erit, ut in eadem domo ædificium uel culmen uideat; & fundamen-
tum, quod ædificium & eulmen pnrtat, ignoret? Porro & in alin loco proponentes Apoſto
li teſtimonium, in quo ait: Alligatus es uxori, noli quærere ſnlutionem. ſolutus es ab uxo-
re, noli quærere uxorem: illico hæc ſubiecimus: Habet unuſquiſque nnſtrū terminos ſuos,
redde mihi meum, & tu tene tuum. Si alligatus es uxori, ne ılli des tepudium: ſi ſnlutus
ſum ab uxore, non quæram uxorem. Vt ego non ſoluo coniugia, ſi ſemel ligata ſunt: ita tu
nnn liges, qund ſolutum eſt. Sed & in alin teſtimonin, quid de uirginitate & nuptiis ſenſe
rimus, manifeſtiſſime declaratur. Non imponit nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe,
quod nolumus; ſed ſuadet, qund honeſtum eſt, & decorum; & intente facit ſeruire Dnmi
no, & ſemper eſſe ſnlicitns, & expectare paratam Domini uoluntatem; ut, cum quid im-
perauerit, quaſi ſtrenuus & armatus miles, ſtatim impleat quod præceptū eſt; & hnc faciat
Eccls.1 ſine ulla diſtentione, quæ data eſt ſecundum Eccleſiaſten bominibus huius mundi,ut diſten
dantur in ea. In fine quoque cōparationis nuptarum & uirginum, diſputationē noſtrā hoc
ſermone couclusimus: Vbi bonū & melius eſt,ibi bnni & melioris non unum eſt præmium,
&,ubi nō eſt unum præmium,ibi utique dona diuerſa. Tantū igitur intereſt inter nuptias &
uirginitatē,quantum inter non peccare & benefacere,immo, ut leuius dicā, quantum inter
bonum & melius. Porro in conſequentibus, cum dicimus: Finita diſputatione coniugiorū
& uirginitatis, ut inter utrumque cauto moderamine præceptorum, nec ad ſiniſtram,nec ad
Eccls.7 dexterā diuerteret, ſed uia regia graderetur, & illud impleret: Ne ſis multum iuſtus: rurſus
mnnogamiam digamiæ cōparat: & quo modo nuptias ſubdiderat uirginitati, ita digamiam
nuptiis ſubiicit: nnnne perſpicue oſtendimus, quæ ſit in ſcripturis ſanctis ſiniſtra, quæ de-
xtra; & quid ſignificet, Ne ſis multum iuſtus? qund uidelicet ſiniſtra ſit, ſi Iudæorum &
gentilium ſequamur libidinem, & ſemper æſtuemus ad coitum: dextra, ſi Manichæorum
ſequamur errorem; &, ſimulata pudicitia, impudicitiæ retibus implicemur: uia autem re-
gia ſit, ita appetere uirginitatem, ne nuptiæ cōdemnētur. Præterea, quis tam iniquus meo-
rum opuſculnrum iudex erit, ut prima matrimonia damnare me dicat, cum etiam de ſecun
dis dixiſſe me legerir: Concedit Apoſtolus ſecundas nuptias, ſed uolentibus, ſed iis, quæ
1.Tim.5 ſe continere non poſſunt: ne luxuriatæ in Chriſto, nubere uelint: habentes damnationem,
quod primam fidem irritam fecerint? Et hoc concedit, quia multæ abierunt retro poſt ſata-
1.Cnr.7 nam. ceterum beatiores erunt, ſi ſic permanſerint. Continuoq. ſubiungit Apoſtolicam
auctoritarem:

uctoritatem : Secundum conſilium meum. Porro, ne auctoritas Apoſtoli quaſi hominis leuior uideretur, addidit: Puto autẽ, quod & ego ſpiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat; ibi non hominis, ſed ſpiritus Dei conſilio uſus eſt: ubi autem nubendi concedit ueniam, ſpiritum Dei non nominat, ſed prudentiæ librat conſilium; ita ſingulis relaxans, ut unuſquiſque ferre poſſit. Propoſitis ergo teſtimoniis, in quibus Apoſtolus ſecundas concedit nuptias, ſtatim ſubiecimus: Quo modo uirginibus ob fornicarionis periculum concedit nuptias, & excuſabile facit, quod per ſe non appetitur: ita ob eandem fornicationem concedit uiduis ſecunda matrimonia. Melius eſt enim, licet alterum & tertium, unum uirum noſſe, quam plurimos: ideſt, tolerabilius eſt uni homini proſtitutam eſſe, quã multis. Faceſſat calumnia. De ſecundo hic, & de tertio, & quarto, ſi libet, matrimonio diſputauimus, non de primo. Sed ne quis in eo, quod diximus, tolerabilius eſt uni homini proſtitutam eſſe, quam multis, ad primum matrimonium referar, cum omnis nobis quæſtio de digamia & trigamia fuerit, denique digamiæ, & trigamiæ diſputationem hac calce ſignauimus: Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, &, ſi dici poteſt, octogamos. Plus aliquid inferam: etiam ſcortatorem recipio pænitentem. Quidquid æqualiter licet, æquali lance penſandum eſt. Erubeſcat calumniator meus, dicens me prima damnare matrimonia, quãdo legit, Nõ damno digamos, & trigamos, &, ſi dici poteſt, octogamos. Aliud eſt, nõ damnare: aliud, prædicare: aliud eſt, neniã concedere; aliud, laudare uirtutem. Si autẽ durus in eo uideor, quia dixi: Quidquid æqualiter licet, æquali lance penſandũ eſt: puto nõ me crudelem iudicabit, & rigidum, qui alia loca uirginitati, & nuptiis, alia trigamis, & octogamis, & pænitentibus legerit præparata. Chriſtum in carne uirginem, in ſpiritu monogamũ, quod unã habeat Eccleſiam, noſter in reliquis ſermo teſtatus eſt: & crediti ſumus nuptias cõdemnare? damnare dicor nuptias, cuius hic ſermo eſt? Nulliq. dubium eſt, ſacerdotes de Aaron, & Eleazar, & Phinees ſtirpe generatos: qui cũ & ipſi uxores habuerint, recte nobis opponerentur, ſi errore Encratitarum contenderemus matrimonia reprobanda. Tatianum Encratitarum principem, qui abiicit matrimonia, reprehendimus, & ipſi nuptias condemnamus? Rurſumq. ubi uirgines & uiduas comparo, quid de nuptiis ſenſerim, & quo modo tres gradus uirginitatis, uiduitatisq. uel continentiæ & coniugii fecerim, declarant ipſa, quæ ſcripta ſunt. Non nego beatas eſſe uiduas, quæ ita poſt baptiſmum manſerint: nec illarum detraho merito, quæ cum uiris in caſtitate perdurant: ſed ſicut hæ maioris præmii apud Deum ſunt, quam nuptæ coniugali officio ſeruientes; ita & ipſæ æquo patiantur animo, uirginitatem ſibi præferri. Ad Galatas quoque teſtimonium Apoſtoli proponentes: Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro: huiuſcemodi ſenſum intulimus. Opera legis & nuptiæ ſunt. unde & maledicuntur in ea, quæ non habent filios: quæ ſi conceduntur etiam in euangelio; aliud tamen eſt, indulgentiam infirmitati tribuere; aliud eſt, uirtutibus præmia polliceri. Ecce perſpicue nuptias diximus concedi in euangelio; ſed tamen eaſdem in ſuo officio permanentes, præmia caſtitatis capere nõ poſſe. Quod ſi indigne accipiunt mariti; nõ mihi iraſcantur, ſed ſcripturis ſanctis, immo epiſcopis, & presbyteris, & diaconis, & uniuerſo choro ſacerdotali, & leuitico; qui ſe nouerunt hoſtias offerre nõ poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Sed eo loco, ubi de Apocalypſi teſtimoniũ poſuimus, nonne manifeſtum eſt, quid de uirginibus, & uiduis, & coniugibus ſenſerimus? Hi ſunt, qui cantant canticum nouum; quod nemo poteſt cantare, niſi qui uirgo eſt. Hi ſunt primitiæ Dei, & agni, & ſine macula. Si uirgines primitiæ Dei ſunt; ergo uiduæ, & in matrimonio continentes, erunt poſt primitias, hoceſt, in ſecundo & tertio gradu. In ſecundo & tertio gradu uiduas ponimus, & maritatas: & hæretico furore dicimur damnare nuptias? Multa ſunt, quæ per omnem librum cauto moderamine de uirginitate, de uiduis, de nuptiis diximus. ſed breuitatis ſtudio unum adhuc ponam teſtimonium: cui non reor contradicturum, niſi eum, qui aut ſe inimicum probare uoluerit, aut uecordem. nam cum propoſuiſſem, quod Dominus iſſet ad nuptias in Cana Galilææ, poſt quædam etiam hæc addidi: Qui enim ſemel iuit ad nuptias, ſemel docuit eſſe nubendum: & tunc uirginitati poſſet officere, ſi nuptias poſt uirginitatem & uiduitatis caſtimoniam, non in gradu tertio, poneremus. nunc autem, cum hæreticorum ſit damnare coniugia, & dei ſpernere condicionem; quidquid de laude dixerint nuptiarum, libenter audimus. Eccleſia enim non damnat matrimonia, ſed ſubiicit; nec abiicit, ſed diſpenſat, ſciens (ſicut ſupra diximus) in domo magna, non ſolum eſſe uaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictila, & alia eſſe in honorem, alia in contumeliam; & quicumque ſe mundauerit, eum futurum eſſe uas honorabile & neceſſarium, in omne opus bonum præparatum. Quidquid,

Marginal notes: 1.Cor.6 | Gal.2 | Apoc.14 | Ioan.2 | 2.Tim.2

quid, inquam, de laude dixerint nuptiarum, libenter audimus. Laudari nuptias, libenter
audimus, & nuptias condemnamus? Eccleſia matrimonia non damnat, ſed ſubiicit. Veli-
tis nolitis, maritus ſubiicitur uirginitati & uiduitati. Eccleſia nuptias, ſed nuptias in ſuo ope
re permanentes, ſubiicit, non damnat; nec abiicit, ſed diſpenſat. In poteſtate ueſtra eſt, ſi
uelitis ſecundum pudicitiæ gradum ſcandere. Quid indignamini, ſi in tertio ſtantes, noli-
tis ad ſuperiora properare? Igitur cum toties, & tam crebro lectorem admonuerim; & per ſin
gula pene tractuum millia, cautus uiator inceſſerim, me ita recipere nuptias, ut eis con-
tinentes, uiduas, uiginesq. præferrem: debuerat prudens & benignus lector, etiã ea, quæ
uidentur dura, æſtimare de ceteris, & non, in uno atque eodem libro, criminari, me di-
uerſas ſententias protuliſſe. qnis enim tam hebes, & ſic in ſcribendo rudis eſt, ut idem lan-
det, & damnet? ædificata deſtruat, & deſtructa ædificet? &, cum aduerſarium uicerit, ſuo
nouiſſime mucrone feriatur? Si ruſticani homines, & uel rhetoricæ, uel dialecticæ artis igna
ri detraherent mihi; tribuerem ueniam imperitiæ; nec accuſationem reprehenderem, ubi
non uoluntatem in culpa cernerem, ſed ignorantiam: nunc uero, cum diſerti homines, &
liberalibus ſtudiis eruditi magis uelint lædere, quam intelligere; breuiter a me reſponſum
habeant, corrigere eos debere peccata, non reprehendere. Patet campus: ſtat ecõtra acies:
aduerſarii dogma manifeſtum eſt: & (ut Virgilianum aliquid inferam) illum aſpice contra,
Qui uocat: reſpondeant aduerſario: aliter teneant modum in diſputando, aliter uirgam in
docendo; & me, in libris ſuis, quid uel prætermiſerim, uel addiderim, doceant. Reprehen
ſores non audio, ſeqnor magiſtros. Delicata doctrina eſt, pugnanti ictus dictare de muro,
&, cum ipſe unguentis delibutus ſis, cruentum militem accuſare formidinis. Nec hoc di-
cens, ſtatim iactantiæ reus ſum, quod ceteris dormientibus ſolus certauerim: ſed hoc dico,
cautius eos poſſe pugnare, qui me uiderint uulneratum. Nolo tale certamen adeas, in quo
tantum te protegas; &, torpente dextra, ſiniſtra clypeum circumferas. aut feriendum tibi
eſt, aut cadendum. non poſſum te exiſtimare uictorem, niſi aduerſarium uidero trucida-
tum. Legimus, o eruditiſſimi uiri, in ſcholis pariter, & Ariſtotelea illa de Gorgiæ fonti-
bus manantia: ſimul didicimus, plura eſſe uidelicet genera dicendi; & inter cetera, aliud
eſſe γυμναστικῶς ſcribere, aliud δογματικῶς: in priori uagam eſſe diſputationem, & aduer-
ſario reſpondentem nunc hæc, nunc illa proponere: argumentari ut libet, aliud loqui, aliud
agere, panem, ut dicitur, oſtendere, lapidem tenere. In ſequenti autem aperta frons, &,
ut ita dicã, ingenuitas neceſſaria eſt. Aliud eſt, quærere; aliud, definire: in altero pugnan-
dum, in altero docendum eſt. Tu me ſtantem in prœlio, & de nita periclitantem ſtudioſus
magiſter doceas? Noli ex obliquo, & unde non putaris, uulnus inſerre: directo percute gla
dio. turpe tibi eſt hoſtem dolis ferire, non uiribus. quaſi non & hæc ars ſumma pugnantiũ
ſit, alibi minari, alibi percutere. Legite, obſecro uos, Demoſthenem: legite Tullium: ac,
ne forſitan rhetores uobis diſpliceant, quorum artis eſt, ueriſimilia magis, quam uera, di-
cere; legite Platonem, Theophraſtum, Xenophontem, Ariſtotelem, & reliquos, qui, de
Socratis fonte manantes, diuerſis cucurrere riuulis: quid in illis apertum, quid ſimplex eſt?
quæ uerba nõ ſenſuum? qui ſenſus non uictoriæ? Origenes, Methodius, Euſebius, Apol-
linarius, multis uerſuum millibus ſcribunt aduerſus Celſum, & Porphyrium. Cõſiderate,
quibus argumentis, & quam lubricis problematibus diaboli ſpiritu contexta ſubuertant:
& quia interdum coguntur loqui, non quod ſentiunt, ſed quod neceſſe eſt, dicunt aduer-
ſus ea, quæ dicunt gentiles. Taceo de Latinis ſcriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minu
çio, Victorino, Lactantio, Hilario; ne non tam me defendiſſe, quam alios uidear accuſaſ-
ſe. Paulum apoſtolum proferam: quem quotieſcumqne lego, uideor mihi non uerba audi
re, ſed tonitrua. legite epiſtolas eius, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Epheſios, in
quibus totus in certamine poſitus eſt: & uidebitis eum, in teſtimoniis, quæ ſumit de ueteri
teſtamento, quam artifex, quam prudens, quã diſſimnlator ſit eius, quod agit. uidentur
quidem uerba ſimplicia, & quaſi innocentis hominis, ac ruſticani, & qui nec facere, nec de-
clinare nouerit inſidias: ſed, quocumque reſpexeris, fulmina ſunt. hæret in cauſa: capit
omne, quod tetigerit: tergum uertit, ut ſuperet: fugam ſimulat, ut occidat. Calumniemur
ergo illum, atque dicamus ei: Teſtimonia, quibus contra Iudæos, uel ceteras hereſes uſus
es, aliter in ſuis locis, aliter in tuis epiſtolis ſonant. Videmus exempla captiua ſeruire tibi ad
uictoriam, quæ ſuis in uoluminibus non dimicant. Nonne nobis loquitur cum ſaluatore,
aliter foris, aliter domi loquimur? Turbæ parabolas, diſcipuli audiunt ueritatem. Propo-
Matth. 13 nit phariſæis Dominus quæſtiones, & non ediſſerit. Aliud eſt, docere diſcipulnm; aliud,
Eſa. 24 aduerſarium uincere. Myſterium, inquit, meum mihi, myſterium meum mihi, & meis.

Indigna-

Indignamini mihi, quod Iouinianum non docuerim, ſed uicerim. Immo indignantur iſ, qui illum anathematizatū dolent: & cum laudāt quod ſunt, accuſant quod eſſe ſe ſimulant. Quaſi uero rogandus fuerit, ut mihi cederet; & non, inuitus ac repugnans, in ueritatis uincula ducendus. Et hæc dicerem, ſi uincendi ſtudio contra regulam ſcripturarum quippiam locutus fuiſſem, &, ſicut uiri fortes in controuerſiis ſolent facere, culpam præmio redimerem. nunc uero, cum interpres magis Apoſtoli fuerim, quam dogmatiſtes, & commentatoris ſim uſus officio; quidquid durum uidetur, ei magis imputetur, quem expoſuimus, quam nobis, qui expoſuimus. niſi forte ille aliter dixit, & nos ſimplicitatem uerborum eius maligna interpretatione detorſimus. qui hoc arguit, de ipſis ſcripturis probet. Diximus: Si bonum eſt mulierem non tangere, malum ergo eſt tangere. nihil enim bono contrarium eſt, niſi malum. ſi autem malum eſt, & ignoſcitur: ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat: & cetera uſque ad propoſitionem alterius capituli. Hoc ideo ſubiecimus, quia Apoſtolus dixerat: Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat; & unaquæque ſuum uirum habeat. 1.Cor.7
In quo differunt uerba mea a ſenſu Apoſtoli? Niſi forte in eo, quod ille pronunciat, ego dubito: ille definit, ego ſciſcitor: ille aperte dicit: Bonum eſt homini mulierem non tangere: ego timide quæro, ſi bonum eſt mulierem non tangere. Si, dubitantis eſt, non confirmantis. Ille dicit: Bonum eſt non tangere: ego, quid bono contrarium eſſe poſſit, adiungo. Statimq. in conſequentibus: animaduertenda Apoſtoli prudentia. Non dixit: Bonum eſt homini uxorem non habere: ſed bonum eſt mulierem non tangere: quaſi & in tactu eius periculum ſit: quaſi, qui illam tetigerit, non euadat. Vides igitur, non de coniugibus nos exponere, ſed de coitu ſimpliciter diſputare, quod ad comparationem pudicitiæ & uirginitatis, & angelicæ ſimilitudinis, bonum ſit homini mulierem non tangere. Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, dicit Eccleſiaſtes. Si omnes creaturæ bonæ, ut a bono creatore conditæ; quo modo uniuerſa uanitas? Si terra uanitas; numquid & cæli, & angeli, & throni, dominationes, poteſtates, ceteræq. uirtutes? Sed quæ per ſe bona ſunt, ut a bono creatore condita, ad comparationem meliorum uanitas appellantur. uerbi gratia. Lucerna lampadis comparatione pro nihilo eſt: lampas ſtellæ comparatione non lucet: ſtellam lunæ confer, cæca eſt. lunam ſoli iunge, non rutilat. ſolem Chriſto confer, tenebræ ſunt. Ego ſum, inquit, qui ſum. Omnem igitur creaturam ſi Deo contuleris, non ſubſiſtit. Ne tradas, inquit, Heſter hereditatem tuam iis, qui non ſunt, idolis ſcilicet, & dæmonibus. Et certe erant idola, & dæmones, quibus ne traderentur orabat. In Iob quoque legimus, a Baldach dictum de impio: Auellatur de tabernaculo ſuo fiducia eius, & calcet ſuper eū quaſi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius ſocii eius, qui nō eſt: haud dubium quin diaboli: qui cum habeat ſocios; non autem haberet, niſi eſſet; tamen, quia Deo periit, non eſſe dicitur. Ergo ſecundum hunc comparationis ſenſum, malum diximus mulierem tangere; (licet uxoris nulla facta ſit mentio) quia bonum eſt non tangere. Et ſubiecimus: Virginitatem frumentum, nuptias hordeum, fornicationem ſtercus bubulum nuncupantes. Vtique frumentum & hordeum creatura Dei eſt. Verum in euangelio maior turba hordeaceis panibus, minor frumentaceis paſcitur. Homines, inquit, & iumenta ſaluos facies Domine. Aliis uerbis id ipſum locuti ſumus, quando aurum uirginitatem, argentum nuptias diximus, & centum quadraginta quattuor millia uirginum ſignatorum, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: in quo oſtendi uoluimus, omnes, qui uirgines non permanſerint, ad comparationem puriſſimæ & angelicæ caſtitatis, & ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti, eſſe pollutos. Quod ſi cui aſperum & reprehenſione dignum uidetur, tantam nos inter uirginitatem & nuptias feciſſe diſtantiam, quanta inter frumentum & hordeum eſt: legat ſanct Ambroſii de uiduis librum; & inueniet illum inter cetera, quæ de uirginitate & nuptiis diſputauit, etiā hoc dixiſſe. Neque ita coniugium prætulit Apoſtolus, ut ſtudia uirginitatis extingueret; ſed a continentiæ perſuaſione incipiens, ad incontinentiæ remedia deſcendit: & cum brauium ſupernæ uocationis fortibus demonſtraſſet, deficere tamen in uia neminem paſſus eſt, ita plaudens prioribus, ut non deſpiceret & ſequentes. didicerat enim & ipſe, quia Dominus Ieſus aliis panem hordeaceum, ne in uia deficerent, aliis corpus ſuum, ut ad regnum tenderent, demonſtrauit. Et in conſequentibus: Non ergo copula nuptialis quaſi culpa uitanda, ſed quaſi neceſſitatis ſarcina declinanda eſt. Lex enim aſtringit uxorem, ut in laboribus & triſtitia filios generet; conuerſio eius ad uirum ſit, ut ei ipſe dominetur. Ergo laboribus & doloribus in generatione filiorum addicitur nupta, non uidua: & dominatui uiri ſubditur copulata, non uirgo. Et in alio loco,

Margin notes: Eccl.1 — Exod.3 — Heſter 14 — Iob 18 — Ioan.6 — Pſal.35 — Act.14 — Ioan.6 — Matth.26 — Gen.3 — 1.Cor.7

Pretio, inquit, empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Videtis, quam euidens coniugalis ſit definitio ſeruitutis. Et poſt puſillum, Si igitur bonum coniugium ſeruitus eſt; malum quid eſt, quando nequeunt ſe inuicem ſanctificare, ſed perdere? Vniuerſa, quæ nos de uirginitate ac nuptiis lato ſermone diffudimus, ille breui arctauit compendio, in paucis multa comprehendens. Virginitas ab eo perſuaſio continentiæ, nuptiæ remedia incontinentiæ prædicantur. Et ſignificanter a maioribus ad minora deſcendens, uirginibus brauium ſupernæ uocationis oſtendit; nuptas, ne in nia deficiant, conſolatur. alios laudat, alios non deſpicit. coniugium hordeo, uirginitatem corpori Chriſti comparat. et puto multo minorem diſtantiam inter frumentum eſſe & hordeum, quam inter hordeum & corpus Chriſti. Denique nuptias dicit, quaſi neceſſitatis ſarcinam, declinandas, & definitionem eſſe euidentiſſimæ ſeruitutis. Et multa alia, quæ tribus libellis de uirginibus latiſſime perſecutus eſt. Ex quibus uniuerſis perſpicuum eſt, me nihil noui de uirginibus nuptiſq. dixiſſe, ſed maiorum in omnibus ſecutum eſſe ſententiam, tam huius uidelicet, quam reliquorum, qui de eccleſiaſticis dogmatibus diſputarunt: quorum æmulari exopto negligentiam potius, quam aliorum obſcuram diligentiam. Tumeant contra me mariti, quare dixerim: Oro te, quale illud bonum eſt, quod orare prohibet, quod corpus Chriſti accipere non permittit? Quando impleo mariti officium, non impleo continentis. Iubet

1. Theſſ. 5 idem Apoſtolus in alio loco, ut ſemper oremus. Si ſemper orandum eſt, numquam ergo coniugio ſeruiendum: quoniam, quotieſcumque uxori debitum reddo, orare non poſſum. hoc quare dixerim, perſpicuum eſt quia, interpretabar illud Apoſtoli dictum: Noli-

1. Cor. 7 te fraudare inuicem, niſi ſorte ex conſenſu ad tempus, ut uacetis orationi. Paulus apoſtolus dicit, quando coimus cum uxoribus, nos orare non poſſe. Si per coitum, quod minus eſt, impeditur, ideſt, orare: quanto plus, quod maius eſt, ideſt, corpus Chriſti pro-

1. Pet. 3 hibetur accipere? Petrus ad continentiam hortatur: Ne impediantur orationes noſtræ. Quod hic, quæſo, peccatum meum eſt? quid commerui? quid deliqui? Si turbidæ & nebuloſæ aquæ fluunt, non eſt alui culpa, ſed fontis. An iccirco arguor, quod de meo auſus ſum adiicere: Quale illud bonum eſt, quod corpus Chriſti accipere non permittit? Ad hoc breuiter reſpondebo. Quid eſt maius, orare, an corpus Chriſti accipere? utique accipere corpus Chriſti. Si per coitum, quod minus eſt, impeditur: multo magis, quod maius eſt.

1. Reg. 21 Diximus in eodem uolumine, panes propoſitionis ex lege non potuiſſe comedere Dauid & ſocios eius, niſi ſe triduo mundos a mulieribus reſpondiſſent: non utique a meretricibus,

Deut. 23 quod damnabatur a lege; ſed ab uxoribus, quibus licite iungebantur. Populum quoque,

Exod. 19 quando accepturus erat legem in monte Sina, tribus diebus iuſſum eſſe ab uxoribus abſtinere. Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant:

Rom. 14 quod nec reprehendo, nec probo: unuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundet: ſed ipſorū conſcientiam conuenio: qui eodem die poſt coitum communicant, &, iuxta Perſium, noctem flumine purgant. quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur eccleſias? an alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? quod in eccleſia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt; & tenebræ quoque lucent apud eum. Probet ſe unuſquiſque, & ſic ad corpus Chriſti accedat: non quod dilatæ communionis unus dies, aut biduum ſanctiorem efficiat Chriſtianum, ut, quod hodie non merui, cras uel perendie merear: ſed quod, dum doleo me non communicaſſe corpori Chriſti, abſtineam me pauliſper ab uxoris amplexu; ut amori coniugis amorem Chriſti præferam. Durum eſt, & non ferendum. quis hoc ſæcularium ſuſtinere poteſt? Qui poteſt ſuſtinere, ſuſtineat: qui non poteſt, ipſe uiderit. nobis curæ eſt, non quid unuſquiſque poſſit, aut uelit, ſed, quid ſcripturæ præcipiant,

1. Cor. 7 dicere. Illud quoque in commentariolis meis eiuſdem Apoſtoli carpitur, in quibus dixi: Verum ne quis putet ex eo, quod ſequitur: Vt uacetis orationi, & iterum ad ipſum reuertimini: Apoſtolum hoc uelle, & nō propter maiorē ruinam concedere: ſtatim infert, ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ueſtram. Pulchra nimirum indulgentia; Et iterum reuertimini ad id ipſum; quod erubeſcit ſuo uocare nomine; quod tentationi præfert ſatanæ; quod cauſam habet incontinentiā. Laboramus quaſi obſcurum diſſerere, cum expoſuerit ipſe, qui ſcripſit: Hoc autem dico, inquit, iuxta indulgentiā, nō ſecundum imperium. Et muſſitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiam, ſed præceptum: quaſi non eodem modo ſecunda & tertia matrimonia concedantur, & reliqua. Quid hic locutus ſum, quod Apoſtolus non dixerit? Nimirum illud, quod erubeſcit ſuo uocare nomine? Ego arbitror, quando dicit, Ad id ipſum, & rem ipſam tacer, non eum nominare palam coitum, ſed uerecunde oſtendere. An quia ſequitur, Quod tentationi præfert ſatanæ, quod habet cauſam incon-

incontinentiam? nonne alio uerborum ordine id ipſum eſt, ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ueſtram? An quia dixi, Et muſſitamus adhuc nuptias uon uocare indulgentiam, ſed præceptum? quod ſi durum eſt, imputetur Apoſtolo, qui ait: Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium: non mihi, qui, excepto præpoſtero ordine, nec ſenſum, uec uerba mutaui. Tranſeamus ad reliqua: epiſtolari euim breuitate feſtinat oratio. Dico, inquit Apoſtolus, inuuptis, & uiduis: bonum eſt eis, ſi ſic permanſerint, ut ego: ſi autem ſe nou coutinent, uubant: melius eſt enim nubere, quam uri. Quod capitulum nos ſic interpretari ſumus. Poſtquam nuptis conceſſerat uſum coniugii; & oſtenderat, ipſe quid uellet, quid ue coucederet; tranſit ad inuuptas, & uiduas; & ſui proponit exemplum; & felices uocat, ſi ſic permanſeriut; ſi autem ſe uon contineut, uubant: id ipſum dicens, quod ſupra: Propter fornicatiouem autem, & ne tentet uos ſatanas propter incoutinentiam ueſtram. Redditq. cauſam, cur dixerit; Si ſe nou contiuent, nubant: melius eſt enim nubere, quam uri. Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri. Tolle ardorem libidinis, & non dicet, Quia melius eſt uubere. Melius, ſemper ad comparationẽ deterioris reſpicit, uou ad ſimplicitatem incomparabilis per ſe boni. Velut ſi diceret: melius eſt unum oculum habere, quam nullum. Et poſt paululum, cum apoſtropham feciſſem ad Apoſtolum, intuli: Si per ſe bonæ nuptiæ ſunt, uoli eas incendio cõparare: ſed dic ſimpliciter, bouum eſt uubere. Suſpecta eſt mihi bonitas eius rei, quã maguitudo alterius mali malum cogit eſſe inferius. Ego autem uõ leulus malum, ſed ſimplex per ſe bonum uolo. Vult Apoſtolus innuptas & uiduas abſque coitu permanere, & ad exemplnm ſui prouocat; & feliciores uocat, ſi ſic permanſerint. ſi autem ſe continere nou poſſunt; & ardorem libidinis nou tam contiuentia uolunt, quam fornicatione reſtiuguere; melius eſt nubere, quã uri. Ad quod nos intulimus: Ideo melins eſt nnbere, quia peius eſt uri: uon noſtram ſententiam proferentes, ſed interpretantes illud Apoſtoli, Melius eſt nubere, quam uri, ideſt, melius eſt maritum ducere, quam fornicari. Si uri, uel fornicari bonum eſſe docueris; tunc bono melius præferetur. Si autem uubere melius eſt, quod malo præfertur: uou eſt germanæ & puræ integritatis, uec eius beatitudiuis, quæ angelis comparatur. Si dixero; melius eſt uirginem eſſe, quam uuptam: bono melius prætuli. ſi autem alterum gradum fecero; melius eſt nubere, quam fornicari: ibi nou bono melius, ſed malo bonum prætuli. Multa diuerſitas eſt inter id melius, quod nnptiis, & inter id, quod fornicatioui anteponitur. Obſecro te, quid in hac diſſertione peccaui? Propoſitum mihi erat, uon ad meam uoluntatem ſcripturas trahere, ſed id dicere, quod ſcripturas uelle intelligebam. Commentatoris officium eſt, uon quid ipſe uelit, ſed, quid ſentiat ille, quẽ interpretatur, expouere. alioqui, ſi contraria dixerit, non tam interpres erit, quam aduerſarius eius, quẽ nititur explanare. Certe, ubicumque ſcripturas uon interpretor, & libere de meo ſenſu loquor, arguat me cui libet, durum quid dixiſſe contra nuptias. quod ſi nou repererit; quidquid nel auſterum eſſe uidetur, uel durũ, ld ſcriptoris auctoritati, nou iuterpretis officio deputer. Illud nero ferre quis poſſet, quod in me reptehenditur, quare expouens capitulũ Apoſtoli, in quo de coniugibus ſcripſit, Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi, dixerim: Nos ignari rerum putabamus nuptias ſaltẽ carnis habere lætitiam. Si autem uubentibus & iu carue tribulatio eſt, in qua ſola uidebantur habere delicias: quid erit reliquum, propter quod uubant; cum & in ſpiritu, & iu anima, & in ipſa carne tribulatio ſit? Quæ hæc condemnatio matrimonii eſt, ſi iufantum uagitus, filiorum mortes, diuortia, damua domus, & cetera huiuſmodi tribulatiouem diximus nuptiarum? Dum adhuc uiueret ſanctæ memoriæ Damaſus, librum contra Heluidium de beatæ Mariæ uirginitate perpetua ſcripſimus: in quo neceſſe fuit nobis, ad uirginitatis beatitudiuem prædicandam, multa de moleſtiis dicere uuptiarum. Num uit egregius, & ernditus in ſcripturis, & uirgo, Eccleſiæ uirginis doctor, aliquid iu illo ſermone teprehendit? In libro quoque ad Euſtochium multo duriora de uuptiis diximus; & uemo ſuper hac re læſus eſt. Amator quippe caſtitatis, præcouium pudicitiæ intenta aure captabat. Lege Tertullianum, lege Cyprianum, lege Ambroſium; & cum illis me uel accuſa, uel libera. Inuentæ ſunt Plautinæ familiæ, & ſcioli tantum ad derrahendum, qui in eo ſe doctos oſtentare uelint, ſi omnium dicta lacerent, & in una atque eadem cauſa utrumque, ideſt, & me & aduerſarium reprehendant: ut, cum e duobus alterũ ueceſſe ſit uincere, ambos uictos eſſe contendant. Porro, ubi de digamis, & trigamis differentes diximus, Melius eſt, licet alterum & tertium, unum uirum noſſe, quam plurimos; ideſt, tolerabilius eſt uni homini proſtitutam eſſe, quam multis; nonne ſtatim, cur hoc dixerim, ſubiecimus? Siquidem & illa in euangelio Samaritana, ſextum maritum habere ſe Ioau.4

dicens,arguitur a Domino, quod nõ ſit uir eius. Ego etiam nunc libera uoce proclamo,non
damnari in Eccleſia digamiam, immo nec trigamiam; & ita licere quinto, & ſexto, & ultra,
quo modo & ſecundo marito nubere: ſed quo modo non damnantur iſtæ nuptiæ, ita nec
prædicantur. Solatia miſeriæ ſunt, non laudes continentiæ. unde & in alio loco dixi: Vbi
unus maritus exceditur, nihil refert, ſecundus, an tertius ſit: quia deſinit eſſe monogamus.
Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, &, ſi
dici poteſt, octogamos: habeat, cui libet, octauum maritum, & eſſe deſinat proſtituta. Ve-
Gen.1 niam & ad illum locum, in quo arguor, quare dixerim dumtaxat, iuxta Hebraicam ueri ta-
tem, in die ſecundo nõ additum, ſicut in primo, & in tertio, & reliquis: Vidit deus, quia bo-
num eſt: ſtatimq. ſubiecerim, nobis intelligentiam derelinqui; non eſſe bonum duplicem
Gen.7 numerum, qui ab unione diuidat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Vnde & in arca Noe,
omnia animalia, quæcunque bina ingrediuntur, immunda ſunt. Impar numerus eſt mun-
dus. In hoc neſcio quid reprehendatur interim de ſecunda die: utrum quia ſcriptum eſt, &
ſcriptum eſſe non diximus: an, quia etiam ſi ſcriptum eſt, nos aliter intelleximus, quam
ſcripturæ ſimplicitas patitur. Scriptum non eſſe, in ſecundo die uidit Deus quia bonum
eſt: non meum accipiant teſtimonium, ſed cunctorum Hebræorum, & aliorum interpre-
tum, Aquilæ uidelicet, & Symmachi, & Theodotionis. Si autem ſcriptum non eſt, cum in
ceteris diebus ſcriptum ſit: aut reddant aliam probabiliorem cauſam, quare non ſcriptum
ſit; aut, ſi non repererint, ingratis ſuſcipiant quod a nobis dictum eſt. Porro ſi in arca Noe
omnia animalia, quæ bina ingrediuntur, immunda ſunt, & impar numerus mundus eſt; &
hoc ſcriptum eſſe nemo dubitat: quare ſcriptum ſit, ediſſerant. ſi autem non ediſſerunt;
quod a me expoſitum eſt, uelint nolint, ſuſcipient. Aut profer meliores epulas, & me conui
ua utere: aut qualicumque noſtra cænula cõtentus eſto. Scilicet nunc enumerandum mihi
eſt,qui eccleſiaſticorum de impari numero diſputarunt, Clemens, Hippolytus, Origenes,
Dionyſius, Euſebius, Didymus, noſtrorumq. Tertullianus, Cyprianus, Victorinus, Lactan-
tius, Hilarius; quorum Hilarius de ſeptenario, ideſt, impari numero diſſerens, quæ & quãta
dixerit, ad Fortunatum liber illius teſtimonio eſt. An forſitan Pythagorã, & Architam Ta-
rentinum, & Scipionem in ſexto de republica, de impari numero proferam diſputantes? Et
ſi hos audire noluerint obtrectatores mei; grammaticorum ſcholas eis faciam conclamare,
Numero deus impare gaudet. Grande piaculum. euerſæ ſunt eccleſiæ: orbis audire non po
teſt, ſi mundiorem uirginitatem diximus eſſe,quam nuptias; ſi parem numerũ impari ſubie
cimus; & ueteris teſtamẽti typos euangelicæ ueritati proſeciſſe monſtrauimus. Cetera,quæ
in libro noſtro reprehenſa ſunt, uel leniora puto, uel ad eundem ſenſum pertinentia. unde
ad ea reſpondere nolui; ne & libelli excederem magnitudinem; & tuo uiderer ingenio dif-
fidere; quem patronum cauſæ meæ ante habui, quam rogarem. Igitur hoc extrema uoce
proteſtor, me nec damnaſſe nuptias, nec damnare; reſpondiſſe aduerſario, non meorum
inſidias formidaſſe. Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, ſed quia magis
mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confeſſio eſt; quo ipſe careas, id in aliis præ-
dicare. Numquid, quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror uolatus, nec colum-
bam prædico, quod Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas? Nullus ſe deci-
piat: nemo blando adulatore ſe præcipitet. Prima eſt uirginitas a prima natiuitate, ſecunda
Matth.6 uirginitas a ſecunda natiuitate. Non eſt meus ſermo, antiqua ſententia eſt: Nemo poteſt
duobus dominis ſeruire, carni, & ſpiritui. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus
autem aduerſus carnem: hæc adinuicem ſibi aduerſantur: ut non, quæ uolumus, illa facia
mus. Quando aliquid tibi aſperum uidetur in noſtro opuſculo; non ad mea uerba reſpi-
cias, ſed ad ſcripturam, unde mea tracta ſunt uerba. Chriſtus uirgo, mater uirginis noſtri
Ioan.20 uirgo perpetua, mater & uirgo. Ieſus enim clauſis ingreſſus eſt oſtiis: & in ſepulcro eius,
Luc.23 quod nouum & in petra duriſſima fuerat exciſum, nec antea quis, nec poſtea poſitus eſt.
Cant.4 Hortus concluſus, fons ſignatus: de quo fonte ille fluuius manat iuxta Ioel, qui irrigat tor
Ioel 3 rentem, uel funium, uel ſpinarum; funium peccatorum, quibus ante alligabamur; ſpina-
Ezech. 44 rum, quæ ſuffocant ſementem patrisfamilias. Hæc eſt porta orientalis, ut ait Ezechiel, ſem
per clauſa, & lucida, operiens in ſe uel ex ſe proferens ſancta ſanctorum, per quã ſol iuſtitiæ
& pontifex noſter ſecundum ordinẽ Melchiſedek ingreditur, & egreditur. Reſpondeant mi
Ioan.20 hi, quo modo Ieſus ingreſſus eſt clauſis oſtiis, cum palpandas manus, & latus conſideran-
Luc.24 dum, & oſſa carnemq. monſtrauerit; ne ueritas corporis, phantaſma putaretur: & ego re-
ſpondebo, quo modo ſancta Maria ſit & mater, & uirgo, uirgo poſt partum, mater ante-
quam nupta. Igitur, ut dicere cœperamus, Chriſtus uirgo, uirgo Maria, utriuſque ſexus
uirginitatem

uirginitatem dedicauere. Apoſtoli uel uirgines, uel poſt nuptias cōtinentes: epiſcopi, pre byteri, diaconi aut uirgines eliguntur, aut uidui, aut certe poſt ſacerdotium in æternum pudici. Quid nobiſmet ipſis illudimus, & iraſcimur, ſi, ſubantibus nobis ſemper ad coitum, præmia pudicitiæ denegentur? Volumus opipare comedere, uxorum adhærere complexibus, & in numero uirginum, & uiduarum regnare cum Chriſto? idem ergo habebit fames præmium, & ingluuies? ſordes, & munditiæ, ſaccus, & ſericum? Lazarus recepit mala in uita ſua; & diues ille purpuratus, craſſus, & nitidus, fruitus eſt carnis bonis, dum adiuueret; ſed diuerſa poſt mortem tenent loca. miſeriæ deliciis, & deliciæ miſeriis commutantur. in noſtro arbitrio eſt, uel Lazarum ſequi, uel diuitem. Luc.16

ARGVMENTVM.

In monachum quendam, qui libros ſuos contra Iouinianum hæreticum ab eo alioqui conuiſſet, quaſi in eis matrimonio detraxiſſet, cauillabatur, Domnioni amico reſpondens, ſurſum, ac deorſum miris illum iocis exagitans, inuehitur.

HIERONYMI AD DOMNIONEM
Apologeticon.
EPISTOLA LI.

LITTERAE tuæ & amorem pariter ſonant, & querelam; amorem tuum, quo ſedulo monens, etiam quæ tuta ſunt, in nobis pertimeſcis: querelam eorum, qui non amant, &, quærentes occaſionem in peccatis, garriunt aduerſus fratrem ſuum, & contra filium matris ſuæ ponunt ſcandalum. ſcribis enim, monachum, immo neſcio quem de triuio, de compitis, de plateis circumforaneum, rumigerulum, uafrum tantum ad detrahendum, qui per trabem oculi ſui feſtucam alterius uitatur eruere, concionari aduerſum me, & libros, quos contra Iouinianum ſcripſi, canino dente rodere, lacerare, conuellere; hunc dialecticum urbis ueſtræ, & Plautinæ familiæ columen, non legiſſe quidem κατηγορίας Ariſtotelis, non περὶ ἑρμηνείας, non τοπικὰ, non ſaltem Ciceronis τόπους, ſed per imperitorum circulos, muliercularumq. συμπόσια, ſyllogiſmos texere, & quaſi ſophiſmata noſtra callida argumentatione diſſoluere. Stultus ego, qui me putauerim hæc abſque philoſopbis ſcite non poſſe, qui meliorem ſtyli partem eam legerim, quæ deleret, quam quæ ſcriberet. Fruſtra ergo Alexandri uerti commentarios: nequidquam me doctus magiſter per εἰσαγωγὴν introduxit ad logicam: &, ut humana contemnam, ſine cauſa Gregorium Nazianzenum, & Didymum in ſcripturis ſanctis catechiſtas habui: nihil mihi profuit Hebræorum eruditio, & ab adoleſcentia uſque ad hanc ætatem quotidiana in lege, prophetis, euangeliis, apoſtolisq. meditatio. Inuentus eſt homo abſque præceptore perfectus, πνευματοφόρος, ἔνθεος, καὶ αὐτοδίδακτος, qui eloquentia Tullium, argumentis Ariſtotelem, prudentia Platonem, eruditione Ariſtarchum, multitudine librorum Chalcenterum, Didymum ſcientia ſcripturarũ, omnesq. ſui temporis uincat tractatores. Denique dicitur materiam poſcere, & Carneadeum aliquid referens, in utramque partem, boceſt, & pro iuſtitia & contra iuſtitiam diſputare. Liberatus eſt mundus a periculo; & hereditariæ, nel centumuirales cauſæ de barathro erutæ; quod hic, forum negligens, ſe ad Eccleſiam tranſtulit. Quis, hoc uolente, fuiſſet innoxius? quem criminoſum non huius ſeruaſſet oratio, cum cœpiſſet in digitis partiri cauſam, & ſyllogiſmorum ſuorum retia tendere? nam ſi applosiſſet pedem, intendiſſet oculos, rugaſſet frontem, iactaſſet manum, uerba tonaſſet, tenebras illico ob oculos offudiſſet iudicibus. Nec mirum, ſi me & abſentem iamdiu, & abſque uſu Latinæ linguæ, ſemigræculum barbarumque, homo latiniſſimus & facundiſſimus ſuperet, cum præſentem Iouinianum, Ieſu bone qualem & quantum uirum, cuius nemo ſcripta intelligeret, dignum qui ſibi caneret tantum & muſis, eloquentiæ ſuæ mole oppreſſerit. Quæſo igitur te pater cariſſime, ut moneas eum, ne loquatur contra propoſitum ſuum; ne caſtitatem, habitu pollicens, uerbis deſtruat; ne uirgo, uel continens, (ipſe enim uiderit, quid eſſe ſe iactet) maritatas uirginibus comparet; & fruſtra aduerſus hominẽ diſertiſſimũ tanto tempore digladiatus ſit. Audio præterea eum libenter uirginum & uiduarum cellulas circumire, &, adducto ſupercilio, de ſacris inter eas litteris philoſophari. Quid in ſecreto, quid in cubiculo mulierculas docet? Vt hoc ſciant uirgines, quod maritatas; ut florem

Luc.6

ætatis non negligant; ut comedant, & bibant, & balneas adeant, munditias appetant, unguenta non ſpernant? an magis ieiunia, & pudicitiam, & illuuiem corporis? utique illa præcipit, quæ plena uirtutis ſunt. Fateatur ergo publice, quod domi loquitur: aut, ſi & domi eadem docet, quæ & publice; a puellarum conſortio ſeparandus eſt. Miror autem, non erubeſcere, iuuenem, & monachum, ut ſibi uidetur, diſertum, cuius de ore ueneres fluunt, qui tantæ in ſermocinando elegantiæ eſt, ut comico ſale ac lepore conſperſus ſit, luſtrare nobilium domos, hærere ſalutationibus matronarum, religionem noſtram paganam facere, & fidem Chriſti contentione torquere uerborum, atque inter hæc fratri ſuo detrahere.
Iacob 3 Vtique, ſi errare me arbitratus eſt, (in multis enim offendimus omnes; &, ſi quis in uerbo non peccat, hic perfectus eſt uir) debuit uel arguere, uel interrogare per litteras, quod uir eruditus & nobilis fecit Pammachius: cui ego reſponſum dedi, ut potui; & epiſtola longiore diſſerui, quo quidque ſenſu dixerim. Imitatus ſaltē fuiſſet tuam uerecundiā, qui ea loca, quæ ſcandalum quibuſdam facere uidebantur, excerpta de uolumine per ordinē digeſſiſti, poſcens ut uel emendarem, uel exponerē; & non tantæ me putaſti dementiæ, ut in uno atque eodem libro & pro nuptiis, & contra nuptias ſcriberē. Parcat ſibi, parcat mihi, parcat nomini Chriſtiano. monachum ſe eſſe non loquendo, & diſcurſando, ſed tacendo, & ſe-
Thr. 3 dendo nouerit. Legat Hieremiam, dicentem; Bonum eſt uiro, cū portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit ſolus, & tacebit: quia tulit ſuper ſe iugum. Aut, ſi certe in omnes ſcriptores cenſoriam accepit uirgulam; & iccirco ſe eruditum putat, quia Iouinianum ſolus intelligit; eſt quippe prouerbium: Balbum melius balbi uerba cognoſcere: πάντας συγγραφεῖς pellamus Attilio iudice. Ipſe quoque Iouinianus, συγγραφεὺς ἀγράμματος, iuſtiſſime proclamabit: quod me dānant epiſcopi, non eſt ratio, ſed cōſpiratio. Nolo mihi ille uel ille reſpondeat; quorum me auctoritas opprimere poteſt, docere non poteſt. Scribat contra me uir, cuius & ego linguam intelligam; quem cum uicero, omnes homines ſimul uicerim. ego enim bene noui. Experto credite, quantus in clypeum aſſurgat, quo turbine torqueat haſtam. Fortis eſt, & in diſputando nodoſus, & tenax, & qui obliquo & acuminato pugnet capite. Sæpe de nocte uſque ad ueſperam contra nos in plateis clamauit: habet latera, & athletarum robur, & belle corpulentus eſt. Videtur mihi occulte mei dogmatis eſſe ſectator. Præterea numquam erubeſcit; nec conſiderat, quid, ſed quantum dicat; & in tantam uenit opinionem eloquentiæ, ut ſoleant dicta eius Citratorum eſſe dictata. Quoties me iſte in circulis ſtomachari fecit, & adduxit ad choleram? quoties conſpuit, & conſputus abſceſſit? Sed hæc uulgaria ſunt, & a quolibet de ſectatoribus meis poſſunt fieri: ad libros prouoco, ad memoriam in poſteros tranſmittendam. Loquamur ſcriptis, ut de nobis tacitus lector iudicet; ut, quo modo ego diſcipulorum gregem duco, ſic ex huius nomine Gnathonici, uel Phormionici uocentur. Non eſt grande, mi Domnion, garrire per angulos, & medicorū tabernas, ac de mundo ferre ſententiā: hic benedixit, ille male: iſte ſcripturas nouit, ille delirat: iſte loquax, ille infantiſſimus eſt. Vt de omnibus iudicet, cuius hoc iudicio meruit? Contra quemlibet paſſim in triuiis ſtrepere, & congerere maledicta, nō crimina, ſcurrarum eſt, & paraſitorum. Moueat manū; figat ſtylum; cōmoneat ſe, &, quidquid poteſt, ſcriptis oſtendat: det nobis occaſionem reſpondendi diſertitudini ſuæ. Poſſum remordere, ſi uelim: poſſum genuinū dentem læſus infigere. Et nos didicimus litteras, Et nos ſæpe manum ferulæ ſubduximus. De nobis quoque dici poteſt, Fenum habet in cornu, longe fu-
Eſa. 50 ge. Sed magis uolumus eſſe diſcipuli eius, qui ait: Dorſum meū poſui ad flagella, & faciem
1. Petr. 2 meā non auerti a confuſione ſputorū. Qui cum malediceretur, non remaledixit: & poſt alapas, crucē, flagella, blaſphemias, nouiſſime pro crucifigentibus deprecatus eſt, dicens: Pa-
Luc. 23 ter ignoſce eis: quod enim faciunt, neſciunt. Et ego ignoſco errori fratris: intelligo, quia diaboli arte deceptus eſt. Inter mulierculas ſciolus ſibi & eloquens uidebatur: poſtquā Romam mea opuſcula peruenerunt, quaſi æmulū exhorruit, & de me quoque captauit gloriā, ut nullus eſſet in terris, qui non eius eloquentiæ diſpliceret, exceptis iis, quorum potentiæ nō parcit, ſed cedit, immo quos nō honorat, ſed metuit. Voluit ſcilicet homo peritiſſimus, ut ueteranus miles, uno rotatu gladii percutere utrūque, & oſtendere populis, quod, quidquid ipſe uellet, hoc ſcriptura ſentiret. Dignetur igitur nobis ſermonē ſuum mittere, & non reprehendendo, ſed docēdo garrulitatem noſtrā corrigere. tunc intelliget aliam uim fori eſſe, aliam triclinii, non æque inter fuſos & calathos puellarū, & inter eruditos uiros de diuinæ legis dogmatibus diſputari. nunc libere & impudēter iactat in uulgus, & perſtrepit, damnat nuptias; & inter uteros tumentes, infantium uagitus, & lectulos maritorum, quid Apoſtolus dixerit, tacet, ut me ſolum in inuidiam uocet. cum autem ad libros uenerit,

& pedem

& p dem pedi contulerit, & uel propoſuerit aliquid de ſcripturis, uel audierit proponentem, tunc ſudabit, tunc hærebit: procul Epicurus, longe Ariſtippus: ſubulci non aderunt; ſeta ſcropha non grunniet. Et nos tela, pater, ferrumq. baud debile dextra Spargimus; & noſtro ſequitur de uulnere ſanguis. Porro, ſi nō uult ſcribere, & tantum maledictis agendum putat; audiat, tot interiacentibus terris, fluctibus, populis, ſaltem boc clamoris mei: Non damno nuptias, non damno coniugium: et ut certius ſententiam meam teneat, uolo omnes, qui propter nocturnos forſitan metus ſoli cubitare non poſſunt, uxores ducere.

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVM, *Paulæ generum, & Marcellæ conſobrinum, quod eius exemplaria contra Iouinianum, quibus multi offendebantur, occultauerit, laudat: uerum, quia id ubique fieri non poterat, Apologeticum pro eis mittit, & amicum, iamiam futurum ſacerdotem, ad ſacrarum litterarum ſtudium, & ſuorum operum lectionē hortatur.*

HIERONYMVS AD PAMMACHIVM,

pro libris ſuis aduerſus Iouinianum.

EPISTOLA LII.

CHRISTIANI interdum pudoris eſt, etiam apud amicos tacere, & humilitatem ſuam magis ſilentio conſolari, quam, retrectando ueteres amicitias, ambitionis crimen incurrere. Quamdiu tacuiſti, tacui, nec umquam expoſtulare ſuper bac re uolui; ne non amicum quærere, ſed potentiorem uiderer expetere: nunc autem prouocatus officio litterarum, primas partes ſemper habere tentabo, & non tam reſcribere, quam ſcribere; ut & uerecunde bucuſqne tacuiſſe, & uerecundius loqui cœpiſſe cognoſcar. De opuſculis meis contra Iouinianum, quod & prudenter & amanter feceris exemplaria ſubtrahendo, optime noui. ſed nihil profuit iſta diligentia, cum aliquanti ex urbe uenientes, mihi eadem lectitarent, quæ ſe Romæ excepiſſe referebant. in hac quoque prouincia iam libri fuerant diuulgati: et, nt ipſe legiſti, neſcit uox miſſa reuerti. nō ſum tantæ felicitatis, quantæ plerique huius temporis tractatores, ut nugas meas, quando uoluerim, emendare poſſim. ſtatim, ut aliquid ſcripſero, aut amatores mei, aut inuidi, diuerſo quidem ſtudio, ſed pari certamine, in uulgus noſtra diſſeminant; & uel in laude, uel in uituperatione nimii ſunt, non meritum ſtyli, ſed ſuum ſtomachū ſequentes. itaque, quod ſolnm facere potui, apologeticum ipſius operis tibi miſi, quem προσφώνημα, & te poſcente edidi. quem cum legeris; aut ipſe pro nobis ceteris ſatisfacies; aut, ſi tu quoque narem contraxeris, illam Apoſtoli περικοπὴν, in qua de uirginitate & nuptiis diſputat, aliter differere compelleris. Nec hoc dico, quod te ad ſcribendum prouocem; cuius in ſacris litteris ſtu- 1.Cor.7
dium mihi præfero; ſed ut alios, qui nos lacerant, hoc facere compellas. Norunt litteras: uidentur ſibi ſcioli: poſſunt me non reprehendere, ſed docere. ſi quid ſcripſerint, magis ex operis eorum cōparatione mea interpretatio negligetur. Lege, quæſo te, & diligenter Apoſtoli nerba conſidera: & tunc uidebis, me propter calumniam declinandam multo plus, quam ille uoluit, in maritos fuiſſe clementem. Origenes, Dionyſius, Pierius, Euſebius Cæſarienſis, Didymus, Apollinarius latiſſime banc epiſtolam interpretati ſunt: quorum Pierius cum ſenſum Apoſtoli uentilaret, atque ediſſereret, & propoſuiſſet illud exponere: Volo autē omnes eſſe ſicut me ipſum: adiecit: ταῦτα λέγων ὁ Παῦλος ἄντικρυς ἀγαμίαν κηρύσσει. Quod hic, quæſo, peccatum meum eſt, quæ duritia? Vniuerſa, quæ ſcripſi, huic ſententiæ comparata leuiſſima ſunt. Reuolue omnium, quos ſupra memoraui, commentarios; & eccleſiarum bibliothecis fruere; & magis conciro gradu ad optata cœptaq. peruenies. Audio totius in te urbis ſtudia concitata: audio pontificis & populi uoluntatem pari mente congruere. Minus eſt tenere ſacerdotium, quam mereri. Libros ſedecim propbetarum, quos in Latinum de Hebræo ſermone uerti, ſi legeris, & delectari te boc opere comperero; prouocabis nos, etiam cetera clauſa armario non tenere. Tranſtuli nuper Iob in lingnam noſtram: cuius exemplar a ſancta Marcella, conſobrina tua, poteris mutuari. Lege eundem Græcum & Latinum; & ueterem editionem noſtræ translationi compara: & liquido peruidebis, quantum diſtet inter ueritatem, & mendacium. Miſeram quædam τῶν ὑπομνημάτων in prophetas duodecim ſancto patri Domnioni, Samuelem quoque & Malachim, ideſt quattuor Regum libros.

libros, quæ ſi legere nolueris; probabis, quantæ difficultatis ſit diuinam ſcripturam, & maxime prophetas intelligere, & interpretum uitio, quæ apud ſuos puriſſimo curſu orationis labuntur, apud nos ſcatere uitiis. Porro eloquentiam, quam pro Chriſto in Cicerone contemnis, in paruulis ne requiras. eccleſiaſtica interpretatio, etiam ſi habet eloquii uenuſtatem, diſſimulare eam debet, & fugere; ut non otioſis philoſophorum ſcholis, paucisq. diſcipulis, ſed uniuerſo loquatur hominum generi.

ARGVMENTVM.

RIPARIVS presbyter ſcripſerat ad D. Hieronymum, quo modo Vigilãtius hæreticus in martyrum reliquias, & ſollemnes, quæ in eorum templis fiebant Chriſtianorum Vigilias, ſicut Nouatores hodie faciunt, debacchaetur. reſpondens nunc ei uir ſanctus, ueluti quodam pugnæ præludio uelitatus, hæreſim generatim percutit, oſtendens, ſi hæretici librum mittat, ſe longiori oratione eius ineptiis reſponſurum.

HIERONYMVS ADVERSVS VIGILANTIVM,
ad Riparium presbyterum.

EPISTOLA LIII.

ECCEPTIS primum litteris tuis, non reſpondere, ſuperbiæ eſt; reſpondere, temeritatis. De his enim rebus interrogas, quæ & proferre, & audire ſacrilegiũ eſt. Ais, Vigilantium, qui κατ' ἀντίφρασιν hoc uocatur nomine; nam Dormitantius rectius diceretur; os fœtidum rurſum aperire, & putorem ſpurciſſimum contra ſanctorũ martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas ſuſpicimus, appellare cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa ueneremur. O infelicem hominem, & omni lacrymarum fonte plangendum; qui hæc dicens, non ſe intelligat eſſe Samaritanum, & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam uaſa, quæ in eadem domo fuerint, pollui ſuſpicantur, ſequentes occidentem litteram, & non uiuificantem ſpiritum. Nos autem non dico martyrum reliqnias, ſed ne ſolem quidem, & lunam, non angelos, non archangelos, non cherubim, non ſeraphim, & omne nomen, quod nominatur & in præſenti ſæculo & in futuro, colimus, & adoramus; ne ſeruiamus creaturæ potius, quam creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Honoramus autem reliquias martyrum, nt eum, cuius ſunt martyres, adoremus. Honoramns ſeruos, ut honor ſeruorum redundet ad Domi-
Matth.10 num, qui ait: Qui uos ſuſcipit, me ſuſcipit. Ergo Petri & Pauli immundæ ſunt reliquiæ? er-
Deut.34 go Moyſi corpuſculum immũdum erit, quod iuxta Hebraicam ueritatem ab ipſo ſepultum
eſt Domino? & quotieſcumque apoſtolorum, & prophetarum, & omnium martyrum baſilicas ingredimur, toties idolorum templa ueneramur? accenſiq. ante tumulos eorum cerei, idololatriæ inſignia ſunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in auctoris caput, & inſanum cerebrum uel ſanet aliquando, uel deleat, ne rantis ſacrilegiis ſimplicium animæ ſubuertan-
Mar.16 tur. Ergo & Domini corpus, in ſepulcro poſitum, immnndum fuit? et angeli, qui candidis
ueſtibus utebantur, mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias, ut poſt multa ſæcula Dormitantius ſomniaret, immo eructaret immundiſſimam crapulam; & cum Iuliano perſecutore, ſanctorum baſilicas aut deſtrueret, aut in templa conuerteret? Miror ſanctum epiſcopnm, in cuius parochia eſſe presbyter dicitur, acquieſcere furori eius, & non uirga
1.Cor.5 apoſtolica, uirgaq. ferrea confringere uas inutile, & tradere in interitum carnis, nt ſpiritus
Pſal.49 ſaluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris
Pſal.100 portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores ter-
Pſal.138 ræ, ut diſperderem de Ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterum: Nonne
odientes te, Domine, odio habui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos. Si non ſunt honorandæ reliquiæ martyrum, qno modo legimus: Pretioſa in con-
Pſal.115 ſpectu Domini mors ſanctorum eius? Si oſſa mortuorum polluunt contingentes, quo modo
4.Reg.13 Eliſæus mortuus mortuum ſuſcitauit, & dedit uitam corpus, quod iuxta Vigilantium iace-
bat immnndum? Ergo omnia caſtra Iſraelitici exercitus & populi Dei fuere immunda, qnia
Exod.13 Ioſeph & patriarcharum corpora portabant in ſolitudine, & ad ſanctam terram immundos
Ios.24 cineres pertulerunt? Ioſeph quoque, qui in typo præceſſit Domini ſaluatoris noſtri, ſcele-
Gen.50 ratus fuit; qui tanta ambitione Iacob in Hebron oſſa portauit, ut immundum patrem auo

&

uxa uo ſociaret immundis, & mortuum mortuis copularet? O præcidendam linguam a
medicis, immo inſanum curandum caput, ut, qui loqui neſcit, diſcat aliqnando reticere.
Ego uidi hoc aliquando portentum, & teſtimoniis ſcripturarum, quaſi uinculis Hippocra-
tis, uolui ligare furioſum: ſed abiit, exceſſit, euaſit, erupit; & inter Hadriæ fluctus, Cottiq.
regis alpes in nos declamando clamauit. quidquid enim amens loquitur, uociferatio, &
clamor eſt appellandus. Tacita me forſitan cogitatione reprehendas, cur in abſentem inue-
har. Fatebor tibi dolorem meum. ſacrileginm tantum patienter audire non poſſum. legi
enim Sitomaſten Phinees, auſteritatem Eliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri ſeueritatem, Num.25
Ananiam & Sapphiram trucidantis, Panliq. conſtantiam, qui Elymam magum, uiis Domi 3.Reg.18
ni reſiſtentem, æterna cæcitate damnauit. Non eſt crudelitas, pro Deo pietas. Vnde & in Matth.10 Act.1.5.13
lege dicitur: Si frater tuns, & amicus, & uxor, quæ eſt in ſinu tuo, deprauare te uoluerit a Deut.13
ueritate; ſit manus tua ſuper eos, & effunde ſanguinem eorum; & auferes malum de medio
Iſrael. Iterum dicam: Ergo martyrum immundæ ſunt reliquiæ? Et quid paſſi ſunt apoſtoli,
ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent; ut facerent ei plan- Act.8
ctum magnum; ut eorum luctus in noſtrum gaudium uerteretur? Nam quod dicis eum uigi
lias execrari: facit & hoc contra uocabulum ſuum, ut uelit dormire Vigilantius, & non au-
diat ſaluatorem dicentem: Sic non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate, & orate, Matth.26
ne intretis in tentationem: Spiritus promptus eſt, ſed caro infirma. Et in alio loco prophe-
ta decantat: Media nocte ſurgebam, ut confiterer tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Dominum Pſal.118
quoque in euangelio legimus pernoctaſſe, & apoſtolos clauſos carcere tota nocte uigilaſſe, Luc.6
ut, illis pſallentibus, terra quateretur, cuſtos carceris crederet, magiſtratus & ciuitas terre Ioan.20
rentur. Loquitur Paulus: Orationi inſiſtite, uigilantes in ea. Et in alio loco: In uigiliis fre- Col.4
quenter. Dormiat itaque Vigilantius, & ab exterminatore Aegypti cum Aegyptiis dor- 2.Cor.11 Exod.12
miens ſuffocetur. Nos dicamus cum Dauid: Non dormitabit, neque dormiet, qui cuſto- Pſal.120
dit Iſrael, ut ueniat ad nos ſanctus & Hir, qui interpretatur uigil. Et ſi quando propter pec- Dan.4
cata noſtra dormierit, dicamus ad eum: Surge, ut quid dormitas Domine? excitemusq. Matth.8
illum, &, nauicula fluctuante, clamemus: Magiſter ſaluos nos fac, perimus. Plura dicta-
re uolueram, ſi non epiſtolaris breuitas pudorem nobis tacendi imponeret; & ſi librorum
ipſius ad nos uoluiſſes mittere cantilenas; ut ſcire poſſemus, ad quæ reſcribere deberemus.
nunc autem aerem uerberauimus; & non tam illius infidelitatem, quæ omnibus patet, quã
noſtram fidem aperuimus. ceterum, ſi uolueris longiorem nos aduerſum eum librum ſcri-
bere, mitte nænias illius, & ineptias; ut Ioannem Baptiſtam audiat prædicantem: Iam ſe- Matth.3
curis ad radicem arborum poſita eſt. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum,
excidetur, & in ignem mittetur.

ARGVMENTVM.

VIGILANTIVS, *Gallus natione, Barcilonenſis eccleſiæ, quæ in Hiſpania eſt, presbyter, homo, auctore Gennadio, in diuinis ſcripturis imperitus, eloquens tamen, & argutus, cleri primum improbato cælibatu: aiebat non eſſe martyres, aut eorum reliquias uenerandas, neque ad eorum ſepulcra in eccleſiis uigilandum, ut qui nos precibus ſuis adiuuare nequirent, & ſigna, quæ per eos fierent, incredulis dumtaxat prodeſſent. Cereos fruſtra in templis clara luce accendi, præterea cauſabatur. Eleemoſynas Hieroſolymam mitti debere negabat: hominisq. ſubſtantiam retinendam, paulatimq. potius diſtribuendam, quam omnem ſemel in pauperes effundendam, aſſeuerabat: monachorum denique in ſolitudinem fugam uituperabat. Huius hæretici librum Riparius, & Deſiderius per Siſinnium fratrem Hieronymo, ut eius reſponſione confutaretur, miſerant. Reſpondet nunc acriter ac excitata bile uir ſanctus, hæreſimq. imperiti hominis omnem iugulat. Vtinam ſcioli, & oculatiores noſtri temporis Vigilantij, tanti doctoris auctoritate, rationibusq. proſtrati, una cum eo penitus obdormiſcerent.*

HIERON. ADVERSVS VIGILANTIVM.

MVLTA in orbe monſtra generata ſunt. Centanros, & Sirenas, ululas, & ono- Eſa.34
crotalos in Eſaia legimus. Iob Leuiathan & Behemoth myſtico ſermone deſcri- Iob.40
bit. Cerberum, & Stymphalidas, aprumq. Erimanthiũ, & leonem Nemeæum,
chimæram, atque hydram multorum capitum narrant fabulæ poetarum. Ca-
cum deſcribit Virgilius. triformem Geryonem Hiſpaniæ prodiderunt. ſola Gallia monſtra,
non habuit, ſed uiris ſemper fortiſſimis & eloqnentiſſimis abundauit. Exortus eſt ſubito
Vigilantius, ſeu uerius Dormitantius, qui immundo ſpiritu pugnet cõtra Chriſti ſpiritum,
&

& martyrum neget ſepulcra ueneranda; damnandas dicat eſſe uigilias; numquam niſi in paſcha Alleluia cantandum; continentiam, hæreſim; pudicitiam, libidinis ſeminarium. & quo modo Euphorbus in Pythagora renatus eſſe perhibetur, ſic in iſto Iouiniani mens praua ſurrexit: ut in illo, & in hoc diaboli reſpondere cogamur inſidiis. Cui iure dicetur: Semen peſſimum, para filios tuos occiſioni peccatis patri tui. Ille Romanæ Eccleſiæ auctoritate damnatus, inter phaſides aues, & carnes ſuillas non tam emiſit ſpiritum, quam eructauit: iſte caupo Calagurritanus, & in peruerſum propter nomen uiculi mutus Quintilianus, miſcet aquam uino; & de artificio priſtino ſuæ uenena perfidiæ catholicæ fidei ſociare conatur, impugnare uirginitatem, odiſſe pudicitiam, in conuiuio ſæcularium contra ſanctorum ieiunia proclamare; dum inter phialas philoſophatur, &, ad placentas liguriens, pſalmorum modulatione mulcetur; ut tantum inter epulas, Dauid & Idithum, & Aſaph & filiorũ Choræ cantica audire dignetur. Hæc dolentis magis effudi animo, quam ridentis; dum me cohibere non poſſum, & iniuriam apoſtolorum ac martyrum ſurda nequeo aure tranſire. Pro nefas, epiſcopos ſui ſceleris dicitur habere conſortes: ſi tamen epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant diaconos, niſi prius uxores duxerint; nulli cælibi credentes pudicitiam, immo oſtendentes quam ſancte uiuant, qui male de omnibus ſuſpicantur: & niſi prægnantes uxores uiderint clericorum, infanteſq. de ulnis matrum uagientes, Chriſti ſacramenta nõ tribuunt. Quid facient orientis eccleſiæ? quid Aegypti, & Sedis Apoſtolicæ; quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes; aut, ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt? Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adoleſcentia plerumque feruescit, ſuis hortatibus duplicans, immo extinguens coitu feminarum: ut nihil ſit, quo diſtemus a porcis, quo differamus a brutis animantibus, quo ab equis: de quibus ſcriptum eſt: Equi inſanientes in feminas facti ſunt mihi: unuſquiſque in uxorẽ proximi ſui hinniebat. Hoc eſt, quod loquitur per Dauid ſpiritus ſanctus: Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Et rurſum de Dormitantio, & ſociis eius: In chamo, & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te. Sed iam tempus eſt, ut ipſius uerba ponentes, ad ſingula reſpondere nitamur. Fieri enim poteſt, ut rurſum malignus interpres dicat fictam a me materiam, cui rhetorica declamatione reſpondeam, ſicut illam, quam ſcripſi ad Gallias, matri & filiæ inter ſe diſcordantibus. Auctores ſunt huius dictatiunculæ meæ ſancti presbyteri Riparius, & Deſiderius, qui parochias ſuas uicinia iſtius ſcribunt eſſe maculatas, miſeruntq. libros per fratrem Siſinnium, quos inter crapulam ſtertens euomuit: & aſſerunt repertos eſſe nonnullos, qui, fauentes uitiis ſuis, illius blaſphemiis acquieſcant. Eſt quidem imperitus; & uerbis, & ſcientia, & ſermone inconditus, ne uera quidem poteſt defendere: ſed, propter homines ſæculi, & mulierculas oneratas peccatis, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes, una lucubratiũcula illius næniis reſpondebo; ne ſanctorum uirorum, qui, ut hoc facerem, me deprecati ſunt, uidear litteras reſpuiſſe. Nimirum reſpondet generi ſuo, ut qui de latronum & conuenarum natus eſt ſemine: quos Cn. Pompeius, edomita Hiſpania, & ad triumphũ redire feſtinans, de Pyrenæi iugis depoſuit, & in unum opidum congregauit; unde & conuenarum urbs nomen accepit. Hucuſque latrocinetur contra Eccleſiam Dei: & de Vectonibus, Arrebacis, Celtiberiſq. deſcendens, incurſet Galliarũ eccleſias, portetq. nequaquam uexillum Chriſti, ſed inſigne diaboli. Fecit hoc idem Pompeius, etiam in oriẽtis partibus; ut, Cilicibus & Iſauris piratis, latronibuſq. ſuperatis, ſui nominis inter Ciliciam & Iſauriam conderet ciuitatem. ſed hæc urbs hodie ſeruat ſcita maiorum; & nullus in ea ortus eſt Dormitantius. Galliæ uernaculum hoſtem ſuſtinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis uinculis alligandum, ſedentem cernunt in eccleſia, &, inter cetera uerba blaſphemiæ, iſta quoque dicentem: Quid neceſſe eſt, te tanto honore non ſolum honorare, ſed etiam adorare illud neſcio quid, quod in modico uaſculo transferendo colis? Et rurſum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circumdatum, adorando oſcularis? Et in conſequẽtibus: Prope ritum gentilium uidemus ſub prætextu religionis introductum in eccleſias, ſole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & ubicumque puluiſculum neſcio quod, in modico uaſculo pretioſo linteamine circumdatum, oſculantes adorare. Magnum honorem præbent huiuſmodi homines beatiſſimis martyribus, quos putant de uiliſſimis cereolis illuſtrandos: quos agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore maieſtatis ſuæ illuſtrat. Quis enim, o inſanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominem putauit Deum? nonne Paulus, & Barnabas, cum a Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis uellent hoſtias immolare, ſciderunt ueſtimenta ſua, & ſe homines eſſe dixerunt? non quod

meliores

Marginal references: Eſa. 14; Hier. 5; Pſal. 31; 2. Tim. 3; Apoc. 21; Act. 4

meliores non eſſent olim mortuis hominibus, Ioue, atque Mercurio: ſed quod ſub gen-
tilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus; qui Corne- Act.10
lium, ſe adorare cupientē, manu ſubleuauit, & dixit: Surge: nam & ego homo ſum. Et au
des dicere, Illud neſcio quid, quod in modico uaſculo transferendo colis? Quid eſt illud,
neſcio quid? ſcire deſidero. expone manifeſtius, ut tota libertate blaſphemes. Puluiſculum,
inquit, neſcio quod, in modico uaſculo pretioſo linteamine circumdatum. Dolet martyrū
reliquias pretioſo operiri uelamine, & non uel pannis, uel cilicio colligari, uel proiici in ſter
quilinium; ut ſolus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo ſacrilegi ſumus, quando
apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus imperator, qui ſanctas reli
quias Andreæ, Lucæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dæmones ru-
giunt, & inhabitatores Vigilantii illorum ſe ſentire præſentiam confitentur? Sacrilegus di-
cendus eſt & nunc Auguſtus Arcadius, qui oſſa beati Samuelis longo poſt tempore de Iu-
dæa tranſtulit in Thraciam? Omnes epiſcopi non ſolum ſacrilegi, ſed & fatui iudicandi, qui
rem uiliſſimam, & cineres diſſolutos in ſerico, & uaſe aureo portauerunt? Stulti omnium
eccleſiarum populi, qui occurrerunt ſanctis reliquiis, & tanta lætitia, quaſi præſentem, ui
uentemq. prophetam cernerent, ſuſceperunt, ut de Palæſtina uſque Chalcedonem iunge-
rentur populorum examina, & in Chriſti laudem una uoce reſonarent? Videlicet adorabāt
Samuelem, & non Chriſtum; cuius Samuel & leuita, & propbetes fuit. Mortuum ſuſpica-
ris, & iccirco blaſphemas. Lege euangelium: Deus Abraam, Deus Iſaac, Deus Iacob: non Mar.12
eſt Deus mortuorum, ſed uiuorum. Si ergo uiuunt, honeſto iuxta te carcere non claudun
tur. Ais enim, uel in ſinu Abrahæ, uel in loco refrigerii, uel ſubter aram Dei, animas apo Apoc.6
ſtolorum & martyrum conſediſſe, nec poſſe ſuis tumulis, & ubi uoluerint, adeſſe præſen-
tes. Senatoriæ uidelicet dignitatis ſunt, ut non inter homicidas teterrimo carcere, ſed in li
bera honeſtaq. cuſtodia in fortunatorum inſulis & in campis Elyſiis recludantur. Tu Deo
leges pones? Tu apoſtolis uincula iniicies, ut uſque ad diem iudicii teneantur cuſtodia, nec
ſint cum Domino ſuo? de quibus ſcriptum eſt: Sequuntur agnum, quocumque uadit. Si Apoc.14
agnus ubique; ergo & hi, qui cum agno ſunt, ubique eſſe credendi ſunt. Et cum diabolus,
& dæmones toto uagentur orbe, & celeritate nimia ubique præſentes ſint; martyres, poſt
effuſionem ſanguinis ſui, arca operientur incluſi, & inde exire non poterunt? Dicis in libel-
lo tuo, quod, dum uiuimus, mutuo pro nobis orare poſſumus; poſtquam autem mortui
fuerimus, nullius ſit pro alio exaudienda oratio; præſertim cum martyres, ultionem ſui ſan Apoc.6
guinis obſecrantes, impetrare non quiuerint. Si apoſtoli, & martyres, adhuc in corpore
conſtituti, poſſunt orare pro ceteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſoliciti: quanto ma-
gis poſt coronas, uictorias, & triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armato- Exod.32
rum impetrat a Deo ueniā: & Stephanus, imitator Domini ſui, & primus martyr in Chri- Act.7
ſto, pro perſecutoribus ueniam deprecatur: &, poſtquam cum Chriſto eſſe cœperint, mi-
nus ualebunt? Paulus apoſtolus ducentas ſeptuagintaſex ſibi dicit in naui animas condona- Act.27
tas; & poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro iis, qui
in toto orbe ad ſuum euangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliorq. erit Vigilan-
tius canis uiuens, quam ille leo mortuus? Recte hoc de Eccleſiaſte proponerem, ſi Paulum Eccls.9
in ſpiritu mortuum confiterer. Denique ſancti non appellantur mortui, ſed dormientes.
Vnde & Lazarus, qui reſurrecturus erat, dormiſſe perhibetur. Et Apoſtolus uetat Theſſalo Ioan.11
nicenſes de dormientibus contriſtari. Tu uigilans dormis, & dormiens ſcribis: & proponis 1.Theſ.4
mihi librum apocryphum, qui ſub nomine Eſdræ a te, & ſimilibus tui legitur: ubi ſcriptum
eſt, quod poſt mortem nullus pro aliis audeat deprecari: quem ego librum numquam legi.
quid enim neceſſe eſt in manus ſumere, quod Eccleſia non recipit? Niſi forte Balſamum mi
hi, & Barbelum, & theſaurum Manichæi, & ridiculum nomen Leuſiboræ proferas: & quia
ad radices Pyrenæi habitas, uicinusq. es Hiberiæ, Baſilidis, antiquiſſimi hæretici, & impe-
ritæ ſcientiæ, incredibilia portenta proſequeris, & proponis quod totius orbis auctoritate
damnatur. Nam in commentariolo tuo, quaſi pro te faciens, de Salomone ſumis teſtimo-
nium, quod Salomon omnino non ſcripſit: ut, qui habes alterum Eſdram, habeas & Salo
monem alterum: &, ſi tibi placuerit, legito ficta reuelationes omnium patriarcharum, &
prophetarum: &, cum illas didiceris, inter mulierum textrinas cantato, immo legendas
propone in tabernis tuis: ut facilius per has nænias uulgus indoctum prouoces ad bibendū.
Cereos autem non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris; ſed ut noctis tenebras
hoc ſolatio temperemus, & uigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris.
Quod ſi aliqui, propter imperitiam, & ſimplicitatem, ſæcularium hominum, uel certe reli-
gioſarum

Rom.10 gioſarum feminarum, de quibus uere poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed
non ſecundum ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis? Cauſaban
Matth.26 tur quondam & apoſtoli, quod periret unguentum, ſed Domini uoce correpti ſunt. neque
enim Chriſtus indigebat unguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in
honore Chriſti hoc fecit, deuotioq. mentis eius recipitur: & quicumque accendunt cereos,
Rom.14 ſecundum fidem ſuam habẽt mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abun
det. Idololatras appellas huiuſmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Chriſto
credimus, de idololatriæ errore ueniſſe. non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. &
quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne ſimili eum uidea-
mur cum idolis honore uenerari? illud fiebat idolis, & iccirco deteſtandum eſt: hoc fit mar
tyribus, & iccirco recipiendum eſt. nam & abſque martyrum reliquiis per totas orientis ec
cleſias, quando legendum eſt euangelium, accenduntur luminaria, iam ſole rutilante, nõ
Matth.25 utique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. unde & uirgines illæ
Luc.12 euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas: & ad apoſtolos dicitur: Sint lumbi ue-
Ioan.5 ſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ueſtris. Et de Ioanne Baptiſta: Ille erat lucer-
na ardens, & lucens: ut ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in pſalterio
Pſal.118 legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Male facit
ergo Romanus epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri, & Pauli ſecundum nos
oſſa uenerãda, ſecundum te uilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorũ
Chriſti arbitratur altaria? & non ſolum unius urbis, ſed totius orbis errant epiſcopi, qui,
cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur baſilicas mortuorum, in quibus pul-
uis uiliſſimus, & fauilla, neſcio quæ, iacet linteamine conuoluta, ut polluta omnia pol-
luat; & quaſi ſepulcra phariſaica foris dealbata ſint, cum intus immundo cinere, iuxta te,
immũda omnia oleant, atque ſordeant. Et poſt hæc de barathro pectoris tui cœnoſam ſpur
citiam euomens, audes dicere: Ergo cineres ſuos amant animæ martyrum, & circumuolant
eos, ſemperq. præſentes ſunt; ne forte, ſi aliquis precator aduenerit, abſentes audire non
poſſint? O portentum in terras ultimas deportandum. Rides de reliquiis martyrum; & cum
auctore huius hæreſeos Eunomio, eccleſiis Chriſti calumniam ſtruis: nec tali ſocietate ter-
reris, ut eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur? Omnes enim ſe-
ctatores eius baſilicas apoſtolorum & martyrum nõ ingrediuntur, ut ſcilicet mortuum ado-
rent Eunomium, cuius libros maioris auctoritatis arbitrantur, quam euangelia: & in ipſo
credunt eſſe lumen ueritatis: ſicut aliæ hæreſes paracletum in Montanum ueniſſe conten-
dunt, & Manichæum ipſum dicunt eſſe paracletum. Scribit aduerſum hæreſim tuam, quæ
olim erupit contra Eccleſiam, (ne & in hoc quaſi repertor noui ſceleris glorieris) Tertullia-
nus, uir eruditiſſimus, inſigne uolumen, quod Scorpiacum uocat, rectiſſimo nomine; quia
arcuato uulnere in Eccleſiæ corpus uenena diffudit; quæ olim appellabatur Caina hæreſis;
& multo tempore dormiens, uel ſepulta, nunc a Dormitantio ſuſcitata eſt. Miror, quod
non dicas, nequaquam perpetranda martyria; Deum enim, qui ſanguinem hircorum tau-
rorumq. non quærat, multo magis hominum non requirere. quod cum dixeris, immo & ſi
non dixeris, ita habeberis quaſi dixeris. qui enim reliquias martyrum aſſeris calcãdas eſſe,
prohibes ſanguinẽ fundi, qui nullo honore dignus eſt. De uigiliis & pernoctationibus in ba
ſilicis martyrum ſæpe celebrandis, in altera epiſtola, quam ferme ante biennium ſancto Ri
pario presbytero ſcripſeram, reſpondi breuiter. Quod ſi ideo eas exiſtimas reſpuendas, ne
ſæpe uideamur paſcha celebrare, & non ſollemnes poſt annum exercere uigilias: ergo & die
Dominico non ſunt Chriſto offerenda ſacrificia; ne reſurrectionis Domini crebro paſcha ce
lebremus; & incipiamus non unum paſcha habere, ſed plurima. Error autem & culpa iuue-
num, uiliſſimarumq. mulierũ, qui per noctem ſæpe deprehenditur, non eſt religioſis homi
nibus imputandus: quia & in uigiliis paſchæ tale quid fieri plerũque conuincitur; & tamen
paucorũ culpa non præiudicat religioni; qui & abſque uigiliis poſſunt errare uel in ſuis, uel
in alienis domibus. Apoſtolorum fidem Iudæ proditio nõ deſtruxit. & noſtras ergo uigilias
malæ aliorum uigiliæ non deſtruent: quin potius pudicitiæ uigilare cogantur, qui libidini
dormiunt. quod enim ſemel feciſſe bonum eſt, non poteſt malum eſſe, ſi frequenter fiat:
aut, ſi aliqua culpa uitanda eſt, non ex eo, quod ſæpe, ſed ex eo, quod fit aliquando, cul
pabile eſt. Non uigilemus itaque diebus paſchæ: ne expectata diu adulterorum deſideria
compleantur; ne occaſionem peccandi uxor inueniat; ne maritali non poſſit recludi claue.
Ardentius appetitur, quidquid eſt rarius. Non poſſum uniuerſa percurrere, quæ ſanctorum
presbyterorum litteræ comprehendunt: de libellis illius aliqua proferam. Argumentatur
contra

contra ſigna, atque uirtutes, quæ in baſilicis martyrum fiunt; & dicit eas incredulis prode
ſe, non credentibus: quaſi nunc hoc quæratur, quibus fiant, & non qua uirtute fiant. Eſto,
ſigna ſint infidelium: qui quoniam ſermoni & doctrinæ credere noluerunt, ſignis adducan
tur ad fidem. & Dominus incredulis ſigna faciebat: & tamen non iccirco Domini ſuggillan
da ſunt ſigna, quia illi infideles erant; ſed maiori admirationi erunt, quia tantæ fuere po-
tentiæ, ut etiam mentes duriſſimas edomarent, & ad fidem cogerent. Itaque nolo mihi di-
cas, ſigna infidelium ſunt: ſed reſponde, quo modo in uiliſſimo puluere, & fauilla neſcio
qua, tanta ſit ſignorum uirtutumq. præſentia. Sentio, ſentio, infeliciſſime mortaliũ, quid
doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, qui hæc te cogit ſcribere, ſæpe hoc uiliſſimo
tortus eſt puluere, immo hodieq. torquetur; & qui in te plagas diſſimulat, in ceteris confi-
tetur. Niſi forte in morem gentilium, impiorumque, Porphyrii, & Eunomii has præſtigias
dæmonum eſſe confingas, & non uere clamare dæmones, ſed ſua ſimulare tormenta. Do
conſilium: ingredere baſilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos ſo-
cios tuos; & nequaquam cereis martyrum, qui tibi diſplicent, ſed flammis inuiſibilibus
combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas: & tuum nomen, qui in Vigilantio loque-
ris, libere proclamabis, te eſſe aut Mercurium propter nummorum cupiditatem, aut No-
cturnum iuxta Plauti Amphitryonem; quo dormiente, in Alcmenæ adulterio duas noctes
Iupiter copulauit, ut magnæ fortitudinis Hercules naſceretur; aut certe Liberum patrẽ pro
ebrietate & cantaro ex humeris dependente, & ſemper rubente facie, & ſpumantibus labiis,
effrenatiſq. conuiciis. Vnde & in hac prouincia cum ſubitus terræmotus, noctis medio o-
mnes de ſomno excitaſſet; tu, prudentiſſimus & ſapientiſſimus mortalium, nudus orabas,
& referebas nobis Adam & Euam de paradiſo. et illi quidem apertis oculis erubuerunt, nu- Gen. 3
dos ſe eſſe cernentes, & uerenda texerunt arborum foliis: tu, & tunica, & fide nudus, ſubi-
toq. timore perterritus, & aliquid habens nocturnæ crapulæ, ſanctorum oculis obſcenam
partem corporis ingerebas, ut tuam indicares prudentiam. Tales habet aduerſarios Eccle-
ſia: hi duces contra martyrum ſanguinem dimicant: huiuſcemodi oratores contra apoſto-
los pertonant, immo tam rabidi canes contra Chriſti latrant diſcipulos. Ego confiteor timo
rem meum, ne forſitan de ſuperſtitione deſcendat. Quando iratus fuero, & aliquid mali in
meo animo cogitauero, & me nocturnum phantaſma deluſerit; baſilicas martyrum intrare
non audeo: ita totus & corpore, & animo pertremiſco. Rideas forſitan, & muliercularum
deliramenta ſubſannes. Non erubeſco earum fidem, quæ primæ uiderunt Dominum reſur- Mar. 16
gentem, quæ mittuntur ad apoſtolos, quæ in matre Domini ſaluatoris ſanctis apoſtolis com Ioan. 19
mendantur. Tu ructato cum ſæculi hominibus: ego ieiunabo cum feminis, immo cum re-
ligioſis uiris, qui pudicitiam uultu præferunt, &, pallida iugi continentia ora portantes,
Chriſti oſtendunt uerecundiam. Videris mihi dolere & aliud, ne, ſi inoleuerit apud Gallos
continentia, & ſobrietas, atque ieiunium, tabernæ tuæ lucra non habeant; & uigilias dia-
boli, ac temulenta conuiuia tota nocte exercere non poſſis. Præterea iiſdem ad me relatum
eſt epiſtolis, quod, contra auctoritatem apoſtoli Pauli, immo Petri, Ioannis, & Iacobi, qui
dextras dederunt Paulo, & Barnabæ cõmunicationis, & præceperunt eis, ut pauperum me Gal. 2
mores eſſent, tu prohibeas Hieroſolymam in uſus ſanctorum aliqua ſumptuũ ſolatia dirigi.
Videlicet, ſi ad hæc reſpondero, ſtatim latrabis, meam me cauſam agere; qui tanta cunctos
largitate donaſti, ut, niſi ueniſſes Hieroſolymã, & tuas uel patronorum tuorũ pecunias effu
diſſes, omnes periclitaremur fame. Ego hoc loquor, quod beatus apoſtolus Paulus in cun- Rom. 15
ctis pene epiſtolis ſuis loquitur, & præcipit in eccleſiis gentium per unam ſabbati, hoceſt, in 2. Cor. 9
die Dominico omnes conferre debere, quæ Hieroſolymam in ſanctorum ſolatia dirigantur;
& uel per diſcipulos ſuos, uel per quos ipſi probauerint; & ſi, dignum fuerit, ipſe aut dirigat, 1. Cor. 16
aut perferat quod collectum eſt. In Actibus quoque apoſtolorum loquens ad Felicem præſi- Act. 24
dem, Poſt annos, ait, plures eleemoſynam facturus in gentem meam, ueni Hieroſolymã,
& oblationes & uota, in quibus inuenerunt me purificatum in templo. Numquid in alia par
te terrarum, & in iis eccleſiis, quas naſcentes fide ſua erudiebat, quæ ab aliis acceperat, di
uidere non poterat? Sed ſanctorum locorum pauperibus dare cupiebat, qui, ſuas pro Chri
ſto facultatulas relinquentes, ad Domini ſeruitutem tota mente conuerſi ſunt. Longum eſt
nunc, ſi de cunctis epiſtolis eius omnia teſtimonia reuoluere uoluero, in quibus hoc ait:
& tota mente feſtinat, ut Hieroſolymam & ad ſancta loca credentibus pecuniæ dirigantur,
non in auaritiam, ſed in refrigerium; non ad diuitias congregandas, ſed ad imbecillitatem
corpuſculi ſuſtentandam, & frigus atque inediam declinandam. Hac in Iudæa uſque ho-
die perſeuerante conſuetudine, non ſolum apud nos, ſed & apud Hebræos; ut, qui in lege

Pſal.1 Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra, niſi ſolum Deum, ſynago
Deut.18 garum & totius orbis foueantur miniſteriis, ex æqualitate dumtaxat; non ut aliis refrigeriũ,
2.Cor.8 & aliis ſit tribulatio; ſed ut aliorum abundantia, aliorum ſuſtentet inopiam. Reſpondebis,
hoc unumquemque poſſe in patria ſua facere; nec pauperes defuturos, qui Eccleſiæ opibus
ſuſtentandi ſint. Nec nos negamus, cunctis pauperibus etiam Iudæis, & Samaritanis, ſi tan
Gal.6 ta ſit largitas, ſtipes porrigendas: ſed Apoſtolus faciendam quidem docet ad omnes eleemo
ſynam, ſed maxime ad domeſticos fidei. De quibus & ſaluator in euangelio loquebatur:
Luc.16 Facite uobis amicos de mãmona iniquitatis, qui uos recipiant in æterna tabernacula. Num-
quid iſti pauperes, inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur,
poſſunt habere æterna tabernacula, qui nec præſentia poſſident, nec futura? Non enim ſim
Matth.5 pliciter pauperes, ſed pauperes ſpiritu beati appellantur: de quibus ſcriptum eſt: Beatus,
Pſal.40 qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. In uulgi pau
peribus ſuſtentandis nequaquam intellectu, ſed eleemoſyna opus eſt. In ſanctis pauperibus
beatitudo eſt intelligentiæ, ut ei tribuat, qui erubeſcit accipere; & cũ acceperit, dolet; me-
1.Cor.9 tens carnalia, & ſeminas ſpiritalia. Quod autem aſſeris, eos melius facere, qui utuntur re-
bus ſuis, & paulatim fructus poſſeſſionum ſuarum pauperibus diuidunt, quam illos, qui,
poſſeſſionibus uenundatis, ſemel omnia largiuntur: non a me eis, ſed a Domino reſponde-
Matth.19 bitur: Si uis eſſe perfectus, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni ſe
Matth.4 quere me. Ad eum loquitur, qui uult eſſe perfectus, qui cum apoſtolis patrem, nauiculam,
& rete dimittit. Iſte, quem tu laudas, ſecundus & tertius gradus eſt; quem & nos recipimus,
dummodo ſciamus, prima ſecundis & tertiis præferenda. Nec a ſuo ſtudio monachi deter-
rendi ſunt a te lingua uiperea, & morſu ſæuiſſimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si o-
mnes ſe clauſerint, & fuerint in ſolitudine, quis celebrabit eccleſias? quis ſæculares homi-
nes lucrifaciet? quis peccantes ad uirtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, ſi omnes te-
cum fatui ſint, ſapiens quis eſſe poterit? & uirginitas non erit approbanda. Si enim omnes
uirgines fuerint; nuptiæ non erunt; interibit humanũ genus; infantes in cunis non uagient;
obſtetrices abſque mercedibus mendicabunt; &, grauiſſimo frigore, ſolus, atque contra-
ctus Dormitantius uigilabit in lectulo. Rara eſt uirtus, nec a pluribus appetitur. atque uti-
Matth.20 nam hoc omnes eſſent, quod pauci ſunt, de quibus dicitur: Multi uocati, pauci autem ele
cti. uacui eſſent carceres. Monachus autem non doctoris, ſed plangentis habet officium:
qui uel ſe, uel mundum lugeat, & Domini pauidus præſtoletur aduentum: qui ſciens imbe
cillitatem ſuam, & uas fragile, quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat, atque
frangatur. unde & mulierum, maximeq. adoleſcentularum uitat aſpectum, & intãtum caſti
gator ſui eſt, ut, etiam quæ tuta ſunt, pertimeſcat. Cur, inquies, pergis ad eremum? uide
licet ut te non audiam, non uideam; ut tuo furore non mouear; ut tua bella non patiar; ne
me capiat oculus meretricis; ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Reſponde-
bis: hoc non eſt pugnare, ſed fugere: ſta in acie: aduerſariis armatus obſiſte; ut, poſtquam
uiceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam. nolo ſpe pugnare uictoriæ, ne perdam ali
quando uictoriam. Si fugero, gladium deuitaui: ſi ſtetero, aut uincendum mihi eſt, aut ca
dendum. quid autem neceſſe eſt certa dimittere, & incerta ſectari? aut ſcuto, aut pedibus
mors uitanda eſt. Tu, qui pugnas, & ſuperari potes, & uincere. ego cum fugero, non uin
co in eo, quod fugio; ſed ideo fugio, ne uincar. Nulla ſecuritas eſt, uicino ſerpente dormi
re. poteſt fieri, ut me non mordeat: tamen poteſt fieri, ut aliquando me mordeat. Matres
uocamus, ſorores, & filias, & non erubeſcimus uitiis noſtris nomina pietatis obtendere.
Quid facit monachus in cellulis feminarum? quid ſibi uolunt ſola & priuata colloquia, &
arbitros fugientes oculi? Sanctus amor impatientiam nõ habet. Quod de libidine diximus,
referamus ad auaritiã, & ad omnia uitia, quæ uitantur ſolitudine. Et iccirco urbiũ frequen
tias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere, quam uo-
luntas. Hæc, ut dixi, ſanctorum presbyterorum rogatu, unius noctis lucubratione di-
ctaui, feſtinante admodum fratre Siſinnio, & propter ſanctorum refrigeria ad Aegyptum
ire properante. alioquin & ipſa materia apertam habuit blaſphemiam, quæ indignationem
magis ſcribentis, quam teſtimoniorum multitudinem flagitaret. Quod ſi Dormitantius in
mea rurſus maledicta uigilauerit; & eodem ore blaſphemo, quo apoſtolos & martyres lace-
rat, de me quoque putauerit detrahendum: nequaquam illi breui lucubratiuncula, ſed to-
ta nocte uigilabo, & ſociis illius, immo diſcipulis, uel magiſtris; qui niſi tumentes uteros
uiderint feminarum, maritos earum Chriſti miniſterio arbitrantur indignos.

ARGVMENTVM.

MONTANVS, natione Phryx, a quo Cataphrygarum hæreſis prodijt, aiebat, per Moyſen & prophetas in ueteri lege, & per Chriſtum in noua, Deum mundum ſaluare non potuiſſe, propterea que, ut id tandem obtineret, Spiritum Sanctum a Chriſto promiſſum miſiſſe, qui in ſe, Priſcamque, & Maximillam feminas deſcenderit. in Trinitate præterea unam tantum ponebat perſonam: ſecundas nuptias immundas, & tanquam adulteria reputabat: tres in anno ex præſcripto quadrageſimas obſeruari præcipiebat: Epiſcopos non primo, hoceſt Apoſtolorum, ſed tertio ponebat loco: Peccatorum confeſſionem nec faciebat, nec lapſos propterea homines ad pænitentiam recipiebat. Hos errores ideo nunc omnes Marcella explicat, quia ad feminam erudiſſimam, rogatus tantum quid de illis ſentiret, ſcribit: & tam clara eſt eorum perfidia, ut illos expoſuiſſe, ſuperaſſe etiam ſit. explicat tamen epiſtola initio in redargutionem hæreſeos, quando in credentes deſcenderit Spiritus ſanctus.

HIERONYMVS AD MARCELLAM,

aduerſus Montanum.

EPISTOLA LIIII.

TESTIMONIA de Ioannis euangelio congregata, quæ tibi quidam Mon- Ioan.14
tani ſectator ingeſſit, in quibus ſaluator noſter ſe ad patrem iturum, miſſu-
rumq. paracletum pollicetur, in quod promiſſa ſint tempus, & quo completa
ſint tempore, apoſtolorum acta teſtantur. Decima die dixit poſt aſcenſum Do- Act.1.2
mini, hoceſt quinquageſima poſt reſurrectionem ſpiritum ſanctum deſcendiſſe, linguasq.
credentium eſſe diuiſas, ita ut unuſquiſque omnium gentium ſermone loqueretur: quan-
do quidam adhuc parum credentium, muſto eos ebrios aſſerebant: & Petrus, ſtans in
medio apoſtolorum, omnisq. conuentus, ait: Viri Iudæi, & omnes, qui habitatis in Hieru
ſalem, hoc uobis notum ſit, & auribus percipite uerba mea. Non enim, ſicut uos exiſti-
matis, hi ebrii ſunt: nam eſt hora diei tertia: ſed hoc eſt, quod dictum eſt per Ioel prophe- Ioel 2
tam: In nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo in omnem carnem:
& prophetabunt filii, & filiæ eorum: & iuuenes uiſiones uidebunt, & ſeniores ſomnia ſo-
mniabunt: & quidem in ſeruos meos & ancillas meas effundam de ſpiritu meo. Si igitur
apoſtolus Petrus, ſuper quem Dominus fundauit Eccleſiam, & prophetiam, & promiſſio- Matth.16
nem Domini, illo tempore completam memorauit; quo modo poſſumus nobis aliud tem-
pus uindicare? Quod ſi uoluerint reſpondere, & Philippi deinceps quatuor filias prophe- Act.21.11
taſſe, & prophetam Agabũ reperiri, & in diuiſionibus ſpiritus inter apoſtolos, & doctores, 1.Cor.12
prophetas quoque apoſtolo ſcribente formatos, ipſumq. Paulum apoſtolum, multa de fu- 11
turis hæreſibus, & de fine ſæculi prophetaſſe: ſciant, a nobis non tam prophetiam repelli, 2Teſſ.2
quæ Domini eſt ſignata paſſione, quam eos non recipi, qui cum ſcripturæ ueteris & nouæ
auctoritate non congruant. Primum in fidei regula diſcrepamus. Nos patrem & filium &
ſpiritum ſanctum in ſua unumquemque perſona ponimus, licet ſubſtantia copulemus: illi,
Sabellii dogma ſectantes, trinitatem in unius perſonæ anguſtias cogunt. Nos ſecundas nu-
ptias non tam appetimus, quam concedimus, Paulo iubente, ut uiduæ adoleſcentulæ nu- 1.Tim.5
bant: illi intantum putant ſcelerata coniugia iterata, ut, quicumque hoc fecerit, adulter ha
beatur. Nos unam quadrageſimã ſecundum traditionem apoſtolorum, toto anno, tempore
nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſal-
uatores. non quo & per totum annum, excepta Pentecoſte, ieiunare non liceat: ſed quod
aliud ſit neceſſitate, aliud uoluntate munus offerre. Apud nos apoſtolorum locum epi-
ſcopi tenent: apud eos epiſcopus tertius eſt. habent enim primos de Pepuſa Phrygiæ Pa-
triarchas: ſecundos, quos appellant Cenones: atque ita in tertium, ideſt pene ultimum
locum epiſcopi deuoluuntur: quaſi exinde ambitioſior religio fiat, ſi, quod apud nos pri-
mum eſt, apud illos nouiſſimum ſit. Illi ad omne pene delictum eccleſiæ obſerant fores:
nos quotidie legimus, Malo pænitentiam peccatoris, quam mortem. Et numquid qui Ezech.18
cadet, non reſurget, dicit Dominus? Et conuertimini ad me filii conuertentes, & ego cu- Pſal.40
rabo contritiones ueſtras. Rigidi autem ſunt, non quo & ipſi peiora non peccent: ſed Hier.3
hoc inter nos, & illos intereſt, quod illi erubeſcunt confiteri peccata, quaſi iuſti; nos, dum
pænitentiam agimus, facilius ueniam promeremur. Prætermitto ſcelerata myſteria, quæ
dicuntur de lactente puero, & de uicturo martyre confarrata. Malo, inquam, non credere:

ſit falſum omne, quod ſanguinis eſt. Aperta eſt conuincenda blaſphemia dicentium, Deum primum uoluiſſe in ueteri teſtamento per Moyſen, & prophetas ſaluare mundum; ſed, quia non potuerit explere, corpus ſumpſiſſe de uirgine, & iu Chriſto ſub ſpecie filii prædicantem, mortem obiſſe pro nobis. &, quia per duos gradus mundum ſaluare nequiuerit, ad extremum per ſpiritum ſanctum in Montanum, Priſcam, & Maximillam, inſauas ſeminas,
1.Cor.13 deſcendiſſe, & plenitudiuem, quam Paulus non habuerit, dicens: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus; & nunc uidemus per ſpeculum in ænigmate, abſciſum & ſemiuirum habuiſſe Montanum. Hæc ſunt, quæ coargutione non indigent. perfidiam eorum expoſuiſſe, ſuperaſſe eſt. nec neceſſe eſt, ut ſingula deliramenta, quæ proferunt, breuior epiſtolæ ſermo ſubuertat; cum & tu, ipſas ſcripturas apprime tenens, uon tam ad eorum motas quæſtiones, quam, quid ſentirem, a me uolueris ſciſcitari.

ARGVMENTVM.

RIPARIVM *presbyterum, cuius hortatu aduerſus Vigilantium ſcripſerat, quo modo Origenis dogmata reiecta, illorumq. diſſeminator Ruffinus ueluti alter Catilina expulſus ſit, & quid ei illa contigerit in re, docet.*

HIERONYMVS RIPARIO.

EPISTOLA LV.

CHRISTI te aduerſum hoſtes catholicæ fidei bella bellare, & tuis litteris, & multorum relatione cognoui; uentosq. eſſe coutrarios, & in perditiouem mutuam fautores eſſe perditionis, qui defenſores ſæculi eſſe deberent: tamē ſcias in hanc prouinciam nullis humanis auxiliis, ſed proprie Chriſti ſententia pulſum eſſe, nou ſolum de urbe, ſed de Palæſtinæ quoque finibus Catiliuam; nosq. dolere plurimum, quod cum Lentulo multi coniutatiouis ſocii remanſeruut, qui in Ioppe remorantur. Nobis autem melius uiſum eſt, locum mutare, quam fidei ueritatem; ædificiorumq. & manſionis amœnitatem amittere, quam eorum communione maculari, quibus inpræſentiarum aut cedendum erat, aut certe quotidie nō lingua, ſed gladiis dimicandum. Quanta autem paſſi ſimus, & quo modo excelſa manus Chriſti pro nobis in hoſtem ſæuierit, puto te celebri nuncio omnium cognouiſſe. Quæſo ergo te, ut arreptum opus impleas; nec patiaris, te præſente, non habere Chriſti Eccleſiam defenſorem. Certe ſcit unuſquiſque, quod uel tibi ſufficiat pro uirili parte: quia non uiribus corporis, ſed caritate animi dimicaudum, quæ ſuperari numquam poteſt. Sancti fratres, qui cum noſtra ſunt paruitate, plurimum te ſalutant. Puto autem & ſanctum fratrem Alentium diaconum tuæ dignationi cuncta narrare fideliter. Incolumē ı te, & memorem mei, Chriſtus, Domiuus noſter tueatur omnipotens, Domine uere ſancte & ſuſcipieude frater.

ARGVMENTVM.

APRONIVM, *quod in fide contra Origeniſtas manſerit, laudat, &, ut ſancta Hieroſolymæ loca petat, hortatur.*

HIERONYMVS APRONIO.

EPISTOLA LVI.

NESCIO, qua tentatione diaboli factum ſit, ut & tuus labor, & ſancti Iunocentii presbyteri induſtria, & noſtrum deſiderium ad præſens nequaquam uideatur habere effectum. Deo gratia, quod te ſoſpitem, & fidei calore feruentem, inter ipſa tentamenta diaboli cognoui. Hoc meum gaudium eſt, quando in Chriſto audio filios meos dimicare; & iſtum zelum in nos ipſe confirmet, cui credimus; ut pro fide eius ſanguinem uoluntarie fundamus. Euerſam nobilem domum funditus doleo: & tamen, quid in cauſa ſit, ſcire uō potui. Neque enim portitor litterarū uoſſe ſe dixit. unde dolere poſſumus pro amicis cōmunibus, & Chriſti, qui ſolus potens & dominus eſt, & eius clementiā deprecari:

deprecari: licet ex parte Dei mereamur offenſam, qui inimicos Domini fouerimus. Optimum autem facies, ſi, cunctis rebus omiſſis, orientem, & præcipue ſancta loca petas. hic enim quieta ſunt omnia. & licet uenena pectoris non amiſerint, tamen os impietatis non audent aperire, ſed ſunt, ſicut aſpides, ſurdæ, & obturantes aures ſuas. Sanctos fratres ſaluta. Psal. 57
Noſtra autem domus, ſecundum carnales opes, hæreticorum perſecutionibus penitus euerſa, Chriſto propitio ſpiritalibus diuitiis plena eſt. melius eſt enim, panem manducare, quam fidem perdere.

ARGVMENTVM.

QVAMQVAM *Ariana hæreſis profligata iam eſſet, reliquiæ tamen eius adhuc in aliquot orientis eccleſiis uigebant: eamq. Antiochenus Epiſcopus una cum Campenſibus fouens, apud Hieronymum, ut tres confiteretur hypoſtaſes, acriter inſtabat. nunc uir ſanctus pro ea re Romanam Eccleſiam, ueluti ceterarum matrem, & ad quam maiores fidei quæſtiones referuntur, conſulens, quid credere debeat, poſtulat; & quo modo uenenum in eo maneat uerbo, docet.*

HIERONYMVS DAMASO.

EPISTOLA LVII.

QVONIAM uetuſto oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam Do- Ioan.19
mini tunicam, & deſuper textam, minutatim per fruſta diſcerpit; & Chriſti ui- Cant.2
neam exterminant uulpes; ut inter lacus contritos, qui aquam non habent, dif- Hier.2
ficile, ubi fons ſignatus, & hortus ille concluſus ſit, poſſit intelligi: ideo mihi ca- Cant.4
thedram Petri, & fidem apoſtolico ore laudatam, cenſui conſulendam, inde nunc meæ ani- Rom.1
mæ poſtulans cibum, unde olim Chriſti ueſtimenta ſuſcepi. Neque uero tanta uaſtitas ele-
menti liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me a pretioſæ margaritæ potuit inquiſi-
tione probibere. Vbicumque fuerit corpus, illuc cõgregabuntur & aquilæ. Profligato a ſó- Luc.17
bole mala patrimonio, apud uos ſolos incorrupta patrum ſeruatur hereditas. Ibi ceſpite ter-
ra fecundo, Dominici ſeminis puritatem centeno fructu refert: hic obruta ſulcis frumenta
in lolium auenasq. degenerant. Nunc in occidente ſol iuſtitiæ oritur: in oriente autem Luci- Eſa.14
fer ille, qui ceciderat, ſupra ſidera poſuit thronum ſuum. Vos eſtis lux mundi, uos ſal ter- Matth.5
ræ, uos aurea uaſa & argentea: hic teſtacea uaſa, uel lignea, uirgam ferream, & æternum
operiuntur incendium. Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamen huma-
nitas. A ſacerdote uictimam ſalutis, a paſtore præſidium ouis flagito. Faceſſat inuidia: Ro-
mani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego
nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, ideſt cathedræ Petri, communio-
ne conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domũ Matth. 16
agnum comederit, profanus eſt. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Exod.12
Et quia pro meis facinoribus ad eam ſolitudinem commigraui, quæ Syriam iuncto Barba-
riæ fine diſterminat; nec poſſum ſanctum Domini, tot interiacentibus ſpatiis, a ſanctimo-
nia tua ſemper expetere: ideo hic collegas tuos Aegyptios confeſſores ſequor, & ſub onera-
riis nauibus parua nauicula deliteſco. Non noui Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Pauli-
num. Quicumque tecum non colligit, ſpargit: hoceſt, qui Chriſti non eſt, antichriſti eſt.
Nunc igitur, pro dolor, poſt Nicenam fidem, poſt Alexandrinum iuncto pariter occiden-
te decretum, trium hypoſtaſeon ab Arianorum præſule & Campenſibus, nouellum a me,
homine Romano, nomen exigitur. Qui, quæſo, iſta apoſtoli prodidere? quis nouus magi-
ſter gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur in-
telligi. Tres perſonas ſubſiſtentes, aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit ſen-
ſus, ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid ueneni in ſyllabis latet. Clamamus, ſi quis
tres hypoſtaſes, aut tria enypoſtata, hoceſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, ana-
thema ſit. Et quia uocabula non ediſcimus, hæretici iudicamur. Si quis autem hypoſtaſin
uſian intelligens, non in tribus perſonis unam hypoſtaſin dicit, alienus a Chriſto eſt: & ſub
hac confeſſione uobiſcum pariter cauterio unionis inurimur. Diſcernite, ſi placet, obſecro:
non timebo tres hypoſtaſes dicere: ſi iubetis, condatur noua poſt Nicenam fides: & ſimili-
bus uerbis, cum Arianis confiteamur orthodoxi. Tota ſæcularium litterarum ſchola nihil
aliud hypoſtaſin, niſi uſiã, nouit. Et quis, rogo, ore ſacrilego tres ſubſtantias prædicabit?
Vna eſt Dei & ſola natura, quæ uere eſt. id enim, quod ſubſiſtit, non habet aliunde, ſed

ſuum eſt. Cetera, quæ creata ſunt, etiam ſi uidentur eſſe, non ſunt; quia aliquando non fuerunt; & poteſt rurſum non eſſe, quod nõ fuit. Deus ſolus, qui æternus eſt, hoceſt, qui exordium non habet, eſſentiæ nomen uere tenet. Iccirco & ad Moyſen de rubo loquitur:
Exod. 3 Ego ſum, qui ſum. Et rurſum: Qui eſt, me miſit. Erant utique tunc angeli, cælum, terra, maria. & quo modo cõmune nomen eſſentiæ proprie ſibi uindicat Deus? Sed quia illa ſola natura eſt perfecta, & in tribus perſonis deitas una ſubſiſtit, quæ eſt uere, & una natura eſt: quiſquis tria eſſe, hoceſt tres eſſe hypoſtaſes, ideſt, uſias dicit; ſub nomine pietatis, tres naturas conatur aſſerere. & ſi ita eſt; cur ab Ario parietibus ſeparamur, perfidia copulati? Iungatur cum beatitudine tua Vrſicinus, cũ Ambroſio ſocietur Auxentius. Abſit hoc a Romana fide: ſacrilegium tantum religioſa populorum corda non hauriant. Sufficiat nobis dicere, unam ſubſtantiam, tres perſonas ſubſiſtentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypoſtaſes: ſi placet, & una teneatur. Non bonæ ſuſpitionis eſt, cum in eodem ſenſu uerba diſſentiunt. Sufficiat nobis memorata credulitas. Aut, ſi rectum putatis tres hypoſtaſes cum ſuis interpretationibus debere nos dicere, non negamus: ſed, mihi credite, uene-
2.Cor.11 num ſub melle latet, transfigurauit ſe angelus ſatanæ in angelum lucis. Bene interpretantur hypoſtaſin; & cum id, quod ipſi exponunt, habere me dicã, hæreticus iudicor. Quid tam anxie unum uerbũ tenent? quid ſub ambiguo ſermone latitant? Si ſic credunt, ut interpretantur; non damno, quod retinent. Si ſic credo, ut ipſi ſentire ſe ſimulant; permittant & mihi, meis uerbis ſuum ſenſum loqui. Quamobrem obteſtor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi ſalutem, per homouſion trinitatem, ut mihi epiſtolis tuis ſiue tacendarum, ſiue dicendarum hypoſtaſeon detur auctoritas. Et ne forte obſcuritas loci, in quo dego, te fallat; per baiulos litterarum ad Euagrium presbyterum, quem optime noſti, dignare ſcripta tranſmittere; ſimul etiam, cui apud Antiochiam debeam cõmunicare, ſignifices: quia Campenſes cum Tharſenſibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quam ut auctoritate communionis ueſtræ fulti tres hypoſtaſes cum antiquo ſenſu prædicent.

ARGVMENTVM.

ITERVM *pro reſponſione eiuſdem quæſtionis, quod uehementer ab Arianis uexaretur, apud Damaſum inſtat.*

HIERONYMVS DAMASO.

EPISTOLA LVIII.

Luc.18.11 IMPORTVNA in euangelio mulier, tandem meruit audiri: &, clauſo cum ſeruis oſtio, media licet nocte ab amico panes amicus accepit. Deus ipſe, qui nullis cõtra ſe uiribus ſuperari poteſt, publicani precibus uincitur. Niniue ciui-
Luc.18 Ion.3 tas, quæ peccato periit, fletibus ſtetit. Quorſum iſta tam longo repetita principio? uidelicet, ut paruum magnus aſpicias; ut diues paſtor morbidã non contemnas ouem.
Luc.23 Chriſtus in paradiſum de cruce latronem intulit. & ne quis aliquando ſeram conuerſionem
Luc.15 putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Chriſtus, inquam, prodigum filium reuertentem lætus amplectitur; &, nonagintanouem pecudibus derelictis, una ouicula, quæ reman-
Act.9 ſerat, humeris boni paſtoris aduehitur. Paulus ex perſecutore fit prædicator, oculis carnalibus excæcatur, ut mente plus uideat: & qui uinctos Chriſti famulos ducebat ad concilium
2.Cor.11 Iudæorum, ipſe poſtea etiam de Chriſti uinculis gloriatur. Ego igitur, ut ante iam ſcripſi, Chriſti ueſtem in Romana urbe ſuſcipiens, nunc Barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuiſſe ſententiam; quid mererer, ipſe conſtitui. Verum, ut ait gentilis poeta, Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ita me inceſſabilis inimicus poſt tergum ſecutus eſt, ut maiora in ſolitudine bella nunc patiar. Hinc enim præſidiis fulta mundi Ariana rabies fremit. hinc in tres partes ſciſſa Eccleſia ad ſe rapere me feſtinat. monachorum circa manentium antiqua in me ſurgit auctoritas. Ego interim clamito, ſi quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt. poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Iccirco obteſtor beatitudinem tuam per Crucem Domini, per neceſſarium fidei noſtræ decus, per paſſionem Chriſti, ut, qui apoſtolos honore ſequeris, ſequaris & merito. ita in ſolio cum duodecim iudicaturus ſedeas; ita te alius ſenem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo conſequaris; ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, ſignifices. noli deſpicere animam, pro qua Chriſtus mortuus eſt.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Adverſus Luciferianos per dialogum diſputans aſſerit, Epiſcopos, qui cum Ario ſenſerant, recipi, Epiſcopatu nequaquam adempto, debere; & quod ab Arianis baptizati, rebaptizandi minime ſint: inter diſputandum autem quo modo pro ſarcienda pace, Vſia nomen in Ariminenſi ſynodo reiectum ſit, quando in ceteris ſe conſentire cum catholicis Ariani finxerunt, & quo modo rurſus totus orbis, dolens ſe inſcium Arianum factum, commotus ſit, late copioſeq. enarrat. Lucifer autem, a quo Luciferiani ſunt dicti, cum Beatus in hoc dialogo a Hieronymo nuncupatus, multis interea præconijs extollatur; cumq. poſt Ariminenſem ſynodum exulaſſe pro catholica fide, uerbisq. tantum, non rebus, a catholicis diſſienſſe prodatur, diuerſus omnino a Lucifero Smyrnienſi Epiſcopo Ariano fuit. Eundem autem eſſe certum eſt cum eo, quem Liberius Papa ad Conſtantium imperatorem miſit, & quem ille in exilium una cum Euſebio Vercellenſi, ut in Trip. hiſtoria legitur, amandauit, pro eo quod Nicenã fidem damnare noluerit. Nam Hilarius quoque honorifice de Lucifero in libro ad Cõſtantium Auguſtum meminit. Fuit autem de Sardinia Caralitanus Epiſcopus, ut ex Marcellino, et Fauſtino hiſtoricis, eius ſectatoribus, in libro de ſchiſmate Vrſicini, qui nondum editus in bibliotheca Vaticana extat, late conſtat. Obiiſſe autem hæreticum Luciferum ſeu animi obſtinatione, ſeu quod morte præuentus ſententiam mutare nequiuerit, teſtis eſt in decimo eccleſiaſtica hiſtoria libro Euſebius. Error autem eius præcipuus fuit, quod ſe a communione eorum, qui Epiſcopos, Arimini lapſos, etiam ſubſatisfactione receperant, Antiochia, ubi erat in exilio, ut auctor eſt Sulpicius, ſeparauit.

HIERONYMI
ORTHODOXI ET LVCIFERIANI
DIALOGVS.

PROXIME accidit, ut quidam Luciferi ſectator, cum alio Eccleſiæ alumno odioſa loquacitate contendens, caninam facundiam exercuerit. Aſſerebat quippe, uniuerſum mundum eſſe diaboli, &, ut iam familiare eſt eis dicere, factum de Eccleſia lupanar. At ille econtrario rationabiliter quidem, ſed importuno & loco, & tempore defendebat, non ſine cauſa Chriſtum mortuum fuiſſe, nec ob Sardorum tantum maſtrucam Dei filium deſcendiſſe. Quid plura? dum audientiam & circulum lumina iam in plateis accenſa ſoluerent, & inconditam diſputationem nox interrumperêt, conſputa pene inuicem facie receſſerunt; hoc tamen eis, qui affuerant, ſtatuentibus, ut in ſecretam porticum primo mane conueniretur: quo cum iuxta placitum omnes conueniſſent, uiſum eſt utriuſque ſermonem a notariis excipi. atque ira cunctis reſidentibus, Helladius Luciſerianus dixit: Hoc primum mihi reſponderi uolo, utrum Ariani Chriſtiani ſint, an non? ORTHODOXVS. d. Ego plus, inquit, interrogo, utrum ne omnes hæretici Chriſtiani ſint? LVCIFERIANVS. d. Quem hæreticum dixeris, Chriſtianum negaſti. ORTHOD. dixit. Omnes ergo hæretici Chriſtiani non ſunt? LVCIF.d. Iam ſuperius audiſti. ORTHOD.d. Si Chriſti non ſunt, diaboli ſunt. LVCIF.d. Nemo dubitat. ORTH.d. Si autem diaboli ſunt, nihil refert heretici ſint, an gentiles. LVCIFER.d. Non refello. ORTHOD.d. Igitur præfixum inter nos habemus, de hæretico ſic loquendum, ſicut de gentili. LVCIFER.d. Plane fixũ. ORTHOD.d. Quære nunc ut libet: quoniam inter nos conſtat, hæreticos gentiles eſſe. LVCIFER.d. Quod ĩnterrogatio mea cogere uolebat, expreſſum eſt, hæreticos Chriſtianos non eſſe: nunc reſtat concluſio. Si Ariani hæretici ſunt, & hæretici omnes gentiles ſunt: & Ariani gentiles ſunt. ſi autem Ariani gentiles ſunt, & conſtat nullam ſocietatem Eccleſiæ eſſe cum Arianis, ideſt cum gentilibus: maniſeſtum eſt, ueſtram Eccleſiam, quæ ab Arianis, ideſt, a gentilibus, epiſcopos ſuſcipit, non tam epiſcopos recipere, quam de Capitolio ſacerdotes; ac per hoc antichriſti magis ſynagoga, quam Chriſti Eccleſia, debeat nuncupari. ORTHOD.d. Ecce impleta eſt prophetia: Parauit mihi foueam, & ipſe incidit in eam. Pſal.7
LVCIFER.d. Quonã modo? ORTHOD. d. Si Ariani, ut dicis, gentiles ſunt, & Arianorum conuenticula caſtra ſunt diaboli: quo modo in caſtris diaboli baptizatum recipis? LVCIFER. d. Recipio, ſed pænitentem. ORTHOD.d. Prorſus, quid dicas, non intelligis. Quiſquam ne gentilem recipit pænitentem? LVCIFER. d. Ego ſimpliciter In exordio ſermonis omnes hæreticos gentiles eſſe reſpondi. Verum quia captioſa interrogatio fuit primæ quæſtionis, tibi palmam tradens, ad ſecundam ueniam, in qua aio laicum ab Arianis uenientem recipi debere pænitentem, clericum uero non debere. ORTHOD.d. Atqui in prima quæſtione, quam obtinuiſſe me dicis, etiam ſecundam obtinui. LVCIFER.d. Doce, quo

modo

modo obtinueris. ORTHOD. d. Neſcis & laicos, & clericos unnm habere Chriſtũ, nec
alium neophytis, alium epiſcopis eſſe Deũ? cur ergo non recipiat clericos, qui recipit laicos
pænitentes? LVCIF. d. Non eſt epiſcopi, ipſum lacrymas fundere pro peccatis, & corpus
attrectare Domini. Non eſt epiſcopi, ad fratrũ genua prouolui, & de ſublimi loco euchari
ſtiam miniſtrare populo. Aliud eſt lugere, quod fueris: aliud, neglecto peccato, in Eccle-
ſia uiuere glorioſum. Tu, qui heſterno die ſacrilegus creaturã Dei filium prædicabas; qui,
quotidie peior Iudæis, blaſphemiarũ lapides in Chriſtum iaciebas; cuius manus ſanguine
plenæ ſunt; cuius ſtylus lancea militis fuit; ad unius horæ conuerſionẽ uirginem Eccleſiam
adulter ingrederis? Si peccaſſe te pænitet, officium depone ſacerdotis: ſi te non peccaſſe
confidis, permane quod fuiſti. ORTHOD. d. Rhetoricaris, & a diſputationum ſpinetis
ad campos liberæ declamationis excnrris. Verum deſine, quæſo, a communibus locis, &
in gradum rurſum ac lineas regredere: poſtea, ſi placuerit, latius diſſeremus. LVCIF. d.
Nulla declamatio hic eſt. dolor patientiam ſuperat: propone ut libet: argumentare ut libet:
numquã perſuadebis id eſſe epiſcopum, quod laicum pænitentem. ORTHOD. d. Quo-
niam obſtinate tenes, aliam eſſe rationem epiſcopi, aliam laici, ad compendium tibi con-
certationis tribuo, quod poſtulas: nec me pigebit, locum te faciente, manum tecum conſe
rere. Expone mihi, quare laicum uenientem ab Arianis recipias, epiſcopum non recipias.
LVCIF. d. Recipio laicũm, qui erraſſe ſe confitetur; & Dominus mauult pænitentiam pec
Ezech. 18 catoris, quam mortem. ORTHOD. d. Recipe ergo & epiſcopum; qui & erraſſe ſe con-
fitetur, & Dominus mauult pænitentiam peccatoris, quam mortrem. LVCIF. d. Si er
raſſe ſe confitetur; cur epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium; concedo ueniam pæni-
tenti. ORTHOD. d. Reſpondebo tibi & ego ſermonibus tuis. Si laicus erraſſe ſe confi-
tetur; quo modo laicus perſeuerat? Deponat ſacerdotium laici, ideſt, baptiſma; & ego
Apoc. 1 do ueniam pænitenti. Scriptum eſt enim: Regnum quippe nos & ſacerdotes Deo & pa-
1. Petr. 2 tri ſuo fecit. Et iterum: Gentem ſanctam, regale ſacerdotium, populum acquiſitum.
Omne, quod non licet Chriſtiano, commune eſt tam epiſcopo, quam laico. Qui pæniten-
tiam agit, priora condemnat. Si non licet epiſcopo pænitenti perſeuerare, quod fuerat;
non licet & laico pænitenti permanere in eo, propter quod pænitentiam confitetur. LV-
CIFER. d. Recipimus laicos, quoniam nemo conuertetur, ſi ſe ſcierit rebaptizan-
dum: & ita fiet, ut nos ſimus cauſa perditionis eorum, ſi repudientur. ORTHOD. d. Tu
in eo, quod recipis laicum, unam animam recipiendo ſaluas: & ego in recipiendo epi-
ſcopum, non dicam unius ciuitatis populos, ſed uniuerſam, cui præeſt, prouinciam
Eccleſiæ locio: quem ſi repellam, multos ſecum in ruinam trahet. Quamobtem quæſo uos,
ut eam rationem, quam in paucis recipiendis habere uos exiſtimatis, etiam ad torius orbis
ſalutem concedatis. quod ſi diſplicet, & tam duri eſtis, immo tã irrationabiliter inclemen-
tes, ut eum, qui dederit baptiſma, hoſtem Chriſti, eum, qui acceperit, filium putetis: nos
nobis aduerſa non facimus: aut epiſcopum cum populo recipimus, quem facit Chriſtia-
num; aut, ſi epiſcopum non recipimus, ſcimus etiam nobis populum reiiciendum. LV-
Matth. 5 CIF. d. Oro te, nonne legiſti de epiſcopis dictum: Vos eſtis ſal terræ? Si autem ſal infa-
tuatum fuerit, in quo ſalietur? ad nihilum eſt utile, niſi ut proiiciatur foras, & conculcetur
1. Reg. 3 ab hominibus. Sed & illud, quod pro populo peccatore ſacerdos Deum exoret, ac pro ſa-
cerdote, nullus ſit alius, qui deprecetur. Quæ quidem duo ſcripturarum capitula in ſenten
tiam concurrunt unam. nam ut ſal omnem cibum condit; nec eſt aliquid per ſe tam ſuaue,
quod abſque eo guſtum demulceat: ita mundi totius, & proprie Eccleſiæ condimentum epi
ſcopus eſt: qui ſi infatuatus fuerit, ſiue per negationem, ſiue per hæreſim, ſiue per libidi-
nem, &, ut ſimul dicam, per uniuerſa peccata, a quo alio poterit condiri, cum ipſe fuerit
omnium condimentum? Sacerdos quippe pro laico offert oblationem ſuam, imponit ma
num ſubiecto, reditum ſancti ſpiritus inuocat; atque ita eum, qui traditus fuetat ſatanæ in
1. Cor. 5 interitum carnis, ut ſpititus ſaluus fieret, indicta in populum oratione, altario reconciliat;
nec prius unum membrum reſtituit ſanitati, quam omnia ſimul membra confleuerint. Fa-
cile quippe ignoſcit filio pater, cum mater pro uiſceribus ſuis deprecatur. Si ergo hoc, quẽ
diximus, gradu laicus pænitens reſtituitur Eccleſiæ; ibiq. ſequitur uenia, ubi luctus præceſ
ſerat: manifeſtum eſt, ſacerdotem, de gradu ſuo motum, in eundem locum non poſſe re-
ſtitui: quia aut pænitens ſacerdotio carebit; aut in honore perſiſtens, reduci in Eccleſiam
Matth. 5 non poterit per ordinem pænitentis. Tu mihi nunc infatuato ſale Eccleſiæ ſaporem conta-
minas: tu eum, qui proiectus foras, iacere deberet in ſtercore a cunctis hominibus concul-
Tit. 1 candus, ſuper altarium reponis? Et ubi erit illud Apoſtoli præceptum: Oportet epiſcopum
eſſe

esse sine crimine, quaſi diſpenſatorem Dei. Et iterum: Probet autem ſe unuſquiſque & ſic 1.Cor.11
accedat? Vbi Dominica denunciatio eſt: Ne miſeritis margaritas ueſtras ante porcos? Matth:7
Quod ſi de omnibus generaliter dictum intelligis: quanto magis de ſacerdotibus præcauen
dum eſt, cum etiam de laicis ſic cauetur? Separamini, inquit Dominus, per Moyſen, a ta- Num.16
bernaculis iſtorum, hominum duriſſimorum; & nolite tangi ab omnibus, quæ ſunt eorũ;
ne ſimul pereatis in peccato eorũ. Et rurſum in duodecim prophetis: Sacrificia eorũ tam- Oſe.9
quam panis luctus: omnes, qui manducaut ea, contaminabuntur. Et in euangelio Domi-
nus, Lucerna, inquit, corporis eſt oculus, ideſt, Eccleſiæ lumen eſt epiſcopus. Si autem Matth.6
oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus tuum lucidum erir. Sacerdote enim fidem uerá præ
dicante, ex omnium corde tenebræ diſcutiuntur. Er cauſam reddit: Neque enim lucerna Luc.11
accenditur & ponitur ſubter modium, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus, qui in
domo ſunt: hoceſt, ideo Deus ſcientiæ ſuæ igniculum in epiſcopo ſuccendit, ut non ſibi
tantum luceat, ſed omnibus proſit. Er in conſequenri, Si, inquir, oculus tuus nequam ſue
rit, omne corpus tenebroſum eſt. ſi autem lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſæ tene-
bræ quantæ erunt? Et recte. nam, cum ideo epiſcopus in eccleſia conſtituatur, ut populum
coerceat ab errore; quantus erit error in pnpulo, cum errat ipſe, qui doceat? quo modo po
teſt peccata dimittere, qui ipſe peccator eſt? quo modò ſanctum ſacrilegus faciet? unde ad
me lumen introiet, cum oculus meus cæcus ſit? Pro dolor, antichriſti diſcipulus Eccleſiam Matth.6
Chriſti gubernat. et, ubi eſt illud: Non poteſtis duobus Dominis ſeruire? Sed & illud: Quæ 2.Cor.6
communicatio luci ad tenebras? qui conſenſus Chriſto ad Belial? Legimus in ueteri teſta- Leuit.21
mento: Homo, in quo fuerit macula, & uitium, non accedat offerre dona Domino. Et rur
ſum: Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum Deum, ut ſacrificent, mundi ſint; ne forte
derelinquat eos Dominus. Et in eodem: Et, cum accedunt miniſtrare ſancta, non adducant
in ſe delictum, ne moriantur. Et multa alia, quæ perſequi infinitum eſt, ſtudio breuitatis
omitto. neque enim numerus teſtimoniorum, ſed auctoritas ualet. Ex quibus oſtenditur,
uos per modicum fermentum totam Eccleſiæ maſſam corrupiſſe, & de eius manu hodie eu
chariſtiam accipere, quem heri quaſi idololatram reſpuebatis. ORTHOD. d. Multa qui-
dem de ſacris uoluminibus memoriter copioſeq. dixiſti: ſed, cum totũ circumieris ſaltum,
meis caſſibus concluderis. Sit quippe, ut uis, Arianorum epiſcopus hoſtis Chriſti, ſit infa-
tuatum ſal, ſit lucerna ſine igniculo, ſit oculus ſine pupilla: nempe eo peruenies, ur ſalire
non poſſit, qui ſal ipſe non habeat, non illuminet cæcus, non accendat extinctus. Tu au-
tem, cum conditum ab eo cibum deuores, cur inſulſum arguis conditorem? De igniculo
eius Eccleſia tua lucet, & lucernam eius criminaris extinctam? Oculos tibi præbet, & cæcus
eſt? Quamobrem oro te, ut aut ſacrificandi ei licentiam tribuas, cuius baptiſma probas;
aut reprobes eius baptiſma, quem non exiſtimas ſacerdotem. neque enim fieri poteſt, ut,
qui in baptiſmate ſanctus eſt, ſit apud altare peccator. LVCIFER. d. Sed ego recipio lai
cum pænitentem per manus impoſitionem, & inuocationem Spiritus ſancti, ſciens ab hære
ticis Spiritum ſanctum non poſſe conferri. ORTHOD. d. Omnes propoſitionum ueſtra-
rum calles ad unum compitum confluunt; &, pauidorum more ceruorum, dum uanos pen
narum euitatis uolatus, fortiſſimis retibus implicamini. Nam, cum in patre & filio & Spiritu
ſancto baptizatus homo templum Domini fiat; cum, ueteri æde deſtructa, nouum trinita-
tis delubrum ædificetur: quo modo dicis, ſine aduentu Spiritus ſancti apud Arianos pecca-
ta poſſe dimitti? quo modo antiquis ſordibus anima purgatur, quæ ſanctum non habet ſpi
ritum? neque enim aqna lauat animam. ſed prius ipſa lauatur a ſpiritu, ut alios lauate ſpiri
tualiter poſſit. Spiritus, inquit Moyſes, Domini ſerebatur ſuper aquas. Ex quo apparet, Gen.1
baptiſma nnn eſſe ſine Spiritu ſancto. Betheſda, lacus Iudææ, niſi per aduentum angeli, de- Ioan.5
bilitata corporaliter membra ſanare non poterat: & tu mihi aqua ſimplici, quaſi de balneo
animam lotam producis. Ipſe Dominus noſter, Ieſus Chriſtus, qui non tam mundatus eſt
in lauacro, quam lauacro ſuo uniuerſas aquas mundauit, ſtatim ut caput extulit de fluento, Matth.3
Spiritum ſanctum accepit: non quod umquam ſine Spiritu ſancto fuerit, quippe qui de Spi
ritu ſancto in carne natus eſt: ſed ut illud nobis monſtraretur, uerum eſſe baptiſma, quo Spi
ritus ſanctus adueniat. Igitur, ſi Arianus Spiritum ſanctum non poteſt dare: ne baptizare
quidem poteſt; quia Eccleſiæ baptiſma ſine Spiritu ſancto nullum eſt. Tu uero cum baptiza
tum ab eo recipias, & poſtea inuoces Spiritum ſanctum; aut baptizare eum debes, quia ſi-
ne Spiritu ſancto non potuit baptizari; aut, ſi eſt baptizatus in ſpiritu, deſine ei innocare
ſpiritum, quem tunc, cum baptizaretur, accepit. LVCIFER. d. Obſecro te, nonne le-
giſti in Actibus apoſtolorũ, eos, qui iam a Ioanne baptizati fuerant, cum ad interrogatio- Act.19
nem

Digitized by Google

nem Apoſtoli reſpondiſſent, ſe nec auditu quidem comperiſſe, quid eſſet Spiritus ſanctus,
poſtea fuiſſe Spiritum ſanctum conſecutos? unde manifeſtum eſt, poſſe aliquem baptizari,
& tamen non habere Spiritum ſanctum. ORTHOD. d. Non tam imperitos diuinorum
uoluminum eos, qui audiunt, puto, ut ad hanc quæſtiunculam diſſoluendam longo ſer-
mone mihi opus ſit. Verum, priuſquam quid in eam ſententiam loquar, auſculta, iuxta ſen
ſum tuum quanta ſcripturarum turbatio oriatur. Quid eſt hoc, quod Ioannes in baptiſma
te ſuo aliis Spiritum ſanctum dare non potuit, qui Chriſto dedit? et quis eſt iſte Ioannes?
Eſa.40 Vox clamantis in deſerto, Parate uiam Domini: rectas facite ſemitas Dei noſtri. ille, qui di
Ioan.1 cebat: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Minus dico: ille, qui ex matris utero
Luc.1 clamabat: Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Spiritum ſanctum non
Act.8.9 dedit, quem Philippus diaconus eunucho dedit? quē Ananias Paulo dedit? Audacter for-
Matth.11 ſitan uidear Ioannem præferre cunctis. Audi Dominum loquentem: Non eſt in natis mulie
rum maior Ioanne Baptiſta. Nulli enim contigit prophetarum & annunciare Chriſtum, &
digito demonſtrare. Et quid mihi neceſſe eſt in talis uiri laudibus immorari, cum a Deo pa
Mal.3 tre etiam angelus nuncupetur? Ecce, inquit, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui
Luc.7 præparabit uiam tuam. Plane angelum, qui, poſt materni uentris hoſpitium eremi deſerta
ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit; qui, oculis ſpectantibus Chriſtum, nihil aliud eſt di
Pſal.18 gnatus aſpicere; qui eloquiis Domini, quæ melle & fauo dulciora ſunt, dignam Deo uocē
erudiuit. Et, ne quæſtionem moret, ſic decebat creſcere præcurſorem Domini. Iſte ergo ta
Act.10 lis, tantusq. Spiritum ſanctum non dedit, quem Cornelius centurio, antequam baptizare-
tur, accepit? Reſponde, quæſo, cur non dederit? ignoras? audi, quid ſcripturæ doceant:
Ioannis Baptiſma non tam peccata dimiſit, quam baptiſma pœnitentiæ fuit in peccatorum
remiſſionem, id eſt, in futuram remiſſionem, quæ eſſet poſtea per ſanctificationem Chriſti
Marc.1 ſubſecutura. Scriptum eſt enim: Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans euan-
gelium pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Et poſt modicum: Et baptizabantur ab
eo in Iordane confitentes peccata ſua. Vt enim ante præcurſor Domini ipſe, ſic & ba-
Ioan.3 ptiſma eius præuium Dominici baptiſmatis fuit. Qui de terra eſt, aiebat, terrena loqui-
Luc.3 tur: at, qui de ſupernis uenit, ſuper omnes eſt. Et iterum: Ego baptizo uos in aqua, ille
baptizabit uos in Spiritu ſancto. Si autem Ioannes, ut confeſſus eſt ipſe, non baptizauit in
ſpiritu: conſequenter neque peccata dimiſit, quia nulli hominum ſine Spiritu ſancto pec-
cata dimittuntur. Aut, ſi contentioſe argumentaris; ideo Ioannis baptiſma dimiſiſſe pec-
Luc.20 cata, quia de cælis fuit: edoce, quid amplius in Chriſti baptiſmate conſequamur, quod
peccata dimittit, & liberat a gehenna. Quod a gehenna liberat, perfectum eſt. perfe-
ctum autem baptiſma non eſt, niſi quod in cruce & in reſurrectione Chriſti eſt. Ita tu, per-
Ioan.3 uerſe religioſus, dicente ipſo Ioanne, illum oportet creſcere, me autem minui: dum ſerui
baptiſmo plus, quam habuit, tribuis, Dominicum deſtruis, cui nihil amplius relinquis.
Quorſum iſta tendit aſſertio? uidelicet, ut non tibi durum uideatur, ſi ii, qui a Ioanne fue-
rant baptizati, poſtea per impoſitionem manus apoſtolorum ſint Spiritum ſanctum conſe-
cuti; cum conſtet, eos ne peccatorum quidem ſine ſubſecutura fide remiſſionē conſecutos.
Tu uero, qui ab Arianis recipis baptizatum, & ei tribuis baptiſma, quod perfectum eſt,
quo pacto, quaſi modicum quid ei defuerit, ſanctū inuocas ſpiritum; cum baptiſma Chri
ſti ſine Spiritu ſancto nullum ſit? Verum longius exceſſi; &, cum æqua fronte aduerſarii po
tuerim impetum ſubmouere, leuiora eminus tela direxi. Ioannis autem baptiſma intantum
imperfectum fuit, ut conſtet poſtea Chriſti baptiſmate baptizatos, qui ab eo fuerant bapti-
Act.19 zati. ita enim hiſtoria refert: Factum eſt autem, cum Apollo eſſet Corinthi, & cum Paulus
pertranſiret ſuperiores partes Aſiæ, deuenit Epheſum; &, cum inueniſſet quoſdam diſcipu
los, dixit ad eos: Si Spiritum ſanctum accepiſtis, cum crediſtis? At illi reſponderunt:
Sed nec, ſi Spiritus ſanctus ſit, audiuimus. Dixit autem ad eos: In quo ergo baptizati eſtis?
Reſponderunt, In Ioannis baptiſmate. Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptizauit
baptiſmo pœnitentiæ plebem, dicens, in aduenientem poſt eum ut crederent, hoc eſt in Ie
ſum, in remiſſionem peccatorum. His auditis, baptizati ſunt in nomine Domini noſtri, Ie-
ſu Chriſti. Et, cum impoſuiſſet illis manus Paulus, continuo cecidit Spiritus ſanctus ſuper
eos. Si ergo baptizati ſunt uero, & legitimo Eccleſiæ baptiſmate, & ita poſtea Spiritum ſan
ctum conſecuti ſunt: & tu apoſtolorum ſequere auctoritatem, & baptiza eos, qui Chriſti
non habent baptiſma; & poteris inuocare Spiritum ſanctū. LVCIFER. d. Qui dormien
tes ſitiunt, auide fauces fluminibus ingurgitant: et, quãto plus hauſerint, tanto plus ſitiunt.
ita mihi & tu uideris aduerſus quæſtiunculam, quam propoſui, hinc atque illinc argumenta
quæſiſſe,

quaſiſſe, & nihilominus in eadem quæſtionum ſiti perſeuerare. An neſcis, etiam eccleſia-
rum hunc eſſe morem, nt baptizatis poſtea mannus imponantur, & ita inuocetur ſpiritus ſan
ctus? exigis ubi ſcriptum ſit? in Actibus apoſtolorum. Etiam ſi ſcripturæ auctoritas non Act.8.19
ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret. nam & multa alia,
quæ per traditionem in eccleſiis obſeruantur, anctoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpanerunt,
uelut in lauacro ter caput mergitare; deinde egreſſos, lactis & mellis prægustare concordiã,
ad infantiæ ſignificationem; die Dominico, & per omnem pentecoſten, nec de geniculis
adorare, & ieiunium ſoluere: multaq. alia, quæ ſcripta non ſunt, rationabilis ſibi obſerua-
tio uindicauit. ex quo animaduertis, nos Eccleſiæ conſuetudinem ſequi; licet ante adnoca-
tionem ſpiritus conſtet aliquem baptizatum. ORTH.d. Non quidem abnno hanc eſſe ec
cleſiarum conſuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & dia
conos baptizati ſunt, epiſcopus ad inuocationem ſancti ſpiritus manum impoſiturus excur-
rat: ſed quale eſt, ut leges Eccleſiæ ad hæreſim transferas; & uirginis integritatem per mere
tricum lupanaria patiaris ſpurcari? Epiſcopus ſi imponit manum, iis imponit, qui in recta
fide baptizati ſunt, qui in patre & filio & ſpiritu ſancto tres perſonas, unã ſubſtantiam credi
derunt. Arianus nero, cum aliud nihil crediderit, (claudite, quæſo, aures, qui audituri
eſtis, ne tantæ impietatis uocibus polluamini) niſi in patre ſolo, uero Deo, & in Ieſu Chri-
ſto ſaluatore creatura, & in ſpiritu ſancto, utriuſque ſeruo; quo modo ſpiritum ſanctum ab
Eccleſia recipiet, qui necdnm remiſſionem peccatorum conſecutus eſt? Spiritus quippe ſan
ctus niſi mundam fidem non incolit; nec habitator eius templi efficitur, quod antiſtitem
non habet ueram fidem. Quod ſi hoc loco quæris, quare in eccleſia baptizatus, niſi per
manus epiſcopi, non accipiat ſpiritum ſanctum, quem nos aſſerimus in uero baptiſma-
te tribui: diſce, hanc obſeruationem ex ea auctoritate deſcendere, quod poſt aſcenſum
Domini ſpiritus ſanctus ad apoſtolos deſcendit. & multis in locis idem factitatum repe- Act.2
rimus, ad honorem potius ſacerdotii, quam ad legis neceſſitatem. Alioqui ſi ad epiſco-
pi tantum imprecationem ſpiritus ſanctus defluit; lugendi ſunt, qui in uiculis, aut in
caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormie-
runt, quam ab epiſcopis inuiſerentur. Eccleſiæ ſalus in ſummi ſacerdotis dignitate pen-
der: cui ſi non exors quædam, & ab hominibus eminens detur poteſtas; tot in eccleſiis
efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. inde uenit, ut ſine chriſmate, & epiſcopi iuſſio-
ne, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi. qnod frequenter, ſi tamen
neceſſitas cogit, ſcimus etiam licere laicis. Vt enim accipit quis, ita & dare poteſt: niſi for-
te eunuchus a Philippo diacono baptizatus, ſine ſpiritu ſancto fuiſſe credendus eſt, de Act.8
quo ſcriptura ita loquitur: Et deſcenderunt ambo in aquam; & baptizauit eum Philippus:
&, cum aſcenderent ab aqua, ſpiritus ſanctus uenit in eunuchnm. Si autem illud obiicien-
dum putas, quia cum audiſſent apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quia recepit Samaria uer Act.8
bum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Ioannem; qui cum ueniſſent ad eos, orauerunt pro
eis, nt acciperent ſpiritum ſanctum: nondum enim ceciderat ſuper ullnm illorum. Cnr ita
factum ſit, in conſequentibus diſce. ipſe enim ait: Sed ſolum baptizati erant in nomine
Domini Ieſu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant ſpiritum ſanctum. Hoc loco ſi
& ru ſimiliter te facere dicis, qnia hæretici non baptizauerunt in ſpiritu ſancto: ſcias Philip-
pum ab apoſtolis non fuiſſe diuiſnm; eandem habuiſſe Eccleſiam; eundem Dominũ Ieſum
Chriſtum prædicaſſe; diaconnm certe fuiſſe eorum, qui poſtea manus impoſuerunt. Tu ue
ro, cum apud Arianos non Eccleſiam dicas eſſe, ſed ſynagogam, nec clericos Dei, ſed crea
turæ & idolorum cultores; quo modo in diſpari cauſa eandem aſſeris rationem te tenere?
LVCIFER.d. Valenter quidem, & fixo gradu me tibi in faciem dimicantem repellis: ſed
poſt tergnm cæderis, & nuda a ſpiculis dorſa non protegis. Eſto quippe, apud Arianos ne
baptiſma quidem eſſe, & ideo ſpiritum ſanctnm ab eis non poſſe dari, quia necdum remiſ-
ſionem peccatorum acceperint: torum hoc uictoriæ meæ proficit; & argumentorum tuorũ
palæſtra mihi palmam uictoriæ ſudat. Arianus baptiſma non habet, & quo modo ſacerdo
tium habet? Laicus apud eos non eſt, & qno modo epiſcopus eſſe poteſt? Mihi recipere men
dicum non licet, tu recipis regem? nos hoſti caſtra traditis, & a nobis perfuga reiiciendus
eſt? ORTHOD. d. Si priorum meminiſſes, iam ſcires tibi fuiſſe reſponſum: ſed
dum amorem contradicendi ſeqneris, a quæſtionum lineis excidiſti, more qnorundam lo-
quacium potius, quam facundorum; qni cum diſpntare neſciant, tamen litigare non de-
ſinunt. Ego enim non tam in præſenti Arianos nel improbo, uel defendo, quam illam
curſus mei metam circumeo, eadem ratione a nobis epiſcopum recipi, qua laicus a uobis
recipi-

recipitur. Si erranti concedis ueniam: & ego ignoſco pænitenti. Si in fide ſua baptizato ba
ptizans nocere non potuit: & in fide ſua ſacerdotem conſtitutum conſtituens non inquina-
uit. Subtilis eſt hæreſis, & ideo ſimplices animæ facile decipiuntur. Deceptio tam laici, quã
epiſcopi communis eſt: at epiſcopus errare non potuit. Reuera de Platonis & Ariſtophanis
ſinu in epiſcopatum alleguntur. quotus enim quiſque eſt, qui non apprime in his eruditus
ſit? denique ex litteratis quicumque hodie ordinantur, id habent curæ, non quo modo ſcri
pturarum medullas ebibãt, ſed quo modo aures populi declamationum floſculis mulceant.
Accedit ad hoc, quod Ariana hæreſis magis cum ſapientia ſæculi facit, & argumentationũ
riuos de Ariſtotelis fontibus mutuatur. Igitur, paruulorum inter ſe certantium ritu, quid-
quid dixeris, dicam: affirmabis, affirmabo: negabis, negabo. Arianus baptizat; ergo epi
ſcopus eſt: non baptizat; tu refuta laicum, & ego non recipio ſacerdotem. Sequar te quo-
cumque ieris: aut pariter in luto hærebimus, aut pariter expediemur. L V C I F.d. Sed lai
co ideo ignoſcendum eſt, quia Eccleſiam Dei putans ſimpliciter acceſſit, & iuxta fidem ſuã
credens baptizatus eſt. O R T H O D. d. Nouam rem aſſeris, ut Chriſtianus quiſquam fa-
ctus ſit ab eo, qui non fuit Chriſtianus. Accedens ad Arianos in qua fide baptizatus eſt?
nempe in ea, quam habebant Ariani: aut, ſi iam ipſe bene credebat, & ſciens ab hæreticis
baptizatus eſt; erroris ueniam non meretur. Verum hoc penitus abſurdum eſt, ut diſcipu-
lus ad magiſtrum uadens ante ſit artifex, quam doceatur; ut modo ab idolorum ueneratio-
ne conuerſus nouerit Chriſtum melius, quam ille, qui doceat. At dicis: ſimpliciter in pa-
tre & filio & ſpiritu ſancto credidit, & ideo baptiſma conſecutus eſt. Quæ eſt iſta, quæſo,
ſimplicitas, neſcire quod credas? Simpliciter credidit. Quid credidit? certe aut tria nomi-
na audiens, tres deos credidit, & idololatra effectus eſt; aut, in tribus uocabulis trinomi-
nem credens Deum, in Sabelii hæreſim incurrit. Aut edoctus ab Arianis, unum eſſe uerum
Deum patrem, filium & ſpiritum ſanctum credidit creaturas: aut, extra hæc quid credere
potuerit, neſcio: niſi forte homo iam edoctus in Capitolio, homouſion didicerat trinita-
tem. Sciebat patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, non natura, ſed perſonis eſſe diuiſos.
Sciebat & filii nomen in patre, & patris nomen in filio. Ridicula penitus aſſertio, ante de fi-
de quemquam diſputare, quam credere; ante myſterium ſcire, quam initiatus ſit; aliter de
Deo ſentire baprizantem, & aliter baptizatum. Præterea cum ſollemne ſit in lauacro, poſt
trinitatis confeſſionem interrogare: credis ſanctam Eccleſiam? credis remiſſionem peccato-
rum? quam Eccleſiam crediſiſſe eum dicis? Arianorum? ſed non habent: noſtram? ſed ex-
tra hanc baptizatus non potuit eam credere, quam neſciuit. L V C I F.d. Quoniam ad o-
mnia argumentaris, & emiſſa a nobis ſpicula ſcuto orationis eludis; unam haſtam iaciam,
quæ umbonem tegminis tui, & uerba crepitantia, ui ſua penetret; nec diutius patiar forti-
tudinem arte ſuperari. Laicus etiam extra Eccleſiam fide baptizatus, pænitens recipitur:
epiſcopus uero aut pænitentiam non agit, & ſacerdos eſt; aut, ſi pænitentiam egerit, eſſe
epiſcopus deſinit. Quamobrem recte nos & laicum ſuſcipimus pænitentem; & epiſcopum, ſi
in ſacerdotio perſeuerare uult, repudiamus. O R T H O D. d. Sagitta, quæ contento ner
uo dirigitur, difficile uitatur. ante enim ad eum, ad quem iacta eſt, peruenit, quam obice
clypei fruſtretur. Econtrario tuæ propoſitiones, quia ſine ferri acumine mittuntur, hoſtem
non ualent perforare. Hanc igitur haſtam, quam totis uiribus miſiſti, de qua nobis minita-
ris, uno, ut aiunt, digitulo repellam. neque enim hic modo quæritur, an epiſcopus pæni-
tens eſſe non poſſit, & laicus poſſit; ſed an hæreticus baptiſma habeat: qui ſi, ut conſtat, nõ
habet; quo modo poteſt eſſe pænitens, ante quam Chriſtianus? Proba mihi, ab Arianis ue
nientẽ laicum habere baptiſmum; & tunc ei pænitentiam non negabo. Si uero Chriſtianus
non eſt, ſi non habuerit ſacerdotem, qui eum faceret Chriſtianum: quo modo aget pæni-
tentiam homo, qui necdum credit? L V C I F. d. Oro te, ut, philoſophorum argumenta
tione depoſita, Chriſtiana mecum ſimplicitate loquaris: ſi tamen non dialecticos ſequeris,
ſed piſcatores. Aequum ne tibi uidetur, ut Arianus epiſcopus ſit? O R T H O D.d. Tu eum
epiſcopum probas, quia ab eo recipis baprizatum, & in hoc reprehendendus es: quare a
nobis parietibus ſepararis, cum in fide & in Arianorum nobiſcum receptione conſentias?
L V C I F. d. Iam & ſuperius rogaui, ut non philoſophice, ſed Chriſtiane mecum loquaris.
O R T H O D. d. Diſcere uis, an contendis? L V C I F. d. Vtique contendo, quia facti tui
a te quæro rationem. O R T H O D.d. Si contendis, iam tibi reſponſum eſt. eadẽ enim ra
tione epiſcopum ab Arianis recipio, qua tu recipis baptizatum. Si diſcere cupis, in meam
aciem tranſgredere. aduerſarius enim uincitur, diſcipulus docetur. L V C I F. d. Non
poſſum ante eſſe diſcipulus, quam magiſtrum audiam prædicantẽ. O R T H O D. d. Quo-
niam

tiam te, ſi uerſaris, & ſic nis a me doceri, nt aduerſarium in integro habeas: tuo animo te
docebo, Conſentimus in fide: conſentimus in hæreticis recipiendis: conſentiamus etiam
in conuentu. LVCIF. d. Hoc non eſt docere, ſed argumentari. ORTHOD. d. Quia
tu pacem cum ſcuto petis, & nos oliuæ ramum gladio inſerimus. LVCIF. d. En tollo
manus, cedo, uiciſti. uerum cum arma deponam, ſacramenti, in quod me iurare compel
lis, quæro rationem. ORTOD. d. Gratulor interim tibi, & Chriſto Deo meo gratias
ago, quia animo bono a falſitatis ardore ad totius orbis te ſaporem contuliſti, nec dicis mo
re quorundam: Saluum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus: quorum uox impia cru Pſal.11
cem Chriſti euacuat; Dei filium ſubiugat diabolo; & illam comploratíonem, quæ a Domi-
no de peccatoribus prolata eſt, nunc de uniuerſis hominibus dictam intelligit: Quæ utili- Pſal.29
tas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Sed abſit, ut fruſtra Deus mortuus
ſit. Alligatus eſt fortis, & uaſa eius direpta ſunt. Allocutio patris impleta eſt: Poſtula a me, Matth.12
& dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam, terminos terræ. Apparue- Pſal.2.17
runt fontes aquarum: & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum. In ſole poſuit tabernacu- Pſal.18
lum ſuum, nec eſt qui ſe abſcondat a calore eius. Deo plenus pſalmiſta canit: Inimici defe- Pſal.9
cerunt frameæ in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti. Et ubi, quæſo, iſti ſunt nimium re-
ligioſi, immo nimium profani, qui plures ſynagogas aſſerunt eſſe, quam eccleſias? Quo
modo deſtructæ ſunt diaboli ciuitates; & in fine, hoc eſt in ſæculorum conſummatione, ido
la corruerunt? Si Eccleſiam per totum orbem diffuſam non habet Chriſtus, aut ſi in Sardi-
nia tantum habet: nimium pauper factus eſt. En ſi Britannias, Gallias, orientem, Indorum
populos, barbaras nationes, & totum ſimul mundum poſſidet ſatanas: quo modo ad angu
lum uniuerſæ terræ crucis trophæa collata ſunt? nimirum aduerſarius potens conceſſit Chri
ſto Hiberiam; & Celtiberos, luridos homines, inopemq. prouinciam dedignatus eſt poſ-
ſidere. Quod ſi de illa, quæ in euangelio ſcripta eſt, ſibi ſententia blandiuntur: Putas ne, Luc.18
cum uenerit filius hominis, inueniet fidem ſuper terram: ſciant illam fidem nominari, de Matth.9
qua ipſe Dominus aiebat: Fides tua te ſaluam fecit. Et alibi de centurione: Non inueni Luc.7
tantā fidem in Iſrael. Et rurſus ad Apoſtolos: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Necnon & in Matth.14
alio loco: Si habueritis fidē ſicut granum ſinapis, dicetis huic monti, tranſmigra, & tranſmi Luc.17
grabit. Neque enim centurio, aut illa muliercula, quæ per duodecim annos fluxu ſangui- Matth.9
nis tabeſcebat, in trinitatis ſacramēta crediderant, quæ poſt reſurrectionem Chriſti apoſto
lis manifeſtata ſunt; ut merito fides horum, quæ in myſterio eſt, laudaretur: ſed ſimplicitas
mentis, & deuota Deo ſuo anima approbata eſt: dicebat enim in corde ſuo: ſi tetigero ueſti
mentum eius tantum, ſalua fiam. Hæc eſt fides, quam raro inueniri Dominus pronuncia-
uit. Hæc eſt fides, quæ etiā apud eos, qui bene credūt, difficile perfecta inuenitur. Fiat tibi, Luc.18
inquit Deus, ſecundum fidem tuam. Hanc ego uocē audire nolo. ſi enim ſecundum fidem Matth.8
meam fiat mihi, peribo. et certe credo in Deum Patrem, credo in Deum Filium, & credo in
Deum Spiritum ſanctum: credo in unum Deum: & tamen ſecundū meam fidem nolo mibi
fieri. ſæpe quippe uenit inimicus homo, & inter Dominicam meſſem zizania interſerit. Ne- Matth.13
que hoc dico, quod maius quidquā ſit, quam ſacramenti fides, quā puritas animæ: ſed indu
bitata ad Deum fides ardue reperitur. uerbi gratia dictum ſit, ut, quod uolumus, perſpicuū
fiat: ad orationē aſſiſto: non orarem, ſi non crederem: ſed, ſi uere crederem, illud cor, quo
Deus uidetur, mundarē, manibus tunderem pectus, genas lacrymis rigarem, corpore inhor
reſcerem, ore pallerem, iacerē ad Domini mei pedes, eosq. fletu perfunderem, crine tergerē,
hærerem certe trunco crucis, nec prius amitterem, quā miſericordiam impetrarē. nunc uero
creberrime in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fenore cōputo; aut abductus
turpi cogitatione, etiā quæ dictu erubeſcenda ſunt, gero. Vbi eſt fides? ſiccine putamus oraſ-
ſe Ionam? ſic tres pueros? ſic Danielē inter leones? ſic certe latronem in cruce? Et hæc ego Ion.4
exempli cauſa ad intelligentiam ſenſus protuli. Ceterum cōueniat unuſquiſque cor ſuū; & Dan.3.14
in omni uita inueniet, quam rarum ſit, fidelem animā inueniri, ut nihil ob gloriæ cupidita Luc.23
tē, nihil ob rumuſculos hominū faciat. neque enim ſtatim, qui ieiunat, Deo ieiunat; aut,
extendens pauperi manū Deo fenerat. uicina ſunt uitia uirtutibus. difficile eſt, Deo tantū
iudice eſſe cōtentum. LVCIF. d. Præueniſti interrogationem meam. hanc enim ſcripturā
mihi in ultimo reſeruabam. et fere omnes noſtri, immo iam nō mei, hoc quaſi ariete in di-
ſceptationibus utuntur; quē confractū, ac cōminutum, uehementer gaudeo. Sed quæſo te,
ut mihi omnē cauſam, quare ab Arianis uenientes Eccleſia recipiat, non quaſi aduerſario,
ſed quaſi diſcipulo explices. nam cum tibi uerbo reſpondere nō poſſim, animo tamen nec-
dum aſſentior. ORTHOD. d. Sub rege Conſtantino, Euſebio & Hippatio conſulibus,

nomine unitatis & fidei infidelitas ſcripta eſt, ut nunc agnoſcitur. nam illo tempore nihil tam pium, nihil tam conueniens ſeruo Dei uidebatur, quam unitatem ſequi, & a totius mundi communione non ſcindi; præſertim cum ſuperficies expoſitionis nihil iam ſacrilegum præferret. Credimus, aiebant, in unum uerum Deum, patrem omnipotentem. hoc etiam nos confitemur. Credimus in unigenitum Dei filium, qui ante omnia ſæcula, & ante omne principium natus eſt ex Deo; natum autem unigenitum ſolum ex ſolo patre, Deum ex Deo, ſimilem genitori ſuo patri ſecundum ſcripturas; cuius natiuitatem nullus nouit, niſi qui ſolus eum genuit pater. Numquid hic inſertum eſt, Erat tempus, quando non erat? uel de nullis extantibus, creatura eſt filius Dei? Perfecta fides eſt, Deum de Deo credere. Et natum aiebant unigenitum ſolum, ex ſolo patre. Quid eſt natum? certe non factum. natiuitas ſuſpicionem auferebat creaturæ. Addebant præterea, Qui de cælo deſcendit, conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine, crucifixus a Pontio Pilato, tertia die reſurrexit a mortuis, aſcendit in cælum, ſedet ad dexterã Dei patris, uenturus iudicare uiuos, & mortuos. Sonabant uerba pietatem; & inter tanta illa præconia nemo uenenum inſertum putabat. De uſiæ uero nomine abiiciendo, uerisimilis ratio præbebatur. Quia in ſcripturis, aiebant, non inuenitur, & multos ſimpliciores nouitate ſua ſcandalizat; placuit auferri. non erat curæ epiſcopis de uocabulo, cum ſenſus eſſet in tuto. Denique ipſo in tempore cũ fraudem fuiſſe in expoſitione rumor populi uentilaret; Valens, Murſenſis epiſcopus, qui eam conſcripſerat præſente Tauro, prætorii præfecto, qui ex iuſſu regis ſynodo aderat, profeſſus eſt ſe Arianum non eſſe, & penitus ab eorum blaſphemiis abhorrere. Res ſecrete geſta opinionem uulgi non extinxerat. itaque alia die in eccleſia, quæ eſt apud Ariminum, & epiſcoporum ſimul & laicorum turbis concurrentibus, Muzonius, epiſcopus prouinciæ Byzantinæ, cui propter ætatem primæ ab omnibus deferebantur, ita locutus eſt: Ea, quæ ſunt iactata per publicum, & ad nos uſque perlata, aliquem e nobis ſanctitati ueſtræ legere præcipimus: ut, quæ ſunt mala, & ab auribus & a corde noſtro abhorrere debent, omnium una uoce damnentur. Reſponſum eſt ab uniuerſis epiſcopis, placet. itaque, cum Claudius, epiſcopus prouinciæ Piceni, ex præcepto omnium blaſphemias, quæ Valentis fereban tur, legere cœpiſſet; Valens, ſuas eſſe negans, exclamauit, & dixit: Si quis negat Chriſtum Deum, Dei filium, ante ſæcula ex patre genitum; anathema ſit. Ab uniuerſis conſona tum eſt, anathema ſit. Si quis negat filium ſimilem patri ſecundum ſcripturas, anathema ſit. Omnes reſponderunt, anathema ſit. Si quis filium Dei non dixerit æternum cum patre, anathema ſit. Ab uniuerſis conclamatum eſt, anathema ſit. Si quis dixerit creaturam filium Dei, ut ſunt ceteræ creaturæ, anathema ſit. Similiter dictum eſt, anathema ſit. Si quis dixerit, de nullis extantibus filium, & non de Deo patre, anathema ſit. Omnes conclamauerunt, anathema ſit. Si quis dixerit, erat tempus, quando non erat filius, anathema ſit. In hoc uero cuncti epiſcopi, & tota ſimul eccleſia plauſu quodam & tripudio Valentis uocem exceperunt. Quod ſi quis a nobis fictum putat, ſcrinia publica ſcrutetur. plenæ ſunt certe eccleſiarum arcæ, & recens adhuc rei memoria eſt. ſuperſunt homines, qui illi ſynodo interfuerunt; &, quod ueritatem firmet, ipſi Ariani hæc ita, ut diximus, geſta non denegant. Cum ergo cuncti Valentem ad cælum laudibus tollerent, & ſuam in eum ſuſpicionem cum pænitentia damnarent; idem Claudius, qui ſupra legere cœperat, ait: Adhuc ſunt aliqua, quæ ſubterfugerunt dominum, & fratrem meum Valentem: quæ, ſi uobis uidetur, ne quis ſcrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit filium Dei eſſe quidem ante omnia ſæcula, ſed non ante omne omnino tempus, ut ei aliquid anteferat, anathema ſit. Dixerunt cuncti, anathema ſit. Multaq. alia, quæ ſuſpicioſa uidebantur, ad pronunciationem Claudij Valens condemnauit. quæ ſi quis plenius diſcere cupit, in Ariminenſis ſynodi actis reperiet, unde & nos iſta libauimus. His ita geſtis, concilium ſoluitur: læti omnes ad prouincias reuertuntur. idem enim regi & bonis omnibus curæ fuerat, ut oriens, atque occidens communionis ſibi uinculo necterentur. Sed diu ſcelera non latent: & cicatrix male obducta, incocto pure dirumpitur. Cœperũt poſtea Valens, & Vrſacius, ceteriq. nequitiæ eorum ſocij, egregij uidelicet Chriſti ſacerdotes, palmas ſuas iactitare, dicẽtes ſe filium non creaturã negaſſe, ſed ſimilem ceteris creaturis. tunc uſiæ nomen abolitum eſt, tunc Nicenæ fidei damnatio conclamata eſt. Ingemuit totus orbis, & Arianũ ſe eſſe miratus eſt. Igitur alii intra ſuam communionẽ remanere, alii ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſii exulabant, cœperunt litteras mittere: nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione planxerunt: pauci uero (ut ſe natura hominum habet) errorem pro cõſilio defenſauere. Periclitabatur nauicula apoſtolorũ: urgebant uenti: fluctibus latera tundebãtur: nihil

nihil iam ſupererat ſpei. Dominus excitatur, imperat tempeſtati, beſtia moritur, tranquil Matth.8
litas redit. Manifeſtius dicam. Omnes epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerant extermina
ti, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redeunt. Tunc triumphatorem ſuum Atha
naſium Aegyptus excepit: tunc Hilarium, de prœlio reuertentem, Galliarum eccleſia com-
plexa eſt: tunc ad reditum Euſebii lugubres ueſtes Italia mutauit. Concurrebant epiſcopi,
qui Ariminenſibus dolis irretiti, ſine conſcieutia hæretici ferebantur, conteſtantes corpus
Domini, & quidquid in Eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. Putaui-
mus, aiebant; ſenſum congruere cum uerbis: nec in Eccleſia Dei, ubi ſimplicitas, ubi pu
ra confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos
bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pu-
gnâre. Multaq. alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebant, parati & ſubſcriptio
nem priſtinam, & omnes Arianorum blaſphemias condemnare. Hoc loco interrogo iſtos ni
mium religioſos, quid de confeſſoribus agendum putauerint? Depoſitis, inquient, ueteri
bus epiſcopis, nouos ordinaſſent. Tentatum eſt. ſed quotusquiſque bene ſibi conſcius pa
titur ſe deponi? præſertim cum omnes populi, ſacerdotes ſuos diligentes, pene ad lapides
& ad interemptionem deponenrium eos conuolauerint? Manſiſſent, aiunt, intra ſuam com
munionem. hoc eſt dicere, irrationabili crudelitate orbem totum diabolo condonaſſent.
Cur damnaſſent eos, qui Ariani non erant? cur Eccleſiam ſcinderent, in concordia fidei
permanentem? cum denique credentes bene, obſtinatione ſua facerent Arianos. nam cum
in ſynodo Nicena, quæ propter Arianam perfidiam congregata eſt, octo epiſcopos Arianos
ſuſceptos ſciamus; & epiſcopus iam in mundo nullus ſit, niſi quos ſynodus illa ordinauit:
quo modo potuerunt aduerſum eam facere, propter quam exilium ſuſtinuerunt?
LVCIF. d. An tandem & tunc recepti ſunt Ariani? quinam, quæſo? ORTHOD. d. Eu
ſebius, epiſcopus Nicomedienſis; Theognus, epiſcopus Nicenus; Saras, tunc presbyter
Libyæ; Euſebius, epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ; & reliqui, quos enumerare longum eſt;
ipſe qnoqne, caput horum & cauſa malorum, Arius presbyter, & Euzoius diaconus, qui
poſt Endoxium Antiochenus epiſcopus fuit, & Acbillas lector. hi quippe tres, Alexandri
næ eccleſiæ clerici, auctores huius hæreſeos extiterunt. LVCIF. d. Si quiſpiam eos ne-
get fuiſſe ſuſceptos, quo modo reuincetur? ORTHOD. d. Superſunt adhuc bomines,
qui illi ſynodo interfuerunt. et ſi hoc parum eſt, quia propter temporis antiquitatem rari
admodum ſunt, & in omni loco teſtes adeſſe non poſſunt: legamus acta & nomina epiſco-
porum ſynodi Nicenæ: & hos, quos ſupra diximus fuiſſe ſuſceptos, ſubſcripſiſſe homu-
ſion, inter ceteros reperiemus. LVCIF. d. Si potes, oſtende poſt ſynodum Nicenam il
los in perfidiam declinaſſe. ORTHOD. d. Recte propoſuiſti. ſolent enim oculis clauſis
denegare, qui non credunt factum eſſe, quod nolunt. Sed quo modo poſtea non declina-
runt, propter quos ſynodus congregata eſt? et quorum epiſtolæ & libri impietatis ante ſy-
nodum editi, uſque ad præſentem diem durant? Igitur cum illo tempore trecenti & eo am-
plius epiſcopi paucos homines, quos ſine damno Eccleſiæ abiicere poterant, ſuſceperint:
miror quoſdam, & certe Nicenæ fidei ſectatores, rantæ duritiæ exiſtere, ut tres confeſſores,
de exilio renertentes, nō putent id ob totius orbis ſalutem neceſſario facere debuiſſe, quod
tot & tales uiri uoluntate fecerunt. Sed, ut dicere cœperamus, poſt reditum confeſſorum
in Alexandrina poſtea ſynodo conſtitutum eſt, ut, exceptis auctoribus hæreſeos, quos er-
ror excuſare non poterat, pænitentes Eccleſiæ ſociarentur: non quod epiſcopi poſſint eſſe,
qui hæretici fuerant: ſed quod conſtaret, eos, qui reciperentur, hæreticos non fuiſſe. Aſ-
ſenſus eſt huic ſententiæ occidens; & per tam neceſſarium concilium, Satanæ faucibus mun
dus ereptus eſt. Ventum eſt ad aſperrimum locum, in quo aduerſum uoluntatem & pro-
poſitum meum cogor de beato Lucifero, ſecus quidquam, quam & illius meritum, & mea
humanitas poſcit, exiſtimare. ſed quid faciam? ueritas os reſerat, & inuitam linguam con-
ſcium ad eloquendum pectus impellit. In tali articulo Eccleſiæ, in tanta rabie luporum, ſe-
gregatis paucis ouibus, reliquum gregem deſeruit, bonus quidem ipſe paſtor, ſed multam
prædam beſtijs relinquens. Prætereo illa, quæ quidam ex maledicis, quaſi ſatis firma, de-
fendunt; hoc illum amore gloriæ, & nominis in poſteros tranſmittendi feciſſe; necnon &
pro ſimultate, quam aduerſus Euſebium propter Antiochenam diſſenſionem ſuſceperat.
nihil iſtorum de tali uiro credo: unum eſt, quod etiam in præſenti conſtanter loquar,
uerbis eum a nobis diſſenrire, non rebus; ſiquidem eos recipiat, qui ab Arianis baptiſ-
ma conſecuti ſunt. LVCIF. d. Quam longe alia, &, ut nunc intelligo, errori ma-
gis, quam ſpei proficientia, mihi antea afferebâtur. uerum gratias ago CHRISTO Deo,

qui in pectus meum ueritatis lumen infudit; ne adhuc ore ſacrilego uirginem eius ſcortum
diaboli clamarem. Reſtat unum, quod, quæſo te, ut ediſſeras, quid aduerſum Hilarium di-
cendum ſit, qui ne baptizatos quidem recipiat ab Arianis. ORTHOD. d. Hilarius cum
diaconus de Eccleſia receſſerit, ſolusq. ut putat turba ſit mundi, neque euchariſtiam confi
cere poteſt, epiſcopos & presbyteros non habens, neque baptiſma ſine euchariſtia tradere:
et cum iam homo mortuus ſit, cum homine pariter interiit & ſecta: quia poſt ſe nullum cle
ricum diaconus potuit ordinare. Eccleſia autem non eſt, quæ non habet ſacerdotes. Sed,
omiſſis paucis homunculis, qui ipſi ſibi & laici ſunt, & epiſcopi, auſculta quid de omni Ec
cleſia ſentiendum ſit. LVCIFER. d. Tribus, ut aiunt, uerbis tam grandem quæſtionem
diſſoluiſti: & quidem, dum loqueris, uideor mihi tecum facere. ſi uero obticueris, neſcio
quid rurſum ſcrupuli naſcitur, quare ab hæreticis baptizati ſuſcipiũtur. ORTHOD. d. Hoc
eſt, quod & ego dixi, auſculta quid de omni Eccleſia ſentiendum ſit. iſte enim, ut ais, ſcru
pulus multos titillat. et longus fortaſſe ero in enarrando, uerum tanti eſt lucrum ueritatis.
1.Pet.3 Arca Noe Eccleſiæ typus fuit, dicente Petro apoſtolo: In arca Noe pauci, ideſt, octo ani-
mæ ſaluæ factæ ſunt per aquam: quod & nos nunc ſimilis formæ baptiſma ſaluos facit. Vt in
illa omnium animalium genera, ita & in hac uniuerſarum & gentium, & morum homines
ſunt. ut ibi pardus, & hædi, lupus, & agni: ita & hic iuſti, & peccatores, ideſt, uaſa aurea,
& argentea, cum ligneis, & fictilibus commorantur. Habuit arca nidos ſuos: habet Eccle-
Eccls.11 ſia plurimas manſiones. Octo animæ hominum in arca Noe ſeruatæ ſunt: et nos Eccleſiaſtes
Pſal.6.11 iubet dare partes ſeptem, dare partes octo, ideſt, credere utrique teſtamento. Ideo quidam
pſalmi pro octaua inſcribuntur, & per octonos uerſus, qui ſingulis litteris ſubiecti ſunt, in
Matth.5 centeſimo decimooctauo pſalmo iuſtus eruditur. Beatitudines quoque, quas Dominus di-
Ezech.40 ſcipulis in monte pronuncians, Eccleſiam deliniauit, octo ſunt. Et Ezechiel in ædificatio-
nem templi octonarium numerum aſſumit. Multaq. alia in hunc modum per ſcripturas ſi-
Gen.8 gnificata reperies. Emittitur itaque de arca coruus, & non rediit: & poſtea pacem terræ co-
lumba nunciat. Ita & in baptiſmate Eccleſiæ, tæterrimo alite expulſo, ideſt, diabolo, pa-
cem terræ noſtræ columba ſpiritus ſancti nunciat. A triginta cubitis incipiens, & uſque ad
unum cubitum paulatim decreſcens, arca conſtruitur. ſimiliter & Eccleſia, multis gradi-
bus conſiſtens, ad extremum diaconis, presbyteris, epiſcopisq. finitur. Periclitata eſt arca
Gen.9 in diluuio: periclitatur Eccleſia in mundo. Egreſſus Noe uineam plantauit, & bibens de
ea inebriatus eſt: natus quoque in carne Chriſtus Eccleſiam plantauit, & paſſus eſt. Nu-
datum patrem irriſit maior filius, & minor texit: & Deum crucifixum illuſerunt Iudæi, &
honorauerunt gentiles. Dies me deficiet, ſi omnia arcæ ſacramenta cum Eccleſia compo-
nens, ediſſeram. Qui ſint inter nos aquilæ, qui columbæ, qui leones, qui cerui, qui uermi-
culi, qui ſerpentes, quod ad præſens negotium pertinet, breuiter expediam. Non ſolum in
Eccleſia morantur oues, nec mundæ tantum aues uolitant, ſed frumentum in agro ſeritur,
& inter nitentia culta. Lappæq. & tribuli, & ſteriles dominantur auenæ. Quid faciat agri
cola? euellat lolium? ſed tota pariter meſſis diuellitur. Quotidie induſtria ruſticana aues ſoni
tu abigit, imaginibus exterret: hinc flagello crepitat, hinc formidines tendit. attamen aut
ueloces capreæ, aut laſciuus onager incurrit: hinc in effoſſa horrea mures frumenta com-
portant: hinc feruenti agmine ſegetem formica populatur. Ita res ſe habet. nemo ſecurus
Matth.13 agrum poſſidet. Dormiente patrefamilias, inimicus homo zizania ſuperſeminauit: ad quæ
eradicanda cum ſerui ire proponerent, Dominus prohibuit, ſibi ſeruans palearum & fru-
Rom.9 menti diſcretionem. Hæc ſunt uaſa iræ, & miſericordiæ, quæ in domo Dei ab Apoſtolo
2.Tim.2 prædicantur. Venit ergo dies, quando, theſauro Eccleſiæ aperto, proferet Dominus uaſa
1.Ioan.2 iræ ſuæ, quibus exeuntibus ſancti dicent: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis.
ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum. Nemo poteſt Chriſti palmam ſibi
aſſumere, nemo ante diem iudicij de hominibus iudicare. Si iam mundata eſt Eccleſia,
Pro.14 quid Domino reſeruamus? Eſt uia, quæ uidetur eſſe apud homines recta: nouiſſima
autem eius ueniunt in profundum inferni. In hoc errore iudicij quæ poteſt eſſe certa ſen-
Hier.2 tentia? Conatus eſt & beatus Cyprianus contritos lacus fugere, nec bibere de aqua aliena;
& iccirco hæreticorũ baptiſma reprobans, ad Stephanum, tunc Romanæ urbis epiſcopum,
qui a beato Petro uigeſimuſſextus fuit, ſuper hac re Africanam ſynodum direxit: ſed cona-
tus eius fruſtra fuit. Denique illi ipſi epiſcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo ſtatue-
rant, ad antiquam conſuetudinem reuoluti, nouum emiſere decretum. Quid facimus? ita
& nobis maiores noſtri, & illis ſui tradidere maiores. Sed quid de poſterioribus loquar?
Apoſtolis adhuc in ſæculo ſuperſtitibus, adhuc apud Iudæam Chriſti ſanguine recenti,

phantaſma

phantaſma Domini corpus aſſerebatur. Galatas ad obſeruationem legis traductos, Apoſto Gal.4
lus iterum parturit: Corinthios reſurrectionem carnis non credentes, pluribus argumentis 1.Cor.15
ad uerum iter trahere conatur. Tunc Simon Magus, & Menander, diſcipulus eius, Dei ſe Act.8
aſſerere uirtutes: tunc Baſilides ſummum Deum Abraxas cum trecẽtis ſexagintaquinque
editionibus commentatus eſt: tunc Nicolaus, qui unus de ſeptem diaconis fuit, die no- Act.6
ctuq. nuptias faciens, obſcenos & auditu quoque erubeſcendos coitus ſomniauit. Taceo
de Iudaiſmi hæreticis, qui, ante aduentum Chriſti, legem traditam diſſiparunt: quod Do-
ſitheus, Samaritanorum princeps, prophetas repudiauit: quod Sadducæi, ex illius radice
naſcentes, etiam reſurrectionem carnis negauerunt: quod phariſæi, a Iudæis diuiſi, pro- Matth.22
pter quaſdam obſeruationes ſuperfluas nomen quoque a diſſidio ſuſceperunt: quod Hero-
diani Herodem regem ſuſcepere pro Chriſto. ad eos uenio hæreticos, qui euangelia lania-
uerunt, Saturnium quendam, & Ophitas, & Gnoitam Carpocratem, & Cerinthum, &
huius ſucceſſorem Hebionem, & ceteras peſtes: quorum plurimi, uiuente adhuc Ioanne
apoſtolo, eruperunt: & tamen nullum eorum legimus rebaptizatum. Quoniam autem talis
uiri fecimus mentionem, de Apocalypſi quoque eius approbemus, hæreticis ſine baptiſma-
te debere pænitentiam concedi. Angelo Epheſi deſerta caritas imputatur. In angelo Perga- Apoc.2
menæ eccleſiæ, idolothytorum eſus, & Nicolaitarum doctrina reprehenditur. Item apud
angelum Thiatyrorum, Hiezabel propheti ſſa, & ſimulacrorum eſcæ, & fornicationes in-
crepantur. Et tamen omnes hos ad pænitentiam Dominus hortatur, ſub comminatione
quoque futuræ pœnæ, niſi conuertantur. non autem cogeret pænitere, ſi non eſſet pæni-
tentibus ueniam conceſſurus. Numquid dixit, rebaptizentur qui in Nicolaitarum fide ba-
ptizati ſunt? uel imponantur eis manus, qui eo tempore apud Pergamenos crediderunt,
quo diſciplinam tenebant Balaam? Quin potius age, inquit, pænitentiam: ſin autem, ego
ueniam tibi cito, & pugnabo tecum in rhomphæa oris mei. Verũ, ſi uoluerint ii, qui ab Hi
lario inſtituti ſunt, & oues ſine paſtore eſſe cœperunt, de ſcripturis ea proferre, quæ bea-
tus Cyprianus ob hæreticos rebaptizandos in epiſtolis ſuis reliquit: ſciant illum hæc non
cum anathemate eorum, qui ſe ſequi noluerant, edidiſſe; ſiquidem in communione eo-
rum permanſit, qui ſententiæ ſuæ contraierant; ſed hortatum potius fuiſſe propter Noua-
tum, & alias tunc hæreſes multas enaſcentes, ne quiſquam ab eo ſine damnatione erroris ſui
reciperetur. Sermonem denique ſuum, quem ſuper hac re ad Stephanum Romanum Pon
tificem habuit, tali fine compleuit: Hæc ad conſcientiam tuam, frater cariſſime, & pro
honore communi, & pro ſimplici dilectione protulimus; credentes etiam tibi pro reli-
gionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religioſa pariter, & uera ſunt. Ceterum ſcimus
quoſdam, quod ſemel imbiberunt, nolle deponere, nec propoſitum ſuum facile mutare;
ſed, ſaluo inter collegas pacis & concordiæ uinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel
ſint uſurpata, retinere. Qua in re non uim cuiquam facimus, aut legem damus: quin ha-
beat in eccleſiæ adminiſtratione uoluntatis ſuæ arbitrium liberum: unuſquiſque ſit præpoſi
tus, rationem actus ſui Domino redditurus. Ad Iubaianum quoque de hæreticis rebapti-
zandis ſcribens, in fine libelli ſic locutus eſt: Hæc tibi breuiter pro noſtra mediocritate ſcri-
pſimus, frater cariſſime, nemini præſcribentes, aut præiudicantes, quo minus unuſquiſ-
que epiſcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem. Nos, quan-
tum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & coepiſcopis noſtris non contendimus,
cum quibus diuinam concordiam & Dominicam pacem tenemus, maxime cum Apoſtolus
dicat: Si quis autem putauerit ſe contentioſum eſſe, nos talem conſuetudinẽ non habemus, 1.Cor.11
nec Eccleſia Dei. Seruatur a nobis patienter & leniter caritas animi, collegii honor, uinculũ
fidei, cõcordia ſacerdotii. Eſt præterea aliud, quod inferemus, aduerſum quod ne mutire
quidem audeat Hilarius, Deucalion orbis. Si enim hæretici baptiſma non habent; & ideo re.
baptizandi ab Eccleſia ſunt, quia in Eccleſia non fuerunt: ipſe quoque Hilarius nõ eſt Chri
ſtianus: in ea quippe Eccleſia baptizatus eſt, quæ ſemper ab hæreticis baptiſmũ recepit. An
tequam Ariminenſis ſynodus fieret, antequã Lucifer exularet, Hilarius Romanæ Eccleſiæ
diaconus ab hæreticis uenieñtes, in eo, quod prius acceperãt, baptiſmate ſuſcipiebat. Niſi for
te tantum Ariani hæretici ſunt, & ab his ſolis baptizatum recipere nõ licet, ab aliis licet. dia
conus eras, o Hilari, & a Manichæis baptizatos recipiebas. diaconus eras, & Hebionis ba-
ptiſma comprobabas: repente, poſtquam exortus eſt Arius, totus tibi diſplicere cœpiſti. Se
gregas te cum tuis uernulis, & nouum balneum aperis. Si te angelus aliquis, aut apoſtolus
rebaptizauit: nõ infringo, quod ſequeris. ſi uero in ſinu meo natus, ſi uberum meorũ lacte
nutritus, aduerſum me gladiũ leuas: redde, quod dedi; & eſto, ſi potes, aliter Chriſtianus.

Meretrix ſum, ſed tamen mater tua ſum. Non ſeruo unius thori caſtitatem: talis eram quan
do conceptus es. Cum Ario adulteria committo: feci & antea cum Praxea, cum Hebione,
cum Cerintho, Nouato: hos amplexaris, hos in matris tuæ domum iam adulteros recipis.
neſcio quid te unus adulter offendat. Quod ſi negandum quiſpiam putauerit, hæreticos a
maioribus noſtris ſemper fuiſſe ſuſceptos: legat beati Cypriani epiſtolas, in quibus Stepha
num, Romanæ urbis epiſcopum, & inueteratæ conſuetudinis lacerat errorem: legat & ipſius
Hilarii libellos, quos aduerſus nos de hæreticis rebaptizandis edidit: & ibi reperiet ipſum
Hilarium confiteri, a Iulio, Malcho, Sylueſtro, & ceteris ueteribus epiſcopis, ſimiliter in
pœnitentiam omnes hæreticos ſuſceptos; nec tamen ſibimet ueritatis conſuetudinem præiu
dicare debere. Synodus quoque Nicena, cuius paulo ante fecimus mentionem, omnes hæ
reticos ſuſcepit, exceptis Pauli Samoſateni diſcipulis. &, quod his maius eſt, epiſcopo No
uatianorum, ſi conuerſus fuerit, presbyterii gradum ſeruat: quæ ſententia & Luciferum im
pugnat, & Hilarium; dum idem & clericus eſt, & baptizatus. Poteram diem iſtiuſmodi elo
quio ducere, & omnes propoſitionum riuulos uno Eccleſiæ ſole ſiccare: uerum, quia iam
multum ſermocinati ſumus; & prolixitas concertationis audientium ſtudia laſſauit; breuem
tibi apertamq. animi mei ſententiam proferam; in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab
apoſtolis fundata, uſque ad diem hanc durat. Sicubi audieris, eos, qui dicuntur Chriſti,
non a domino Ieſu Chriſto, ſed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valen-
tinianos, Montenſes, ſiue Campitas: ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed antichriſti eſſe ſynago
gam. ex hoc enim ipſo, quod poſtea inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apo-
1.Tim.4 ſtolus prænunciauit. Nec ſibi blandiantur, ſi de ſcripturarum capitulis uidentur ſibi affirma
Matth.4 re, quod dicunt: cum & diabolus de ſcripturis aliqua ſit locutus; & ſcripturæ non in legen
do conſiſtant, ſed in intelligendo. alioqui, ſi litteram ſequimur, poſſumus & nos quoque
nouũ nobis dogma componere: ut aſſeramus in Eccleſiã non recipiendos, qui calciati ſint,
& duas tunicas habeant. LVCIF. d. Nõ ſolũ te uiciſſe exiſtimes: uicimus utrique: uter-
que noſtrum palmam refert, tu mei, ego erroris. utinamq. mihi ſic ſemper diſputare con-
tingat, ut ad meliora proficiens, deſeram quod male tenebam. unum tamen tibi confiteor,
quia mores meorum apprime noui; facilius eos uinci poſſe, quam perſuaderi.

ARGVMENTVM.

QVIA *Ruffinus male uerterat Origenis librum περὶ ἀρχῶν, addens mutilansq. aliqua, ut, quæ in eo manifeſte erant hæretica, excuſaret, et Origenem legendum cunctis ingereret; eundem ad Pammachij preces ipſe denuo uertit Hieronymus, nihil immutans: uerum, ut ſine periculo liber legi poſſet, quæ ſint in eo impie dicta, proptereaue ab omnibus caueri debeant, nunc ad Auitum ſcribens, erudite declarat.*

AD AVITVM, QVID CAVENDVM in libris περὶ ἀρχῶν.

EPISTOLA LIX.

ANTE annos circiter decem ſanctus uir Pammachius ad me cuiuſdam ſchedu-
las miſit, quæ Origenis περὶ ἀρχῶν interpretata uolumina continerent, immo ui
tiata; hoc magnopere poſtulans, ut Græcam ueritatem Latina ſeruaret transla
tio; & in utramque partẽ, ſeu bene ſeu male dixiſſet ille qui ſcripſit, abſque in-
terpretis patrocinio, Romana lingua cognoſceret. Feci ut uoluit, miſiq. ei libros; quos cũ
legiſſet, exhorruit, & recluſit ſcrinio; ne prolati in uulgus, multorum animos uulnerarent.
a quodam fratre, qui habebat zelum Dei, ſed nõ ſecundum ſcientiam, rogatus ut traderet
ad legendum, quaſi ſtatim reddituro, propter anguſtiam temporis fraudem non potuit ſu-
ſpicari. qui acceperat legendos, adhibitis notariis opus omne deſcripſit; & multo celerius,
quam promiſerat, codicem reddidit. eademq. temeritate, &, ut leuius dicam, ineptia,
quod male ſurripuerat, peius aliis credidit. & quia difficile grandes libri, de rebus myſticis
diſputantes, notarum poſſunt ſeruare compendia, præſertim qui furtim celeriterq. dictan-
tur; ita in illis confuſa ſunt omnia, ut & ordine in pleriſque, & ſenſu careant. Quamobrem
petis, Auite cariſſime, ut ipſum ad te exemplar dirigam, quod a me olim translatum, &
nulli alii traditum, a ſupradicto fratre peruerſe editum eſt. Accipe igitur, quod petiſti; ſed
ita,

in, ut ſcias deteſtanda tibi in eis eſſe quamplurima; &, iuxta ſermonē Domini, Inter ſcor- Luc. 10
piones & colubros incedendum: ut eſt illud ſtatim in primo uolumine: Chriſtum filium
Dei non natum eſſe, ſed factum: Deum patrem per uaturam inuiſibilem, etiam a filio uon
uideri: Filium, qui ſit imago inuiſibilis patris, comparatum patri, nō eſſe ueritatem: apud
nos autem, qui Dei omuipotentis non poſſumus recipere ueritatem, imagiuariam uerita-
tem uideri; ut maieſtas ac magnitudo maioris, quodam modo circumſcripta ſentiatur in fi-
lio: Deum patrem eſſe lumen incomprehenſibile: Chriſtum collatione patris, ſplendorem
eſſe perparuum, qui apud nos pro imbecillitate noſtra magnus eſſe uideatur. Duarum ſta-
tuarum, maioris, & paruulæ; unius, quæ mundum impleat, & magnitudine ſua quodam
modo inuiſibilis ſit; & alterius, quæ ſub oculos cadat; ponit exemplum, priori patrem, po-
ſteriori filium comparans. Deum patrem omnipotentem appellat bouum, & perfectæ boni
tatis: Filium uon eſſe bonum, ſed auram quandam & imagiuem bonitatis: ut non dicatur
abſolute bouus, ſed cum additamento paſtor bonus: & cetera. Tertium dignitate, & ho-
nore poſt patrem & filium, aſſerit ſpiritum ſanctum. de quo cum ignorare ſe dicat, utrum
factus ſit, an infectus; in poſterioribus, quid de eo ſentiret, expreſſit, nihil abſque ſolo Deo
patre infectum eſſe coufirmans. Filium quoque minorem patre, eo quod ſecuudus ab illo
ſit, & ſpiritum ſanctum iuferiorem filio, in ſanctis quibuſque uerſari. atque hoc ordine ma-
iorem patris fortitudinem eſſe, quam filii & ſpiritus ſancti: & rurſum maiorem filii fortitu-
dinem eſſe, quam ſpiritus ſaucti: & conſequenter ipſius ſancti ſpiritus maiorem eſſe uirtutē
ceteris, quæ ſancta dicuntur. Cumq. ueniſſet ad ratiouabiles creaturas, & dixiſſet eas per
negligentiam ad terrena corpora eſſe delapſas; etiam hoc addidit: Grandis uegligentiæ, at-
que deſidiæ eſt, intantum unumquemque deſluere, atque euacuari, ut ad uitia ueniens, ir-
rationabilium iumentorum poſſit craſſo corpore colligari. Et in couſequentibus: Quibus,
inquit, moti diſputationibus, arbitramur ſua ſponte alios eſſe in numero ſanctorum, & mi
niſterio Dei; alios ob culpam propriam de ſanctimonia corruentes, in tantam negligentiam
corruiſſe, ut etiam in contrarias fortitudiues uerterētur: rurſumq. uaſci ex fine principium,
& ex priucipio fiuem; & ita cuncta uariari, ut & qui nunc homo eſt, poſſit iu alio mundo
dæmon fieri; & qui dæmon eſt, & negligentius egerit, in craſſiora corpora relegetur, ideſt,
ut homo fiat. Sicq. permiſcet omnia, ut de archangelo poſſit diabolus fieri, & rurſus diabo
lus in angelum reuertatur. Qui uero fluctuauerint, & motis pedibus nequaquā corruerint,
ſubiicientur omnino diſpenſandi, & regeudi, atque ad meliora gubernandi principatibus,
poteſtatibus, throuis, dominationibus: & forſitan ex his hominum cōſtabit genus in uno
aliquo ex mundis; quando, iuxta Eſaiam, cælum & terra noua fient. Qui uero non fuerint
meriti, ut per genus hominum reuertantur ad priſtinum ſtatum; fient diabolus, & angeli Eſa. 65
eius, & peſſimi dæmones; ac pro uarietate meritorum in ſingulis mundis diuerſa officia ſor
tientur. Ipſoſq. dæmones, ac rectores tenebrarum in aliquo muudo, uel mundis, ſi uolue-
rint ad meliora conuerti, fieri homines, & ſic ad antiquum redire priucipium: ita dumta-
xat, ut per ſupplicia, atque tormenta, quæ uel multo uel breui tempore ſuſtinuerint, in ho
minum eruditi corporibus, rurſum ueniant ad angelorum faſtigia: Ex quo conſequenti ra-
tione monſtrari, omnes rationabiles creaturas ex hominibus poſſe fieri, non ſemel & ſubi-
to, ſed frequentius: uoſq. & angelos, futuros dæmones, ſi egerimus uegligeutius, & rur-
ſum dæmones, ſi uoluerint capere uirtutes, peruenire ad augelicam dignitatem. Corpora-
les quoque ſubſtātias penitus dilapſuras: aut certe in fine omuium hoc eſſe futura corpora,
quod nunc eſt æther, & cælum, & ſi quod aliud corpus ſincerius & purius intelligi poteſt.
Quod cum ita ſit; quid de reſurrectioue ſentiat, perſpicuum eſt. Solem quoque, & lunā, &
aſtra cetera, eſſe animantia; immo quo modo uos homines ob quædam peccata his ſumus
circumdati corporibus, quæ craſſa ſunt, & pigra; ſic & cæli luminaria, talia uel talia accepiſ
ſe corpora, ut uel plus uel minus luceant; & dæmones, ob maiora delicta, aereo corpore
eſſe ueſtitos: Omnem creaturam, ſecundum Apoſtolum, uanitati eſſe ſubiectam, & libera- Rom. 8
ri in reuelationem filiorum Dei. Ac ne quis putet noſtrum eſſe quod dicimus, ipſius uerba
ponamus: In fine atque couſummatioue mundi, quando uelut de quibuſdam repagulis at-
que carceribus miſſæ fuerint a Domino animæ, & ratiouabiles creaturæ, alias earū tardius
incedere ob ſegnitiem, alias pernici uolare curſu propter induſtriam. Cumq. omues liberū
habeant arbitrium; & ſponte ſua uel uirtutes poſſint capere, uel uitia: illæ mulro iu peiori
condicioue erunt, quam nunc ſuut; hæ ad meliorem ſtatum peruenient: quia diuerſi mo-
tus, & uariæ uoluntates in utramque partem diuerſum accipient ſtatum, ideſt, ut angeli
homines, uel dæmones, & rurſum ex his homines uel angeli fiant. Cumq. omnia uario
ſermoue

ſermone tractaſſet, aſſerens diabolum non incapacem eſſe uirtutis, & tamen necdum uelle
capere uirtutem; ad extremum ſermone latiſſimo diſputauit, angelum, ſiue animam, aut
certe dæmonem, quos unius aſſerit eſſe naturæ, ſed diuerſarum uoluntatum, pro magnitu
dine negligentiæ, & ſtultitiæ inmentum poſſe fieri; & pro dolore pœnarum & ignis ardore,
magis eligere ut brutum animal ſit, & in aqnis habitet & fluctibus, ac corpus aſſumere hu-
ius uel illius pecoris: ut nobis non ſolum quadrupedum, ſed & piſcinm corpora ſint ti-
mēda. Et ad extremum, ne teneretur Pythagorici dogmatis reus, qui aſſerit μετεμψύχωσιν,
poſt tam nefandam diſputationem, qua lectoris animum uulnerauit; Hæc, inquit, iuxta no
ſtrā ſententiam non ſint doginata, ſed quæſita tantum, atque proiecta; ne penitus intractata
uiderentur. In ſecundo autē libro mundos aſſerit innumerabiles, non, iuxta Epicurum, nno
tēpore plurimos, & ſui ſimiles, ſed, poſt alterius mundi finem, alterius eſſe principium: et
ante bunc noſtrum mundum, alium fuiſſe mundum; & poſt bunc alium eſſe futurū, & poſt il
lum alium, rurſumq. ceteros poſt ceteros. Et dubitat utrū futurus ſit mundus alteri mundo
ita ex omni parte conſimilis, ut nullo inter ſe diſtare uideantur: an certe numquam mundus
alteri mundo ex toto indiſcretus & ſimilis ſit futurus. Rurſumq. poſt modicum, Si omnia,
inquit, (ut ipſe diſputationis ordo compellit) ſine corpore uixerint, conſumetur corpora-
lis uniuerſa natura; & redigetur in nibilum, quæ aliquando facta eſt de nihilo; eritq. tem-
pus, quo uſus eius iterum neceſſarius ſit. Et in conſequentibus: Sin autem, ut ratione &
1.Cor.15 ſcripturarum auctoritate monſtratum eſt, corruptiuum hoc induerit incorruptionem, &
mortale boc induerit immortalitatem: abſorbebitur mors in uictoriam, & corruptio in in-
corruptionem: & forſitan omnis corporea natura tolletur e medio, in qua ſola poteſt mors
operari. Et poſt paululum: Si hæc non ſunt contraria fidei, forſitan ſine corporibus ali-
quando uiuemus. Sin autem, qui perfecte ſubiectus eſt Chriſto, abſque corpore intelligi-
tur; omnes autem ſubiiciendi ſunt Chriſto: & nos erimus ſine corporibus, quando ei ad
perfectum ſubiecti fuerimus. Et in eodem loco: Cum ſubiecti fuerint omnes Deo, omnes
depoſituri ſunt corpora: & tunc corporalium rerum uniuerſa natura ſoluetur in nihilum:
Quæ ſi ſecundo neceſſitas poſtularit, ob lapſum rationabilium creaturarum rurſus exiſtet.
Deus enim in certamen & luctam animas dereliquit, ut intelligant plenam conſummatamq.
uictoriam non ex propria ſe fortitudine, ſed ex Dei gratia conſecutas. Et iccirco arbitror
pro uarietate cauſarum diuerſos mundos fieri; & elidi errores eorum, qui ſimiles ſui mun-
dos eſſe contendunt. Et iterum: Triplex ergo ſuſpicio nobis de fine ſuggeritur: e quibus
quæ uera & melior ſit, lector inquirat. Aut enim ſine corpore uiuemus, cum ſubiecti Chri
ſto ſubiiciemur Deo, & Deus fuerit omnia in omnibus: aut, quo modo Chriſto ſubiecta,
cum ipſo Chriſto ſubiicientur Deo & in unum fœdus arctabuntur; ita omnis ſubſtantia re-
digetur in optimam qualitatem, & diſſoluetur in ætherem, quod purioris ſimpliciorisq. na
turæ eſt: aut certe ſphæra illa, quam ſupra appellauimus ἀπλανῆ, & quidquid illius circulo
continetur, diſſoluetur in nibilum: illa uero, qua ἀντιζώνη ipſa tenetur, & cingitur, uocabi
tur terra bona: necnon & altera ſphæra, quæ hanc ipſam terram circumdabit uertigine, &
dicitur cælum, in ſanctorum habitaculum conſeruabitur. Cum hæc dicat, nonne manife-
ſtiſſime gentium ſequitur errores; & philoſophorum deliramenta ſimplicitati ingerit Chri-
ſtianæ? Et in eodem libro. Reſtat, ut inuiſibilis ſit Deus. ſi autem inuiſibilis per naturam
eſt, neque ſaluatori uiſibilis erit. Et in inferioribus: Nulla alia anima, quæ ad corpus deſcē
dit humanum, puram & germanam ſimilitudinem ſigni in ſe prioris expreſſit, niſi illa, de
Ioan.10 qua ſaluator loquitur: Nemo tollet animam meam a me, ſed ego pono eam a me ipſo. Et
in alio loco: Vnde cum infinita cautione tractandum eſt, ne forte, cum animæ ſalutem fue
rint conſecutæ, & ad beatam uitam peruenerint, animæ eſſe deſiſtant. ſicut enim uenit Do-
Luc.19 minus atque ſaluator quærere & ſaluum facere quod perierat, ut perditum eſſe deſiſtat, ſic
anima, quæ perierat, & ob cuius ſalutem uenit Dominus, cum ſalua facta fuerit, anima eſſe
ceſſabit. Illud quoque pariter requirendum, utrum, ſicut perditum aliquando non fuit per
ditum, & erit tempus quando perditum non erit; ſic & anima aliquando fuerit non anima,
& fore tempus, quando nequaquam anima perſeueret. Et poſt multum de anima tracta-
tum hæc intulit. νοῦς, ideſt, mens corruens, facta eſt anima: & rurſum anima inſtructa uir
tutibus mens fiet. Quod & de anima Eſau ſcrutantes poſſumus inuenire, propter antiqua
peccata eum in deteriori uita eſſe damnatum. Et de cæleſtibus requirendum eſt, quod non
eo tempore, quo factus eſt mundus, ſolis anima, uel quodcumque eam appellari oportet,
eſſe cœperit, ſed antequam lucens illud & ardens corpus intraret. De luna & ſtellis ſimili-
ter ſentiamus; quod ex cauſis præcedentibus, licet inuitæ compulſæ ſint, ſubiici uanitati,
ob præ-

ob præmia futurorum; non ſuam facere, ſed creatoris uoluntatem, a quo in hæc officia diſtributæ ſunt. Ignis quoque gehennæ & tormenta, quæ ſcriptura ſancta peccatoribus comminatur, non punit in ſuppliciis, ſed in conſcientia peccatorum, quando dei uirtute & potentia omnis memoria delictorum ante oculos noſtros ponitur; et ueluti ex quibuſdam ſeminibus, in anima derelictis, uniuerſa uitiorum ſeges exoritur; et quidquid feceramus in uita, uel turpe, uel impium, omnis eorum in conſpectu noſtro pictura deſcribitur; ac præteritas uoluptates mens intuens conſcientiæ, punitur ardore, & pœnitudinis ſtimulis confoditur. Et iterum: Niſi forte corpus hoc pingue, atque terrenum, caligo, & tenebræ nominandæ ſunt; per quod, conſummato hoc mundo, cum neceſſe fuerit in alium tranſire mundum, rurſum naſcendi ſumet exordia. Hæc dicens, perſpicue μετεμψύχωσιν Pythagoræ Platoniſq. defendit. Et in fine ſecundi uoluminis de perfectione noſtra diſputans, intulit: Cumq. intantum profecerimus, ut nequaquam carnes & corpora, forſitan ne animæ quidem fuerimus, ſed mens & ſenſus ad perfectum ueniens, nulloq. perturbationum nubilo caligans, intuebitur rationabiles intelligibileſq. ſubſtantias, facie ad faciem. In libro quoque tertio hæc uitia continentur. Sin autem ſemel recipimus, quod ex præcedentibus cauſis aliud uas in honorem, aliud in contumeliam ſit creatum: cur non recurramus ad animæ arcanum, & intelligamus eam egiſſe antiquitus, propter quod in altero dilecta, in altero odio habita ſit, antequam in Iacob corpore ſupplantaret, & in Eſau planta teneretur a fratre? Et iterum: Vt autem aliæ animæ fierent in honorem, aliæ in contumeliam, materiarum cauſarumq. merita præceſſerunt. Et in eodem loco: Iuxta nos autem ex præcedentibus meritis, uas, quod in honorem fuerit fabricatum, ſi non dignum uocabulo ſuo opus fecerit, in alio ſæculo fiat uas contumeliæ: & rurſum uas illud, quod ex anteriori culpa contumeliæ nomen acceperat, ſi in præſenti uita corrigi uoluerit, in noua creatione fiet uas ſanctificatum, & utile Domino, in omne opus bonum paratum. Statimq. ſubiungit: Ego arbitror poſſe quoſdam homines, a paruis uitiis incipientes, ad tantam nequitiam peruenire; ſi tamen noluerint ad meliora conuerti, & pœnitentia emendare peccata; ut & contrariæ fortitudines fiant, et rurſum ex inimicis contrariiſq. uirtutibus, intantum quoſdam per multa tempora uulneribus ſuis adhibere medicinam, & fluentia prius delicta conſtringere, ut ad locum tranſeant optimorum. Sæpius diximus, in infinitis perpetuiſq. ſæculis, in quibus anima ſubſiſtit, & uiuit, ſic nonnullas earum ad peiora corruere, ut ultimum malitiæ locum teneant; & ſic quaſdam proficere, ut de ultimo malitiæ gradu ad perfectam ueniant conſummatamq. uirtutem. Quibus dictis, conatur oſtendere & homines, id eſt, animas poſſe fieri dæmones, & rurſum dæmones in angelicam redigi dignitatem. Atque in eodem uolumine. Sed & hoc requirendum, quare humana anima nunc ab his, nunc ab aliis uirtutibus ad diuerſa moueatur. Et putat quorundam, antequam uenirent in corpora, merita præceſſiſſe: ut eſt illud Ioannis exultantis in utero matris ſuæ, quando, ad uocem ſalutationis Mariæ, indignam ſe confabulatione eius Elizabet confitetur. Statimq. ſubiungit: Et econtrario paruuli licet & pene lactentes malis replentur ſpiritibus, & in diuinos atque hariolos inſpirantur, intantum, ut etiam dæmon Pythonicus quoſdam a tenera ætate poſſideat: quos derelictos eſſe apud prouidentiam Dei, cum nihil tale fecerint, ut iſtiuſmodi inſaniam ſuſtinerent, non eſt eius, qui nihil uult abſque Deo fieri, & omnia illius iuſtitia gubernari. Rurſumq. de mundo, Nobis autem, inquit, placet, & ante hunc mundum alium fuiſſe mundum; & poſt iſtum, alium futurum. Vis diſcere, quod poſt corruptionem huius mundi alius ſit futurus? audi Eſaiam loquentem: Erit cælum nouum, & terra noua; quæ ego facio permanere in conſpectu meo. Vis noſſe, quod ante fabricam iſtius mundi, alij mundi in præterito fuerint? auſculta Eccleſiaſten: Quid eſt, quod fuit? ipſum, quod erit. Et quid eſt, quod factum eſt? ipſum, quod futurum eſt. Et non eſt omne nouum ſub ſole, quod loquatur, & dicat: Ecce hoc nouum eſt: iam enim fuit in ſæculis priſtinis, quæ fuerunt ante nos. Quod teſtimonium non ſolum fuiſſe, ſed futuros mundos eſſe teſtatur; non quod ſimul & pariter omnes fiant, ſed alius poſt alium. Statimq. ſubiungit. Diuinitus habitaculum, & ueram te quiem apud ſuperos exiſtimo intelligi: in qua creaturæ rationabiles commorantes antequam ad inferiora deſcenderent, & de inuiſibilibus ad uiſibilia commigrarent, ruenteſq. ad terram, craſſis corporibus indigerent, antiqua beatitudine fruebantur. unde cōditor Deus fecit eis congrua humilibus locis corpora, & mundum iſtum uiſibilem fabricatus eſt; miniſtroſq. ob ſalutem & correptionem eorum, qui ceciderunt, miſit in mundum; ex quibus alij certa obtinerent loca, & mundi neceſſitatibus obedirent; alij iniuncta ſibi officia, ſingulis quibuſque temporibus, quæ nouit artifex Deus, ſedula mente tractarent. et ex his ſubli

Marginal notes: Rom.9 — Gen.25 — 2.Tim.2 — Luc.1 — Eſa.65 — Eccle.1

Rom.8 miora mundi loca, ſol & luna & ſtellæ, quæ ab Apoſtolo creatura dicitur, acceperunt. quæ
creatura uanitari ſubiecta eſt, eo quod craſſis circumdata corporibus, & aſpectui pateat, et
tamen uon ſponte ſubiecta eſt uanitati; ſed propter uoluutarem eius, qui eam ſubiecit in
ſpe. Er iterum: Alij uero in ſingulis locis, atque temporibus, quæ ſolus artifex nouit, mun
di gubernaculis ſeruiunt, quos angelos eius eſſe credimus. Eſt poſt paululum: Quem rerũ
ordinem totius mundi regir prouidentia, dum aliæ uirtutes de ſublimioribus corruunt,
aliæ paulatim labuntur in terras. Iſtæ uoluntariæ deſceudunr, aliæ præcipitantur inuitæ. Hæ
ſponre ſuſcipiunt miniſteria, ur ruentibus manum porrigant: illæ coguntur ingrare, ut tan
to tempore in ſuſcepto officio perſeuerent. Er iterum: Ex quo ſequitur, ut ob uarios motus
uarij creentur & mundi; & poſt hunc, quem incolimus, alius multo diſſimilis mundus fiar.
Nulluſq. alius diuerſis caſibus & profectibus, uel uirtutum præmiis, uel uitiorum ſuppli-
ciis, & in præſenti, & in futuro, atqne in omnibus & retro, & poſtea remporibus poteſt me
rito diſpenſare, & ad unum rurſum finem cuncta pertrahere, niſi ſolus conditor omnium
Deus, qui ſcit cauſas, propter quas alios permittat ſua perfrui uoluntate, & de maioribus
ad ultima delabi, alios incipiat uiſitare, et gradatim, quaſi manu data, ad priſtinum retrahe
re ſtatum, & in ſublimibus collocare. Cumq. de fine diſputare cœpiſſet, hæc intulit: Quia,
ut crebro iam diximus, principium rurſus ex fine generatur, quæritur utrum & tunc futu-
ra ſint corpora, an ſine corporibus aliquando uiuendum ſit, cum redacta in nihilum fue-
rint, & incorporalium uita incorporalis eſſe credenda ſit; qualem & Dei nouimus. Nec du
bium eſt, quin, ſi omnia corpora ad mundum iſtum ſenſibilem pertineanr, quæ appellan-
Rom.1 tur ab Apoſtolo uiſibilia, futura ſit uita incorporalium iu corporalis. Et Paulo poſt: Illud
Rom.8 quoque, quod ab eodem Apoſtolo dicitur: Omnis creatura liberabitur a ſeruitute corru-
ptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei: ſic inrelligimus, ut primam creaturam rationabi
lium & incorporalium eſſe dicamus, quæ non ſeruiar corruptioni, eo quod non ſir ueſtita
corporibus; &, ubicumque corpora fuerinr, ſtatim corruptio ſubſequatur. Poſtea autem
liberabirur de ſeruitute corruptionis, quando receperinr gloriam filij Dei, & Deus fuerir
omnia in omnibus. Er in eodem loco: Vt autem incorporeum fiuem omnium rerum eſſe
Ioan.18 credamus, illa nos ſaluatoris oratio prouocat, in qua ait: Vt, quo modo ego & tu unum ſu
mus, ſic & iſti in nobis unum ſint. Etenim ſcire debemus, quid ſit Deus, & quid ſir futu-
rus in fiue ſaluator; & quo modo in ſanctis ſimilitudo patris & filij repromiſſa ſit; quo modo
in ſe illi unum ſunt, ſic & iſti in eis unum ſint. Aut enim ſuſcipiendum eſt, uniuerſitatis
Deum ueſtiri corpore, & quo modo nos carnibus, ſic illum qualibet materia circumdari; ut
ſimilitudo uitæ Dei, in fine ſanctis poſſir æquari: aut, ſi hoc indecens eſt, maxime apud
eos, qui ſaltem ex minima parte Dei ſentire cupiunt maieſtatem, & ingenitæ atque omnia
excedentis naturæ gloriam ſuſpicari; e duobus alrerum ſuſcipere cogimur, ut aut deſpere-
mus ſimilitudinem Dei, ſi eadem ſemper ſumus corpora habituri; aut, ſi beatitudo nobis
eiuſdem cum Deo uitæ promitritur, eadem, qua uiuit Deus, nobis coudicione uiuendum
eſt. Ex quibus omnibus approbatur, quid de reſurrectione ſeutiat, & quod omnia corpo-
ra interitura confirmet, ut ſimus abſque corporibus, quo modo prius fuimus, antequam
craſſis corporibus ueſtiremur. Rurſumq. de mundorũ uarietate diſputans, & uel ex angelis
dæmones, uel de dæmonibus angelos ſiue homines futuros eſſe conteſtans, & econtrario
ex hominibus dæmones, & omnia ex omnibus, ſententiam ſuam tali fine confirmar. Nec
dubium eſt, quin, poſt quædam interualla temporum, rurſus materia ſubſiſtat, et corpo-
ra fiant, & mundi diuerſitas conſtruatur, propter uarias uoluntates rationabilium creatura
rum, quæ poſt perfectam beatitudinem uſque ad finem omnium rerum paulatim ad inferio
ra dilapſæ, tantam malitiam receperunt, ut iu contrarium uerterentur; dum uolunr ſerua-
re principium, & incorruptam beatitudiuem poſſidere. Nec hoc iguorandum, quod mul-
tæ rationabiles creaturæ uſque ad ſecuudum & tertium & quartum mundum ſeruenr princi
pium, nec mutationi in ſe locum rribuant: aliæ uero tam parum de priſtino ſtatu amiſſuræ
ſinr, ut pene nihil perdidiſſe uideantur: & nounullæ, grandi ruina, iu ultimum præcipitan
dæ ſint barathrum. Nouitq. diſpenſator omnium Deus, in condicione mundorum ſingulis
abuti iuxta meritum, & opportunitates, & cauſas, quibus mundi gubernacula ſuſtentantur,
& initiantur; ur, qui omnes uicerir nequitia, & penitus ſe terræ coæquauerit, in alio mun-
do, qui poſtea fabricandus eſt, fiat diabolus, principium plaſmationis Domini: ut illuda-
tur ei ab angelis, qui exordij amiſere uirtutem. Quibus dictis, quid aliud conarur oſtende-
re, uiſi huius mundi homines peccatores, in alin mundo poſſe diabolum, & dæmones fie-
ri? et rurſum nunc dæmones, in alio mundo poſſe uel angelos, uel homiues procreari? Et
poſt di-

post diſputationem longiſſimam, qua omnem creaturam corpoream in ſpiritualia corpora
& tenuia dicit eſſe mutandam, cunctamq. ſubſtantiam in unum corpus mundiſſimum, &
omni ſplendore purius conuertendam, & talem, qualem nunc humana mens non poteſt co
gitare, ad extremum intulit: Et erit Deus omnia in omnibus, ut uniuerſa natura corpo-
rea redigatur in eam ſubſtantiam, quæ omnibus melior eſt, in diuinã ſcilicet, qua nulla eſt
melior. In quarto quoque libro, qui operis eius extremus eſt, hæc ab Eccleſia Chriſti da-
mnanda interſerit. Et forſitan, quo modo in iſto mundo qui moriuntur ſeparatione carnis
& animæ, iuxta operum differentiam diuerſa apud inferos obtinẽt loca: ſic, qni de cæleſtis
Hieruſalem, ut ita dicam, adminiſtratione moriuntur, ad noſtri mũdi inferna deſcendunt;
ut, pro qualitate meritorum, diuerſa in terris poſſideant loca. Et iterum: Et quia compa-
rauimus, de iſto mundo ad inferna pergentes animas, ijs animabus, quæ de ſuperiori cælo
ad noſtra habitacula peruenientes quodam modo mortuæ ſunt; prudenti inueſtigatione ri-
mandum eſt, an hoc ipſum poſſimus etiam in natiuitate dicere ſingularum; ut, quo modo
quæ in iſta terra noſtra naſcuntur animæ, nel de inferno rurſum, meliora cupientes, ad ſupe
riora ueniunt, & humanum corpus aſſumunt, uel de melioribus locis ad nos uſque deſcen
dunt, ſic & ea loca, quæ ſupra ſunt in firmamento, aliæ animæ poſſideant, quæ de noſtris
ſedibus ad meliora proficiant; aliæ, quæ de cæleſtibus ad firmamentum uſque delapſæ
ſunt, nec tantum fecere peccatum, ut ad loca, quæ incolimus, truderentur. Quibus dictis,
nititur approbare, & firmamentum, ideſt, cælum, ad comparationem ſuperioris cæli eſſe
inferos; & hanc terram, quam incolimus, collatione firmamenti inferos appellari; & rur-
ſum, ad comparationem inferorum, qui ſubter nos ſunt, nos cælum dici; ut, quod alijs
infernus eſt, alijs cælum ſit. Nec hac diſputatione contentus, dicit in fine omnium rerum,
qnando ad cæleſtem Hieruſalem reuerſuri ſumus, aduerſariarum fortitndinum contra po-
pulum Dei bella conſurgere; ut non ſit eorum otioſa uirtus, ſed exerceantur ad prœlia, &
habeant materiam roboris, quam conſequi non poſſint, niſi fortes primum aduerſariis re-
ſtiterint; quos ratione, & ordine, & ſolertia repngnandi, in libro Numerorum legimus Num.10
eſſe ſuperatos. Cumq. dixiſſet iuxta Ioannis Apocalypſim, euangelium ſempiternum, ideſt, 26.33
futurum in cælis, tantum præcedere hoc noſtrum euangelinm, quantum Chriſti prædica- Apoc.14
tio legis ueteris ſacramenta; ad extremum intulit, (quod & cogitaſſe ſacrilegum eſt) pro ſa
lute dæmonum Chriſtum etiam in aere, & in ſupernis locis eſſe paſſurum. Et licet ille non
dixerit, tamen, quod conſequens ſit, intelligitur: ſicut pro hominibus homo factus eſt, ut
homines liberaret; ſic & pro ſalute dæmonum Deum futurum, quod ſunt ii, ad quos uen-
turus eſt liberandos. Quod ne forſitan de noſtro ſenſu putemur aſſerere, ipſius uerba po-
nenda ſnnt. Sicut enim per umbram euangelii, umbram legis impleuit: ſic, quia omnis
lex exemplum & umbra eſt cærimoniarum cæleſtium, diligentius requirendum, utrum
recte intelligamus, legem quoque cæleſtem, & cærimonias ſuperni cultus plenitudinem non
habere, ſed indigere euangelii ueritate, quod in Ioannis Apocalypſi euangelium legimus
ſempiternum, ad comparationem uidelicet huius noſtri euangelii, quod temporale eſt, &
in tranſituro mundo ac ſæculo prædicatum. Quod quidem etiam ſi uſque ad paſſionem Do-
mini ſaluatoris inquirere uoluerimus; quamquam audax & temerarium ſit, in cælo eius
quærere paſſionem; tamen, ſi ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus ſunt, & non erubeſcimus cru
cem Domini confiteri propter deſtructionem eorum, quæ ſua paſſione deſtruxit; cur timea
mus, etiam in ſupernis locis, in conſummatione ſæculorum aliquid ſimile ſuſpicari, ut om-
nium locorum gentes illius paſſione ſaluentur? Rurſumq. blaſphemans de filio ſic locutus
eſt: Si enim patrem cognoſcit filius; uidetur in eo, quod nouit patrem, poſſe eum com-
prehendere: ut, ſi dicamus artificis animum artis ſcire menſuram. Nec dubium, quin, ſi
pater ſit in filio, comprehendatur ab eo, in quo eſt. Sin autem comprehenſionem eam
dicimus, ut non ſolum ſenſu quis & ſapientia comprehendat, ſed & uirtute, & potentia
cuncta teneat, qui cognouit: non poſſumus dicere, quod comprehendat filius patrem;
pater uero omnia comprehendit. Inter omnia autem & filius eſt, ergo & filium comprehen
dit. Et ut ſciremus cauſas, quibus pater comprehendat filium, & filius patrem non queat
comprehendere; hæc uerba ſubnectit. Curioſus lector inquirat, utrum ita a ſemet ipſo co-
gnoſcatur pater, quo modo cognoſcitur a filio: ſciensq. illud, quod ſcriptum eſt: Pater, Ioan.14
qui me miſit, maior me eſt: in omnibus uerum eſſe contendet, ut dicat, & in cognitione fi
lio patrem eſſe maiorem, dum perfectius & purius a ſemet ipſo cognoſcitur, quam a filio.
Μετεμψύχωσιν quoque & abolitionem corporum, per hoc turſum ſentire conuincitur. Si
quis autem potuerit oſtendere, incorporalem rationabilemq. naturam, cum expoliauerit ſe
corpore,

corpore, uiuere per ſemet ipſam; & in peiori condicione eſſe, quando corporibus ueſtitur;
in meliori, quando illa deponit: nulli dubium eſt, corpora non principaliter ſubſiſtere, ſed
per interualla, & ob uarios motus rationabilium creaturarum nunc fieri; ut, qui his indi-
gent, ueſtiantur; & rurſum, cum illa deprauatione lapſos ſe ad meliora correxerint, diſſol
ui in nihilum; & hac ſemper ſucceſſione uariari. Et ne paruam putaremus impietatem eſſe
eorum, quæ præmiſerat, in eiuſdem uoluminis fine coninngit: omnes rationabiles natu-
ras, ideſt, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, angelos, poteſtates, dominationes, cete-
rasq. uirtutes, ipſum quoque hominem ſecundum animæ dignitatem unius eſſe ſubſtantiæ.
Intellectualem, inquit, rationabilemq. naturam ſentit Deus, & unigenitus Filins eius, & Spi
ritus ſanctus; ſentiunt angeli, & poteſtates, ceteræq. uirtutes; ſentit interior homo, qui ad
Gen. 1 imaginem & ſimilitudinem Dei conditus eſt. ex quo concluditur, Deum, & hæc quodam
modo unius eſſe ſubſtantiæ. Vnum addit uerbum, Quodam modo, ut tanti ſacrilegii cri-
men effugeret: & qui in alio loco Filium & Spiritum ſanctum non uult de patris eſſe ſubſtã-
tia, ne diuinitatem in partes ſecare uideatur; naturam omnipotentis Dei angelis homini-
busq. largitur. Cum hæc ita ſe habeant; quæ inſania eſt, paucis de Filio & Spiritu ſancto
commutatis, quæ apertam blaſphemiam præferebant, cetera, ita ut ſcripta ſunt, protuliſſe
in medium, & impia uoce laudaſſe; cum utique & illa, & iſta de uno impietatis fonte pro-
ceſſerint? Aduerſum omnia ſcribere, nec huius eſt temporis; & omnes, qui aduerſus Ariũ,
& Eunomium, Manichæumq. & diuerſas ſcripſerunt hæreſes, his quoque impietatibus re-
Exod. 12 ſpondiſſe credendi ſunt. Quiſquis igitur hos uoluerit legere libros, & calciatis pedibus ad
terram repromiſſionis pergere, necubi a ſerpentibus mordeatur, & arcuato ſcorpii uulne-
re uerberetur; legat prius hunc librum; &, antequam ingrediatur uiam, quæ ſibi cauenda
ſint, nouerit.

ARGVMENTVM.

*Epiphanius, Salaminæ Cypri Epiſcopus, et intimus D. Hieronymi, a quo epiſtola uerſa eſt, amicus, excu
ſat ſe Ioanni Epiſcopo Hieroſolymitano, quod Presbyterum ordinarit in eius diœceſi, ipſo inconſulto. Deinde, ut ab Ori
genis erroribus, quos multos interea recenſet, caueat, hortatur. Poſtremo, cur uelum ad eccleſiæ fores pendens, in
quo hominis imago depicta erat, ſciderit, rationem reddit.*

EPIPHANIVS IOANNI EPISCOPO Hieroſolymorum.

EPISTOLA LX.

DOMINO, dilectiſſimo fratri, Ioanni epiſcopo Epiphanius. Oportebat nos, di
lectiſſime, clericatus honore non abuti in ſuperbiam, ſed cuſtodia mandatorum
Dei & obſeruatione diligentiſſima hoc eſſe, quod dicimur. Si enim ſancta ſcri-
Hier. 12 ptura loquitur: cleri eorum non proderunt eis: quæ arrogantia clericatus con
ducere nobis poterit, qui non ſolum cogitatione & ſenſu, uerum etiam ſermone pecca-
mus? Audiui quippe quod tumeas contra nos, & iraſcaris, & miniteris ſcribere in extremos
fines terræ, ut loca prouinciasq. non nominem. Et ubi eſt Dei timor, qui nos debet illo tre
Matth. 5 more concutere, qui dictus eſt a Domino: Si quis iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iu
dicio? Non quod magnopere curem, ſi ſcribas quod placuerit. ſcribebantur enim & epi-
Eſa. 8 ſtolæ biblynæ iuxta Eſaiam: & mittebãtur ſuper aquas, quæ cito cum ſæculo tranſeunt. Ni-
hil tibi nocuimus, nihil iniuriæ fecimus, nec quidquam uiolenter extorſimus. In monaſte-
rio fratrum, & fratrum peregrinorum, qui prouinciæ nihil tuæ deberent, & propter noſtrã
paruitatem & litteras, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuæ cœperunt
habere diſcordiam, ne uiderentur quadam duritia & conſcientia noſtra, antiquæ fidei ab Ec
cleſia ſeparari, ordinauimus diaconum: & poſtquam miniſtrauit, rurſum presbyterum: ſu-
per quo debueras gratulari, intelligens quod ob Dei timorem hoc ſumus facere compulſi:
maxime cum nulla ſit diuerſitas in ſacerdotio Dei, & ubi utilitati Eccleſiæ prouidetur. Nã
etſi ſinguli eccleſiarum epiſcopi habent ſub ſe eccleſias, quibus curam uidentur impendere,
& nemo ſuper alienam menſuram extenditur: tamen præponitur omnibus caritas Chriſti,
in qua nulla ſimulatio eſt: nec conſiderandum, quid factum ſit, ſed quo tempore, & quo
modo

& in quibus, & quare factum ſit. Cnm enim uidiſſem, quia multitudo ſanctorum fratrum in monaſterio conſiſterer; & ſancti presbyteri Hieronymus & Vincentius propter uerecundiam & humilitatem nollent debita nomini ſuo exercere ſacrificia, & laborare in hac parte miniſterii, quæ Chriſtianorum præcipua ſalns eſt; inuenire autem & comprehendere ſeruum Dei non poſſes, qui te, eo quod graue onus ſacerdotii nollet ſuſcipere, ſæpe fugiebat; ſed nec alius quis epiſcoporum facile eum reperiret: unde & ſatis miratus ſum, quomodo diſpenſatione Dei ad nos uenerit cum diacnnis monaſterii, & ceteris fratribus, ut mihi ſatisfaceret, qnia neſcio quid aduerſum eos habebam triſtitiæ: cum igitur celebraretur collecta in eccleſia uillæ, quæ eſt iuxta monaſterium noſtrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem ſuſpicionem, per multos diaconos apprehendi iuſſimus, & teneri os eius; ne forte, liberari ſe cupiens, adiurarer nos per nomen Chriſti: & primum diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes ur miniſtraret. ualde quippe obnitebatur, indignum ſe eſſe conteſtans. Vix ergo compulimus eum, & perſuadere potuimus teſtimoniis ſcripturarum, & propoſitione mandatorum Dei. Et cum miniſtraret in ſanctis ſacrificiis, ruſus eum, ingenti difficultate tento ore eius, ordinauimus presbyterum: & iiſdem uerbis, quibus antea ſuaſeramus, impulimus ut ſederet in ordine presbyterii. Poſt hæc ſcripſimus ad ſanctos presbyteros monaſterii, & ceteros fratres: & increpauimus eos, quare non ſcripſiſſent ſuper eo, cum ante annnm multos eorum queri audiſſem, cur non haberent, qui ſibi Domini ſacramenta conficerent, & illum omnes ſuo poſcerent teſtimonio, & grandem utilitatem in commune monaſterii teſtarentur: quare tunc, reperta opportunitate, non ſcripſiſſent nobis, neque ſuper ordinatione eius aliquid popoſciſſent. Hæc ita acta ſunt, nt locutus ſum, in caritate Chriſti, quam te erga paruitatem noſtram habere credebam: quamquam in monaſterio ordinauerim, & non in parochia, quæ tibi ſubiecta ſit. O uere benedicta epiſcoporum Cypri manſuetudo, & bonitas, & noſtra ruſticitas ſenſu tuo & arbitratu digna miſericordia Dei. Nam multi epiſcopi communionis noſtræ & presbyteros in noſtra ordinauerunt prouincia, quos nos comprehendere non potueramus; & miſerunt ad nos diaconos & hypodiaconos, quos ſuſcepimus cum gratia. et ipſe cohortatus ſum beatæ memoriæ Philonem epiſcopum, & ſanctum Theoprobum, ut in eccleſiis Cypri, quæ iuxta ſe erant, ad meæ autem parochiæ uidebantur eccleſiam pertinere, eo quod grandis eſſet, & late patens prouincia, ordinarent presbyteros, & Chriſti Eccleſiæ prouiderent. Numquam autem ego ordinaui diaconiſſas, & ad alienas miſi prouincias, neque feci quidquam ut Eccleſiam ſcinderem. Quid ergo tibi uiſum eſt, ſic graniter intumeſcere, & iactari contra nos pro opere Dei, quod in ædificationem, & non in deſtructionem fratrum factum eſt? Sed & illud uehementer admiratus ſum, quod meis locutus es clericis, aſſerens te per ſanctum presbyterum & abbatem monachorum Gregorium mandaſſe mihi, ne quemquam ordinarem; & ego hoc pollicitus ſim, dicens: Numquid iuuenis ſum, aut canones ignoro? Audi igitur ueritatem in ſermone Dei, me hoc nec audiſſe, nec noſſe, nec iſtius ſermonis penitus recordari. Suſpicatus autem ſum, ne forſitan inter multa quaſi homo oblitus eſſem: & ob hanc cauſam ſanctum Gregorium ſciſcitatus ſum, & Zenonem presbyterum, qui cum eo eſt. e quibus abbas Gregorius reſpondit, ſe hoc penitus ignorare: Zenon autem dixit, quia cum ei presbyter Ruffinus neſcio quæ alia tranſitorie loqueretur, etiam hoc dixerit: Putas ne, aliquos ordinaturus eſt ſanctus epiſcopus? Et hucuſque ſtetiſſe ſermonem. Ego autem Epiphanius nec audiui quidquam, nec reſpondi. Vnde, dilectiſſime, non te præueniat furor, nec occupet indignatio, nec fruſtra mouearis; & aliud dolens, te uertas ad alia, ut peccandi occaſionem inueniſſe uidearis. Quod propheta deuitans, Dominum precatur, dicens: Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Pſal. 140 Illud quoque audiens admiratus ſum, quod quidam, qui ſolent ultro citroq. portare rumuſculos, & iis, quæ audierunt, ſemper addere, ut triſtitias, & rixas inter fratres concitent, te quoque turbauerunt, & dixerunt, quod in oratione, quando offerimus ſacrificia Deo, ſoleamus pro te dicere: Domine, præſta Ioanni ut recte credat. Noli nos intantum putare ruſticos, ut hoc tam aperte dicere potuerimus. quamquam enim hoc in corde meo ſemper orem: tamen, ut ſimpliciter fatear, numquam in alienas aures protuli; ne te uiderer parui pendere, dilectiſſime. quando autem complemus orationem ſecundum ritum myſteriorum, & pro omnibus & pro te quoque dicimus: Cuſtodi illum, qui prædicat ueritatem. Vel certe ita: Tu præſta Domine, & cuſtodi, ut ille uerbum prædicet ueritatis: ſicut occaſio ſermonis ſe tulerit, & habuerit oratio conſequentiã. Quapropter obſecro te, dilectiſſime, & aduolutus pedibus tuis precor, præſta mihi, &

tibi, ut ſalueris, ſicuti ſcriptum eſt, a generatione peruerſa; & recede ab hæreſi Origenis, &
a cunctis hæreſibus, dilectiſſime. Video enim, quod propter hanc cauſam omnis ueſtra in-
dignatio concitata ſit, quod dixerim uobis, Arii patrem, Originem ſcilicet, & aliarum hæ
reſeon radicem, & parentem laudare non debetis. Et cum uos rogarem, ne ita erraretis, &
monerem, contradixiſtis, & me ad triſtitiam atque lacrymas adduxiſtis. Non ſolum autem
me, ſed & alios plurimos catholicos, qni intererant. Inde, ut intelligo, hæc eſt omnis indi
gnatio, & iſte furor. Et iccirco comminamini, quod mittatis aduerſum me epiſtolas, ut
huc illucq. ſermo ueſter diſcurrat; & propter defenſionem hæreſeos aduerſum me odia ſuſci
tantes, rumpitis caritatem, quam in uos habuimus; intantum, ut feceritis nos etiam pæni
tentiam agere, quare uobis communicauerimus, ita Origenis errores & dogmata defenden
Matth.5 tibus. Simpliciter loquor: nos, ſecundum quod ſcriptum eſt, nec oculo noſtro parcimus,
ut non effodiamus eum, ſi nos ſcandalizauerit; nec manui, neque pedi, ſi nobis ſcandalum
fecerit, et uos ergo, ſiue oculi noſtri, ſiue manus, ſiue pedes fueritis, ſimilia ſuſtinebitis.
quis enim catholicorum poſſit æquo animo ſuſtinere, & eorum, qui fidem ſuam bonis ope-
ribus exornant, ut audiant Origenis doctrinam, atque conſilium, & credant præclaræ illius
prædicationi: Non poteſt Filius uidere Patrem, neque Spiritus ſanctus uidere Filium? Hæc
in libris περὶ ἀρχῶν ſcribuntur, his uerbis legimus, & ita locutus eſt Origenes. Sicut enim in
congruum eſt dicere, quod poſſit Filius uidere Patrem: ſic inconſequens eſt opinari, quod
Spiritus ſanctus poſſit uidere Filium. Illud quoque quis Origenem dicentē patiatur, quod
animæ, angeli fuerint in cælis; & poſtquam peccauerint in ſupernis, deiectas eſſe in iſtum
mundum; &, quaſi in tumulos, & ſepulcra, ſic in corpora iſta relegatas, pœnas antiquorum
luere peccatorum? & corpora credentium non templa Chriſti eſſe, ſed carceres damnato-
rum? Exinde ueritatem hiſtoriæ, allegoriæ deprauans mendacio, infinita uerba multiplicat:
& ſimplices quoſque uaria perſuaſione ſupplantans, nunc aſſerit animas, iuxta Græcam ety-
mologiam, ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι iccirco uocitatas, quia de cæleſtibus ad inferiora uenien-
tes, calorem priſtinum amiſerint: nunc corpus hoc, ob id iuxta Græcos δέμας, ideſt, uin-
culum, ſiue, iuxta aliam proprietatem, cadauer dici, quia animæ de cælo ruerint: a pleriſ-
que autem, ſecundum uariam Græci ſermonis ſupellectilem, σῶμα, ideſt, corpus, σῆμα,
ideſt, monumentum interpretari; eo quod ita animam in ſe clauſam habeat, quo modo ſe-
pulcra & tumuli cadauera mortuorum. Et ſi hoc uerum eſt, ubi eſt fides noſtra? ubi præco-
nium reſurrectionis? ubi apoſtolica doctrina, quæ in eccleſiis Chriſti hucuſque perdurat?
Gen.1.9 ubi illa benedictio ad Adam, & ad ſemē eius, & ad Noe, & ad filios eius: Creſcite, & multi
plicamini, & replete terram? Iam enim non erit benedictio, ſed maledictio, iuxta Origenē,
qui angelos uertit in animas, & de ſublimi faſtigio dignitatis facit ad inferiora deſcendere;
quaſi Deus generi humano non poſſit animas per benedictionem dare, niſi angeli peccaue-
rint, & tot in cælo ſint ruinæ, quot in terra natiuitates. Dimittenda ergo nobis eſt do-
ctrina apoſtolorum, & prophetarum, & legis, & ipſius Domini ſaluatoris in euangelio
pertonantis. Econtrario Origenes præcipit, & legem dat, ut non dicam conſtringit di-
ſcipulos ſuos; ne quis oret in cælum aſcendere; ne peius iterum peccans, quam in ter-
ris ante peccauerat, præcipitetur in mundum. Quamquam iſtiuſmodi nugas & delira-
menta ſoleat ille, ſcripturarum interpretatione peruerſa, & aliud ſignificante, quam quod
Pſal.118 uerum eſt, affirmare, dicens: Priuſquam a malitia humiliarer, ego deliqui. Et illud:
114 Reuertere anima mea in requiem tuam. Nec non & illud: Educ de carcere animam meam.
Pſal.141 Et in alio loco: Confitebor Domino in regione uiuorum; cum alius proculdubio ſenſus
114 ſcripturæ diuinæ ſit, quam ille in hæreſim ſua maligna interpretatione detorquet. Quod
faciunt & Manichæi, & Gnoſtici, & Hebionitæ, & Marcionis ſectatores, & aliæ hæreſes nu-
mero octoginta; quæ de puriſſimo ſcripturarum fonte aſſumentes teſtimonia, non ita in-
terpretantur ut ſcripta ſunt, ſed ſimplicitatem ſermonis eccleſiaſtici, id uolunt ſignificare,
quod ipſi ſentiunt. Illud quoque, quod aſſerere nititur, doleam ne, an rideam, neſcio.
Doctor egregius Origenes audet docere, diabolum id rurſum futurum eſſe, quod fuerat;
& ad eandem rediturum dignitatem, & conſcenſurum regna cælorum. Pro nefas, quis tam
uecors, & ſtolidus, ut hoc recipiat, quod ſanctus Ioannes Baptiſta, & Petrus, & Ioannes
apoſtolus & euangeliſta, Eſaias quoque, & Hieremias, & reliqui prophetæ coheredes fi-
ant diaboli in regno cælorum? Prætereo friuolam eius expoſitionem ſuper tunicis pelliceis,
Gen.3 quanto conatu, quantiſq. egerit argumentis, ut tunicas pelliceas humana eſſe corpora cre-
deremus. qui inter multa ait: Numquid coriarius, aut ſcortiſarius erat Deus, ut confice-
ret pelles animalium, & conſueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Euæ? Manifeſtum eſt
ergo,

o, inquit, quod de corporibus noſtris loquatur. Et ſi hoc ita eſt; quo modo legimus,
e pelliceas tunicas, & ante inobedientiam, & de paradiſo ruinam Adam loquentem non
undum allegoriam, ſed uere: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea? Aut Gen.2.
de aſſumptum eſt illud, quod diuinus ſermo teſtatur: Et iniecit Deus ſoporem in Adam,
ormiuit; & ſumpſit unam de coſtis eius; & adimpleuit pro ea carnem; & ædificauit co-
n, quam tulerat ex eo, illi in uxorẽ? Aut quæ corpora contegebat Adam & Eua foliis ſi
, poſtquam comederunt de arbore uetita? Quis autem patienter ferat Origenem, lubri-
argumentationibus reſurrectionem carnis huius negantem, ſicut declarat manifeſtiſſime
uolumine explanationum primi pſalmi, & in aliis multis locis? Aut quis audiat in tertio
o donantem nobis Origenem paradiſum; & illum, quem ſcriptura commemorat, de ter
d cæleſtia transferentem; & omnes arbores, quæ ſcribuntur in Geneſi, ſic allegorice in- Gen.3
igentem; quod ſcilicet arbores, angelicæ fortitudines ſint; cum hoc ueritas non recipi-
neque enim dixit ſcriptura diuina: Depoſuit Deus Adam & Euam in terram, ſed eiecit
de paradiſo, & habitare fecit eos contra paradiſum. Non ait, ſub paradiſo. Et poſuit
phæam flammeam, & Cherubin cuſtodire introitum ligni uitæ. Non dixit, aſcenſum.
fluuius egrediebatur ex Eden. Non dixit, deſcendit ex Eden. Iſte diuiditur in quattuor Gen.2
cipia: nomen uni Phiſon, & nomen ſecundi Geon. Ego uidi aquas Geon, Aquas,
s his carneis oculis aſpexi. Iſte eſt Geon, quem Hieremias demonſtrat, dicens: Quid Hier.2
is & uiæ Aegypti, ut bibatis aquam Geon turbidam? Bibi & de magno flumine Eufbra
quas ſimpliciter, quas manu potes tangere, ore ſorbere, non aquas ſpiritales. Vbi autem
ina ſunt, quæ & uidentur, & bibuntur, ibi conſequens eſt quod & ficus & alia ligna
: de quibus dicit Deus: Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo, comedes: Si autem aqua,
cernitur, uere aqua eſt; neceſſe eſt, ut & ficus uera ſit, & alia ligna; & Adam uerus ſta
a principio plaſmatus in corpore, ſicut & Eua, & non in phantaſmate; & poſt ruinam,
ult Origenes, propter peccatum poſtea corpus acceperit. Sed dicis: Legimus quod ſan
Paulus raptus ſit uſque ad tertium cælum, & uſque in paradiſum. Bene dicis. Quando 2.Cor.12
ſit tertium cælum, & poſtea addit, Et in paradiſum; oſtendit alibi eſſe cælum, & alibi pa
radiſum. Illas uero præſtigias quis non ſtatim abiiciat, atque contemnat, dicente Origene
de aquis, quæ ſuper firmamentum ſunt, non eſſe aquas, ſed fortitudines quaſdam angeli- Gen.1
cæ poteſtatis; & rurſum aquas, quæ ſuper terram ſunt, hoc eſt, ſub firmamento, eſſe uirtu-
tes contrarias, id eſt, dæmones? Et quo modo legimus, in diluuio apertas cataractas cæli, Gen.7
& aquas inundaſſe diluuii? unde aperti ſunt fontes abyſſi, & totus mundus opertus eſt
aquis? O furor hominum innctus ſtultitiæ, qui reliquerunt illud, quod in Prouerbiis dici- Pro.1
tur: Audi fili ſermonem patris tui; & ne abiicias legem matris tuæ: & conuerſi ſunt ad erro-
rem: & dicunt ſtulto, ut princeps ſui ſit: nec contemnunt res fatuas, quæ dicuntur a fatuo,
ſicut ſcriptura teſtatur: Fatuus autem fatua loquitur, & cor eius uana intelliget. Vnde obſe- Eſa.32
cro te, dilectiſſime, & quaſi membris meis parcens, propter caritatem, quam in te habeo,
precor ſcribens, & orans, ut impleas illud quod dicitur: Nonne odientes te, Domine, odi Pſal.138
ui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? inimica & digna odio Origenis uerba ſunt, & Deo
repugnantia, & ſanctis eius: & nō iſta ſola, quæ dixi, ſed & alia innumerabilia. neque enim
nunc mihi propoſitum eſt aduerſus omnia Origenis dogmata diſputare, nihil mihi ſurri-
puit Origenes, nec in mea generatione fuit; nec, propter aliquas res mundi, & heredita-
tem, odium aduerſum illum pugnasq. ſuſcepi: ſed, ut ſimpliciter fatear, doleo, & ualde
doleo, uidens plurimos fratrum, & eorum præcipue, qui profeſſionem habent non mini-
mam, & in gradum quoque ſacerdotii maximum peruenerunt, eius perſuaſionibus dece-
ptos, & peruerſiſſima doctrina cibos factos eſſe diaboli: in quibus completũ eſt illud, quod
dicitur: Super omnem munitionem ludit, & eſcæ eius electæ, & congregauit ſicut arenam Habac.1
captiuitatem. Te autem, frater, liberet Deus, & ſanctum populum Chriſti, qui tibi credi-
tus eſt, & omnes fratres, qui tecum ſunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab hæreſi Ori-
genis, & ab aliis hæreſibus, & perditione earum. Si enim propter unum uerbum, aut duo,
quæ contraria fidei ſunt, multæ hæreſes abiectæ ſunt ab Eccleſia: quanto magis hic inter hæ-
reticos habebitur, qui tantas peruerſitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit,
Deiq. & Eccleſiæ hoſtis extitit? Inter multa enim mala etiam illud auſus eſt dicere, per-
didiſſe imaginem Dei Adam, cum hoc in nullo penitus loco ſcriptura ſignificet. Si enim
ita eſſet, numquam omnia, quæ in mundo ſunt, ſeruirent ſemini Adam, id eſt, uniuer-
ſo generi hominum: ſicut & Iacobus apoſtolus loquitur: Omnia domantur; & ſubie- Iacob 3

 cta ſunt

cta ſu nt humanæ naturæ. Nunquam enim uniuerſa ſubiecta eſſent hominibus, ſi non habe-
rent homines iuxta id, quod uniuerſis imperarent, imaginem Dei. Coniungens autem at-
que conſocians ſcriptura diuina gratiam benedictionis, quam Adam donauerat, & genera-
tionibus, quæ ex eo erant, ne qui forſitan maligna interpretatione auderent dicere, uni da
tam gratiam Dei, & illum ſolum factum eſſe ad imaginem Dei: quia plaſmatus eſſet ex hu-
mo, & uxorem eius, quam creaſſet de coſta uiri: eos uero, qui conciperentur in utero, &
Gen.4.5 non ita naſcerentur ut Adam, Dei non habere imaginem, ſtatim per ordinem iungit, & di
cit: Et uixit Adam ducentos triginta annos, & cognouit Euam uxorem ſuam, & peperit ei
filium iuxta ſpeciem, & iuxta imaginem eius, & uocauit nomen eius Seth. Rurſumq. in de-
cima generatione poſt annos bis mille ducentenos quadragintaduos, uindicans Deus ima-
ginem ſuam, & oſtendens, quod gratia, quam dediſſet hominibus, perſeueraret in eis, ait:
Gen.9 Ne comederitis carnem cum ſanguine: ego enim ulciſcar ſanguinē ueſtrum de manu omnis
hominis effundentis illum: quia ad imaginem Dei feci hominem. Nec non poſt alteras de-
cem generationes uſque ad Abrabam, & ab Abraham uſque ad Dauid alias generationes
quatuordecim: quæ uigintiquatuor generationes ſimul faciunt annos bis mille centum de-
cem & ſeptem, Spiritus ſanctus in triceſimooctauo pſalmo, cum quereretur de omnibus ho
minibus, quod in uanitate ambularent, & peccatis eſſent obnoxii, loquitur: Veruntamen
in imagine perambulat omnis homo. Nec non poſt Dauid, etiam ſub Salomone filio eius,
Sap.2 legimus tale quiddam ſuper Dei imagine nominatum. Dicit enim in Sapientia, quæ titulo
eius inſcribitur: Creauit Deus incorruptum hominem, & imaginem ſuæ proprietatis dedit
ei. Et rurſum poſt annos mille centum & undecim plus minus, in nouo legimus teſtamen-
Iacob.3 to, quod non perdiderunt homines imaginem Dei. Iacobus enim apoſtolus, & frater Domi
ni, cuius & ſupra meminimus, inſtruit nos, ne Origenis laqueis capiamur, habere homi-
nem imaginem & ſimilitudinem Dei. nam, cum de lingua hominis latius diſputaſſet, adie-
cit: Inſtabile malum: in ipſa quippe benedicimus Deum patrē, & in ipſa maledicimus ho-
mines, qui ad ſimilitudinem Dei conditi ſunt. Paulus quoque, uas electionis, & qui doctri
nam euangelicam ſua prædicatione compleuit, docet nos, quod homo ad imaginem & ſimi
1.Cor.11 litudinem Dei conditus ſit, dicens: Vir non debet nutrire comam, cum gloria & imago Dei
ſit: imaginem ſimpliciter appellans ſuo nomine, ſimilitudinem autem, gloriæ appellatione
ſignificans. Pro tribus igitur teſtimoniis, quæ tibi ſi de ſcriptura ſancta reperirem, dicebas
poſſe ſufficere, ecce ſeptem teſtimonia dedimus. Quis ergo ſuſtinebit Origenis ineptias? ut
non grauius aliquid loquar: & ſimilis efficiar uel ipſi, uel diſcipulis eius, qui audent in pe-
riculo animæ ſuæ aſſerere, quodcumque eis in buccam uenerit, & magis iubere Deo, & nō
ab eo uel orare, uel diſcere ueritatem. Quidam enim eorum dicunt, quod imago Dei, quam
prius accepit Adam, illo peccante perierit. Alii ſuſpicantur corpus, quod filius Dei habitu-
rus eſſet ex Maria, ipſam eſſe imaginem: alii ſenſum, alii uirtutem: iſti baptiſma: hi quod
homo ad imaginem Dei dominetur omnibus: ebriorum more hæc uel illa ructantes, quos
oportebat tantum effugere diſcrimen, nec negare quæ loquitur Deus, & credentes ſimpli-
citer ſaluos fieri, Deoq. concedere donationis ſuæ certamen, & ueram ſcientiam, in qua po
tiſſimum parte homines cōdiderit ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. qui, hæc relinquē-
tes, multis ſe quæſtionibus implicarunt, & per has in cœnum demerſi ſunt peccatorum. Nos
autem, dilectiſſime, credimus iis, quæ locutus eſt Dominus: & ſcimus, quod in cunctis
hominibus imago Dei permaneat: ipſiq. concedimus noſſe, in qua parte homo ad imagi-
1.Ioan.3 nem Dei conditus ſit. Sed neque illud, quod quidam in epiſtola Ioannis legentes non intel
ligunt, quemquā decipiat, ubi loquitur: Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparet, quod eri
mus. Nouimus autem, quia, cum ille reuelatus fuerit, ſimiles ei erimus. Videbimus enim
eum, ſicuti eſt. Hoc enim propter gloriam, quæ ibi reuelanda eſt ſanctis eius, dictum eſt: ſi
2.Cor.3 cut & in alio loco legimus: A gloria in gloriā: cuius gloriæ iam in iſto ſæculo ſancti arrhabo
Exod.34 nem & portiunculam ſuſceperunt. Primus eorū Moyſes, cuius fulſit facies ualde, & radiabat
4.Reg.2 ueluti fulgor & ſol. Secundus Elias, igneo curru raptus in cælum, & ignis detrimenta non
Act.7 ſentiens. Stephanus lapidabatur, & faciem habebat angeli, quæ ab omnibus cernebatur.
Hoc autem, quod in paucis diximus, de omnibus intelligendum eſt; ut impleatur illud,
Matth.5 quod ſcriptum eſt: Omnis, qui ſanctificat ſemet ipſum, inter beatos numerabitur. Beati
enim mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Cum hæc ita ſe habeant, dilectiſſime,
cuſtodi animam tuam, & deſine circa nos murmurare. Dicit enim ſcriptura diuina: Nolite
1.Cor.10 murmurare adinuicem, ſicut quidam murmurauerunt, & a ſerpentibus perierunt: magis ac-
quieſce

leſce ueritati, & dilige diligentes te, & ueritatem. Deus autem pacis præſtet uobis iuxta m clementiam, ut conteratur ſatanas ſub pedibus Chriſtianorum, & abiiciatur omnis aſio peruerſa, ne ſcindatur in nobis uinculum caritatis, & pacis, & rectæ fidei prædica-. Præterea audiui quoſdam murmurare contra me, quia, quando ſimul pergebamus ad ſtum locum, qui uocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more eccleſiaſtico facerem, eniſſem ad uillam, quæ dicitur Anablatha, uidiſſemq. ibi præteriens lucernam arden-, & interrogaſſem, quis locus eſſet, didiciſſemq. eſſe eccleſiam, & intraſſem, ut orarē; eni ibi uelum pendens In foribus eiuſdem eccleſiæ, tinctum, atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti, uel ſancti cuiuſdam. non enim ſatis memini, cuius imago fuerit. Cum ergo hoc uidiſſem in eccleſia Chriſti cõtra auctoritatem ſcripturarum hominis pendē te imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus eiuſdem loci, ut pauperem mortuum eo obuoluerent, & efferrent. illiq. contra murmurantes dixerunt: Si ſciudere uoluerat, iuſtum erat, ut aliud daret uelum, atque mutaret. Quod cum audiſſem, me daturum eſſe pollicitus ſum, & illico eſſe miſſurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum quæro optimum uelum pro eo mittere. arbitrabar enim de Cypro mihi eſſe mittendum. Nunc autem miſi, quod potui reperire: & precor, ut iubeas presbyteros eiuſdem loci ſuſcipere uelum a latore, quod a nobis miſſum eſt; & deinceps præcipere, in eccleſia Chriſti iſtiuſmodi uela, quæ contra religionem noſtram ueniunt, non appendi. decet enim honeſtatem tuam hanc magis habere ſolicitudinem, ut ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti, & populis, qui tibi crediti ſunt. Palladium uero Galatam, qui quondam nobis carus fuit, & nunc miſericordia Dei indiget, caue, quia Origenis hæreſim prædicat, & docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad peruerſitatem ſui inducat erroris. Opto, ut ualeatis in Domino.

ARGVMENTVM.

IOANNES, Epiſcopus Hieroſolymitanus, cum Origenem ſequeretur, & octo præcipuas eius hæreſes foueret, admonitus primo per epiſtolam ab Epiphanio, Salaminæ Cypri Epiſcopo eſt, deinde, efflagitante Palæſtina tota, quæ illi non communicabat, cum tergiuerſaretur, & reſpondere, quid de fide ſentiret, renueret, uocatusq. ad Synodum uenire contemneret, nunciumq. abſque litteris, & aliqua ſatisfactione ad eam tantū miſerit, aperte nunc a D. Hieronymo reprehenditur, & errorum, quos ſpeciatim recenſet, præſertim eius qui contra reſurrectionem carnis erat, conuincitur.

HIERON. AD PAMMACHIVM, aduerſus errores Ioan. Hieroſol.

EPISTOLA LXI.

SI iuxta Paulum apoſtolum, quod ſentimus orare nō poſſumus, ac propriæ mentis cogitationem ſermo non explicat: quanto magis periculoſum eſt de alterius animo iudicare, & ſingulorum dictorum, atque uerborum inueſtigare, atque proferre rationem? Natura hominum prona eſt ad clementiam, & in alieno peccato ſui quiſque miſeretur. Si ergo reūm in ſermone reprehenderis, ſimplicitatem uocabit: ſi calliditatem argueris, imperitiam confitebitur, ut ſuſpicionem uitet malitiæ. Atque ita fiet, ut tu, qui arguis, calumniator; ille, qui reprehenditur, non hæreticus, ſed ruſticus iudicetur. Noſti, Pammachi, noſti me ad hoc opus non inimicitiis, non gloriæ cupiditate deſcendere, ſed prouocatum litteris tuis ex ardore fidei; ac uelle, ſi fieri poſſet, omnes id ipſum ſapere; nec impatientiæ, ac temeritatis poſſe reprehendi, ſi poſt triennium loquor. Denique, niſi ad apologiam, de qua nunc ſcribere inſtitui, multorum animos diceres perturbatos, & in utramque partem fluctuare ſententiam, decreueram in incepto ſilentio permanere. Faceſſat itaque Nouatus, errantibus manus non porrigens; Montanus cum inſanis feminis proſternatur, iacentes in barathrum præcipitans, ne leuentur. Quotidie peccamus omnes, & in aliquo labimur. Qui ergo in nos clementes ſumus, rigorem contra alios non tenemus: quin potius oramus, petimus, obſecramus, ut aut ſimpliciter noſtra fateatur, aut aperte defendat aliena. Nolo uerborum ambiguitates: nolo mihi dici, quod & aliter poſſit intelligi. Reuelata facie gloriam Domini contemplemur. Claudicabat quoudam & Iſraeliticus populus in utroque pede: ſed Elias, qui interpretatur fortis Do- 2.Cor.3

Rom.8

 mini,

3.Reg.18 mini: uſquequo (ait) claudicatis in utroque ueſtigio? Si Dominus eſt Deus, ambulate
Pſal.17 poſt eum: ſi autem Baal, ſequimini eum. Et ipſe Dominus de Iudæis: Filii alieni mentiti
ſunt mihi: filii alieni inueterauerunt, & claudicauerunt a ſemitis ſuis. Certe ſi hæreſeos nul-
la ſuſpicio eſt, ut cupio, & credo; cur non uerbis meis meum ſenſum loquitur? quam ille ſim
plicitatem uocat, ego malitiam interpretor. Perſuadere mihi uult, quod pure credat. pure
ergo & loquatur. et ſiquidem unum uerbum uel unus ſenſus eſſet ambiguus, ſi duo, ſi tres;
ignorantiæ ueniam tribuerem; nec ea, quæ aut obſcura uel dubia ſunt, de certis & perſpi-
cuis æſtimarem: nunc uero quæ iſta ſimplicitas eſt, quaſi ſuper oua & ariſtas inter theatra-
les præſtigias pendenti gradu incedere, ubique dubium, ubique ſuſpectum? putes eum non
expoſitionem fidei, ſed figuratam controuerſiam ſcribere. Quod iſte nunc appetit, olim in
ſcholis didicimus. Noſtra aduerſum nos dimicat armatura. Etiam ſi bene credit, & circũſpe
Pro.10 cte, & timide loquitur, ſuſpicionẽ mihi facit nimia diligentia. Qui ambulat ſimpliciter, am
bulat confidenter. Stultum eſt fruſtra infamiam ſuſtinere. Obiicitur ei crimen, cuius non
habet conſcientiam. Ergo crimen, quod totum pendet in uerbo, neget confidenter, ac li-
bere faciat inuidiam aduerſario ſuo. eadẽ audacia, qua ille inſimulat, hic defendat. cumq.
omnia dixerit, quæ uoluerit, quæ propoſuerit, quæ ſuſpicionibus carent; ſi perſeuerat ca-
lumnia, conſerta manu in ius trahat. Nolo in ſuſpicione hæreſeos quemquam eſſe patien-
tem; ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, diſſimulatio conſcientia iudicetur, ſi ta-
ceat: licet ſuperfluũ ſit eius præſentiam quærere, & extorquere ſilentium, cuius apud te lit
teras teneas. Scimus omnes, quid tibi ſcripſerit, quid in te arguerit, in quo, ut tu uis, ca-
lumniatus ſit. Reſponde ad ſingula: per epiſtolæ huius gradere ueſtigia: ne punctum qui-
dem & apicem calumniæ tranſeas. Si enim egeris negligenter, &, ut ego tibi credo iuranti,
caſu aliqua tranſieris; ſtatim ille clamabit, & dicet: Hic hic te uictum teneo: hic totius ne-
gotii cardo uerſatur. Non æque inimici audiunt, & amici. Qui inimicus eſt, etiam in ſcir-
po nodum quærit: amicus praua quoque recta indicat. Scribunt ſæculi litteræ, amantium
cæca eſſe iudicia; quas tu forſitan, ſacris uoluminibus occupatus, omnino neglexeris. Nũ-
quam de amicorum iudicio glorieris. Illud uerum eſt teſtimonium, quod ab inimica uoce
profertur. alioqui, ſi amicus pro te dixerit, non teſtis, aut iudex, ſed fautor putabitur. Hæc
& huiuſmodi loquentur inimici tui, qui tibi forte non credant, & mouere cupiant ſtoma-
chum. Ceterum ego, quem numquam uolens læſiſti, cuius ſemper in epiſtolis tuis nomen
cogeris uentilare, do conſilium, ut aperte aut fidem Eccleſiæ prædices; aut loquaris, ut cre
dis. Diſpenſatio etenim ac libratio iſta prudens uerborum, indoctos decipere poteſt: cau-
tus auditor & lector cito deprehendet inſidias, & cuniculos, quibus ueritas ſubnertitur,
aperte in luce demonſtrabit. Et Ariani, quos optime noſti, multo tempore propter ſcan-
dalum nominis ὁμοούσιον ſe damnare ſimulabant, uenenaq. erroris circumlinebant melle
uerborum. ſed tandem coluber ſe tortuoſus aperuit, & noxium caput, quod ſpiris totius
corporis tegebatur, ſpiritali mucrone confoſſum eſt. Recipit, ut ſcis, Eccleſia pænitentes;
& numero ſuperata peccantium, dum deceptis gregibus conſulit, paſtorũ uulneribus igno
ſcit. Eadem nunc in ueteri & noua hæreſi conſuetudo ſeruatur, ut aliud populi audiant,
aliud prædicent ſacerdotes. Ac primum, antequam epiſtolam tuam, quam ſcripſiſti ad epi
ſcopum Theophilum, interpretatam huic uolumini inſeram, & oſtendam tibi, me intelli-
gere nimis cautam prudentiam tuam, expoſtulare tecum libet. Quæ hæc eſt tanta arrogan-
tia, non reſpondere de fide interrogantibus? tantam fratrum multitudinem, & monacho-
rum choros, qui tibi in Palæſtina non communicant, quaſi hoſtes publicos æſtimare? Dei
Matth.18 filius propter unam morbidam ouem, nonagintanouem in montibus derelictis, alapas, cru
cem, flagella ſuſtinuit, & ſuis humeris portauit ad cælos baiulans, & patiens delicatam pec
catricem. Tu beatiſſimus Papa, & faſtidioſus antiſtes, ſolus diues, ſolus ſapiens, ſolus no-
bilis, ac diſertus, conſeruos tuos, & redemptos ſanguine Domini tui, rugata fronte & obli
1.Pet.3 quis oculis deſpicis? hoc eſt illud, quod, Apoſtolo præcipiente, didiciſti: Parati ſemper ad
ſatisfactionem omni poſcenti uos rationem de ea, quæ in uobis eſt, ſpe? Finge nos occaſio-
nem quærere, & ſub prætextu fidei lites ſerere, ſchiſma conficere, iurgia concitare. Tolle
2.Cor.11 occaſionem uolentibus, occaſionem, ut, poſtquam de fide ſatisfeceris, & omnes nodos,
qui contra te nectuntur, abſolueris, tunc liquido omnibus probes, non dogmatũ, ſed ordi
nationis eſſe certamẽ. Niſi forte prudenti cõſilio, ideo de fide interrogatus taces, ne uidea
ris hæreticus eſſe, cum ſatisfeceris. Omnia ergo crimina, quibus accuſantur, homines refuta
re nõ debent; ne, poſtquã negauerint, criminoſi ſint. At contemnis laicos, diaconos, atque
presbyteros. Potes enim, ut gloriaris, & iactitas, in una hora mille clericos facere. Habes Pa
pam

patrem Epiphanium, qui te aperte miſſis litteris hæreticũ nocat. certe nec ætate, nec ſcientia, nec uitæ merito, nec totius orbis teſtimonio maior illo es. Si ætatẽ quæris, iuuenis ad ſenem ſcribes. ſi ſcientiam, non ſic eruditus ad doctum: licet te fautores tui diſertiorem Demoſthene, acutiorem Chryſippo, ſapientiorem Platone contendant, & tibi ipſi forte perſuaſerint. De uita autem, & fide nihil amplius dicam, ne te lædere uidear. Eo tempore, quo totum orientem, excepto Papa Athanaſio, atque Paulino, Arianorum, & Eunomianorum hæreſis poſſidebat, quando tu occidentalibus & in medio exilio confeſſoribus non communicabas; ille uel presbyter monaſterii ab Eutychio audiebatur, uel poſtea epiſcopus Cypri a Valente non tangebatur. tantæ enim uenerationis ſemper fuit, ut regnantes hæretici ignominiam ſuam putarent, ſi talem uirum perſequerentur. Scribe igitur ad hunc. reſponde epiſtolæ eius: ſentiant ceteri fidem, eloquentiam, prudentiam tuam; ne tibi ſolus diſertus eſſe uidearis. Cur, ab alio prouocatus, alioſum arma conuertis? Palæſtinæ interrogaris, & reſpondes Aegypto. aliis lippientibus, ungis oculos non dolentium. Si placitura nobis alteri loqueris, ſatis ſuperbe: ſi aliud quam quærimus, ſatis ſuperflue. Sed dicis, epiſtolam meam probauit Alexandrinus epiſcopus. Quid probauit? contra Arinm, cotra Photinum, contra Manichæum bene locutum. Quis enim te hoc tempore arguit Arianum? quis tibi nunc Photini Manichæiq. crimen impingit? olim iſta emendata ſunt, atque concuſſa. Non eras tam ſtultus, ut aperte defenderes hæreſim, qnam ſciebas Eccleſiæ diſplicere. Noueras te, ſi hoc feciſſes, ſtatim loco mouendum, & ſolii tui delicias ſuſpirabas. ſic ſententiam tem peraſti, ut nec ſimplicibus diſpliceres, nec tuos offenderes. Bene ſcripſiſti, ſed nihil ad cauſam pertinẽs. Vnde nouerat Alexandrinæ Eccleſiæ Pontifex, in quibus argueteris? quorum a te confeſſio poſtularetur? Debueras tibi obiecta proponere, & ſic ad ſingula reſpondere. Vetus narrat hiſtoria: Quidam cum diſerte diceret, ferreturq. impetu ac uolubilitate uerborum, cauſamq. omnino non tangeret, prudens auditor, & iudex, Bene, inquit, bene, ſed quo iſtud tam bene? Imperiti medici ad omnes oculorum dolores uno uruntur collyrio. Qui arguitur in pluribus, & in dilutione criminum aliqua prætermittit, quidquid tacuerit, confitetur. An non reſpondiſti ad epiſtolam Epiphanij, & propoſuiſti ipſe, quæ diſſolueres? Nimirum hac fiducia reſpondiſti. Nullus fortiter a ſemet ipſo cæditur. Elige e duobus, quod nis: optio tibi dabitur. Aut reſpondiſti ad epiſtolam Epiphanii, aut non. ſi reſpondiſti; cur maxima & plurima de iis, quæ tibi obiecta ſunt, reliquiſti? ſi non reſpondiſti; ubi eſt illa apologia tua, in qua gloriaris apud ſimplices; &, quaſi ignorantibus cauſam, huc illucq. diſſeminas? Octo tibi, ut ſtatim probabo de ſpe fidei Chriſtianæ, quæſtionum capita obiecta ſunt. tria tantum tangis, & præteris: in ceteris grande ſilentium eſt. Si ad ſeptem abſolutiſſime reſpondiſſes; hærerem tantum in nno crimine; &, quod tacueras, hoc tenerem: nunc uero, quaſi anribus lupum apprehenderis, nec tenere potes, nec andes dimittere. Ipſa quoque tria quaſi negligens atque ſecurus, quaſiq. aliud agens, & in qnibus aut nulla aut parua ſit quæſtio, præteruolas, atque perſtringis. Et ita opertus ac tectus incedis, ut plus confitearis tacendo, quam renuas diſputando. Quis non protinus tibi poteſt dicere: Si lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Si tres quæſtiun- Matth.6
culæ, de quibus uiſus es aliquid dicere, ſuſpicione & culpa non carent, & fraudulenter ac lubrice ſcriptæ coarguuntur: quid faciemus de quinque reliquis, in quib[us] quia nulla ambigui ſermonis dabatur occaſio, nec illudere poteras audientes, maluiſti omnino reticere, quam aperte, quod rectum fuerat, confiteri. Et primum de libro περὶ ἀρχῶν, ubi loquitur. Sicut enim incongruum eſt dicere, quod poſſit filius uidere patrem; ita inconueniens eſt opinari, quod ſpiritus ſanctus poſſit uidere filium. Secundum, quod in hoc corpore quaſi in carcere ſunt animæ religatæ; &, antequam homo fieret in paradiſo, inter rationabiles creaturas in cæleſtibus commoratæ ſunt: unde poſtea in conſolationem ſuam anima loquitur in pſalmis: Priuſquam humiliarer, ego deliqui. Et: Reuertere anima mea in requiem tuam. Pſal.118. 114
Et: Ednc de carcere animam meam: & cetera his ſimilia. Tertium, quod dicat, & diabolum & dæmones acturos pænitentiam aliquando, & cum ſanctis ultimo tempore regnaturos. Pſal.141
Quartum, quod tunicas pelliceas humana corpora interpretetur, quibus poſt offenſam & eiectionem de paradiſo Adam & Eua induti ſunt, haud dubium quin ante in paradiſo ſine carne, neruis, & oſſibus fuerint. Gen.3
Quintum, quod carnis reſurrectionem, membrorumq. compagem, & ſexum, quo uiri diuidimur a feminis, apertiſſime neget, tam in explanatione primi pſalmi, quam in aliis multis tractatibus. Sextum, quod ſic paradiſum allegorizet, ut hiſtoriæ auferat ueritatem, pro arboribus angelos, pro fluminibus uirtutes cæleſtes intelligens, totamq. paradiſi continentiam tropologica interpretatione ſubuertat. Se Gen.2
ptimum,

Pſal. 148 ptimum, quod aquas, quæ ſuper cælos in ſcripturis eſſe dicuntur, ſanctas ſupernasq. uirtu-
tes, quæ ſuper terram, & infra terram, coutrarias & dæmoniacas eſſe arbitretur. Octauum,
quod extremum obiicit, imaginem & ſimilitudinem Dei, ad quam homo conditus fuerat
dicit ab eo perditã, & in homine poſt paradiſum uon fuiſſe. Hæ ſunt ſagittæ, quibus confo
deris; hæc tela, quibus in tota epiſtola uulneraris: excepto eo, quod tuis genibus aduolu-
tus, ſanctamq, caniciem, ſepoſito parumper ſacerdotis honore, ſubſternens, deprecatur ſa
Act. 2 lutem tuam, & his uetbis loquitur: Præſta mihi, & tibi, ut ſalueris, ſicut ſcriptum eſt: A
generatione peruerſa: & recede ab hæreſi Origenis, & a cunctis hæreſibus dilectiſſime. Et in
fra: Propter defenſionem hæreſcos aduerſum me odia ſuſcitantes rumpitis caritatem, quã
in uobis habui; intantum, ut faceretis nos etiam pænitere, quare uobis communicaueri-
mus, ita Origenis errores & dogmata defendentibus. Dic mihi diſputator egregie de octo
capitulis, ad quæ reſponderis. pauliſper de ceteris taceo. Prima illa blaſphemia, quod nec
Filius Patrem, nec Filinm poteſt uidere Spiritus ſanctus, quibus a te telis confoſſa eſt? San
ctam, inquit, & adorandam trinitatem, eiuſdem ſubſtantiæ, & coæternam, eiuſdem glo-
riæ & diuinitatis credimus; anathematizantes eos, qui grande aut paruum, aut inæquale,
aut uiſibile in deitate trinitatis quidquam loquuntur. Sed ſit incorporalem, inuiſibilem,
& æternum dicimus Patrem: ſic incorporalem, inuiſibilem, & æternum dicimus Filium,
& Spiritum ſanctum. Niſi hoc diceres, Eccleſiam non teneres: & tamen non quæro, ſi ante
non dixeris: non euentilabo, ſi amaueris eos, qui talia prædicauerunt; cum quibus fueris,
quando iſta dicentes exilia ſuſtinebant; quis ſit ille, qui Theone presbytero Spiritum ſan-
ctum Deum in eccleſia prædicaute, clauſerit aures, foraſq. cum ſuis concitus fugerit, ne tã
tum audiret piaculum. Statim ſera conuerſione fidelem, inqnit, uolo. Miſerabilis præte-
xtatus, qui deſignatus conſul eſt mortuus. Homo ſacrilegus, & idolorum cultor, ſolebat lu
dens beato Papæ Damaſo dicere: Facite me Romanæ urbis epiſcopum, & ero protinus Chri
ſtianus. Quid mihi longo ſermone & laciniofis periodis Arianum te uou eſſe demonſtras?
Aut nega hoc dixiſſe eum, qui arguitur; aut, ſi locutus eſt talia, damna, quia dixerit. Vis
Gal. 1 ſcire, quantus ſit ardor bene credentium? audi Apoſtolum: Et ſi uos, ant angelus de cælo
aliter euangelizauerit uobis, quam annunciauimus, anathema ſit: Tu mibi ut crimen exte-
nues, &, diſſimulato nomine criminoſi, quaſi ſecura ſiut omnia, & nullus in blaſphemiis
arguatur, eroſam fidem artifici ſermone contexis. Dic ſtatim, & epiſtola tua boc habeat ex
ordium: Anathema ei, qui talia auſus eſt ſcribere. Fides pura moram uou patitur. Vt ap-
Act. 13 paruerit ſcorpius, illico conterendus eſt. Dauid inuentus ſecundum cor Domini: Nonne,
Pſal. 118 inquit, odiẽtes te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio ode
ram illos. Ego, ſi patrem, ſi matrem, ſi germanum aduerſum Chriſtum meum audiuiſſem
iſta dicẽtes, quaſi rabidi canis blaſphemautia ora laceraſſem, & fuiſſet iu primis manus mea
Dent. 33 ſuper eos. Qui patri & matri dixerunt, Nou nouimus uos, hi impleuerunt uoluntatem Do-
Matth. 10 mini. Qui diligir patrem, aut matrem ſuper Chriſtum, non eſt eo dignus. Obiicitur ti-
bi, quod magiſter tuus, quem catholicum uocas, quem defendis obnixe, dixerit, Filius
non uidet Patrem, & Filium non uidet Spiritus ſanctus; & tu mibi dicis: Inuiſibilis Pater,
inuiſibilis Filius, inuiſibilis Spiritus ſanctus: quaſi non & angeli, & cherubim, & ſeraphim,
ſecundum naturam ſuam, oculis noſtris inuiſibiles ſint? Certe Dauid etiam de aſpectu cælo
Pſal. 8 rum dubitans, Videbo, inquit, cælos, opera digitorum tuorum. Videbo, non uideo. Vi
2. Cor. 3 debo, quando facie reuelata gloriam Domini fuero contemplatus: nunc autem ex parte ui
1. Cor. 13 demus, & ex parte cognoſcimus. Quæritur, an Patrem uideat Filius: & tu dicis, Inuiſibi-
lis Pater eſt. Deliberatur, an Filium uideat Spiritus ſanctus: & tu reſpondes, Inuiſibilis eſt
Filius. Verſatur in cauſa, an ſe inuicem trinitas uideat, humanæ aures tantam blaſphemiã
ferre non ſuſtinent: & tu dicis, Inuiſibilis trinitas eſt. In laudes ceteras euagaris: peroras in
his, quæ nullus inquirit. Auditorem aliorſum trahis, ut, quod quærimus, non loquaris.
Verum hæc ex ſuperfluo dicta ſint. Donamus tibi, ut non ſis Arianus: immo plus, ut num
quam fueris. Concedimus, ut in expoſitione primi capituli aduerſum te nulla ſuſpicio ſit,
& totum pure, totum ſimpliciter ſis locutus, eadem ſimplicitate & nos tecum loquimur.
Num Papa Epiphanius accuſauit te, quod Arianus eſſes? uum Eunomij ἀϑὶω tibi impegit
hæreſim? Hoc per totam epiſtolam quæritur, quod Origenis dogmatum ſequaris errores,
& qnoſdam habeas huius hæreſeos ſocios. Cur, aliud interrogatus, reſpondes aliud; &,
quaſi cum ſtultis loquaris, diſſimulatis criminibus, quæ in litteris continentur, replicas
quid in eccleſia præſente Epiphanio dixeris? Confeſſionem fidei poſtularis, & diſertiſſimos
tractatus tuos uolentibus ingeris? Quæſo, lector, ut, memor tribunalis Domini, & de iudi-

cio

tuo te intelligens iudicandum, nec mihi, nec aduerſario faueas, neue perſonas loquen-
tium, ſed cauſam cõſideres. Dicamus ergo, quod cœpimus. Scribis in epiſtola tua, quod,
antequam Paulinianus presbyter fieret, numquam te Papa Epiphanius ſuper Origenis erro
re conuenit. Primum dubium eſt, & de perſonis diſputo. Ille obiecisse ſe dicit, tu negas. il
le teſtes profert, tu non uis audire productos. ille etiam commemorat alium eſſe conuen-
tum, tu pro utroque diſſimulas. mittit tibi per clericum ſuum epiſtolam, reſponſionem fla
gitat: taces, mutire non audes. &, Palæſtinæ prouocatus, Alexandriæ loqueris. Inter il-
lum & te cui accommodanda ſit fides, non eſt meum dicere. puto, quod nec ipſe audeas
aduerſum talem ac tantum uirum, tibi ueritatem, illi mendacium deputare. Sed fieri po-
teſt, ut unuſquiſque pro ſe loquatur. Te ipſum contra te teſtem uocabo. Si enim nulla de
dogmatibus quæſtio uerſabatur; ſi ſtomachum ſenis non moueras; ſi ille tibi nihil reſpon-
derat: quid neceſſe erat, ut in uno Eccleſiæ tractatu, de cunctis dogmatibus, homo non ſa-
tis eloquens, diſputares, & de trinitate, de aſſumptione Dominici corporis, de cruce, de
inferis, de angelorum natura, de animarum ſtatu, de reſurrectione Saluatoris, & noſtra;
& interea, quæ forſitan oblitus es ſcribere, præſentibus populis & tali ac tanto uiro intrepi-
dus diceres, & omnia una ſaliua continuares? Vbi ſunt ueteres Eccleſiæ tractatores, qui uix
ſingulas quæſtiones explicare multis uoluminibus potuerunt? ubi electionis uas, tuba euã
gelii, rugitus leonis noſtri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Chriſtianæ: qui myſte-
rium, retro generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei Rom. 11
magis miratur, quam loquitur? ubi Eſaias uirginis demonſtrator, qui in una quæſtione
ſuccumbens ait: Generationem eius quis enarrabit? Repertus eſt ſæculis noſtris haud gran Eſa.53
dis homunculus, qui de cunctis Eccleſiæ quæſtionibus, uno linguæ rotatu, ſole clarius coru
ſcaret. Si nemo a te poſtulabat, & tranquilla erant omnia; ſtulte tanta diſputandi uoluiſti
ſubire diſcrimina. Si iam tunc in ſanctificatione fidei loquebaris; ergo non eſt ordinatio
presbyteri cauſa diſcordiæ; quem conſtat multo poſt tempore conſtitutum. Fefelliſti abſen
tes, & litteræ tuæ peregrinis auribus blandiuntur. Nos hic eramus, cuncta nouimus, quan
do contra Origenem in eccleſia tua Papa Epiphanius loquebatur, quando ſub illius nomine
in uos iacula torquebantur. Tu & chorus tuus canino rictu, naribusq. contractis, ſcalpen-
tes capita, delirum ſenem nutibus loquebamini. Nonne ante ſepulcrum Domini, miſſo ar
chidiacono, præcepiſti, ut talia diſputans conticeſceret? Quis hoc uſquam presbytero ſuo
coram plebe imperauit epiſcopus? Nonne, cum de ἀναςάσεως pergeretis ad crucem, & ad eum
omnis ætatis, & ſexus turba conflueret, offerens paruulos, pedes deoſculans, fimbrias uel-
lens; cumq. non poſſet promouere gradum, ſed in uno loco uix fluctus undantis populi ſu
ſtineret; tu tortus inuidia aduerſus glorioſum ſenem clamitabas; nec erubuiſti in os ei dice-
re, quod uolens & de induſtria moraretur? Recordare, quæſo, illius diei, quando ad ho-
ram ſeptimam inuitatus populus ſpe ſola, quaſi poſtea auditurus Epiphanium eſſet, detine
batur, quid tunc concionatus ſis. nempe contra Anthropomorphitas, qui ſimplicitate ru-
ſtica Deum habere membra, quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, arbitrantur, furens & indi
gnans loquebaris: oculos, & manus, & totius corporis truncum, in ſenem dirigebas, uo-
lens illum ſuſpectum facere ſtultiſſimæ hæreſeos. Poſtquam laſſus ore arido, reſupinaq. cer-
uice, ac trementibus labiis conticuiſti; & tandem totius populi uota completa ſunt; quid ti
bi fecit delirus & fatuus ſenex? ſurrexit, ut ſe indicaret pauca dicturum eſſe, ſalutataq. & uo
ce, & manu eccleſia, Cuncta, inquit, quæ locutus eſt collegio frater, ætate filius meus, cõ-
tra Anthropomorphitarum hæreſim, bene & fideliter locutus eſt, quæ mea quoque damna
tur uoce. ſed æquum eſt, ut, quo modo hanc hæreſim condemnamus, etiam Origenis per-
uerſa dogmata condemnemus. Qui riſus omnium, quæ acclamatio cõſecuta ſit, puto quod
retineas. Hoc eſt illud, quod in epiſtola tua dicis loquentem illum ad populum, quæ uel-
let, & qualia uellet. Scilicet delirabat, qui in regno tuo contra tuam ſententiam loqueba-
tur. Quæ uellet, inquis, & qualia uellet. Vel lauda, uel reproba. quid & hic dubius ince-
dis? Si bona erant, quæ loquebatur; cur non aperte prædicas? ſi mala; cur non conſtanter
reprehendis? Atqui columna ueritatis ac fidei, qui de tanto uiro audet dicere, loquente il-
lo ad populum quæ uellet, & qualia uellet, de ſe ipſo quam prudenter & uerecunde, quam
humiliter referat, conſideremus. Cum, inquit, & nos quadam die ante eum locuti eſſe-
mus; & præſens lectio prouocaſſet, audiente illo, & uniuerſa Eccleſia; de fide & omnibus
eccleſiaſticis dogmatibus hæc locuti ſumus, quæ & ſemper gratia Dei indeſinenter in eccle
ſia docemus, & in catecheſibus. Rogo, quæ eſt iſta confidentia, qui tantus animi tumor?
Gorgian Leontinum cuncti philoſophi & oratores lacerant, quod auſus ſit, publice ſella po
ſita,

ſita, polliceri reſponſurum ſe, de qua quiſque re interrogare uoluiſſet. Niſi me honor ſacer
Act.23 dotii, & ueneratio nominis refrenaret, & ſcirem illud Apoſtoli: Neſciebam fratres, quia
Pontifex eſt: ſcriptum eſt enim: Principi populi tui nō maledices: qua uociferatione & in-
dignatione uerborum, de tua narratione conquererer? licet ipſe nominis tui extenues di-
gnitatem, cum patrem pene omnium epiſcoporum, & antiquæ reliquias ſanctitatis & ope-
re & ſermone deſpicias. Dicis te, quadam die, cum præſens lectio prouocaſſet audiente il-
lo & uniuerſa eccleſia, de fide & omnibus eccleſiaſticis dogmatibus diſputaſſe. Non eſt mi
rari Demoſthenem, qui pulcherrimam orationem contra Aeſchinem multo tempore dici-
tur exaraſſe. Fruſtra ſuſpicimus Tullium. refert enim Cornelius Nepos, ſe præſente iiſdem
pene uerbis, quibus edita eſt, eam pro Cornelio, ſeditioſo tribuno, defenſionem perora-
tam. En Lyſias noſter, en Gracchus, &, ut aliquid de neotericis inſeram, Q. Aterius, qui
ingenium in numerato habebat; ut ſine monitore tacere non poſſet: de quo egregie Cæſar
Auguſtus, Quintus, inquit, noſter ſufflaminandus eſt. Quiſquam ne prudentum & ſani
capitis, in uno Eccleſiæ tractatu, de fide & de omnibus eccleſiaſticis dogmatibus ſe aſſerat di
ſputaſſe? Quæſo te, ut oſtendas mihi, quæ ſit illa lectio, toto ſcripturarum ſapore condita,
cuius te occaſio prouocarit, ut repente ad periculum ingenij deſcenderes. Et niſi tibi diſer
titudinis tuæ fluuius inundaſſet, poteras argui, quod non poſſes ex tempore de cunctis dog
matibus dicere. Verum quid hoc eſt? aliud promittis, & aliud exhibes. Conſuetudo au-
tem apud nos iſtiuſmodi eſt, ut iis, qui baptizandi ſunt, per quadraginta dies publice tra-
damus ſanctam & adorandam trinitatem. Si te præſens lectio prouocauit, ut de cunctis dog
matibus una hora diceres: quid neceſſe fuit quadraginta dierum replicare doctrinam? ſin
autem ea referebas, quæ per totam quadrageſimam locutus es: quo modo te quadam die,
ut de cunctis dogmatibus diceres, una lectio prouocauit? Sed & hic ambigue loquitur. po
teſt enim fieri, ut, quæ per quadraginta dies tradere ſolebat in eccleſia baptizandis, hæc ſub
unius lectionis occaſione perſtrinxerit. eiuſdem enim eloquentiæ eſt, & pauca multis; &
multa paucis uerbis poſſe dicere. Hoc quoque intelligi datur, quod, poſtquam illum una
lectio prouocauit, inflammatus ardore dicendi, per quadraginta dies numquam tacuerit;
ſed & otioſus ſenex, ex eius ore dependens, dum res inauditas ſcire deſiderat, pene dormi
ens ceciderit. Vtcumque toleranda ſunt: forſitan & hæc ſimpliciter more ſuo ſit locutus. Po
namus reliqua, in quibus, poſt lacinioſæ diſputationis labyrinthos, nequaquam dubiam,
ſed apertam ponit ſententiā, & miros tractatus ſuos hoc fine concludit. Cum hæc ipſo præ-
ſente locuti eſſemus; & ipſe poſt nos cauſa honoris, quem ei ſuper omnem menſuram exhi-
buimus, prouocatus eſſet ut diceret: prædicationem noſtram laudauit, atque miratus eſt,
& catholicam fidem eſſe omnibus declarauit. Quantum ei ſuper omnem menſuram hono-
ris exhibueris, declarant ſupra menſuram exhibitæ contumeliæ; quando eum per archidia-
conum tacere iuſſiſti; & morantem in populis, laudis cupidum pertonabas. Docent præſen
tia de præteritis. Ille per totum exinde triennium ſuas iniurias deuorat, priuataq. ſimulta-
te contempta, fidei tantum correctionem poſtulat. Tu, qui ſumptibus abundas, & totius
orbis religio lucrum tuum eſt, grauiſſimos illos legatos tuos huc illucq. tranſmittis, & dor
mientem ſenem ad reſpondendum ſuſcitas. Et reuera, cui tantum honoris detuleras, iu-
ſtum erat, ut tua præſertim extemporalia dicta laudaret. quia uero ſolent interdum homi-
nes laudare quod non probant, & alienam ſtultitiam caſſis nutrire præconiis: non ſolum
tua dicta laudauit, ſed laudauit, & miratus eſt; &, ne miraculum quoque paruum eſſet, ca
tholicæ eſſe fidei omni populo declarauit. Hæc quam uere dixerit, & nos teſtes ſumus, qui
audiuimus, ad quos tuis uocibus perturbatus uenit exanimis, temere ſe communicaſſe, di
cens: Rogatusq. ab omni monaſterio, ut ad te de Bethlehem reuerteretur, tātorum preces
non ferens: ſic reuerſus eſt ueſpere, ut medio noctis aufugeret, & litteræ ad Papam Syriti-
um probant: quas ſi legeris, peruidebis, quo modo tua dicta miratus ſit, & catholica decla
rauerit. Verum nugas terimus, & aniles & ſuperfluas cātilenas longo ſermone conuincimus.
Tranſeamus ad ſecundam quæſtionem, in qua, quaſi nihil ſibi propoſitum ſit, ſecurus & ru
ctans dormire ſe ſimulat, ut legentes faciat dormitare. Sed de reliquis, quæ ad fidem perti-
nent, ſermo nobis erat, ideſt, omnium uiſibilium & inuiſibilium, cæleſtium fortitudi-
num, & terreſtrium creaturarum, unum, & eundem eſſe conditorem Deum, ideſt, ſanctā
trinitatem, iuxta Dauid dicentem: Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius
Pſal.32 omnis uirtus eorum: quod ſimpliciter oſtendit & hominis creatio. Ipſe eſt enim, qui, acce-
Gen.1 pto limo de terra, plaſmauit hominem: & per gratiam propriæ inſufflationis animam do-
nauit rationabilem, & liberi arbitrij, non partem aliquam ſuæ naturæ; iuxta quoſdam, qui
hoc

hoc impie prædicant, ſed propriam condicionem. Et de ſanctis angelis æque credunt, ſe
cundum diuinam ſcripturam de Deo dicentem: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros Pſal. 103
ſuos ignem urentem: de quibus credere quod immutabilis naturæ ſint, non concedit nobis
ſcriptura, dicens: Angelos quoque, qui non cuſtodierunt ſuum principatum, ſed dereli- Iudæ 1
querunt proprium domicilium in iudicium magni Dei, uinculis æternis in tenebris cuſto-
diuit: quia immutati ſunt; & ex propria dignitate & gloria, magis in dæmonum ordinem
abiſſe eos cognouimus. Animas uero hominum ex angelorum ruina, aut ex conuerſione
fieri, neque credidimus aliquando, neque docuimus, (abſit enim) & alienũ hoc eſſe a præ-
dicatione eccleſiaſtica confitemur. Quærimus, utrum animæ, antequam homo in paradi-
ſo fieret, & plaſmaretur Adam de terra, inter rationabiles fuerint creaturas; utrum propriũ
ſtatum habuerint, uixerint, moratæ ſint, atque ſubſtiterint: & an Origenis doctrina ſit ue-
ra, qui dicit cunctas rationabiles creaturas, incorporales, & inuiſibiles, ſi negligentiores
fuerint, paulatim ad inferiora labi, & iuxta qualitates locorum, ad quæ defluunt, aſſume-
re ſibi corpora, uerbi gratia, primum ætherea, deinde aerea: cumq. ad uicina terræ per-
uenerint, craſſioribus corporibus circumdari, nouiſſime humanis carnibus alligari: ipſosq.
dæmones, qui proprio arbitrio cum principe ſuo diabolo de Dei miniſterio receſſerunt, ſi
paululum reſipiſcere cœperint, humana carne ueſtiri: ut, acta deinceps pænitentia, poſt reſur
rectionem eodem circulo, quo in carnem uenerant, reuertantur ad uiſionem Dei, libera-
ti etiam aereis æthereisq. corporibus: & tunc omnia genua curuent Deo, cæleſtium, terre-
ſtium, & infernorũ, & ſit Deus omnia in omnibus. Cum ergo iſta quærantur; cur tu, omiſ-
ſis ſuper quibus pugna eſt, de ſcammate & loco certaminis egrediens, in peregrinis & lon-
ge alienis diſputationibus immoraris? Credis quod cunctas uiſibiles & inuiſibiles creaturas
unus Deus fecerit: hoc & Arius confitetur, qui dicit cuncta creata per filium. Si de Marcio
nis argueréris hæreſi, quæ alternm bonum, alterum iuſtum Deum ferens, illum inuiſibili-
um, hunc uiſibilium aſſerit creatorem: recte mihi de huiuſmodi ſatisfaceres quæſtione. Cre
dis, quod uniuerſitatis trinitas ſit creatrix: iſtud Ariani & Emeriani negant, Spiritum ſan-
ctum non conditorem, ſed conditum blaſphemantes. Sed te quis hoc tempore inſimulat
Arianum? Dicis, animas hominum non partem Dei eſſe naturæ; quaſi Manichæus nunc
ab Epiphanio ſis uocatus. Deteſtaris eos, qui animas ex angelis aſſerunt fieri, & illorum rui
nam noſtram dicunt eſſe ſubſtantiam. Noli diſſimulare quod noſti, nec ſimplicitate quod
non habes fingere: nec Origenes umquam dixit, ex angelis animas fieri; cum ipſos ange-
los nomen eſſe officij doceat, non naturæ. in libis enim περὶ ἀρχῶν, & angelos, & thronos,
& dominationes, poteſtates, & rectores mundi, & tenebrarum, & omne nomen, quod no
minatur, non ſolum in præſenti ſæculo, ſed in futuro, dicit animas eſſe eorum corporum,
quæ uel deſiderio, uel miniſterio ſuſceperint: ſolemq. ipſum & lunam, & omnium aſtrorum
chorum, eſſe animas rationabilium quondam & incorporalium creaturarum: quæ nunc ua
nitati ſubiectæ, ignitis uidelicet corporibus, quæ nos imperiti & rudes luminaria mundi ap
pellamus, liberabuntur a ſeruitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filiorũ Dei. Vnde omnis
creatura congemiſcit & parturit. Et Apoſtolus deplorat, dicens: Infelix ego homo, quis me Rom. 8
liberabit de corpore mortis huius? Non eſt iſtius temporis, contra dogma gentilium, & ex
parte Platonicum, ſcribere. ante annos ferme decem, in commentariis Eccleſiaſtis, & ex-
planatione epiſtolæ ad Epheſios, arbitror ſenſum animi mei prudentibus explicatum. Hoc
nunc rogo, qui tanta loqueris, qui de cunctis ſermonibus ſub uno tractatu ediſſeris ueritа-
tem, ut reſpondeas ſciſcitantibus breuem abſolutamq. ſententiã. Quando plaſmauit Deus
hominem ex limo, & per gratiam propriæ inſufflationis ei animam tribuit; utrum illa ani-
ma fuerit ante & ſubſtiterit, & ubi uerſata ſit, quæ Dei poſtea inſufflatione donata eſt; an in
ſexto die, quando corpus ex limo formatum eſt, & eſſe, & uiuere, Dei poteſtate, ſuſcepe-
rit. De hoc taces; &, quid quæratur, ſcire diſſimulans, in ſuperfluis quæſtionibus occupa-
ris. Origenem relinquis intactum, & contra Marcionem, Appollinarẽ, Eunomium, Ariũ,
Manichæum, ceterorumq. hæreticorum ineptias debaccharis. Manum peteris, & pedem
porrigis: & tamen dogma, quod retines, latenter inſinuas. Sic nos ruſticos placas, ut tuis
penitus non diſpliceas. Dicis, ex angelis dæmones potius, quam animas fieri: quaſi non
& ipſi dæmones iuxta Origenem, hoc eſt pium, animæ ſint aerei corporis; & ex dæmonibus
poſtea, ſi reſipuerint, humanæ animæ ſint futuri. Angelos ſcribis eſſe mutabiles, & ſub eo,
quod pium eſt, illud, quod impium eſt, introducis, ut multis periodis animæ fiant, non ex
angelis, ſed ex iis uocabulis, in quæ prius angeli mutati ſunt. Volo, quod dico, manifeſti-
us fieri. finge aliquem tribuniciæ poteſtatis ſuo uitio regradatum, per ſingula militiæ eque-
ſtris

ſtris officia ad tironis uocabulum deuolutum: numquid ex tribuno ſtatim fit tiro? non, ſed
ante primicerius, deinde ſenator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, dein tiro: & quã-
quam tribunus quondam miles gregarius ſit, tamen ex tribuno non tiro, ſed primicerius
Gen. 28 factus eſt. Docet Origenes, per ſcalam Iacob paulatim rationabiles creaturas ad ultimum
gradum, ideſt, ad carnem & ſanguinem deſcendere: nec fieri poſſe, ut de centenario nu-
mero ſubito quis ad unum numerum præcipitetur, niſi per ſingulos numeros, quaſi per ſca
læ gradus, ad ultimum uſque perueniat: & tot mutare corpora, quot de cælo æd terram mu
tauerint manſiones. Hæ ſunt ſtrophæ ueſtræ, atque præſtigiæ, quibus nos Peluſiotas & iu-
menta & animales homines dicitis, quia non recipimus ea, quæ ſpiritus ſunt. Vos Heroſo
lymitæ etiam angelos deridetis. Pertrahuntur in medium ueſtra myſteria; & de gentilium
fabulis dogma cõtextum, Chriſtianis auribus publicatur. Hoc, quod uos miramini, olim in
Platone contempſimus: contẽpſimus autem, quia Chriſti ſtultitiam recepimus. Recepimus
1. Cor. 1 Chriſti ſtultitiam, quia fatuum Dei ſapientius eſt hominibus. Non pudet Chriſtianos & ſa
cerdotes Dei, quaſi de rebus ludicris agatur, uerbis dubiis hærere, & ambiguas librare ſentẽ
tias, quibus loquens magis, quam audiens, decipitur. Vnus ex choro ueſtro, cum a me te-
neretur, ut diceret quid ſentiret de anima, fuiſſet ne ante carnem, an non fuiſſet; fuiſſe re-
ſpondit ſimul & corpus, & animam. Sciebam hominẽ hæreticum laqueos in ſermone quære
re. tandem reperi eum, ex quo corpus animaſſet, ex tunc eam dicere animam nuncupatã,
quæ prius uel dæmon, uel angelus Satanæ, uel ſpiritus fornicationis, aut in parte cõtraria,
dominatio, poteſtas, adminiſtrator ſpiritus, aut nuncius appellata ſit. Si fuit anima ante-
quam Adam in paradiſo formaretur, in quolibet ſtatu & ordine; & uixit, & egit aliquid:
(neque enim poſſumus, incorporalem & æternam in modum glirium immobilem torpen-
temq. ſentire) neceſſe eſt, ut aliqua cauſa præceſſerit, cur, quæ prius ſine corpore fuit, po-
ſtea circumdata ſit corpore. et ſi animæ eſt naturale, eſſe ſine corpore: ergo contra naturam
eſt, eſſe in corpore. ſi contra naturam eſt, eſſe in corpore: ergo reſurrectio corporis contra
naturam erit. ſed non fiet reſurrectio contra naturam: ergo, iuxta ſententiam ueſtram, cor
pus, quod contra naturam eſt reſurgens, animam non habebit. Dicis animam non eſſe de
Dei ſubſtantia. Pulchre: damnas enim impiiſſimum Manichæum, quem nominare pollutio
eſt. Dicis ex angelis animas non fieri. Acquieſco pauliſper; licet nouerim, quo ſenſu dixe
ris. Quia ergo didicimus, quid neges; uolumus ſcire, quid credas. Accepto, inquis, de
Gen. 2 terra limo, plaſmauit Deus hominem, & per gratiam propriæ inſufflationis animam dona-
uit rationabilem, & liberi arbitrij, non partem aliquam ſuæ naturæ, (iuxta quoſdam, qui
hoc impie prædicant) ſed propriam condicionem. Videte, quanto circumitu, quod non
quærimus, eloquatur. Scimus, quod de terra Deus plaſmauit hominem: nouimus, quod
inſufflauit in faciem eius, & factus eſt in animam niuentem: non ignoramus, quod anima
rationalis ſit, & proprij arbitrij: & ſcimus, quod Dei illa condicio ſit. Nemo dubitat errare
Manichæum, qui dicit eam eſſe Dei ſubſtantiam. hoc nunc interrogo: Anima iſtá, Dei cõ
dicio, liberi arbitrij, rationalis, neque de ſubſtantia creatoris, quando facta ſit; utrum eo
tempore, quo de limo factus eſt homo, & inſufflatum eſt ſpiraculum uitæ in faciem eius;
an, quæ prius fuerat, & inter rationabiles creaturas & incorporeas erat, atque uiuebat, Dei
poſtea inſufflatione donata ſit? Hic taces: hic ſimplicem ac ruſticum te ſimulas; & ſub uer-
bis ſcripturæ, ea quæ ſcriptura non ſentit, abſcondis. In eo loco, ubi dicis, quod nullus
quærit, non illam partem aliquam eſſe ſuæ naturæ, iuxta quoſdam, qui hoc impie prædi-
cant: illud magis debueras dicere, quod omnes quærimus, non eam, quæ prius fuerat, nõ
eam, quam ante condiderat, quæ inter rationabiles atque incorporeas & inuiſibiles creatu
ras multo iam tempore uerſabatur. nihil horum loqueris: producis nobis Manichæum, &
abſcondis Origenem: & ſicut paruulis, cibum poſcentibus, ludicra quædam offerunt geru
læ, ut auocent mentes eorum; ſic tu nos ruſticos auocas ad alia, ut, dum alterius perſonæ
nouitate tenemur, quod uolumus non quæramus. Eſto: hoc non loquaris; & ſimplicitas
tua nihil in ſe habeat, quod callide taceas. Qui ergo de anima ſemel dicere cœperas, & de re
tanta ab exordio condicionis humanæ repetere, cur, diſputatione pendente, ad angelos &
ad diſpenſationem Dominici corporis repente tranſcendis; & tam grandi in medio præter-
miſſa ſalebra, dubios nos in luto hærere pateris? Si inſufflatio Dei, quod non uis, & quod
nunc relinquis ambiguũ, humanæ animæ condicio eſt: Eua, in cuius faciem non inſufflauit
Deus, unde animam habuit? Taceo de Eua, quæ in typo Eccleſiæ de coſta uiri ædificata, nõ
debet poſt tanta ſæcula nepotum calumnias ſuſtinere. Cain, & Abel, primi ex primis ho-
minibus, unde habuere animas? omne deinceps humanum genus quibus animarum cen-
ſetur

[illegible] exordiis? utrum ex traduce, iuxta bruta animalia; ut quo modo corpus ex corpore,
ſic anima generetur ex anima; an rationabiles creaturæ, deſiderio corporum paulatim ad ter
ras delapſæ, nouiſſime etiam humanis illigatæ corporibus ſint? an certe, quod eccleſiaſti-
cum eſt ſecundum eloquia ſaluatoris, pater uſque modo operatur, & ego operor. Et illud Ioan. 5
Zachariæ: Qui format ſpiritum hominis in ipſo. Et in pſalmis: Qui fingit per ſingulos corda Zach. 12
eorum, quotidie Deus fabricetur animas: cuius uelle feciſſe eſt, & conditor eſſe non ceſſat. Pſal. 32
Scio, quæ contra hæc ſoleatis dicere, & adulterina nobis atque inceſta proponere: quæ lon
gior pugna eſt, nec huius tẽporis patitur anguſtias. Eadem controuerſia & in uos retorqueri
poteſt: &, quodcumque in conditorem præſentis temporis uidetur indignum, hoc etiam eo
donante non eſt indignum. Naſci de adulterio, non eius culpa eſt, qui naſcitur, ſed illius,
qui generat. Quo modo in ſeminibus non peccat terra, quæ fouet; non ſemen, quod in ſul-
cis iacitur; non humor, & calor, quibus tẽperata frumenta in germen pullulant; ſed, uerbi
gratia, fur, & latro, qui fraude & ui eripit ſemina: ſic in generatione hominum recipit terra,
ideſt, uulua quod ſuum eſt; & receptum confouet; confotum corporat; corporatum in mem
bra diſtinguit. Et inter illas ſecretas uentris anguſtias, Dei manus ſemper operatur: idemq.
eſt corporis & animæ creator. Noli deſpicere bonitatem figuli tui, qui te plaſmauit, & fecit
ut uoluit. Ipſe eſt Dei uirtus & Dei ſapientia, qui in utero uirginis ædificauit ſibi domũ. Ie-
pte, inter uiros ſanctos Apoſtoli uoce numeratus, meretricis eſt filius. Sed audi, ex Rebecca Hebr. 11
& Iſaac Eſau genitus hiſpidus, tam mente quam corpore, quaſi bonum triticum in lolium Gen. 25
auenasq. degenerat: quia non in ſeminibus, ſed in uoluntate naſcentis cauſa eſt uitiorũ, at-
que uirtutum. Si offenſa eſt, naſci in corporibus humanis: quo modo Iſaac, Sampſon, Ioan Gen. 15
nes Baptiſta de repromiſſione naſcuntur? Intelligis, quid ſit, fidem ſuam audacter ac libere Iud. 13
profiteri? Pone errare me: aperte dico quod ſentio. et tu igitur aut libere noſtra profitere, Luc. 1
aut conſtanter tua loquere. noli ſtatuere te in acie mea, ut, ruſticitate ſimulata, in tuto abeas,
cum uolueris pugnantis terga confodere. Non eſt iſtius temporis, cõtra Origenis dogmata
conſcribere: alteri iſtud, ſi Chriſtus uitam dederit, operi dedicabimus. nunc quæritur, an,
qui arguitur, ad interrogata reſponderit, & ſimplex ſit & aperta eius reſponſio. Tranſeamus
hinc ad famoſiſſimam de reſurrectione carnis & corporis quæſtionem; in qua te rurſum, le-
ctor, admonitum uolo, ut cum timore & iudicio Dei me ſcias loqui, & te audire debere. ne-
que enim tantæ ſtultitiæ ſum, ut, ſi in expoſitione illius fides mera eſt, & perfidiæ nulla ſu-
ſpicio, quæram accuſandi rationem; &, dum uolo alium notare culpæ, ipſe noter calumniæ.
lege ergo de reſurrectione carnis, quæ ſubdita ſunt: &, cũ legeris, & non placuerint, (ſcio
enim haud placitura ignorantibus) ſuſpẽde iudicium, expecta pauliſper uſque ad finem re
ſponſionis noſtræ, cohibe ſententiam: &, ſi tibi poſtea nõ placuerint, tunc nos calumniæ de
notabis. Paſſionẽ quoque eius in cruce, & mortem, ac ſepulturã, quæ uniuerſa ſeruauit, ac
reſurrectionem ueritate & non putatiue confitemur: qui & primogenitus ex mortuis, primi
tias maſſæ corporum noſtrorũ, quas in ſepulcro poſitas ſuſcitauit, peruexit ad cælum, ſpem
nobis reſurrectionis in reſurrectione proprii corporis tribuens: unde & omnes ſic ſperamus
reſurgere ex mortuis, ſicut ille reſurrexit. Non in aliis quibuſdam peregrinis & in alienis cor
poribus, quæ aſſumuntur in phantaſmate, ſed, ſicut ipſe in illo corpore, quod apud nos in
ſancto ſepulcro conditum reſurrexit, ita & nos in ipſis corporibus, quibus nunc circumda-
mur, & in quibus nunc ſepelimur, eadem ratione & uiſione ſperamus reſurgere. Quæ enim,
iuxta Apoſtolum, ſeminantur in corruptione, ſurgent in incorruptione: quæ ſeminantur in 1. Cor. 15
ignobilitate, ſurgent in gloria. Seminatur corpus animale, ſurgẽt corpus ſpirituale: de qui-
bus & ſaluator docẽs locutus eſt: Qui enim digni fuerint ſæculo illo, & reſurrectione ex mor Luc. 20
tuis, neque nubent, neque nubentur: neque enim ultra mori poterunt, ſed erunt ſicut ange Matth. 22
li Dei in cælo, cum ſint filii reſurrectionis. Rurſum in alia parte epiſtolæ, hoceſt, in fine ſuorũ
tractatuũ, ut auribus illuderet neſcientium, ſtrepitum reſurrectionis ac pompam hac uerbo
rũ ambiguitate librauit: Sed neque de ſecundo glorioſo aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti
intermiſimus, qui uenturus eſt in gloria ſua iudicare uiuos & mortuos: ipſe enim ſuſcitabit
omnes mortuos, & ante ſuũ tribunal eſſe faciet; & unicuique reddet ſecundũ quod egit per
corpus, ſiue bonũ, ſiue malum; ſcilicet aut coronãdus in corpore, quod caſte egit & iuſte;
aut condemnandus, quod uoluptatibus pariter iniquitatibusq. ſeruiuit. Hoc, quod in Euã
gelio legimus: In cõſummatione mundi, ſi fieri poteſt, ſeduci etiam electos: in hoc capitulo Matth. 24
comprobamus. Audit uulgus indoctum mortuos & ſepultos: audit reſurrectionem mor-
tuorum, ueritate & non putatiue: audit primitias maſſæ noſtrorum corporum, in Domi-
ni corpore, ad cæleſtia perueniſſe: audit reſurrecturos, non in peregrinis alienisq. corpo-

ribus, quæ aſſumnntur in phantaſmate; ſed, ſicut ſurrexit Dominns in corpore, quod apud
nos in ſancto ſepulcro conditum iacuit, ita & nos in ipſis corporibus, qnibns nnnc circum-
damur & ſepelimur, in die iudicij reſurrecturos. Et, ne hoc parum quis exiſtimaret, addi-
dit in extremo capitulo: Er unicuique reddet ſecundum quod egit in corpore, ſiue bonum,
ſiue malum; ſcilicet aut coronandus in corpore, quod caſte egit & iuſte; aut condemnan-
dus, quod uoluptatibus iniquitatibusq. ſeruiuit. Hæc audiens indoctnm uulgus, in tanto
mortuorum ſepulti corporis reſurrectionis ſonitu, nullam ſtropham, nullas inſidias ſuſpica-
tur; credit eſſe, quod dicitur. ſanctiores enim ſunt aures populi, quam ſacerdotis animus.
Iterum atque iterum te, lector, commoneo, ut patientiam teneas; & diſcas, quod ego
quoque per patientiam didici: & tamen, antequam unltum draconis euoluam, & dogma
Origenis de reſurrectione breuiter exponam, (non enim poteris uim ſcire antidoti, niſi ue-
nena perſpexeris) illud diligenter obſerua, & caute relegens numera; quod nouies reſurre-
ctionem nominans corporis, ne ſemel quidem carnis inſeruit: ſuſpectumq. tibi ſit, quod
de induſtria prætermiſit. Dicit ergo Origenes in pluribus locis, & maxime in libro de reſur-
rectione quarto, & in expoſitione primi pſalmi, & in Stromatibus, duplicem errorem uer-
ſari in Eccleſia, noſtrorum, & hæreticorum: nos ſimplices & philoſarcas dicere, qnod ea-
dem oſſa, & ſanguis, & caro, ideſt, uultus, & membra, totiusq. compago corporis reſur-
gat in nouiſſima die; ſcilicet ut pedibus ambulemus, operemur manibus, uideamus oculis,
auribus audiamus, circumferamusq. nentrem inſatiabilem, & ſtomachum cibos conco-
quentem: conſequens autem eſſe, qui iſta credamns, dicere nos, quod & comedendum
nobis ſit, & bibendum, digerenda ſtercora, effundendus humor, ducendæ uxores, liberi
procreandi. quo enim membra genitalia, ſi nuptiæ nou erunt? quo dentes, ſi cibi non mo-
1.Cor.6 lendi ſunt? quo uenter, & cibi, ſi, iuxta Apoſtolum, & hic, & illi deſtruentnr? ipſo iterum
1.Cor.15 clamante: Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, neque corruptio iucorruptio-
nem. Hæc nos innocentes & ruſticos aſſerit dicere. Hæreticos uero, in quorum parte ſunt
Marcion, Apelles, Valentinus, Manes, nomen inſaniæ, penitus & carnis & corporis reſur
rectiouem negare, & ſalutem tantum tribuere animæ; fruſtraq. nos dicere ad exemplum Do
mini reſurrecturos, cum ipſe quoque Dominus in phantaſmate reſurrexerit; & non ſolum
reſurrectio eius, ſed & ipſa natiuitas τῷ δοκεῖν, ideſt, putatiue, uiſa magis ſit, qnam fuerir.
Sibi autem utramque diſplicere ſententiam: fugere ſe & noſtrorum carnes, & hæreticorum
phantaſmata; quia utraque pars in contrarium nimia ſit; aliis id uolentibus ſe eſſe, quod
fnerunt; aliis reſurrectionem corporum omnino denegantibus. Quattuor, inqnit, elemen
ta ſunt, philoſophis quoque nota & medicis, de quibus omnes res & corpora humana com
pacta ſunt, terra, aqua, aer, & ignis: terram in carnibus, aerem in halitu, aquam in hu-
more, ignem in calore intelligi. Cum ergo anima caducum hoc frigidumq. corpuſculum
Dei iuſſione dimiſerir, paulatim omnia redire ad matrices ſuas ſubſtanrias: carnes in terram
relabi, halitum in aera miſceri, humorem reuerti ad abyſſos, calorem ad æthera ſubuola-
re: et quo modo, ſi ſextarium lactis & uini mittas in pelagus, uelisq. rurſum ſeparare quod
mixtum eſt, uinum quidem & lac, quod miſeras, non perire, non tamen poſſe, quod fu-
ſum eſt, ſeparari; ſic ſubſtantiam carnis & ſanguinis non perire quidem in originalibus ma
teriis, non tamen in antiquam redire compagem, nec poſſe ex toto eadem eſſe, quæ fue-
rint. Cum autem iſta dicantur; ſoliditas carnium, ſanguinis liquor, craſſitudo neruo-
rum, uenarumq. perplexio, & oſſium durities denegatur. Alia ratione reſurrectionem cor-
porum confitemur, eorum, quæ in ſepulcris poſita ſunt, dilapſaq. in cineres, Pauli Pauli,
& Petri Petri, & ſingula ſingulorum: neque enim fas eſt, nt in aliis corporibus animæ pec-
cauerint, in aliis torqueantur; nec iuſti iudicis alia corpora pro Chiſto ſanguinem fundere,
& alia coronari. Quis hæc audiens, reſurrectionem carnis cum negare putet? Eſt, inquit,
ſingulis ſeminibus ratio quædam a Deo artifice inſita, quæ futuras materias in medullæ prin
cipiis tenet. Et quo modo tanta arboris magnitudo, truncus, rami, poma, folia non uiden
tur in ſemine, ſunt tamen in ratione ſeminis, quam Græci σπερματισμόν uocant; & in grano
frumenti eſt intrinſecus uel medulla, nel uenula; quæ cum in terra fuerit diſſoluta, trahit
ad ſe uicinas materias, & in ſtipulam, folia, ariſtasq. conſurgit; aliudq. moritur, aliud re-
ſurgit; neque enim in grano tritici, radices, culmus, folia, ariſtæ, paleæ ſunt diſſolutæ:
ſic & in ratione humanorum corporum manent quædam ſurgendi antiqua principia, &
quaſi ἀνθέριον, ideſt, ſeminarium mortuorum, ſinu terræ confouetur. Cum autem iu-
dicii dies aduenerit; & in uoce archangeli, & in nouiſſima tuba tremuerit terra; mone-
buntur ſtatim ſemina, & in puncto horæ mortuos germinabunt: nou tamen eaſdem car-
nes,

ces, nec in lis formis teſtituent, quæ fuerunt. Vis ſcire uerum eſſe, quod dicimus: audi
Apoſtolum. Sed dicit aliquis, quo modo reſurgent mortui? quo antem corpore uenient? 1.Cor.15
Inſipiens, quod tu ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum,
utputa tritici, uitis, & arboris. Et quia de grano tritici ac ſemente arborum ex parte iam
diximus; nunc de àcino uinacii diſſeramus. Granum paruum eſt, ita ut uix duobus digi-
tulis teneri poſſit. ubi ſunt radices? ubi radicum, & trunci, & propaginum tortuoſa per-
plexio? ubi pampinorum umbracula, & uuarum pulchritudo, futura uina parturiens? ari
dum eſt, quod tenerur, & pene uix cernitur: ſed in ſicco illo grano, potentia Dei & occul-
ta ratione ſementis, ſpumantia muſta fundentur. Hæc ligno tribuis, quod periturum eſt;
ſic ornatur, quod manſurum non eſt, nec priſtinam recipiet uilitatem: & uis rurſus oſſa,
ſanguinem, membra; ut creſcentibus capillis tonſore egeas; naſus pituitas digerat; incre-
menta unguium ſecanda ſint; ut per inferiores partes uel ſtercora, uel libidines effluant? Si
affers iſtas ineptias ruſticorum & carnis, in qua Deo placere non poſſumus, quaſi inimici;
obliuiſceris reſurrectionem mortuorum. Seminatur in corruprione; ſurget in incorrup-
tione. Seminatur in contumelia; ſurger in gloria. Seminatur in infirmitate; ſurget in uir-
tute. Seminatur corpus animale; ſurget corpus ſpirituale. Nunc oculis uidemus, auribus
audimus, manibus agimus, pedibus ambulamus: in illo autem corpore ſpirituali toti ui-
debimus, toti audiemus, toti operabimur, toti ambulabimus; & transfigurabit Dominus Philip.3
corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori claritatis ſuæ gloriæ. Quando dixit, transfigu
rabit, ideſt, μετασχηματίσει, membrorum, quibus nunc utimur, diuerſitas denegatur. Ali-
ud nobis ſpirituale & æthereum promittitur; quod nec tactui ſubiacer, nec oculis cernitur,
nec pondere prægrauatur, & pro locorum, in quibus futurum eſt, uarietate mutabitur: alio-
qui, ſi eædem carnes erunt, & corpora, quæ fuerunt, rurſum mares & feminæ, rurſum nu-
ptiæ, uiris hirſutum ſupercilium, barba prolixa, mulieribus leues genæ, & anguſta pecto-
ra: ad concipiendos & pariendos fetus, uenter & femora dilatanda ſunt. reſurgent etiam
infantuli, reſurgent & ſenes, illi nutriendi, hi baculis ſuſtentandi. Nec uos, o ſimplices,
reſurrectio Domini decipiat, quod latus & manus monſtrauerit, in litore ſteterit, in itinere
cum Cleopha ambulauerit, & carnes & oſſa habere ſe dixerit. illud corpus aliis poller pri- Luc.24
uilegiis, quod de uiri ſemine & carnis uoluptate non natum eſt. Comedit poſt reſurrectio-
nem ſuam, & bibit, & ueſtitus apparuit, tangendum ſe præbuit: ut dubitantibus apoſto-
lis fidem faceret reſurrectionis. ſed tamen non diſſimulat naturam aerei corporis & ſpiri-
tualis: clauſis enim ingreditur oſtiis, & in fractione panis ex oculis euaneſcit. Ergo & no- Ioan.20
bis poſt reſurrectionem bibendum erit, & comedendum, & poſt cibum ſtercora egerenda?
Et ubi erit illa promiſſio: Oportet mortale hoc induere immortalitatem? Hæc eſt omnis 1.Cor.15
cauſa, cur in expoſitione fidei tuæ, ad decipiendas aures ignorantium, nouies corpus, &
ne ſemel quidem carnes nominas; dum homines putant te carnes in corporibus confite-
ri, & idem carnem eſſe quod corpus. Si idem eſt, non diuerſum ſignificat. Scio enim te
hoc eſſe dicturum. Putaui idem corpus eſſe, quod carnem: ſimpliciter ſum locutus. Qua
re non carnem potius nominas, ut corpus ſignifices; & indifferenter nunc carnem, nunc
corpus; ut corpus in carne, & caro in corpore demonſtretur? Sed, mihi crede, non eſt ſim-
plex ſilentium tuum. Alia enim carnis, alia corporis definitio eſt. omnis caro eſt corpus,
non omne corpus eſt caro. caro eſt proprie, quæ ſanguine, uenis, oſſibus, neruisq. con-
ſtringitur. corpus, quamquam & caro dicatur, interdum tamen æthereum, uel aereum no-
minatur, quod tactui uiſuiq. non ſubiacet, & plerumque uiſibile eſt, atque tangibile. Pa-
ries corpus eſt, ſed non caro. Vnde Apoſtolus corpora cæleſtia appellat, & corpora terre-
ſtria. Cæleſte corpus, ſolis, lunæ, ſtellarum: terreſtre, ignis, aeris, aquæ, terræ, & reliquo-
rum, quæ abſque anima his ſentiuntur elementis. Vides nos intelligere ſubtilitates ueſtras,
& arcana, quæ in cubiculis & inter perfectos loquimini; &, quæ populus foris ſtans non me
retur audire, proferre in medium? Hoc eſt illud, quod, reducta ad auriculam manu, & con
crepantibus digitis, ridentes dicitis: Omnis gloria filiæ regis intrinſecus. Et: Introduxit Pſal.44
me rex in cubiculum ſuum. Patet, quare corporis, & non carnis reſurrectionem dixeris: ſci Cant.1
licet, ut nos rudes carnem te dicere putaremus in corpore, & hi, qui perfecti ſunt, intelli-
gerent carnem in corpore denegari. Denique Apoſtolus in epiſtola ſua ad Coloſſenſes, uo- Col.1
lens corpus Chriſti carneum, & non ſpirituale, aereum, tenue, demonſtrare, ſignifican-
ter locutus eſt, dicens: Et uos, cum eſſetis aliquando alienati a Chriſto, & inimici ſen-
ſus eius in operibus malis, reconciliauit in corpore carnis ſuæ per mortem. Rurſumq. in
eadem epiſtola: In quo circumciſi eſtis circumciſione non manufacta, in expoliarione Col.2

corporis carnis. Si corpus carnem ſolum ſignificat; & non eſt nomen ambiguum, nec ad di
uerſas intelligentias trahi poteſt: ſatis ſuperflue corporeum & carneum dicit, quaſi caro non
intelligatur in corpore. In ſymbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab apoſtolis traditum non
ſcribitur in charta, & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trini-
tatis & unitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum, carnis reſurrectione cō
cluditur. Et tu intantum in corporis, & iterum corporis, & tertio corporis, & uſque no-
uies corporis, uel ſermone, uel numero immoraris: nec ſemel nominas carnem: quod illi
ſemper nominant carnem, corpus uero tacent. Sed & illud, quod argute ſubnectis, & pru-
denter præcauens diſſimulas, ſcito nos intelligere. His enim teſtimoniis ueritatem reſurre-
ctionis probas, quibus Origenes negat; & de dubiis incerta confirmans, certam fidei do-
1.Cor.15 mum ſubita tempeſtate ſubuertis. Seminatur, inquit, corpus animale: ſurget corpus ſpiri-
Luc.20 tuale. Neque enim nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cælis. Quæ alia exem
pla aſſumeres, ſi reſurrectionem negares? Vis reſurrectionem carnis ueritate, & non putati-
ue, ut loqueris, confiteri. Poſt illa, quibus ignorantium blanditus es auribus, quod in ipſis
corporibus, in quibus mortui ſumus, & ſepulti reſurgamus, hoc potius adiunge, & dic: Quo
Luc.24 niam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere: & proprie ad Thomam:
Ioan.20 Infer digitum tuum in manus meas, & manum tuam in latus meum, & noli eſſe incredu-
lus, ſed fidelis. Sic & nos poſt reſurrectionem eadem habebimus membra, quibus nunc uti
mur, eaſdem carnes & ſanguinem & oſſa: quorum in ſcripturis ſanctis opera, non natura,
Gen.6 damnantur. Denique in Geneſi ſcriptum eſt: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus
Gal.1 iſtis, quia caro ſunt. Et Paulus apoſtolus de praua doctrina & operibus Iudæorum, Non
Rom.8 acquieui, ait, carni & ſanguini. Et ad ſanctos, qui utique in carne erant, dicit: Vos autem in
carne non eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen Dei ſpiritus habitat in uobis. Negans enim eos in car
ne, quos in carne eſſe conſtabat, non carnis ſubſtantiam, ſed peccata damnabat. Hæc eſt ue-
ra reſurrectionis confeſſio; quæ ſic gloriam carni tribuit, ut non auferat ueritatem. Quod ue
1.Cor.15 ro dicit Apoſtolus, Corruptibile hoc, & mortale; hoc ipſum corpus, ideſt, carnem, quæ tunc
uidebatur, oſtendit. Quod autem copulat, Induere incorruptionem, & immortalitatem; il-
lud indumentum, ideſt, ueſtimentum, non dicit corpus abolere, quod ornat in gloria; ſed,
quod ante inglorium fuit, efficere glorioſum; ut, mortalitatis & infirmitatis uiliore ueſte de-
poſita, immortalitatis auro, &, ut ita dicam, firmitatis atque uirtutis beatitudine induamur,
2.Cor.5 uolentes non ſpoliari carne, ſed ſuperueſtiri in gloria, & domicilium noſtrum, quod de cæ-
lo eſt, ſuperindui deſiderantes, ut deuoretur mortale a uita. Certe nemo ſuperinduitur, niſi
Matth. 17 qui ante ueſtitus eſt. Sic & Dominus noſter in monte transfiguratus eſt in gloria, non ut ma
nus, ac pedes, ceteraq. membra perderet, & ſubito in rotunditate uel ſolis uel ſphæræ uolue
retur; ſed eadem membra ſolis fulgore rutilantia, apoſtolorum oculos præſtringerent; unde
& ueſtimenta eius mutata ſunt in candorem, non in aerem; ne forte & ueſtes eius aſſeras ſpi
rituales. Et facies eius, inquit, fulgebat ſicut ſol. Vbi autem facies nominatur, exiſtimo quod
Gen.5 & cetera membra conſpecta ſint. Enoch translatus eſt in carne: Elias carneus raptus eſt in cæ
4.Reg.2 lum: nec dum mortui & paradiſi iam coloni, habent quoque membra, cum quibus rapti
ſunt, atque translati. Quod nos imitamur ieiunio, illi poſſident dei conſortio. Veſcuntur cæ
leſti pane, & ſaturantur omni uerbo Dei, eundem habentes Dominum, quem & cibum.
Pſal.15 Audi ſaluatorem dicentem: Et caro mea requieſcet in ſpe. Et in alio loco: Caro eius non ui
Act.2 dit corruptionem. Et rurſum: Omnis caro uidebit ſalutare Dei. Et tu ſemper corpus inge-
Luc.3 minas? Profer magis Ezechielem, qui oſſa iungens oſſibus, & educens ea de ſepulcris ſuis, &
Ezech. 37 ſuper pedes ſtare faciens, carnibus neruiſq. conſtringit, & cute deſuper tegit; donec Iob,
Iob,19 tormentorum uictor, & teſta radens putridæ carnis ſaniem, miſerias ſuas reſurrectionis ſpe
& ueritate ſoletur: Quis mihi det, inquit, ut ſcribātur ſermones mei? quis mihi det, ut exa
rentur in libro ſtylo ferreo, & plumbi lamina, uel celte ſculpantur in ſilice? ſcio enim,
quod redemptor meus uiuit; & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum; & rurſum circum
dabor pelle mea; & in carne mea uidebo Deum; quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei
conſpecturi ſunt, & non alius. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Quid hac prophetia
manifeſtius? nullus tam aperte poſt Chriſtum, quam iſte ante Chriſtum de reſurrectio-
ne loquitur. uult uerba ſua in perpetuum durare; &, ut nulla poſſint uetuſtate deleri,
exarari ea uult in plumbi lamina, & ſculpi in ſilice. Sperat reſurrectionem, immo nouit,
& uidit, quod uiuit Chriſtus redemptor eius, & in nouiſſimo die de terra reſurrecturus
ſit. Nec dum mortuus erat Dominus, & athleta Eccleſiæ redemptorem ſuum uidebat ab
inferis reſurgentem. Illud uero, quod infert: Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne
mea

mea uidebo Deum: puto quod non loquatur quaſi amator carnium, quas putridas fetenteſq; cernebat; ſed ex fiducia reſurgendi contemnit præſentia, ſolatio futurorum. Rurſum ait, Circumdabor pelle mea. Vbi hic corpus æthereum? ubi aereum, & ſpiritui & auræ ſimile? certe, ubi pellis, & caro, ubi oſſa, & nerui, & ſanguis, & uenæ, ibi carnis ſtructura, ibi ſexus proprietas. Et in carne, inquit, mea uidebo Deum. Quando omnis caro uidebit Luc.3 ſalutare Dei, ideſt Ieſum Deum, tunc & ego uidebo redemptorem, & ſaluatorem, & Deũ meum. uidebo autem in iſta carne, quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore diſtillat. Iccirco Deum in carne conſpiciam, quia omnes infirmitates meas ſua reſurrectione ſanauit. Nonne tibi uidetur iam tunc Iob contra Origenem ſcribere; & pro carnis ueritate, in qua tormenta ſuſtinuit, alterum contrà hæreticos habere certamen? Dolet ei, ſi tanta ſit fruſtra perpeſſus; &, alia ſpiritualiter reſurgente, iſta carnaliter cruciata ſit. unde inculcat, & exaggerat, & omnia lubricæ confeſſionis arcana manifeſta uoce concludit, dicens: Quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Is ſi non in ſexu ſuo reſurrecturus eſt; ſi non eiſdem membris, quæ iacuere in ſtercore; ſi non eoſdem oculos aperiat ad uidendum Deum, quibus tunc uidebat uermiculos; ubi erit ergo Iob? Tollis ea, in quibus ſubſtitit Iob; & donas mihi inane uocabulum reſurgentis: quo modo, ſi nauim poſt naufragium reſtitutam uelis, ac neges ſingula, de quibus nauis conſtruitur? Ego libere dicam; &, quamquam torqueatis labia, trahatis capillum, applaudatis pede, Iudæorum lapides inquiratis, fidem Eccleſiæ apertiſſime confitebor. Reſurrectionis ueritas catholicæ, ſine carne & oſſibus, ſine ſanguine & membris intelligi non poteſt. Vbi caro, & oſſa, & ſanguis, & membra ſunt, ibi neceſſe eſt ut ſexus diuerſitas ſit: ubi ſexus diuerſitas eſt, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Noli timere eorum nuptias, qui etiam ante mortem in ſexu ſuo ſine ſexus opere uixerunt. Quando dicitur: In illa die neque nubent, neque nubentur: de iis Matth. 22 dicitur, qui poſſunt nubere, & tamen non nubent. nemo enim dicit de angelis, non nubent, neque nubentur. Ego numquam audiui, ſpiritualium uirtutum in cælo nuptias celebrari: ſed, ubi ſexus eſt, ibi uir & femina. Vnde & tu, inuitus licet, cogente ueritate confeſſus es, & dixiſti: aut coronandus in corpore, quod caſte egit, & iuſte; aut condemnandus in corpore, quod uoluptatibus iniquitatiq. ſeruiuit. Tolle corpus, & pone carnem, & uirum ac feminam non negaſti. quis enim uiuit cum gloria pudicitiæ, qui non habet ſexum, per quem committi potuit impudicitia? quis enim umquam lapidem coronauit, quia uirgo permanſerit? Angelorum nobis ſimilitudo promittitur, ideſt, beatitudo illa, in qua ſine carne & ſexu ſunt angeli, nobis in carne & ſexu noſtro donabitur. Mea ruſticitas ſic credit, & ſic intelligit ſexum confiteri ſine ſexuum operibus, homines reſurgere, & ſic eos angelis adæquari. Nec ſtatim ſuperflua uidebitur membrorum reſurrectio, quæ caritura ſint officio ſuo, cum adhuc in hac uita poſiti, nitamur opera non implere membrorum. Similitudo autem ad angelos, non hominum in angelos demutatio, ſed profectus immortalitatis & gloriæ eſt. Argumenta uero illa puerorum, & infantium, & ſenum, & ciborum, & ſtercorum, quibus aduerſum eccleſias uteris, non ſunt tua, de gentilium fonte manarunt. eadem enim opponunt nobis ethnici. Qui Chriſtianum eſſe te dicis, gentilium arma depone. Diſcant illi magis a te reſurrectionem carnis confiteri, quam tu ab illis negare: aut, ſi et tu de hoſtium numero es, oſtende te libere aduerſarium, ut ethnicorum ſuſcipias uulnera. Dono tibi nutriculas tuas, ne uagiant infantes: dono decrepitos ſenes, ne hiberno frigore contrahantur. Fruſtra etiam tonſores artificia didicerunt, ſcientes Iſraeliticum populum per quadraginta annos nec unguium, nec capillorum incrementa ſenſiſſe: &, quod Deut.29 his maius eſt, non ſunt attrita ueſtimenta eorum, nec inueterauerunt calciamenta eorum. Enoch; & Elias, de quibus dudum diximus, tanto tempore in eadem permanent ætate, qua rapti ſunt: habent dentes, uentrem, genitalia; & tamen nec cibis, nec uxoribus indigent. Quid potentiam Dei calumniaris? qui poteſt de medulla illa & de ſeminario ueſtro interiori, non carnes tantum de carnibus, ſed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, ideſt de uilitate carnium, pretioſa & aerii corporis uina mutare; poteſt utique eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus eſt, reddere quæ fuerunt: quia multo minus eſt, reſtituere quod fuerit, quam facere quod non fuit. Miraris, ſi de infantibus, & ſenibus in perfecti uiri ætatem reſurrectio fiat; cum de limo terræ, abſque ullis ætatum incrementis, conſummatus homo factus ſit? Coſta mutatur in feminam: & tertio huma- Gen.2 næ condicionis modo uilia & pudenda noſtræ natiuitatis elementa mutantur in carnes, ligantur membris, diſcurrunt in uenas, in oſſa durantur. Vis & quartum genus humanæ generationis audire? Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Luc.1

Propterea, quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Aliter Adam, aliter Eua, ali
ter Abel, aliter homo Ieſus Chriſtus. Et in omnibus diuerſis exordiis una hominis natura
non differt. Reſurrectionem carnis, omniumq. membrorum ſi uelim probare, & ad ſingu-
la teſtimonia explanationes adiungere; multis libris opus erit: ſed præſens cauſa hoc non de
ſiderat. propoſui enim, non Origeni in omnibus reſpondere, ſed fraudulentæ ſatisfactio-
nis aperire myſteria. attamen, quia longus fui in aſſertione contraria; & uereor ne, dum
fraudes pandere ſtudeo, ſcandalum lectori reliquerim; aceruatim teſtimonia ponam, cur-
Matth. 22 ſimq. perſtringam; ut toto contra uenenatam argumentationem ſcripturarum pondere di-
Eccls. 9 micemus. Qui ueſtem non habet nuptialem, nec ſeruauit illud mandatum: Candida ſint
ueſtimenta tua: ſemper manibus pedibusq. conſtringitur: ne recumbat in conuiuio, ſedeat
in ſolio, ſtet ad dexteram Dei, mittitur in gehennam, ubi fletus oculorum & ſtridor den-
Luc. 12 tium eſt. Capilli capitis ueſtri numerati ſunt. Si capilli, puto facilius dentes. Fruſtra autem
Ioan. 5 numerati, ſi aliquando perituri. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, au-
dient uocem filii Dei, & procedent: audient auribus, procedent pedibus. hoc & Lazarus
ante iam fecerat. procedent autem de monumentis: ideſt, qui monumentis illati fuerant,
uenient mortui, & reſurgent de ſepulcris ſuis. Ros enim, qui a Deo eſt, medulla eſt oſſibus
Eſa. 26 ipſorum. Tunc implebitur, quod Dominus loquitur per prophetam: Populus meus intra
in cellaria tua aliquantulum, donec ira mea tranſeat. Cellaria ſepulcra ſignificant, de qui-
bus hoc utique profertur, quod conditum fuerat: Et exibunt de ſepulcris ſuis ueluti hinnu-
li de uinculis ſoluti. Gaudebit cor eorum, & oſſa eorum, ſicut ſol, orientur: ueniet omnis
caro in conſpectu Domini: & mandabit piſcibus maris; & eructabunt oſſa, quæ comede-
rant: & faciet compagem ad compagem, & os ad os: & qui in terræ puluere dormierunt, re
ſurgent, alii in uitam æternam, alii in opprobrium & confuſionem æternam. Tunc uide-
Eſa. 66 bunt iuſti impiorum pœnas, atque cruciatus: quoniam uermis eorum non morietur, &
ignis eorum non extinguetur, & erunt in conſpectu omnis carnis. Quotquot igitur habe-
Rom. 6 mus hanc ſpem, ſicut exhibuimus membra noſtra famulantia immunditiæ & iniquitati ad
iniquitatem, ita exhibeamus ea famulantia iuſtitiæ ad ſanctificationem; ut reſurgentes ex
2. Cor. 4 mortuis, in nouitate uitæ ambulemus. Quo modo & uita domini Ieſu manifeſtatur in no-
Rom. 7 ſtro mortali corpore: et qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis, uiuificabit & mortalia
corpora noſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in nobis. Iuſtum enim eſt, ut qui ſem-
per mortificationem Chriſti in corpore noſtro circumtulimus, uita quoque Ieſu manifeſte-
tur in corpore noſtro mortali, ideſt, in carne mortali ſecundum naturam, æterna autem ſe-
Act. 7 cundum gratiam. Vidit & Stephanus ſtantem Ieſum ad dexteram Patris: & manus Moyſi
Exod. 4 mutata eſt in candorem niuis, & deinceps colori priſtino reſtituta. In utraque diuerſitate
Hier. 18 manus fuit. Figulus ille Hieremiæ, cuius per duritiã lapidum uas, quod fecerat, confractũ
eſt, de eadem maſſa & de eodem luto redintegrauit, quod ceciderat. Sed & ipſum reſurre-
ctionis uocabulum ſignificat, non aliud ruere, aliud ſuſcitari: & quod adiicitur mortuorũ,
Luc. 10 carnem propriam demonſtrat: quod enim in homine moritur, hoc & uiuificatur. Vulnera-
tus ille itineris Iericho totus refertur ad ſtabulum, & delictorum plagæ immortalitate ſanan
Matth. 27 tur. Aperta ſunt & ſepulcra in Domini paſſione, quãdo ſol fugit, terra tremuit, & multa cor
Eſa. 63 pora ſanctorum ſurrexerunt, & uiſa ſunt in ſancta ciuitate. Quis eſt, inquit Eſaias, qui aſcen
dit ex Edom, fulgida ueſtimenta eius ex Boſor, ſic formoſus in ſtola cãdida? Edom aut ter-
renus interpretatur, aut cruentus: Boſor, aut caro, aut in tribulatione. Paucis uerbis totum
reſurrectionis myſterium demonſtrat, ideſt, & ueritatem carnis, & augmentum gloriæ. Et
eſt ſenſus: Quis eſt iſte, qui aſcendit de terra, aſcendit de ſanguine? Cuius ueſtimẽta, iuxta
Gen. 49 prophetiam Iacob, qui alligauit pullum ſuum ad uitem, & torcular calcauit ſolus, muſto ru
bẽtia ſunt. De Boſor, ideſt, de carne ſiue tribulatione mundi: ipſe enim uicit mundũ. Ideoq.
Pſal. 44 rubra & fulgida ſunt ueſtimenta eius, quia ſpecioſus forma fuit præ filiis hominum: propter
gloriam triumphantis in ſtolam candidam cõmutata ſunt: & tunc uere de Chriſti carne com
Cant. 8 pletum eſt: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, innitens ſuper fratruelem ſuum? Et quod
Cant. 5 in eodem libro ſcribitur: Fratruelis meus rubicundus & candidus. Hunc imitantur, qui ue-
Apoc. 14 ſtimenta ſua non coinquinauerunt cum mulieribus: uirgines enim permanſerunt, qui ſe ca
Matth. 19 ſtrauerunt propter regna cælorum: itaque in albis erunt ueſtibus. Eo tempore ſententia Do
Ioan. 6 mini opere perfecta mõſtrabitur: Omne quod dedit mihi pater, nõ perdam ex eo quidquã,
ſed reſuſcitabo illud in nouiſſimo die. Totum uidelicet hominem, quem totum naſcendo
Luc. 15 ſuſceperat. Tunc ouis, quæ perierat, & in inferioribus oberrabat, humeris ſaluatoris tota
Ioan. 19 portabitur: & quæ peccatis languida fuit, clementia iudicis ſuſtentabitur. Tunc uidebunt
illum,

illum, qui compnnxerunt, qni clamauerunt: Crucifige, crucifige talem. Tribus & tribus Matth.24
cædent pectora, ipſi & mulieres eorum, illæ mulieres, quibus Dominus locutus eſt crucem Apoc.1
portans: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper uos flete, & ſuper filios ueſtros. Luc.23
Tunc angelorum uaticinium complebitur, qui ſtupentibus apoſtolis euntem in cælnm, di
xerunt: Hic Ieſus, qui a uobis aſſumptus eſt in cælum, ſic ueniet, quemadmodum uidiſtis Act.1
eum euntem in cælum. Quale eſt autem, iccirco dicere Dominum poſt reſurrectionem qua
draginta diebus comediſſe cum apoſtolis, ne phantaſma putaretur; & hoc ipſum, quod co
medit in carne, & in membris uiſus eſt, in phantaſmate confirmare? Aut nerum eſt; quod
uidebatur, aut falſum. ſi uerum eſt; ergo uere comedit, & nere membra habuit. ſi autem
falſum; quo modo res falſas oſtendere uoluit, ut reſurrectionis ueritatem probaret? nemo
enim falſo nerum probat. Ergo, inquies, & nos poſt reſurrectionem comeſuri ſumus? Ne-
ſcio: non enim ſcriptum eſt: & tamen, ſi quæratur, non puto comeſuros. Legi enim, non
eſſe regnum Dei cibum, & potum, repromittens nobis, quæ oculus non uidit, nec auris Rom.14
audiuit, nec in cor hominis aſcendernnt. Moyſes & Elias quadraginta diebns ieiunauerūt, Eſa.64
ac noctibus. hoc hominum natura non patitur: ſed quod homini impoſſibile eſt, Deo im- Exod.24
poſſibile non eſt. ſicut, qui futura prædicit, non intereſt utrum poſt decem annos, aut poſt 3.Reg.19
centum futura pronunciet; quia una eſt ſcientia futurorum: ſic, qui quadraginta diebus po
teſt ieiunare, & uiuere, immo non poteſt ieiunare, ſed uiuit uirtute Dei, & æterno tempo
re poterit abſque eſca & potu uiuere. Quare fauum comedit Dominus? ut reſurrectionem Luc.24
probaret, non ut tuis faucibus mella permitteret. Piſcem in prunis aſſum petiit, nt dubitan
tes confirmaret apoſtolos, qui ad illum accedere non audebant, quod putarent ſe ſpiritum
uidere, non corpus. Archiſynagogi filia ſuſcitatur, & cibum accipit. Lazarus quatridua- Marc.5
nus mortuus reſurgit, & prandens inducitur; non quia apud inferos eſuriebat; ſed quia dif Ioan.12
ficultas operis, ſcrupuloſitatem fidei requirebat. Quo modo ueras manus & uerum oſten- Ioan.20
dit latus; ita uere comedit cum diſcipulis; nere ambulauit cum Cleopha; uere lingua locu- Luc.24
tus eſt cum omnibus; uero accubitu diſcubuit in cæna; ueris manibus accepir panem, bene
dixit, ac fregit, & porrigebat illis. Quod autem ab oculis repente euanuit, uirtutis Dei eſt,
non umbræ & phantaſmatis. Alioqnin & ante reſurrectionem, cum eduxiſſent eum de Na
zareth, ut præcipitarent de ſupercilio montis, tranſiuit per medios, ideſt, elapſus eſt de ma Luc.4
nibus eorum. Numquid, iuxta Marcionem, dicere poſſumus, quod ideo natiuitas eius in
phantaſmate fuerit, quia contra naturam, qui tenebatur, elapſus eſt? Quod Magis licet,
hoc Domino non licet? Apollonius Tyaneus ſcribitur, cnm ante Domitianum ſtaret in cō
ſiſtorio, repente non comparuiſſe. Noli potentiam Domini Magorum præſtigiis adæqua-
re; ut uideatur fuiſſe, quod non fuit, & putetur comediſſe ſine dentibus, ambulaſſe ſine pe
dibus, fregiſſe panem ſine manibus, locutus eſſe ſine lingua, & latus monſtraſſe ſine coſtis.
Et quo modo, inquies, non cognoſcebant eum in itinere, ſi ipſnm habebat corpus, quod
ante habuit? Audi ſcripturam dicentem: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent. Et Luc.24
rurſum: Aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Numquid alius fuit, quando non
agnoſcebatur, & alius, quando agnitus eſt? Certe unus atque idem erat. Cognoſcere er-
go, & non cognoſcere, oculorum fuit, non eius, qui uidebatur, licet & ipſius fuerit. ocu
los enim tenebat eorum, ne ſe agnoſcerent. Denique, ut ſcias errorem, qui uerſabatur in
medio, non corporis Domini, ſed oculornm fuiſſe clauſorum: Aperti ſunt oculi eorum, Ioan.20
inquit, & cognouerunt eum. Vnde & Maria Magdalene, quamdiu non agnoſcebat Ieſum, &
uiuum quærebat inter mortuos, hortulanum putabat: agnoſcit, & Dominum uocat. Poſt
reſurrectionem Ieſus ſtabat in litore: diſcipnli in naui erant. ceteris non cognoſcentibus Ioan.21
eum, dicit diſcipulus, quem diligebat Ieſus, Petro: Dominus eſt. Prior enim uirginitas
uirginale corpus agnoſcit. Idem erat, & non idem omnibus uidebatur. Statimq. ſubiungi-
tur: Et nemo audebat interrogare eum, tu quis es? ſcientes, quod Dominus eſt. Nemo au
debat, quia Deum ſciebant: Veſcebantur cum prandente, quia hominem & carnem uide-
bant, non quod alter Deus, alter homo eſſet, ſed unus atque idem filius Dei cognoſceba-
tur ut homo, adorabatur ut Deus. Scilicet nunc mihi philoſophandum eſt, incertos eſſe
ſenſus noſtros, & maxime uiſum. Carneades aliquis ab inferis excitandus, ut proferat re-
mum in aqua fractum, uideri porticus longius anguſtiores, rotundos procul turrium angu
los, columbarum colla, ad ſingulas conuerſiones colorem mutantia. Cum Rhode Petrum Act.12
nnnciaret, & apoſtolis diceret, ob periculi magnitudinem euaſiſſe; non credunt, phantaſ-
ma ſuſpicantur. Porro, qnod clauſis ingreſſus eſt oſtiis, eiuſdem uirtutis fuit, cuius & ex Ioan.20
oculis euaneſcere. Lynceus, ut fabulæ ferunt, uidebat trans parietem: Dominus clauſis
oſtiis,

oſtiis, niſi phantaſma fuerit, intrare non poterit? Aquilæ & uultures tranſmarina cadaue-
ra ſentiunt: ſaluator apoſtolos ſuos, niſi oſtium aperuerit, non uidebit? Dic mihi acutiſſi-
me diſputator, quid eſt maius, tantam terræ magnitudinem appendere ſuper nihilum, &
ſuper aquarum incerta librare, an Deum tranſire per clauſam portam, & creaturam cedere
creatori? quod maius eſt, tribuis: quod minus eſt, calumniaris. Petrus ſuper aquas ambu-
Matth.14 lat graui & ſolido corpore: mollis unda non cedit: paululum fides dubitat, & ſtatim natu-
ram ſuam corpus intelligit: ut ſciamus, ſuper aquas non corpus ambulaſſe, ſed fidem. Oro
te, qui tantum contra reſurrectionem ſentis, argumentaris, an ſimpliciter mecum loque-
ris? Credis, uere Dominum reſurrexiſſe, in eodem, quo mortuus, quo ſepultus eſt, cor-
pore, an nõ credis? ſi credis; cur iſta proponis, per quæ reſurrectio denegatur? ſi nõ credis;
quid ita imperitorum lactas animas, & reſurrectionem caſſo nomine uentilas? Audiui nu-
per de Marcionis ſchola: uæ, inquit, ei, qui in hac carne, & in his oſſibus reſurrexerit: gau
Rom.6 dens animus ſtatim intulit: Conſepulti enim ſumus, & conſurreximus cum Chriſto per ba
ptiſmum. Animæ, an carnis reſurrectionem dicis? Reſpondi, non ſolius animæ, ſed car-
nis, quæ cũ anima renaſcitur in lauacro. Et quo modo peribit, quæ in Chriſto renata eſt?
1.Cor.15 Quia ſcriptum eſt, ait, Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Attende, obſecro
te, quod dicitur: Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Numquid nõ reſurgent?
abſit; ſed non poſſidebunt. Quare non poſſidebunt? quia ſequitur, Neque corruptio in-
corruptionem poſſidebit. Tamdiu ergo regnum Dei non poſſidebunt, quamdiu caro tan-
tum ſanguisq. permanſerint. Cum autem corruptiuum induerit incorruptionem; & mor-
tale induerit immortalitatem; & lutum carnis in teſtam fuerit excoctum: quæ prius graui
pondere premebatur in terram, acceptis ſpiritus pennis, & immutationis, non abolitionis,
noua gloria uolabit ad cælum: & tunc implebitur illud, quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt
Oſee 3 mors in uictoria. Vbi eſt mors contentio tua? ubi eſt mors aculeus tuus? Præpoſtero ordi-
1.Cor.3 ne de animarum ſtatu & carnis reſurrectione reſpondimus: omiſſisq. principiis epiſtolæ,
tota nobis contra egregios tractatus eius fuit diſputatio. maluimus enim de Dei rebus, quã
1.Reg.2 de noſtris iniuriis, dicere. Si peccauerit homo in hominem; rogabunt pro eo ad Dominũ.
Si autem in Deum peccauerit; quis orabit pro eo? Nunc e diuerſo, ſuper omnia noſtros ad-
uerſarios immortali odio perſequimur: blaſphemantibus Deum, clementem porrigimus
manum. Scribit ad Theophilum epiſcopum apologiam, cuius iſtud exordium eſt: Tu qui-
dem, ut homo Dei, & apoſtolica ornatus gratia, curam omnium eccleſiarũ, maxime eius,
quæ in Hieroſolymis eſt, ſuſtines: cum ipſe plurimis ſolicitudinibus Eccleſiæ Dei, quæ ſub
te eſt, diſtringaris. Laudat faciem, ad perſonam principum trahit. Tu, qui regulas quæris
eccleſiaſticas; & Niceni concilii canonibus uteris; & alienos clericos, & cum ſuis epiſcopis
commorantes tibi niteris uſurpare; reſponde mihi, ad Alexandrinum epiſcopum Palæſtina
quid pertinet? niſi fallor, hoc ibi decernitur, ut Palæſtinæ metropolis Cæſarea ſit, & totius
orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæſarienſem epiſcopum referre debueras; cui, ſpreta com
munione tua, communicare nos noueras. aut, ſi procul expetendum iudicium erat, Antio
chiam potius litteræ dirigendæ. Sed noui, cur Cæſaream, cur Antiochiam nolueris mitte
re. ſciebas, quid fugeres, quid uitares. maluiſti occupatis auribus moleſtiam facere, quam
debitum metropolitano tuo honorem reddere. Nec hoc dico, quod præter amicitias, quæ
ſuſpicionem generant, quidquam in legatione reprehendam; ſed quia apud interrogantes
magis & præſentes te purgare debueris. Miſiſti religioſiſſimum hominem Dei, Iſidorum pre
ſbyterum, uirum potentem tam ex ipſa inceſſus & habitus dignitate, quam diuinæ intelli-
gentiæ, curare etiam eos, qui animo uehementer ægrotant, ſi tamen ſenſum ſui languoris
habeant. Homo Dei mittit hominem Dei: nihil intereſt inter presbyterum & epiſcopum:
eadem dignitas mittentis & miſſi: hoc ſatis imperite: in portu, ut dicitur, naufragium. Iſte
Iſidorus, qui in cælum tuis laudibus tollitur, id ipſum infamatur Alexandriæ, quod tu Hie
roſolymæ: ex quo non legatus adueniſſe uidetur, ſed ſocius. Alioquin & litteræ manu eius
ſcriptæ, quæ ante tres menſes legationis ad nos directæ erant portantes errorem, Vincentio
presbytero redditæ ſunt, quæ uſque hodie ab eo tenentur: quibus cohortatur ducem exer
citus tui, ut ſuper petram fidei ſtabili perſiſtat gradu; nec noſtris næniis terreatur. Pollicetur
ſe, antequam legationis eſſet ulla ſuſpicio, uenturum Hieroſolymam, & ad aduentum ſuum
illico aduerſariorum cuneos proterendos. Et inter cetera his etiam uerbis utitur. Quo mo
do fumus in aere diſſoluitur, & cera ad uiciniam ignis liqueſcit: ita diſſipabuntur qui ſem-
per eccleſiaſticæ fidei reſiſtentes, nunc per homines ſimplices eandem fidem inquietare co-
nantur. Rogo te lector, qui hoc ſcribit antequam ueniat, quid tibi uidetur? aduerſarius, an
legatus?

tus? Iſte eſt, quem nos piiſſimum, uel religioſiſſimum, &, ut uerbum exprimamus e
o, deicolam poſſumus dicere. Iſte eſt homo diuinæ intelligentiæ, tam potens, & tan-
feſſus ac habitus dignitate, ut quaſi ſpiritualis Hippocrates languorem animarum no
ſtrarum ſua potuerit præſentia mitigare; ſi tamen nos uoluerimus ſuæ medicinæ acquieſce-
re. Curet ſe tali medicamine, qui etiam alios curare conſueuit. nobis diuina illa intelligen
tia pro Chriſto ſtultitia eſt. Libenter noſtra ruſticitate languemus: ne collyrio ueſtro impie
uidere diſcamus. Tuæ uero ſanctimoniæ, pro optima uoluntate quaſi ad finem uſque per-
ducta ſit, deprecamur Dominum in ſanctis locis nocte ac die, ut ei reddat perfectam merce
dem, & coronam uitæ largiatur. Recte gratias agis: niſi enim ueniſſet Iſidorus, tu in tota
Palæſtina tam fidelem ſodalem non inueniſſes. niſi ille tibi promiſſum apportaſſet auxi-
lium, hæreres in turba ruſticorum, quæ ſapientiam tuam intelligere non poſſet. Hæc ipſa
apologia, de qua nunc ſermo eſt, Iſidoro præſente, & multum collaborante, dictata eſt, ut
idem eſſet & dictator, & baiulus litterarum. Cum ergo huc ueniſſet, & acceſſiſſet ad nos
tribus uicibus, & admouiſſet tam diuinæ ſapientiæ tuæ, quam propriæ intelligentiæ haben
tia medicinam uerba; nec profuit alicui, nec profuit ei quiſquam. Hic, qui ad tres uices di
citur ad nos acceſſiſſe, ut & in ueniendo myſticum numerum conſeruaret, qui Theophili epi
ſcopi mandatum nobis loquebatur, litteras, ad nos ab eo miſſas, noluit reddere. cumq.
diceremus, ſi legatus es, redde legationis epiſtolas: ſi epiſtolas non habes, quo modo le-
gatum te probabis? reſpondit, ſe habere quidem litteras ad nos, adiuratum tamen ab Hie
roſolymorum epiſcopo, ne nobis eas redderet. En legati conſtantia: qui ut pacem faceret,
& ſuſpicionem in alteram partem fauoris excluderet, æquum ſe utriſque præbuit. Et quia
ſine emplaſtro uenerat, & medicorum armamenta non habebat; iccirco eius medicina non
profuit. Hieronymus, & ii, qui cum eo ſunt, & ſecreto, & coram omnibus, frequentiſſi-
me, & ſub iuriſiurandi teſtificatione ſatis ei fecerunt, quod numquam de nobis ambiguita
tem aliquam habuerint fidei, dicentes: Quo modo eo tempore, quando communicaba-
mus ei, nunc ſimiliter eundem affectum habemus de ratione fidei. Videte, quid faciat con
cordia dogmatum. Iſidorus, qui, ut hæc ſignificaret, eius ſocius erat, homo Dei, & pre-
abyter θεοσεβέστατος & uir potens, & ſacro ac uenerabili inceſſu, & diuinæ intelligentiæ, &
Hippocrates Chriſtianorum uocatur. Ego miſellus, dum in ſolitudine deliteſco, a tanto
Pontifice repente truncatus, presbyteri nomen amiſi. Et tamen iſte Hieronymus, cum pan
noſa turba & ſordidatis gregibus, quid Iſidoro illi fulmineo auſus eſt reſpondere? At ne ſor
te ille non crederet, & opprimeret eos præſentia, & mole corporis ſui, non ſemel, non ter-
tio, ſed frequentiſſime iurauerunt, ſe eum, de quo quæſtio erat, ſcire orthodoxum, nec
umquam in ſuſpicione habuiſſe hæreſeos. O apertum impudensq. mendacium: o teſtimo-
nium pro ſe, nec Catoni creditum. In ore enim duorum uel trium teſtium ſtat omne uer- Matth. 18
bum. Alicubi ne dictum, aut tibi alicubi mandatum eſt, quod ſine ſatisfactione fidei com
munionem tuam ſubiremus? Quando per uirum diſertiſſimum, & Chriſtianiſſimum, Ar-
chelaum comitem, qui ſequeſter pacis erat, condictus locus fœderis fuit; nonne hoc in pri-
mis poſtulatum eſt, ut futuræ concordiæ fides iaceret fundamenta? Pollicitus eſt eſſe ſe uen
turum. Inſtabat dies paſchæ: frequens monachorum turba conuenerat: expectabaris in lo-
co: quid faceres, neſciebas. Repente mandaſti ægrotare neſcio quam; illo die te non poſſe
uenire. Ludio ne, an epiſcopus hæc loquitur? Pone uerum eſſe quod dicis: propter unius
mulierculæ delicias, ne te abſente doleat caput, faſtidium ſuſtineat, ſtomacho perfrigeſcat,
Eccleſiæ cauſam negligis? tot uirorum & Chriſtianorum, & monachorum contemnis præ-
ſentiam? Noluimus occaſionem dare: uidebamus enim ſtropham: dilationis tuæ iniuriam
patientia uicimus. Reſcribit Archelaus: monet altero & tertio die manere, ſi nellet uenire.
At ille occupatus, (muliercula enim uomere non ceſſauit) dum nauſeam euaſiſſet, noſtri
penitus oblitus eſt. Poſt duos ergo menſes tandem expectatus uenit Iſidorus: qui non, ut
tu fingis, pro te teſtimonium, ſed cauſam poſtulatæ ſatisfactionis audiuit. Cum enim obii-
ceret nobis, quare ei communicaſtis, ſi hæreticus erat; audiuit ab omnibus, communica-
uimus nihil de hæreſi ſuſpicantes. Poſtquam uero a beato Papa Epiphanio conuentus, tam
ſermone quam litteris reſpondere contempſit; cunctis monachis ab eodem Epiphanio ſcri-
pta uenerunt, ut abſque ſatisfactione fidei nullus ei temere communicaret. Præſto ſunt lit-
teræ: nec ſuper hac re dubitari poteſt. Hæc ſunt, quæ fratrum turba reſpondit; non, ut tu
argumentaris, ex eo te non eſſe hæreticum, quia aliquando non dictus ſis. hac enim ratio
ne ægrotare non debebit, qui ante ægrotationem ſanus fuit. Quando autem cœptum eſt de
ordinatione Pauliniani, & aliorum, qui cum eo ſunt, uentilari; uidentes ſe reprehendi; cũ
propter

propter caritatem atque concordiam concederentur eis omnia; hoc autem ſolum expeteretur, ut licet ab aliis contra regulas ordinati eſſent, tamen ſubiicerentur Eccleſiæ Dei; et nō ſcinderent eam, neque proprium ſibi facerent principatum: in hoc non acquieſcentes, cœperunt proponere de fide, & omnibus notum facere, quod, ſi non arguerentur ii, qui cum Hieronymo presbytero erant, nil culparent in nobis; ſin autem arguerentur erroris & culpæ, cum penitus non queant de iſtiuſmodi quæſtionibus diſputare, ſatisfactionem errati proprii non inuenientes ad iſta confugerent: non quo ſperarent nos poſſe conuinci; ſed famam noſtram lædere niterentur. Quod perplexa oratio eſt, nemo uitium interpretationis putet: talis enim & Græca eſt. Interim ego gaudeo, quod, qui me decollatum putabam, ſubito mihi presbyterii caput uideo repoſitum. Dicit nos omnino conuinci non poſſe; & uenire ad prœlium perhorreſcit. Si cauſa diſcordiæ non ex diſſenſione fidei eſt, ſed ex Pauliniani, ut dicit, ordinatione deſcendit: quæ tanta ſtultitia eſt, uolentibus occaſionem dare nolle reſpondere? Confitere fidem; ſed tamen reſponde quod quæreris, ut omnibus luceat non de fide, ſed ordinatione eſſe certamen. quamdiu enim interrogatus de fide tacueris, poteſt tibi aduerſarius dicere: Non eſt ordinationis cauſa, ſed fidei. ſi ordinationis cauſa eſt; ſtulte facis de fide interrogatus, tacere: ſi fidei; ſtulte prætendis ordinationē. Porro, quod dicis te petiſſe ut ſubiicerentur Eccleſiæ Dei; & non ſcinderent eam, neque proprium ſibi facerent principatum: de quibus dicas, non ſatis intelligo. Si de me, & de presbytero Vincentio: ſatis multo dormiſti tempore, qui, poſt annos tredecim, nunc excitatus hæc loqueris. ob id enim & ego Antiochiam, & ille Conſtantinopolim, urbes celeberrimas, deſeruimus; non ut te in populis prædicantem laudaremus; ſed ut, in agris, et in ſolitudine adoleſcentiæ peccata deflentes, Chriſti in nos miſericordiam deflecteremus. Sin autem de Pauliniano tibi ſermo eſt: uides eum epiſcopo ſuo eſſe ſubiectum, uerſari Cypri, ad uiſitationem noſtram interdum uenire, non ut tuum, ſed ut alienum, eius uidelicet, a quo ordinatus eſt. quod ſi hic etiam eſſe uoluerit, & in exilio noſtro quietus in ſolitudine uiuere: quid tibi debet, niſi honorem, quem omnibus debemus epiſcopis? Fac a te ordinatum: idem ab eo audies, quod a me, miſello homine, ſanctæ memoriæ epiſcopus Paulinus audiuit. Num rogaui te, ut ordinarer? Si ſic presbyterium tribuis, ut monachum nobis non auferas: tu uideris de iudicio tuo. ſin autem ſub nomine presbyteri tollis mihi, propter quod ſæculum dereliqui: ego habeo quod ſemper habui: nullum diſpendium in ordinatione paſſus es. Vt non ſcinderent, inquit, eam, neque proprium ſibi facerent principatum. Quis ſcindit Eccleſiam? nos, quorum omnis domus Bethlehem in Eccleſia communicat: an tu, qui aut bene credis, & ſuperbe de fide taces; aut male, & uere ſcindis Eccleſiam? Nos ſcindimus Eccleſiam, qui ante paucos menſes, circa dies Pentecoſtes, cum, obſcurato ſole, omnis mundus iamiamq. uenturum iudicem formidaret, quadraginta diuerſæ ætatis & ſexus, presbyteris tuis obtulimus baptizandos? et certe quinque presbyteri erant in monaſterio, qui ſuo iure poterant baptizare, ſed noluerunt quidquam contra ſtomachum tuum facere; ne & hæc tibi de fide reticendi daretur occaſio. An non tu potius ſcindis Eccleſiam, qui præcepiſti Bethlehem presbyteris tuis, ne competentibus noſtris in paſcha baptiſmum traderent, quos nos Dioſpolim ad confeſſorem & epiſcopum miſimus Dionyſium baptizandos? Eccleſiam ſcindere dicimur, qui extra cellulas noſtras locum eccleſiæ non habemus? An nō tu ſcindis Eccleſiam, qui mandas clericis tuis, ut, ſi quis Paulinianum ab Epiphanio epiſcopo conſecratum presbyterum dixerit, eccleſiam prohibeatur intrare? Ex quo tempore uſque in præſentem diem uidemus tantum ſpecum Domini; & hæreticis intrantibus procul poſiti ſuſpiramus. Nos ne ſumus, qui Eccleſiam ſcindimus; an ille, qui uiuis habitaculum, mortuis ſepulcrum negat, qui fratrum exilia poſtulat? Quis potentiſſimam illam feram, totius orbis ceruicibus imminentem, contra noſtras ceruices ſpiritualiter incitauit? Quis oſſa ſanctorum & innoxios cineres hucuſque uerberari ab imbribus ſinit? His nos blandimentis bonus paſtor inuitat ad pacem, & proprium arguit facere principatum; qui omnibus epiſcopis, rectam duntaxat fidem tenentibus, & communione & caritate ſociamur. An tu ſolus Eccleſia es; & qui te offenderit, a Chriſto excluditur? Si proprium defendimus principatum; oſtende nos in parochia tua habere epiſcopum. Quod tibi non communicamus, fidei eſt: reſponde, & ordinationis erit. Occaſionem quoque fingunt aliarum litterarum, quas dicunt ſibi ſcripſiſſe Epiphanium. quamquam dabit ille rationem pro omnibus, quæ geſta ſunt, ante tribunal Chriſti, ubi maior & minor abſque ulla perſonarum acceptione iudicabitur. Attamen quo modo poſſunt illius niti epiſtola, quam de ordinatione Pauliniani illicita, & illorum, qui cum eo ſunt, a nobis coargutus ſcripſit; ſicut & ipſa epiſtola

eius

in exordio ſuo ſignificat? Rogo, quæ tanta eſt cæcitas, & Cimmeriis, ſicut aiunt, tene bris inuoluta? Dicit nos occaſionem fingere, & Epiphanii aduerſus ſe litteras non habere; iniq. ſubiungit: Quo modo poſſunt illius niti epiſtola, quam de ordinatione Pauliniani illicita, & eorum, qui cum eo ſunt, a nobis coargutus ſcripſit; ſicut & ipſa eius epiſtola in exordio ſuo ſignificat? Non habemus epiſtolam. Et quæ eſt illa epiſtola, quæ in exordio ſuo de Pauliniano loquitur? Eſt aliquid poſt exordium, cuius tu times facere mentionem. A te eſt coargutus ætatis qua Paulinianus erat: presbyterum ordinas, & legatum mittis, ac ſocium; tantamq. habes fiduciam, ut, ubi Paulinianum mentirus es puerum, illuc puerum mittas presbyterum. Itemq. Theoſebam, Tiriæ eccleſiæ diaconum, facis presbiterum, & cõtra nos armas, illiusq. in nos abuteris eloquentia. Tibi ſoli licet Eccleſiæ iura calcare: tu quidquid feceris, norma doctrinæ eſt: & non erubeſcis ante tribunal Chriſti iudicandum tecum Epiphanium prouocare. Quæ ſequuntur poſt hoc capitulum, bæc ſunt: Menſæ ſuæ & domus contubernium imputat Epiphanio, ſcribirq. eum numquam eſſe ſecum de Origenis dogmatibus locutum, & ſub iuriſiurandi teſtificatione confirmat, dicens: ne ſuſpicionem quidem, ſicut Deus teſtis eſt, peruerſæ in nos fidei ſe habere monſtrauit. Nolo reſpondere & arguere acriter; ne periurii epiſcopum conuincere uidear. Præſto ſunt plures epiſtolæ Epiphanii, una ad ipſum, aliæ ad epiſcopos Palæſtinos, & nuper ad Romanum Pontificem: in quibus dicit ſe eum, coram multis, de dogmatibus arguentem non meruiſſe reſpõſum: totumq. noſtræ paruitatis eſt monaſterium.

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS, Alexandrinus Epiſcopus, per Iſidorum presbyterum litteras ad Hieronymum, & monachos, qui cum eo degebant, miſerat, ad pacem cum Ioanne Hieroſolymitano præſule exhortatorias. reſpondet nunc eis uir ſanctus, aſſerens per ſe non ſtare, quin fracta amicitia reſarciatur, dummodo pax Chriſtiane, & amice fiat, non autem per uim, & comminationes extorqueatur. Origenis in latinum uerſionem, & ordinationem ſui in presbyterum monachi, quæ illi Ioannes obiiciebat, defendit, ſcribens & congruæ monachum fuiſſe ætatis, & in Ioannis diœceſi, ubi facta eſt ordinatio, Bethlehem ſitam non eſſe.

HIERON. ADVERSVS IAON. HIEROSOL. AD THEOPHILVM.

EPISTOLA LXII.

EPISTOLA tua, hereditatis Dominicæ te indicans poſſeſſorem, qui pergens ad patrem apoſtolis loquebatur: Pacem meam dó uobis, pacem meam relinquo uobis: illius quoque felicitatis compotem te eſſe reſtata eſt, in qua beati pacifici nuncupantur. Blandiris ut pater, erudis ut magiſter, inſtituis ut pontifex. Veniſti ad nos non in auſteritate uirgæ, ſed in ſpiritu benignitatis & lenitatis & manſuetudinis; ut humilitatem Chriſti primo ſtatim ſermone reſonares; qui mortalium genus non fulminans, & tonans, ſed in præſepi uagiens, & tacens, ſaluauit in cruce. Legeras enim in typo illius ante prædictum: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, & in ipſo poſtea præſentatum. Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Vnde & multa de ſacris uoluminibus ſuper pacis laude perſtringens, ac per uarios ſcripturarum campos more apum uolans, quidquid dulce & aptum cõcordiæ fuit, artifici eloquio meſſuiſti. Currentes igitur ad pacem incitati ſumus: expoſita ad nauigandum uela crebrior exhortationis tuæ aura compleuit; ut non tam retrectantibus & faſtidioſis, quam ut auidis & plenis faucibus dulcia pacis fluenta biberemus. Verum quid facimus, in quorum poteſtate uoluntas tantum pacis eſt, non effectus? Et quamquam uoluntas quoque apud Deum propoſiti ſui mercedẽ habeat; tamen imperfectum opus etiam uolentes mærore contriſtat. Quod ſciens & Apoſtolus, perfectiſſimam uidelicet pacem in utriuſque partis uoluntate conſiſtere: Quãtum, inquit, ex uobis eſt: cum omnibus hominibus pacem habentes. Et propheta: Pax pax. Et ubi eſt pax? Nihil enim grande eſt, pacem uoce prætendere, & opere deſtruere; aliud niti, aliud demonſtrare; uerbis ſonare concordiam, re exigere ſeruitutem. Volumus & nos pacem, et non ſolum nolumus, ſed & rogamus, ſed pacem Chriſti, pacem ueram, pacem ſine inimicitiis, pacem in qua non ſit bellum inuolutum, pacem quæ non ut aduerſarios ſubiiciat,

Ioã. 14. 20
Matth. 5
Pſal. 131
Matth. 11
Rom. 12
Hier. 6

ſubiiciat, ſed ut amicos iungat. Quid dominationem pacem uocamus, & non reddimus unicuique rei uocabulum ſuum? Vbi odium eſt, appellentur inimicitiæ: ubi caritas, ibi tantummodo pax uocetur. Nos nec Eccleſiam ſcindimus, neque a patrum communione diuidimur; ſed ab ipſis, ut ita dicam, incunabulis catholico ſumus lacte nutriti. Nemo namque magis eccleſiaſticus eſt, quam qui numquam hæreticus fuit. Sed ignoramus abſque caritate pacem, ſine pace communionem. Legimus quoque in euangelio: Si offers munus tuū ad altare; & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; dimitte ibi munus tuum coram altari, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offer munus tuum. Si munera noſtra abſque pace offerre nō poſſumus; quanto magis & Chriſti corpus accipere? Qua conſcientia ad euchariſtiam Chriſti accedam, & reſpondebo amen, cum de caritate dubitem porrigentis? Quæſo te, ut patienter me audias, nec ueritatem adulationem putes. Quiſquam ne tibi inuitus communicat? quiſquam ne extenta manu uertit faciem, & inter ſacras epulas, Iudæ oſculum porrigit? Ad aduentum, ut reor, tuum non pauet monachorum turba, ſed gaudet. certatim tibi procedunt obuiam: & de eremi latibulis exeuntes, ſua te cupiunt humilitate ſuperare. quis eos compellit exire? nonne amor tui? quis per eremum ſeparatos in unum cogit? nonne tua dilectio? Amari enim parens debet. Amari parens & epiſcopus debet, non timeri. Antiqua ſententia eſt: Quem metuit quis, odit: quem odit, periiſſe cupit. Vnde & in noſtris litteris cum initia paruulorum in timore conſiſtant, perfecta dilectio foras mittit timorem. Non quæris monachos tibi eſſe ſubiectos: & ideo magis ſubiectos habes. Tu offers oſculum, illi colla ſubmittunt. Exhibes militem, & ducem impetras: quaſi unus in pluribus es, ut ſis unus ex pluribus. Cito indignatur libertas, ſi opprimitur. Nemo plus impetrat a libero, quam qui ſeruire non cogit. Nouimus canones eccleſiaſticos: non ignoramus ordines ſingulorum: & lectione, & quotidianis exemplis uſque ad hanc ætatem multa didicimus, multa experti ſumus. Qui ſcorpionibus cædit, & lumbis patris habere ſe putat digitos groſſiores, cito regnum manſueti Dauid diſſipat. Certe Romanus populus ne in rege quidem ſuperbiam tulit. Dux ille Iſraelitici exercitus, qui decem plagis affixerat Aegyptum, & ad cuius imperium cælum, & terra, & maria ſeruiebant, inter cunctos homines, quos tunc terra generauit, manſuetiſſimus prædicatur. et ideo per quadraginta annos obtinuit principatum: quia poteſtatis ſuperbiam lenitate & manſuetodine temperabat. lapidabatur a populo, & pro lapidantibus rogabat: quia potius deleri ipſe uult de libro Dei, ne commiſſus ſibi grex pereat. cupiebat enim illum imitari paſtorem, quem ſciebat etiam errantes oues ſuis humeris portaturum. Paſtor, inquit, bonus, ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. Boni quippe paſtoris diſcipulus optat anathema eſſe pro fratribus ſuis, atque cognatis, qui ſunt Iſraelitæ ſecundum carnem. Et ſi ille perire cupit, ne perditi pereant: quanto magis bonis parentibus prouidendum eſt, ne ad iracundiam prouocent filios ſuos, & nimietate duritiæ etiam leniſſimos aſperos eſſe compellant? Epiſtola cogit me breuius loqui, dolor longius. Scribit in ſuis illis, ut ille uult, pacificis, ut ego ſentio, mordaciſſimis litteris, quod numquam a me læſus ſit, nec dictus hæreticus. Quonam igitur modo me ipſe lædit, ægrotantem morbo peſſimo, & rebellem Eccleſiæ uentilans? Ab aliis laceſſitus, accurrit aduerſariis parcere; lædere non lædentem? Antequā ordinaretur frater meus, numquam dixit fuiſſe inter ſe & ſanctum Papam Epiphanium de dogmatibus quæſtionem. Et quæ eum ratio compellebat, ſicut ipſe tandem ſcribit, inde inter populos diſputare, unde nemo quærebat? Scit enim prudentia tua periculoſas eſſe huiuſmodi quæſtiones, & nihil eſſe tutius, quam tacere: niſi forte neceſſe eſt loqui de grandibus. Certe quod illud tantum ingenium flumenq. eloquentiæ fuit, ut in uno Eccleſiæ tractatu cuncta comprehendiſſe ſe dicat, de quibus ſingulis nouimus eruditiſſimos uiros infinita uerſuum millia conſcripſiſſe? Sed hoc quid ad me? nouerit ille, qui audiuit: ſciat ipſe, qui ſcripſit; meq. ab accuſatione ſui ipſe etiam liberet. ego nec interſui, nec audiui: unus e populo ſum; immo ne unus quidem, quia multis clamantibus tacui. Conferamus argumentis accuſatiq. perſonas: &, cuius uel meritum, uel uita, uel doctrina præceſſerit, illi magis accommodemus fidem. Vides ne, quod clauſis, ut dicitur, oculis ſumma quæque perſtringam, non tam eloquens quod mente concepi, quam indicans quid reticeam. Intellexi, & probaui diſpenſationem tuam, quod, eccleſiaſticæ paci conſulens, quaſi Sireneos cantus obturata aure pertranſis. Alioqui, quia a parua ætate ſacris litteris eruditus es, noſti quo ſenſu unumquodque dicatur; quo modo in ambiguis ſententiis, tuus ſermo libratus & aliena non damnet, & noſtra non deneget. Sed fides pura & aperta confeſſio non quærit ſtrophas, & argumenta uerborum. Quod ſimpliciter creditur, ſimpliciter confitendum eſt. Poteram

Marginal references: Matth.5 (beside "ritate pacem"); 1.Ioan.4 (beside "re conſiſtant"); Num.12 (beside "& maria ſeruiebant"); Exod.32 (beside "quia potius deleri"); Ioan.10 (beside "lum imitari paſtorem"); Rom.9 (beside "anathema eſſe").

tem quidem libere proclamare, & inter gladios quoque ignesq. Babylonios dicere: Cur aliud reſpondetur, quam quæritur? cur nō ſimplex eſt, nec aperta confeſſio? Totum timet, totum temperat, totum relinquit ambiguum, & quaſi ſuper ariſtas graditur. Verum ſtudio & expectatione pacis, feruente ſtomacho, uerba, non quo modo quæruntur, reſpondet. Lædunt libere alii, quos lædere læſus ipſe non audet, ego interim ſileo: nunc & diſpenſationem meam uel imperitiam ſimulabo, uel metum. Quid mihi accuſanti facturus eſt, qui, ut ipſe teſtatur, laudanti detrahit? Tota eius epiſtola, non tam expoſitione, quam noſtris plena eſt contumeliis. Nomen meum abſque ullis officiis, quibus nos inuicem palpare ſolemus homines, frequenter aſſumitur, carpitur, uentilatur, quaſi de libro uiuentium deletus ſim: quaſi illius me litteræ ſuggillauerint, aut iſtiuſmodi nugas unquam quæſierim: qui, ab adoleſcentia in monaſterii clauſus cellulis, magis eſſe uoluerim aliqnid, quam uideri. Quoſdam ex nobis ſic cum honore appellar, ut lacerer: quaſi & nos non poſſimus dicere, quæ nemo tacet. E ſeruo clericum factum criminatur, cum & ipſe non nullos eiuſcemodi clericos habeat, & Oneſimum legerit inter Pauli renatum uincula, diaconum cœpiſſe eſſe de ſeruo. Sycophantam iactitat, &, ne probate cogatur, audiſſe ſe dicit. O ſi & mihi liberet dicere, quæ multi clamitant, & aliorum maledictis acquieſcerem: iam & nos intelligeret ſcire, quæ omnes ſciunt, & me quoque audire, quæ nullus ignotat. Dicit ei uelut præmia pro calumnia reſtituta. Quis tam argutum & callens non perhorreſcat ingenium? quis tanto poteſt eloquentiæ fulmini reſpondere? Quid eſt plus, ſuſtinere calumniam, an facere? accuſare quem poſtea diligas, an peccati ueniam tribuere? quid minus ferendum, de ſycophanta ædilem fieri, an conſulem? Scit & ipſe quid taceam, quid loqnar, quid & ego audierim, quid pro Chriſti metu fortaſſe non credam. Origenem me arguit uertiſſe in Latinum. Hoc non ſolus ego feci, ſed & confeſſor Hilarius fecit: & tamen uterque noſtrum, noxia quæque detruncans, utilia tranſtulit. Legat ipſe, ſi nouit; (arbitror enim eum aſſidua confabulatione & quotidiano Latinotum conſortio Romanum non ignorare ſermonem) aut, ſi certe penitus non imbibit, interpretentur ei qui ſolent; & tunc ſciet, me in hoc ipſo laudandum eſſe, quod detrahit. ſicut enim interpretationem & idiomata ſcripturarum Origeni ſemper attribui, ita dogmatum conſtantiſſime abſtuli ueritatem. Numquid ego in turbam mitto Origenem? numquid ceteros tractatores? Scio me aliter habere apoſtolos, aliter reliquos tractatores: illos ſemper uera dicere, iſtos in quibuſdam ut homines aberrare. Nouum defenſionis genus, ſic Origenis uitia non negare, ut cum illo ceteros cri mineris. Videlicet quem aperte defendere non audeas, multorum ſimili errore tueatis. Sex millia Origenis tomos non poterat quiſquam legere, quos ille non ſcripſit: faciliusq. credo teſtem huius ſermonis, quam auctorem eſſe mentitum. Fratrem meum cauſam dicit eſſe diſcordiæ, hominem, qui quieſcit in monaſterii cellula, & clericatum non honorem interpretatur, ſed onus. Cumq. nos uſque ad præſentem diem ficta pacis oſtenſione lactauerit, occidentalium ſacerdotum commouit aures, dicens eum adoleſcentulum & pene puerum in parochia ſua Bethlehem presbyterum conſtitutum. Si hoc uerum eſt, cuncti Palæſtini epiſcopi non ignorant. Monaſterium enim ſancti papæ Epiphanii nomine uetus dictum, in quo frater meus ordinatus eſt presbyter, in Eleuteropolitano territorio, & non in Helienſi ſitum eſt. Porro ætas eius, & beatitudini tuæ nota eſt; & cum ad triginta annorum ſparia iam peruenerit, puto eam in hoc non eſſe reprehendendam, quæ iuxta myſterium aſſumpti hominis in Chriſto perfecta eſt. Recordetur legis antiquæ, & poſt uigintiquinque annos a Leuitica tribu eligi in ſacerdorium peruidebit. Aut, ſi in hoc teſtimonio ſolo Hebraicam ſequitur ueritatem, nouerit triginta annotum fieri ſacerdotem. Ac, ne forſitan dicat, Vetera tranſierunt, & facta ſunt omnia noua, audiat cum Timotheo: Adoleſcentiam tuam nemo contemnat. Certe ipſe, quando epiſcopus ordinatus eſt, non multum ab ea, in qua nunc frater meus eſt, diſtabat ætate. Vel, ſi hoc in epiſcopis licet, in presbyteris non licet, ne per antiphraſim a ſuo nomine diſcrepare uideantut; cur ipſe aut eius, aut minoris ætatis, &, quod his amplius eſt, miniſtrum alterius eccleſiæ ordinauit presbyterum? Quod ſi non poteſt pacem habere cum fratre, niſi cum ſubdito & ordinationis ſuæ epiſcopo renunciante: oſtendit ſe non tam pacem cupere, quam ſub pacis occaſione uindictam; nec aliter quietis & pacis ocio eſſe contentum, niſi integrum habeat quod minatur. Etiam ſi ipſe eum ordinaſſet, & ſic ſecreti amator quieſcere uellet; nequidquam exerceret. Quod ſi Eccleſiam ſcinderet, nihil ei deberet præter honorem cunctis ſacerdotibus debitum. Hucuſque apologia eius, immo categoria, & laciniosus contra nos ſermo protractus eſt. Cui ego quidem

Philem.1

Num.8

1.Tim.4

in epiſtola breulter prǽteriensq. reſpondi, ut ex his, quæ dixi, intelligat quid tacnerim; & nouerit nos homines eſſe, rationale animal, & prudentiam ſuam poſſe intelligere, nec ita obtuſi cordis, ut, inſtar brutorum animalium, uerborum tantum ſonum & non ſententias audiamus. Nunc autem quæſo te, ut ueniam tribuas dolori meo: et, ſi ſuperbum eſt reſpondiſſe, multo ſit ſuperbius accuſaſſe. quamqnam ita reſponderim, ut ſilentium porius meum indicauerim, quam ſermonem. Quid procul pacem quærunt, & uolunt eam nobis ab aliis imperari? Sint pacifici, & illico pax ſequetur. Cur nomine ſanctiiudinis tuæ contra nos pro terrore abutuntur; cum epiſtola tua pacem & manſuetudinem ſonet, illorum uerba duritiem comminentur? Denique quam pacificas & ad concordiam pertinentes per Iſidorum presbyterum litteras nobis miſeris, hinc probamus, quod illas, quæ pacem falſo iactāt, reddere noluerit. Eligant itaque quod uolūt. Aut boni ſumus, aut mali. ſi boni, dimittant quieſcere; ſi mali, quid malorum expetunt ſocietatem? Quantum ualeat humilitas, experimento didicit. Qui nunc diſſuit, quæ ſuo conſilio olim diſiuncta ſociauit, probat ſe nunc ad alterius uoluntatem, tunc copulata diſcerpere. Nuper nobis poſtulauit, & impetrauit exilinm: atque utinam implere potuiſſet: ut, ſicut illi uoluntas impntatur pro opere, ita & nos non ſolum uoluntate, ſed & effectu coronam haberemns exilii. Fundendo ſanguinem, & patiendo magis, quam faciendo contumelias, Chriſti fundata eſt Eccleſia. Perſecutionibus creuit, martyriis coronata eſt. Aut, ſi iſti ſoli, iuxta quod legimus, amant rigorem, & non nouernnt perſecutionem ſuſtinere, ſed facere: ſunt & hic Iudæi; ſunt uariorum dogmatum hæretici, & maxime impuriſſimi Manichæi: cur eorum ne uerbo quidem quempiam audent lædere, nos ſolos expellere cupiunt? nos ſoli, qui Eccleſiæ communicamus, Eccleſiam ſcindere dicimur? Oro te, nonne æqua eſt iſta poſtulatio, ut aut illos nobiſcum expellant, aut nos cum illis teneant? Niſi quod in eo magis honorant, quos ſaltem exilio ab hæreticis ſeparant. Monachus, pro dolor, monachis & minatur, & impetrat exilium: & hoc monachus, apoſtolicam cathedram habere ſe iactans. Non nonit terrori natio iſta ſuccumbere, & impendenti gladio magis ceruices, quam manus ſubitcit. Quis enim monachorum, exul patriæ, non exul eſt mundi? Quid opus eſt auctoritate publica, & reſcripti impendiis, & toto orbe diſcurſibns? Tangat ſaltem digitulo, & ultro exibimus. Do
Pſal.23 mini eſt terra, & plenitudo eius. Chriſtus loco non tenetnr incluſus. Præterea quod ſcribit nos pergere tecum Romam, & Eccleſiæ communicare ei, a qua uidemnr communione ſeparati: non neceſſe eſt ire tam longe: & hic in Palæſtina eodem modo ei iungimur. Et, ne hoc, quod procul ſit, in uiculo Bethlehem presbyteris eius, quantum in nobis eſt, communione ſociamur. Ex quo perſpicuum eſt, dolorem proprium cauſam Eccleſiæ non putandum; nec ſtomachum unius hominis, immo per illum aliorum, generali Eccleſiæ uocabulo nuncupandum. Quapropter, quod in principio epiſtolæ dixi, etiam nunc repeto, nos uelle pacem Chriſti, optare concordiam; & te rogare, ut illos moneas, pacem non extorquere, ſed uelle. Sit præteritarum noſtrarum contumeliarum dolore contentus. ueterata uulnera, ſaltem noua obliteret caritate. Sit talis, qualis ante fuit, quando nos ſuo arbitrio diligebat. Verba ei de alieno ſtomacho non fluant. Faciat quod uult, & non quod uelle compellitur. Aut, quaſi pontifex, cunctis æqualiter imperet; aut, quaſi imitator Apoſtoli,
1.Cor.9 uniuerſorum ſaluti ex æquo ſeruiat. Si talem ſe præbuerit, ultro præbemus manus, extendimus brachia, amicos & parentes habeat: & ſentiat in Chriſto, ſicut omnibus ſanctis, ita &
1.Cor.13 ſibi nos eſſe ſubiectos. Caritas patiens eſt, caritas benigna eſt, caritas non æmulatur, non inflatur, omnia ſuſtinet, omnia credit. Cunctarum uirtutum mater eſt caritas, & quaſi ſpar
Eccls.4 tum triplex Apoſtoli ſententia roboratur dicentis, Fides, Spes, Caritas. Credimus, ſperamus; atque ita per Fidem, & Spem dilectionis uinculo copulamur. Iccirco enim & nos patrias noſtras dimiſimus, ut quieti abſque ullis ſimultatibus in agris & in ſolitudine uiueremus: ut pontifices Chriſti, qui tamen rectam fidem prædicant, non dominorum metu, ſed patrum honore ueneremur; ut deferamus epiſcopis ut epiſcopis; & non, ſub nomine alterius, aliis, quibus nolumus, ſeruire cogamur. Non ſumus tam inflati cordis, ut ignore-
Matth.10 mus, quid debeatur ſacerdotibus Chriſti. qui enim eos recipit, non tam eos recipit, quam illum, cuius epiſcopi ſunt. Sed contenti ſint honore ſuo: Patres ſe ſciant eſſe, non Dominos, maxime apud eos, qui, ſpretis ambitionibus ſæculi, nihil quieti & otio præferunt. Tribuat autem orationibus tuis Chriſtus Deus omnipotens, ut pacis non ficto nomine, ſed
Gal.5 uero & fideli amore ſociemur: ne mordentes inuicem, conſumamur ab inuicem.

ARGV-

ARGVMENTVM.

PRAEFATIONEM ſuam in librum περὶ ἀρχῶν Origenis, quem uerterat, Ruffinus ita accommodat, ut Origenem, ueluti ab aſcriptis erroribus expurgatum, tanquam ſcilicet catholicum cunctis legendum obtrudat, & Hieronymum, quæ res diſſidium inter eos peperit, Origeniſtam eſſe mundo oſtendat.

PRAEFATIO RVFFINI
in libros περὶ ἀρχῶν Origenis.

EPISTOLA LXIII.

SCIO quamplurimos fratrum, ſcientiæ ſcripturarum deſiderio prouocatos, po-
poſciſſe ab aliquantis eruditis uiris, & Græcarum litterarum peritis, ut Orige-
nem Romanum facerent, & Latinis auribus eum donarent. in quo etiam frater
& collega noſter, ab epiſcopo Damaſo deprecatus, cum homilias duas de Can
tico canticorum in Latinum tranſtuliſſet ex Græco, ita in illo opere ornate magnificeq. præ
fatus eſt, ut cuiuis legendi Origenem, & auidiſſime perquirendi deſiderium commoueret,
dicens illius animæ conuenire quod dictum eſt: Introduxit me rex in cubiculum ſuum: aſſe Cant. 1
rens eum, quod, cum in ceteris libris omnes uincat, in Canticis canticorũ etiam ipſe ſe ui-
cerit. Pollicetur ſane in ipſa præfatione, ſe & ipſos in Cantico canticorũ libros, & alios quã-
plurimos Origenis Romanis auribus largiturum. Sed ille, ut uideo, in ſtylo proprio placẽs,
rem maioris gloriæ ſequitur, ut pater uerbi ſit potius, quam interpres. Nos ergo rem ab illo
quidem cœptam ſequimur, & probatam; ſed non æquis eloquentiæ uiribus, tanti uiri orna
re poſſumus dicta. unde uereor, ne uitio meo id accidat; ut is uir, quem ille alterum poſt
apoſtolos Eccleſiæ doctorem ſcientiæ ac ſapientiæ merito comprobauit, inopia ſermonis no
ſtri longe eſſe inferior uideatur. Quod ego ſæpe conſiderans reticebam, nec deprecantibus
me frequenter in hoc opus fratribus annuebam. Sed tua uis, fideliſſime frater Macari, tanta
eſt, cui obſiſtere ne imperitia quidem poteſt: propter quod ne te ultra tam grauem paterer
exactorem, etiam contra propoſitum meum ceſſi; ea tamen lege, atque ordine, ut, quan-
tum fieri poteſt, interpretando ſequar regulam præceſſorum, et eius præcipue uiri, cuius
ſuperius fecimus mentionem: qui cum ultra ſeptuaginta libellos Origenis, quos Homiliti-
cos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apoſtolum ſcriptis tranſtuliſſet in Latinum; in
quibus cum aliquanta offendicula inueniantur in Græco; ita elimauit omnia interpretando
atque purgauit, ut nihil in illis, quod a fide noſtra diſcrepet, Latinus lector inueniat. Hunc
ergo etiam nos, licet non eloquentiæ uiribus, diſciplinæ tamen regulis, inquantum poſſu-
mus, ſequimur, obſeruantes ſcilicet, ne ea, quæ in libris Origenis a ſe ipſo diſcrepantia in
ueniuntur, atque contraria, proferamus. cuius diuerſitatis cauſam plenius tibi in Apologe
tico, quem Pamphilus pro libris ipſius Origenis ſcripſit, edidimus, breuiſſimo libello ſu-
peraddito: in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis corruptos eſſe in quamplurimis
ab hæreticis & maleuolis libros eius oſtendimus; & iſtos præcipue, quos nunc exigis ut in-
terpreter, id eſt περὶ ἀρχῶν; quod uel de principiis, uel de principatibus dici poteſt, qui ſunt
reuera alias & obſcuriſſimi, & difficillimi. de rebus enim ibi talibus diſputat, in quibus phi
loſophi omni ſua ætate conſumpta nihil inuenire potuerunt. Hic uero noſter, quantum po-
tuit, id egit, ut creatoris fidem & creatarum rerum rationem, quam illi ad impietatem tra-
xerunt, ad pietatem ipſe cõuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contra id inueni-
mus, quod ab eo ceteris locis fideliter, pie de Trinitate fuerat definitum; ueluti adultera-
tum hoc & alienum, aut prætermiſimus, aut ſecundum eam regulam protulimus, quam ab
ipſo frequenter inuenimus affirmatam. Si qua ſane, uelut peritis iam & ſcientibus loquens,
dum breuiter tranſire uult, obſcurius protulit; nos, ut manifeſtior fieret locus, ea, quæ de
ipſa re in aliis eius libris apertius legeramus, adiecimus, explanationi ſtudentes; nihil tamẽ
noſtrum diximus; ſed, licet in aliis locis, dicta ſua tamen ſibi reddidimus. Hoc autem iccir
co in præfatione commonui; ne forte calumniatores iterum ſe criminandi putarent inueniſ
ſe materiam. Sed uiderint ipſi, quid peruerſi & contentioſi homines agant. Nobis interim
tantus labor, ſi tamen orantibus uobis Deus annuerit, iccirco ſuſceptus eſt, non ut calu-
mnioſorum ora (quod fieri non poteſt, licet forte etiam hoc Deus faciet) clauderemus, ſed

ut proficere ad ſcientiam rerum uolentibus, materiam præberemus. Illud ſane omnem, qui
hos libros uel deſcripturus eſt, uel lecturus, in cõſpectu Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti
conteſtor, atque conuenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacramen-
Matth. 25 tum, per illum, qui præparatus eſt diabolo & angelis ſuis, æternum ignem, ſi non illum lo
Eſa. 66 cum æterna hæreditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorum non
extinguetur, & uermis eorum non morietur; ne quis addat aliquid huic ſcripturæ, ne auſe
rat, ne inſerat, ne immutet; ſed conferat cum exemplaribus, unde ſcripſerit, & emendet
ad litteram, & diſtinguat; & inemendatum uel nõ diſtinctum codicem non habeat; ne ſen
ſuum difficultas, ſi diſtinctus codex non ſit, maiores obſcuritates legentibus ge[illegible]ret.

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, & Oceanus, D. Hieronymi amici, uidentes ex ea præfatione Ruffini, & multorum rumore, Hieronymum uti Origeniſtam habitum, rogant ut a ſuſpicionibus ſe purget, & ſe minime Origenis errores ſequi oſtendens, liber περὶ ἀρχῶν, a Ruffino uerſus, qualis in Græco ſit, & qui ſint in eo errores, clare ediſſerat.

PAMMACHIVS ET OCEANVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXIIII.

SANCTVS aliquis ex fratribus ſchedulas ad nos cuiuſdam detulit, quæ Origenis uolumen, quod περὶ ἀρχῶν inſcribitur, in latinum ſermonem uerſum tenerent. & quoniam in his multa ſunt, quæ tenuitatem noſtri ingenii permouent, quæq. minus catholice dicta exiſtimamus; ſuſpicamur etiam ad excuſationem auctoris multa de libris eius eſſe ſubtracta, quæ apertam impietatem eiuſdem monſtrare potuiſſent; quæſumus præſtantiam tuam, ut & hoc ſpecialiter non tam nobis, quam uniuerſis, qui in urbe habitant, profuturum opus digneris impendere: ut ſupradictum librum Origenis, quemadmodum a ſupradicto auctore editum eſt, ad fidem tuo ſermone manifeſtes, & quæ a defenſore eius interpollata ſunt, prodas: et quæ etiam in his ſchedulis, quas ad ſanctitatem tuam direximus, uel contra catholicam regulam, uel imperite edita ſunt, redarguas, atque conuincas. ſane ſubtiliter in præfatione operis ſui, tacito nomine tuæ ſanctitatis, expreſſit, quod a te promiſſum opus ipſe compleuerit; illud oblique agens, etiam te ſimili ratione ſentire. purga ergo ſuſpiciones hominum, & conuince criminantem, ne, ſi diſſimulaueris, conſentire uidearis.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS præmiſſæ epiſtolæ, quo animo legerit, & laudarit Origenem, exponit, uti ſacrarum ſcilicet litterarum interpretem, non autem uti dogmatiſten. æmulorum calumnias reiicit, & ſuſpiciones hominum diluit, & ut uere appareat, ſe Origenis errores non ſequi, illos dilucide prodit, & Ruffini uerſionem, defenſionemque, quam pro Origene, ſub nomine Pamphili martyris, emiſerat, coarguit.

HIERONYMVS PAMMACHIO ET OCEANO.

EPISTOLA LXV.

SCHEDVLAE, quas miſiſtis, honorifica me affecere contumelia, ſic ingenium prædicantes, ut fidei tollerent ueritatem. et quia eadem & Alexandriæ, & Romæ audieram, & in toto pene orbe boni homines ſuper meo nomine iactare conſueuerunt; & tantum me diligunt, ut ſine me hæretici eſſe non poſ-
ſint: omittam perſonas, rebus tantum & criminibus reſpondebo. neque enim cauſæ pro
deſt, maledicentibus remaledicere, & aduerſarios talione mordere, cui præcipitur malum
1. Theſſ. 5 pro malo non reddere, ſed uincere in bono malum, ſaturari opprobriis, & alteram uerbe-
Matth. 5 ranti præbere maxillam. Obiiciunt mihi, quare Origenem aliquando laudauerim. Ni fal-
lor, duo loca ſunt, in quibus eum laudaui, præfatiuncula ad Damaſum in Homilias Cantici canticorum, & prologus in librum Hebraicorum nominum. Quid ibi de dogmatibus

Eccleſiæ

Eccleſiæ dicitur? quid de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto? quid de carnis reſurrectione? quid de animæ ſtatu, atque ſubſtantia? ſimplex interpretatio, atque doctrina, ſimplici uoce laudata eſt. nihil ibi de fide, nihil de dogmatibus comprehenſum eſt. moralis tantum tractatur locus; & allegoriæ nubilum ſerena expoſitione diſcutitur. laudaui interpretem, non dogmatiſten; ingenium, non fidem; philoſophum, non apoſtolum. Quod ſi uolunt ſuper Origene meum ſcire iudicium: legant in Eccleſiaſten commentarios: replicent in epiſtolam ad Epheſios tria uolumina: & intelligent me ſemper eius dogmatibus contraiſſe. Quæ enim ſtultitia eſt, ſic alicuius laudare doctrinam, ut ſequaris & blaſphemiam? Et beatus Cyprianus Tertulliano magiſtro utitur, ut eius ſcripta probant; cumq. eruditi & ardentis uiri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamq. non ſequitur. Fortiſſimos libros contra Porphyrium ſcribit Apollinarius. Eccleſiaſticam pulchre Euſebius hiſtoriam texuit. alter eorum dimidiatam Chriſti introduxit œconomiam, alter impietatis Arii apertiſſimus propugnator eſt. Væ, inquit Eſaias, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, & qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Nec bonis aduerſariorum, ſi honeſtum quid habuerint, detrahendum eſt; nec amicorum laudanda ſunt uitia; & unumquodque non perſonarum, ſed rerum pondere iudicandum eſt. Mordetur & Lucilius, quod incompoſito currat pede: & tamen ſales eius leposq. laudantur. Dum eſſem iuuenis, miro diſcendi ferebar ardore, nec, iuxta quorundam præſumptionem, ipſe me docui. Apollinarium Laodicenum audiui Antiochiæ frequenter, & colui: & cum me in ſanctis ſcripturis erudiret, numquam illius contentioſum ſuper ſenſu dogma ſuſcepi. Iam canis ſpargebatur caput, & magiſtrum potius, quam diſcipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum; in multis ei gratias ago: quod neſciui, didici: quod ſciebam, illo docente non perdidi. Putabant me homines finem feciſſe diſcendi: ueni rurſum Hieroſolymam & Bethlehem; quo labore, quo pretio Barrabanum nocturnum habui præceptorem? timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. horum omnium frequenter in opuſculis meis facio mentionem. Certe Apollinarii & Didymi inter ſe dogma contrarium eſt. rapiat me ergo utraque turma diuerſum altrinſecus, quia magiſtrum utrumque confiteor. Si expedit odiſſe homines, & gentem aliquam deteſtari; miro odio auerſor circumciſos. uſque hodie enim perſequuntur dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in ſynagogis ſatanæ. Obiiciat mihi quiſpiam, cur hominem Iudæum habuerim præceptorem. Et audet quidam proferre litteras meas ad Didymum, quaſi ad magiſtrum. Grande crimen diſcipuli, ſi hominem eruditum & ſenem magiſtrum dixerim. Et tamen uolo inſpicere ipſam epiſtolam, quæ tanto tempore in calumniam reſeruata eſt. nihil præter honorẽ & ſalutationem continet. Inepta ſunt hæc, & friuola: arguite potius, ubi hæreſim defenderim, ubi prauum Origenis dogma laudauerim. In lectione Eſaiæ, in qua duo Seraphin clamantia deſcribuntur: illo interpretante Filium & Spiritum ſanctum, nonne ego deteſtandam expoſitionem in duo teſtamẽta mutaui? Habetur liber in manibus, ante uiginti annos editus. Tot opuſcula mea, & maxime cõmentarii, iuxta opportunitatẽ locorum gentilem ſectam lacerant. Quod autem opponũt, cõgregaſſe me libros illius ſuper cunctos homines: utinam omnium tractatorum haberem uolumina; ut tarditatẽ ingenii, lectionis diligentia compenſarem. Congregaui libros eius, fateor: et ideo errores non ſequor, quia ſcio uniuerſa, quæ ſcripſit. Credite experto: quaſi Chriſtianus Chriſtianis loquor. Venenata ſunt illius dogmata, aliena a ſcripturis ſãctis, uim ſcripturis facientia. Legi, inquam, legi Origenẽ: et, ſi in legendo crimen eſt, fateor: & noſtrum marſupium Alexandrinæ cartæ euacuarunt. Si mihi creditis, Origeniſtes numquam fui. ſi non creditis, nunc eſſe ceſſaui. Quod ſi nec ſic adducimini ad fidem: compelliſtis me, ad defenſionem mei, contra amaſium ueſtrum ſcribere: ut, ſi non creditis neganti, credatis ſaltẽ accuſanti. Sed libentius mihi erranti creditur, quã correcto. nec mirum: putant enim me ſuum eſſe συμμύστην, & propter animales & luteos nolle palam dogmata cõfiteri, ipſorum enim decretum eſt, non facile margaritas ante porcos eſſe mittendas, nec dandum ſanctum canibus, & cum Dauid dicere: Abſcondi in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi. Et in alio loco ſuper iuſto: Qui loquitur, inquit, ueritatem cum proximo ſuo, ideſt, cum his, qui domeſtici fidei ſunt. Ex quo nolunt intelligi, nos, qui necdum initiati ſumus, debere audire mẽdacium; ne paruuli, atque lactẽtes, ſolidioris cibi edulio ſuffocemur. Quod autẽ periuriorum atque mendacij inter ſe orgiis fœderentur: ſextus Stromateon liber, in quo ex Platonis ſententia noſtrum dogma componit, planiſſime docet. Quid igitur faciam? negem me eiuſdẽ dogmatis eſſe? non credent. iurem? ridebunt, & dicent: domi nobis iſta naſcuntur. Faciam, quod ſolum cauẽt, ut ſacra eorum atque myſteria in publicum proferam, & omnis

Eſa. 5 — Ioan. 3 — Eſa. 6 — Matth. 7 — Pſal. 118 — Pſal. 14

prudentia corũ, quæ nos ſimplices ludunt, in propatulo ſit; &, qui negãti uoci non credunt, credãt ſaltem arguenti ſtylo. hoc enim uel maxime cauent, ne quãdo cõtra auctorem ſuum eorum ſcripta teneantur. Facile dicunt cum iuramento, quod poſtea alio ſoluant periurio. At ſubſcriptionem tergiuerſantur, quæruntq. ſuffugia. Alius, non poſſum, inquit, damnare, quod nemo damnauit. Alius: nihil ſuper hoc a patribus ſtatutum eſt: ut, dum totius orbis prouocatur auctoritas, ſubſcribendi neceſſitas differatur. Quidam conſtantius, quo modo, inquit, damnabimus, quos ſynodus Nicena non tetigit? quæ enim damnauit Arium, damnaſſet utique & Origenẽ, ſi illius dogmata reprobaſſet. Scilicet uno medicamine omnes ſimul morbos debere curari. Et iccirco Spiritus ſãncti neganda maieſtas eſt, quia in illa ſynodo ſuper ſubſtantia eius ſilentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quæſtio fuit; de Filio, non de Spiritu ſancto. Confeſſi ſunt, quod negabatur; tacuerunt, de quo nemo quærebat. Quamquam latenter Origenem, fontem Arii, percuſſerunt. damnantes enim eos, qui Filium de Patris negant eſſe ſubſtantia, illum pariter Ariumq. damnauerunt. alioquĩ hoc argumento nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphryges, nec Manichæus damnari debent: quia ſynodus Nicena eos non nominat; quos certe ante ſynodum fuiſſe; non dubium eſt. Quod ſi quando urgeri cœperint; & aut ſubſcribendum eis fuerit, aut exeundum de Eccleſia: miras ſtrophas uideas. ſic uerba temperant, ſic ordinem uertunt, & ambigua quæque concinnant; ut & noſtram, & aduerſariorum confeſſionem teneant; ut aliter hæreticus, aliter catholicus audiat: quaſi nõ eodem ſpiritu & Apollo Delphicus, atque Loxias oracula fuderit Crœſo & Pyrro diuerſis temporibus, ſed pari illudens ſtropha. Exẽpli cauſa pauca ſubiiciam. Credimus, inquiunt, reſurrectionem futuram corporum. Hoc ſi bene dicatur, pura confeſſio eſt. ſed quia corpora ſunt cæleſtia, & terreſtria; & aer iſte, & aura tenuis, iuxta naturam ſuam corpora nominantur: corpus ponunt, non carnem; ut orthodoxus corpus audiens, carnem putet, hæreticus ſpiritum recognoſcat. Hæc eſt eorum prima decipula: quæ ſi deprehenſa fuerit, inſtruunt alios dolos, & innocentiam ſimulant, & malitioſos nos uocant, &, quaſi ſimpliciter credentes, aiunt: Credimus reſurrectionem carnis. Hoc uero cum dixerint, uulgus indoctum putat ſibi ſufficere, maxime quia id ipſum & in ſymbolo creditur. Interroges ultra: circuli ſtrepitus commouetur, fautores clamitant: Audiſti reſurrectionem carnis; quid quæris amplius? Et, in peruerſum ſtudiis commutatis, nos ſycophantæ, illi ſimplices appellantur. Quod ſi obduraueris frontem, & urgere cœperis; carnem digitis tenens, an ipſam dicant reſurrecturam, quæ cernitur, quæ tangitur, quæ incedit, & loquitur: primo rident, deinde annuunt. Dicentibusq. nobis, utrum capillos, & dentes, pectus, & uentrem, manus, & pedes, ceteroſq. artus ex integro reſurrectio exhibeat: tunc uero riſu ſe tenere non poſſunt, cachinnoq. ora ſoluentes, tonſores nobis neceſſarios, & placentas, & medicos, ac ſutores ingerunt. Vltroq. interrogant, utrum credamus & genitalia utriuſque ſexus reſurgere, noſtras genas hirtas, feminarum leues fore, & habitudinem corporis pro maris ac feminæ diſtinctione diuerſam. quod ſi dederimus; ſtatim expetunt uuluam, & coitum, & cetera, quæ in uentre ſunt, & ſub uentre. Singula membra negant; & corpus, quod conſtat ex membris, dicunt non reſurgere. Non eſt huius temporis, contra dogma peruerſum, rhetoricum iactare ſermonem. Non mihi diues Ciceronis lingua ſufficiat; non feruens Demoſthenis oratio animi mei poſſit implere feruorem; ſi uelim hæreticorum fraudulentias prodere, qui, uerbo tenus reſurrectionem fatentes, animo negant. ſolent enim mulierculæ eorum mammas tenere, uentri applaudere, lumbos, & femora, & putres attrectare axillas, & dicere: quid nobis prodeſt reſurrectio, ſi fragile corpus reſurget? et, futuræ angelorum ſimiles, habebimus & naturam? Dedignantur uidelicet cum carne & oſſibus reſurgere, cum quibus reſurrexit & Chriſtus. Sed fac me erraſſe in adoleſcentia, & philoſophorum, ideſt, gentilium ſtudiis eruditum, in principio fidei dogmata ignoraſſe Chriſtiana; & hoc putaſſe in apoſtolis, quod in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram. Cur paruuli in Chriſto, atque lactentis errorem ſequimini? cur ab eo impietatem diſcitis, qui necdum pietatem nouerat? Secunda poſt naufragium tabula eſt, culpam ſimpliciter confiteri. Imitati eſtis errantem, imitamini & correctum. Errauimus iuuenes, emendemur ſenes. Iungamus gemitus, lacrymas copulemus, ploremus, & conuertamur ad Dominum, qui fecit nos: non expectemus diaboli pænitentiam. Vana eſt illa præſumptio, & in gehennæ trahens profundum: hic aut quæritur uita, aut amittitur. Si Origenem numquam ſecutus ſum, fruſtra infamare me quæritis. ſi diſcipulus eius fui, imitamini pænitentem. Credidiſtis confitenti, credite & neganti. Si iſta, ut ais, inquit, noueras; cur eum laudaſti in opuſculis tuis? Et hodie laudarem, niſi uos eius laudaretis errores.

es, non mihi diſpliceret ingenium, niſi quibuſdam eius placeret impietas. Et Apoſtolus 1.Theſſ.5
præcipit: Omnia legentes, quæ bona ſunt retinentes. Lactantius in libris ſuis, & maxime
in epiſtolis ad Demetrianum, Spiritus ſancti omnino negat ſubſtantiam: & errore Iudaico
dicit eum uel ad Patrem referri, uel ad Filium, & ſanctificationē utriuſque perſonæ ſub eius
nomine demonſtrari. Quis mihi interdicere poteſt, ne legam Inſtitutionum eius libros,
quibus contra gentes ſcripſit fortiſſime, quia ſuperior ſententia deteſtanda eſt? Apollina-
rius contra Porphyrium egregia ſcripſit uolumina. probo laborem uiri, licet fatuum in ple-
riſque dogma contemnam. Confitemini & uos in quibuſdam errare Origenem, & nō ultra
non faciam. Dicite eum male ſenſiſſe de Filio, peius de Spiritu ſancto; animarum de cælo
ruinas impie protuliſſe; reſurrectionem carnis uerbo tantum confiteri, ceterum aſſertione
deſtruere; & poſt multa ſæcula, atque unam omnium reſtitutionem, id ipſum fore Gabrie-
lem, quod diabolum; Paulum, quod Caipham; uirgines, quod proſtibulas. Cum hæc re-
ieceritis, & quaſi cenſoria uirgula ſeparaueritis a fide Eccleſiæ; tuto legam cetera; nec uene-
na iam timebo, cum antidotum præbibero. non mihi nocebit, ſi dixero: Origenes, cum
in ceteris libris omnes uicerit, in Cantico canticorum ipſe ſe uicit. nec formidabo ſenten-
tiam, qua illum doctorem Eccleſiarum quondam adoleſcentulus nominaui: niſi forte accu-
ſare debui, cuius rogatus opuſcula transferebam, & dicere in prologo: Hic, cuius interpre-
tor libros, hæreticus eſt. caue lector, ne legas: fuge uiperam. aut, ſi legere uolueris, ſcito a
malis hominibus & hæreticis corrupta eſſe, quæ tranſtuli. quamquam timere non debeas:
ego enim omnia, quæ uitiata fuerant, correxi. Hoc eſt aliis uerbis dicere: ego, qui interpre-
tor, catholicus ſum; hic, quem interpretor, hæreticus eſt. Denique & uos ſatis ſimpliciter,
& ingenue, & non malitioſe, parui ſcilicet pendentes præcepta rhetorica, & præſtigias ora-
torum, dum libros eius περὶ ἀρχῶν hæreticos confitemini, & in alios crimen transferre uul-
tis, iniecistis legentibus ſcrupulum, ut totam auctoris uitam diſcuterent, & ex ceteris li-
bris eius coniecturam præſentis facerent quæſtionis. Ego callidus, qui emendaui, ſilens
quod uolui, & diſſimulans crimina, non feci inuidiam criminoſo. Aiunt & medici, gran-
des morbos non eſſe curandos, ſed dimittendos naturæ, ne medela languorem exaſperet.
Centum quinquaginta anni prope ſunt, ex quo Origenes mortuus eſt Tyri. quis Latino-
rum auſus eſt umquam transferre libros eius de reſurrectione, περὶ ἀρχῶν, στρωματεῖς & τό-
μους? quis per infame opus ſe ipſum uoluit infamari? nec diſertiores ſumus Hilario, nec fi-
deliores Victorino, qui eius tractatus nō ut interpretes, ſed ut auctores proprii operis tranſ-
tulerunt. Nuper ſanctus Ambroſius ſic Hexaemeron illius compilauit, ut magis Hippolyti
ſententias Baſiliiq. ſequeretur. Ego ipſe, cuius æmulatores eſſe uos dicitis, &, ad ceteros
talpæ, caprearum in me oculos poſſidetis, ſi malo animo fuiſſem erga Origenem, interpre-
tatus eſſem hos ipſos, quos ſupra dixi, libros, ut mala eius etiam Latinis nota facerem. ſed
numquam feci, & multis rogantibus acquieſcere nolui. non enim conſueui eorum inſulta-
re erroribus, quorum miror ingenia. ipſe, ſi adhuc uiueret, Origenes iraſceretur uobis fau-
toribus ſuis, & cum Iacob diceret, Odioſum me feciſtis in mundo. Vult aliquis laudare Gen.34
Origenem? laudet ut laudo. magnus uir ab infantia, & uere martyris filius: Alexandriæ
eccleſiaſticam ſcholam tenuit, ſuccedens eruditiſſimo uiro Clementi presbytero. uolupta-
tes intantum fugit, ut zelo Dei, ſed tamen non ſecundum ſcientiam, ferro truncaret ge-
nitalia. calcauit auaritiam: ſcripturas memoriter tenuit; et in ſtudio explanationis earum,
diebus deſudauit ac noctibus. Mille & eo amplius tractatus in Eccleſia locutus eſt: edidit
innumerabiles præterea commentarios, quos ipſe appellat τόμους, & quos nunc præte-
reo, ne uidear operum eius indicem texere. quis noſtrum tanta poteſt legere, quanta il-
le conſcripſit? quis ardentem in ſcripturis animum non miretur? Quod ſi quis Iudas ze-
lotes oppoſuerit nobis errores eius, audiat libere: Interdum magnus dormitat Homerus:
Verum operi longo fas eſt obrepere ſomnum. Non imitemur eius uitia, cuius uirtutes non
poſſumus ſequi. Errauerunt in fide alij tam Græci, quam Latini: quorum non neceſſe eſt
proferre nomina, ne uideamur eum non ſui merito, ſed aliorum errore defendere. Hoc
non eſt, inquies, excuſare Origenem, ſed accuſare ceteros. Pulchre, ſi eum erraſſe non di-
cerem, ſi in fidei prauitate ſaltem apoſtolum Paulum uel angelum de cælo audiendum cre- Gal.1
derem. nunc uero, cum ſimpliciter errorem eius fatear, ſic legam ut ceteros, quia ſic erra-
uit ut ceteri. Sed dicas: ſi multorum communis eſt error, cur ſolum perſequimini? Quia
uos ſolum laudatis ut apoſtolum. Tolle amoris ὑπερβολὴν, & nos tollimus odii magnitudi-
nem. Ceterorum uitia de libris ſuis ad hoc tantum excerpitis, ut huius defendatis errorem:
Origenem ſic fertis in cælum, ut nihil eum erraſſe dicatis. Quiſquis es aſſertor nouorum
dogmatum,

Rom.1 dogmatum, quæſo te, ut parcas Romanis auribus; parcas fidei, quæ Apoſtoli uoce laudata
eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod ante neſciuimus? cur profers
in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina
mundus Chriſtianus fuit. illam ſenex tenebo fidẽ, in qua puer natus ſum. Peluſiotas nos ap
pellant, & luteos animalesq. & carneos, quod non recipiamus ea, quæ ſpiritus ſunt. illi
Gal.4 ſcilicet Hieroſolymitæ, quorum mater in cælo eſt. Non contemno carnem, in qua Chri-
ſtus natus eſt, & reſurrexit: non deſpicio lutum, quod excoctum in teſtam puriſſimam, re
gnat in cælo. et tamen miror, cur carni detrahentes uiuant carnaliter, & inimicam ſuam fo
Luc.6 ueant, & nutriant delicate. niſi forte implere uolunt ſcripturam dicentem: Amate inimi-
Matth.5 cos ueſtros: benefacite iis, qui perſequuntur uos. Amo carnem caſtam, uirginem, ieiunan
tem: amo carnis non opera, ſed ſubſtantiam: amo carnem, quæ iudicandam ſe eſſe nouit
amo illam, quæ pro Chriſto in martyrio cæditur, laniatur, exuritur. Illud uero, quod aſſe
runt, a quibuſdam hæreticis & maleuolis hominibus libros eius eſſe uiolatos, quam ine-
ptum ſit, hinc probari poteſt. Quis prudentior, doctior, eloquentior Euſebio, & Didy-
mo, aſſertoribus Origenis, inueniri poteſt? quorum alter ſex uoluminibus τῆς ἀπολογίας ita
eum, ut ſe, ſenſiſſe confirmat: alter ſic eius errores nititur excuſare, ut tamen illius eſſe fa-
teatur; non ſcriptum negans, ſed ſenſum ſcribentis ediſſerens. Aliud eſt, ſi, quæ ab hære-
ticis addita ſunt, Didymus quaſi bene dicta defendat. Solus inuentus eſt Origenes, cuius
ſcripta in toto orbe falſarentur, &, quaſi ad Mithridatis litteras, omnis ueritas uno die de uo
luminibus illius raderetur. Si unus uiolatus eſt liber; num uniuerſa eius opera, quæ diuer-
ſis & locis & temporibus edidit, ſimul corrumpi potuerunt? Ipſe Origenes in epiſtola, quã
ſcribit ad Fabianum, Romanæ urbis epiſcopum, pænitentiam agit, cur talia ſcripſerit; &
cauſæ temeritatis in Ambroſium refert; quod ſecreto edita in publicum protulerit: & quid
adhuc ἀπολογιῶν, aliena eſſe, quæ diſplicent? Porro, quod Pamphilum proferunt lauda-
torem eius, gratias illis ago meo nomine, quod dignum me putauerunt, quem cum martyre
calumniarentur. Si enim ab inimicis Origenis libros eius dicitis eſſe uiolatos, ut infamaren
tur: quare mihi non liceat dicere, ab amicis eius & ſectatoribus compoſitum eſſe ſub nomi-
ne Pamphili uolumen, quod illum teſtimonio martyris ab infamia uindicaret? Ecce nos
emendatis in Origenis libris, quod ille non ſcripſit: & miramini, ſi edat aliquis librum, quẽ
ille non edidit? Vos in edito opere poteſtis coargui: ille, qui nihil aliud edidit, facilius pa
tet calumniæ. Date quodlibet aliud opus Pamphili, nuſquam reperietis. hoc unum eſt.
unde igitur ſciam, quod Pamphili ſit? uidelicet ſtylus & ſaliua docere me poterit. Numquã
credam, quod doctus uir primos ingenii ſui fructus quæſtionibus & infamiæ dedicarit: &
ipſum nomen apologetici oſtendit accuſationem: non enim defenditur, niſi quod in crimi
ne eſt. Vnum nunc proferam, cui contradicere uel ſtulti ſit, uel impudentis. Sexti libri Eu
ſebii ſuper Origenis defenſione principium uſque ad mille ferme uerſus liber iſte, qui Pam-
phili dicitur, continet. Et in reliquis ſcriptor eiuſdem operis profert teſtimonia, quibus niti
tur approbare Origenem fuiſſe catholicum. Euſebius & Pamphilus tantam inter ſe ha buere
concordiam, ut unius animæ homines putes, & ab uno alter nomen acceperit. quo modo
igitur inter ſe diſſentire potuerunt, ut Euſebius in toto opere ſuo Origenem Ariani probet
dogmatis, & Pamphilus Nicenæ ſynodi, quæ fuit poſtea, defenſorem? Ex quo oſtenditur,
uel Didymi, uel cuiuslibet alterius eſſe opuſculum, qui, ſexti libri capite detruncato, cete
ra membra ſociarit. Sed concedamus ex ſuperfluo, ut Pamphili ſit, ſed necdum martyris. an
te enim ſcripſit, quam martyrium perpeteretur. Et quo modo, inquies, martyrio dignus
fuit? Scilicet ut martyrio deleret errorem, ut unam culpam ſanguinis ſui effuſione purga-
ret. Quanti in toto orbe martyres, antequam cæderentur, uariis ſubiacuere peccatis? Defen
damus ergo peccata: quia qui poſtea martyres, prius peccatores fuerunt. Hæc, fratres
amantiſſimi, ad epiſtolam neſtram celeri ſermone dictaui, uincens propoſitum, ut contra
eum ſcriberem, cuius ingenium ante laudaueram, malens exiſtimatione periclitari, quam
fide. hoc mihi præſtiterunt amici mei, ut, ſi tacuero, reus, ſi reſpondero, inimicus iudicer.
dura utraque condicio: ſed e duobus eligam, quod leuius eſt. ſimultas redintegrari poteſt,
blaſphemia ueniam non meretur. Quid autem laboris in libris transferendis περὶ ἀρχῶν ſuſti
nuerim, ueſtro iudicio derelinquo: dum, & mutare quippiam de Græco, non eſt uerten-
tis, ſed euertentis; & eadem ad uerbum exprimere, nequaquam eius, qui ſeruare uelit elo
quii uenuſtatem.

ARGV-

ARGVMENTVM.

RESPONDENS Ruffino, ait reconciliatam amicitiam a ſe nullo modo fuiſſe læſam, ſed obiectũ tantum ſibi crimen diluendum. Deinde cum obliquis, figuratisq. Ruffini laudibus in ſuſpicionem hæreſum Originis traheretur, admonet ne ſe poſt hac ſimuli extollat præconio; & de quibuſdam ſuis rebus certiorem reddit.

HIERONYMVS RVFFINO.

EPISTOLA LXVI.

DIV TE Romæ moratum, ſermo proprius indicauit. nec dubito ſpiritalium parentum ad patriam reuocatum deſiderio, quem matris luctus ire prohibebat; ne magis coram doleres, quod abſens uix ferre poteras. Quod quereris, ſtomacho ſuo unumquemque ſeruire, & noſtro non acquieſcere iudicio: conſcientiæ noſtræ teſtis eſt Dominus, poſt reconciliatas amicitias nullum interceſſiſſe rancorem, quo quempiam læderemus: quin potius cum omni cautione prouidimus, ne ſaltem caſus in maleuolentiam uerteretur. Sed quid poſſumus facere, ſi unuſquiſque iuſte putat ſe facere, quod facit? & uidetur ſibi remorderi potius, quam mordere? Vera amicitia, quod ſentit, diſſimulare non debet. Præfatiuncula librorum περὶ ἀρχῶν ad me miſſa eſt, quam ex ſtylo intellexi tuam eſſe. in qua oblique, immo aperte ego petor. qua mente ſit ſcripta, tu uideris: qua intelligatur, & ſtultis patet. Poteram & ego, qui ſæpiſſime figuratas controuerſias declamaui, aliquid de uetere artificio repetere, & tuo te more laudare: ſed abſit a me, ut, quod reprehendo in te, imiter: quin potius ita ſententiam temperaui, ut & obiectum crimen effugerem, & amicum, quantum in me eſt, nec læſus læderem. Sed obſecro te, ut, ſi deinceps aliquem ſequi uolueris, tuo tantum iudicio ſis contentus. aut enim bona ſunt, quæ appetimus, aut mala: ſi bona, non indigent alterius auxilio: ſi mala, peccantium multitudo non parit errori patrocinium. Hæc apud te amice potius expoſtulare uolui, quam laceſſitus publice deſæuire; ut animaduertas me reconciliatas amicitias pure colere, & non, iuxta Plautinam ſententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera. Frater meus Paulinianus necdum de patria reuerſus eſt; & puto, quod eum Aquileiæ apud ſanctum Papam Chromatium uideris. Sanctum quoque presbyterum Ruffinum ob quandam cauſam per Romam Mediolanum miſimus; & orauimus, ut noſtro animo & obſequio nos uideret. Ceterisq. amicis eadem ſignificauimus; ne mordentes inuicem, conſumamur ab inuicem. Gal.5
Iam tuæ moderationis eſt, & tuorum, nullam occaſionem impatientibus dare; ne non omnes ſimiles mei inuenias, qui poſſint figuratis laudibus delectari.

ARGVMENTVM.

CVM Ruffinus, rurſum recrudeſcente inimicitiæ uulnere, multa in D. Hieronymũ inuectus ſcripſerit, & inter cetera in ſuſpicionem Origenis errorum inuoluere illum tentauerit, uir ſanctus ex amicorum litteris certior de his factus, excitato nunc ſtomacho, ac flaua prodeunte bile, omnes eius calumnias refellit, & modo clypeo, modo gladio utens, ita ſemet tuetur, ut aduerſarium, nihil illi parcens, omnino proſternat, ac necet. Opus autem omne in tres libros partitum eſt. primo crimina ſibi a Ruffino obiecta diluit: altero Ruffini inuectiuam, ſub Apologiæ nomine Anaſtaſio Papa miſſam, confutat. Tertio, & ultimo Ruffini litteris, ad ſe ueluti excuſatorias miſſis, reſpondet.

AD PAMMACHIVM ET MARCELLINVM

Apologia Hieronymi aduerſum Ruffinum.

ET ueſtris, & multorum litteris didici, obiici mihi in ſchola tyrannica, lingua canum meorum ex inimicis ab ipſo, cur περὶ ἀρχῶν libros in Latinum uerterim. Pſal.67
O impudentiam ſingularem: accuſant medicum quod uenena prodiderit, ut ſcilicet φάρμακον δηλητήριον ſuum non innocentiæ merito, ſed criminis communione tueantur: quaſi culpam numerus peccantium minuat, & in perſonis, non in rebus ſit accuſatio. Scribuntur contra me libri, ingeruntur omnibus audiendi, & tamen non eduntur, ut ſimplicium corda percutiant, & mihi facultatem pro me auferant reſpondendi. Nouum malitiæ genus, accuſare, quod prodi timeas; ſcribere, quod occultes. Si ſunt uera,

quæ ſcripſit, cur publicum timuit? ſi falſa, cur ſcripſit? Olim pueri legimus, Intemperantis eſſe arbitror, ſcribere quidquam, quod occultari uelis. Rogo, quis eſt iſte dolor? quid æſtuant? quid inſaniunt? quod præconem repuli figuratum? quod nolui me ſubdolo ore laudari? quod ſub amici nomine, inimici inſidias deprehendi? Frater & collega in præfatiuncula uocor, & ſatis aperte exponuntur crimina mea, quid ſcripſerim, quibus in cælum Origenem laudibus leuauerim. Bono animo feciſſe ſe dicit. Et quo modo nunc eadem inimicus obiicit, quæ tunc amicus laudauerat? Voluerat me in interpretatione quaſi præuium ſequi, & auctoritatem operi ſuo ex noſtris opuſculis mutuari. Suffecerat ſemel dixiſſe, quod ſcripſeram: quid neceſſe fuit eadem rurſus iterare, & frequenter ingerere, &, quaſi nemo ſibi laudanti crederet, ipſa dicta replicare? Non eſt tam ſolicita de audientium fide, ſimplex & pura laudatio. Quid metuit, ne illi ſine teſtimoniis dictorum meorum in meis laudibus non credatur? Videtis nos intelligere prudentiam eius, & prædicationis diaſyrticæ ſtrophis in ſcholis ſæpe luſiſſe? Simplicitatem obtendere non poteſt, in quo artifex deprehenditur malitia. Semel, aut, ut multum, bis erraſſe, ſit caſus: cur prudenter errat, & crebro, & ſic per totum texit errorem, ut mihi non liceat negare quod laudat? Prudentis fuerat, & amici, poſt reconciliatam ſimultatem etiam leues ſuſpiciones fugere; ne, quod fortuito feciſſet, conſulto facere putaretur. unde & Tullius in commentariis cauſarum pro T. Gabinio, Ego, inquit, cum omnes amicitias tuendas ſemper putaui ſumma religione, & fide, tum eas maxime, quæ eſſent ex inimicitiis reuocatæ in gratiam: propterea quod integris amicitiis officium prætermiſſum, imprudentiæ, uel, ut grauius interpretemur, negligentiæ excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum, ſed uiolatũ putatur, nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet. Flaccus quoque in epiſtola, quam ſcribit ad Florum, Male, ait, ſarta gratia nequidquam coit, & reſcinditur. Quid mihi nũc prodeſt, quod ſimpliciter erraſſe ſe iurat? Ecce obiiciuntur mihi laudes eius, & crimini datur ſimpliciſſimi amici non ſimplex nec pura laudatio. Si auctoritatem ſuo operi præſtruebat, uolens quos ſequeretur oſtendere: habuit in promptu Hilarium confeſſorem, qui quadraginta ferme millia uerſuum Origenis in Iob & pſalmos tranſtulit: habuit Ambroſium, cuius pene omnes libri huius ſermonibus pleni ſunt: & martyrem Victorinum, qui ſimplicitatem ſuam in eo probat, dum nulli molitur inſidias. de his omnibus tacet, &, quaſi columnis Eccleſiæ prætermiſſis, me ſolum publicat, & nihili hominem per angulos conſectatur. Niſi forte eadem ſimplicitate, qua amicum neſcius accuſauit, illos ignoraſſe ſe iuret. Et quis ei credet, uiro eruditiſſimo, & qui tantam habeat ſcientiam ſcriptorum ueterum, maxime Græcorum, ut, dum peregrina ſectatur, pene ſua amiſerit; quod recentiſſimæ memoriæ uiros & Latinos neſciat? Ex quo apparet, non tam me ab eo laudatum, quam illos non accuſatos: ut, ſiue laus illa eſt, ut ſtultis perſuadere conatur; ſiue accuſatio, ut ego ex uulneris mei dolore ſentio; nec in laude haberem æqualium gloriam, nec in uituperatione ſolatium. Teneo epiſtolas ueſtras, quibus accuſatum me ſcribitis eſſe; & hortamini, ut reſpondeam criminanti; ne, ſi tacuerim, uidear crimen agnoſcere. Ad quas reſpondi, fateor: & quamuis læſus ſic amicitiæ iura ſeruaui, ut me ſine accuſantis accuſatione defenderem; &, quod unus Romæ amicus obiecerat, a multis in toto orbe inimicis dicerem iactitatum; ut non uiderer homini, ſed criminibus reſpondere. Aliud eſt, ſi pro iure amicitiæ accuſatus tacere debui, & lutatam ab eo faciem, atque, ut ita dicam, hæretico fœtore conſperſam, ne ſimplici quidem aqua diluere; ne ille mihi feciſſe putaretur iniuriam. Hæc uox nec hominis eſt, nec ad hominem, aperte amicum petere, crimina eius ſub perſona laudatoris exponere; & illi ne hoc quidem liberum derelinqui, ut ſe catholicum probet, & laudationem hæretici, quæ illi obiicitur, non de aſſenſu hæreſeos, ſed de ingenii extitiſſe admiratione reſpondeat. Placuerat ei, ſiue, ut ipſe uult uideri, compulſus erat in Latinam linguam uertere, quod nolebat. quid neceſſe fuit, me latentem, & tantis maris atque terrarum diuiſum ſpatiis, inſerere quæſtioni? opponere inuidiæ plurimorum? ut plus mihi laudando noceret, quam ſibi prodeſſet exemplo? Nunc quoque, quia renui laudatorem, & uerſo ſtylo docui me non eſſe, quod meus neceſſarius prædicauit, dicitur furere, & tres contra me libros uenuſtate Attica texuiſſe, eadem accuſans, quæ ante laudauerat, & obiiciens mihi in translatione Origenis nefaria dogmata, de quo in præfatiuncula laudationis ſuæ dixerat: Sequar regulam præceſſorum, & eius præcipue uiri, cuius ſuperius fecimus mentionem: qui cum ultra ſeptuaginta libellos Origenis, quos Homiliticos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apoſtolum ſcriptis tranſtuliſſet in Latinum: in quibus cum aliquanta offendicula inueniantur in Græco, ita elimauit omnia interpretando, atque purgauit, ut nihil in illis,

illis, quod a fide noſtra diſcrepet, Latinus lector inueniat. hunc ergo etiam nos, licet non eloquentiæ uitibus, diſciplinæ tamen regulis, inquantum poſſumus, ſequimur. Certe hæc illius uerba ſunt, negare non poteſt. Ipſa ſtyli elegantia, & ſermo compoſitus, quodq. his maius eſt, ſimplicitas Chriſtiana, auctoris ſui characterem probant. Aliud eſt, ſi iſta Euſebius deprauauit, & accuſator Origenis meiq. ſtudioſus in uno eodemq. opere & illum, & me uel erraſſe, uel bene ſenſiſſe teſtatus eſt. Non poteſt me nunc inimicus hæreticum dicere, quem a fide ſua dudum nõ diſcrepare præfatus eſt. Simulq. & hoc ab eo quæro, quid ſibi uelit ſermo moderatus & dubius? Nihil, inquit, in illis, quod a fide noſtra diſcrepet, Latinus lector inueniet. Fidem ſuam quam uocat? eam ne, qua Romana pollet Eccleſia? an illam, quæ in Origenis uoluminibus continetur? ſi Romanam reſponderit; ergo catholici ſumus, qui nihil de Origenis errore tranſtulimus. ſin autem Origenis blaſphemia, fides illius eſt: dum mihi inconſtantiæ crimen impingit, ſe hæreticum probat. ſiue bene credit laudator meus, confeſſione ſua me aſſumit in ſocium; ſiue male, oſtendit me ideo ante laudatum, quia participem ſui putabat erroris. Sed aduerſus illos libros, qui per angulos garriunt, & furtiua accuſatione me mordent, cum editi fuerint, & de tenebris ad lucem proceſſerint, atque ad nos uel ſtudio fratrum, uel temeritate æmulorum potuerint peruenire, reſpondere conabor. neque enim magnopere formidandi ſunt, quos metuit auctor ſuus prodere, & tantum confœderatis legendos eſſe decreuit. Tunc aut agnoſcam crimina, aut diluam; aut in accuſatorem, quæ ſunt obiecta, retorquebo; & oſtendam, quod hucuſque ſilentium modeſtiæ fuerit, non malæ conſcientiæ. Interim apud tacitum lectoris iudicium purgatum me eſſe uolui, & grauiſſimum inter amicos crimen refellere; ne prior læſiſſe uidear, qui & uulneratus nequaquam contra perſecutorem tela direxi, ſed meo tantum uulneri admoui manum. quem obſecro, ut abſque præiudicio perſonarum culpam in eum referat, qui laceſſiuit. Nec læſiſſe contentus, quaſi aduerſus elinguem, ſemperq. taciturum, tres elucubrauit libros: et ἀντιθέσεις Marcionis de meis opuſculis fabricatus eſt. Geſtit animus & illius repente doctrinam, & meam inſperatam uecordiam cognoſcere. Fortaſſe breui tempore didicit, quod nos docere debeat, &, quod illum ſcire nullus putabat, ſubitum eloquẽtiæ flumen oſtendet. Sic pater ille Deus faciat, ſic magnus Ieſus, Incipiat conferre manum. Quamuis librauerit accuſationis ſuæ haſtas, & totis aduerſum nos uiribus intorſerit: credimus in Deo ſaluatore, quod ſcuto circumdabit nos ueritas eius, & cum Pſalmiſta cantare poterimus: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Et, ſi conſtiterint aduerſum me Pſal. 90. 63 26
caſtra, non timebit cor meum. Si ſteterit aduerſum me prœlium, in hoc ego ſperabo. Sed hæc alias: nunc ad id reuertamur, quod cœperamns. Obiiciunt mihi ſectatores eius, cerealiaq. arma expediunt feſſi rerum, quare περὶ ἀρχῶν libros Origenis, noxios, & eccleſiaſticæ fidei repugnantes, in Latinum ſermonem uerterim. Ad quos breuis & ſuccincta reſponſio eſt: Tuæ me, frater Pammachi, & tuorum litteræ compulerunt, dicentes, illos ab alio fraudulenter eſſe tranſlatos, & interpollata nonnulla, & uel addita, uel mutata. Ac, ne parum epiſtolis haberem fidem, miſiſtis exemplaria eiuſdem tranſlationis, cum præfatiuncula laudatrice mea. Quæ cum legiſſem, contuliſſemq. cum Græco, illico animaduerti, quæ Origenes de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto impie dixerat, et quæ Romanæ aures ferre non poterant, in meliorem partem ab interprete commutata: cetera autem dogmata, de angelorum ruina, de animarum lapſu, de reſurrectionis præſtigiis, de mundo uel mundis Epicuri, de reſtitutione omnium in æqualem ſtatum, & multo his deteriora, quæ longum eſſet retexere, uel ita uertiſſe, ut in Græco inuenerat, uel de commentariolis Didymi, qui Origenis apertiſſimus propugnator eſt, exaggerata & firmiora poſuiſſe: ut, qui in trinitate catholicum legerat, in aliis hæreticum non caueret. Alius forſitan, qui non eſſet amicus eius, diceret: Aut totum muta, quod malum eſt; aut totum prode, quod optimum putas. Si propter ſimplices noxia quæque detruncas, & ea, quæ ab hæreticis addita ſimulas, in peregrinum non uis transferre ſermonem; cæde quidquid eſt noxium. ſin autem ueritatis fidem in tranſlatione conſeruas; cur alia mutas, & alia dimittis intacta? Quamquam aperta confeſſio eſt, in eodem prologo emendaſſe te praua, & optima reliquiſſe. ex quo non interpretis libertate, ſed ſcriptoris auctoritate teneberis, ſi quid in iis, quæ uertiſti, hæreticum comprobetur, & manifeſti criminis arguetis, iccirco te ueneni calicem circumlinere melle uoluiſſe, ut ſimulata dulcedo uirus peſſimum tegeret. Hæc & multa his duriora inimicus diceret; & te non ut interpretem mali operis, ſed ut adſtipulatorem in ius Eccleſiæ traheret. Ego autem, memet tantum defendiſſe contentus, in libris περὶ ἀρχῶν ſimpliciter, quod in Græco habebatur, expreſſi; non ut crederet lector iis, quæ interpretabar, ſed ne crederet illis,

ret illis, quæ tu ante tranſtuleras. Duplex in opere meo utilitas fuit, dum & hæreticus auctor proditur, & non uerus interpres arguitur. Ac, ne quis me putaret iis conſentire, quæ uerteram; interpretationis neceſſitatem præfatione muniui, & docui, quibus lector non deberet credere. Prior translatio laudem auctoris continet; ſecunda uituperationem. illa lectorem prouocat ad credendum, iſta ad non credendum, mouet. ibi & ego inuitus laudatot aſſumor; hic intantum non laudo, quem transfero, ut cogar accuſare laudantem. Eadem res non eadem mente perfecta eſt: immo unum iter diuerſos exitus habuit. Abſtulit quæ erant, dicens ab hæreticis deprauata: & addidit quæ non erant, aſſerens ab eodem in locis aliis diſputata: quod niſi ipſa loca monſtrauerit, unde tranſtuliſſe ſe dicit, probare non poterit. Mihi ſtudio fuit nihil mutare de uero. ad hoc enim interpretabar, ut mala interpretata conuincerem. Putatis me interpretem? Proditor ſui, prodidi hæreticum, ut Eccleſiam ab hæreſi uindicarem. Cur Origenem in quibuſdam ante landauerim, prælatus huic operi oſtendit liber. Nunc ſola interpretationis meæ cauſa redditur, quæ cum pietatis habeat uoluntatem, non debeo impietatis argui, prodens impium, quod quaſi pium eccleſiis tradebatur. Septuaginta libros eius, ut meus neceſſarius criminatur, in Latinum uerteram, & multa de tomis. Numquam de opere meo fuit quæſtio, numquam Roma commora eſt. Quid neceſſe erat Latinis auribus tradere, quod deteſtatur & Græcia? quod orbis accuſat? Ego per tot annos tam multa conuertens numquam ſcandalo fui: tu ad primum & ſolum opus, ignotus prius, temeritate factus es nobilis. Docet ipſa præfatio, & Pamphili martyris librum pro defenſione Origenis a te eſſe translatum. Et hoc agis totis uiribus, ut, cuius fidem martyr probat, Eccleſia non refutet. Sex libros, nt ante iam dixi, Euſebius, Cæſarienſis epiſcopus, Arianæ quondam ſignifer factionis, pro Origene ſcripſit, latiſſimum & elaboratum opus: & multis teſtimoniis approbauit, Origenem iuxta ſe catholicum, ideſt, iuxta nos Arianum eſſe. Horum tu primum librum uertis ſub nomine martyris. Et miramur, ſi me, homunculum parui pretii, Origenis laudatorem uellis, cum martyri calumniam feceris? Paucisq. teſtimoniis de Filio Dei & Spiritu ſancto commutatis, quæ ſciebas diſplicitura Romanis, cetera uſque ad finem integra dimiſiſti; hoc idem faciens in apologia quaſi Pamphili, quod & in Origenis περὶ ἀρχῶν translatione feciſti. Si iſte Pamphili liber eſt de ſex libris; quis erit primus Euſebii? In ipſo uolumine, quod tu Pamphili ſimulas, ſequentium librorum facta mentio eſt. In ſecundo quoque & reliquis dicit Euſebius, quid in primo libro ante iam dixerat, & quod eadem repetere non debeat. Si totum opus Pamphili eſt, cur reliquos libros non transfers? ſi alterius, cur nomen immutas? Taces: ipſæ res loquuntur: uidelicet ut crederent martyri, qui Arianorum principem deteſtaturi erant. Quid tibi animi fuiſſe dicam, amice ſimpliciſſime? te ne potuiſſe hæretici hominis libro martyris nomen imponere? Et ignoras te ſub auctoritate teſtis Chriſti, Origenis facere defenſores? Pro eruditione, qua polles, & inclytus συντάκτης in occidente laudaris, ita ut κορυφαῖον te omnes tuæ partis nominent, non reor te ignoraſſe Euſebij σύνταγμα, & Pamphilum martyrem nihil omnino operis condidiſſe. ipſe enim Euſebius, amator & præco & contubernalis Pamphili, tres libros ſcripſit elegantiſſimos, uitam Pamphili continentes: in quibus cum cetera miris laudibus prædicaret, humilitatemq. eius ferret in cælum, etiam hoc in tertio libro addidit. Quis ſtudioſorum amicus non fuit Pamphili? Si quos uidebat ad uictum neceſſariis indigere, præbebat large quæ poterat. Scripturas quoque ſanctas non ad legendum tantum, ſed & ad habendum tribuebat promptiſſime, nec ſolum uiris, ſed & feminis, quas uidiſſet lectioni deditas. unde & multos codices præparabat, ut, cum neceſſitas popoſciſſet, uolentibus largiretur. Et ipſe quidem proprij operis nihil omnino ſcripſit, exceptis epiſtolis, quas ad amicos forte mittebat; intantum ſe humilitate deiecerat: ueterum autem tractatus ſcriptorum legebat ſtudioſiſſime, & in eorum meditatione iugiter uerſabatur. Defenſor Origenis, & laudatot Pampbili, dicit Pamphilum nihil omnino ſcripſiſſe, nec proprii quidquam condidiſſe ſermonis. Et hoc dicit, iam Pamphilo martyrio coronato: ne habeas ſuffugium, poſt editos ab Euſebio libros hoc Pamphilum ſcripſiſſe. Quid facies? Eo libro, quem ſub nomine martyris edidiſti, uulneratæ ſunt conſcientiæ plurimorum. Non ualet apud eos ſuper Origenis damnatione epiſcopornm auctoritas, quem putant a martyre prædicatum. Quid facient epiſtolæ Theophili epiſcopi? quid Papæ Anaſtaſij, in toto orbe hæreticum perſequentes, cum liber tuus, ſub nomine Pamphili editus, pugnet contra epiſtolas eorum, & epiſcopali nomini teſtimonium martyris opponatur? Quod feciſti in libris περὶ ἀρχῶν, hoc facito & in iſto uolumine ψευδεπιγράφῳ. Audi conſilium amici: nõ te pæniteat artis tuæ: uel dicito tuum non eſſe, uel ab Euſebio presbytero deprauatum. Vnde

probari

Probari tibi poterit, quod a te tranſlatum eſt? Non manus tua tenetur: non tantæ es eloquentiæ, ut nullus te poſſit imitari. Aut certe, ſi res ad probationem uenerit, & impudentiam frontis oppreſſerint teſtimonia plurimorum; palinodiam Steſicori more cantato. Melius eſt pænitere facti tui, quam & martyrem in calumniâ, & deceptos in errore perſiſtere. Nec erubeſcas de commutatione ſententiæ: non es tantæ auctoritatis, & famæ, ut erraſſe te pudeat. Imitare me, quem plurimum amas, ſine quo nec uiuere, nec mori potes: & mecum clama, quæ ego laudatus a te in defenſione mei locutus ſum. Euſebius, Cæſarienſis epiſcopus, cuius ſupra memini, in ſexto libro τῆς ἀπολογίας Origenis hoc idem obiicit Methodio epiſcopo, & martyri, quod tu in meis laudibus criminaris; & dicit: Quo modo auſus eſt Methodius nunc contra Origenem ſcribere, qui hæc & hæc de Origenis locutus eſt dogmatibus? Non eſt huius loci, pro martyre loqui: neque enim omnia in locis omnibus diſſerenda ſunt: nunc tetigiſſe ſufficiat, hoc ab Ariano homine obiici clariſſimo & eloquentiſſimo martyri, quod tu in me & amicus laudas, & offenſus accuſas. Habes occaſionem & de præſenti loco, ſi uelis, mihi calumniam ſtruere; cur nunc & Euſebio detraham, quem in alio loco ante laudaui. Alterum quidem nomen Euſebii, ſed eadem, quæ ſuper Origenis uocabulo, eſt calumnia. Laudaui Euſebium in eccleſiaſtica hiſtoria, in digeſtione temporum, in deſcriptione ſanctæ terræ: & hæc ipſa opuſcula in Latinum uertens, meæ linguæ hominibus dedi: nunc ex eo Arianus ſum, quia Euſebius, qui hos libros condidit, Arianus eſt? Si auſus fueris me hæreticum dicere; memento præfatiunculæ περὶ ἀρχῶν, in qua fidei tuæ me eſſe teſtaris: ſimulq. obſecro, ut amicum quondam tuum expoſtulantem patienter audias. Contra alios digladiaris: aut facis calumniam, aut pateris. quos accuſas, & a quibus accuſaris, ordinis tui ſunt: recte, an perperam, uos uideritis. mihi etiam uera accuſatio contra fratrem diſplicet: nec reprehendo alios; ſed dico, quid ipſe non facerem. Tantis ſpatiis terrarum ſeparatus quid peccaui in te? quid commerui? an quia Origeniſten me non eſſe reſpondi? numquid defenſio mea accuſatio tua eſt? et tu ſi non es Origeniſtes, uel non fuiſti; credo iuranti: ſi fuiſti, ſuſcipio pænitentem. quid doles, ſi id ſum, quod eſſe te dicis? An quia περὶ ἀρχῶν Origenis libros poſt te transferre auſus ſum, & interpretatio mea ſuggillatio putatur operis tui? Quid poteram facere? miſſa mihi eſt laudatio tua, ideſt, accuſatio mea. tam fortiter me prolixeq. laudaueras, ut, ſi tuis laudibus acquieuiſſem, omnes hæreticum me putarent. Vide, quid Romanæ ad me epiſtolæ clauſula teneat: purga ſuſpiciones hominum, & conuince criminantem; ne, ſi diſſimulaueris, conſentire uidearis. Tali conſtrictus articulo, interpretaturus eoſdem libros, auſculta, quid ſcripſerim. Hoc mihi præſtiterunt amici mei, (non dixi, amicus meus; ne te uiderer arguere) ut, ſi tacuero, reus, ſi reſpondero, inimicus iudicer. dura utraque condicio: ſed e duobus eligam, quod leuius eſt. Simultas redintegrari poteſt: blaſphemia ueniam non meretur. Animaduertis inuito mihi & repugnanti hoc onus impoſitum; & futuram ex huiuſcemodi opere ſimultatem, neceſſitatis excuſatione curatam. Si interpretatus eſſes libros περὶ ἀρχῶν abſque meo nomine; recte querereris, in reprehenſionem tuam a me poſtea eſſe tranſlatos. nunc autem iniuſte doles, in eo opere a me tibi eſſe reſponſum, in quo a te laudando accuſatus ſum. quam enim tu laudem uocas, omnes accuſationem intelligunt.

Conſtet apud te, quod accuſaueris: non indignaberis, quod reſponderim. Eſto: tu bono animo ſcripſeris; & homo innocens, & amicus fidiſſimus, de cuius numquam egreſſum eſt ore mendacium, me neſcius uulneraris: quid ad me, qui percuſſus ſum? num iccirco curari non debeo, quia tu me bono animo uulnerasti? Confoſſus iaceo: ſtridet uulnus in pectore: candida prius ſanguine membra turpantur: & tu mihi dicis: Noli manum adhibere uulneri, ne ego te uidear uulneraſſe? Quamquam & ipſa tranſlatio magis Origenem, quam te, arguit. tu enim emendaſti, quæ addita ab hæreticis arbitratus es: ego prodidi; quod ab illo ſcriptum Græcia uniuerſa conclamat: quis rectius arbitratus ſit, nec meum, nec tuum iudicium eſt: utriuſque ſcripta cenſoriam lectoris uirgulam ſentiant. Tota illa epiſtola, qua pro me ſatisfacio, contra hæreticos & accuſatores meos dirigitur: quid ad te, qui & orthodoxum & laudatorem meum te eſſe dicis, ſi aſperior ſum in hæreticos, & illorum in publicum ſtrophas profero? lætare inuectione mea; ne, ſi dolueris, hæreticus eſſe uidearis. Quando ſine nomine contra uitia ſcribitur; qui iraſcitur, accuſator ſui eſt. Prudentis hominis fuerat, etiam ſi dolebat, diſſimulare conſcientiam, & cordis nubilum frontis ſerenitate diſcutere. alioqui, ſi, quidquid contra Origenem & ſectatores eius dicitur, in te dictum putas: ergo & epiſtolæ papæ Theophili, & Epiphanii, & aliorum epiſcoporum, quas nuper ipſis iubentibus tranſtuli, te petunt, te lacerant. Imperatorum quoque ſcri-

pta, quæ de Alexandria, & Aegypto Origeniſtas pelli iubent, me ſuggerente dictata ſunt.
Vt Romanæ urbis pontifex miro eos odio deteſtetur, meum conſilium fuit. ut totus orbis
poſt translationem tuam in Origenis odia exarſerit, quem antea ſimpliciter lectitabat,
meus operatus eſt ſtylus. Si tantùm poſſum; miror, cur me non metuas. Ego ille mode-
ratus in epiſtola publica, qui diligenter caui, ne quid in te dictum putares, ſcripſi ad te ſta-
tim breuem epiſtolam, expoſtulans ſuper laudibus tuis: quam, quia Romæ non eras, ami-
ci mei tibi mittere noluerunt, eo quod te dicerent cum ſodalibus tuis indigna nomine Chri
ſtiano de mea conuerſatione iactitare: cuius exemplum huic uolumini ſubdidi; ut ſcias,
quantum dolorem quanta moderatione neceſſitudinis temperaui. Audio præterea, te quæ-
dam de epiſtola mea philoſophice carpere, & hominem rugoſæ frontis, adductiq. ſuperci-
lii, Plautino in me ſale ludere, eo quod Barrabam Iudæum dixerim præceptorem meum.
Nec mirum, ſi pro Bar hanina, ubi eſt aliqua uocabulorum ſimilitudo, ſcripſeris Barra-
bam; cum tantam habeas licentiam nominum immutandorum, ut de Euſebio Pamphi-
lum, de hæretico martyrem feceris. cauendus homo, & mihi maxime declinandus; ne me
repente, dum neſciò, de Hieronymo Sardanapalum nomines. Audi ergo ſapientiæ colu-
men, & norma Catonianæ ſeueritatis. Ego non illum magiſtrum dixi, ſed meum in ſcriptu-
ras ſanctas ſtudium uolui comprobare: ut oſtenderem me ſic legiſſe Origenem, quo modo
& illum audieram. neque enim Hebræas litteras a te diſcere debui. An iniuria tibi facta eſt,
quod pro te Apollinarium, Didymumq. ſectatus ſum? Numquid in illa epiſtola Gregori-
um, uirum eloquentiſſimum, non potui nominare, qui ſui apud Latinos impar eſt, quo
ego magiſtro glorior, & exulto? Sed eos tantum poſui, qui in reprehenſione erant: ut ſimi-
liter me Origenem non ob fidei ueritatem, ſed ob eruditionis meritum legiſſe teſtarer.
Ipſe Origenes, & Clemens, & Euſebius, atque alii complures, quando de ſcripturis aliqua
diſputant, & uolunt approbare quod dicunt, ſic ſolent ſcribere: Referebat mihi Hebræ-
us: &, Audiui ab Hebræo: &, Hebræorum iſta ſententia eſt. Certe etiam Origenes patriar-
chen Huillum, qui temporibus eius fuit, nominat; & triceſimum tomum in Eſaiam, in
Eſa. 29 cuius fine ediſſerit, Væ tibi ciuitas Ariel, quam expugnauit Dauid, illius expoſitione con
cludit; ut, cum aliter prius ſenſiſſe ſe dicat, doctum ab illo, id quod eſt uerius, confitetur.
Octogeſimum quoque nonum pſalmum, qui ſcribitur: Orario Moyſi, hominis Dei: & re-
liquos undecim, qui non habent titulos, ſecundum Huilli expoſitionem, eiuſdem Moyſi
putat: nec dedignatur, Hebræam ſcripturam interpretans, per ſingula loca, quid Hebæris
uideatur, inſerere. Lectis nuper papæ Theophili epiſtolis, in quibus Origenis exponit er
rores, dicitur obturaſſe aures ſuas, & auctorem tâti mali clara coram omnibus uoce damnaſ
ſe; & dixiſſe, uſque ad illud tempus ſe ignoraſſe, quod iam nefaria ſcripſerit. Non recuſo;
nec dico, quod alius diceret forſitan, non potuiſſe eum ignorare, quod interpretatus eſt: cu
ius apologiam ſcriptam ab hæretico ſub nomine martyris edidit; cuius defenſionē etiam pro
prio uolumine profeſſus eſt: aduerſum quod in ſequentibus, ſi dictandi ſpatium fuerit, di
ſputabo. hoc loquor, cui contradicere non poteſt. Si illi licet non intellexiſſe, quod tranſtu
lit: quare mihi non liceat ignoraſſe libros περὶ ἀρχῶν, quos ante nō legi; & eas tantum homi
lias legiſſe, quas tranſtuli; in quibus nihil eſſe mali, ipſius teſtimonium eſt? Sin autem con
tra ſententiam ſuam nunc me in eis arguit, in quibus ante laudauerat; undique ſtrictus tene
bitur. aut enim iccirco me hæreticum hominem laudauit, quia eiuſdem mecum dogmatis
erat: aut nunc fruſtra inimicus accuſat, quem prius ut orthodoxum prædicauit. Sed forſi-
tan tunc errores meos quaſi amicus tacuit; & nunc iratus profert, quod prius celauerat.
Quamquam non mereatur fidem inconſtantia, & profeſſæ inimicitiæ ſuſpicionem habeant
mendacii: tamen audacter conferam gradum, uolens ſcire quid hæreticum ſcripſerim: ut
aut cum illo agam pænitentiam, & Origenis mala ignoraſſe me iurem, ac nunc primum a
Papa Theophilo didiciſſe impietates eius; aut certe doceam, me quidem bene ſenſiſſe, ſed
illum more ſuo non intelligere. Neque enim fieri poteſt, ut in eiſdem ad Epheſios libris,
quos, ut audio, criminatur, & bene & male dixerim; & de eodem fonte dulce amarumq.
proceſſerit: ut qui toto opere damnauerim eos, qui credunt animas ex angelis conditas,
ſubito mei oblitus id defenderem, quod ante damnaui. Stultitiam mihi obiicere non po-
teſt, quem diſertiſſimum, & eloquentiſſimum in ſuis opuſculis prædicauit. alioqui ſtul-
ta uerboſitas, fabulæ potius, & garruli hominis, quam eloquentis putanda eſt. Quid in
illis libris proprie accuſet, ignoro. fama enim ad me criminum eius, non ſcripta uene-
1.Cor.9 runt: & ſtultum eſt, iuxta Apoſtolum, pugnis aerem uerberare. tamen in incertum reſpon-
debo,

debo, donec ad certa perueniam. ἀντίπαλον meum docebo ſenex, quod puer didici, multa
eſſe genera dictionum, &, pro qualitate materiæ, non ſolum ſententias, ſed & ſcriptura-
rum uerba uariari. Chryſippus & Antipater inter ſpineta uerſãtur. Demoſthenes & Aeſchy
nes contra ſe inuicem fulminant. Lyſias & Iſocrates dulciter fluunt. mira in ſingulis diuer-
ſitas, ſed omnes in ſuo perfecti ſunt. Lege ad Herennium Tullii libros, lege rhetoricos
eius: aut, quia illa ſibi dicit inchoata & rudia excidiſſe de manibus, reuolue tria uolumi-
na de Oratore, in quibus introducit eloquentiſſimos illius temporis oratores, Craſſum &
Antonium diſputãtes, & quartum Oratorem, quem iam ſenex ſcribit ad Brutum: tunc intel
liges, aliter cõponi hiſtoriam, aliter orationes, aliter dialogos, aliter epiſtolas, aliter cõmenta
rios. Ego in commentariis ad Epheſios ſic Origenem, & Didymum, & Apollinarium ſecu
tus ſum, qui certe contraria inter ſe habent dogmata, ut fidei meæ non amitterẽ ueritatem.
commentarii quid operis habent? alterius dicta ediſſerunt: quæ obſcure ſcripta ſunt, pla-
no ſermone manifeſtant: multorum ſententias replicant: & dicunt: Hunc locum quidam
ſic ediſſerunt: alii ſic interpretantur: illi ſenſum ſuum & intelligentiam his teſtimoniis, &
hac nituntur ratione firmare: ut prudens lector, cum diuerſas explanationes legerit, & mul
torum uel probanda, uel improbanda didicerit, iudicet quid uerius ſit, &, quaſi bonus tra
pezita, adulterinæ monetæ pecuniam reprobet. Num diuerſæ interpretationis & contra-
riorum inter ſe ſenſuum tenebitur reus, qui in uno opere, quod ediſſerit, expoſitiones
poſuerit plurimorum? Puto quod puer legeris, Aſpri in Virgilium & Salluſtium commen-
tarios, Vulcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentii comœ-
dias præceptoris mei Donati, æque in Virgilium, & aliorum in alios, Plautum uidelicet,
Lucretium, Flaccum, Perſium, atque Lucanum. argue interpretes eorum, quare nõ unam
explanationem ſecuti ſint, &, in eadem re quid uel ſibi, uel aliis uideatur, enumerent.
Prætermito Græcos, quorum tu iactas ſcientiam, &, dum peregrina ſectaris, pene tui ſer-
monis oblitus es: ne, ueteri prouerbio, ſus Mineruam docere uideat, & in ſiluam ligna
portare. Illud miror, quod Ariſtarchus noſtri temporis puerilia iſta neſcieris. Quamquam
tu occupatus in ſenſibus, & ad ſtruendam mihi calumniam cernuus, grammaticorum &
oratorum præcepta contempſeris, paruipendens ὑπέρβατα poſt anfractus reddere, aſperita-
tem euitare conſonantium, hiulcam fugere dictionem. Ridiculum eſt, debilitati & fracti
totius corporis uulnera pauca monſtrare. Non eligo, quod reprehendam: eligat ipſe,
quod uitio careat. Ne illud quidem Socraticum noſſe debuerat: ſcio quod neſcio. Nauem
agere ignarus nauis timet: Abrotanum ægro Non audet, niſi qui didicit, dare. quod me
dicorũ eſt, Promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Scribimus indocti, doctiq. poemata
paſſim. Niſi forte ſe litteras non didiciſſe iurabit: quod nos illi & abſque iuramento perfa-
cile credimus: uel ad Apoſtolum confugiet profitentem: Etſi imperitus ſermone, non ta- 2.Cor.11
men ſcientia. Ille Hebræis litteris eruditus, & ad pedes doctus Gamalielis, quem non eru- Act.22
beſcit, iam apoſtolicæ dignitatis, magiſtrum dicere, Græcam facundiam contemnebat,
uel certe, quod erat humilitatis, diſſimulabat: ut prædicatio eius non in perſuaſione uer-
borum, ſed in ſignorum uirtute conſiſteret: ſpernens alienas opes, qui in ſuis diues erat:
quamquam ad imperitum & per ſingulas inſtar tui ſententias corruentem, numquam pro
tribunali ſedens Feſtus diceret: Inſanis Paule, inſanis: multæ te litteræ ad inſaniam conuer Act.26
tunt. Tu, qui in Latinis muſſitas, & teſtudineo gradu moueris potius, quam incedis, uel
Græce debes ſcribere, ut apud homines Græci ſermonis ignaros aliena ſcire uidearis; uel,
ſi Latina tentaueris, ante audire grammaticum, ferulæ manum ſubtrahere, & inter par-
uulos ἀθλιογέρων, artem loquendi diſcere. Quamuis Crœſos quis ſpiret, & Darios: lit-
teræ marſupium non ſequuntur: ſudoris comites ſunt, & laboris, ſociæ ieiuniorum, non
ſaturitatis, continentiæ, non luxuriæ. Demoſthenes plus olei, quam uini, expendiſſe di-
citur, & omnes opifices nocturnis ſemper uigiliis præueniſſe. Quod ille in una littera fecit
exprimenda, ut a cane rho diſceret: tu in me criminaris, quare homo ab homine Hebræas
litteras didicerim. Inde eſt, quod quidam inerudite ſapientes remanent, dum nolunt diſce
re quod ignorant. nec Horatium audiunt commonentem: Cur neſcire pudens praue,
quam diſcere malo? Loquitur & ſapientia, quam ſub nomine Salomonis legimus: In ma- Sap.1
liuolam animam numquam intrabit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.
Spiritus enim ſanctus eruditionis fugiet dolum, & recedet a cogitationibus ſtultis. Aliud
eſt, ſi, uulgi lectione contenti, doctorum aures deſpiciunt, & contemnunt illud elogium,
quo procax imperitia denotatur: Non tu in triuiis indocte ſolebas, Stridenti miſerum ſti-
pula diſperdere carmen? quaſi non cirrhatorum turba, Mileſiorum in ſcholis figmenta de-

cantet; & teſtamentum suis, Beſſorum cachinno membra concutiat, atque inter ſcurrarum
epulas nugæ iſtiuſmodi frequententur. Quotidie in plateis fictus hariolus ſtultorum nares
uerberat, &, obtorto ſcorpione, dentes mordentium quatit: & miramur, ſi imperitorum
libri lectorem inueniant? Indignantur, quare Origeniſtas ſcripſerim inter ſe orgiis menda-
ciorum fœderari. Nominaui librum, in quo hoc ſcriptum legerim, ideſt, ſextum Stroma-
teon Origenis: in quo Platonis ſententiæ noſtrum dogma componens, ita loquitur Plato
in tertio de republica libro: Veritas quoque ſectanda magnopere eſt. Si enim, ut paulo an-
te rectiſſime dicebamus, Deo indecens, & inutile mendacium eſt hominibus quandoque
utile, ut utanrur eo quaſi condimento atque medicamine: nulli dubium eſt, quin huiuſmo
di licentia medicis danda ſit, & ab imprudentibus remouenda. Vera, inquit, aſſeris: ergo
principes urbium, ſi quibus & aliis hoc cooceditur, oportet aliquando mentiri uel contra
hoſtes, uel pro patria, & ciuibus. ab aliis uero, qui uti mendacio neſciunt, auferendum
Eph.4 eſt omne mendacium. Origenes. Et nos igitur illius præcepti memores: Loquimini uerita
tem unuſquiſque cum proximo ſuo: non debemus dicere, quis eſt proximus meus? ſed con
ſiderare, quo modo philoſophus caute dixerit: Deo indecens & inutile eſſe mendacium, ho
minibus interdum utile: & quod ne pro diſpenſatione quidem putandus ſit Deus aliquan
do mentiri. Sin autem commodum audientis exegerit: uerbis loquitur ambiguis, & per
ænigmata, quæ uult, profert: ut & ueritatis apud eum dignitas cõſeruetur; &, quod noxium
eſſe poterat, ſi nudum proferretur in uulgus, quodam tectum uelamine proferatur. Homo
autem, cui incumbit neceſſitas mentiendi, diligenter attendat, ut ſic utatur interdum mẽ-
dacio, quo modo condimento, atque medicamioe; ut ſeruet menſuram eius; ne exce-
Iud. 11 dat terminos, quibus uſa eſt Iudith contra Holofernem, & uicit eum prudenti ſimulatione
Heſter 2 uerborum. Imitetur Heſter, quæ Artaxerſis ſententiam diu tacita gentis ueritate correxit:
Gen.27 et io primis patriarcham Iacob, quem legimus benedictioues patris artifici impetraſſe men
dacio. Ex quo perſpicuum eſt, quod, niſi ita mentiti fuerimus, ut magnum nobis ex hoc
aliquod quæratur bonum, iudicandi ſimus quaſi inimici eius, qui ait: Ego ſum ueritas.
Hæc Origenes ſcripſit, oegare non poſſumus; ſcripſit in iis libris, quos ad perfectos & ad di
ſcipulos loquebatur; docetq. magiſtris mentiendum, diſcipulos autem non debere menti-
ri. Qui ergo bene mentitur, & abſque ulla uerecundia, quidquid in buccam uenerit, con
fingit in fratres; magiſtrum ſe optimum probat. Illud quoque carpere dicitur, quod ſecuo-
dum pſalmum interpretans, pro eo quod legimus in Latino, apprehendite diſciplioam,
& io Hebraico uolumine ſcriptum eſt נשקו בר naſcu bar, dixerim in commentariolis meis,
adorate filium. Et rurſum omne pſalterium in Romanum uertens ſonum, quaſi immemor
expoſitionis autiquæ poſuerim, adorate pure: quod utique ſibi eſſe contrarium omuibus
patet. Et reuera ignoſcendum eſt ei, ſi ignoret linguæ Hebraicæ ueritatem, qui interdum
& in Latinis hæſitat. נשקו naſcu, ut uerbum de uerbo interpreter, καταφιλήσατε, ideſt,
deoſculamini dicitur: quod ego nolens transferre putide, ſenſum magis ſecutus ſum, ut
dicerem, adorate. quia enim, qui adorant, ſolent deoſculari manum, & capita ſubmitte-
Iob.31 re; quod ſe beatus Iob elementis & idolis feciſſe negat, dicens: Si uidi ſolem cum fulgeret,
& lunam incedentem clare: & lætatum eſt in abſcoudito cor meum, & oſculatus ſum ma-
num meam ore meo: quæ iniquitas maxima eſt, & negatio contra Deum altiſſimum: et
Hebræi, iuxta linguæ ſuæ proprietatem, deoſculationem pro ueneratione ponunt: id tran-
ſtuli, quod ipſi intelligunt, quorum uerbum eſt. בר Bar autem apud illos diuerſa ſignificat.
Matth. 10 dicitur enim & filius, ut eſt illud: Bariona, filius columbæ, & Barptolemæus, filius Ptole-
Mar.10 mæi, & Barthimæus & Bariheu & Barrabas. Triticum quoque & ſpicarum faſciculus & ele-
Act.13 ctus ac purus. Quid igitur peccaui, ſi uerbum ambiguum diuerſa interpretatione conuer-
Ioan.18 ti? & qui in commentariolis, nbi libertas eſt diſſerendi, dixeram: adorate filium in ipſo
corpore, ne uiolentus uiderer ioterpres, & Iudaicæ calumuiæ locum darem, dixerim: ado
rate pure, ſiue electe: quod Aquila quoque, & Symmachus trãſtulerunt. Quid ergo eccle
ſiaſticæ fidei nocet, ſi doceatur lector, quot modis apud Hebræos unus uerſiculus explane-
tur? Origeni tuo licet tractare μετεμψύχωσιν, innumerabiles mũdos introducere, & rationa
biles creaturas aliis atque aliis ueſtire corporibus; Chriſtumq. dicere ſæpe paſsũ, & ſæpius
paſſurum; ut, quod ſemel profuit, ſemper proſit aſſumptũ: tibi quoque ipſe tantam aſſumis
auctoritatem, ut de hæretico martyrem, de Origenis libris hæreticorũ adulteria mentiaris:
mihi non licebit diſputare de uerbis, & in cõmentariorum opere Latioos docere quod ab
Hebræis didici? niſi enim & prolixum eſſet, & redoleret gloriolam: iam nunc tibi oſten-
derem, quid utilitatis habeat magiſtrorum limina terere, & artem ab artificibus diſcere: &
uideres,

uideres, quanta ſilua ſit apud Hebræos ambiguorum nominum, atque uerborum. Quæ res
diuerſæ interpretationi materiam præbuit; dum unuſquiſque inter dubia, quod ſibi conue
nientius uidetur, hoc transfert. Quid ad peregrina te mitto? Reuolue Ariſtotelem, & Ale-
xandrum, Ariſtotelis uolumina diſſerentem: &, quanta ambiguorum ſit copia, eorum le-
ctione cognoſces: ut tandem deſinas amicum tuum in eo reprehendere, quod ne per ſomni
um quidem aliquando didiciſti. Sed, quia Paulinianus, frater meus, de commentariis ad
Epheſios quædam ab eo reprehenſa narrauit, & pauca ex his memoriæ tradidit, mihiq. ipſa
demonſtrauit loca: non debeo ſubterfugere; quæſoq. lectorem, ut, ſi paululo in proponen
dis & diluendis criminibus longior fuero, neceſſitati det ueniam. non enim alterum accu-
ſo, ſed me nitor defendere, & obiectam hæreſeos calumniam refutare. In epiſtolam Pauli
ad Epheſios tria Origenes ſcripſit uolumina: Didymus quoque & Apollinarius propria
opuſcula condidere: quos ego uel transferens, uel imitans, quid in prologo eiuſdem ope-
ris ſcripſerim, ſubiiciam. Illud quoque in præfatione commoneo, ut ſciatis Origenem tria
uolumina in hanc epiſtolam conſcripſiſſe, quem & nos ex parte ſecuti ſumus; Apollinarium
etiam, & Didymum quoſdam commētariolos edidiſſe. ex quibus licet pauca decerpſimus:
& nonnulla, quæ nobis uidebantur, adiecimus, ſiue ſubtraximus: ut ſtudioſus ſtatim in
principio lector agnoſcat, hoc opus uel alienum eſſe, uel noſtrum. Quidquid ergo in expla
natione huius epiſtolæ uitii potuerit demonſtrari, ſi ego illud in Græcis uoluminibus, un-
de in Latinum uertiſſe me dixi, oſtendere non potuero: crimen agnoſcam; & meum erit,
quod alienum non fuerit. tamen, ne rurſus uidear cauillari, &, hac excuſationis ſtropha,
gradum non audere conferre; ponam ipſa teſtimonia, quæ uocantur in crimen. In primo
ſtatim uolumine teſtimonium Pauli, in quo loquitur, Sicut elegit in ipſo nos ante conſti- Eph. 1
tutionem mundi; ut eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo: ſic interpretati ſumus, ut ele
ctionem non iuxta Origenem eorum diceremus, qui prius fuerant, ſed ad Dei præſcienti-
am referremus. Denique diximus; quod autem electos nos, ut eſſemus ſancti & immacu-
lati coram ipſo, hoceſt Deo, ante fabricam mundi, teſtatus eſt; ad præſcientiam Dei per-
tinet; cui omnia futura iam facta ſunt; &, antequam fiant, uniuerſa ſunt nota. Sicut & Gal. 1
Paulus ipſe prædeſtinatur in utero matris ſuæ: & Hieremias in uulua ſanctificatur, eligitur, Hier. 1
roboratur, & in typo Chriſti propheta gentibus mittitur. Certe in expoſitione iſta nullum
crimen eſt: &, Origene dicente contraria, nos eccleſiaſticum ſenſum ſecuti ſumus. Et, quia
commentatoris eſt officium, multorum ſententias ponere; & hoc me facturum in præfa-
tione promiſeram: etiam Origenis abſque inuidia nominis eius explanationem poſui, di-
cens: Alius uero, qui Deum iuſtum conatur oſtendere, quod non ex præiudicio ſcien-
tiæ ſuæ, ſed ex merito electorum unumquemque eligat, dicit ante uiſibiles creaturas, cæ-
lum, terram, maria, & omnia, quæ in eis ſunt, fuiſſe alias inuiſibiles creaturas, in qui-
bus & animas, quæ ob quaſdam cauſas ſoli Deo notas deiectæ ſunt deorſum, in uallem la-
crymarum, in locum afflictionis & peregrinationis noſtræ, in quo ſanctus conſtitutus ora-
bat, ut ad ſedem priſtinam reuerteretur, dicens: Hei mihi, quia incolatus meus prolonga- Pſal. 119
tus eſt, habitaui cum habitantibus cedar, multum peregrinata eſt anima mea. Et Apoſto- Rom. 7
lus: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et, Melius eſt reuerti, Philip. 1
& eſſe cum Chriſto. Et alibi: Antequam humiliarer, ego peccaui: & cetera his ſimilia, Pſal. 118
quæ longum eſt ſcribere. Animaduerte, quid dixerim: Alius uero, qui Deum iuſtum co-
natur oſtendere; conatur oſtendere, inquam, non oſtendit. Sin autem in eo ſcandalum
pateris, quare latiſſimam Origenis diſputationem breui ſermone comprehenderim, & le-
ctori ſenſum eius aperuerim; atque ex eo tibi occultus illius uideor eſſe ſectator, quia nihil
ab eo dictum prætermiſerim: uide, ne hoc iccirco fecerim, ut ueſtram calumniam decli-
narem; ne me diceretis, quæ ab eo fortiter ſunt dicta, tacuiſſe, & illum in Græco robuſti-
us diſputare. poſui ergo omnia, licet breuius, quæ in Græco reperi: ut nihil haberent di-
ſcipuli eius noui, quod latinorum auribus ingererent. facilius enim nota, quam repenti-
na, contemnimus. Expoſita autem interpretatione eius, quid in fine capituli dixerimus,
auſculta. Non enim ait Apoſtolus, Elegit nos ante conſtitutionem mundi, cum eſſemus
ſancti & immaculati: ſed, Elegit nos, ut eſſemus ſancti, & immaculati: hoceſt, qui ſancti, &
immaculati ante non fuimus, ut poſtea eſſemus. quod & de peccatoribus ad meliora con-
uerſis dici poteſt: & ſtabit illa ſententia: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens: Pſal. 142
ideſt, in tota uita ſua, in omni, quo in mundo iſto uerſatus eſt, tempore. Quod quidem
ita intellectum, & aduerſum eum facit, qui, antequam mundus fieret, animas dicit eſſe
electas propter ſanctitatem, & nullum uitium peccatorum. Non enim, ut ante iam dixi-

mus, eliguntur Paulus, & qui ei ſimiles ſunt, quia erant ſancti & immaculati, ſed eliguntur,
& prædeſtinantur: ut in conſequenti uita per opera, atque uirtutes ſancti, & immaculati fi-
ant. Et audet quiſquam, poſt huiuſmodi ſententiam, nos Origenis hæreſeos accuſare?
Decem & octo ferme anni ſunt, ex quo iſtos dictaui libros, eo tempore, quo Origenis no-
men florebat in mundo, quo περὶ ἀρχῶν illius opus latinæ aures ignorabant: et tamen pro-
feſſus ſum fidem meam, &, quid mihi diſpliceret, oſtendi. ex quo, etiam ſi in ceteris ali-
quid hæreticum monſtrare potuiſſet inimicus, non tam dogmatum peruerſorum, quæ &
hic, & in aliis libris ſæpe damnaui, quam improuidi tenerer erroris. Secundum locum,
quem mihi ab eo reprehenſum frater oſtendit, quia ualde friuolus eſt, & apertam ſui præ-
Eph.1 fert calumniam, ponam breuiter. In eo teſtimonio, ubi Paulus loquitur: Sedere eum faci-
ens ad dexteram ſuam in cæleſtibus, ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & uirtu-
tem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non ſolum in hoc ſæculo, ſed
etiam in futuro, poſt multiplicem expoſitionem, cum ad miniſtrorum Dei officia perue-
niſſem, & de principatibus, ac poteſtatibus, & uirtutibus, ac dominationibus dicerem, etiã
hoc addidi: Neceſſe eſt, ut ſubiectos habeant, & timentes ſe, & ſeruientes ſibi, & eos,
qui a ſua fortitudine roborentur. Quæ diſtributiones officiorum non ſolum in præſentia-
rum, ſed etiam in futuro ſæculo erunt: ut per ſingulos profectus, & honores, aſcenſiones,
& deſcenſiones, uel creſcat aliquis, uel decreſcat, & ſub alia atque alia poteſtate, uirtute,
principatu, & dominatione fiat. Et poſt exemplum terreni regis, totamq. palatii deſcri-
ptionem, per quam diuerſa miniſteriorum Dei officia demonſtrabam, addidi: Et putamus
Deum, dominum dominorum, regemq. regnantium, ſimplici tantum miniſterio eſſe con
tentum? Quo modo archangelus non dicitur, niſi qui prior eſt angelorum: ſic principa-
tus, & poteſtates, & dominationes non appellantur, niſi ſubiectos aliquos habeant, & in-
ferioris gradus. Sin autem putat iccirco me Origenem ſequi, quia profectus, & honores,
aſcenſiones, & deſcenſiones, incrementa, & imminutiones, in expoſitione mea poſui:
ſciat multum intereſſe, de angelis & ſeraphim & cherubim dicere dæmones & homines
fieri, quod affirmat Origenes; & ipſos inter ſe angelos diuerſa officiorum genera eſſe ſor-
titos, quod Eccleſiæ non repugnat. quo modo & inter homines ordo dignitatum ex la-
boris uarietate diuerſus eſt, cum epiſcopus, & presbyter, & omnis eccleſiaſticus gradus
habeat ordinem ſuum; & tamen omnes homines ſunt; ſic & inter angelos merita eſſe di-
uerſa, & tamen in angelica omnes perſiſtere dignitate, nec de angelis homines fieri, nec
rurſum homines in angelos reformari. Tertius eſt reprehenſionis locus, quod, dicen-
Eph.2 te Apoſtolo: Vt oſtenderet in ſæculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ
in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu: nos triplicem expoſitionem poſuimus; in prima,
quid nobis uideretur; in ſecunda, quid Origenes opponeret; in tertia, quid Apollina-
rius ſimpliciter explanaret. Quorum ſi nomina non poſui, ignoſce uerecundiæ meæ: non
debui eos carpere, quos imitabar ex parte, & quorum in Latinam linguam ſententias
transferebam: ſed dixi, Qui diligens lector eſt, ſtatim requiret, & dicet: & rurſus in fi-
ne: Alius uero hoc, quod ait, ut oſtenderet in ſæculis ſuperuenientibus abundantes di-
uitias gratiæ ſuæ, ad illam intelligentiam transfert. Ecce, inquies, ſub diligentis lectoris
perſona Origenis ſententias explicaſti. Fateor errorem: non debui diligentem dicere,
ſed blaſphemum: quod ſi feciſſem; & aliquo ſciſſem uaticinio te iſtiuſmodi nænias ſecta-
turum, etiam calumniæ uerba uitaſſem. Grande crimen, ſi Origenem diligentem dixi eſſe
lectorem: cuius ſeptuaginta libros interpretatus ſum: quem in cælum laudibus tuli: pro
quo compulſus ſum ante biennium breui libello tuis contra me præconiis reſpondere. Ec-
cleſiarum magiſtrum a me dictum eſſe Origenem, in tuis laudibus obiicis: & putas, quod
pertimeſcere debeam, ſi, diligentem lectorem me illum dixiſſe, inimicus accuſes. Sole-
mus & negotiatores parciſſimos, & frugi ſeruos, & moleſtos pædagogos, & argutiſſimos
Luc.16 fures, diligentes uocare. Et in euangelio uillicus iniquitatis prudenter quædam feciſſe dici
tur: & prudentiores ſunt filij huius ſæculi filiis lucis in generatione ſua: & ſerpens ſapien-
Gen.3 tior erat omnibus beſtiis, quas fecit Dominus ſuper terram. Quartus reprehenſionis lo-
Eph.3 cus exordium ſecundi libri poſſidet, in quo hoc Pauli teſtimonium expoſuimus: Huius rei
gratia ego Paulus uinctus Ieſu Chriſti pro uobis gentibus: & quia per ſe locus ipſe mani-
feſtus eſt, eam tantum partem ponam explanationis, quæ patet calumniæ. Vinctum Chri-
ſti Ieſu Paulum eſſe pro gentibus, poteſt & de martyrio intelligi; quod, Romæ in uincula
coniectus, hanc epiſtolam miſerit, eo tempore, quo ad Philemonem, & ad Coloſſenſes,
& Philippenſes, in alio loco ſcriptas eſſe monſtrauimus. Vel certe, quia in plurimis locis
lectum

lectum eſt; uinculum animæ corpus hoc dici, quo quaſi clauſa teneatur in carcere; dici-
mus, propterea Paulum corporis nexibus coerceri, nec reuerti, & eſſe cum Chriſto, ut per-
fecta in gentes per eum prædicatio impleatur: licet quidam alium ſenſum in hoc loco intro-
ducant, quod Paulus prædeſtinatus & ſanctificatus ex utero matris ſuæ ad prædicationem
gentium, antequam naſceretur, poſtea uincula carnis acceperit. Et in hoc loco triplicem,
ut ſupra, expoſitionem poſui; in prima, quid mihi uideretur; in ſecunda, quid Origenes
aſſereret; In tertia, quid Apollinarius cõtra illius uadens dogmata ſentiret. Lege Græcos cõ
mentarios; &, niſi ita repereris, crimẽ fatebor. Quod eſt in iſto loco peccatũ meum? Illud
nimirum, pro quo ſupra reſpondi, quare non eos, a quibus dicta ſunt, nominarim? Super
ſluum erat, per ſingula Apoſtoli teſtimonia, eorum nomina ponere, quorum me opuſcula
translaturum, in præfatione ſignaueram. Et tamen, uinctam dici animam corpore, donec
ad Chriſtum redeat, &, in reſurrectionis gloria, corruptiuum & mortale corpus, incorru-
ptione & immortalitate cõmutet, non abſurdæ intelligentiæ eſt. Vnde & Apoſtolus, Miſer Rom.7
ego, inquit, homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Corpus mortis appellans,
quod uitiis, & morbis, & perturbationibus, ac morti ſubiaceat, donec cum Chriſto reſur-
gat in gloria, & fragile prius lutum, excoquatur feruore Spiritus ſancti in teſtam ſólidiſſi-
mam, demutans gloriam, non naturam. Quintus locus ualidiſſimus eſt, in quo exponẽ-
tes illud Apoſtoli teſtimonium: Ex quo totum corpus compactum, & conglutinatum per Eph.4
omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram uniuſcuiuſque
membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in caritate, latiſſimam Origenis ex-
poſitionem, & eoſdem ſenſus per diuerſa uerba uoluentem, breui ſermone conſtrinximus,
nihil exemplis & aſſertionibus illius auſerentes. Cumq. perueniſſemus ad finem, hæc ſubie
cimus. Igitur & in reſtitutione omnium, quando corpus totius Eccleſiæ, nunc diſperſum,
atque laceratum, uerus medicus Chriſtus Ieſus ſanaturus aduenerit, unuſquiſque ſecundũ
menſuram fidei & agnitionis filii Dei, quem ideo agnoſcere dicitur, quia prius nouerat,
& póſtea noſſe deſiit, ſuum recipiet locum, & incipiet id eſſe, quod fuerat: ita tamen, ut
non, iuxta hæreſim aliam, omnes in una ætate ſint, ideſt, omnes in angelos reformen-
tur; ſed unumquodque membrum iuxta mẽſuram & officium ſuum perfectum ſit: uerbi gra
tia, ut angelus refuga id eſſe incipiat, quod creatus eſt: ut homo, qui de paradiſo fuerat
eiectus, ad culturam iterum paradiſi reſtituatur: & reliqua. Miror te, hominem prudentiſ-
ſimum, non intellexiſſe artem expoſitionis meæ: Quando enim dico: Ita tamen, ut non,
iuxta aliam hæreſim, omnes in una ætate ſint poſiti, ideſt, omnes in angelos reformentur:
oſtendo, & ea, de quibus diſputo, eſſe hæretica, & ab alia hæreſi diſcrepare. Quæ ſunt er-
go duæ hæreſes? una, quæ dicit omnes rationabiles creaturas in angelos reformari; altera,
quæ aſſerit unumquodque in reſtitutione mundi id fore, quod conditum eſt. uerbi gratia;
quia ex angelis dæmones ſunt, rurſum dæmones angelos fieri: & animas hominum, ita ut
ſunt conditæ, non in angelos, ſed in id, quod a Deo ſunt conditæ, reformari; ut & iuſti,
& peccatores æquales fiant. Denique, ut ſcias me non meam explicaſſe ſententiam, ſed in
ter ſe hæreſes comparaſſe, quarum utramque in Græco legeram, diſputationem meam hoc
fine compleui. Iccirco, ut ſupra diximus, hæc apud nos obſcuriora ſunt, quia μεταφορικῶς
dicuntur in Græco: & omnis metaphora, ſi de alia in aliam linguam transferatur ad uerbũ,
quibuſdam quaſi ſentibus, orationis ſenſus & germina ſuffocantur. Niſi hæc eadem in Græ
co repereris; quidquid dictum eſt, meum putato. Sextum, quod & extremum mihi obii-
cere dicitur, ſi tamen nihil in medio frater oblitus eſt: Cur illum locum Apoſtoli interpre- Eph.5
tans, ubi ait: Qui uxorem ſuam diligit, ſe ipſum diligit: Nemo enim umquam ſuam carnẽ
odit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: poſt ſimplicem expoſitionem,
Origenis poſuerim quæſtionem, ex cuius perſona tacito nomine dixerim: Opponi nobis
poteſt, quod non ſit uera ſententia dicentis Apoſtoli. Nemo umquam carnem ſuam odit;
cum, morbo regio laborantes, phthiſi, & cancro, & diſtillationibus, mortem uitæ præfe-
rant, & ſua oderint corpora: & ſtatim, quid ipſe ſentirem, adiunxi: Magis itaque ad tropi
cam intelligentiam ſermo referatur. Quando dico, Tropicam: doceo, uerum non eſſe,
quod dicitur, ſed allegoriæ nubilo figuratum. Ponamus tamen ipſa uerba, quæ in Orige-
nis libro tertio continentur: dicamus, quod illam carnem, quæ uiſura ſit ſalutare Dei, ani
ma diligat, & nutriat, & foueat eam, diſciplinis erudiens, & cæleſti ſaginans pane, & Chri
ſti ſanguine irrigans; ut refecta, & nitida, poſſit libero curſu uirum ſequi, & nullo debili-
tatis pondere prægrauari. Pulchre etiam in ſimilitudinem Chriſti nutrientis & fouentis Ec-
cleſiam, & dicentis ad Hieruſalem: Quoties uolui congregare filios tuos, ut gallina congre Matth.23
gat pul-

gat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? animæ quoque fouent corpora ſua, ut corrupti-
uum hoc induat incorruptionem, & alarnm leuitate ſuſpenſum in aerem facilius ſubleue-
tur. Foueamus igitur & uiri uxores noſtras, & animæ noſtræ corpora: ut & uxores in uiros,
& corpora redigantur in animas, & neqnaquam ſit ſexuum ulla diuerſitas: ſed, quo modo
apud angelos non eſt uir & mulier, ita & nos, qui ſimiles angelis futuri ſnmus, iam nunc in
cipiamus eſſe, quod nobis in cæleſtibus repromiſſum eſt. Supra ſimplicem expoſitionem,
quæ nobis in teſtimonio iſto eſſe uidebatur, expreſſimus, dicentes: Quantum ad ſimplicem
intelligentiam pertinet, ſancta inter uirum & uxorem caritate præcepta, nunc iubemur, ut
nutriamus & foueamus coniuges; ut ſcilicet eis uictum, & ueſtitum, & ea, quæ ſunt neceſ-
ſaria, præbeamus. Hæc noſtra ſententia eſt. Igitur omne, quod ſequitur deinceps, oppo-
ni nobis poteſt: oſtendimus non ex noſtra, ſed ex contradicentium intelligi debere perſo-
na. Quæ cum ſit breuis & abſoluta reſponſio, & iuxta id, quod ſupra diximns, etiam alle-
goriæ umbris, de eo, quod eſt, ad id, quod non erat, deprauata; tamen accedam propius,
& ſciſcitabor, quid tibi in hac diſputatione diſpliceat; nempe, quia dixerim, animas ut ui-
ros fouere quaſi uxores corpora ſua, ut corruptiuum hoc induat incorruptionem, & ala-
rum leuitate ſuſpenſum in aerem facilius ſubleuetur. Quando dico, Corruptiuum hoc in-
duat incorruptionem; non muto naturam corporum, ſed augeo gloriam. Necnon, quod
ſequitur, Alarum leuitate ſuſpenſum in aerem facilius ſubleuetur: qui alas aſſumit, ideſt
immortalitatem, ut leuius ad cælum uolet, non perdit eſſe quod fuerat. Sed dices: mo-
uent me, quæ ſequuntur: Foueamus igitur & uiri uxores, & animæ noſtræ corpora; ut & uxo
res in uiros, & corpora redigantur in animas; & nequaquam ſit ſexuum ulla diuerſitas; ſed,
quo modo apud angelos non eſt uir, neque mulier, ita & nos, qui ſimiles angelis futuri ſu
mus, iam nunc incipiamus eſſe in terris, quod nobis in cæleſtibus repromiſſum eſt. Recte
mouerent, niſi poſt priora dixiſſem, Iam nunc incipiamus eſſe, quod nobis in cæleſtibus
repromiſſum eſt. Quando dico, hic eſſe incipiamus in terris, naturam non tollo ſexuum,
1.Cor.7 ſed libidinem & coitum uiri & uxoris aufero, dicente Apoſtolo: Tempus breue eſt, reliquũ
Matth.22 eſt, ut & qui habent uxores ſic ſint, quaſi non habeant. Et Dominus interrogatus in euan-
gelio, cuius de ſeptem fratribus in reſurrectione eſſe deberet uxor, ait: Erratis, neſcientes
ſcripturas, neque uirtutem Dei: in reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur, ſed
erunt ſicut angeli Dei in cælo. Et reuera, ubi inter uirum & mulierem caſtitas eſt; nec uir in
cipit eſſe, nec femina; ſed, adhuc in corpore poſiti, mutantur in angelos: in quibus non
Gal.3 eſt uir, neque mulier. Quod & in alio loco ab eodem Apoſtolo dicitur: Quicumque in
Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: non eſt Iudæus, neque Græcus; non eſt ſeruus,
neque liber; non eſt maſculus, neque femina. omnes enim unum uos eſtis in Chriſto Ie-
ſu. Sed, quoniam de confragoſis & aſperis locis enauigauit oratio, & hæreſeos crimen im
pactum tota frontis libertate repulimus; ad alias eius accuſationis partes, quibus nos mor-
dere nititur, tranſeamus. E quibus prima eſt, me hominem maledicum, omninm detracto
rem, in præceſſores meos genuinum ſemper infringere. Det unum, cuius in opuſculis meis
nomen taxauerim, uel quem, iuxta artem illius, figurata laude perſtrinxerim. ſin autem
contra inuidos loquor; & L. Lauinium, uel Aſinium Pollionem, de genere Corneliorum,
ſtyli mei mucro conuulnerat; ſi hiſtricoſæ & liuidæ mentis hominem a me ſubmoueo, & ad
unum ſtipitem cuncta iacula dirigo: quid uulnera ſua partitur in multos? quid ex impati
entia reſpondendi, oſtendit ſe eſſe, qui petitur? Obiicit mihi mixtum periurium ſacrile-
gio, quod in libro, quo ad inſtituendam Chriſti uirginem loquor, ante tribunal iudicis
dormiens pollicitus ſim, numquam me litteris ſæcularibus daturum operam, & nihilomi-
nus damnatæ eruditionis interdum meminerim. Nimirum iſte eſt Salluſtianus Calpurnius:
qui nobis per magnum oratorem nõ magnam mouerat quæſtionem: cui libello breui ſatiſ-
fecimns. nunc, quod inſtat, pro ſacrilegio atque periurio ſomnii reſpondendum eſt. Di-
xi, me ſæculares litteras deinceps non lecturum: de futuro ſponſio eſt, non præteritæ memo
riæ abolitio. Et quo modo, inquies, tenes, quod tanto tempore non relegis? Rurſum, ſi ali
quid de ueteribus libris reſpondero, & dixero: Adeo in teneris conſueſcere multum eſt: dũ
renuo, crimen incurro; &, pro me teſtimonium proferens, hoc ipſo arguor, quo defendor.
Scilicet nunc longo ſermone texendum eſt, quod probant conſcientiæ ſingulorum. Quis
noſtrum non meminit infantiæ ſuæ? Ego certe, ut tibi homini ſeneriſſimo riſum moueam;
& imiteris aliquãdo Craſſum; quem ſemel in uita dicit riſiſſe Lucilius; memini me puerum
curſitaſſe per cellulas ſeruulorum, diem feriatum duxiſſe luſibus, & ad Orbilium ſæuientem
de auiæ ſinu tractum eſſe captiuum. Et, quo magis ſtupeas, nunc, cano & recaluo capite,
ſæpe

ſæpe mihi uideor in ſomnis comatulus; &, ſumpta toga, ante rhetorem controuerſiolam
declamare. Cumq. experrectus fuero, gratulor me dicendi periculo liberatum. Crede mi-
hi, multa ad purum recordatur infantia. Si litteras didiciſſes; oleret teſta ingenioli tui,
quo ſemel fuiſſet imbuta. Lanarum conchylia nullæ aquæ diluunt. Etiam aſini & bruta ani-
malia, quamuis in longo itinere, nouerunt ſecundo diuerticula. Miraris, ſi ego litteras La
tinas non ſum oblitus, cum tu Græcas ſine magiſtro didiceris? Septem modos concluſio-
num dialectica me elemẽta docuerunt, quid ſignificet ἀξίωμα, quod nos pronunciatum poſ
ſumus dicere; quo modo abſque uerbo & nomine nulla ſententia fit: ſoritarum gradus,
pſeudomeni argutias, ſophiſmatum fraudes. Iurare poſſum, me, poſtquam egreſſus de
ſchola ſum, hæc numquam omnino legiſſe. Bibendum igitur mihi erat de Lethæo gurgite,
iuxta fabulas poetarum; ne arguar ſcire, quod didici. En tu, qui in me paruam crimina-
ris ſcientiam, & uideris tibi litteratulus, atque Rabbi: reſponde, cur ſcribere aliqua auſus
ſis, & uirum diſertiſſimum Gregorium pari eloquii ſplendore transferre. unde tibi tanta
uerborum copia, ſententiarum lumen, translationum uarietas, homini, qui oratoriam ar
tem uix primis labris in adoleſcentia deguſtaſti? Aut ego fallor, aut tu Ciceronem occulte
lectitas. et ideo tam diſertus es, mihiq. lectionis eius crimen intendis, ut ſolus inter eccle-
ſiaſticos tractatores eloquentiæ flumine glorieris. licet magis philoſophos ſequi uidearis,
ſpinas Cleantis, & contorta Chryſippi non ex arte, quam neſcis, ſed de ingenii magnitu-
dine. Et quoniam Stoici logicam ſibi uindicant; & tu huius ſcientiæ deliramenta conte-
mnis: in hac parte Epicureus es: nec quæris, quo modo, ſed quid loquaris. Quid enim
ad te pertinet, ſi alius non intelligat, qnid uelis dicere; quia non ad omnes, ſed ad tuos
loqueris? Denique & ego, ſcripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid
loquaris, & Heraclitum me legere pntem; tamen non doleo, nec me pæniter tarditatis: id
enim in legendo patior, quod tu pateris in ſcribendo. Hæc dicerem, ſi quippiam uigilans
promiſiſſem: nunc autem, nouum impudentiæ genus, obiicit mibi ſomnium meum. Vti-
nam celebritas loci, & ſanctorum de toto orbe conuentus, ſineret me diuinas ſcripturas le-
gere. intantum ſpatium non babeo externa meditaudi. Sed tamen, qni ſomnium crimina
tur, audiat prophetarum uoces, ſomniis non eſſe credendum: quia nec adulterium ſomnii
ducit me ad tartarum; nec corona martyrij in cælum leuat. Quoties uidi me eſſe mortuum,
& in ſepulcro poſitum? quoties uolare ſuper terras, & montes ac maria natatu aeris trans-
fretare? Cogat ergo me non uiuere, uel pennas babere per latera; quia uagis imaginibus
mens ſæpe deluſa eſt. Quanti in ſomnis diuites, apertis oculis repente mendici ſunt? ſitien
tes flumina bibunt: & experrecti, ſiccis faucibus æſtuant. Tu a me ſomnii exigis ſponſionẽ:
ego te uerius ſtrictiusq. conueniã. Feciſti omnia, quæ in baptiſmate promiſiſti? Quidquid
monachi uocabulum flagitat, noſtrum uterque cõpleuit? Caue quæſo, ne per trabem tuam, Luc.6
feſtucam meam uideas. Inuitus loquor, & retrectantem linguam dolor in uerba compellit.
Non tibi ſufficiunt, quæ de uigilante confingis; niſi & ſomuia crimineris. Tantam habes
curioſitatem meorum actuum, ut, qnid dormiens fecerim, dixerim ue, diſcutias. Præter-
mitto, quæ contra me loquens, propoſitum tuũ deturpaſti; quæ iu depompationem omni-
um Chriſtianorum & uerbis, & opere feceris. Hoc unum denuncio, & repetens iterum ite-
rumq. monebo. cornutam beſtiam petis: & niſi cauerem illud Apoſtoli: Maledici regnum 1.Cor.6
Dei non poſſidebunt: & Mordentes inuicem, conſumpti eſtis ab inuicem: iam nunc ſenti- Gal.5
res, de paruula ſubdolaq. concordia magnam tibi in mundo ortam eſſe diſcordiam. Quid
tibi prodeſt, apud notos pariter & ignotos in nos maledicta congerere? an, quia Origeni-
ſtæ non ſnmus, & in cælo nos peccaſſe neſcimus, in terris arguimur peccatores? et ideo in
concordiam redinimus, ut mihi loqui contra hæreticos non liceret, ne ſi illos deſcripſero,
tu te appetitum putes? Quamdin non renuebam laudationem tnam; ſeqnebaris ut magi-
ſtrum, fratrem & collegam uocabas, & catholicum in omnibus fatebaris: poſtquam non
agnoui laudes tuas, & me indignum tanti uiri præconio iudicaui; illico uertis ſtylum, &
omnia laudata prius uituperas, de eodem ore & dulce proferens & amarum. Sentis ne, Iac.3
quid taceam? quod æſtuanti pectori uerba nõ commodem? & cum pſalmiſta loquar: Pone Pſal.140
Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis? Non declines cor meum
in uerba malitiæ. Et alibi: Cum conſiſteret aduerſum me peccator, obmutui, & humilia- Pſal.38
tus ſum, & ſilui a bonis. Et rurſus: Factus ſum quaſi bomo non audiens, nec habens in ore Pſal.37
ſuo redargutiones. Sed pro me ultor tibi Dominus reſpondebit; qui dicit per prophetam:
Mihi uindicta, & ego retribuam, dicit Dominus. Et in alio loco: Sedens aduerſus fratrem Deut.32
tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum. Hæc feciſti, & tacui: Pſal.49

exiſtimaſti

exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam: ut in te
uideas condemnata, quæ falſo in aliis criminaris. Audio præterea obiici mihi a Chryſogo-
no, ſectatore eius, cur in baptiſmate dixerim, uniuerſa peccata dimitti, &, mortuo bimari-
to, nouum uirum in Chriſto reſurgere, atqne iſtiuſmodi ſacerdotes in eccleſiis eſſe nonnul
los. Cui breui ſermone reſpondebo: habent libellum, quem in crimen uocant: ille reſpon
deat: hunc ſua diſputatione ſubuertat, & ſcripta ſcriptis arguat. Quid auſteritate frontis,
& contractis rugatisq. naribus concaua uerba trutinatur, & ſanctitatem apud uulgus igno-
bile ſimulato rigore mentitur? Audiat nos iterum proclamantes: ueterem Adam in laua-
cro totum mori, & nouum cum Chriſto in baptiſmate ſuſcitari: perire Choicum, & naſci
ſupercæleſtem. Hæc dicimus, non quod ipſi propitio Chriſto hac quæſtione teneamur: ſed
interrogati a fratribus, quid nobis uideretur, reſpondimus; nulli præiudicantes ſequi,
quod uelit; nec alterius decretum noſtra ſententia ſubuertentes. neque enim ambimus ſa-
cerdotium, qui latemus in cellulis: nec, humilitate damnata, epiſcopatum auro redimere
feſtinamus: nec electum Pontificem a Deo, rebelli cupimus mente iugulare: nec fauẽdo hæ
1.Tim.6 reticis, hæreticos nos docemus: pecunias nec habemus, nec habere uolumus. habentes
Pſal.23.14 uictum, & ueſtitum, his contenti ſumus: illud de aſcenſore montis Dominici iugiter de-
cantantes: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, et munera ſuper innocentem non ac-
cepit: Qui facit hæc, nõ mouebitur in æternum. ergo qui non facit, iam corruit in æternũ.

APOLOGIAE HIERONYMI

aduerſus Ruffinum

LIBER SECVNDVS.

HVCVSQVE de criminibus, immo pro criminibus meis, quæ in me quon-
dam ſubdolus laudator ingeſſit, & diſcipuli eius conſtantius arguunt, non ut de
bui, ſed ut potui, moderato dolore reſpondi. propoſitum quippe mihi eſt, nõ
tam alios accuſare, quam me defendere. Veniam ad apologiam eius, qua ſan-
cto Anaſtaſio, Romanæ urbis epiſcopo, ſatisfacere nititur; & in defenſionem ſui mihi rur
ſum calumniam ſtruit; tantumq. me diligit, ut raptus turbine, & in profunda demerſus,
meum potiſſimum inuadat pedem; ut mecum aut liberetur, aut pereat. Dicit ſe primum
reſpondere rumoribus, quibus illius Romæ carpatur fides, hominis probatiſſimi tam in fi-
de, quam in caritate Dei; et, niſi, poſt triginta annos parentibus redditus, nollet eos deſe
rere, quos tam tarde uiderat, ne inhumanus putaretur, aut durus, &, tam longi itineris
labore fragilior, ad iterandos labores eſſet infirmus, ipſum uenire uoluiſſe: quod quia non
fecerit, contra latratores ſuos miſiſſe baculum litterarum, quem ille teneret in dextera, &
ſæuientes contra ſe abigeret canes. Si probatus eſt cunctis, & maxime ipſi, cui ſcribit, epi
ſcopo in fide & caritate Dei: quo modo Romæ mordetur, & carpitur, & apperitæ æſtima-
tionis eius fama crebreſcit? Deinde cuius eſt humilitatis, probatum ſe dicere in fide & carita
Luc.17 te Dei, cum apoſtoli petant: Domine adauge nobis fidem: & audiant: Si habueritis fidẽ,
Matth.14 ut granum ſinapis: et ad ipſum dicatur Petrum: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Quid lo-
1.Cor.13 quar de caritate, quæ & fide, & ſpe maior eſt, & quam Paulus optat potius, quam præſu-
mit: ſine qua & martyrio ſanguis effuſus, corpusq. flammis traditum, coronam non habet
præmiorum? Harum utramque iſte ſic ſibi uindicat, ut tamen contra ſe habeat latratores:
qui niſi inuicti Pontificis baculo repellantur, latrare non ceſſant. Illud uero ridiculum,
quod poſt triginta annos ad parentes ſe reuerſum eſſe iactat, homo qui nec patrem habet,
nec matrem: &, quos uiuentes iuuenis dereliquit, mortuos ſenex deſiderat. niſi forte pa-
rentes, militari uulgariq. ſermone, cognatos & affines nominat: quos quia non uult deſere
re, ne inhumanus putetur, aut durus, iccirco, patria derelicta, Aquileiæ habitat. Pericli-
tatur Romæ illa probatiſſima fides eius: & hic ſupinus & laſſulus poſt triginta annos per mol
liſſimum Flaminiæ iter eſſedo uenire non poteſt: ſicq. prætendit longi itineris laſſitudinem,
quaſi triginta annis ſemper cucurrerit; aut, biennio Aquileiæ ſedens, præteriti itineris labo
re confectus ſit. Carpamus reliqua, & ipſa epiſtolæ eius uerba ponamus. Quamuis igitur fi
des noſtra, perſecutionis hæreticorum tempore, cum in ſancta Alexandrina eccleſia dege-
remus in carceribus, & exiliis, quæ pro fide inferebantur, probata ſit. Miror, quod non
adiecerit,

adiecerit, Vinctus Ieſu Chriſti: &, Liberatus ſum de ore leonis: &, Alexandriæ ad beſtias 2.Tim.4
pugnaui: &, Curſum conſummaui: fidem ſeruaui: ſupereſt mibi corona iuſtitiæ. Quæ, ma- 1.Cor.15
lum, exilia, quos iſte carceres nomiuat? puder me apertiſſimi mendacii: quaſi carceres &
exilia abſque iudicum ſententiis irrogentur. uolo tamen ipſos ſcire carceres, & quarum
prouinciarum ſe dicat exilia ſuſtinuiſſe. et utique habet copiam de multis carceribus & infi-
nitis exiliis unum aliquod nominandi. prodat uobis confeſſiouis ſuæ acta, quæ hucuſque
neſciuimus: ut inter alios Alexãdriæ martyres huius quoque geſta recitemus, & cõtra latra
tores ſuos poſſit dicere: De cerero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata domini noſtri Gal.6
Ieſu Chriſti in corpore meo porto. Tamen & ſi quis uunc eſt, qui uel tentare fidem noſtram
cupit, uel audire, uel diſcere; ſciat, quod de triuitate ita credimus: & reliqua. Supra, con
tra canes tuos baculum epiſcopo porrigis; quo pro te munitus incedat: uunc quaſi ambigẽs
dicis: Si quis eſt, qui tentare fidem noſtram cupit: denuo dubitas, cum multorum latra-
tus ad te uſque peruenerint. Nou diſcutio parumper elocutioues tuas, quas & tu cõtemnis,
& deſpicis: tantum ſenſibus reſpondebo. Aliud a te quæritur, & pro alio ſatisfacis. Contra
Arii dogmata iam Alexandriæ iu carceribus & exiliis dimicaueras, uou uoce, ſed ſanguine:
nunc ſuper Origenis bæreſi tibi calumnia commouetur. Nolo cures, quæ ſana ſunt, uulne-
ra medicare. Trinitatem dicis unius eſſe deitatis. Hoc toto credente iam mũdo, puto quod
& dæmoues confiteautur filium Dei natum de Maria uirgine, & carnem uaturæ humanæ
atque animam ſuſcepiſſe. Si arctius quid rogauero, coutentioſum uocabis. Si dicis, filium
Dei humanæ naturæ carnem atque animã ſuſcepiſſe: oro te, ut abſque ſtomacho reſpõdeas:
anima iſta, quam ſuſcepit Ieſus, erat ne antequã naſceretur ex Maria? An in origine uirgina
li, quæ de Spiritu ſancto naſcebatur, cum corpore ſimul creata eſt, uel iam in utero corpo-
re figurato, ſtatim facta & miſſa eſt de cælo? E tribus uuum quid ſentias, ſcire deſidero. Si
fuir antequam naſceretur ex Maria: necdum ergo erat anima Ieſu, & agebat aliquid; ac pro-
pter merita uirtutum poſtea facta eſt anima eius. Si cœpit ex traduce: humanarum igitur
auimarum, quas æternas fatemur, & brutotum animantium, quæ cum corpore diſſoluun-
tur, una condicio eſt. Sin autem, figurato corpore, ſtatim creatur, & mittitur: farere ſim
pliciter, & nos ſcrupulo libera. Nihil borum loqueris; ſed occupatus in aliis, ſimplicitate
noſtra abuteris, & præſtigiis pompaq. uerbotum hærere uos nou finis quæſtioni. Quid,
inquies, uonne quæſtio erat de reſurrectione carnis & pœnis diaboli? Fateor. Ergo breui-
ter pureq. reſponde. Non quæro quod ſcribis eaudem carnem reſurgere, in qua uiuimus,
nullo membro amputato, nec aliqua parte corporis deſecta: hæc enim tua uerba ſunt: ſed
quæro, quod Origeues uegat, utrum iu eodem ſexu, quo mortua ſunt, corpora ſuſciten-
tur; & Maria Maria, Ioannes reſurgat Ioannes; an, commixto ſexu, atque turbato, nec
uir, uec ſemiua ſit, ſed utrumque, uel neutrum: et an ipſa corpora incorrupta & immor
talia: &, ut argute præmones, Iuxta Apoſtolum, ſpiritualia permaneant in æternum: & 1.Cor.15
non ſolum corpora, ſed caro, & ſanguis infuſus uenis & oſſibus irrigatus, quæ Thomas Ioan. 20
tetigit: an certe paulatim reſoluautur in uihilum, & ad quattuor, uude compacta ſunt, ele
menta retrahantur? Hæc aut dicere debueras, aut negare, & non ea loqui, quæ ſubdole Ori
genes fatetur, ut quaſi fatuis & pueris illudens, nullo membro amputato, uec aliqua cor-
poris parte deſecta. Scilicet boc timuimus, ne ſine naſo & auribus ſurgeremus, &, amputa-
tis ſectisq. genitalibus, eunuchorum in cæleſti Hieruſalem ciuitas conderetur. Porro de dia
bolo ſic ſententiam temperat. Dicimus quoque & iudicium futurum, in quo iudicio uuuſ-
quiſque recipiet propria corporis, prout geſſit, ſiue bona, ſiue mala. quod ſi homines rece
pturi ſunt pro operibus ſuis; quanto magis & diabolus, qui omnibus extitit cauſa peccati?
De quo illud ſentimus, quod ſcriptum eſt in euangelio: quia & ipſe diabolus, & omues an Matth.25
geli eius, cum iis, qui opera eius faciunt, ideſt, qui criminantur fratres, cum ipſo pariter
æterni ignis hereditate potientur. Si quis ergo negat diabolum æternis ignibus mancipa-
ri: partem cum ipſo æterni ignis accipiat; ut ſentiat quod negauit. Repetamus ſingula. Di
cimus, inquit, futurum iudicium: in quo iudicio, & cetera. Super uerborum uitiis tacere
decreueram: ſed, quia diſcipuli eius mirantur eloquentiam præceptoris, pauca perſtringã.
Dixerat iudicium futurum: ſed homo cautus timuit ſolum dicere, in quo, & poſuit, in quo
iudicio: ne, ſi nõ ſecundo repetiſſet iudicium, nos, obliti ſuperiorum, pro iudicio aſinum
putaremus. Illud quoque, quod poſtea infert; Qui criminantur fratres, cum ipſo pariter
æterni ignis hereditate potientur; eiuſdem eſt uenuſtatis. quis enim umquam audiuit, po-
tiri ignibus, & frui ſuppliciis? ſed bomo Græcus uidetur mihi ſe ipſum iuterpretari uoluiſ-
ſe, & pro eo, quod apud eos dicitur κληρονομήσουσιν, & apud uos uno uerbo dici poteſt bere
ditabuut,

ditabunt, compoſitius & ornatius dixiſſe, Hereditate potientur. Iſtiuſmodi nugis, & acy-
rologiis omnis eius ſcatet oratio. Sed reuertamur ad ſenſum. Grandi diabolus lancea per-
cutitur, qui omnibus extitit cauſa peccati, ſi pro operibus ſuis, quaſi homo, redditurus eſt
rationem, & cum angelis ſuis æterni ignis hereditate potietur. hoc enim deerat, ut, homi-
nibus tormento ſubditis, ille potiretur ignibus æternis, quos tanto tempore deſiderauerat.
Et uideris mihi calumniam in hoc loco facere diabolo, & criminatorem omnium falſis cri-
minibus accuſare. Dicis enim, Qui omnibus extitit cauſa peccati: & dum in illum refers
Matth.15 crimina, homines culpa liberas, tollisq. arbitrii libertatem, ſaluatore dicente, quod de cor
de noſtro exeunt cogitationes malæ, homicidia, adultreia, fornicationes, furta, falſa teſti-
Ioan.13 monia, blaſphemiæ. Et rurſum de Iuda in Euangelio legimus: Poſt buccellam intrauit in
eum ſatanas: quia ante buccellam ſponte peccauerat; & nec humilitate nec clementia ſalua
1.Tim.1 toris flexus eſt ad pænitentiam. Vnde Apoſtolus, Quos tradidi, inquit, ſatanæ, ut diſcant
1.Cor.5 non blaſphemare. Et in alio loco: Tradidi huiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus
ſaluus fiat. Tradidit eos ſatanæ, quaſi tortori ad puniendum: qui antequam traderentur,
Pſal.18 uoluntate propria blaſphemauerant. Et Dauid, Ab occultis, inquit, meis munda me Do-
mine: & ab alienis parce ſeruo tuo: breuiter & ſuæ uoluntatis errorem, & uitiorum incen-
Eccls.10 tiua ſignificans. In Eccleſiaſte quoque legimus: Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit
ſuper cor tuum, locum tuum ne dimiſeris. Ex quo liquido apparet, ſi dederimus aſcenden
ti locum, nos peccaſſe, qui dederimus, & aſcendentem muros hoſtem non præcipitem de-
turbauerimus. Quod autem imprecaris fratribus, hoc eſt, criminatoribus tuis, æternos
ignes cum diabolo: non tam fratres mihi uideris premere, quam diabolum ſubleuare; cum
iiſdem, quibus homines Chriſtiani, ignibus puniendus ſit. Ignes autem æternos, quos in
telligere ſolet Origenes, puto quod te non fugiat, conſcientiam uidelicet peccatorum, &
Eſa.66 pænitudinem interna cordis urentem. de qua & Eſaias loquitur: Vermis eorum non morie
Eſa.47 tur, & ignis eorum nõ extinguetur. Et ad Babylonem ſcriptum eſt: Habes carbones ignis,
Pſal.119 ſedebis ſuper eos: hi erunt tibi in adiutorio. Et in pſalmo pænitens audit; Quid detur ti-
bi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus
deſolatoriis: ut linguam doloſam ſagittæ præceptorum Dei, de quibus in alio loco prophe-
Pſal.31 ta dicit; Verſatus ſum in miſeria, dum configitur mihi ſpina; uulnerent, atque confodiant,
& peccatorum in ea ſolitudinem faciant. Illud quoque teſtimonium, in quo Dominus lo-
Luc.12 quitur: Ignem ueni mittere ſuper terram, & quam uolo ut ardeat ſic interpretatur: Omnes
cupio agere pænitentiam, & excoquere Spiritu ſancto uitia, atque peccata. Ipſe enim ſum,
Deut.4 de quo ſcribitur: Deus ignis conſumens eſt. Non ergo grande eſt, hoc de diabolo dicere,
quod & hominibus præparatum eſt. Magis debueras, ut ſuſpicionem ſalutis diabolicæ de-
Hier.27 clinares, dicere, perditio factus es, & non eris in æternum: & ex perſona Domini loquen-
Iob 40.41 tis ad Iob de diabolo: Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur.
Non quaſi crudelis ſuſcitabo eum. quis enim reſiſtere poteſt uultui meo? Quis ante dedit
mihi ut reddam ei? Omnia, quæ ſub cælo ſunt, mea ſunt. Non parcam ei, & uerbis potẽ-
tibus, & ad deprecandum compoſitis. Verum hæc poſſunt quaſi ſimplicis hominis excuſa-
ri, &, cum eruditos non ſubterfugiant, apud indoctos præferre innocentiæ ſimilitudinem.
Quod ſequitur de animarum ſtatu, excuſari omnino non poteſt. dicit enim: Audio & de
anima quæſtiones eſſe commotas: de que re utrum recipi debeat querimonia, an abiici,
uos probate. Si autem & de me, quid ſentiam, quæritur: fateor me de hac quæſtione apud
quamplurimos tractatorum diuerſa legiſſe. Legi quoſdam dicentes, quod pariter cum cor-
pore per humani corporis traducem etiam animæ diffundantur: & hæc quibus poterant aſ-
ſertionibus confirmabant: quod puto inter Latinos Tertullianum ſenſiſſe, uel Lactantium,
fortaſſis & nonnullos alios. Alii aſſerunt, quod, formatis in utero corporibus, Deus quo-
tidie faciat animas, & infundat. Alii factas iam olim, ideſt, tunc cum omnia creauit Deus
ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Hoc ſentit & Origenes, & non-
nulli alii Græcorum. Ego uero cum hæc ſingula legerim, (Deo teſte dico) quia uſque ad
præſens certi & definiti aliquid de hac quæſtione non teneo, ſed Deo relinquo ſcire quid ſit
in uero, & ſi cui ipſe reuelare dignabitur. ego tamen hæc ſingula & legiſſe me non nego, &
adhuc ignorare confiteor, præter hoc, quod manifeſte tradit Eccleſia, Deum eſſe & anima-
rum & corporum conditorem. Antequam de ſenſibus diſputem, Theopraſti uerba mira-
bor. Audio, inquit, de anima quæſtiones commotas eſſe: de qua re utrum recipi debeat
querimonia, aut abiici, uos probate. Si quæſtiones de animæ ſtatu in urbe commotæ ſunt:
quæ eſt iſta querimonia, uel querela; quæ utrum recipi debeat, epiſcoporum iudicio dere-
linquitur?

loquitur? niſi forte quæſtionem, & qaerimoniam id ipſum ſignificare putat: quia in Capri commentariis buiuſcemodi figuram reperit. Deinde ponit: Legi quoſdam dicentes, quod pariter cum corpore per bumani ſeminis traducem etiam animæ diffundantur: & hæc quibus poterant aſſertionibus confirmabant. Rogo, quæ eſt iſta licentia figurarum? quæ modorum & temporum perturbatio? Legi dicentes: quibus poterant aſſertionibus confirmabant. Er in conſequentibus: Alii aſſerunt, quod, formatis in utero corporibus, Deus quotidie faciat nonas animas, & infundat. Alii, factas iam olim, ideſt, tunc, cum omnia Deus creauir ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Et hic ordo pulcherrimus. Alii, inquit, aſſerunt hoc uel illud: alii factas iam olim, ideſt, tunc, cum omnia Deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Tam putide & confuſe loquitur, ut plus ego in reprehendendo laborem, quã ille in ſcribendo. Ad extremum poſuit: Ego uero cum hæc ſingula legerim: &, adhuc pendente ſententia, quaſi nouum aliquid protuliſſet, adiecit: Ego tamen hæc ſingula & legiſſe me non nego, & adhuc ignorare confiteor. O infelices animas, quæ tantis uitiorum lanceis uulnerantnr. non eas puto, iuxta Origenis errorem, tantum laboraſſe, cum de cælo in terras ruerent, & craſſis corporibus ueſtirentur, ut nunc uerbis & ſententiis hinc inde colliſas: ut prætermittam κακέμφατον, quo de humani ſeminis traduce diffundi animæ dicuntur. Scio, inter Chriſtianos uerborum uitia non ſolere reprehendi: ſed ex paucis oſtendere uolui, cuius temeritatis ſit docere quod neſcias, ſcribere quod ignores; ut ſimilem prudentiam & in ſenſibus requiramus. Mittit epiſtolam, ideſt, robuſtiſſimum baculum, quo Romanæ urbis armetur epiſcopus: & in ipſa quæſtione, pro qua canes latrant, dicit ſe neſcire quod quæritur. Si ignorat, pro quo ſibi calumnia commonetur: quid neceſſe eſt apologiam mittere, quæ non babet defenſionem ſui, ſed ignorantiæ confeſſionem? Hoc eſt ſuſpiciones hominum non ſopire, ſed ſerere. Tres ſuper animarum ſtatu ponit ſententias; & in fine concludens, Singula, inquit, me legiſſe non nego, & adhnc ignorare cõfitcor. Arceſilaum, aut Carneadem putes, qui omnia incerta pronunciant: licet & illos ſuperet cautione. illi enim, omnium philoſophorum inuidiam non ferentes, quod uitam e uita tollerent, uerſimilia repererunt, ut ignorantiam rerum probabili aſſertione temperarent: iſte ſe dicit incertum, & e tribus omnino neſcire quid uerum ſit. Si hoc erat reſponſurus; quæ eum ratio impulit, ut tantum pontificem inſcitiæ ſuæ teſtem faceret? Nimirum hæc illa eſt laſſitudo, quod, triginta annorum itinere confectus, Romam uenire non potuit. Quanta & alia neſcimus, & tamen imperitiæ noſtræ teſtes non quærimus? De Patre, Filio, & Spiritu ſancto, de natiuitate Domini ſaluatoris, ſuper qua Eſaias clamitat: Generationem eius quis enarrabit? audacter loquitur, & myſte- Eſa. 53
rium, omnibus retro ſæculis ignoratum, ſcientiæ ſuæ uindicat: & hoc ſolum ignorat, quod ignotatum cunctis ſcandalum facit. Scit, quo modo Deum uirgo generarit; & neſcit, quo modo ipſe ſir natus. Animarum & corporum conditorem fatetur Dominum, ſiue animæ ante corpora fuerint, ſiue cum corporum naſcantur exordiis, ſiue iam formatis in utero figuratisq. corporibus immittantur. In omnibus nouimus auctorem Dominnm. Nec de hoc nunc qnæſtio eſt, utrum Deus, an alius eas fecerit: ſed e tribus, quas poſuit, quæ ſit illarum ſententia uera, neſcire ſe dicit. Vide, ne ſtatim tibi obiiciatur, iccirco te trium ignorantiam confiteri, ne unum damnare cogaris; & Tertulliano, & Lactantio ideo parcere, ne Origenem cum illis iugules. Quantum memoria ſuggerit, niſi tamen fallor, neſcio me legiſſe, Lactantium αναπνεομένην animam dicere. ceterum, qui legiſſe te ſcribis, dic in quo libro legeris; ne ut me dormientem, ſic illum mortuum calumniatus eſſe uidearis. Sed & in hoc cunctabundus incedis, & cautus: dicis enim: Puto inter Latinos Tertullianum ſenſiſſe, uel Lactantium, fortaſſis & alios nonnullos. Non ſolum de animarum ſtatu dubitas, ſed de auctorum ſententiis putas, & tamen aliquid intereſt. De animabus autem aperte neſcis, & inſcitiam confiteris: de auctoribus ſic noſſe te dicis, ut putes potius, quam præſumas. In ſolo Origene non ambigis: dicis quippe, Hoc ſentit Origenes. Interrogabo te, bene ſentit, an male? Neſcio, inquis. Quid me igitur, miſſis tabellariis, & creberrimis nunciis, docere conaris, ut ſciam quod neſcias? Et ne forte non credam imperitiæ tuæ, & arbitrer te callide reticere quod noſti: iuras Deo teſte, quod uſque ad præſens certi & definiti aliquid de hac quæſtione non teneas; & Deo relinquas ſcire quid ſit in uero, & ſi cui ipſe reuelare dignabitur. Per tanta ſæcula tibi nullus uidetur dignus fuiſſe, cui de hac quæſtione Dominus reuelarit? non patriarcha, non propheta, non apoſtolus, non martyr? ne tibi quidẽ, quando in carceribus & exiliis morabaris, huiuſcemodi ſacramenta patuerunt? Dominus in euangelio, Pater, inquit, reuelaui nomen tuum hominibus. Qui patrem reuelauit, de ani- Ioan. 17

marum ſtatu tacuit. Et miraris, ſi contra te fratrum ſcandala concitentur, cum id neſcire te
iures, quod Chriſti Eccleſiæ ſe noſſe fateantur? Expoſita fide ſua, immo inſcitiæ confeſſio-
ne, tranſit ad aliud; & excuſare ſe nititur, cur libros περὶ ἀρχῶν in Latinum uerterit; et hæc
ſcribit ad uerbum. Sane quia audio etiam inde eſſe diſputatum, quod quædam Origenis ro
gatus a fratribus de Græco in Latinum tranſtuli; puto quod omnes intelligant, hæc pro ſolo
liuore culpari. ſi enim aliquid eſt, quod diſpliceat in auctore; quare id ad interpretem de-
torquetur? ſicut in Græcis habetur, rogatus ſum ut Latinis oſtenderẽ: Græcis ſenſibus uer-
ba dedi Latina tantummodo. ſiue ergo in illis ſenſibus laus ineſt aliqua, non eſt mea: ſiue
culpa, ſimiliter non eſt mea. Audio, inquit, etiam inde eſſe diſputatum. Quam prudenter
accuſationem ſuam, diſputationem uocat. Quod quædam Origenis rogatus a fratribus de
Græco in latinum tranſtuli. Quæ ſunt illa quædam? nomen non habent? taces? libelli accu
ſatorum loquuntur. Puto, ait, quod omnes intelligant hæc pro ſolo liuore culpari. Pro
quo liuore? num inuident eloquentiæ tuæ? aut feciſti, quod nullus hominum umquam fa-
cere potuit? Ecce & ego Origenis multa tranſtuli: &, præter te, nemo nec inuidet, nec ca
lumniatur. Si enim, inquit, aliquid eſt, quod diſpliceat in auctore; quare id ad interpretẽ
detorquetur? ſicut in Græcis habetur, rogatus ſum ut Latinis oſtenderem: Græcis ſenſibus
uerba dedi Latina tantummodo. ſiue ergo in illis ſenſibus laus ineſt aliqua, nõ eſt mea: ſiue
culpa, ſimiliter non eſt mea. Et miraris, ſi de te homines male ſentiant, cum de apertis bla
ſphemiis dicas, Si eſt aliquid, quod diſpliceat in auctore. omnibus, quæ in illis libris dicta
ſunt, diſplicent: & tu ſolus dubitas; & quereris, cur ad interpretem detorqueatur, quod in
translationis tuæ præfatione laudaſti. Rogatus eras, ut, quo modo habebatur in Græco, in
Latinum uerteres. utinam feciſſes, quod rogatum te eſſe ſimulas: nulli nunc inuidiæ ſubia-
ceres. ſi tu translationis ſeruaſſes fidem; mihi neceſſitas non fuiſſet interpretationem falſam
uera interpretatione ſubuertere. Nouit conſcientia tua, quæ addideris, quæ ſubtraxeris,
quæ in utramque partem, ut tibi uiſum fuerit, immutaris: & poſt hæc audes dicere, quod
& bona & mala non tibi, ſed auctori debeant imputari. Et oppreſſus inuidia adhuc uerba
moderaris, & quaſi ſuper ariſtas pendenti incedens gradu loqueris: Siue in illis ſenſibus
laus eſt, ſiue culpa. Defendere non audes, & tamen damnare non uis. Elige e duobus,
quod uis: optio tibi datur. ſi bona eſt interpretatio tua, lauda: ſi mala, condemna. Ve-
rum excuſat ſe, & ſubnectit aliam ſtropham: dicit enim: Quinimmo etiam aliud adieci,
ſicut in præfatiuncula mea deſignaui; ut, inquantum poſſem, aliquanta deciderem, illa
tamen, quæ mihi ad ſuſpicionem ueniebant, quod non ab ipſo Origene ita dicta, ſed ab
aliis uiderentur eſſe inſerta, propter hoc quod de eiſdem rebus in aliis auctoris eiuſdem
locis catholice dictum legeram. Mira eloquentia, & Attico flore uariata, Quinimmo
etiam, &, Quæ mihi ad ſuſpicionem ueniebant. Auſum illum eſſe hæc Romam uerborum
portenta tranſmittere? compeditam putes linguam eius, & inextricabilibus nodis ligatam,
uix in humanum ſonum erumpere. Sed ad cauſam redeam. Quis tibi dedit hanc licenti-
am, ut multa de interpretatione decideres? Rogatus eras, ut Græca in Latinum uerte-
res, non ut emendares; ut alterius dicta proferres, non ut tua conderes. non feciſſe te
quod rogatus es, recidendo plurima confiteris. atque utinam præcidiſſes mala, & non, in
aſſertionem malorum, tua multa poſuiſſes. e quibus unum proferam, ut ex hoc cognoſcan
tur & cetera. In primo libro περὶ ἀρχῶν, ubi Origenes lingua ſacrilega blaſphemauit,
quod Filius Patrem non uideat, tu etiam cauſas reddis, quaſi ex perſona eius, qui ſcripſit:
& Didymi interpretaris σχόλιον, in quo ille caſſo labore conatur alienum errorem defen-
dere, quod Origenes quidem bene dixerit: ſed nos, ſimplices homines, & cicures Ennia-
ni, nec illius ſapientiam, nec tuam, qui interpretatus es, intelligere poſſumus. Præfatio tua,
quam nominas, & in qua me miris ornas laudibus, te reum peſſimæ translationis facit. di-
cis enim quod de Græco multa decideris; licet taceas, quod addideris. Quæ decidiſti, mala
erant, an bona? utique mala. quæ reſeruaſti, bona an mala? utique bona. neque enim mala
transferre poteras. ergo mala amputaſti, & reliquiſti bona? nulli dubium eſt. probantur
autem, quæ translata ſunt, pene omnia mala. quidquid igitur in translatione monſtrauero,
tibi imputabitur, qui illud pro bono tranſtuliſti. Aliud eſt, ſi iniquus cenſor, eiuſdem cri-
minis reus, alios de ſenatu pellis, alios in curia retines. Sed dicis: omnia mutare non po-
teram, ſed ea tantũ, quæ addita ab hæreticis arbitrabar, mihi amputanda credidi. Pulchre.
Si amputaſti, quæ addita ab hæreticis exiſtimabas: ergo, quæ reliquiſti, eius ſunt, quem in-
terpretabaris. ſi eius ſunt, quem interpretatus es: reſponde, utrum bona, an mala ſint?
mala transferre non poteras. ſemel enim, quæ ab hæreticis addita fuerant, amputaſti. niſi

forte hæreticorum mala amputare debueris, & Origenis errores in Latinum integros uer-
tere. Dic ergo, quare Origenis mala in Latinum uerteris: ut auctorem mali proderes, an
ut laudares? ſi prodis, in præfatione cur laudas? ſi laudas, hæreticus approbaris. Reſtat,
ut quaſi bona protuleris. Si hæc omnia probantur mala: igitur unius & auctor, & interpres
rei criminis erunt; & implebitur illa ſententia: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum
adulteris portionem tuam ponebas. Non eſt neceſſe rem planam argumentatione dubiam Pſal.49
facere. Quod ſequitur, reſpondeat, unde illi ſit orta ſuſpicio, hæc ab hæreticis addita.
Quia, inquit, de eiſdem rebus in aliis locis eiuſdem auctoris catholice dictum legeram. Vi-
deamus, quod primum eſt, ut ordine uenerit ad ſecundum. Probo ego inter multa Orige-
nis mala, hæc maxime hæretica: Dei filium creaturam, ſpiritum ſanctum miniſtrum, mun
dos innumerabiles, æternis ſibi ſæculis ſuccedentes; angelos uerſos in animas hominum;
animam ſaluatoris fuiſſe antequam naſceretur ex Maria; & hanc eſſe, quæ cum in forma Dei Philip.2
eſſet, non eſt rapinam arbitrata æqualem ſe eſſe Deo; ſed ſe exinaniuit, formam ſerui acci-
piens: reſurrectionem noſtrorum corporum ſic futuram, ut eadem membra non habeant:
quia, ceſſantibus membrorum officiis, ſuperfluo membra reddantur: ipſaq. corpora tenuia
& ſpiritalia paulatim euaneſcere, & in auram tenuem atque in nihilum diſſipari: in reſtitu-
tione omnium, quando indulgentia principalis uenerit, cherubim, & ſeraphim, thronos,
principatus, dominationes, uirtutes, poteſtates, archangelos, angelos, diabolum, dæ-
mones, animas omnium hominum, tam Chriſtianorum, quam Iudæorum, & gentilium,
unius condicionis & menſuræ fore: cumq. ad formam & libram æquitatis peruenerint, &
rationabiles creaturas, omni corporum fæce depoſita, nouus de mundi exilio populi reuer
tentis monſtrauerit exercitus; tunc rurſus ex alio principio fieri mundum alium, & alia cor
pora, quibus labentes de cælo animæ ueſtiantur: ut uerendum nobis ſit, ne, qui nunc uiri
ſumus, poſtea naſcamur in feminas; &, quæ hodie uirgo, tunc proſtibulum ſit. Hæc in Ori
genis libris ego hæretica doceo: tu oſtende, in quo eius opere his contraria legeris. Nolo
dicas, quæ de eiſdem rebus in aliis locis eiuſdem auctoris catholice dicta legeram; ne me
mittas ad ſex millia librorum eius, quos legiſſe beatum papam Epiphanium criminaris:
ſed ipſa loca nomina: nec hoc mihi ſufficiet, niſi eadem dicta ad uerbum protuleris. Non
eſt fatuus Origenes, & ego noui: contraria ſibi loqui non poteſt. Igitur ex hac ſupputatio-
ne illa ſumma naſcitur, non hæreticorum eſſe, quæ amputaſti, ſed Origenis: cuius ideo
mala interpretatus es, quia putaſti bona: & tibi tam bona, quam mala illius imputanda:
cuius ſcripta in prologo comprobaſti. Sequitur in eadem Apologia: Origenis ego neque
defenſor ſum, nec aſſertor, nec primus interpres: alii ante me hoc idem opus fecerunt,
feci & ego poſtremus, rogatus a fratribus. Si iubetur, ne fiat: iuſſio obſeruari ſolet in po-
ſterum. ſi culpantur, qui ante iuſſionem fecerunt: culpa a primis incipiat. Tandem euo-
muit, quod uolebat, & omnis animi tumor in noſtræ accuſationis erupit inuidiam. Vbi in
terpretatur libros περὶ ἀρχῶν, me ſequi ſe dicit: ubi accuſatur cur hoc fecerit, meum po-
nit exemplum: & ſecurus, & periclitans, ſine me uiuere non poteſt. Audiat igitur, quod
neſcire ſe ſimulat. Nemo tibi obiicit, quare Origenem interpretatus es: alioqui Hilarius
& Ambroſius hoc crimine tenebuntur: ſed quia interpretatus hæretica, præfationis tuæ lau-
de firmaſti. Ego ipſe, quem in crimen uocas, ſic ſeptuaginta homilias eius tranſtuli, & non-
nulla de tomis; ut & mala in bonorum interpretatione ſubtraherem; & aperte in libris περὶ
ἀρχῶν, ad coarguendam translationem tuam, quid lector uitaret, oſtenderem. Vis Orige-
nem in Latinum uertere? habes multas homilias eius, & tomos, in quibus moralis tracta-
tur locus, & ſcripturarum panduntur obſcura. hæc interpretare, hæc rogantibus tribue.
quid primus labor tuus incipit ab infamia? cur translaturus hæretica, in defenſionem eo-
rum præmittis quaſi martyris librum; & id Romanis auribus ingeris, quod translatum to-
tus orbis expauit? aut certe, ſi ideo interpretaris, ut eum hæreticum arguas; nihil de Græ-
co mutes; & hoc ipſum præfatione teſtare, quod prudentiſſime papa Anaſtaſius in epiſtola,
quam contra te ſcribit ad epiſcopum Ioannem, ſuo ſermone complexus eſt, me liberans,
qui id feci, & te arguens, qui facere noluiſti. Ac ne forſitan hoc quoque neges, ſubieci
exemplum eius; ut, ſi non uis audire fratrem monentem, audias epiſcopum condemnan-
tem. Dicis te non eſſe defenſorem, neque aſſertorem Origenis: iam nunc tibi proferam li-
brum tuum, de quo in famoſa illa præfariuncula præclari operis tui his uerbis loqueris: cu-
ius diuerſitatis cauſam plenius tibi in apologetico, quem Pamphilus in libris ſuis ſcripſit,
edidimus, breuiſſimo libello ſuperaddito: in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis
deprauatos eſſe in quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius oſtendimus, & præ-

cipne iſtos, quos nunc exigis ut interpreter, ideſt περὶ ἀρχῶν. Non tibi ſuffecerat Euſebii, uel certe, ut tu uis, Pamphili pro Origene defenſio, niſi, quod ab illis minus dictum putabas, tu quaſi ſapientior, & doctior adderes? Longum eſt, ſi uelim totum librum tuum huic operi inſerere, &, propoſitis capitulis, ad ſingula reſpondere, quid in his uitiorum ſermo habeat, quid mendaciorum aſſertio, quid inconſequens textus ipſe uerborum. unde, lacinioſæ diſputationis faſtidia fugiens, & in arctum uerba compingens, tantum uerſibus reſpondebo. Statim de portu egrediens, nauem impegit. referens enim de apologia Pamphili martyris, quam nos Euſebii, Arianorum principis, probauimus; de qua dixerat, prout potuimus, uel res popoſcit, Latino ſermone digeſſimus: intulit: Illud eſt, quod deſideriorum uir Macari te admonitum uolo, ut ſcias hanc quidem fidei regulam, quam de libris eius ſupra expoſuimus, eſſe talem, quæ & amplectenda, & tenenda ſit. In omnibus enim his catholicum ineſſe ſenſum, euidenter probatur. Quamuis de Euſebii libro multa ſubtraxerit, & in bonam partem de Filio & Spiritu ſancto niſus ſit commutare: tamen multa in illo ſcandala reperiuntur, & apertiſſimæ blaſphemiæ, quæ iſte ſua negare non poterit, catholica eſſe pronuncians. Dicit Euſebius, immo, ut tu uis, Pamphilus, in iſto uolumine; Filii & Patris miniſtrum Spiritum ſanctum, non de eadem Patris Filiiq. ſubſtantia; animas hominum lapſas eſſe de cælo; & in hoc, quod ſumus, de angelis commutati, in reſtitutione omnium æquales & angelos, & dæmones, & homines fore; & multa alia tam impia, & nefaria, quæ etiam replicare ſit criminis. Quid faciet aſſertor Origenis, & interpres Pamphili? ſi in iis, quæ emendauit, tanta blaſphemia eſt: in illis, quæ ab hæreticis falſata confingit, quanta ſacrilegia continentur? Cuius opinionis cauſam hanc ſuſpicatur, quod uir neque ſtultus, neque inſanus dicere ſibi repugnantia non potuerit. Et, ne forſitan putaremus diuerſis eum uaria ſcripſiſſe temporibus, & pro ætatibus ediddiſſe contraria, addidit: Quid facimus, quod interdum in eiſdem locis, atque, ut ita dixerim, in conſequenti pene capite ſententia contrarii ſenſus inuenitur inſerta? Numquid in eodem opere einſdem libri, & interdum, ut diximus, ſtatim in conſequenti capitulo oblitus ſui eſſe potuit? uerbi gratia: ut, qui ſuperius dixerat, nuſquam inueniri in omni ſcriptura, ubi Spiritus ſanctus factus uel creatus eſſe diceretur, continuo ſubiiceret, inter ceteras creaturas factum eſſe Spiritum ſanctum? aut iterum, qui Patrem & Flium unius ſubſtantiæ, quod Græce ὁμοούσιον dicitur, deſignauit, in conſequentibus ſtatim capitulis alterius eſſe ſubſtantiæ, & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipſa natura Dei Patris pronunciauerat natum? Hæc ipſius uerba ſunt, negare non poteſt. Nolo dicas; uerbi cauſa, ut qui ſuperius dixerat: ſed ipſum librum nomina, ubi prius bene dixerit, & poſtea male; ubi Spiritum ſanctum & Filium de Dei Patris ſcribens eſſe ſubſtantia, ſtatim in conſequentibus aſſeruerit creaturas. Neſcis ne me Origenis habere omnia? legiſſe quamplurima? Ad populum phaleras, ego te intus & in cute noui. Vir doctiſſimus Euſebius (doctiſſimum dixi, non catholicum; ne more ſolito mihi & in hoc calumniam ſtruas) per ſex uolumina nihil aliud agit, niſi ut Origenem ſuæ oſtendat fidei, ideſt, Arianæ perfidiæ: et multa ponit exempla, & hoc conſtanter probat. Tibi ergo in quo ſomnio Alexandrini carceris reuelatum eſt, ut, quæ ille uera profitetur, falſata confingas? Sed forſitan hic, ut Arianus, ab hæreticis addita, in occaſionem ſui traxit erroris; ne ſolus male ſenſiſſe contra Eccleſiam putaretur. Quid reſpondebis pro Didymo, qui certe in trinitate catholicus eſt? cuius etiam nos de Spiritu ſancto librum in Latinā linguam uertimus. certe hic in iis, quæ ab hæreticis in Origenis operibus addita ſunt, conſentire non potuit; & in ipſis περὶ ἀρχῶν, quos tu interpreratus es, libris breues dictauit commentariolos, quibus nō negaret ab Origene ſcripta, quæ ſcripta ſunt; ſed nos, ſimplices homines, nō poſſe intelligere quæ dicuntur; &, quo ſenſu in bonam partē accipi debeant, perſuadere conatur. Hoc dūtaxat de Filio & Spiritu ſancto. Ceterum in aliis dogmatibus & Euſebius & Didymus apertiſſime in Origenis ſcita concedunt; &, quod omnes eccleſiæ reprobant, catholice & pie dictum eſſe defendunt. Videamus tamen, quibus argumentis probare nitatur, Origenis ab hæreticis ſcripta uitiata. Clemens, inquit, apoſtolorum diſcipulus, qui Romanæ eccleſiæ poſt apoſtolos epiſcopus, & martyr fuit, libros edidit, qui appellātur ἀναγνωρισμός, ideſt, recognitio: in quibus cum ex perſona Petri apoſtoli doctrina, quaſi uere apoſtolica, in quamplurimis exponatur; in aliquibus ita Eunomii dogma inſeritur, ut nihil aliud quam ipſe Eunomius diſputare credatur, filium Dei creatum de nullis extantibus aſſeuerans. Et poſt alia, quæ prolixum eſt ſcribere, Quid quæſo, ait, de iis ſentiendum eſt, quod apoſtolicus uir hæretica ſcripſerit? an id potius credendum, quod peruerſi homi-

nes

ſis ad aſſertionem dogmatum ſuorum ſub uirorum ſanctorum nomine, tamqnam facilius credenda, interſeruerint ea, quæ illi nec ſenſiſſe, nec ſcripſiſſe credendi ſunt? Clementem quoque, Alexandrinæ eccleſiæ presbyterum, uirum catholicum, ſcribit in libris ſuis interdum Dei filium dicere creaturam; & Dionyſium, Alexandrinæ nrbis epiſcopum, uirum eruditiſſimum, contra Sabellium quattuor uolumiuibns diſputantem, in Arianum dogma de[illegible]i. Et ſub his exemplis illud agit, ut non eccleſiaſticos & catholicos niros male ſenſiſſe, ſed ab hæreticis eorum ſcripta corrupta eſſe teſtetur; & concludat ad extremum, dicens: De Origene quoque, in quo ſimiliter, ut in his, quos ſupra diximus, quædam diuerſitas inuenitur, iſtud non ſufficiat ſentire, quod de præiudicatis iam catholicis ſentitur uel intelligitur uiris; ne ſimilis cauſæ ſimilis ſufficiat excuſatio. Si conceditur, ut, quidquid in libris omnium reperitur, ab aliis corruptum ſit: nibil eornm erit, quorum fertur nominibus; ſed iis deputabitur, a quibus dicitur eſſe uitiatum. quamquam & illorum non erit, quorum incerta ſunt nomina: atque ita fiet, ut, dum omnium omnia ſunt, nihil alicuius ſit. Hac defenſionis perturbatione nec Marcion, nec Manichæus, nec Arius, nec Eunomius accuſari poterunt: quia, quidquid nos ab his impie dictum obiecerimus, diſcipuli reſpondebunt, non a magiſtris ſuis ita editum, ſed ab inimicis eſſe uiolatum. Hoc genere & iſte ipſe tuus liber tuus non erit, ſed forſitan meus: et meus liber, quo tibi accuſatus reſpondeo, ſi in illo aliquid reprehenderis, non erit meus, ſed tuus, a quo reprehenditur. Et dum omnia ad hæreticos refers, quid eccleſiaſticis tribues, quibus proprium nihil relinquis? Et quo modo, inquies, in libris eorum uitioſa nonnulla ſunt? Si me cauſas uitiorum neſcire reſpondero, non ſtatim illos hæreticos indicabo. fieri enim poteſt, ut uel ſimpliciter errauerint, uel alio ſenſu ſcripſerint, uel a librariis imperitis eorum paulatim ſcripta corrupta ſint. Vel certe, antequam in Alexandria quaſi dæmonium meridianum Arius naſceretur, innocenter quædam & minus caute locuti ſunt, & quæ non poſſint peruerſorum hominum calumniam declinare. Obiiciuntur Origeni crimina: & tu non illum defendis, ſed alios accuſas: nec crimen renuis, ſed criminoſorum turbam requiris. Si tibi diceretur, quos habet Origenes in hæreſi ſocios; recte iſta proferres: nunc a te quæritur, hæc, quæ in Origenis libris ſcripta repeciuntur, bona ſint, an mala. Taces, & pro his alia loqueris: Clemens hoc ait: Dionyſius in iſto errore deprehenditur: Anaſtaſius epiſcopus ſic Dionyſii defendit errorem: apoſtolorum ſcripta ſimiliter deprauata ſunt. quo modo & nunc ab aliis tibi hæreſeos crimen impingitur, & tu pro te taces, & pro me confiteris. Ego neminem accuſo, pro me tantum reſpondiſſe contentus. Non ſum, quod arguis: ſi tu es, quod accuſaris; ipſe uideris. nec abſolutio mea me, nec reatus te aut innocentem, aut obnoxium crimini probabunt. Præmiſſa falſatione ab hæreticis apoſtolorum, & utriuſque Clementis, atque Dionyſii, uenit ad Origenem, & his nerbis loquitur: Ipſius hoc conquerentis & deplorantis ſcriptis ac uocibus probauimus. quid enim ipſe cum adhuc in carne uiuens, ſentiens uidensq. perpeſſus ſit de librorum ſuorum uel ſermonum corruptionibus, uel adulterinis editionibus, ex ipſius epiſtola, quam ſcribit ad quoſdam caros ſuos Alexandriam, euidenter docetur. ſtatimq. exemplum ſubiungit epiſtolæ. et qui falſitatem ſcriptorum Origenis hæreticis imputat, ipſe incipit a falſitate, non ita interpretans, ut habetur in Græco; nec id Latinis inſinuans, quod ipſe in ſuis litteris profitetur. Cumq. illa epiſtola tota Demetrium, Alexandrinæ urbis pontificem, laceret, & in totius orbis epiſcopos & clericos inuehatur; & fruſtra ab eccleſiis excommunicatum eſſe ſe dicat, nec uelle in maledictis referre uicem, ne ſcilicet maledicus uideatur eſſe homo, qui intantum cautus ſit ad maledicendum, ut ne diabolo quidem audeat maledicere; unde & Candido, Valentiniani dogmatis ſectatori, calumniandi ſe occaſionem dederit, quod diabolum ſaluandæ dixerit eſſe naturæ: hic, diſſimulato argumento epiſtolæ, fingit pro Origene, quod ille non loquitur. unde epiſtolæ ipſius partem paululum ex ſuperioribus tranſtuli; & iis innxi, quæ ab ipſo commatice doloſeq. tranſlata ſunt: ut, quo conſilio ſuperiora tacuerit, lector agnoſcat. Contra ſacerdotes ergo eccleſiæ generaliter diſputans, a quibus indignus communione eius fuerat indicatus, hæc intulit: Quid neceſſe eſt de prophetarum ſermonibus dicere, quibus ſæpiſſime paſtoribus, & maioribus natu, & ſacerdotibus, ac principibus populi comminantur, & arguunt eos? Quæ abſque nobis de ſanctis ſcripturis elicere poteſtis, & liquido peruidere quod forſitan hoc tempus ſit, de quo dicitur: Nolite credere amicis, nec ſperetis in principibus. Et Mich.7
nunc impleatur uaticinium: Duces populi mei me neſcierunt: filii ſtulti ſunt, & non ſunt Hier.4
ſapientes. Sapientes ſunt, ut faciant mala, bene autem facere ueſciunt: quorum magis miſereri, quam eos odiſſe debemus, & orare pro illis, quam eis maledicere. ad benedicen-

Pſal.90

Iudæ 1 dum enim, & non ad maledicendum creati ſumus. Vnde & Michael, cum aduerſus diabo-
lum diſputaret de Moyſi corpore, ne tanto quidem malo auſus eſt iudicium inferre blaſphe-
Zach. 3 miæ, ſed dixit: Increpet tibi Dominus. Cui quid ſimile etiam in Zacharia legimus: Incre-
pet tibi Dominus diabole: & increpet Dominus in te, qui elegit Hieruſalem. Itaque & nos
cupimus increpari a Domino eos, qui nolunt cum humilitate a proximis increpari. Di-
cente autem Michaele: Increpet tibi Dominus diabole: et Zacharia ſimiliter: utrum incre-
pet, an non increpet Deus diabolum, ipſe uiderit: et ſi increpat, quo modo increpet, ipſe
agnoſcat. Et poſt multa, quæ prolixum eſt ſcribere, addit: Nos hoc ſentimus, quod eiici-
entur de regno cælorum non ſolum qui grandia peccauerunt, uerbi gratia, fornicatores,
& adulteri, & maſculorum concubitores, & ſures, ſed & qui minora deliquerunt: ex eo,
1.Cor. 6 quod ſcriptum eſt: Neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt: & tam in bo-
nitate, quam in ſeueritate Dei eſſe menſuram. Vnde cuncta nitimur agere conſilio: in uini
quoque potu, & in moderatione ſermonis, ut nulli audeamus maledicere. Ergo cum pro-
pter Dei timorem caueamus in quempiam maledicta conferre, recordantes illius dicti,
Iudæ 1 Non fuit auſus iudicium inferre blaſphemiæ, quod dicitur de Michaele contra diabolum:
& in alio loco: Dominationes quidem reprobant, glorias autem blaſphemant: quidam
eorum qui libenter contentiones reperiunt, adſcribunt nobis & noſtræ doctrinæ blaſphemi-
1.Cor. 6 am: ſuper qua, ipſi uiderint, quo modo illud audiant: Neque ebrioſi, neque maledici re-
gnum Dei poſſidebunt: licet patrem malitiæ, & perditionis eorum, qui de regno Dei eiici-
entur, dicant poſſe ſaluari: quod ne mente quidem quis captus dicere poteſt. Cetera qui-
dem ex eadem epiſtola tranſtulit pro hoc, quod in fine uerborum Origenis interpretati ſu-
mus. Ergo, cum propter timorem Dei caueamus in quempiam maledicta conſerre, & re-
liqua: iſte fraudulenter, amputatis ſuperioribus ex quibus inferiora dependent, ſic cœpit
transferre epiſtolam, quaſi hoc ſenſus eſſet exordium; & ait: Quidam eorum, qui libenter
habent criminari proximos ſuos, adſcribunt nobis & doctrinæ noſtræ crimen blaſphemiæ,
quod a nobis nuſquam audierunt: de quo ipſi uiderint, nolentes obſeruare mandatum il-
1.Cor. 6 lud, quod dicit: Quia maledici regnum Dei non poſſidebunt: dicentes aſſerere me patrem
malitiæ & perditionis eorum, qui de regno Dei eiiciuntur, ideſt, diabolum eſſe ſaluan-
dum: quod ne aliquis quidem mente motus, & manifeſte inſaniens dicere poteſt. Confer-
te Origenis uerba, quæ ſupra ad uerbum tranſtuli, his, quæ ab iſto non uerſa ſunt, ſed
euerſa: & quantum inter ſe, non ſolum uerborum, ſed & ſenſuum habeant diſſonantiam,
perſpicieris. Obſecro, ne moleſta ſit uobis prolixior interpretatio. Iccirco enim omnia uer-
timus, ut, quo conſilio ſuperiora tacuerit, probaremus. Habetur dialogus apud Græcos
Origenis, & Candidi, Valentinianæ hæreſeos defenſoris: in quo duos andabatas digla-
diantes inter ſe ſpectaſſe me fateor. Dicit Candidus, filium de patris eſſe ſubſtantia, er-
rans in eo quod προβολὴν aſſerit. E regione Origenes, iuxta Arium & Eunomium, repu-
gnat, eum uel prolatum eſſe, uel natum, ne Deus pater diuidatur in partes: ſed dicit
ſublimem & excellentiſſimam creaturam uoluntate extitiſſe patris, ſicut & ceteras crea-
turas. Rurſus ad ſecundam ueniunt quæſtionem. Aſſerit Candidus, diabolum peſſimæ
eſſe naturæ, & quæ ſaluari numquam poſſit. Contra hoc recte Origenes reſpondit, non
eum perituræ eſſe ſubſtantiæ, ſed uoluntate propria corruiſſe, & poſſe ſaluari. Hoc Can-
didus uertit in calumniam, quaſi Origenes dixerit, diaboli naturam eſſe ſaluandam:
quod ille falſo obiecerat, hic refutat. Et intelligimus in hoc tantum dialogo ab Orige-
ne argui hæreticam falſitatem, & non in ceteris libris, de quibus numquam quæſtio fu-
it. alioqui, ſi omnia, quæ hæretica ſunt, non erunt Origenis, ſed hæreticorum; omnes
autem propemodum illius tomi his erroribus pleni ſunt: nihil Origenis erit, ſed eo-
rum, quorum ignoramus uocabula. Non ei ſufficit Græcos & antiquos calumniari, de
quibus, pro uetuſtate temporum, & longinquitate regionum, habet licentiam quidquid
uoluerit mentiendi: uenit ad Latinos, & primum ponit Hilarium confeſſorem, quod
poſt Ariminenſem ſynodum liber illius falſatus ab hæreticis ſit; et ob hanc cauſam cum in
concilio epiſcoporum ei quæſtio moueretur, proferri librum de domo ſua iuſſerit; qui,
neſciente ſe, in ſcriniis ſuis hæreticus tenebatur; cumq. prolatus fuiſſet, & ab omni-
bus hæreticus iudicatus, auctor libri excommunicatus, de concilii conuentione diſceſſerit.
Et tantæ auctoritatis ſe putat, ut, cum hoc familiaribus ſuis narrat ſomnium, nemo ei con-
tra confeſſorem iſta ſimulanti audeat contradicere. Reſponde quæſo: Synodus, a qua ex-
communicatus eſt, in qua urbe fuit? dic epiſcoporum uocabula: profer ſententias ſubſcri-
ptionum, uel diuerſitatem, uel conſonantiam. doce, qui eo anno conſules fuerint, quis
Imperator

Imperator hanc ſynodum iuſſerit congregari: Galliæ ne taotum epiſcopi fuerint, an & Ita-
liæ, & Hiſpaniæ: certe quam ob cauſam ſynodus congregata ſit. nihil horum nominas: ſed
rum eloquenriſſimum, & contra Arianos Latini ſermonis tubam, ut Origenem defendas,
communicatum a ſynodo criminaris. Sed confeſſoris calumnia utcumque toleranda eſt.
anſit ad inclytum martyrem Cyprianum, & dicit Tertulliani librum, cui titulus eſt de
nitate, ſub nomine eius Conſtantinopoli a Macedonianæ partis hæreticis lectitari. In quo
mine mentitur duo. nam nec Tertulliani liber eſt, nec Cypriani dicitur, ſed Nouatiani,
ius & inſcribitur titulo; & auctoris eloquium, ſtyli proprietas demonſtrat. Et ſuperfluũ
puto apertas ineptias confutare, cum mihi mea ingeratur fabella a ſynodo uidelicet, & ſub
nomine cuiuſdam amici Damaſi, Romanæ urbis epiſcopi, ego petar, cui ille eccleſiaſticas
epiſtolas dictandas tradidit, & Apollinariotum uerſutiæ deſcribantur, quod Athanaſii li-
brum, ubi Dominicus homo ſcriptus eſt, ad legendum acceptum, ita corruperit, ut io li-
tura id, quod raſerint, rurſus ſcriberet, ut ſcilicet non ab illis falſatum, ſed a me additum
putaretur. Quæſo te, amice cariſſime, ut in eccleſiaſticis tractatibus, ubi de ueritate dog
matum quæritur, & de ſalute amimarum noſtrarum maiorum flagitetnt auctoritas, huiuſce-
modi deliramenta dimittas, & prandiorum cenarumq. fabulas pro argumento non teneas
ueritatis. Fieri enim poteſt, ut, etiam ſi a me uerum audiſti, alius, qui huius tei ignarus
eſt, dicat a te eſſe compoſitum, & quaſi mimum Philiſtionis, nel Lentuli ac Marilli ſtrophã
eleganti ſermooe confictam. Quo noo perueniat ſemel effrenata temeritas? Poſt excommu
nicationem Hilarii, poſt Cypriani ψευδεπίγραφον hæreſeos librum, poſt Athanaſii me dormi
tante lituram, ſimul & inſcriptionem, erupit aliquando contra Papam Epipbanium; & do-
lorem pectoris ſui, quod eum in epiſtola, quam ad Ioannem epiſcopum ſcripſerat, hæreti-
cum arguit, in apologia pro Origene digerit, & his ſe ſermonibus conſolatur. Quin potius
aperienda eſt hoc in loco ueritas latens. non enim poſſibile eſt, tam iniquo iudicio uti quẽ-
quam bominum, ut de cauſa æquali non æqualiter ſentiat: ſed quod auctores obtrectato-
rum eius hi ſunt, qui uel in eccleſia diſputare latius ſolent, uel etiam libros ſcribere, qui to
tnm de Origene uel loquuntur, uel ſcribunt. Ne ergo plures ipſotum furta cogooſcant,
quæ utique, ſi ingrati in magriſtrum non eſſent, nequaquam criminoſa uiderentur, ſim-
pliciores quoſque ab eius lectione deterrent. Denique quidam ex ipſis, qui ſe uelut euan-
gelizandi neceſſitatem per omnes gentes & per omnes linguas habere putat de Origene ma
le loquendi, ſex millia librorum eius ſe legiſſe, quamplurima, fratrum multitudine audien
te, confeſſus eſt. qui ſi utiqne, ut ipſe dicere ſolet, pro cognoſcendis eius malis legebat; ſuf-
ficere poterant decem libri ad cognoſcendum, aut uiginti certe, aut, ut plurimum, trigio-
ta. ſex millia autem librorum legere, non iam eſt errores ac mala uelle cognoſcere, ſed ro-
tam pene uitam diſciplinis eius ac ſtudiis dedere. Quo modo ergo iſte merito audiendus
eſt, cum eos culpat, qui inſtructionis ſuæ cauſa perpauca eius, ſalua fidei regula atque inte-
gra pietate, legerunt? Qui ſunt iſti, qui in eccleſia diſputare latius ſolent? qui libros ſcribe
re? qni totum de Origene loquuntur, & ſcribunt? qui, dum ſua nolunt furta cognoſci, &
ingrati ſunt in magiſtrum, iccirco ſimplices ab illius lectione deterrent. nominatim debes
dicere, & ipſos bomines denotare. Ergo beati epiſcopi, Anaſtaſius, & Theophilus, & Ve
nerius, & Chromatius, & omnis tam orientis quam occidentis catbolicorum ſynodus, qui
pari ſententia, quia pari & ſpiritu, illum hæreticum denunciant populis, fures librorum il
lius iudicandi ſunt, &, quando io eccleſiis prædicant, non ſcripturarum myſteria, ſed Ori
genis furta commemorant? Non tibi ſufficit paſſim contra omnes detractio, niſi ſpecialiter
contra beatum, & inſignem eccleſiæ ſacerdotem ſtyli tui lanceam dirigas? Quis eſt ille, qui
uelut oeceſſitatem euangelizandi per omnes gentes, & per omnes lioguas habere ſe putat
de Origene male loquendi, qui ſex millia librorum eius ſe legiſſe, quamplurima fratrum
multitudine audiente, confeſſus eſt? in qua multitudine & caterua fratrum tu quoque me
dius eras, quando ille in ſua epiſtola queritur, pro Origenis hæreſi nefaria a te dogmata
eſſe prolata? Crimini ei dandum eſt, quare Græcam, Syram, & Hebræam, & Aegyptia-
cam lioguam, ex parte & Latinam nouerit? ergo & Apoſtolus, & apoſtolici uiri, qui lin-
guis loquebantur, in crimine ſunt: & me trilinguem bilinguis ipſe ridebis? De ſex millibus
autem librorum, quos ab eo lectos eſſe confingis, quis credet aut te uerum dicere, aut il-
lum potuiſſe mentiri? ſi enim Origenes ſex millia ſcripſiſſet librorum; potuerat fieri ut uir
eruditus, & ab infantia ſacris litteris inſtitutus, pro curioſitate & ſcientia legiſſet aliena.
qnod uero ille non ſcripſit, quo modo iſte legere potuit? Numera indices librorum eius,
qui in tertio uolumine Euſebii, in quo ſcribit uitam Pampbili, continentur: & non dico
ſex

ſex millia, ſed tertiam partem non reperies. Habemus epiſtolam ſupradicti pontificis, in
qua huic calumniæ tuæ, dum adhuc eſſes in oriente, reſpondet; & apertiſſimum menda-
cium libera ueritatis fronte confutat. Poſt hæc & tanta audes in apologia tua dicere, te non
eſſe defenſorem Origenis, neque aſſertorem illius, pro cuius defenſione Pamphilus & Euſe
bius tibi parum dixiſſe ſunt uiſi. aduerſum quæ uolumina, ſi Dominus uitæ huius dederit
ſpatium, alias reſpondere conabor: nunc tantum tuis aſſertionibus obuiaſſe ſufficiat, &
hoc breuiter prudentem inſtruxiſſe lectorem, me iſtum librum, qui ſub nomine Pamphi
li ferebatur, uidiſſe primum ſcriptum in codice tuo; &, quia non erat mihi curæ, quid pro
hæretico diceretur, ſic ſemper habuiſſe, quaſi diuerſum eſſet opus Pamphili & Euſebii; po
ſtea uero quæſtione mota, ſcriptis eorum reſpondere uoluiſſe; & ob hanc cauſam legiſſe,
quid pro Origene unuſquiſque ſentiret; perſpicueq. deprehendiſſe, quod primus liber ſex
uoluminum Euſebii ipſe eſſet, qui unus ſub nomine Pampbili a te editus eſt, tam Græce,
quam Latine, immutatis dumtaxat ſenſibus de Filio & Spiritu ſancto, qui apertam blaſphe
miam præferebant. Vnde etiam ante annos ferme decem, cum Dexter, amicus meus, qui
præfecturam adminiſtrauit prætorii, me rogaſſet, ut auctorum noſtræ religionis ei indicem
texerem; inter ceteros tractatores poſui & hunc librum a Pamphilo editum, ita putans eſſe,
ut a te & tuis diſcipulis fuerat diuulgatũ. Sed cum ipſe dicat Euſebius, Pamphilum nihil ſcri
pſiſſe, exceptis breuibus epiſtolis ad amicos; & primus liber ſex uoluminum illius, eadem
& eiſdem uerbis contineat, quæ ſub nomine Pampbili a te ficta ſunt: perſpicuum eſt, te ic-
circo librum hunc diſſeminare uoluiſſe, ut ſub perſona martyris hæreſim introduceres. cũq.
de ipſo libro, quem Pamphili ſimulas, multa peruerteris; & aliter in Græco, aliter in Lati-
no ſit: fraudem tuam errori meo imputare non debes. credidi enim eius eſſe librum, quem
titulus præferebat, ſicut περὶ ἀρχῶν, & multa alia Origenis opera, plurimorumq. Græciæ
tractatorum, quæ aut ante non legi, aut nunc compellor legere quæſtione hæreſeos ſuſcita-
ta: ut ſciam, quæ uitare debeam, quæ probare. Vnde & in adoleſcentia homilias tantum
eius, quas loquebatur ad populum, & in quibus non tanta ſcandala tenebantur, ſimplici-
ter rogantibus tranſtuli, nullis præiudicans, ex iis, quæ probantur, illa ſuſcipere, quæ ma-
nifeſte hæretica ſunt. certe, ut compendium longi ſermonis faciam, ſicut ego oſtendo me
ab his accepiſſe librum, qui de tuo codice tranſcripſerunt; ſic tu doce, a quo exemplar ac-
ceperis; ut, qui auctorem libri dare alium non potuerit, ipſe falſitatis reus teneatur. Bonus
Matth.12 homo de bono cordis theſauro profert illa, quæ bona ſunt; atque ex pomorum dulcedine
generoſi ſeminis arbor agnoſcitur. Scribit frater Euſebius, ſe apud Afros epiſcopos, qui
propter eccleſiaſticas cauſas ad comitatum uenerant, epiſtolam quaſi meo ſcriptam nomi-
ne reperiſſe, in qua agerem pænitentiam, & me ab Hebræis in adoleſcentia inductum eſſe
teſtarer, ut Hebræa uolumina in Latinum uerterem, in quibus nulla ſit ueritas. Quod au-
Matth.18 diens obſtupui. et quia in ore duorum uel trium ſtat omne uerbum; uniq. teſti nec Catoni
creditum eſt; id ipſum multorum me ex urbe fratrum ſcripta docuerunt, ſciſcitantium an
ita ſe haberet, &, a quo ipſa epiſtola diſſeminata eſſet in uulgus, lacrymabiliter indican-
tium. Qui hoc auſus eſt facere, quid aliud non audeat? Bene, quod malitia non habet tã-
tas uires, quantos conatus. perierat innocentia, ſi ſemper nequitiæ iuncta eſſet potentia;
& totum, quidquid cupit, calumnia præualeret. Stylum meum, qualiſcumque eſt, & for
mam eloquii uir diſertiſſimus exprimere non potuit; ſed inter ipſas præſtigias, & alterius
perſonam, qua ſe fraudulenter induerat, quis eſſet oſtendit. Ergo ille, qui epiſtolam ſub
nomine meo pænitentiæ finxerat, quod male Hebræa uolumina tranſtuliſſem, obiicere di-
citur, me in ſeptuaginta condemnationem ſcripturas ſanctas interpretatum: ut, ſiue falſa
ſunt, ſiue uera, quæ tranſtuli, in crimine maneam; dum aut in nouo opere fateor me erraſ-
ſe, aut recens editio ueteris condemnatio ſit. Miror, quo modo in eadem epiſtola homici-
dam, & adulterum, & ſacrilegum, & parricidam me eſſe non dixerit, & quidquid poteſt ta
cita mentis cogitatio intra ſe turpitudinis uoluere. Gratias ei debeo agere, quod, cum tan-
ta ſylua ſit criminum, unum mihi erroris uel falſitatis crimen obiecerit. Ego ne contra Se-
ptuaginta interpretes aliquid ſum locutus, quos ante annos plurimos, diligentiſſime emẽ
datos, meæ linguæ ſtudioſis dedi, quos quotidie in conuentu fratrum ediſſero, quorum
pſalmos iugi meditatione decãto? tam ſtultus eram, ut, quod in pueritia didici, ſenex obli
uiſci uellem? uniuerſi tractatus mei horum teſtimoniis texti ſunt. commentarii in duode-
cim prophetas & meam & Septuaginta editionem ediſſerunt. O labores hominum ſemper
incerti: o mortalium ſtudia contrarios interdum fines habentia. unde me putabam bene
mereri de Latinis meis, & noſtrorum ad diſcendum animos concitare; quod etiam Græci
uerſum

ersum de Latino poſt tantos interpretes non faſtidiunt: inde in culpam uocor, & nauſean-
ſtomacho cibos ingero. Ecquid in homine tutum ſit, ſi innocentia criminoſa eſt? Dormi
te Patre familias, inimicus homo zizania ſuperſeminauit. Exterminauit uineam aper de Matth.13
ua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Ego taceo, & litteræ non meæ loquuntur contra Pſal.79
c. Ignoro crimen, & crimen in toto orbe confiteor. Heu mihi mater mea, utquid me ge- Hier.15
iſti, uirum, qui iudicer, & diſcernar omni terræ? Omnes præfatiunculæ ueteris teſtamẽ
quarum ex parte exempla ſubieci, huic rei teſtes ſunt. Et ſuperfluum eſt, quod in illis
tum eſt, aliter, quam ibi dictum eſt, ſcribere. Incipiam igitur a Geneſi: cuius prologus
lis eſt: Deſiderii mei deſideratas accepi epiſtolas, qui, quodam præſagio futurorum, cũ
Daniele ſortitus eſt nomen, obſecrantis ut tranſlatum in linguam Latinam de Hebræo ſer- Dan.9
mone Pentateuchum noſtrorum auribus traderem. Periculoſum opus certe, & obtrectato
rum latratibus patens, qui me aſſerunt in Septuaginta interpretum ſuggillationem noua pro
ueteribus cudere, ita ingenium quaſi uinum probantes: cum ego ſæpiſſime teſtatus ſim,
me pro uirili portione in tabernaculo Dei offerre, quæ poſſim, nec opes alterius aliorum
paupertate fœdari. quod ut auderem, Origenis me ſtudium prouocauit, qui editioni anti
quæ tranſlationem Theodotionis miſcuit, aſteriſco, & obeliſco, ideſt, ſtella, & ueru,
opus omne diſtinguens; dum aut illuſtria facit, quæ minus ante fuerãt; aut ſuperflua quæ-
que iugulat, & confodit, maximeq. quæ euangeliſtarum & apoſtolorum auctoritas promul
gauit. In quibus multa de ueteri teſtamento legimus, quæ in noſtris codicibus non haben
tur, ut eſt illud: Ex Ægypto uocaui filium meum. Et: Quoniam Nazaræus uocabitur. Et: Matth.2
Videbũt, in quem compunxerunt. Et: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Et: Quæ Ioan.19
nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus Ioan.7
diligentibus ſe, & multa alia, quæ propriũ σύνταγμα deſiderãt. Interrogemus ergo eos, ubi 1.Cor.2
hæc ſcripta ſint; & cum dicere non potuerint, de libris Hebræis proferamus. Primum teſti-
monium eſt in Oſee, ſecundum in Eſaia, tertium in Zacharia, quartum in Prouerbiis, quin- Oſee 11
tum æque in Eſaia. quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta ſectantur, & Hibe Eſa.11
ras nænias libris authenticis præferunt. Cauſas erroris non eſt meum exponere. Iudæi pru- Zach.12
denti factum dicunt eſſe conſilio; ne Ptolemæus, unius Dei cultor, apud Hebræos etiam Pro.18
duplicem diuinitatem deprehenderet: quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis do Eſa.64
gma cadere uidebatur. Denique, ubicumque ſacratum aliquid ſcriptura teſtatur de Patre
& Filio & Spiritu ſancto, aut aliter interpretati ſunt, aut omnino tacuerunt; ut & regi ſa-
tisfacerent, & arcanum fidei non diuulgarent. Et neſcio quis primus auctor ſeptuaginta cel
lulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit, quibus diuiſi eadem ſcriptitarint; cum Ariſte-
as, eiuſdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo poſt tempore Ioſephus, nihil tale retulerint,
ſed in una baſilica congregatos contuliſſe ſcribant, non prophetaſſe. aliud eſt enim uatem,
aliud interpretem eſſe. ibi ſpiritus uentura prædicit: hic eruditio, & uerborum copia ea,
quæ intelligit, transfert. Niſi forte putandus eſt Tullius œconomicum Xenophontis, & Pla
tonis Protagoram, & Demoſthenis pro Cteſiphonte orationem afflatus rhetorico ſpiritu
tranſtuliſſe: ut aliter de eiuſdem libris per Septuaginta interpretes, aliter per apoſtolos Spi
ritus ſanctus teſtimonia texuerit: ut, quod illi tacuerint, hi ſcriptum eſſe mentiti ſint. Quid
igitur? damnamus ueteres? minime: ſed, poſt priorum ſtudia, in domo Domini, quod poſ-
ſumus, laboramus. Illi interpretati ſunt ante aduentum Chriſti; &, quod neſciebant, du-
biis protulere ſententiis. nos, poſt paſſionem & reſurrectionem eius, nõ tam prophetiam,
quam hiſtoriam ſcribimus. aliter enim audita, aliter uiſa narrantur. Quod melius intelli-
gimus, melius & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator auſculta. Non damno, nõ re
prehendo Septuaginta, ſed confidenter cunctis illis apoſtolos præfero. per iſtorum os mihi
Chriſtus ſonat, quos ante prophetas inter ſpiritualia chariſmata poſitos lego: in quibus Eph.4
ultimum pene gradum interpretes tenent. Quid liuore torqueris? quid imperitorum ani- 1.Cor.12
mos contra me concitas? Sicubi tibi in tranſlatione errare uideor, interroga Hebræos, di-
uerſarum urbium magiſtros conſule: quod illi habent de Chriſto, tui codices non habent.
Aliud eſt, ſi contra ſe poſtea ab apoſtolis uſurpata teſtimonia probauerunt; & emendatiora
ſunt exemplaria Latina, quam Græca, Græca, quam Hebræa. In libris quoque Samuelis &
Malachim, quos nos regnorum quattuor nominamus, poſt catalogum diuinæ ſcripturæ
hæc intuli. Quæ cum ita ſe habeant, obſecro te lector, ne laborem meum reprehenſionem
exiſtimes antiquorum. In tabernaculo Dei offert unuſquiſque quod poteſt. Alii aurum, Exod.25
& argentum, & lapides pretioſos, alii byſſum, & purpuram, & coccum offerunt, & hiacyn 35
thum, nobiſcum bene agitur, ſi obtulerimus pelles, & caprarum pilos. Et tamen Apoſto-
lus

1.Cor.12 lus contemptibiliora noſtri magis neceſſaria iudicat. Vude & tota illa tabernaculi pulchritu
Exod.25 do, & per ſingulas ſpecies Eccleſiæ præſentis futuræq. diſtinctio, pellibus tegitur, & ciliciis,
ardoremq. ſolis & iniuriam imbrium ea, quæ uiliora ſunt, prohibent. Vide, quanto contra Septuaginta interpretes tumeam ſupercilio, ut illos aurum, & pretioſos lapides, & purpuram, me pelles, & pilos caprarum in tabernaculo Dei obtuliſſe profitear. Ponam & aliud teſtimonium; ne nunc me rerum neceſſitate compulſum dicas mutaſſe ſententiam. In libro temporum, id eſt, Paralipomenon, qui Hebraice dicitur דברי הימים Dibre haiamim, ad ſanctum Chromatium præfatiuncula uſus ſum. Si ſeptuaginta interpretum pura, &, ut ab eis in Græcum uerſa eſt, editio permaneret; ſuperflue me, mi Chromati, epiſcoporum ſanctiſſime, atque doctiſſime impelleres, ut tibi Hebræa uolumine Latino ſermone transferrē. quod enim ſemel aures hominum occupauerat, & naſcentis Eccleſiæ roborauerat fidem, iuſtum erat etiam noſtro ſilentio comprobari. nunc uero, cum pro uarietate regionum diuerſa ferantur exemplaria; & germana illa antiquaq. translatio corrupta ſit, atque uiolata; noſtri arbitrii putas, aut ex pluribus iudicare quid uerum ſit, aut nouum opus in ueteri opere cudere, illudentibusq. Iudæis cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria, & Aegyptus in Septuaginta ſuis Heſychium laudat auctorem. Conſtantinopolis uſque ad Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ, Palæſtinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Euſebius & Pamphilus uulgauerunt, totusq. orbis hac inter ſe triſaria uarietate compugnat. Et certe Origenes non ſolum exempla compoſuit quattuor editionum, e regione ſingula uerba deſcribens; ut unus diſſentiens, ſtatim, ceteris inter ſe conſentientibus, arguatur: ſed, quod maioris audaciæ eſt, in editione Septuaginta, Theodotionis editionem miſcuit, aſteriſcis uidelicet deſignans quæ minus fuerant, & uirgulis quæ ex ſuperfluo uidebantur appoſita. Si igitur aliis licuit non tenere, quod ſemel ſuſceperant; & poſt ſeptuaginta cellulas, quæ uulgo ſine auctore iactantur, ſingulas cellas aperuere; hocq. in eccleſiis legitur, quod Septuaginta neſcierunt: cur me non ſuſcipiant Latini mei, qui, inuiolata editione ueteri, ita nouam condidi, ut laborem meum Hebræis, &, quod his maius eſt, apoſtolis auctoribus probem? Scripſi nuper librum de optimo genere interpretandi, oſtendens, illa de euangelio: Ex Aegypto uocaui filium meum: et: Quoniam Nazareus uocabitur: et: Videbunt in quem compunxerunt: et illud Apoſtoli: Quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Dominus diligentibus ſe: ceteraq. his ſimilia, in Hebræorum libris inueniri. Certe Apoſtolus & euangeliſtæ, Septuaginta interpretes nouerant. et unde eis hoc dicere, quod in Septuaginta non habetur? Et Chriſtus, dominus noſter, utriuſque teſtamenti conditor, in euangelio ſe
Ioan.7 cundum Ioannem, Qui credit, inquit, in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius
fluent aquæ uiuæ. Vtique ſcriptum eſt, quod ſaluator ſcriptum eſſe teſtatur. ubi ſcriptum eſt? Septuaginta non habent, apocrypha neſcit Eccleſia. Ad Hebræos igitur reuertendum, unde & Dominus loquitur, & diſcipuli exempla præſumunt. Hæc pace ueterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum reſpondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, legentes in angulis, iidem & accuſatores & defenſores; cum in aliis probent, quod in me reprobant: quaſi uirtus, & uitium non in rebus ſit, ſed cum auctore mutetur. Ceterum memini, editionem Septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuiſſe me noſtris; nec inimicum debere exiſtimari eorum, quos in conuentu fratrum ſemper ediſſero. Et quod nunc דברי הימים dibre haiamim, id eſt, uerba dierum interpretatus ſum; iccirco feci, ut inextricabiles moras, & ſiluam nominum, quæ ſcriptorum confuſa ſunt uitio, ſenſuumq. labyrinthos apertius, & per uerſuum cola digererem, mihimet ipſi & meis iuxta Hiſmeniam canens, ſi aures ſurdæ ſunt ceterorum. In Eſdræ quoque uolumine ſimilia præfatus ſum; & poſt multa hæc addidi. Quod illaturus ſum, æquiſſimum eſt. Edidi aliquid, quod non habetur in Græco; uel aliter habetur, quam a me uerſum eſt. Quid interpretem laniant? interrogent Hebræos, &, ipſis auctoribus, translationi meæ uel arrogent, uel derogent fidem. Porro aliud eſt, ſi clauſis, quod dicitur, oculis mihi uolunt maledicere: & non imitantur Græcorum ſtudium & beneuolentiam: qui poſt Septuaginta translatores, iam Chriſti euangelio coruſcante, Iudæos & Hebionitas, legis ueteris interpretes, Aquilam uidelicet, Symmachum, & Theodotionem, curioſe legunt, & per Origenis laborem ἐν ἑξαπλοῖς eccleſiis dedicarunt: quanto magis Latini mei grati eſſe deberēt, quod exultantem Græciam cernerent aliquid a ſe mutuari. Primum enim magnorum ſumptuum eſt, & infinitæ difficultatis, exemplaria habere omnia. denique & qui habuerint, & Hebræi ſermonis ignari ſunt, magis errabunt, ignorantes quis e multis uerius dixerit, quod etiam

ſapientiſ-

pientiſſimo cuidam nuper apud Græcos accidit: ut, interdum ſcripturæ ſenſum relinquens, uniuſcuiuslibet interpretis ſequeretur errorem. Nos autem, qui Hebrææ linguæ ſal n paruam habemus ſcientiam; & Latinns nobis ntcumqne ſermo non deeſt; & de aliis gis poſſumus indicare; & ea, quæ ipſi intelligimus, in noſtra lingua exprimere. Tran ad librum Iob, quem, poſt Septuaginta interpretum editionem, quam Origenes obe aſteriſcisq. diſtinxit, ante annos plurimos Latino ſermoni datum; cum rurſum iuxta ipſa Hebraicum uerterem; ſic locutus ſum. Cogor per ſinguios ſcriprur æ diuinæ libros, ad ſatiorum reſpondere maledictis, qui interpretationem meam, reprehenſionem Septua ta interpretum criminantur: quaſi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodo uel uerbum e uerbo, uel ſenſum e ſenſu, uel ex utroque commixtum & mediæ tempe m genus translationis expreſſerint; & omnia ueteris inſtrumenti uolumina Origenes obelis aſteriſcisq. diſtinxerit; quos uel additos, uel de Theodotione ſumptos translationi antiquæ inſeruit, probans defuiſſe quod additum eſt. Diſcant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus ſuſceperunt, aut interpretationem meam cum aſteriſcis ſuis radere. neque enim fieri poteſt, ut, quos plura intermiſiſſe perſpexerint, non eoſdem etiam in quibuſdam erraſſe fateantur, præcipue in Iob: cui ſi ea, quæ ſub aſteriſcis addita ſunt, ſubtraxeris, pars maxima detruncabitur. Et hoc dnmtaxat apud Græcos. Ceterum apud Latinos, ante eam translationem, quam ſub aſteriſcis & obelis nuper edidimus, ſeptingenti ferme aut octingenti uerſus deſunt; ut decurtatus, & laceratus, corroſusq. liber, fœditatem ſui publice legentibus præbeat. Et poſt multa, quæ ſtudio breuitatis prætereo, hæc in fine ſubiunxi. Audiant quapropter canes mei, iccirco me in hoc uolumine laboraſſe, non ut interpretationem antiquam reprehenderem; ſed ut ea, quæ in ilia ant obſcura ſunt, aut omiſſa, aut certe uitio ſcriptorum deprauata, manifeſtiora noſtra interpretatione fierent: qui & Hebræum ſermonem ex parte didicimus, & in Latino pene ab ipſis incunabulis inter grammaticos, & rhetores, & philoſophos detriti ſumus. Qnod ſi apud Græcos, poſt Septuaginta editionem, iam Chriſti euangelio coruſcante, Iudæus Aquila, & Symmachns, ac Theodotion Iudaizantes hæretici ſunt recepti; qui multa myſteria ſaluatoris ſubdola interpretatione celarunt, & tamen in exaplis habentur apud eccleſias, & explanantur ab eccleſiaſticis uiris: quanto magis ego Chriſtianus, de parentibus Chriſtianis natus, & uexillum crucis in mea fronte portans, cuius ſtudium fuit omiſſa repetere, deprauata corrigere, & ſacramenta Eccleſiæ puro & fideli aperire ſermone, nel a faſtidioſis, uel a malignis lectoribus non debeo reprobari? Pſalterium quoque, quod certe emendatiſſimum iuxta Septuaginta interpretes noſtro labore dudnm Roma ſuſcepit, rurſum iuxta Hebraicum uertens, præfatione muniui: & ſic in parte prologi ſum locutus. Quia igitur nuper cum Hebræo diſputans, qnædam pro Domino ſaluatore de pſalmis teſtimonia protuliſti; uolensq. ille te illudere, per ſermones pene ſingulos aſſerebat, non ita haberi in Hebræo, ut tu de Septuaginta interpretibus opponebas; ſtudioſiſſime poſtulaſti, nt, poſt Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, nonam editionem Latino ſermone transferrem. aiebas enim te magis interpretum uarietate turbari, & pro amore, quo laberis, uel translatione, uel indicio meo eſſe contenrum. Vnde impulſus a te, cui, & qnæ non poſſum, negare non debeo, rurſum me obtrectatorum latratibus tradidi, maluiq. te uires potins meas, qnam uoluntatem in amicitia quærere. Certe confidenter dicam, & multos huius operis teſtes citabo; me nihil dumtaxat ſcientem de Hebraica neritate mutaſſe. Sicubi ergo editio mea a ueteribus diſcrepat; interroga quemlibet Hebræorũ: & liquido peruidebis, me ab æmulis fruſtra lacetari; qni malunt contemnere uideri præclara, quam diſcere, peruerſiſſimi homines. nam cum nouas ſemper expetant noluptates, & gulæ eorum uicina maria non ſufficiant; cur in ſolo ſtudio ſcriptnrarum ueteri ſapore contenti ſunt? nec hoc dico, quod præceſſores meos mordeam, aut quidquam de his arbitrer detrahendum, quorum translationem, diligentiſſime emendatam, olim meæ linguæ hominibus dedi; ſed quod aliud ſit in eccleſiis Chriſti credentium pſalmos legere, aliud Iudæis ſingula uerba calumniantibus reſpondere. Salomonis etiam libros, quos olim iuxta Septuaginta additis obelis & aſteriſcis in Latinnm uerteram, ex Hebraico transferens, & dedicans ſanctisl epiſcopis Chromatio & Heliodoro, hæc in præfatiunculæ meæ fine ſubieci: Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nnbis olim emendatam. neque enim ſic noua cudimus, ut uetera deſtruamus. Veniam & ad Eſaiam; & partem prologi eius ſuper Septuaginta interpretatione ſubiungam. Quem cum magis euangeliſtam, quam prophetam dicerem, eo quod uniuerſa Chriſti Eccleſiæ myſteria ſic ad liquidum perſecutus eſſet, ut non de futuro uaticinari, ſed de præ-

de præteritis hiſtoriam texere crederetur; etiam hoc addidi: Vnde conilcio noluiſſe tunc
temporis Septuaginta interpretes, fidei ſuæ ſacramenta perſpicue ethnicis prodere; ne ſan
Matth. 7 ctum canibus, & margaritas porcis darent. Quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis ani
maduertetis abſcondita. Nec ignoro, quanti laboris ſit, prophetas intelligere; nec facile
quempiam poſſe iudicare de interpretatione, niſi intellexerit ante, quæ legerit. Nos quo-
que patere morſibus plurimorum, qui, ſtimulante inuidia, quod conſequi non ualent, de-
ſpiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: et nibilo minus a faſtidioſis le
ctoribus hoc precor, ut, quo modo Græci, poſt Septuaginta translatores, Aquilam, &
Symmachum, & Theodotionem legunt, uel ob ſtudium doctrinæ ſuæ, uel ut Septuaginta
magis ex collatione eorum intelligant; ſic & iſti ſaltem unum poſt priores habere dignentur
interpretem. Legant prius, & poſtea deſpiciant; ne uideantur non ex indicio, ſed ex odii
præſumptione ignorata damnare. De Daniele autem breuiter reſpondebo; me non negaſſe
eum prophetam, quem ſtatim in fronte prologi prophetam eſſe confeſſus ſum; ſed quid He
bræi dicerent, & quibus argumentis ſuam niterentur probare ſententiam, uoluiſſe mon-
ſtrare; & docuiſſe lectorem, ecclesias Chriſti hunc propheram iuxta Theodotionem legere;
& non iuxta Septuaginta translatores. Quorum ſi in iſto libro editionem dixi multum a ue-
ritate diſtare, & recto eccleſiarum Chriſti iudicio reprobatam: non eſt meæ culpæ, qui di-
xi; ſed eorum, qui legunt. In promptu ſunt quattuor editiones, Aquilæ, Symmachi, Se-
ptuaginta, & Theodotionis. eccleſiæ iuxta Theodotionem legunt Danielem. ego quid
peccaui, ſi eccleſiarum iudicium ſecutus ſum? Quod autem refero, quid aduerſum Suſan-
næ biſtoriam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in uolumine
Hebraico non habentur, Hebræi ſoleant dicere: qui me criminatur ſtultum, ſe ſycophan-
tam probat. non enim, quid ipſe ſentirem, ſed quid illi contra nos dicere ſoleant, explica
ui. quorum opinioni ſi non reſpondi in prologo breuitati ſtudens, ne non præfationem,
ſed librum uiderer ſcribere, puto quod ſtatim ſubiecerim: dixi enim: De quo nō eſt huius
temporis diſſerere. alioqnin & ex eo, quod aſſerui Porphyrium contra hunc propbetam
multa dixiſſe, nocauiq. huius rei teſtes Methodium, Euſebium, & Apollinarium, qui mul
tis uerſuum millibus, illius uæſaniæ reſponderunt; me accuſare poterit, quare non in præfa
tiuncula contra libros Porpbyrii ſcripſerim. Qui iſtiuſmodi nænias conſectatur, & ſcriptu-
ræ Hebraicæ ueritatem non uult recipere, audiat libere proclamantem. Nemo enim cogi-
tur legere, quod non uult. Ego petentibus ſcripſi, non faſtidioſis; gratis, non inuidis; ſtu
dioſis, non oſcitantibus. Et tamen miror, quo modo Theodotionem hæreticum & Iudai-
zantem legit, & qualiſcumque peccatoris Chriſtiani translationem faſtidit. Quæſo te, ami
ce dulciſſime, qui tam curioſus es, ut etiam ſomnia mea noueris; omniaque, quæ per tot
annos abſque metu futuræ ſcripſi calumniæ, in accuſationem uocas; ut reſpondeas, quo
modo eorum præfationes librorum neſcias, quos accuſas: quæ, quodam uaticinio, futuræ
calumniæ reſponderunt, implentes prouerbium: Prius antidotum, quam uenenum. Quid
nocet eccleſiis noſtra translatio? Magnis, ut ſcio, ſumptibus redemiſti Aquilæ, & Sym-
machi, & Theodotionis, quintæq. & ſextæ editionis Iudaicos translatores. Origenes tuus,
& (ne forte queraris figurata te laude percuſſum) Origenes noſter (noſtrum uoco ob erudi
tionem ingenii, non ob dogmatum ueritatem) in omnibus libris ſuis, poſt Septuaginta in-
terpretes, Iudæorum translationes explanat, & ediſſerit. Euſebius quoque, & Didymus
idem faciunt. prætermitto Apollinarium, qui bono quidem ſtudio, ſed non ſecundum
ſcientiam de omnium translationibus in unum ueſtimentum pannos aſſuere conatus eſt,
& conſequentiam ſcripturæ non ex regula ueritatis, ſed ex ſuo iudicio texere. Apoſtolici
uiri ſcripturis utuntur Hebraicis: ipſos apoſtolos & euangeliſtas boc feciſſe perſpicuum eſt.
Dominus, atque ſaluator, ubicumque ueteris ſcripturæ meminit, de Hebraicis uolumini-
Ioan. 7 bus ponit exempla: ut eſt illud: Qui credit in me, ſicut ſcriptura dicit, flumina de uentre
Matth. 27 eius fluent aquæ uiuæ. Et in ipſa cruce, אלי אלי למה עזבתני Eli Eli lamma azautani: quod
Pſal. 21 interpretatur: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti: non, ut a Septuaginta poſi-
tum eſt, Deus Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti: & multa his ſimilia. Nec
hoc dicimus, quod Septuaginta interpretes ſuggillemus, ſed quod apoſtolorum & Chriſti
maior ſit auctoritas; & ubicumque Septuaginta ab Hebræo non diſcordant, ibi apoſtolos
de interpretatione eorum exempla ſumpſiſſe; ubi uero diſcrepant, id poſuiſſe in Græco,
quod apud Hebræos didicerant. Sicut ergo ego oſtendo, multa in nouo teſtamento poſita
de ueteribus libris, quæ in Septuaginta non habentur; & hæc ſcripta in Hebraico doceo:
ſic accuſator oſtendat aliquid ſcriptum eſſe in nouo teſtamento de Septuaginta interpreti-

bus

bus, quod in Hebraico non habeatur: & finita contentio eſt. Ex quibus omnibus approbatur; & Septuaginta interpretum editionem, quæ legentium uetuſtate firmata eſt, utilem eſſe eccleſiis, dum ante gentes audiunt Chriſtum uenturum eſſe, quam ueniat; & ceteros interpretes non reprobandos; quia non ſua, ſed diuina uolumina tranſtulerunt; & familiarem meum id a Chriſtiano & amico debere ſuſcipere, quod magno ſumptu ſibi a Iudæis deſcribere feſtinauit. Exceſſi epiſtolæ modum; & qui contra nefariam hæreſim iam ſtylum fixeram, pro me reſpondere compulſus ſum, expectans tria amici uolumina, & ad congeriem criminum eius tota mente ſuſpenſus: niſi quod leuius eſt, profeſſum inimicum cauere, quam hoſtem latentem ſub amici nomine ſuſtinere.

APOLOGIA HIERONYMI aduerſus Ruffinum.

LECTIS litteris prudentiæ tuæ, quibus in me inueheris, & laudatum quon-
dam tuum, quem uerum collegam loquebaris & fratrem, nunc libris ad reſpon-
dendum prouocas, terreſq. criminibus; intellexi illud Salomonis in te eſſe com
pletum: In ore ſtulti baculus contumeliæ. Et non recipit fatuus uerba pruden- Pro.14.18
tiæ: niſi ea dixeris, quæ uerſantur in corde eius. Et Eſaias, Fatuus, inquit, fatua loquetur, Eſa.32
& cor eius uana intelliget; ut compleat iniquitates, & loquatur contra Deum mendacium.
Quid enim neceſſe fuit accuſationis uolumina mittere, & maledicta proferre in medium; ſi
tu in ultima parte epiſtolæ, denunciata morte, me deterres, ne audeam reſpondere crimi-
nibus, immo laudibus tuis? Eadem quippe & prædicas, & accuſas, & de uno fonte dulce Iac.3
amarumq. procedit. Vnde, obſecro te, ut uerecundiam & pudorem, quem a me exigis,
prior ipſe exhibeas; & qui mendacii alterum criminaris, deſinas ipſe mentiri? Ego nulli ſcã
dalum facio, nec accuſator interim tui ſum. non etenim conſidero, quid tu merearis, ſed
quid me deceat: & ſaluatoris eloquium pertimeſco, dicentis: Qui ſcandalizauerit unum de Matth.18
puſillis iſtis, qui in me credunt; expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & de-
mergatur in profundum maris. Et, Væ mundo ab ſcandalis. neceſſe eſt enim, ut ueniant
ſcandala: ſed uæ homini illi per quem ſcandalum uenit. Poteram & ego in te falſa congere-
re; & dicere me uel audiſſe, uel uidiſſe, quæ nullus norat: ut apud ignorantes impudentia
ueritas, & furor conſtantia putaretur. Sed abſit ut imitator tui ſim; & quod in te reprehen-
do, ipſe faciam. Ille loquatur ſpurcitias, qui poteſt ſpurca cõmittere. Malus homo de malo Matth.12
cordis theſauro profert ea, quæ mala ſunt. Ex abundantia cordis os loquitur. Habeto inte-
rim lucrum, quod amicus quondam tuus, nunc accuſatus, turpia tibi non uult obiicere.
Et hoc dico, non quod accuſationis tuæ gladios pertimeſcam; ſed quod magis accuſari ue-
lim, quam accuſare; & pati iniuriam, quam facere; ſciens præceptum ab Apoſtolo: Non Rom.12
uoſmet ipſos ulciſcentes cariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim: Mihi uindicta, &
retribuam, dicit Dominus. Sed, ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, potum da
illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Qui enim ſe ipſum uindi-
cat, ultionem Domini non meretur. Attamen antequam reſpondeam epiſtolæ, expoſtula-
re tecum libet: uenuſtiſſime monachorum, bone presbyter, imitator Chriſti, fratrem tuum
potes occidere; quem ſi tantum oderis, homicida es? Hoc a ſaluatore didiciſti, ut uerberan 1.Ioan.3
ti maxillam præberes & alteram? Sic ipſe reſpondit percuſſori ſuo? Si male locutus ſum, te- Matth.5
ſtimonium perhibe de malo: ſi bene, quid me cædis? Mortem minaris, quam & ſerpentes Ioan.18
inferre poſſunt. Mors omnium eſt, homicidium peſſimorum. quid enim, niſi tu me occi-
deris, ego immortalis ero? quin potius habeo gratiam, quod facis de neceſſitate uirtutem.
Nonne & apoſtoli, ſaluis inter ſe amicitiis, diſſenſerunt; cum Paulus & Barnabas propter Act.15
Ioannem cognomento Marcum ſtomachati ſunt; & ſeparauit eos nauigatio, quos Chriſti
euangelium copulabat? Nonne idem Paulus in faciem Cephæ teſtitit, quod non recto pede Gal.2.1
incederet in euangelio? Et tamen præceſſorem ſuum, & columnam Eccleſiæ uocat: & expo
nit cum eo prædicationem, ne in uacuum curreret, aut cucurriſſet. Nonne in religione etiã
liberi a parentibus, & coniuges a maritis, ſalua pietate, diſſentiunt? Vos, ſi ita habetis, ut
habemus, cur nos odiſtis? ſi aliter creditis, quid uultis occidere? An, qui a uobis diſſenſe-
rit, occidendus eſt? Teſtem inuoco Ieſum conſcientiæ meæ, qui & has litteras & tuam epi-
ſtolam iudicaturus eſt, me ad commonitionem ſancti Papæ Chromatii uoluiſſe reticere; &
finem facere ſimultatum, & uincere in bono malum: ſed quia minaris interitũ, niſi tacuero;

reſpondere compellor; ne uideat tacendo crimen agnoſcere; & lenitatem meam, malæ con
ſcientiæ ſignum interpreteris. Hoc eſt uerum dilemma tuum, non ex dialectica arte, quam
neſcis, ſed ex carnificum officina & meditatione prolatum. Si tacuero, criminoſus ero: ſi re
ſpondero, maledicus. Tu me ergo & prohibes, & cogis ad reſpondendum. In quo utrũque
moderabor; ut & obiecta diluam, & ab iniuria temperem. quis enim eum non timeat, qui
eſt paratus occidere? ſequarq. ueſtigia propoſitionis tuæ, ſeruans cetera illis eruditiſſimis li-
bris, quos, antequam legerem, confutaui. Dicis te accuſationem meam ad eos tantum mi-
ſiſſe, qui meis uerbis læſi fuerant, & non ad plures: quia non ad oſtentationem, ſed ad ædi-
ficationem Chriſtianis loquendum eſt. Et unde, oro te, librorum tuorum ad me fama per-
uenit? quis eos Romæ, quis in Italia, quis in Dalmatia diſſeminauit? ſi in ſcriniis tuis & ami
corum tuorum latebant, ad me quo modo mea crimina peruenerunt? Et audes dicere, te nõ
ad oſtentationem, ſed ad ædificationem quaſi Chriſtianum loqui, qui de ſene ſenex tanta
confingis, quanta non diceret de latrone homicida, de ſcorto meretrix, ſcurra de mimo?
qui parturis mihi montes criminum, & gladios, quos defigas in iugulum meum, tanto ante
tempore exacuis? Iccirco ne cereales & anabaſii tui per diuerſas prouincias cucurrerunt, ut
laudes meas legerent? ut panegyricum tuum per angulos, & plateas, ac muliercularum tex-
trinas recitarent? Hæc eſt tua illa ſancta uerecundia, hæc ædificatio Chriſtiana: ſic mode-
ſtus es, ſic pudens, ut cateruatim de occidente uenientes mihi tua maledicta narrauerint, ita
memoriter, & conſentanee, ut ego cogerer non ſcriptis tuis, quæ necdum legeram, ſed ſcri
ptorum reſpondere opinionibus, & uolantia toto orbe iacula falſitatis, clypeo ueritatis ex-
cipere. Sequitur in epiſtola tua: Noli multo auro redimere notarium meum; ſicut amici tui
de meis περὶ ἀρχῶν ſchedulis, nondum emendatis, nondum ad purum digeſtis, fecerunt;
ut facilius falſare poſſent, quod aut nullus haberet, aut admodum pauci. gratis a me miſ-
ſum ſuſcipe codicem, quem cenſu magno cuperes comparatum. Non te pudet prooemii?
Ego auro redimerem notarium tuum? ecquis talis, ac tantus eſt, ut audeat cum Crœſo, &
Dario pugnare diuitiis? ut ſubitum Demaratum, & Craſſum non pertimeſcat? Vſque adeo
Eſa. 28 ne obduraſti frontem, ut mendacium ponas ſpem tuam, & exiſtimes te protegi poſſe men-
dacio; &, quidquid finxeris, tibi credendum putes? Quis Bethlehem de cubiculo fratris
Euſebii furatus eſt epiſtolam laudatricem tuam? Cuius artificio, & a cuius miniſtris in ſan-
ctæ Fabiolæ hoſpitio & uiri Chriſtiani & prudentis Oceani, inuentus eſt codex, quem illi
numquam uiderant? An iccirco te exiſtimas innocentem, ſi, quidquid tuum eſt, in alios
conferas? Quicunque te offenderit, quamuis ſimplex, quamuis innoxius ſit, illico crimi-
4. Reg. 5 noſus fiet? Habes enim, per quod Danaes eſt uicta pudicitia, quod Giezi magiſtri prætulit
ſanctitati, propter quod Iudas tradidit Dominum ſuum. Videamus tamen, quid meus ne-
ceſſarius de ſchedulis tuis, necdum emendatis, & nondum ad purum digeſtis, falſauerit;
& ob id facilius ei falſatæ fuerint, quod aut nullus eas haberet, aut admodum pauci. Et
ante ſcripſi, & nunc eadem, Deo audiente, proteſtor, me non approbaſſe accuſationem
eius, nec cuiuſquam Chriſtiani in Chriſtianum. quid enim neceſſe eſt, in multorum ſcan-
dala ruinamq. proferri, quæ ſecreto aut corripere ualeas, aut emendare? Sed quia unuſquiſ-
que uiuit ſtomacho ſuo; & amicus non ſtatim Dominus eſt alterius uoluntatis: ſicut accuſa-
tionem etiam ueram reprehendo; ſic falſitatem ſchedularũ in ſancto uiro non ſuſcipio. quid
enim homo Latinus de interpretatione Græca potuit immutare? aut quid ſubtraheret, uel
adderet in libris περὶ ἀρχῶν, ubi ſic contexta ſunt omnia, & alterum pendet ex altero, ut,
quidquid tollere uolueris, uel addere, quaſi pannus in ueſtimento ſtatim appareat? Quod
ergo me mones, ipſe facito: paululum ſaltem humani, ſi nõ Chriſtiani pudoris aſſume: ne,
deſpecta, & calcata conſcientia tua, uerbis te purgatum putes, qui rebus urgeris. Si Euſe-
bius auro redemit inemendatas ſchedulas, quas falſaret: tu profer tuas, quæ falſatæ nõ ſint:
& ſi probaueris nihil in eis hæreticum, tunc ille crimine tenebitur falſitatis. quamuis mutes,
quamuis corrigas; catholicas non probabis. ſi enim error eſt in uerbis, aut in paucis ſenſi-
bus; poſſunt detruncari mala, & bona pro his reponi. ubi autem tota diſputatio æqualis eſt;
ut uniuerſæ rationabiles creaturæ, quæ propria uoluntate corruerant, in unum poſtea reuer
tantur ſtatum; ut rurſum ex eodem principio aliæ ſint ruinæ: quid habes emẽdare, niſi cun
cta mutaueris? Quod ſi facere uolueris, iam non libros alienos interpretaberis, ſed condes
tuos. Hoc autem cuiuſmodi argumentum ſit, non intelligo. Quia, inquis, inemendatæ,
& nondum ad purum digeſtæ erant ſchedulæ: iccirco facilius ab Euſebio falſatæ ſunt.
Aut ego tardior ſum, aut mihi ſatis fatuum & obtuſum uidetur. Si nondum emendatæ,
nec ad purum digeſtæ erant ſchedulæ: error earum non Euſebio imputabitur, ſed moræ &
tarditati

tarditati tuæ, qui emendare ceſſaſti. Et in eo ſolo erit ille culpabilis, quia ſcripta tua cito diſ-
ſeminauit in uulgus, quæ tu paulatim emendare decreueras. Sin autem, ut tu uis, eas falſa-
uit Euſebius: quid cauſaris atque prætendis inemendatas, & necdum ad purum digeſtas
in publicum prorupiſſe? et emendatæ enim & non emendatæ ſimilem recipiunt falſitatem.
Nullus, inquis, eos habebat libros, aut admodum pauci. In uno ſermone quanta diuerſi-
tas? Si nullus eos habebat, quo modo apud paucos erant? ſi pauci habebant, cur nullum
habuiſſe mentiris? Cum autem dicas apud paucos fuiſſe; & te ipſo confitente ſubuerſum
ſit, quod nullus habuerit: ubi eſt illud, quod quereris auro redemptum notarium tuum?
Dic nomen notarii, quantum auri datum ſit: ubi, per quem, aut cui datum. Vtique pro-
ditorem tuum abiecisti a te, & tanti facinoris reum a tuo cõſortio ſeparaſti. Vide ne magis
illud uerum ſit a paucis illis amicis tuis & Euſebio & ceteris data exemplaria: quæ ita inter
ſe congruunt, atque conſentiunt, ut ne puncto quidem alterum ab altero differat. Deinde
cuius prudentiæ eſt, dare exemplar aliis, quod nondum emendaueras? Scriptæ ad purum
non erant ſchedulæ; & emedandos errores tuos iam alii poſſidebant. Sentis ne non hærere
inter ſe mendacium? Et quid tibi in articulo temporis profuit, ut epiſcoporum ſententias
ſubterfugeres, patere diſcuſſum, & tuis te uerbis redargui? Ex quo apparet iuxta inclyti ora
toris elogium, te uoluntatem habere mentiendi, artem fingendi non habere. Sequar ordi-
nem epiſtolæ: & ipſa ut locutus es uerba ſubnectam. Eloquentiam, ut dicis, tuam & in præ
fatione mea laudaſſe me fateor, et etiam nunc laudarem, niſi tu eam, contra Tullii tui ſenten
tiam, multa iactantia faceres odioſam. Vbi iactaui eloquentiam meam, qui etiam a te lau-
datam non libenter accepi? An hoc dicis, quia non nis ſubdola prædicatione palpari? Aper
te accuſaberis: ut qui laudantem reſpuis, ſentias criminantem. Imperitiam autem tuam, nõ
tam ſtultus eram, ut reprehenderem: quam nemo poteſt fortius accuſare, quã tu ipſe, dum
ſcribis. Sed uolui oſtendere condiſcipulis tuis, qui tecum non didicerunt litteras, quid per
triginta annos in oriente profeceris: qui συγγραφεὺς ἀγράμματος procacitatem diſertitudinẽ,
& maledicere omnibus, bonæ coſcientiæ ſignum arbitraris. Nec tibi, ut dicis, ferulas adhi-
beo, neque athenogeronta meũ ſcutica & plagis litteras docere contendo, ſed quia fulmen
eloquentiæ tuæ atque doctrinæ omnes tractatores ferre non poſſumus, & ingenii acumine
præſtringis oculos noſtros, intantum, ut omnes tuos inuidos putes: certatim opprimere te
cupimus: ne, ſi ſemel in ſcribendo obtinueris principatum, & in eloquentiæ arce ſteteris, cũ
ctis nobis, qui aliquid ſcire uolumus, mutire non liceat. Ego philoſophus, rhetor, gram-
maticus, dialecticus, Hebræus, Græcus, Latinus, trilinguis. Hoc modo & tu bilinguis eris,
qui tantam habes Græci Latiniq. ſermonis ſcientiam: ut & Græci te Latinum, & Latini te
Græcum putent, & Papa Epiphanius πεντάγλωττος, quia quinque linguis contra te, & ama
ſium tuum loquitur. Simulq. admiror qua temeritate contra tantarum artium uirum aude-
as dicere: tu qui tot diſciplinarum oculis uigilas, quo modo uenia donandus es, ſi errauc-
ris, & non perpetuo pudoris ſilentio contegendus? Quod cum legiſſem, & me putarem ali
cubi in ſermone lapſum, (qui enim in uerbo nõ peccat, iſte perfectus eſt) & ſuſpicarer eum Iac.3
aliquid meorũ prolatorum eſſe uitiorum: ſubito intulit: Ante biduum mihi quam profici-
ſceretur harum baiulus, in manus uenerunt, quæ in me declamaſti. Vbi eſt ergo quod mi-
naris & dicis, quo modo donandus es uenia, ſi erraueris, & nõ perpetuo pudoris ſilentio cõ
tegendus? Niſi forte præ anguſtia temporis non potuiſti ea in ordinem digerere. aut aliquẽ
de eruditis conducturus eras, qui in opuſculis meis gemmarum eloquentiæ tuæ ornamen-
ta perquireret. Supra ſcripſiſti, gratis a me miſſum codicem ſuſcipe, quem cenſu magno
cuperes cõparatum: & nunc humilitatis præſtigiis loqueris. Imitari te uolui; ſed refeſtinan-
te eo qui ad te remeabat, malui paucis ad te quam ad alios pro tuis maledictis latius ſcribe-
re. Et interim audacter fruſtor imperitia tua. Semel enim confeſſus es, dicens, ſuperflua
tibi reprehenſio fuit in paucis, quæ profeſſa nobis habetur in omnibus. Nec reprehendam,
quod comparatum codicem pro empto poſueris: cum comparatio æqualium ſit, emptio
pretii annumeratio: & refeſtinante eo, qui ad te remeabat, ſordidiſſimæ elocutionis πε-
ρισσολογία. tantum ſenſibus reſpondebo, & te nequaquam ſolæciſtam, ac barbarum, ſed
mendacem, ſubdolum, impudentem eſſe conuincam. Si ad me tantum epiſtolam ſcribis,
ut me commoneas & emendatum uelis, ne ceteris ſcandalum facias, & aliis furentibus iugu
lentur alii: cur libros contra me ſcribis ad alios, & legendos per ſatellites tuos toto orbe di-
ſpergis? Vbi eſt ſyllogiſmus tuus, quo me irretire conaris, & loqueris: Quem in hoc magi-
ſter optime emendare cupiebas, ſi illi ad quos ſcribis nihil deliquerant? Si me quem argu-
is; non ad me ſcripſeras. Et ego tuis tibi reſpondebo ſermonibus. Quem emendare cupie-

bas magiſter indocte? Eos ne qui non peccauerant? an me, ad quem non ſcripſeras? Bru-
tos putas eſſe lectores, & omnes non intelligere prudentiam tuam: immo malitiam, qua &
Gen.3 ſerpens prudentior fuit cunctis beſtiis in paradiſo: ut a me ſecretam admonitionem flagi-
tes, quem publica accuſatione perſequeris: & non te pudet accuſationem tuam Apologi-
am uocare? Quererisq. cur opponam clypeum pugioni tuo: & tibi quaſi religioſulus & ſan-
ctulus perſonam humilitatis imponis, & dicis: Si errraueram, quare ſcribis aliis, & non me-
ipſum redarguis? Hoc ipſum in te retorquebo. Quidquid enim me non feciſſe cauſaris,
quare non ipſe feciſti? Velut ſi quis pugnis aliquem calcibusq. collidens, ſi reſiſtere uolue-
Matth.5 rit, dicat ei: Nonne tibi præceptum eſt: qui te percuſſerit in maxillam, præbe illi & alte-
ram? Quid enim, bone uir, tibi præceptum eſt ut me uerberes? Oculum mihi effodias: & ſi
paululum me commouero, euangelii mihi præcepta cantabis? Vis ſcire totas argutiarum
tuarum ſtrophas, & uulpecularum inſidias, quæ habitant in parietinis: de quibus Ezechi-
Ezech.13 el loquitur: Quaſi uulpes in deſerto prophetæ tui Iſrael? Auſculta quid feceris. Ita me in tua
præfatione laudaſti, ut obiicerentur mihi laudes tuæ: & niſi me alienum a tanto laudatore
dixiſſem, hæreticus iudicarer. Poſtquam repuli crimina, ideſt, laudes tuas: & abſque in-
uidia tui nominis, reſpondi criminibus non criminatori: atque ut me catholicum a te infa-
matus probarem, inuectus ſum in hæreticos: iraſceris, furis, & luculentiſſimos libros con-
tra me cudis: quos cum legendos & cantandos omnibus tradidiſſes: certatim ad me de Ita-
lia & urbe Roma atque Dalmatia ſcripta uenerunt, quibus me laudator priſtinus ornaſſes
præconiis. Fateor illico ad obiecta reſpondi: & me non eſſe hæreticum totis uiribus proba-
re conatus ſum. Miſiq. hos ipſos Apologiæ meæ libros ad eos, quos tu uulneraueras: ut
uenena tua, noſtra ſequeretur antidotus. Ob hanc culpam mittis mihi & priores libros, &
recentem epiſtolam, plenam iniuriarum & criminum, Quid me uis facere bone amice? Ta
ceam? Videbor crimen agnoſcere. Loquar? Terres me gladiis tuis: & accuſationem non
iam eccleſiaſticam, ſed tribunalium comminaris. Quid feci? Quid commerui? In quo te
læſi? Quia me negaui hæreticum? quia me tuis laudibus duxi indignum? quia hæretico-
rum fraudulentias & periuria aperto ſermone deſcripſi? Quid ad te: qui & catholicum & ue
racem te eſſe iactas: qui libentius me accuſas, quam te defendis? Num mea defenſio, ac-
cuſatio tua eſt? Aut aliter orthodoxus eſſe non poteris, niſi me hæreticum comprobaue-
ris? Quid tibi prodeſt ſocietas mea? aut quæ eſt iſta prudentia? Accuſatus ab aliis accuſas
alium. Ab alio appeteris: & illi tergum obuertens, quieſcentem contra te prouocas. Te-
ſtor mediatorem Ieſum, inuitum me & repugnantem ad hæc uerba deſcendere: & niſi tu
prouocares, ſemper tacitutum fuiſſe. Denique noli accuſare, & ego ceſſabo defende-
re. Quæ enim eſt audientium ædificatio, duos ſenes inter ſe propter hæreticos digladiari:
præſertim cum ambo catholicos ſe uideri uelint? Omittamus hæreticorum patrocinium:
& nulla erit inter nos contentio. Eodem feruore quo Origenem ante laudauimus, nunc
damnatum toto orbe, damnemus. Iungamus dextras, animos copulemus: & duos orien-
tis atque occidentis τεγπαιοφόρυς, alacri ſequamur inceſſu. Errauimus iuuenes, emen-
demur ſenes. Si frater es; me gaude correctum, ſi amicus ſum; de conuerſione tua de-
beo gratulari. Quamdiu inter nos iurgium fuerit; uidebimur rectam fidem neceſſitate
ducere non uoluntate. Inimicitiæ noſtræ inuicem nobis tollunt teſtimonium ueræ pæni-
tentiæ. Si unum credimus, ſi idem & uolumus & nolumus; ex quo firmas naſci amicitias,
etiam Catilina teſtatur; ſi hæreticos pariter odimus, & ueterem æque damnamus erro-
rem: quid contra nos tendimus, cum eadem oppugnemus, eadem defendamus? Igno-
ſce mihi, quod Origenis eruditionem & ſtudium ſcripturarum, antequam eius hæreſim
plenius noſſem, in iuuenili ætate laudaui: & ego tibi dabo ueniam, quod Apologiam
librorum eius cano ſcripſeris capite. Ante biduum quam ad nos epiſtolam ſcriberes, li-
bellos meos in manus tuas ueniſſe teſtaris, & iccirco non habuiſſe ſpatium ex otio reſpon-
dendi: alioqui, ſi meditatus in nos paratusq. dixiſſes, fulmina iacere, non crimina uide-
reris. Et quis tibi credet, homini ueraciſsimo, ut negotiator orientalium mercium, qui
& hinc deportata uendere neceſſe habebat, & ibi emere, quæ huc rurſus adueheret, bidu-
um tantum Aquileiæ fuerit, ut raptim & ex tempore contra nos dictare epiſtolam cogere-
ris? Libri enim tui, quos limaſti per triennium, diſertiores ſunt. Niſi forte nō fuit impræſen
tiarum qui tuas emendaret nænias: et iccirco omne iter dictionis tuæ, abſque Palladis
arte, ſalebris & uoraginibus uitiorum inciditur. Tam apertum temporis mendacium
eſt, ut non dicam reſpondere, ſed legere biduo mea ſcripta non potueris. Ex quo appa-
ret, te illam epiſtolam aut pluribus diebus ſcripſiſſe, ut ſtyli ipſius elegantia probat; aut,
ſi tumul-

ſi tumultuaria dictio eſt, nimium te eſſe negligentem, qui, cum extemporalis talis ſis, me-
ditatus deterior fueris. Illud autem, quod tergiuerſaris; & dicis te ea tranſtuliſſe de Græco,
quæ ego prius Latino ſermone tranſtulerim; non ſatis intelligo quid uelis dicere: niſi fortè
adhuc commentarios ad Epheſios criminaris; &, quaſi nihil tibi ſuper hoc reſponſum ſit,
obduras frontis impudentiam; nec auribus obturatis uoces recipis incantantis. Nos in com Pſal.57
mentariis & illis, & aliis & noſtram & aliorum ſententiam explicauimus, aperte confiten-
tes quæ ſunt hæretica, quæ catholica. hic eſt enim commentariorum mos, & explananti-
um regula, ut opiniones in expoſitione uarias perſequantur, &, quid uel ſibi uel aliis ui-
deatur, ediſſerant. et hoc non ſolum ſanctarum interpretes ſcripturarum, ſed ſæcularium
quoque litterarum explanatores faciunt, tam Latinæ linguæ, quam Græcæ. Tu in libris
περὶ ἀρχῶν id ipſum obtendere non potes. arguet enim te præfatiuncula tua: in qua pollice-
ris, detruncatis malis, & quæ ab hæreticis addita fuerant, optima remanſiſſe: ut, quid-
quid ibi uel bonum uel malum dixeris, iam non ei imputetur, quem transfers, ſed tibi,
qui interpretatus es. niſi forte hæreticorum errores emendare debueras, & Origenis mala
proferre in medium. ſed de hoc, quia nos remittis ad codicem, ante tibi reſpondimus,
quam tua ſcripta legeremus. De Pamphili libro, non ridiculoſa, ut tu ſcribis, ſed ridicula
mihi forte res accidit, ut, poſtquam Euſebii aſſeruerim illum eſſe, non Pamphili, ad extre
mum dixerim, etiam me annos plurimos hoc putaſſe, quod Pamphili fuerit, & a te exem-
plar huius uoluminis mutuatum. Vide quantum timeam cachinnos tuos, ut etiam nunc ea-
dem ingeram. De tuo codice quaſi Pamphili exemplar accepimus. Credidi Chriſtiano,
credidi monacho: non putaui tantum ſceleris a te poſſe confingi. poſtea uero per interpre-
tationem tuam, quæſtione contra Origenem toto orbe commota, in quærendis exempla-
ribus diligentior fui; & in Cæſarienſi bibliotheca Euſebii ſex uolumina reperi ἀπολογίας
ὑπὲρ Ὠριγένους. quæ cum legiſſem, primum eum librum deprehendi, quem tu ſolus ſub nomine
martyris edidiſti, de Filio & Spiritu ſancto, in bonam partem pleriſque blaſphemiis com-
mutatis: et hoc uel Didymum, uel te, uel alium feciſſe neſcio quem, quod tu apertiſſime
in libris περὶ ἀρχῶν feciſſe conuinceris: maxime cum idem Euſebius, ut iam duobus libris
docui, ſcribat, Pamphilum nihil proprii operis edidiſſe. Dic ergo & tu, a quo exemplar
acceperis: nec mihi ad ſubterfugiendum crimen mortuos aliquos nomines; ut, cum aucto-
rem oſtendere non potueris, illum proferas, qui non poſſit reſpondere. Sin autem riuulus
ille in tuis ſcriniis fontem habet: quid ſequatur, etiam me tacente non dubitas. Verum fac
ab alio quolibet amatore Origenis libri huius titulum, & auctoris uocabulum commuta-
tum: cur hoc in Latinam linguam uertis? uidelicet ut teſtimonio martyris omnes Orige-
nis ſcriptis crederent, præmiſſa munitione tanti auctoris, & teſtis. Nec tibi ſufficit doctiſ-
ſimi uiri Apologia, niſi ſcribas & proprium uolumen pro defenſione eius: quibus per mul-
tos diſſeminatis, tuto iam libros περὶ ἀρχῶν uertis e Græco: & hos ipſos præfatione commen
das, dicens, nonnulla in his ab hæreticis deprauata, quæ tu de aliorum librorum Orige-
nis lectione correxeris. Me quoque laudas: ne tibi amicorum meorum quiſpiam contradi-
cat, Origenis κήρυκα prædicas: eloquentiam meam fers in cælum: ut fidem in cænum de-
primas, fratrem & collegam uocas, & imitatorem te mei operis confiteris. Cumq. a me
translatas Origenis ſeptuaginta Homilias, & nonnullos tomos in apoſtolum iactes; in qui-
bus ſic cuncta limauerim, ut nihil in illis, quod a fide catholica diſcrepet, Latinus lector in
ueniat: nunc eoſdem libros hæreticos criminaris; &, uerſo ſtylo, quem prædicaueras, quia
conſortem putabas, accuſas; quoniam perfidiæ tuæ cernis inimicum. Quis e duobus ca-
lumniator eſt martyris? ego, qui illum dico hæreticum non fuiſſe, nec ſcripſiſſe librum,
qui ab omnibus reprehenditur; an tu, qui uolumen hominis Ariani, titulo commutato ſub
nomine martyris edidiſti? Non tibi ſufficit ſcandalum Græciæ, niſi illud & Latinorum au-
ribus ingeras, & inclytum martyrem, tua, quantum in te eſt, translatione deformes. Tu
quidem alia mente feciſti, non ut martyrem argueres, non ut me accuſares, ſed ut Orige-
nis per nos ſcripta defenderes. attamen ſcito, Romanam fidem, apoſtolica uoce laudatam, Rom.1
iſtiuſmodi præſtigias non recipere, etiam ſi angelus aliter annunciet, quam ſemel prædica- Gal.1
tum eſt, Pauli auctoritate munitam non poſſe mutari. Ergo frater, ſiue a te falſatus eſt liber,
ut multi putant, ſiue ab altero, ut forſitan tu perſuadere conaberis, & temere credidiſti, hæ
retici hominis σύνταγμα, eſſe martyris; muta titulum, & Romanam ſimplicitatem tanto pe
riculo libera. non tibi expedit, ut per te clariſſimus martyr hæreticus iudicetur; ut, qui ef-
fudit pro Chriſto ſanguinem, contrarius fidei Chriſti approbetur. Dic potius: inueni li-
brum, putaui illum martyris: ne timeas pænitentiam. Iam te non urgebo, non quæram a

quo acceperis: uel mortuorum aliquem nominato: uel in platea ab ignoto homine te emiſ-
ſe dicito. non enim damnationem tuam quærimus, ſed conuerſionem. Melius eſt, ut tu er-
raueris, quam ut martyr hæreticus fuerit. Interim de præſenti compede utcumque erue pe-
dem. In futuro iudicio tu uideris, quid ad martyris contra te reſpondeas querimonias.
Proponis etiam tibi, quod nemo obiicit: & diluis, quod nullus accuſat. Ais enim, quod
in meis litteris legeris: Dic quis tibi permiſit, ut interpretans quædam auferres, quædam
mutares, quædam adderes? Statimq. tibi ipſi reſpondes, & contra me loqueris: En tibi di-
co: Quæſo quis permiſerit, ut in commentariis tuis quædam de Origene, quædam de
Apollinario, quædam ex te ipſo ſcriberes, & non de Origene totum aut ex te, aut ex alio?
Interim in te dum aliud agis, crimen ſortiſſimum prodidiſti: & oblitus es ueteris prouer-
bii, mendaces memores eſſe debere. Dicis enim me in commentariis meis quædam de
Origene, quædam de Apollinario, quædam ex me ipſo poſuiſſe. Si ergo Apollinarii ſunt,
& Origenis, quæ ſub aliorum nomine poſui: quo modo in libris tuis mihi crimen im-
pingis: quod, quando ſcribo; alius hoc dicit; quidam ſic ſuſpicatur; alius, ille, & qui-
dam, ego ſim. Inter Apollinarium, & Didymum explanationis, ſtyli, & dogmatum ma-
gna diuerſitas eſt. Cum in uno capitulo diuerſas pono ſententias, num contrarios ſenſus
ſequi credendus ſum? Sed hæc alias. Nunc quæro a te; quis tibi obiecerit, quare de Orige-
ne uel abſtuleris quædam, uel addideris, uel mutaueris; & te quaſi in eculeo appenſum in-
terrogauerit, bona ſunt, an mala, quæ tranſtuliſti? Fruſtra ſimulas innocentiam; ut inter-
rogatione ſtulta ueram percunctationem extenues. Ego non accuſaui, quare Origenem
pro uoluntate tranſtuleris: hoc enim & ipſe feci, & ante me Victorinus, Hilarius, Ambroſi-
usq. fecerunt: ſed quare translationem hæreticam præfationis tuæ teſtimonio roboraſti?
Cogis me eadem rurſus iterare, & per meas lineas incedere. dicis enim in eodem prologo,
te ea, quæ ab hæreticis addita fuerant, amputaſſe, & pro his repoſuiſſe bona. Si hæretico-
rum mala abſtuliſti; ergo, quæ dimiſiſti, uel addidiſti, aut Origenis erunt, aut tua, quæ uti-
que quaſi bona poſuiſti. Sed multa in his mala negare non poteris. Quid, inquies, ad me?
Origeni imputa. Ego enim ea tantum, quæ ab hæreticis addita fuerant, commutaui. Expo-
ne cauſas, quare hæreticorum mala tuleris, & Origenis integra dereliqueris? Nonne per-
ſpicuum eſt, quod mala Origenis ex parte ſub hæreticorum nuncupatione damnaueris, &
ex parte ſuſceperis; quia non mala, ſed bona, & tuæ eſſe fidei iudicabas? Hæc ſunt, de
quibus quæſiui, utrum bona eſſent, an mala, quæ in præfatione laudaſti; quæ, amputa-
tis peſſimis, quaſi optima remanſiſſe confeſſus es: & te in ueræ argumentationis appendi
eculeo: ut, ſi bona dixeris, hæreticus comproberis; ſi mala, ſtatim audias: cur ergo, quæ
mala ſunt, in præfatione laudaſti? Et non illud adiunxi, quod tu callide ſimulas: cur, quæ
mala erant, ad Latinorum notitiam tranſtuliſti? Mala enim oſtendere, interdum non
docentis eſt, ſed uetantis: ut caueat lector, non ut ſequatur errores; ut nota contemnat,
quæ nonnumquam ignota miraculo ſunt. Et audes poſt hæc dicere, quod ego auctor tali-
um ſcriptorum ſim; tu autem ut interpres, in quibus emendare aliquid potueris, plus ege-
ris quam interpres; in quibus non potueris, ſolum interpres fueris. Recte iſta diceres, ſi li-
bri tui περὶ ἀρχῶν, præfatiunculam non haberent. quod & Hilarius in transferendis eius
homiliis fecit, ut & bona & mala non interpreti, Sed ſuo imputarentur auctori. Si non di-
xiſſes, amputaſſe te peſſima & optima reliquiſſe; utcũque de luto euaderes. hoc eſt, quod
deſtruit ſtrophas ingenioli tui, & te hinc inde conſtrictum euadere non ſinit. nec in tantum
abutare ſimplicitate lectoris, & ſic omnes, qui tuam ſcripturam lecturi ſunt, brutos putes,
ut, cum uulnera putreſcere ſinas, ſano corpori te imponere emplaſtra non rideant. De car-
nis reſurrectione quid ſentias, iam in Apologia tua didicimus, nullo mẽbro amputato, nec
aliqua parte corporis deſecta. Hæc eſt enim tuæ ſimplicitatis pura & aperta confeſſio, quam
ab omnibus Italiæ epiſcopis aſſeris eſſe ſuſceptam. Crederem dicenti, niſi, me dubitare de
te, iſte liber non Pamphili faceret. Et tamen miror, quo modo probauerit Italia, quod Ro
ma contempſit; epiſcopi ſuſceperint, quod Sedes apoſtolica condemnauit. Scribis quoque
me litteris indicaſſe, quod papa Theophilus expoſitionem fidei nuper ediderit, quæ ad uos
necdũ peruenit. & polliceris, quod, quidquid ille ſcripſerit, tu ſequaris. Ego me hoc ſcri-
pſiſſe non noui, nec iſtiuſmodi umquam litteras direxiſſe. ſed tu iccirco ad incerta conſentis
& his, quæ qualia futura ſint neſcis; ut certa declines, & ad eorum non tenearis aſſenſum.
Duas, ſynodicam, & paſchalem, eius epiſtolas contra Origenem, illiusq. diſcipulos, &
alias aduerſum Apollinarium, & eundem Origenem, per hoc ferme biennium interpre-
tatus ſum, &, in ædificationem Eccleſiæ, legendas noſtræ linguæ hominibus dedi. aliud
operum

operum eius neſcio me tranſtuliſſe. Et tamen tu, qui papæ Theophili dicis te in omnibus
ſententiam ſequi, caue ne hoc magiſtri & condiſcipuli tui audiant, & offendas quamplluri-
mos; qui me latronem, te martyrem uocant: ne iraſcatur is tibi, qui, contra papam Epipha
nium ad te epiſtolas dirigens, hortabatur ut permaneres in fidei ueritate, & nō mutares ullo
terrore ſententiam. quæ epiſtola holographa tenetur ab iis, ad quos perlata eſt. Et poſt hæc
more tuo loqueris, ut de quo ſupra dixeras: Ego tibi etiam furenti ſatisfaciam: nunc dicis,
Quid tibi uidetur? habes ne ultra aliquid, quo neruos tuæ loquacitatis intēdas? Et indigna-
ris, ſi putide te loqui arguā, cum comœdiarum turpitudines & ſcortorum amatorumq. ludi
cra eccleſiaſticus ſcriptor aſſumas. Porro, quod interrogas, quando papæ Theophili ſentē
tiam ſequi cœperim, eiq. fidei communione ſociatus ſim; & ipſe tibi reſpondes; tunc cre-
do, quando Paulum, quem ille damnauerat, ſummo niſu & omnibus ſtudiis defendebas;
quando eum per imperiale ſcriptum recipere ſacerdotium, quod epiſcopali iudicio amiſerat,
inſtigabas. Non prius pro me reſpondebo, quam de aliorum iniuriis loquar. Cuius eſt hu-
manitatis, cuiusue clementiæ, inſultare aliorum miſeriis, & uulnera cunctis aliena monſtra
re? ſiccine te docuit ille Samarites, ſeminecem ad ſtabulum reportare? oleum plagis infun- Luc. 10. 15
dere? mercedem ſtabulario polliceri? ſic reuectam ouem, repertam drachmam, prodigum
filium legis eſſe ſuſceptum? Eſto, ego te læſeram, & quibuſdam, ut dicis, ſtimulis ad male
dictorum inſaniam prouocaram: quid meruit homo latens, ut nudares cicatricem eius, &
obductam cutem inſperato dolore reſcinderes? nonne, etiam ſi ille dignus eſſe contume-
liis, tu facere non deberes? Aut ego fallor, aut illud eſt uerum, quod plurimi iactitant, te
Origeniſtarum hoſtes in illo perſequi, & ſub occaſione unius in utrumque ſæuire. Si Papæ
Theophili ſententiis delectaris; & nefas putas pontificum decreta conuelli: quid de ceteris
dicis, quos ipſe damnauit? quid de Papa Anaſtaſio, de quo nulli, ut ais, uerum uidetur,
ut tantæ urbis ſacerdos uel innocenti tibi iniuriā facere potuerit, uel abſenti? Nec hoc dico,
quod de epiſcoporum ſententiis iudicē, aut eorum cupiam ſtatuta reſcindi; ſed quod unuſ-
quiſque ſuo periculo faciat, quod ſibi uidetur; & ipſe nouerit, quo modo de ſuo iudicio iu
dicandum ſit. Nobis in monaſterio hoſpitalitas cordi eſt; omnesq. ad nos uenientes læta hu
manitatis fronte ſuſcipimus. ueremur enim, ne Maria cum Ioſeph locum non inueniat in Luc. 2
diuerſorio, ne nobis Ieſus dicat excluſus: Hoſpes eram, & non ſuſcepiſtis me. Solos hære- Matth. 25
ticos non recipimus, quos uos ſolos recipitis. Propoſitum quippe nobis eſt pedes lauare ue-
nientium, non merita diſcutere. Recordare frater confeſſionis eius, & pectoris, quod fla-
gella ſecuerunt: memento carceris, tenebrarum, exilii, metallorum: & non indignaberis
hoſpitio tranſeuntem eſſe ſuſceptum. An ideo tibi rebelles uidemur, quia calicem aquæ Mar. 9
frigidæ in nomine Chriſti ſitientibus porrigimus? Vis ſcire, unde illum & nos plus amare,
& tu odiſſe plus debeas? Hæreticorum factio, nuper fugata de Aegypto, & Alexandria, ſe
Hieroſolymam contulit; & huic uoluit copulari, ut, quorum unus eſſet dolor, una fieret
& accuſatio. quos ille repulit, ſpreuit, abiecit, dicens ſe non eſſe inimicum fidei, nec con
tra Eccleſiam bella ſuſcipere: quod prius tentauit, doloris fuiſſe, non perfidiæ: nec alterius
appetiſſe innocentiam, ſed ſuam probare uoluiſſe. Impium putas, poſt ſententias ſacerdo-
tum, imperiale reſcriptum: quod quale ſit, nouerit ille, qui meruit. Quid tibi uidetur de
iis, qui damnati, palatia obſident; & facto cuneo, fidem Chriſti in uno homine perſequun
tur? Meæ autem communionis, & Papæ Theophili, nullum alium teſtem uocabo, niſi ip-
ſum, quem a me læſum ſimulas: cuius epiſtolas ad me ſemper datas, etiam eo tempore non
ignoras, quo mihi eas reddi prohibebas: &, quotidie miſſis tabellariis, inimicum eius ami
cum noſtrum & familiariſſimum iactitabas: & ea, quæ nunc impudenter ſcribis, mentie-
baris: ut illius contra nos odia concitares; & iniuriæ dolor fidei fieret oppreſſio. Sed uir
prudens, & apoſtolicæ ſapientiæ, tempore ac rebus probauit & noſtrum in ſe animum, &
ueſtras contra nos inſidias. Si diſcipuli mei, ut ſcribis, tibi Romæ inſidias concitarunt, &
inemendatas ſchedulas, te dormiente, furati ſunt: quis Papam Theophilum aduerſus per-
duelles in Aegypto ſuſcitauit? quis regum ſcita? quis orbis in hac parte conſenſum? Et glo
riaris te ab adoleſcentia Theophili fuiſſe auditorem, & diſcipulum: cum & ille, antequam
epiſcopus fieret, pro humilitate ſibi inſita numquam docuerit; & tu, poſtquam hic epiſco-
pus factus eſt, Alexandriæ non fueris. Et audes dicere in ſuggillationem mei, Magiſtros
meos nec accuſo, nec muto. Quod ſi uerum eſt, ſuſpectam mihi facis conuerſationem tuā.
nec enim damno, ut criminaris, inſtitutores meos, ſed metuo illud Eſaiæ: Væ qui dicunt Eſa. 5
malum bonum, & bonum malum; qui ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras; qui di-
cunt amarum dulce, & dulce amarum. Tu autem, dum inter mulſum magiſtrorum & ue-
nena

Gal. 1 nena pariter bibis, a magiſtro Apoſtolo receſſiſti; qui docet, etiam angelum, & ſe, ſi in fide errauerint, non ſequendos. In Vigilantii uomine quid ſomnies, neſcio. Vbi enim eum ſcripſi hæretica apud Alexandriam communione maculatum? Da librum, profer epiſtolam: uuſquam omnino reperies: & eadem licentia, immo impudentia mentiendi, qua putas omnes tui ſermonibus credituros, addis: Quando teſtimonium de ſcripruris in eum tam iniurioſe poſuiſti, ut ego id repetere meo ore non audeam. Non audes repetere, qui tacendo amplius criminaris? Et quia non habes quod obiicias, ſimulas uerecundiam: ut lector te putet mihi parcere, qui mentiens nec tuæ animæ pepercisti. Quod eſt illud teſtimonium de ſcripturis, quod de tuo illo pudentiſſimo ore non exeat? aut quid in ſanctis libris poteſt turpe memorari? Si erubeſcis loqui, ſcribe ſaltem; ut nos procacitatis proprius ſermo conuincat. Vt cetera ſileam, ex hoc uno capitulo comprobabo, ferream te frontem poſſidere fallaciæ. Vide, quantum timeam criminationem tuam. Si protuleris, quod minaris; mea erunt uniuerſa, quæ tua ſunt. Ego in Vigilantio tibi reſpondi. Eadem enim accuſabat, quæ tu poſtea & amicus laudas, & inimicus accuſas. Scio, a quo illius cõtra me rabies concitata ſit: noui cuniculos tuos. Simplicitatem, quã omnes prædicant, non ignoro. Per illius ſtultitiam tua in me malitia debacchata eſt: quam ego ſi epiſtola mea repuli, ne ſolus habere uidearis baculum litterarum; non debes turpitudinem ſimulare uerborum, quam nuſquam omnino legiſti; ſed intelligere, & confiteri, per illius uecordiam tuis calumniis fuiſſe reſponſum. In epiſtola ſancti Papæ Anaſtaſii lubricus extitiſti, & turbatus: in quo figas gradum, non reperis. Modo enim dicis a me eſſe compoſitam; nunc ab eo ad te debuiſſe tranſmitti, cui miſſa eſt. Rurſum iniuſtitiam ſcribentis arguis: etiam ſi ſcripta ſit ab illo, ſiue non ſcripta; ad te nihil pertinere teſtaris; qui præceſſoris eius habeas teſtimonium, & rogantem Romam, ut eam illuſtrares præſentia tua, opiduli tui amore contempſeris. Si a me fictam epiſtolam ſuſpicaris, cur eam in Romanæ eccleſiæ chartario non requiris? ut, cũ depreheuderis ab epiſcopo non datam, manifeſtiſſime criminis reum teneas; & nequaquam aranearum mihi opponas caſſiculos, ſed fortiſſimo me & ſolidiſſimo conſtringas reti. Si autem Romani epiſcopi eſt; ſtulte facis ab eo exemplar epiſtolæ petere, cui miſſa non eſt, & non ab illo, qui miſerit; de oriente expectare teſtimonium, cuius auctorem & teſtem habeas in uicino. Vade potius Romam, & præſens apud eum expoſtula, cur tibi & abſenti, & innocenti fecerit contumeliam: primum, ut non reciperet expoſitionem fidei tuæ, quam omnis, ut ſcribis, Italia comprobauit; & baculo tuarum uti noluerit litterarum contra canes tuos: deinde, ut epiſtolas contra te ad orientem mitteret, & cauterium tibi hæreſeos, dum neſcis, inureret: diceretq. libros Origenis περὶ ἀρχῶν a te eſſe translatos: & ſimplici Romanæ Eccleſiæ plebi traditos, ut fidei ueritatem, quam ab Apoſtolo didicerant, per te perderent; &, quo tibi maiorem faceret inuidiam, auſus ſit criminari hos ipſos, præfationis tuæ teſtimonio roboratos. Non eſt leue, quod tibi impingit tantæ urbis Pontifex, uel ab alio obiectum temere ſuſcepit. Vociferare, & clamita per compita, per plateas, non eſt, non eſt meus liber; &, ſi meus eſt, ſchedulas inemendatas Euſebius furto abſtulit. aliter ego edidi, immo nec edidi: nulli eas dedi, aut certe paucis; & tam ſceleratus inimicus, tam negligentes amici fuerunt, ut omnium codices ab eo pariter falſarentur. Hæc, frater cariſſime, facere debueras, & non, illi tergum obuertens, in me tranſmarinas maledictorum tuorum ſagittas dirigere. Quid enim uulneribus tuis prodeſt, ſi ego fuero uulneratus? an ſolatium percuſſi eſt, amicum ſecum uidere morientem? Syritii, iam in Domino dormientis, profers epiſtolam, & uiuentis Anaſtaſii dicta contemnis. quid enim tibi, ut ais, officere poteſt, quod, te ignorante, aut ſcripſit, aut forte non ſcripſit? et, ſi ſcripſit, ſufficit tibi totius orbis teſtimonium: quod nulli uerum uidetur, ut tantæ urbis ſacerdos uel innocenti iniuriam facere potuerit, uel abſenti. Innocentem te uocas, ad cuius interpretationem Roma contremuit; abſentem, qui accuſatus reſpondere non audes. et tantum Romanæ urbis iudicium fugis, ut magis obſidionem barbaricam, quam pacatæ urbis uelis ſententiam ſuſtinere. Eſto, præteriti anni ego epiſtolam finxerim: recentia ad orientem ſcripta quis miſit? In quibus Papa Anaſtaſius tantis te ornat floribus, ut, cum ea legeris, magis te uelle defendere incipias, quam nos accuſare. Simulq. conſidera illam inimitabilem prudentiam tuam, & ſales Atticos, & ſancti eloquii uenuſtatem. Ab aliis appeteris, aliorum criminatione confoderis: & cõtra me furibundus iactaris, & loqueris: Numquid & ego non poſſum enarrare, tu quo modo de urbe diſceſſeris? quid de te in præſenti iudicatum ſit? quid poſtea ſcriptum? quid iuraueris? ubi nauim conſcenderis? quam ſancte periurium uitaueris? Poteram pandere; ſed plura ſeruare ſtatui, quam referre. Hæc ſunt tuorũ ornamenta uerborum.

uerborum. Et poſt iſta ſi quid in te aſperum dixero, ſtatim mihi proſcriptionem & gladios
comminaris. Et interim homo eloquentiſſimus arte Indis rethorica, & ſimulas te præterire
quæ dicis; ut, qui obiecta probare non poteras, quaſi prætermiſſa facias criminoſa. Hæc eſt
tota tua ſimplicitas: ſic amico parcis, & reſeruas te ad tribunalia iudicum; ut acerunm cri-
minum mihi, dum parcis, obieceris. Vis noſſe profectionis meæ de urbe ordinem? narra-
bo breuiter. Menſe Auguſto, flantibus eteſiis, cum ſancto Vincentio presbytero, & adole
ſcente fratre, & aliis monachis, qui nunc Hieroſolymæ commorantur, nauim in Romano
portu ſecurus aſcendi, maxima me ſanctorum frequentia proſequente. ueni Rhegium: in
Scyllæo littore paululum ſteti: ubi ueteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Vlyxis cur-
ſum, & Sirenarum cantica, & inſatiabilem charybdis uoraginem. cumq. mihi accolæ illius
loci multa narrarent, darentq. conſilium, ut non ad Protei columnas, ſed ad Ionæ portum
nauigarem; illum enim fugientium & turbatorum, hunc ſecuri hominis eſſe curſum: ma-
lui per Malæas, & Cycladas Cyprum pergere. ubi ſuſceptus a uenerabili epiſcopo Epipha-
nio, cuius tu teſtimonio gloriaris, ueni Antiochiam, ubi fruitus ſum communione ponti-
ficis confeſſoriſq. Paulini: & deductus ab eo media hieme, & frigore grauiſſimo, intraui
Hieroſolymam. Vidi multa miracula; &, quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum iudi
cio comprobaui. Inde contendi Aegyptum, luſtraui monaſteria Nitriæ, & inter ſanctorum
choros aſpides latere perſpexi. Protinus concito gradu Bethlehem meam reuerſus ſum, ubi
adoraui præſepe & incunabula ſaluatoris. Vidi quoque famoſiſſimum lacum: nec me iner-
ti tradidi otio, ſed multa didici, quæ ante neſciebam. Quid autem de me Romæ iudicatum
ſit, & quid poſtea ſcriptum, nolo taceas, præſertim cum habeas teſtimonia ſcripturarum;
& ego non uerbis tuis, quæ ſimulare potes, & impunito iactare mendacio, ſed ſcriptis eccle
ſiaſticis arguendus ſim. Vide quantum te timeam. ſi uel paruã ſchedulam contra me Roma
ni epiſcopi, aut alterius eccleſiæ protuleris, omnia, quæ in te ſcripta ſunt, mea crimina cõ
fitebor. Numquid & ego non poſſem profectionem tuam diſcutere? cuius ætatis fueris?
unde, quo tempore nauigaris? ubi uixeris? quibus interfueris? Sed abſit, ut, quod in te
reprehendo, faciam; & in eccleſiaſtica diſputatione, anilium iurgiorum deliramenta com-
pingam. Hoc ſolum prudentiæ tuæ dixiſſe ſufficiat, ut caueas in alterum dicere, quidquid
in te ſtatim retorqueri poteſt. In ſancti Epiphanii nomine mira tua tergiuerſatio: ut, poſt
oſculum, poſt orationem, neges eum contra te potuiſſe ſcribere: quo modo ſi contendas
non potuiſſe eum mori, qui paulo ante uixerat; aut certior ſit tui reprehenſio, quam poſt
pacem excommunicatio. Ex nobis, inquit, exierunt, ſed non fuerunt ex nobis. ſi enim 1.Ioan.2
fuiſſent ex nobis, mãſiſſent utique nobiſcum. Hæreticum, poſt unam & alteram commoni Tit.3
tionem, uitandum Apoſtolus præcipit: qui utique, antequam uitetur atque damnetur, ec-
cleſiaſtici gregis portio fuit. Simulq. riſum tenere non poſſum, quod, a quodam pruden-
te commonitus, in laudes Epiphanii pertonas: Hic eſt ille delirus ſenex: hic eſt anthropo-
morphites: hic qui ſex millia Origenis libros te præſente cantauit; qui omniũ gentium lin-
guis prædicationem ſibi contra Origenem iniunctam putat; qui ideo eum legi prohibet, ne
alii eius furta cognoſcant. Lege ſcripta tua, & epiſtolam eius, immo epiſtolas: e quibus
unum profetam tuæ fidei teſtimonium, ut non immerito nunc a te laudatus eſſe uideatur.
Te autem, frater, liberet Deus, & ſanctum populũ Chriſti, qui tibi creditus eſt, & omnes
fratres, qui tecum ſunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab hæreſi Origenis, & aliis hære
ſibus, & perditione earum. Si enim propter unum uerbum, aut duo, quæ contraria fidei
ſunt, multæ hæreſes abiectæ ſunt ab Eccleſia: quanto magis hic inter hæreticos habebitur,
qui tantas peruerſitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit, Dei Eccleſiæ hoſtis
extitit? Hæc eſt uiri ſancti de te teſtificatio: ſic ab eo ornatus, ſic laudatus incedis. Iſta eſt
epiſtola, quam de cubiculo fratris Euſebii nummis aureis produxiſti; ut calumnieris inter-
pretem, et me apertiſſimi teneres criminis reum, quare pro honorabili cariſſimum tranſtu-
liſſem. Sed quid ad te, qui prudenti conſilio cuncta moderaris; & ſic medius incedis, ut,
ſi inueneris qui tibi credant, nec Anaſtaſius contra te, nec Epiphanius ſcripſerint; niſi ipſæ
epiſtolæ reclamauerint, & fregerint tuæ frontis audaciam; ſtatim iudicium utriuſque con-
temnas; & non ad te pertineat, ſiue ſcripſerint, ſiue non ſcripſerint; quia de innocente & ab-
ſente ſcribere non potuerunt. Nec in ſanctũ uirum hæc mala conferenda ſunt; ut oſtendatur
ore quidem & oſculo pacem dediſſe, mala autem & dolum in ſuo corde ſeruaſſe. Sic enim
argumentaris, & hæc ſunt uerba defenſionis tuæ. Ipſius eſſe aduerſum te epiſtolam, & or-
bis agnoſcit, & authenticam in manus tuas ueniſſe conuincimus: & miror, quo pudore,
immo qua impudẽtia neges, quod uerũ eſſe non ambigis. Ergo pollutus erit Epiphanius,
qui

qui tibi pacem dedit, & in ſuo corde dolum ſeruauit. Cur non illud uerius ſit, quod te primum monuerit? quod uoluerit emendare, & ad rectum iter reducere, ut Iudæ oſculum non refutaret, ut proditorem frangeret patientia; &, poſtquam ſe intellexit caſſo ſudare labore,
Hier. 13 nec pardum mutare uarietates, nec Aethiopem pellem ſuam, quod mente conceperat, literis indicaſſe? Tale quid & contra Papam Anaſtaſium diſputas; ut, quia Siritii epiſcopi habes epiſtolam, iſte contra te ſcribere non potuerit. Vereor, ne tibi factam iniuriam ſuſpicéris. Neſcio, quo modo homo acutus & prudens ad has ineptias deuoluaris; ut, dum ſtultos lectores putas, te ſtultum eſſe demonſtres. Poſt egregiam argumentationem ponis in clauſula: Abſit hoc a uiris ſanctis. de noſtra ſchola ſolent iſta procedere. uos nobis pacem proficiſcentibus dediſtis, & a tergo iacula uenenis armata iecistis: & in hac eadem prudentia, immo declamatione diſertus eſſe uoluiſti. Pacem dedimus, non hæreſim ſuſcepimus. iunximus dexteras: abeuntes proſecuti ſumus, ut nos eſſetis catholici, non ut nos eſſemus hæretici. Volo tamen ſcire, quæ ſunt iſta iacula uenenata, quæ poſt tergum ueſtrum nos iecisſe conqnereris. Vincentius, Paulinianus, Euſebius, Ruffinus presbyteri; quorum Vincentius multo tempore ante uos Romam uenit; Paulinianus & Euſebius poſt annum ueſtræ nauigationis profecti ſunt; Ruffinus in cauſa Claudii poſt biennium miſſus; omnes uel pro re familiari, uel pro periculo capitis alieni. Numquid noſſe potnimus, quod, ingredientem te Romam, uir nobilis ſomniaret nauim plenam mercium inflatis intrare uelis? quod omnes aduerſum fatuum quæſtiones non fatua ſolueret interpretatio? quod librum Euſebii pro Pamphili uerteres, quod tnnm quaſi operculum uenenatæ patellæ imponeres? quod famoſiſſimum opus περὶ ἀρχῶν eloquii tui maieſtate transferres? Nonum calumniæ genus: ante accuſatores miſimus, quam tu accuſanda committeres. Non fuit, non fuit, inquam, noſtri conſilii, ſed Dei prouidentiæ; ut miſſi ad aliud, contra naſcentem hæreſim dimica-
Gen. 41 rent, & in morem Ioſeph famem futuram fidei ardore ſubleuarent. Quo non erumpat ſemel effrenata audacia? Alienum crimen ſibi obiecit, ut nos finxiſſe uideamur. Quod abſque nomine dictum eſt, in ſe dictum refert: & purgans externa peccata, tantum de ſua ſecurus eſt innocentia. iurat enim ſe epiſtolam non ſcripſiſſe ad Afros ſub nomine meo, in qua confitear inductum me a Iudæis mendacia tranſtuliſſe: & mittit libros eadem omnia cótinentes, quæ neſciſſe ſe iurat. Et miror, quo modo prudentia eius cum alterius nequitia conuenerit; ut, quod alius in Africa mentitus eſt, hic concorditer nerum diceret; ſtyliq. eius elegantiam neſcio quis imperitus poſſet imitari. Tibi ſoli licet hæreticorum uenena
Hier. 51 transferre, & de calice Babylonis cunctis gentibus propinare. Tu Latinas ſcripturas de Græco emendabis, & aliud eccleſiis trades legendum, quam qnod ſemel ab apoſtolis ſuſceperunt: mihi non licebit, poſt Septuaginta editionem, quam diligentiſſime emendatam ante annos plurimos meæ linguæ hominibus dedi, ad confutandos Iudæos etiam ipſa exemplaria uertere, quæ ipſi ueriſſima confitentur; ut, ſi quando aduerſum eos Chriſtianis diſputatio eſt, non habeant ſubterfugiendi diuerticula, ſed ſuomet potiſſimum mucrone feriantur? Plenius ſuper hoc & in multis aliis locis, & in fine ſecundi libri, ubi accuſationi tuæ reſpondi, ſcripſiſſe me memini: & popularitatem tuam, qua mihi inuidiam apud ſimplices & imperitos niteris concitare, perſpicua ratione compeſcui, illucq. lectorem tranſmittendum puto. Hoc intactum præteriri non patiar; ne doleas falſatorem ſchedularum tuarnm confeſſoris apud me gloriam poſſidere; cum tu, eiuſdem criminis reus, poſt Alexandrinum exilium & tenebroſos carceres a cunctis Origenis ſectatoribus martyr & apoſtolus nomineris. Super excuſatione imperitiæ tuæ, iam tibi reſpondi. ſed quia eadem repetis, &, quaſi ſuperioris tuæ defenſionis oblitus, rurſum admones: ut ſciamus te, per triginta annos Græcis uoluminibus deuoratis, Latina neſcire: pauliſper attende, me non pauca in te uerba reprehendere, (alioquin omnis tibi ſcriptura delenda eſt) ſed uoluiſſe oſtendere diſcipulis tuis, quos magno ſtudio nihil ſcire docuiſti, nt intelligerent cuius uerecundiæ ſit, docere quod neſcias, ſcribere qnod ignores; & eandem magiſtri ſapientiam etiam in ſenſibus quærerent. Quodq. addis, peccata putere, nó uerba, mendacium, calumniam, detractio-
Sap. 1 nem, falſum teſtimonium, & uniuerſa conuicia, & os quod mentitur occidit animam: monesq. ne ille fœtor nares meas penetret: crederem dicenti, niſi facta contraria deprehenderem: quaſi ſi fullo & coriarius moneant pigmentarium, ut, naribus obturatis, tabernas ſuas prætereat. Faciam ergo, quod præcipis: claudam nares meas; ne ueritatis & benedictionum tuarum ſuauiſſimo odore crucientur. In laude & detractione mea, quia uarius extitiſti, miro acumine argnmentatus es: ſic tibi licere de me & bene & male dicere, quomodo & mihi licuerit Origenem & Didymum reprehendere, quos ante laudauerim. Audi ergo,

ergo, uir ſapientiſſime, & Romanæ dialecticæ caput, non eſſe uitii hominem unum laudare in aliis, & in aliis accuſare, ſed eandem rem et probare, & improbare. Ponam exemplum, ut, quod nõ intelligis, prudens mecum lector intelligat. In Tertulliano laudamus ingenium, ſed damnamus hæreſim. in Origene miramur ſcientiam ſcripturarum, & tamen dogmatum non recipimus falſitatem. in Didymo uero & memoriam prædicamus, & ſuper Trinitate fidei puritatem: ſed in ceteris, quæ Origeni male credidit, nos ab eo retrahimus. magiſtrorum enim non uitia imitanda ſunt, ſed uirtutes. Grammaticum quidam Afrum habuit Romæ, uirum eruditiſſimum: & in eo ſe æmulum præceptoris putabat, ſi ſtridorem linguæ eius, & uitia tantum oris exprimeret. In præfatiuncula περὶ ἀρχῶν fratrem me nominas, & collegam dicis eloquentiſſimum, fidei meæ prædicas ueritatem. his tribus detrahere non poteris; cetera carpe ut libet; ne uidearis tuo de me teſtimonio repugnare. Cum fratrẽ & collegam dicis; amicitia tua dignum fateris. cum eloquentem prædicas; imperitiæ ultra non arguis. cum catholicum in omnibus profiteris; hæreſeos non poteris mihi crimen impingere. extra hæc tria ſi quid in me reprehenderis, non tibi uideberis eſſe contrarius. Ex qua ſupputatione illa ſumma naſcitur; & te errare, ea in me reprehendentem, quæ prius laudaueras; & me non eſſe in uitio, ſi in eiſdem hominibus & laudanda prædicem, & uituperanda reprehendam. Tranſis ad animarum ſtatum, & prolixius fumos meos increpas: atque, ut tibi liceat ignorare, quod conſulto te ſcire diſſimulas; quæris a me primum de cæleſtibus, quo modo angeli, quo modo archangeli ſint; quæ eis, uel qualis habitatio; quæue inter ipſos differentia; aut, ſi nulla omnino, quæ ſolis ſit ratio, unde augmenta lunæ, unde defectus, quis uel qualis ſit ſiderum curſus. Miror, quo modo oblitus ſis illos uerſiculos ponere: Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumeſcant, Obicibus ruptis, rurſusq. in ſe ipſa reſidant: Defectus ſolis uarios, lunæq. labores: Vnde hominum genus, & pecudum: unde imber, & ignes: Arcturum, pluuiasq. hyadas, geminosq. triones: Quid tantum oceano properent ſe tingere ſoles Hiberni, uel quæ tardis mora noctibus obſtet. Deinde cæleſtia deſerens, & ad terrena deſcendens, in minoribus philoſopharis. Interrogas enim me: Dic nobis, quæ fontium ratio? quæ uentorum? quid grando? quid pluuiæ? quid mare ſalſum? quid flumina dulcia? quid nubes, aut imbres, fulgura, aut tonitrua, aut fulmina? Vt, poſtquam me hæc neſcire reſpondero, tuto tibi liceat de animabus ignorare; & unius rei ſcientiam tantarum rerum ignoratione compenſes. Tu, qui per ſingulas paginas fumos meos uentilas, non intelligis uidere nos caligines tuas, & turbines? Nam, ut tibi ſciolus eſſe uidearis, & apud Calpurnianos diſcipulos doctrinæ gloriam teneas; totam mihi phyſicam opponis: ut fruſtra Socrates ad ethicam tranſiens dixerit: quæ ſupra nos, nihil ad nos. Ergo, niſi tibi rationem reddidero, quare formica, paruum animal, & punctum, ut ita dicam, corporis, ſex pedes habeat; cum elephantus, tanta moles, quattuor pedibus incedat; cur ſerpentes & colubri uentre labantur, & pectore; cur uermiculus, quẽ uulgus millepedam uocat, tanto pedum agmine ſcateat; de animarum ſtatu ſcire non potero? Quæris a me, quid ipſe de animabus ſentiam; ut, cum profeſſus fuero, ſtatim inuadas: et, ſi dixero illud eccleſiaſticum; Quotidie Deus operatur animas, & in corpora eas mittit naſcentium; illico magiſtri tendiculas proferas: Et ubi eſt iuſtitia Dei, ut de adulterio inceſtuq. naſcentibus animas largiatur? ergo cooperator eſt malorum hominum; &, adulteris ſeminantibus corpora, ipſe fabricatur animas? Quaſi uitium ſementis in tritico ſit, quod furto dicitur eſſe ſublatum, & non in eo, qui frumenta furatus eſt; iccircoq. terra non debeat gremio ſuo ſemina confouere, quia ſator immunda ea proiecerit manu. Hinc eſt & illa tua arcana interrogatio: quare moriãtur infantes; cum propter peccata corpora acceperint. Extat liber Didymi ad te: quo ſciſcitanti tibi reſpondit: non eos multa peccaſſe, & ideo corporum carceres tantum eis tetigiſſe ſufficere. Magiſter meus & tuus eo tempore, quo tu ab eo iſta quærebas, tres explanationum in Oſee prophetam libros ad me, me rogante, dictauit. ex quo apparet, quid me, quid te docuerit. Vrges ut reſpondeam de natura rerum. Si eſſet locus; poſſem tibi uel Lucretii opiniones iuxta Epicurum, uel Ariſtotelis iuxta Peripateticos, uel Platonis atque Zenonis ſecundum Academicos & Stoicos dicere: et, ut ad Eccleſiam tranſeam, ubi norma eſt ueritatis; multa & Geneſis, & prophetarum libri, ac Eccleſiaſtes nobis de huiuſcemodi quæſtionibus ſuggerunt. aut, ſi hæc ignoramus, quo modo de animarum ſtatu; debueras in Apologia tua omnium rerum ignorantiam confiteri, & a calumniatoribus quærere, cur a te unum impudenter expeterent, cum ipſi tanta neſcirent? O triremem locupletiſſimam, quæ orientalibus & Aegyptiis mercibus, Romanæ urbis ditare uenerat paupertatem. Tu maximus ille es, Vnus qui nobis ſcribẽdo reſtituis rem. Ergo,

niſi

niſi de oriẽte ueniſſes eruditiſſimus uir; hæreret adhuc inter mathematicos; & homines Chri
ſtiani, quid contra fatum diſſererent, ignorarent. Merito a me quæris de aſtrologia, & cæli
ac ſiderum curſu; qui tantarum mercium plenam nauem detuliſti. Fateor paupertatem: non
ſum ita, ut tu, in oriente ditatus. Te multo tempore Pharus docuit, quod Roma neſciuit;
iuſtruxit Aegyptus, quod Italia hucuſque non habuit. Scribis apud eccleſiaſticos tractato-
res, tres de animabus eſſe ſententias, uuam, quam ſequitur Origenes; alteram, quam Ter-
tullianus, & Lactantius; licet de Lactantio apertiſſime mentiaris; tertiã, quam nos, ſimplices
& fatui homines, qui non intelligimus, quod, ſi ita ſit, iniuſtus a nobis arguatur Deus. Et
poſt hæc iuras te neſcire quid ſit uerum. Dic, oro te: putas ne extra hæc tria eſſe aliquid,
in quo ueritas ſit, et in tribus iſtis mendacium? an de tribus unum eſſe, quod uerum ſit?
Si eſt aliquid: cur diſputantium libertatem anguſto fine concludis, &, cum mendacia pro-
tuleris, de ueritate taces? ſin autem e tribus unum uerum eſt, & reliqua duo falſa ſunt: cur
ſimili ignorantia ignoras falſa cum ueris? An iccirco uerum diſſimulas, ut tibi tutum ſit,
cum uolueris, falſa defendere? Hi ſunt fumi, hæ caligines, quibus ex oculis hominum co-
naris lumen auferre. Ariſtippus noſtri temporis, qui plenam cunctarum mercium nauem
Romano inuehis portui, &, ſella publice poſita, Hermagoram nobis & Gorgiam exhibes
Leontinum; dum nauigare feſtinas, unius quæſtiunculæ mercimoniũ in oriente oblitus es.
Et iterum clamitas; & Aquileiæ, atque Alexandriæ te didiciſſe iactas; quod ſit Deus & ani-
marum & corporum creator. De hoc ſcilicet quæſtio uentilatur; utrum Deus, an diabolus
animas fecerit; & non utrum animæ ante corpora fuerint, quod uult Origenes, & egerint
aliquid, propter quod ſint craſſis corporibus alligatæ; an in morem glirium torpentes con-
ſopitæq. dormierint. Hæc taces, quæ omnes flagitant: & ad illa reſpondes, quæ nullus in-
quirit. Fumos quoque meos frequenter irrides, eo quod ſimulem me ſcire quod neſciam;
& enumeratione doctorum, rude illudam uulgus. Tu uidelicet flãmeus, immo fulmineus:
qui in loquendo fulminas, & flammas ore conceptas tenere non potes, atque, ut ille Bar-
thocbabas, auctor ſeditionis Iudaicæ, ſtipulam in ore ſuccenſam anhelitu uentilabat, ut
flammas euomere putaretur, ita & tu nobis, alter Salmoneus, omnia, per quæ incedis,
Pſal.103 illuſtras; & nos fumoſos arguis, de quibus forte dicatur: Qui tangis montes, & fumigant:
Eſa.40 nec intelligis, quid fumus in propheta ſignificet locuſtarum; & quod pulchritudo oculo-
rum tuorum, amaritudinem fumi noſtri ferre non poteſt. De crimine autem periurii, quia
me remittis ad codicem tuum; & ex magna parte in aliis libris tibi Calpurnioq. reſpondi;
nunc breuiter dixiſſe ſufficiat, te exigere a dormiente, quod numquam uigilans præſtitiſti.
Magni criminis reus ſum, ſi puellis & uirginibus Chriſti, dixi, ſæculares libros non legen-
dos, & me in ſomnis commonitum promiſiſſe ne legerem. Tua nauis, Romanæ urbi reue-
latione promiſſa, aliud pollicetur, & aliud efficit. Mathematicorum uenerat ſoluere quæ-
ſtiones, & ſoluit fidem Chriſtianorum. quæ per Ionium, & Aegæum, Adriaticum, atque
Tyrrhenum mare plenis cucurrerat uelis, in Romano portu naufragium fecit. Nonne te pu
det, iſtiuſmodi deliramenta conquirere, & mihi ſimilia obiiciendi imponere neceſſitatem?
Eſto, alius de te ſomnium uiderat glorioſum: uerecundiæ tuæ fuerat, & prudentiæ diſſimu
lare, quod audieras, & non, quaſi magno teſtimonio, alterius ſomnio gloriari. Vide, quid
inter tuum & meum interſit ſomnium. Ego me humiliter reprehenſum refero: tu iactanter
laudatum te eſſe congeminas. Nec dicere potes: nihil mea refert, quid alius uiderit: cum
in luculentiſſimis libris tuis hac te ad interpretandum dicas ratione commotum, ne uir illu
ſtris de te ſomnium perderet. Hic eſt omnis conatus tuus: ſi me periurum docueris, tu hæ-
reticus non eris. Venio ad grauiſſimum crimen, in quo, poſt reconciliatas amicitias, me
infidelitatis accuſas. Fateor inter cuncta maledicta, quæ uel obiicis, uel minaris, nihil a
me ita repellendum eſt, quam fraus, dolus, infidelitas. Peccare enim, hominis eſt: inſi-
dias tendere, diaboli. Ergo ideo in Anaſtaſi immolato agno dexteras innximus, ut tuas
Romæ ſchedulas furaremur? ut immiſſi canes inemendatas chartulas, te dormiente, corro-
derent? et hoc credibile eſt, ante nos accuſatores paraſſe, quam tu crimen admitteres? Sci
licet noueramus, quid in animo uolueres, quid alius de te ſomniaturus eſſet? ut impleretur
in te Græcum prouerbium: Vt ſus doceret Mineruam. Si Euſebium ego ad latrandum miſe
ram; quis Aterbii contra te & ceterorum rabiem concitauit? nonne ille, qui & me hæreti-
cum ex tuis amicitiis iudicabat? cui cum ſatisfeciſſem, damnatione dogmatum Origenis;
tu, clauſus domi, numquã eum uidere auſus es: ne aut damnares, quod nolebas; aut, aper
te reſiſtens, hæreſeos inuidiam ſuſtineres. An iccirco teſtis contra te eſſe non poterit, quia
accuſator tui eſt? Antequam ſanctus Epiphanius ueniſſet Hieroſolymam; & ore quidem &
oſculo

oſculo tibi pacē daret, mala autem & dolos in ſuo corde ſeruaret; antequam nos ei in ſuggillationem tui epiſtolas dictaremus, ut hæreticum ſcriberet, quem oſculis orthodoxum comprobauit; Aterbius contra te latrabat Hieroſolymis; &, niſi cito abiſſet, ſenſiſſet baculum non litterarum, ſed dexteræ tuæ, quo tu canes abigere conſueuiſti. Cur, inquit, falſatas meas ſchedulas ſuſcepiſti? Quare, poſt interpretationem meam, auſus es in libris περὶ ἀρχῶν ſtylum figere? aut, ſi erraueram ut homo, debuiſti me priuatis litteris conuenire; & ſic mihi blandiri, quo modo & ego tibi nunc in epiſtolis meis blandior. Hæc tota mea culpa eſt, quare, ſubdolis laudibus accuſatus, purgare me uolui; & hoc ſine inuidia nominis tui; ut, quod tu ſolus accuſaueras, ad multos referrem, non tibi hæreſim obiiciens, ſed a me repellens. Numquid ſciui quod iraſcereris, ſi contra hæreticos ſcriberē? Dixeras te de Origenis libris hæretica ſuſtuliſſe: fautorem te hæreticorum, iam non eſſe credebam; & ideo non in te, ſed in hæreticos inuectus ſum; in quo ſi uehementior fui, ignoſce mihi: putaui, quod & tibi placerem. Furto & inſidiis miniſtrorum meorum dicis ſchedulas tuas in publicum prolatas fuiſſe, quæ latebant in cubiculo tuo, uel apud eum ſolum erant, qui rem ſibi geri iniunxerat. Et quo modo ſupra confiteris, quod aut nullus eas habuerit, aut admodum pauci? Si in cubiculo tuo latebant; qua ratione apud eum erant, qui ſibi rem geri iniunxerat? ſin autem unus, cui ſcriptæ fuerant, occultandas ſuſceperat; ergo non latebant tantum in cubiculo tuo; nec habuerunt eas pauci, quos habuiſſe teſtatus es. Furto ſublatas arguis: & rurſum emptas grandi pecunia, & infinitis mercibus criminaris. In una re, & in parua epiſtola quanta uarietas & diſſonantia mentiendi. Tibi licet accuſare, mihi defendere non licebit? Quando criminaris, amicum non cogitas: quando reſpondeo, tunc tibi ius amicitiæ in mentem uenit. Dic, oro te, celandas ſchedulas ſcripſeras, an prodendas? ſi ut celares, cur ſcripſiſti? ſi ut proderes, cur celabas? ſed in eo reprehendendus ſum, quare accuſatores tuos, amicos meos, non coercuerim. Vis tibi proferam litteras eorum, in quibus me hypocriſeos arguunt, quod te ſciens hæreticum tacuerim? quod, dum pacem incautus præbeo, inteſtina Eccleſiæ bella ſuſcepi? Tu diſcipulos uocas, qui me tuum condiſcipulum ſuſpicantur: et quia parcior fui in refellendis laudibus tuis, putant me tuum eſſe ſymmyſten. Hoc mihi præſtitit prologus tuus, ut plus me amicus læderes, quam inimicus. Semel ſibi perſuaſerant, recte, an perperam, ipſi uiderint, te eſſe hæreticum. Si defendere uoluero; hoc ſolum proficiam, ut me tecum pariter accuſent. Denique mihi obiiciunt laudationem tuam; & te non putant inſidioſe ſcripſiſſe, ſed uere; &, quod tu in me ſemper ante laudabas, uehementer inſimulant. Quid me uis facere? ut diſcipulos accuſatores pro te habeam; ut contorta in amicum iacula meo ſuſcipiam pectore? De libris autem περὶ ἀρχῶν, debes mihi & gratias agere. tu enim, ut dicis, noxia quæque detruncans, meliora poſuiſti; ego ita, ut habebantur in Græco, expreſſi. ex quo & tua apparet fides, & eius, quem interpretatus es, hæreſis. Scribebatur mihi de urbe a uiris in Chriſto præcipuis: reſponde criminanti; ne, ſi tacueris, conſenſiſſe uidearis. conſona omnes uoce poſcebant, ut Origenis uerſutias proderem, & uenena hæreticorum Romanis auribus cauenda monſtrarem. quid hoc ad iniuriam tuam pertinet? num ſolus interpretatus es iſtos libros, & alios huius operis non habes participes? Numquid & tu de Septuaginta interpretibus es; ut, poſt editionem tuam aliis transferre non liceat? Ecce & ego multos, ut dicis, libellos de Græco in Latinum tranſtuli: habes poteſtatem & tu rurſum eos uertendi, ut uolueris: & bona enim & mala ſuo imputantur auctori. quod & in te fieret, niſi dixiſſes te amputaſſe hæretica, & optima tranſtuliſſe. hic eſt enim nodus tuus, qui ſolui non poteſt. At, ſi erraſti ut homo, priorem damna ſententiam. Sed quid facies de Apologetico tuo, quem pro Origenis ſcripſiſti operibus? quid de uolumine Euſebii: in quo cum multa mutaueris; &, ſub nomine martyris, hæretici hominis ſcripta tranſtuleris; tamen plura poſuiſti, quæ eccleſiaſticæ fidei non conueniunt. Tu etiam Latinos libros in Græcum uertis, nobis dare noſtris externa prohibebis? Si in alio opere reſpondiſſem, in quo me non læſeras; uideri poteram in iniuriam tuam transferre quod uerteras; ut te uel imperitum, uel ſubdolum demonſtrarem: nunc uero, nouum querimoniæ genus, doles tibi in eo eſſe reſponſum, in quo a te accuſatus ſum. Dicebatur ad interpretationem tuam Roma ſubuerſa: poſtulabant omnes a me huius rei remedium: non quo ego alicuius momenti eſſem: ſed qui petebant, me eſſe aliquid arbitrabantur. Tu amicus eras, qui illa tranſtuleras: quid me uis facere? obedire Deo magis oportet, an hominibus? Domini cuſtodire ſubſtantiam, an furtum ce- Act.5
lare conſerui? Aliter te non placabo, niſi & ego tecum accuſanda commiſero? Si nullam feciſſes mei nominis mentionē; ſi me nō ornaſſes egregiis laudibus; poteram aliquod habere

ſuffugium, & diuerſa obtendere, ne rurſus interpretata transferrem. Tu me, amice, tu compuliſti, ut aliquot dies in hoc opere perderem, ut proferrem in medium quod Charybdis debuit deuorare: & tamen læſus amicitiæ in te iura ſeruaui; &, quantum in me fuit, ſic me defendi, ut te non accuſarem. Tu nimium ſuſpicioſus, & querulus, qui dicta in hæreticos ad tuam refers contumeliam. Quod ſi aliter amicus tuus eſſe non poſſum, niſi & hæreticorum amicus fuero: leuius tuas inimicitias, quã illorum amicitias, ſuſtinebo. Nouum quoque me putas finxiſſe mendacium, ut epiſtolam ad te meo nomine componere, quaſi olim ſcriptam, quo bonus eſſe uidear, & modeſtus, quam tu numquã omnino ſuſceperis. Hæc res perfacile probari poteſt. Multi Romæ eius exemplaria habent, ante hoc circiter triennium, qui tibi eam mittere noluerunt, ſcientes quæ de meo nomine iactitares, & quam indigna propoſito Chriſtiano ac nefanda cõfingeres. Ego ſcripſi neſciens quaſi ad amicum: illi non reddiderunt ei, quem inimicum nouerant; parcentes & meo errori, & tuæ conſcientiæ. Et ſimul argumentaris, quod, ſi talem tibi epiſtolam ſcripſeram, nõ debueram contra te in alio libello multa mala ſcribere. Hic eſt totus error tuus, & hæc iuſta querimonia; quod, quæ nos in hæreticos dicimus, tu in te dicta confingis; & niſi illis pepercerimus, te putas eſſe uiolatum. An ideo panem tibi non damus, quia hæreticorum cerebro lapidem illidimus? Et ut noſtram epiſtolam non probes, Papæ quoque Anaſtaſii ſimili dicis fraude ſubnixam, de qua tibi ante reſpondi: quã ſi ſuſpicaris ipſius non eſſe, habes ubi apud eum nos arguas falſitatis. ſin autem eius eſt, ut huius quoque anni cõtra te epiſtolæ probant; fruſtra & falſo falſam arguere niteris; cum ex illius uera epiſtola noſtram ueram eſſe doceamus. In excuſando mendacio tuo quam elegans eſſe uoluiſti: &, ne ſex millia Origenis libros proferas, Pythagoræ a me exigis monumenta. Vbi eſt illa fiducia, qua inflatis buccis creberrime perſonabas, te, quæ in aliis libris Origenis legeras, emendaſſe in libris περὶ ἀρχῶν, & nõ aliena, ſed ſua reddidiſſe ſuis? De tanta librorum ſilua unum fruticem ac ſurculum proferre non potes. Hi ſunt ueri fumi, hæ nebulæ: quas dum in me criminaris, in te extinctas diſſipatasq. per me cognoſcis: nec fractam ceruicem deiicis, ſed maiori impudentia, quam imperitia, dicis me negare, quæ in promptu ſunt; ut, cum montes aureos pollicitus fueris, ne ſcorteum quidem nummum de theſauris tuis proferas. Iuſta contra me odia recognoſco, & uera in nos debaccharis inſania. niſi enim ego, quod non eſt, audacter exigerem; tu nidebaris habere, quod non habes. Pythagoræ a me libros flagitas. Quis enim tibi dixit illius extare uolumina? nonne in epiſtola mea, quam criminaris, hæc uerba ſunt? Sed fac me erraſſe in adoleſcentia, & philoſophorum, ideſt, gentilium ſtudiis eruditum, in principio fidei ignoraſſe dogmata Chriſtiana; & hoc putaſſe in apoſtolis, quod in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram. De dogmatibus eorum, non de libris, locutus ſum, quæ potui in Cicerone, Bruto, ac Seneca diſcere. Lege pro Vatinio oratiunculam, & alias, ubi ſodalitiorum mentio fit. reuolue dialogos Tullii. reſpice omnem oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur: & Pythagoricorum dogmatum inciſa publicis litteris æra cognoſces. cuius enim ſunt illa, χρυσᾶ παραγγέλματα? nonne Pythagoræ? in quibus omnia eius breuiter dogmata continentur, & in quæ latiſſimo opere philoſophus commentatus eſt Iamblichus, imitatus ex parte Moderatum, uirum eloquentiſſimum, & Archippum, ac Lyſidem, Pythagoræ auditores. quorum Archippus ac Lyſides in Græcia, ideſt, Thebis ſcholas habuere: qui memoriter tenentes præcepta doctoris, ingenio pro libris utebantur: a quibus illud eſt: φευκτέον πανταπᾶσι καὶ ἐκκοπτέον, ἀσθένειαν μὲν τοῦ σώματος, ἀπαιδευσίαν δὲ τῆς ψυχῆς, ἀκολασίαν δὲ τῆς γαστρός, στάσιν δὲ τῆς πόλεως, τὴν δὲ διαφωνίαν ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ κοινῇ ἀπὸ πάντων τὸ ἀκρατές. quod in Latinum ita poſſumus uertere: Fugãda ſunt omnibus modis, & abſcindenda, languor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a uentre, a ciuitate ſeditio, a domo diſcordia, & in commune a cunctis rebus intemperantia. Pythagorica & illa præcepta ſunt: Amicorum omnia eſſe communia: et, Amicum ſe ipſum eſſe alterum: Duorumq. temporum quammaxime habendam curam, mane, & ueſperi, ideſt, eorum, quæ acturi ſumus, & eorum, quæ geſſerimus: Poſt Deum ueritatem colendam, quæ ſola homines Deo proximos faciat. Illaq. ænigmata, quæ diligentiſſime Ariſtoteles in ſuis libris proſequitur: Stateram ne tranſilias, ideſt, ne prætergrediare iuſtitiam: Ignem gladio ne fodias: Iratum uidelicet & tumidum animum uerbis maledicis ne laceſſas: Coronam minime carpendam, ideſt, leges urbium conſeruandas: Cor non comedendum, Ideſt, mærorem de animo proiiciendum: Cum profectus fueris, inquit, ne redeas: ideſt, poſt mortem uitam iſtam ne deſideres: Per uiam publicam ne ambules, ideſt, ne multorum ſequaris errorem. Hirundinem in domum non ſuſcipiendam, ideſt, garrulos & uerboſos homines ſub eodem tecto non habendos:

habendos: Oneratis ſuperponendum onus, depouentibus non commonicandum: ideſt,
ad uirtutem incedentibus augenda præcepta, tradentes ſe otio relinquendos. Et quia Py-
thagorica dogmata legiſſe me dixeram; audi, quid apud Græcos Pythagoras primus inue-
nerit: Immortales eſſe animas, & de aliis corporibus tranſire in alia. quod quidem & Vir-
gilius in ſexto Aeneidos uolumine ſequens, loquitur: Has omnes, ubi mille rotam uolue-
re per annos, Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno; Scilicet immemores ſu-
pera ut conuexa reuiſant, Rurſus & incipiant in corpora uelle reuerti. Se primum fuiſſe Eu-
phorbum, ſecuudo Callidem, tertio Hermotimum, quarto Pyrrhum, ad extremum Py-
thagoram: &, poſt certos temporum circulos, ea, quæ fuerant, rurſum fieri; nihilq. in
muudo uideri nouum: philoſophiam meditationem eſſe mortis, quotidie de corporis car-
cere uitentem animæ educere libertatem: μαθήσεις ἀναμνήσεις εἶναι, & multa alia, quæ Pla-
to in libris ſuis, & maxime in Phædone, Timæoq. proſequitur. nam, poſt Academiam, &
innumerabiles diſcipulos, ſentiens multum ſuæ deeſſe doctrinæ, uenit ad magnam Græ-
ciam; ibiq. ab Archyta Tarentino, & Timæo Locrenſi, Pythagoræ doctrina eruditus, ele-
gautiam & leporem Socratis cum huius miſcuit diſciplinis: quæ omnia, nomine commu-
tato, Origenes iu libros ſuos περὶ ἀρχῶν transtuliſſe conuincitur. In quo igitur erraui, ſi ado
leſcens dixi, me ea putaſſe in apoſtolis, quæ in Pythagora, & Platone, & Empedocle lege-
ram? uou, ut tu calumniaris, & fingis, in Pythagoræ, & Platonis, & Empedoclis libris, ſed
quæ in illis fuiſſe legeram, & aliorum me ſcripta eos habuiſſe docuerant. & hoc genus elo-
cutionis frequentiſſimum eſt: ut, ſi dicam, quæ in Socrate legi dogmata, putaui uera: non
quod Socrates libros ullos ſcripſerit; ſed quæ legi apud Platonem, & alios Socraticos illum
habuiſſe. Et rurſum: imitari uolui geſta, quæ in Alexandro & Scipione legeram: non quod
ipſi ſua geſta deſcripſerint; ſed quod apud alios legerim, quæ illos geſſiſſe mirabar. Igitur,
etiam ſi docere uon poſſem, ipſius Pythagoræ extare mouumenta; nec a filio eius ac filia,
aliisq. diſcipulis probata conuincerem; me non teneres mendacii, quia non libros, ſed
dogmata legiſſe me dixi; & te fruſtra errare, me tuum protegere mendacium uoluiſſe: ut,
niſi ego unum librum Pythagoræ protulero, tu ſex millia Origenis libros perdideris. Ve-
niam ad epilogos, ideſt, maledicta tua: in quibus me ad pænitentiam cohortaris; &, niſi
conuerſus fuero, ideſt, niſi te accuſante ſiluero, mihi minaris interitum: et hoc ſcaudalum
redundaturum iu caput meum denuncias, qui te hominem leniſſimum, & Moſaicæ man- Num.12
ſuetudinis, reſponſione mea ad ſcriptionis inſaniam prouocauerim. Scire enim te iactas cri
mina, quæ tibi ſoli amiciſſimo ſim coufeſſus, & hæc in medium prolaturum: meisq. me
coloribus eſſe pingendum: & debere meminiſſe, quod iacuerim ad pedes tuos, ne gladio
oris tui amputares caput meum. Et poſt multa, iu quibus furibundus exultas, reuocas te,
& dicis optare pacem cum deuunciatione dumtaxat, ut deinceps taceam, ideſt, ut non ſcri
bam coutra hæreticos, nec audeam reſpondere accuſationi tuæ. Si hoc fecero; frater ero,
& collega, & uir eloquentiſſimus, & amicus, ac ſodalis; &, quod his maius eſt, omnia,
quæ de Origene tranſtuli, catholica iudicabis. ſin autem mutiero, & me commouero; illi-
co impurus ero, & hæreticus, & tua indignus neceſſitudine. Hæc ſunt præconia mea: ſic
me hortaris ad pacem, & ue gemitum quidem ac lacrymas dolori liberas eſſe concedis. Poſ
ſem & ego tuis te coloribus pingere, & inſanire contra inſanientem, & dicere quidquid uel
ſcio, uel neſcio; & eadem licentia, immo furore, & amentia, uel falſa, uel uera congerere:
ut & me loqui, & te puderet audire: & obiicere tibi, quæ aut accuſantem damnarent, aut
accuſatum: ut ex frontis duritia fidem lectori facerem: ut, quod impudenter ſcriberem,
uere ſcribere iudicarer. Sed procul ſit a moribus Chriſtianis; ut, dum aliorum petunt ſan-
guinem, ſuum offerant, & ſine gladio uoluntate homicidæ ſint. Tuæ hoc bonitati, tuæq.
manſuetudiui, & ſimplicitati conuenit, qui de uno pectoris ſterquilinio & odorem roſa-
rum, & fœtorem profers cadauerum; &, contra ſententiam prophetalem, amarum dicis Eſa.5
eſſe, quod quaſi dulce laudaueras. Nec ueceſſe eſt, ut in eccleſiaſticis tractatibus rem tribu
nalium uentilemus. Nihilq. ſuper hoc amplius audies, niſi illud e triuio: Cum dixeris quod
uis, audies quod non uis. Aut, ſi tibi uile uidetur uulgare prouerbium, &, homo ſapien-
tiſſimus, magis philoſophorum ac poetarum ſententiis delectaris, lege illud Homericum:
ὁπποῖον κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖον κ' ἐπακούσεις. Hoc ſolum requiro ab eximia ſanctitate & cenſura
tua, cuius tanta eſt puritas, ut ad ſudaria & ſemicinctia tua dæmones rugiant; cuius exem-
plum in ſcribendo ſequaris? quis umquam catholicorum in diſputatioue ſectarum, turpitu
dinem ei, aduerſum quem diſputat, obiecit? ſic te docuerunt magiſtri tui? talibus inſtitu-
tus es diſciplinis; ut, cui reſpoudere uon potueris, caput auferas, & linguam, quæ tacere

nou poteſt, ſeces? Nec magnopere glorieris, ſi facias quod ſcorpiones poſſunt facere, &
Luc.3 cantharides. Fecerunt hoc & Fuluia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem, quia ueritatem non poterant audire; & linguam ueriloquam diſcriminali acu confoderunt. Canes latrant pro dominis ſuis, & tu non uis me latrare pro Christo? Scripſerunt multi contra Marcionem, Valentinum, Arium, & Eunomium. a quo eis obiecta eſt turpitudo? nonne toti in conuincenda hæreſi incubuerunt? Iſtæ machinæ hæreticorum, ideſt, magiſtrorum tuorum ſunt; ut, conuicti de perfidia, ad maledicta ſe conferant. ſic Euſtathius, Antiochenus epiſcopus, filios dum neſcit, inuenit. ſic Athanaſius, Alexandrinæ urbis pontifex, tertiam Arſenii amputauit manum. duas enim, qui mortuus prius fingebatur, uiuens poſtea habere monſtratus eſt. Talia & condiſcipuli tui, & magiſtri, nunc de eiuſdem eccleſiæ ſacerdote confingunt; & auro, ideſt, tuis tuorumq. uiribus oppugnant fidei ueritatem. Quid loquar de hæreticis, qui licet foris ſint, tamen ſe nominant Chriſtianos? Aduerſum impiiſſimos Celſum, atque Porphyrium, quanti ſcripſere noſtrorum? quis, omiſſa cauſa, in ſuperflua criminum obiectione uerſatus eſt? quæ non chartæ eccleſiaſticæ, ſed libelli debent iudicum continere. Aut, quid refert, ſi cauſa cadas, & crimine ſuperes? Non neceſſe eſt, ut cum periculo tui capitis accuſes. uno percuſſore conducto, ſatis potes facere deſiderio tuo. Et ſcandalum timere te ſimulas, qui dudum fratrem, nunc accuſatum, ſemper inimicum, es paratus occidere. Et tamen miror, quo modo homo prudens, furore præuentus, uelis mihi beneficium tribuere; ut, educas de carcere animam meam, & non patiaris tecum in tenebris huius ſæculi commorari. Vis ergo me tacere? ne accuſes. Depone gladium, & ego ſcutum abiiciam. In uno tibi conſentire non potero, ut parcam hæreticis, ut me catholicũ non probem. ſi iſta eſt cauſa diſcordiæ, mori poſſum, tacere non poſſum. Debueram quidẽ de omni ſcriptura tuæ inſaniæ reſpondere, & diuinis uocibus in modum Dauid citharizan-
1.Reg.6 tis lenire furorem pectoris tui: ſed contentus ero unius libri paucis teſtimoniis, & opponam ſapientiam ſtultitiæ; ut, ſi humana contemnis, ſaltem diuina non negligas. Audi igitur, quid de te, & de omnibus inuidis, ac maledicis, & contumelioſis loquatur ſapiens Salo-
Pro.3 mon: Inſipientes, dum iniuriis cupidi ſunt, impii facti oderunt ſenſum. Ne fabriceris in amicum tuum mala. Et ne inimiceris aduerſum hominem ſine cauſa. Impii exaltant contu-
Pro.4 meliam. Circumcide a te os prauum, & iniqua labia longe repelle abs te: oculos contume
Pro.6 lioſi, linguam iniqui, manus effundentes ſanguinem iuſti, cor fabricans cogitationes ma-
Pro.10 las, & pedes feſtinantes ad malefaciendum. Qui nititur mendacio, paſcit uentos, & ſequi-
Pro.9 tur aues uolantes: derelinquit enim uias uineæ ſuæ, & axes culturæ ſuæ fecit errare: perambulat aridum ac deſertum, & colligit manibus ſuis ſterilitatem. Os procacis appropiat con-
Pro.11 tritioni: & qui profert maledicta, ſtultiſſimus eſt. Anima benedicta, omnis ſimplex uir. Animoſus inhoneſtus eſt. Per delicta labiorum incidit in laqueum peccator. Itinera ſtulto-
Pro.12 rum recta in conſpectu ſuo. Stultus eadem die oſtendit iram ſuam. Abominatio eſt Domi-
Pro.13 no, labia mendacia. Qui cuſtodit os ſuum, ſeruat animam ſuam. Et qui temerarius eſt labiis, terrebit ſe ipſum. Malus cum contumelia agit mala, & inſipiens expandit malitiam
Pro.14 ſuam. Quæres apud malos ſapientiam, & non inuenies. Suis itineribus ſaturabitur temerarius. Sapiens timendo declinat malum. Stultus confidens miſcetur ei. Longanimus uir, multus in prudentia eſt: puſillanimus ualde imprudens eſt. Qui calumniatur pauperem, la
Pro.15 ceſſit factorem eius. Lingua ſapientum bona nouit, & os ſtultorum pronunciat malum. Vir
Pro.16 animoſus parat rixas; & immundus eſt apud Deum omnis, qui exaltat cor ſuum. Manus inferens iniuſte, non erit impunitus. Qui diligit uitam, parcit ori ſuo. Ante contritionem præcedit contumelia, et ante ruinam mala cogitatio. Qui obfirmat oculos ſuos, cogitat per
Pro.18 uerſa, & prouocat labiis ſuis omnia mala. Labia ſtulti ducunt eum in mala, & os audax mor
Pro.19 tem inuocat. Malignus uir multa detrimenta patietur. Melior eſt pauper iuſtus, quam men
Pro.20 dax diues. Gloria eſt uiro, qui auertit ſe a maledictis: qui autem ſtultus eſt, talibus ſe obligat. Noli amare detrahere, ne eradiceris. Suauis eſt homini panis mendacii: poſtea imple
Pro.21 bitur os eius calculo. Qui operatur theſauros lingua mendacii, uana ſectatur, & ueniet in la
Pro.23 queos mortis. In aure ſtulti noli quidquã dicere, ne forte irrideãt ſapientes ſermones tuos.
Pro.25 Claua, & gladius, & ſagitta pernicioſa ſunt: ſic & uir, qui contra amicum ſuum falſum dicit
Pro.26 teſtimonium. Sicut aues auolant, & paſſeres: ita maledictum uanum non ſuperueniet illi. Noli reſpondere imprudẽti ad imprudentiã eius, ne ſimilis ei fias: ſed reſpõde ſtulto ad ſtultitiã eius, ne ſibi ſapiens eſſe uideatur. Qui inſidiatur amicis ſuis, cum uiſus fuerit, dicit: ludens feci. Craticula carbonibus, & ligna ignis, & uir maledicus ad tumultũ rixæ. Si te rogauerit inimicus tuus, parcens uoce magna, ne cõſentias ei: ſeptẽ enim nequitiæ ſunt in anima eius

eius. Grauis eſt lapis, & uix portabilis arena: ſed ita ſtulti grauior utroque. Crudelis eſt in- Pro.27
dignatio, & acuta ira, & zelus impatiens eſt. Impius calumniatur pauperes: & qui confidit Pro.28
in cordis audacia, ſtultiſſimus eſt. Totam iram ſuam profert inſipiens, ſapiens diſpenſat in Pro.29
partes. Filius malus gladios dentes habet, & cultros molas; ut conſumat infirmos de terra, Pro.30
& pauperes ex hominibus. His ergo doctus exemplis, nolui mordere mordentem, nec uicem talionis implodere; maluiq. inſaniam excantare furibundi, & unius libri antidotum ue nenato pectori infundere. Sed uereor, ne, nihil proficiens, illud Dauidicum cantare compellar, & his me ſermonibus conſolari: Alienati ſunt peccatores a uulua, errauerunt ab ute Pſal.57
ro: Locuti ſunt falſa, furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non audiat uocē incantantium & uenefici incantantis ſapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum molas leonum confringet Dominus. Ad nihilum deuenient, tamquam aqua decurrens. Intendit arcum ſuum, donec infirmentur. Sicut cera, quæ fluit, auferentur: ſupercecidit ignis, & non uiderunt ſolem. Et iterum: Læ tabitur iuſtus cum uiderit uindictam impiorum, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et dicet homo: ſi utique eſt fructus iuſto, utique eſt Deus iudicans eos in terra. In extrema epiſtola ſcribis manu tua: Opto te pacem diligere. Ad quod breuiter reſpondebo. Si pacem deſideras, arma depone. blandienti poſſum acquieſcere, non timeo comminantem. ſit inter nos una fides; & illico pax ſequetur.

ARGVMENTVM.

PELAGIVS Brito monachus, Celeſtino, Iulianoq. fautoribus, tantum (quod Leo Pontifex, & alii poſt Auguſtinum aſſerunt) tribuebat libero arbitrio, ut diceret illud gratia Dei nequaquam egere, quippe cum illa in lege, ac doctrina contineretur, ipſumq. met liberum arbitrium diuinum eſſet munus: propterea ne ad ſingulos quoſque actus gratiam neceſſariam eſſe negabat, & ſine ea difficilius quidem, ſed tamen perueniri ad ſalutem poſſe aiebat: ipſam autem gratiam ſecundum merita noſtra dari: uictoriamq. etiam noſtram, non eſſe ex Dei adiutorio, ſed ex libero arbitrio contendebat. pænitentibus quoque ueniam non dari ſecundum gratiam, & miſericordiam Dei, ſed ſecundum meritum, & laborem eorum, qui per pænitentiam digni fuerunt miſericordia, affirmabat: orationes, quæ fierent in eccleſia tam pro fidelibus, quam etiam infidelibus, ueluti ſuperuacaneas damnabat, aſſerens homines, ſuo quemque labore, & induſtria, id, quod peteretur, præſtare poſſe. Addebat hominem ſine peccato eſſe poſſe, ſi uelit, diuerſum tamen ab huiuſmodi ἀναμάρτητον eſſe aſſeuerabat. Præterea cum ad perfectionem quandam uentum fuerit, ne ullis quidem humanis perturbationibus hominem concuti, contendebat, eaq. ex cauſa ἀπάθειαν ſummopere prædicabat: & filios Dei uocari non poſſe, niſi eos, qui abſque omni prorſus eſſent peccato, aſſeuerabat. aiebat præterea Adam mortalem fuiſſe creatum, & ſiue peccaſſet, ſiue non, omnino moriturum: eius quoque peccatum neminem niſi ipſum Adam læſiſſe: ideo infantes natos pro abolendo originali crimine baptizandos non eſſe: quippe cum illos in eo ſtatu eſſe aſſereret, quo ipſe Adam fuerat ante peccatum, & ſi ante baptiſmum morerentur, habere etiam uitam æternam: baptizandos autem eos eſſe, non ut a peccato, quo carerent, exuerentur, ſed ut ſacramento adoptionis filiorum Dei honorarentur. Hæc & alia quædam euomens Pelagius, cum a multis admoneretur, damnationem timens, recantauit primo: mox rurſus ad eadem, peioraq. relapſus, ab Antiochena ſynodo, item Innocentio primo, Zoſimoq. ſummis Pontificibus damnatus eſt, procurantibus id Afris, & præcipue Auguſtino. Aiunt autem eum tres libros de fide Trinitatis ſcripſiſſe: exceptiones ex libris Diuinis in modum indicis per capita digeſſiſſe, & pro defenſione ſui dogmatis ingens edidiſſe uolumen. Huius dogma, rogatu Cteſiphontis, incipiens nunc refellere D. Hieronymus, Ruffinum interea, quod Xyſti Pythagorici ſub nomine Sixti martyris Ro. Pontificis, Pelagianum errorem redolentem librum, a ſe tranſlatum ediderit, ſicut olim Euſebii Pamphili, ueluti Pamphili martyris, defenſionem Origenis continentem alterum, acriter coarguit. Hæc autem epiſtola ceu uelitatus in Pelagium eſt. pollicetur enim, cum nactus fuerit otium, iuſto ſe illi, quod ſequentibus tribus ſtatim præſtitit libris, reſponſurum eſſe uolumine.

HIERONYMVS ADVERSVS PELAGIVM AD CTESIPHONTEM.

NON audacter, ut falſo putas, ſed amanter, ſtudioſeq. feciſti, ut nouam mihi ex uetere mitteres quæſtionem; quæ ante litteras tuas pleroſque in oriente decepit; ut per ſimulatam humilitatem, ſuperbiam diſcerent; & dicerent cum diabolo: In cælum aſcendam, ſuper ſidera cæli ponam thronum meum; & ero Eſa.14
ſimilis altiſſimo. Quæ enim poteſt alia maior eſſe temeritas, quam Dei ſibi non dicam ſimilitudinem, ſed æqualitatem uindicare, & breui ſententia omnium hæreticorum uenena complecti, quæ de philoſophorum, & maxime Pythagoræ, & Zenonis, principis Stoi-

corum, fonte manarunt? Illi enim, quæ Græci appellant πάθη, nos perturbationes poſſu-
mus dicere, ægritudinem uidelicet, & gaudium, ſpem, & metum, quorum duo præſen-
tia, duo futura ſunt, aſſerunt extirpari poſſe de mentibus, & nullam fibram radicemq. ui-
tiorum in homine omnino reſidere, meditatione, & aſſidua exercitatione uirtutum. Ad-
uerſum quos & Peripatetici, qui de Ariſtotelis fonte deſcendunt, fortiſſime diſputant;
& Academici noui, quos Tullius ſequitur; & eorum non dico res, quæ nullæ ſunt, ſed
umbras & uota ſubuertunt. hoc eſt enim, hominem ex homine tollere, & in corpore con-
Rom.7 ſtitutum eſſe ſine corpore; & optare potius quam docere: dicente Apoſtolo: Miſer ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia epiſtolaris breuitas non po-
teſt omnia comprehendere, ſtrictim tibi uitanda deſcribam. Vnde & illud Virgilianum
eſt: Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras Reſpiciunt, clauſæ tene-
bris & carcere cæco. Quis enim poteſt aut non geſtire gaudio, aut mærore contrahi, aut
ſpe extolli, aut timore terreri? Quamobrem & grauiſſimus poeta Flaccus ſcripſit in ſaty-
ra: Nam uitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt, Qui minimis urgetur. Pulchre qui-
dam noſtrorum ait: Philoſophi patriarchæ hæreticorum, Eccleſiæ puritatem peruerſa ma-
Eccli. 10 culauere doctrina: ut neſciant illud dictum de humana fragilitate: Quid gloriatur terra, &
Rom.7 cinis? præſertim cum Apoſtolus dicat: Video aliam legem in membris meis, repugnan-
tem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem. Et iterum: Non enim, quod uolo,
hoc ago; ſed, quod nolo, id operor. Si, quod non uult, operatur; quo modo ſtare po-
teſt hoc, quod dicitur: poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit? Qua ratione poteſt eſſe,
quod uelit, cum Apoſtolus aſſerat ſe, quod cupiat, implere non poſſe? Cumq. ab eis
quærimus, qui ſint illi, quos abſque peccato putent, noua ſtropha eludere cupiunt uerita-
tem: ſe non eos dicere, qui ſint, uel fuerint, ſed qui eſſe poſſint. Egregii doctores dicunt
Eccls.1 eſſe poſſe, quod numquam fuiſſe demonſtrant, dicente ſcriptura: Omne quod futurum
eſt, iam factum eſt in priori tempore. Neque nunc mihi neceſſe eſt ire per ſingulos ſancto-
rum, & quaſi in corpore pulcherrimo næuos quoſdam & maculas demonſtrare: quod ple-
rique noſtrorum ſimpliciter faciunt, cum paucis ſententiolis ſcripturarum poſſint hæreti-
corum, & per eos philoſophorum argumenta conuinci. Quid enim dicit uas electionis?
Rom.11 Concluſit Deus omnia ſub peccato, ut omnium miſereatur. Et in alio loco: Omnes enim
Rom.3 peccauerunt, & indigent gloria Dei. Eccleſiaſtes quoque, per quem ſe cecinit ipſa ſapi-
Eccls.7 entia, libere proteſtatur, & dicit: Non eſt homo iuſtus ſuper terram, qui faciat bonum
2.Par.6 Pro.20 & non peccet. Et iterum: Si peccauerit populus tuus, non eſt enim homo qui non peccet.
Iob.14 Et quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? & non eſt mundus a ſorde, nec ſi unius diei fue-
Pſal.50 rit ſuper terram uita eius. Vnde & Dauid dicit: Ecce enim in iniquitatibus conceptus
Pſal.142 ſum, & in delictis concepit me mater mea. Et in alio pſalmo: Non iuſtificabitur in conſpe-
ctu tuo omnis uiuens. Quod teſtimonium ſub nomine pietatis noua argumentatione de-
ludunt. Aiunt enim ad comparationem Dei nullum eſſe perfectum, quaſi ſcriptura hoc
dixerit. neque enim ait: Non iuſtificabitur omnis uiuens: ſed, Non iuſtificabitur in
conſpectu tuo omnis uiuens. Quando enim dicit, In conſpectu tuo, hoc intelligi uult,
quod, etiam qui hominibus ſancti uidentur, Dei ſcientiæ atque notitiæ nequaquam
1.Reg.16 ſancti ſint. Homo enim uidet in facie, Deus autem in corde. Si autem, inſpiciente
Deo, & omnia contemplante, quem cordis arcana non fallunt, nullus eſt iuſtus: per-
ſpicue oſtenditur, hæreticos non hominem in excelſa ſuſtollere, ſed Dei potentiæ dero-
gare, multaq. alia, quæ ſi de ſcripturis ſanctis uoluero congregare, non dicam epiſto-
læ, ſed uoluminis quoque excedam modum. Nihil noui aſſerunt, qui in huiuſcemodi ap-
plaudente ſibi perfidia, ſimplices quidem & indoctos decipiunt, ſed eccleſiaſticos uiros,
qui in lege Dei die ac nocte meditantur, decipere non ualent. Pudeat ergo eos princi-
pum & ſociorum ſuorum, qui aiunt: poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit: quod
Græci dicunt ἀναμάρτητον. Et quia hoc eccleſiarum per orientem aures ferre non poſſunt;
ſimulant ſe ſine peccato quidem dicere, ſed ἀναμάρτητον dicere non audere: quaſi aliud ſit
ſine peccato, aliud ἀναμάρτητον; & non Græcum ſermonem, qui apud illos compoſitus
eſt, duobus uerbis ſermo Latinus expreſſerit. Si abſque peccato dicis, & ἀναμάρτητον di-
cere te diffiteris: damna eos ergo, qui ἀναμάρτητον prædicant. ſed non facis. noſti enim,
quid intrinſecus diſcipulos tuos doceas, aliud ore commemorans, & aliud celans con-
ſcientia: nobiſq. alienis & indoctis loqueris per parabolas, tuis autem myſteria confiteris:
Matth.13 & hoc iuxta ſcripturam te facere iactas: quia dictum eſt, Turbis Ieſus in parabolis lo-
Luc.8 quebatur: & ad diſcipulos in domo dicit: Vobis datum eſt ſcire myſteria regni cælorum,

illis

illis autem non eſt datum. Sed, ut dicere cœperam, exponam breuiter principum & ſocio-
rum tuotum nomina; ut animaduertas, qualium conſortio gloriaris. Manichæus electos
ſuos, quos inter animas Platonis in cæleſtibus collocat, dicit omni carere peccato, nec, ſi
nelint, poſſe peccare: ad tanta enim eos uirtutum culmina tranſcendiſſe, ut carnis operibus
illudant. Priſcillianus in Hiſpania pars Manichæi, de turpitudine cuius te diſcipuli diligunt
plurimum, uerbum perfectionis & ſcientiæ ſibi temere uindicantes, ſoli cum ſolis claudun-
tur mulierculis, & illud eis inter coitum amplexusq. decantant: Tum pater omnipotens fe-
cundis imbribus æther Coniugis in gremium lætæ deſcendit; & omnes Magnus alit, ma-
gno commixtus corpore, fetus. Qui quidem partem habent Gnoſticæ hæreſeos, de Baſi-
lidis impietate uenientem. Vnde & uos aſſeritis, eos, qui abſque legis ſcientia ſunt,
peccata uitare non poſſe. Quid loquar de Priſcilliano, qui & ſæculi gladio, & totius orbis
auctoritate damnatus eſt? Euagrius Ponticus Hyperborita, qui ſcribit ad uirgines, ſcribit
ad monachos, ſcribit ad eam, cuius nomen nigredinis teſtatur perfidiæ tenebras, edidit li-
brum, & ſententias περὶ ἀπαθείας, quam nos impaſſibilitatem, uel imperturbationem poſ-
ſumus dicere, quando numquam animus ullo perturbationis uitio commouetur, &, ut ſim
pliciter dicam, uel ſaxum, uel Deus eſt. Huius libros per orientem Græcos, &, interpre-
tāte diſcipulo eius Ruffino, Latinos plerique in occidente lectitant: qui librum quoque ſcri
pſit, quaſi de monachis: multosq. in eo enumerat, qui numquam fuerunt, & quos fuiſſe
ſcribit, Origeniſtas & ab epiſcopis damnatos eſſe non dubium eſt, Ammonium uidelicet,
& Euſebium, & Euthymium, & ipſum Euagrium, Or quoque, & Iſidorum, & multos
alios, quos enumerare tædium eſt: & iuxta illud Lucretii: Ac ueluti pueris abſinthia tetra
medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt dulci mellis flauoq.
liquore: ita ille unum Ioannem in ipſius libri poſuit principio, quem & catholicum, & ſan
ctum fuiſſe non dubium eſt; ut per illius occaſionem ceteros, quos poſuerat, hæreticos Ec-
cleſiæ introduceret. Illam autem temeritatem, immo inſaniam eius, quis digno poſſit ex-
plicare ſermone, quod librum Xyſti Pythagorei, hominis abſque Chriſto, atque ethnici,
immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ eccleſiæ epiſcopi prænotauit; in quo, iuxta
dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de eius dicunt eſſe ſubſtantia,
multa de perfectione dicuntur; ut, qui uolumen philoſophi neſciunt, ſub martyris nomine
bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipſo uolumine nulla prophetarum, nulla pa Hier.51
triarcharum, nulla apoſtolorum, nulla Chriſti fit mentio: ut epiſcopum, & martyrem ſine
Chriſti fide fuiſſe contendat. unde & uos plurima contra Eccleſiam uſurpatis teſtimonia.
Fecerat hoc & in ſancti Pamphili martyris nomine, ut librum primum ſex librorum defen-
ſionis Origenis, Euſebii Cæſarienſis, quem fuiſſe Arianum, nemo eſt qui neſciat, nomine
Pamphili martyris prænotaret; quo ſcilicet egregia illa quattuor Origenis περὶ ἀρχῶν uolu
mina Latinis infunderet auribus. Vis adhuc & alium noſſe tui erroris principem? Doctrina
tua Origenis ramuſculus eſt. In eo enim pſalmo, ubi ſcriptum eſt, (ut de ceteris taceam)
Inſuper & uſque ad noctem erudierunt me renes mei: aſſerit uirum ſanctum, de quorum ui Pſal.15
delicet & tu numero es, cum ad uirtutum uenerit ſummitatem, ne in nocte quidem ea pa-
ti, quæ hominum ſunt, nec cogitatione uitiorum aliqua titillari. Nec erubeſcas de ſociera-
te talium, tenens eorum nomina, quorum blaſphemiis iungeris. Iouiniani ſecunda quæ-
ſtio, tui ingenii diſciplina eſt. quidquid illi reſponſum eſt, tibi reſponſum credito. nec
fieri poteſt, ut diuerſus ſit eorum exitus, quorum eſt una ſententia. Cum hæc ita ſe habe-
ant, quid uolunt miſeræ mulierculæ oneratæ peccatis, quæ circumferuntur omni uento do- 2.Tim.3
ctrinæ, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes; & ceteri mulier
cularum ſocii, prurientes auribus, & ignorantes quid audiant, quid loquantur, qui uetu-
ſtiſſimum cœnum quaſi nouam ſuſcipiunt temperaturam; qui, iuxta Ezechielem, liniunt Ezech.13
parietem abſque temperamento, &, ſuperueniente ueritatis pluuia, diſſipantur? Simon
magus hæreſim condidit, Helenæ meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus,
omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos. Marcion Romam præmiſit mu
lierem, quæ decipiendos ſibi animos præpararet. Apelles Philomenem ſuarum comitem
habuit doctrinarum. Montanus, immundi ſpiritus prædicator, multas eccleſias per Priſcā
& Maximillā, nobiles & opulentas feminas, primum auro corrupit, deinde hæreſi polluit.
Dimittam uetera, ad uiciniora tranſcendam. Arius, ut orbem deciperet, ſororem princi-
pis ante decepit. Donatus per Africam, ut infelices quoſque fœtentibus pollueret aquis,
Luciliæ opibus adiutus eſt. In Hiſpania Agape Elpidium, mulier uirum, cæcum cæca du-
xit in foueam, ſucceſſoremq. ſui Priſcillianum habuit, Zoroaſtris magi ſtudioſiſſimum, &

exmago

ex mago epiſcopum; cui iuncta Galla non gente, ſed nomine, germanam huc illucq. curren
2.Theſſ.2 tem, alterius & uicinæ hæreſeos reliquit heredem. Nunc quoque myſterium iniquitatis ope
ratur. Duplex ſexus utrumque ſupplantat, ut illud propheticum cogamur aſſumere: Cla-
Hier.17 mauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias ſuas, non cum iudicio. In di-
midio dierum derelinquet eas, & nouiſſimum eius erit inſipiens. Illud uero, quod ad deci
piendos homines quoſque poſtea huic ſententiæ coaptarunt, (non abſque Dei gratia) cum
prima legentes fronte decipiat, introſpectum & diligentiſſime uentilatum, decipere non
poteſt. ita enim Dei gratiam ponunt, ut non per ſingula opera eius uitamur & regamur au-
Eſa.8 xilio; ſed ad liberum referunt arbitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Eſaiæ: Legē
enim Deus in adiutorium poſuit; ut in eo Deo referendæ ſint gratiæ, quod tales nos condi
derit, qui noſtro arbitrio poſſimus & eligere bona & uitare mala: & non intelligunt iſta di-
centes, quod per os eorum intolerabilem blaſphemiam diabolus ſibilet. Si enim in eo tan-
tum, Dei eſt gratia, quod propriæ nos condidit uoluntatis, & libero arbitrio contenti ſu-
mus; nec ultra eius indigemus auxilio, ne, ſi indiguerimus, liberum frangatur arbitrium:
ergo nequaquam ultra orare debemus, nec illius clementiam precibus flectere, ut accipia-
mus quotidie, quod ſemel acceptum in noſtra eſt poteſtate. Iſtiuſmodi homines tollunt
orationem; & per liberum arbitrium, non homines propriæ uoluntatis, ſed Dei potentiæ fa
ctos ſe eſſe iactant, qui nullius ope indigent. Tollantur & ieiunia, omniſq. continentia.
quid enim mihi neceſſe eſt laborare, ut accipiam per induſtriam, quod ſemel meæ factum
eſt poteſtatis? Hoc, quod dico, non meum eſt argumentum: unus diſcipulorum eius,
Rom.9 immo iam magiſter, & totius ductor exercitus, & contra Apoſtolum uas perditionis, per
ſolœciſmorum, & non, ut ſui iactitant, ſyllogiſmorum ſpineta decurrens, ſic philoſopha-
tur, & diſputat: Si nihil ago abſque Dei auxilio; & per ſingula opera, eius eſt omne, quod
geſſero: ergo non ego, qui laboro, ſed Dei in me coronabitur auxilium; fruſtraq. dedit
arbitrii poteſtatem, quam implere non poſſum, niſi ipſe me ſemper adiuuerit. deſtruitur
enim uoluntas, quæ alterius ope indiget. ſed liberum dedit arbitrium Deus; quod aliter
liberum non erit, niſi fecero quod uoluero. Ac per hoc ait: Aut utor ſemel poteſtate, quæ
mihi data eſt, ut liberum ſeruetur arbitrium: aut, ſi alterius ope indigeo, libertas arbitrii in
me deſtruetur. Qui hæc dicit, quam non excedit blaſpemiam? quæ hæreticorum uenena
non ſuperat? Aſſerunt ſe per arbitrii libertatem nequaquam ultra neceſſarium habere Deū,
1.Cor.4 & ignorant ſcriptum: Quid habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris,
quaſi non acceperis? Magnas agit Deo gratias, qui per libertatem arbitrii rebellis in Deum
eſt: quam nos libenter amplectimur, ita dumtaxat, ut agamus ſemper gratias largitori; ſcia
muſq. nos nihil eſſe, niſi, quod donauit, in nobis ipſe ſeruauerit, dicente Apoſtolo: Non
Rom.9 eſt uolentis neque currentis, ſed miſerentis Dei. Velle & currere meum eſt: ſed ipſum
Philip.2 meum, ſine Dei ſemper auxilio non erit meum. dicit enim idem Apoſtolus: Deus eſt, qui
Ioan.5 operatur in nobis & uelle, & perficere. Et ſaluator in euangelio: Pater meus uſque modo
operatur, & ego operor; ſemper largitor, ſemperq. donator eſt. Non mihi ſufficit, quod
ſemel donauit, niſi ſemper donauerit. Peto, ut accipiam: &, cum accepero, rurſus peto.
Auarus ſum ad accipienda beneficia Dei: nec ille deficit in dando, nec ego ſatior in accipiē
Pſal.33 do. quanto plus bibero, tanto plus ſitio. legi enim a pſalmiſta cantari: Guſtate & uidete,
quoniam ſuauis eſt Dominus. Omne, quod habemus bonum, guſtus eſt Domini. Cum
Pro.1 me putauero ad calcem perueniſſe uirtutum, tunc habebo principium. Principium enim
ſapientiæ timor Domini; qui expellitur, atque deſtruitur caritate. Hæc hominibus ſola per
Luc.17 fectio, ſi imperfectos eſſe ſe nouerint. Et uos, inquit, cum omnia feceritis, dicite: Serui
inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis eſt, qui fecit omnia; quid de
1.Cor.13 illo dicendum eſt, qui explere non potuit? Vnde & Apoſtolus, ex parte accepiſſe, & ex par
Philip.3 te comprehendiſſe ſe dicit, & necdum eſſe perfectum, præteritorumq. obliuiſci, & in futu-
rum ſe extendere. Qui ſemper præteritorum obliuiſcitur, & futura deſiderat, oſtendit ſe
præſentibus non eſſe contentum. Quod autem ſurſum deorſum iactitant, liberum a nobis
arbitrium deſtrui; audiant econtrario eos arbitrii deſtruere libertatem, qui male eo abutun
tur aduerſum beneficium largitoris. Quis deſtruit arbitrium? ille, qui ſemper Deo agit
gratias, &, quodcumque in ſuo riuulo fluit, ad fontem refert? an qui dicit: Recede a me,
quia mundus ſum, non habeo te neceſſarium? dediſti enim mihi ſemel arbitrii libertatem,
ut faciam quod uoluero: quid rurſum te ingeris, ut nihil poſſim facere, niſi tu in me tua
dona compleueris? Fraudulenter prætendis, ut Dei gratiam ad condicionem hominis re-
feras, & non in ſingulis operibus auxilium Dei requiras; ne ſcilicet liberum arbitrium ui-
dearis

dearis amittere; &, cum Dei contemnas adminiculnm, hominum quæras auxilia. Audi-
te, quæſo, audite ſacrilegum. Si, inquit, uoluero curuare digitum, mouere manum, ſe-
dere, ſtare, ambulare, diſcurrere, ſputa iacere, duobus digitulis narium purgamenta decu
tere, releuare aluum, urinam digerere; ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit? Audi
ingrate, immo ſacrilege, Apoſtolum prædicantem: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud 1.Cor.10
quid agitis, omnia in nomine Domini agite. Et illud Iacobi: Ecce nunc qui dicitis, hodie Iac.4
aut cras proficiſcemur in illam ciuitatem, & faciemus illic annum, ut negotiemur, & lucre-
mur; qui neſcitis de craſtino. quæ enim eſt uita ueſtra? aura eſt, ſiue uapor paululum appa-
rens, deinde diſſipatur. pro eo quod debeatis dicere: ſi Dominus uoluerit, & uixerimus,
faciemus aut hoc, aut illud. Nunc autem exultatis in ſuperbiis ueſtris: omnis iſtiuſmodi glo
riatio peſſima eſt. Iniuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi ad Deum ſemper
auctorem recurras, ſi ex illius pendeas uoluntate, & dicas: Oculi mei ſemper ad Dominum, Pſal.24
quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos? Vnde & audes lingua proferre temeraria, unũ-
quemque arbitrio ſuo regi? Si ſuo arbitrio regitur, ubi eſt auxilium Dei? Si Chriſto recto-
re non indiget, quo modo ſcribit Hieremias: Non eſt in homine uia eius, & a Domino Hier.10
greſſus hominis diriguntur? Facilia dicis Dei eſſe mandata, & tamen nullum proferre po- Pſal.36
tes, qui uniuerſa compleuerit. Reſponde mihi: facilia ſunt, an difficilia? ſi facilia, profer
qui ea impleuerit, & cur Dauid in pſalmo canat: Qui fingis laborem in præcepto. Et ite- Pſal.93
rum: Propter uerba labiorum tuorum ego cuſtodiui uias duras. Et dominus in euangelio: Pſal.16
Intrate per anguſtam portam. Et: Diligite inimicos ueſtros. Et: Orate pro iis, qui perſe- Matth.7
quuntur uos. Sin autem difficilia, cur auſus es dicere, facilia eſſe Dei mandata, quæ nul- Luc.6
lus impleuerit? Non intelligis tuas inter ſe repugnare ſententias? aut enim facilia ſunt, & in
finita eſt multitudo hominum, qui ea impleuerint; aut difficilia, & temerè dixiſti eſſe faci-
le, quod difficile eſt. Soletis & hoc dicere; aut poſſibilia eſſe mandata, & recte a Deo data,
aut impoſſibilia; & non in iis eſſe culpam, qui accepere mandata, ſed in eo, qui dedit im-
poſſibilia. Numquid præcepit mihi Deus, ut eſſem quod Deus eſt; ut nihil inter me eſſet
& Dominum creatorem; ut maior eſſem angelorum faſtigio; ut haberem quod angeli non
habent? De illo ſcriptum eſt quaſi proprium: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus 1.Pet.2
eſt in ore eius. Si hoc & mihi cum Chriſto commune eſt, quid ille habuit proprium? alio-
qui per ſe tua ſententia deſtruetur. Aſſeris poſſe hominem eſſe ſine peccato, ſi uelit: & poſt
grauiſſimum ſomnum ad decipiendas rudes animas fruſtra conaris adiungere, non abſque
Dei gratia. Si enim ſemel homo per ſe poteſt eſſe ſine peccato; quid neceſſaria eſt Dei gra-
tia? ſin autem ſine illius gratia nihil poteſt facere; quid neceſſe fuit dicere, poſſe quod non
poteſt? Poteſt, inquit, eſſe ſine peccato; poteſt eſſe perfectus, ſi uoluerit. quis enim Chri
ſtianorum non uult eſſe ſine peccato? aut quis perfectionem recuſat, ſi ſufficit ei uelle; &
ſtatim ſequitur poſſe, ſi uelle præceſſerit? nullusq. Chriſtianorum eſt, qui nolit eſſe ſine
peccato: omnes ergo ſine peccato erunt, quia utique omnes cupiunt eſſe ſine peccato. Et
in hoc ingratus teneberis, ut, quia nullum, aut rarum quemquam ſine peccato proferre po
tes, omnes ſine peccato eſſe poſſe fatearis. Poſſibilia, inquit, mandata dedit Deus. Ecquis
hoc negat? ſed, quo modo hæc intelligenda ſit ſententia, uas electionis apertiſſime docet:
ait enim: Quod erat impoſſibile legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum Rom.8
mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne. Et iterũ:
Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. Quod ne de lege Moyſi tantum dictum pu Rom.3
tes, & non de omnibus mandatis, quæ uno legis nomine continentur, idem Apoſtolus ſcri Rom.7
bit, dicens: Conſentio enim legi Dei, iuxta interiorem hominem: uideo autem aliam le-
gem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati,
quæ eſt in mẽbris meis. Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gra-
tia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Cur autem hoc dixerit, alio ſermone de-
monſtrat. Scimus enim, quod lex ſpiritualis eſt: ego autem carnalis ſum, uenundatus ſub
peccato. quod enim operor, non cognoſco. non enim, quod uolo, illud operor; ſed,
quod odi, illud facio. ſin autem, quod nolo, hoc facio; conſentio legi, quoniam bona
eſt. nunc autem nequaquam ego operor illud, ſed, quod in me habitat, peccatum. ſcio
enim, quod non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi;
perficere autem bonum, non inuenio. non enim, quod uolo bonum, hoc facio; ſed, quod
nolo malum, hoc ago. ſi autem, quod nolo, hoc facio; nequaquam ego operor illud, ſed,
quod habitat in me peccatum. Reclamabis, & dices: Manichæorum dogma nos ſequi, &
eorum, qui de diuerſis naturis Eccleſiæ bella concinnant, aſſerentium malam eſſe naturam,

quæ

quæ immutari nullo modo poſſit. Et hoc non mihi, ſed Apoſtolo imputa, qui noult aliud
eſſe Deum, aliud eſſe hominem; aliam carnis fragilitatem, aliam ſpiritus fortitudinem.
Gal.5 Caro enim deſiderat contra ſpiritum, & ſpiritus contra carnem: & hæc inuicem ſibi aduer-
ſantur, ut non, quæ uolumus, illa faciamus. A me numquam audies, malam eſſe natu-
ram. Sed, quo modo ſit carnis fragilitas diſſerenda, ipſo, qui ſcripſit, docente, diſcamus.
Interroga eum, quare dixerit: Non enim, quod uolo, hoc operor; ſed, quod odi, malum
illud facio. Quæ neceſſitas illius impediat uoluntatem, quæ tanta nis, odio digna imperet
facere; ut non, quod uult, ſed quod odit & non uult, facere compellatur? Reſpondebit
Rom.9 tibi: o homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? numquid dicit figmentum figulo, quare
me feciſti ſic? an non habet poteſtatem figulus luti, de eadem maſſa aliud quidem uas face-
re in honorem, aliud autem in contumeliam? Obiice Deo fortiorem calumniam, quare
Mal.1 adhuc, cum in utero eſſent Eſau & Iacob, dixerit: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.
Ios.7 Accuſa eum iniquitatis, cur Achan, filius Charmi, de Hierichuntina præda aliqua fura-
1.Reg. 3.4 tus ſit, & tanta millia hominum illius uitio trucidata ſint. Quamobrem filii Eli peccauerint,
& omnis pene populus extinctus, arcaq. ſit capta. Dauid peccauit ut enumeraret popu-
2.Reg.24 lum, & cur in toto Iſraele tanta hominum cæſa ſint millia. Et ad extremum, quod ſolet no-
bis obiicere contubernalis ueſter Porphyrius, qua ratione clemens & miſericors Deus ab
Adam uſque ad Moyſen, & a Moyſe uſque ad aduentum Chriſti paſſus ſit uniuerſas gentes
perire ignorantia legis, & mandatorum Dei. Neque enim Britannia, fertilis prouincia ty-
rannorum, & Scoticæ gentes, omneſq. uſque ad Oceanum per circuitum barbaræ nationes,
Moyſen prophetaſq. cognouerant. Quid neceſſe fuit eum in ultimo uenire tempore, & nō
prius, quam innumerabilis periret hominum multitudo? Quam quæſtionem beatus Apo-
ſtolus, ad Romanos ſcribens, prudentiſſime uentilat, ignorans hæc, & Dei concedens ſciē
tiæ. Dignare igitur & tu iſta neſcire, quæ quæris. concede Deo potentiam ſui: nequaquam
te indiget defenſore. Ego miſerabilis, qui tuas expecto contumelias, qui illud ſemper le-
Eph.2 go: Gratia ſalui facti eſtis. Et: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta
Pſal.31 ſunt peccata. Vt de mea fragilitate loquar, noui me multa uelle, quæ facienda ſunt, & ta-
men implere non poſſe. ſpiritus enim fortitudo ducit ad uitam, ſed carnis fragilitas ducit
Mar.14 ad mortem. Et audio Dominum commonentem: Vigilate, & orate, ne intretis in tentatio
Matth.26 nem. ſpiritus promptus eſt, caro autem infirma. Fruſtra blaſphemas, & ignorantium au-
ribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille, qui damnat. Ceterum
non ex eo differimus a brutis animalibus, quod liberi arbitrii conditi ſumus: ſed ipſum li-
berum, ut diximus, arbitrium Dei nititur auxilio, illiuſq. per ſingula ope indiget: quod
uos non uultis: ſed id uultis, ut, qui ſemel habet liberum arbitrium, Deo adiutore non
egeat. Liberum arbitrium dat liberam uoluntatem, & non ſtatim ex libero arbitrio homo
facit, ſed Domini auxilio, qui nullius ope indiget. Tu ipſe, qui perfectā & Deo æqualem in
hominibus iuſtitiam iactitas, & peccatorem te eſſe confiteris, reſponde mihi, uelis an nolis
carere peccato? ſi uis, quare iuxta ſententiam tuam non imples, quod deſideras? ſin autem
non uis; contemptorem te præceptorum Dei eſſe demonſtras. ſi contemptor es, utique &
Pſal. 49 peccator. ſi peccator, audi tibi ſcripturam loquentem: Peccatori dixit Deus: Quare tu enar
ras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu uero odiſti diſciplinam,
& proieciſti uerba mea retrorſum. Verba Dei dum non uis facere, poſt tergum tuum proii-
cis: et nouus Apoſtolus, orbi terrarum facienda & non facienda decernis. Sed non eſt ita,
ut loqueris: aliud in tua mente uerſatur. Quando enim te dicis peccatorem, & poſſe homi-
nem ſine peccato eſſe, ſi uelit: illud uis intelligi, te quidem ſanctum eſſe, & omni carere
peccato; ſed per humilitatem, peccati nomen aſſumere: ut alios potius laudes, & tibi de-
trahas. Illud quoque argumentum ueſtrum ferre quis poſſit? Dicitis his uerbis: Aliud eſt
eſſe, aliud eſſe poſſe. eſſe, non eſt in noſtra poſitum poteſtate; eſſe autem poſſe, generali-
ter dici: quod licet alius non fuerit, tamen poſſit eſſe qui eſſe uoluerit. Rogo, quæ eſt iſta
argumentatio, poſſe eſſe, quod numquam fuerit? poſſe fieri, quod nullum feciſſe teſteris?
id cuilibet tribuere, qui an futurus ſit ignores; & dare neſcio cui, quod in patriarchis, &
prophetis, & apoſtolis fuiſſe nequeas approbare? Audi eccleſiaſticam ſimplicitatem, ſiue
ruſticitatem, aut imperitiam, ut uobis uidetur. Loquere, quod credis: publice prædica,
quod ſecreto diſcipulis loqueris. Qui dicis te habere arbitrii libertatem, quare non libere,
quod ſentis, loqueris? aliud audiunt cubiculorum tuorum ſecreta, aliud roſtrorum populi.
etenim uulgus indoctum non poteſt arcanorum tuorum onera ſuſtentare, nec capere ſoli-
dum cibum, quod infantiæ lacte contentum eſt. Necdum ſcripſi, & comminaris mihi reſcri

ptorum tuorum fulmina : ut ſcilicet hoc timore perterritus, non audeam ora reſerare : &
non animaduertis iccirco nos ſcribere, ut uos reſpondere cogamini ; & aperte aliquando di-
cere, quod pro tempore, perſonis, & locis uel loquimini, uel tacetis. Nolo uobis liberum
eſſe, negare quod ſemel ſcripſeritis. Eccleſiæ uictoria eſt, uos aperte dicere quod ſentitis.
aut enim idem reſponſuri eſtis, quod & nos loquimur ; & nequaquam eritis aduerſarii, ſed
amici : aut, ſi contraria noſtro dogmati dixeritis, in eo uincemus, quod omnes cognoſcent
eccleſiæ, quid ſentiatis. Sententias ueſtras prodidiſſe, ſuperaſſe eſt. Patet prima fronte bla-
ſphemia. Non neceſſe habet conuinci, quod ſua ſtatim profeſſione blaſphemum eſt. Mina-
mini nobis reſponſionem, quam uitare nullus poteſt, niſi qui omnino non ſcribit. Vnde
noſtis quid dicturi ſimus, ut reſponſionem paretis ? Forſitan ueſtra dicemus, & fruſtra inge
nii ueſtri acuetis ſtylum. Eunomiani, Ariani, Macedoniani, nominibus ſeparati, impie-
tate concordes, nullum nobis laborem faciunt : loquuntur enim, quod ſentiunt. Sola hæc
hæreſis eſt, quæ publice erubeſcit loqui, quod ſecreto docere non metuit. Magiſtrorum ſi-
lentia profert rabies diſcipulorum. Quod audierunt in cubiculis, in tectis prædicant : ut, ſi Matth.10
placuerit auditoribus quod dixerint, reſeratur ad gloriam magiſtrorum ; ſi diſplicuerit, cul
pa ſit diſcipuli, non magiſtri. Ideo creuit ueſtra hæreſis, & decepiſtis plurimos, maximeq.
eos, qui adhærent mulieribus, & ſciunt ſe peccare non poſſe : quia ſemper docetis, ſemper
negatis, & audire meremini illud prophecicum : Gloriam in partubus, & parturitionibus Oſee 9
da illis Domine. Quid dabis illis ? Vuluam ſterilem, & ubera arentia. Feruet animus, nec
poſſum uerba cohibere. Epiſtolaris anguſtia nõ patitur longi operis magnitudinem. Nullius
in hoc opuſculo nomen proprie tangitur : aduerſus magiſtrum peruerſi dogmatis locuti ſu-
mus. qui ſi iratus fuerit, atque reſcripſerit, ſuo quaſi mus prodetur indicio, ampliora in
uero certamine uulnera ſuſcepturus. Multi anni ſunt, quod ab adoleſcentia uſque ad hanc
ætatem diuerſa ſcripſi opuſcula, ſemperq. habui ſtudio audientibus loqui, quod publice in
eccleſia didiceram : nec philoſophorum argumenta ſectari, ſed apoſtolorum ſimplicitati
acquieſcere, ſciens illud ſcriptum : Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam pruden- 1.Cor.1
tium reprobabo. Et : Fatuum Dei ſapientius eſt hominibus. Cum hæc ſe ita habeant : pro-
uoco aduerſarios, ut omnes retro chartulas ex integro diſcutiant ; &, ſi quid in meo inge-
niolo uitii repererint, proferant in medium : aut enim bona erunt, & contradicam eorum
calumniæ ; aut reprehenſibilia, & confitebor errorem, malens emendare, quam perſeuera-
re in prauitate ſententiæ. Et tu ergo, doctor egregie, aut defende quod locutus es ; & ſen-
tentiarum tuarum acumina adſtrue eloquio ſubſequenti ; ne, quando tibi placuerit, neges
quod locutus es : aut, ſi certe erraſti, quaſi homo, libere confitere ; & diſcordantium inter
ſe redde concordiam. In mentem tibi ueniat, tunicam ſaluatoris nec a militibus fuiſſe con- Ioan.19
ſciſſam. Fratrum inter ſe cernis iurgia, & rides, atque lætaris, quod alii tuo nomine, alii
Chriſti appellentur. Imitare Ionam, & dicito : Si propter me eſt iſta tempeſtas, tollite me, Ion.1
& mittite in mare. Ille humilitate deiectus eſt in profundum, ut in typum Domini glorio- Matth.12
ſus reſurgeret. tu per ſuperbiam ad aſtra ſuſtolleris, ut de te loquatur Ieſus : Videbam ſata- Luc.10
nam ſicut fulgur cadentem de cælo. Quod autem in ſcripturis ſanctis multi iuſti appellen- Luc.1
tur, ut Zacharias, & Heliſabet, Iob, Ioſaphat, & Ioſias, & multi, quorum nominibus ſacra Iob.1
ſcriptura contexta eſt : quamquam in promiſſo opere plenius, ſi gratiam Dominus dederit,
dicturus ſum : tamen in præſenti epiſtola hoc breuiter ſtrinxiſſe ſufficiat, quod iuſti appellen
tur, non quod omni uitio careant, ſed quod maiori parte uirtutum commendentur. Deni
que & Zacharias, ſilentio condemnatur, & Iob ſuo ſermone reprehenditur, & Ioſaphat, &
Ioſias, qui iuſti abſque dubio dicti ſunt, feciſſe narrantur, quæ Domino diſplicerent. Quo- 3.Reg.22
rum alter impio auxilium tulit, & correptus eſt a propheta : alter contra præceptum Domi- 4.Reg.23
ni ex ore Hieremiæ, occurrit Nechao, regi Aegyptio, & interfectus eſt : et tamen uterque iu 2.Par.35
ſtus appellatur. De ceteris non eſt huius temporis ſcribere : neque enim a me librum, ſed epi
ſtolam flagitaſti : qui dictandus eſt ex otio, & omnes oblatrationes eorum Chriſti auxilio de
ſtruendæ, quod nobis ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis aſſerendum eſt, in quibus quo-
tidie credentibus loquitur Deus. Illudq. per te ſanctæ & illuſtris domus conciliabulum pre
cor, atque commoneo, ne per unum, aut, ut multum, tres homunculos ſuſcipiant tanta-
rum fæces hæreſeon, aut, ut parum dicam, infamiam : ut, ubi primum uirtus & ſanctitas lau
dabatur, ibi præſumptionis diabolicæ, & ſordidiſſimæ ſocietatis turpitudo uerſetur : ſciantq.
qui huiuſcemodi hominibus opes ſuggerunt, hæreticorum multitudinem congregare, &
Chriſti hoſtes facere, & enutrire aduerſarios eius, fruſtraq. aliud lingua prætendere, cum
manu ſentire aliud comprobentur.

IN DIALOGOS ADVERSVS PELAGIANOS

PROOEMIVM.

SCRIPTA iam ad Cteſiphontem epiſtola, in qua ad interrogata reſpondi, crebra fratrum expoſtulatio fuit, cur promiſſum opus ultra differrem; in quo pollicitus ſum, me ad cunctas eorum, qui ἀπάθειαν prædicant, quæſtiuneulas reſponſurum. nulli enim eſt dubium, quin Stoicorum, & Peripateticorum, hoc eſt, ueteris Academiæ, iſta contentio ſit: quod alii eorum aſſerant πάθη, quas nos perturbationes poſſumus dicere, ægritudinem, gaudium, ſpem, timorem, eradicari, & extirpari poſſe de mentibus hominum; alii frangi eas, regi, atque moderari, & quaſi infrenes equos quibuſdam lupatis coerceri. Quorum ſententias & Tullius in Tuſculanis diſputationibus explicat; & Origenes eccleſiaſticæ ueritati in Stromatibus ſuis miſcere conatur: ut prætercam Manichæum, Priſcillianum, Euagrium Hyperboritam, Iouinianum, & totius pene Syriæ hæreticos, quos ſermone gentili Abin & Paanin, ideſt, peruerſos & Maſſilianos, Græce εὐχίτας uocant: quorum omnium iſta ſententia eſt, poſſe ad perfectioucm, & non dicam ad ſimilitudinem, ſed æqualitatem Dei, humanam uirtutem & ſcientiam peruenire; ita ut aſſerant ſe ne cogitatione quidem, & ignorantia, cum ad cōſummationis culmē aſcenderint, poſſe peccare. Et quamquam ſuperiori epiſtola, quam ad Cteſiphoutem ſcripſi contra errores eorum, pro anguſtia temporis pauca perſtrinxerim: hic liber, quem nunc cudere nitimur, Socraticorum conſuetudinem ſeruabit; ut, ex utraque parte quid dici poſſit, exponat; & magis perſpicua ueritas fiat, cum poſuerit unuſquiſque, quod ſenſerit. Illud autem Origenis proprium eſt, impoſſibile eſſe, humanam a principio uſque ad mortem nō peccare naturam: et rurſum eſſe poſſibile, cum ſe aliquis ad meliora conuerterit, ad tantam fortitudinem peruenire, ut ultra peccare nou poſſit. Aduerſum eos autem, qui me dicunt hoc opus inflammatum inuidiæ facibus ſcribere, breuiter reſpondebo, numquam me hæreticis peperciſſe; & omni egiſſe ſtudio, ut hoſtes Eccleſiæ, mei quoque hoſtes fierent. Heluidius ſcripſit contra ſanctæ Mariæ uirginitatem perpetuam. Numquid, ut ei reſponderem, ductus inuidia ſum, quem omniuo in carne uon uidi? Iouiuianus, cuius, o Pelagi, a te nunc hæreſis ſuſcitatur, Romanam fidem, me abſente, turbauit, tam elinguis, & ſermonis putidi, ut magis miſericordia dignus fuerit, quam inuidia. illi quoque reſpoudi, ut potui. Ruffinus non uni urbi, ſed orbi blaſphemias Origenis, & περὶ ἀρχῶν libros, quantum in te fuit, intulit; ita ut Euſebii quoque primum librum defenſionis Origenis ſub nomine Pāphili martyris ederet; &, quaſi ille parum dixiſſet, uouum pro eo uolumen euomeret. num inuidemus ei, quia reſpondimus, & tanta in eo eloquentiæ fuere fulmina, ut me a ſcribendi atque dictandi ſtudio deterrerent? Palladius, ſeruilis nequitiæ, eandem hæreſim inſtaurare conatus eſt, & nouam tranſlationis Hebraicæ mihi calumniam ſtruere. num & illius ingenio nobilitatiq. inuidimus? Nunc quoque myſterium iniquitatis operatur: & garrit unuſquiſque quod ſentit: ego ſolus ſum, qui cunctorum gloria mordear; & tam miſer, ut iis quoque iuuideam, qui uon merentur inuidiam. unde, ut omuibus probarem me non odiſſe homines, ſed errores, nec aliquorum Infamiam quærere, magisq. dolere uicem eorum, qui falſi nomiuis ſcientia ſupplantantur, Attici & Critobuli nomina poſui, per quos, & noſtra pars & aduerſariorum quid ſentiret, exprimerem. Quin potius omnes, qui catholicam ſectamur fidem, optamus & cupimus damnari hæreſim, homiues emendari; aut certe, ſi in errore uoluerint permanere, non noſtram culpam eſſe, qui ſcripſimus, ſed eorum, qui mendacium prætulerunt ueritati. Breuiterq. calumuiatoribus reſpondemus, qui ſua in nos maledicta conferunt, Manichæorum eſſe, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere: rurſumq. apertiſſimæ inſaniæ, hoc hominem dicere eſſe, quod Deus eſt: et ſic ingrediendum uia regia, ut nec ad ſiniſtram nec ad dextrā declinemus: appetitumq. propriæ uoluntatis, Dei ſemper credamus auxilio gubernari. Si quis autē falſo ſe infamari clamitat, & gloriatur noſtra ſentire; tunc ueræ fidei probablt aſſenſum, cum aperte & abſque dolo aduerſa damnauerit: ne audiat illud propheticum: Et iu
Hier.3 omnibus his non eſt conuerſa ad me præuaricatrix ſoror eius Iuda ex toto corde ſuo, ſed in mendacio. Minorisq. peccati eſt, ſequi malū, quod bonum putaueris, quam non audere defendere, quod bonum pro certo noueris. Qui minas, iniuriā, paupertatemq. ferre non poſſumus, quo modo flammas Babylonis uincemus? Quod bellum ſeruauit, pax ficta nou auferat. nolo timore perfidiam diſcere, cum ueram fidem meæ Chriſtus reliquerit uoluntati.

DIA-

DIALOGORVM HIERONYMI ADVERSVS PELAGIVM

LIBER PRIMVS.

ATTICVS.

DIC mihi Critobule: Verum ne eſt, quod a te ſcriptum audio, poſſe hominem
ſine peccato eſſe, ſi uelit, & facilia Dei eſſe præcepta? CRITOBVLVS. Ve-
rum, Attice; ſed non eodem ſenſu ab æmulis accipitur, quo a me dictum eſt.
ATTICVS. Quid enim ambiguitatis in dicto eſt, ut diuerſæ intelligentiæ tri
buatur occaſio? nec quæro, ut de utroque pariter reſpondeas. duo enim a te propoſita ſunt,
unum, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit; alterum, facilia Dei eſſe præcepta. Licet
ergo ſimul dicta ſint, tamen per partes ſingulas differantur: ut, quorum una uidetur fides,
nulla ſit in ſententiarum diuerſitate contentio. CRITO. Ego, Attice, dixi hominem abſ-
que peccato poſſe eſſe, ſi uelit, non, ut quidam maledici calumniantur, abſque Dei gratia;
quod etiam cogitare ſacrilegium eſt; ſed ſimpliciter poſſe, ſi uelit; ut ſubaudiatur, cum Dei
gratia. ATTI. Ergo & malorum in te operum auctor eſt Deus? CRITO. Nequaquam ita
ut autumas: ſed ſi quid in me boni habeo, illo ſuggerente & adiuuante completur. ATTI.
Non de natura quæro, ſed de actu. quis enim dubitat Deum omnium creatorem? hoc mihi
reſpondeas uelim: quod agis bonum, tuum eſt, an Dei? CRITO. Meum eſt, & Dei, ut
ego operer, & ille adiuuet. ATTI. Et quo modo hæc omnium opinio eſt, quod Dei au-
feras gratiam, &, quidquid homines agimus, propriæ tantū aſſeras uoluntatis? CRITO.
Miror, Attice, cur erroris alieni a me cauſam rationemq. flagites; & id quæras, quod ſcri-
ptum non eſt; cum perſpicuum ſit, quod ſcripſerim. Dixi hominem ſine peccato eſſe poſſe,
ſi uelit: numquid addidi, abſque Dei gratia? ATTI. Sed ex eo, quod non addidiſti, uide-
ris negare. CRITO. Immo ex eo, quod non negaui, dixiſſe exiſtimandus ſum. neque
enim, quidquid non dicimus, negare arbitrandi ſumus. ATTI. Confiteris ergo, poſſe
hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, cum Dei gratia? CRITO. Non ſolum fateor, ſed & li
bere proclamo. ATTI. Errat ergo, qui Dei gratiam tollit? CRITO. Errat. Quin potius
arbitrandus eſt impius: cum Dei nutu omnia gubernentur; & hoc, quod ſumus, & habe-
mus appetitum propriæ uoluntatis, Dei conditoris ſit beneficium. ut enim liberum poſſi-
deamus arbitrium, & uel ad bonam uel ad malam partem declinemus propria uoluntate;
eius eſt gratiæ, qui nos ad imaginem & ad ſimilitudinem ſui tales condidit. ATTI. Nulli,
o Critobule, dubium eſt, ex eius cuncta pendere iudicio, qui creator eſt omnium; &, quid-
quid habemus, illius beneficio deputandum. ſed quæro, hoc ipſum, quod Dei aſſeris gra-
tiæ, utrum ad condicionis referas beneficium; an in ſingulis rebus putes eſſe, quas gerimus,
ut ſcilicet illius in omnibus utamur auxilio; an ſemel ab eo liberi arbitrii conditi, noſtra uo
luntate, uel uiribus agamus, quod uolumus? noui enim, pleroſque ueſtrum ita ad Dei cun
cta referre gratiam, ut non in partibus, ſed in genere, hoc eſt, nequaquam in ſingulis rebus,
ſed in condicione arbitrii intelligant poteſtatem. CRITO. Non eſt ita ut autumas; ſed a
me utrumque dicitur, ut & Dei gratiæ ſit, quod tales conditi ſumus, & per ſingula opera il
lius adminiculo fulciamur. ATTI. Conſtat ergo inter nos, in bonis operibus, poſt propri
am uoluntatem, Dei nos niti auxilio, in malis diaboli. CRITO. Conſtat, & ſuper hoc
nulla contentio eſt. ATTI. Male ergo ſentiunt, qui per ſingulas res, quas agimus, Dei
auferunt adiutorium: & illud, quod Pſalmiſta canit: Niſi Dominus ædificauerit domum, Pſal. 126
in uanum laborant qui ædificant eam: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat
qui cuſtodit eam: & cetera huiuſcemodi, peruerſis interpretationibus, immo riſu dignis,
ad alios ſenſus detorquere nituntur? CRITO. Quid mihi neceſſe eſt contra alios dice-
re, cum meum reſponſum habeas? ATTI. Tuum reſponſum cuiuſmodi? eos bene ſen-
tire, an male? CRITO. Ecquæ me cogit neceſſitas, ut contra alios promam ſententiam?
ATTI. Diſputationis ordo, & ratio ueritatis. An ignoras, omne, quod dicitur, aut eſſe,
aut non eſſe, & aut inter bona, aut mala debere numerari? hoc ergo, de quo interrogo,
aut bene dici, aut male, ingratis tibi fatendum eſt. CRITO. Si in ſingulis rebus, quas
gerimus, Dei utendum eſt adiutorio: ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & tem-
peratum pumice terere, manumq. aptare litteris, tacere, loqui, ſedere, ſtare, ambulare,
currere, comedere, ieiunare, flere, ridere, & cetera huiuſcemodi, niſi Deus iuuerit, non po
terimus? ATTI. Iuxta meum ſenſum, non poſſe perſpicuum eſt. CRITO. In quo igitur
liberum habemus arbitrium, & Dei in nos gratia cuſtoditur, ſi ne hoc quidem abſque Deo

poſſumus facere? ATTI. Non ſic donata eſt liberi arbitrii gratia, ut Dei per ſingula tolla-
tur adminiculum. CRITO. Non tollitur Dei adiutorium, cum creaturæ ex ſemel dati libe
ri arbitrii gratia conſeruentur. ſi enim abſque Deo, &, niſi per ſingula ille me iuuerit, nihil
poſsũ agere: nec pro bouis me iuſte operibus coronabit, nec affliget pro malis; ſed in utro-
que ſuum uel recipiet, uel damnabit auxilium. ATTI. Dic ergo ſimpliciter, quod Dei
auferas gratiã. quidquid enim tollis in partibus, neceſſe eſt ut & in genere neges. CRITO.
Non nego gratiam; cum ita me a Deo aſſeram conditum, ut per Dei gratiam meæ datum ſit
uoluntati, uel facere quid, uel nõ facere. ATTI. Dormitat ergo Deus in operibus noſtris,
ſemel data liberi arbitrii poteſtate: nec orãdus eſt, ut in ſingulis operibus nos iuuet; cum uo
luntatis noſtræ ſit, & proprii arbitrii, uel facere, ſi uolumus, uel non facere, ſi nolumus.
CRITO. Quo m dõ in ceteris creaturis condicionis ordo ſeruatur: ſic, conceſſa ſemel libe
ri arbitrii poteſtate, noſtræ uoluntati omnia derelicta ſunt. ATTI. Ergo, ut dixi, non debeo
a Deo per ſingula auxilium deprecari, quod ſemel meo datum eſt iudicio? CRITO. Si in
omnibus ille cooperatur, non eſt meum, ſed eius, qui adiuuat, immo qui in me coopera-
Rom. 9 tur, præſertim cum abſque eo facere nihil poſſim. ATTI. Oro te, non legiſti: Non enim uo
lentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei? Ex quibus intelligimus, noſtrum quidem
eſſe uelle, & currere; ſed, ut uoluntas noſtra compleatur, & curſus, ad Dei miſericordiam
pertinere; atque ita fieri, ut & in uoluutate noſtra, & in curſu, liberum ſeruetur arbitrium;
& in conſummatione uoluutatis, & curſus, Dei cuncta potentiæ relinquantur. Scilicet nũc
mihi ſcripturarum teſtimonia replicanda ſunt, quo modo per ſingula Dei a ſanctis flagite-
tur auxilium; & in ſingulis operibus ſuis, illo adiutore & protectore uti deſiderent. lege to-
tum pſalterium, omnes ſanctorum uoces: nihil erit, niſi ad Deum in cunctis operibus de-
precatio. Ex quo perſpicue oſtenditur; te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus;
aut, ſi in partibus dederis, quod nequaquam te uelle manifeſtum eſt, In noſtram ſententiam
tranſire; qui ſic liberum homini ſeruamus arbitrium, ut Dei per ſiugula adiutorium non ne
gemus. CRITO. Captioſa iſta eſt concluſio, & de dialecticorum arte deſcendens. mihi
autem uullus auferre poterit liberi arbitrii poteſtatem; ne, ſi in operibus meis Deus adiu-
tor extiterit, non mihi debeatur merces, ſed ei, qui in me operatus eſt. ATTI. Fruere li-
beri arbitrii poteſtate: ut contra Deum armes linguam tuam; & in eo te liberum probes, ſi
tibi liceat blaſphemare. uerum, ſuper hoc quid ſentias, nulli dubium eſt, & præſtigia con-
feſſionis tuæ apertiſſima luce claruerunt. Nunc reuertamur ad id, unde diſſerere cœpimus.
Dic mihi: ſi tibi uidetur hoc, quod cum Dei adiutorio paulo ante dicebas, poſſe homi-
nem non peccare, ſi uelit; in perpetuum dicas, an ad tempus, & breue? CRITO. Su-
perflua interrogatio eſt. ſi enim, ad tempus, & breue, dixero; nihilo minus referetur ad per
petuum. quidquid enim ad breue dederis, hoc concedes & in perpetuum. ATTI. Quid di
cas, non ſatis intelligo. CRITO. Ita ne durus es, ut manifeſta non ſentias? ATTI. Non
me pudet neſcire, quod neſcio. et de quo futura eſt diſputatio, debet inter utrumque con-
uenire, quẽ ſenſum habeat. CRITO. Ego hoc aſſero; qui poteſt uno die ſe abſtinere a pec
cato, poſſe & altero; qui duobus, poſſe & tribus; qui tribus, poſſe & triginta; atque hoc or
dine poſſe & trecentis & tribus millibus, & quamdiucumque ſe uoluerit abſtinere. ATTI.
Dic ergo, ſimpliciter, poſſe hominẽ in perpetuum eſſe ſine peccato, ſi uelit. Poſſumus ne om
ne, quod uolumus? CRITO. Nequaquã. neque enim poſſum, quidquid uoluero: ſed hoc
ſolum dico, hominem ſine peccato poſſe eſſe, ſi uelit. ATTI. Quæſo, ut mihi reſpondeas.
Hominẽ me putas, an belluam? CRITO. Si de te ambigo, utrum homo, an bellua ſis, ipſe
me belluam confitebor. ATTI. Si ergo, ut dicis, homo ſum; quo modo, cum uelim & ſatis
cupiã non peccare, delinquo? CRITO. Quia uoluntas imperfecta eſt. ſi enim uere uelles,
uere utique nõ peccares. ATTI. Ergo tu, qui me arguis non uere cupere, ſine peccato es,
quia uere cupis? CRITO. Quaſi ego de me dicam, quem peccatorem eſſe confiteor, & non
de paucis, & raris, ſi qui uoluerint non peccare. ATTI. Interim ex meo tuoq. iudicio, &
ego, qui interrogo, & tu, qui reſpondes, peccatores ſumus. CRITO. Sed poſſumus nõ eſſe,
ſi uelimus. ATTI. Dixi me uelle nou peccare: te quoque hoc ſeutire, uou dubium eſt. Quo
modo ergo, quod uterque uolumus, uterque nou poſſumus? CRITO. Quia plene nõ uo
lumus. ATTI. Da ergo, qui maiorum noſtrorum plene uoluerint, & potuerint. CRITO.
Hoc quidem non facile eſt oſtendere. neque enim, quando dico hominẽ poſſe eſſe ſine pec
cato, ſi uelit; aliquos fuiſſe contendo, ſed ſimpliciter poſſe eſſe, ſi uelit. aliud namque eſt,
eſſe poſſe; quod Græce dicitur δύναμις: aliud eſt, eſſe; quod ipſi appellant ἐνέργειαν. Poſ-
ſum eſſe medicus, ſed interim non ſum. poſſum eſſe faber, ſed necdum didici. quidquid
igitu

igitur poſſum ; licet necdum ſim, tamen ero, ſi uolnero. ATTI. Aliud ſunt artes, aliud
id, quod ſuper artes eſt. Medicina, & fabrica, & artes ceteræ inneniuntur in plurimis: ſine
peccato autem eſſe perpetuo, diuinæ ſolius eſt poteſtatis. Itaque aut da exemplum, qui abſ-
que peccato fuerint in perpetuum: aut, ſi dare non potes, confitere imbecillitatem tuam:
& noli ponere in cælum os tnum, nt per eſſe, & eſſe poſſe, ſtultorum illudas auribus. quis
enim tibi concedet, poſſe hominem facere, qnod nullus umquam hominum potuerit? An
tu dialecticis ne imbutus quidem es? Si enim poteſt homo; non poſſe, tollitur. ſi antem nō
poteſt; poſſe, ſubuertitur. Aut concede mihi aliquem potuiſſe, quod fieri poſſe contendis:
aut, ſi nullns hoc potuit, inuitus teneberis, nullum poſſe, quod poſſibile iactitas. Inter Dio.
dorum, & Chryſippum, ualentiſſimos dialecticos, περὶ ἀδυνάτων iſta contentio eſt. Diodo-
rus id ſolum poſſe fieri dicit, quod aut ſit uerum, aut uerum futurum ſit; et, quidquid futn-
rum ſit, id fieri neceſſe eſſe; quidquid autem non ſit futurum, id fieri non poſſe. Chryſip-
pus uero, & quæ non ſunt futura, poſſe fieri dicir; ut frangi hoc margaritū, etiam ſi id num-
quam futurum ſit. Qui ergo aiunt hominem poſſe eſſe abſque peccato, ſi uelit, non pote-
runt hoc uerum probare, niſi futurum docuerint. Cum autem futura incerta ſint omnia, &
maxime ea, quæ numquam facta ſunt; perſpicuum eſt, eos id futurum dicere, quod nō ſit
futurum: Eccleſiaſte hanc confirmante ſententiam: Omne, quod futurum eſt, iam factum Eccls. 1
eſt in priori ſæculo. CRITO. Oro te, ut hoc mihi reſpondeas: poſſibilia Deus mandata
dedit, an impoſſibilia? ATTI. Cerno, quo tua tendat aſſertio. ſed de hoc in poſterio-
ribus diſſerendum eſt: ne, dum miſcemus quæſtionibus quæſtiones, obſcuram audientibus
intelligentiam relinquamus. Reſeruato igitur hoc, quod fatemur; poſſibilia Deum dediſſe
mandata; ne ipſe auctor iniuſtitiæ ſit, ſi id exigat fieri, quod fieri non poteſt; nunc illud
imple, quod propoſueras; poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi nelit. aut enim dabis eos,
qui potuerunt: aut, ſi nnllus potuit, liquido confiteberis hominem in perperuum uitare
peccata non poſſe. CRITO. Quoniam urges me, ut dem quod dare non debeo: illud
quæſo conſidera, quod Dominus dixerit, facilins camelum per foramen acus intrare poſ- Matth. 19
ſe, quam diuitem in regnum cælorum. et tamen dixit fieri poſſe, quod numquam factum
eſt. neque enim camelus umquam per foramen acus ingreſſus eſt. ATTI. Miror homi-
nem prudentem propoſuiſſe teſtimonium, quod contra ſe faciat. in hoc enim, non quod
fieri poſſit, dictum eſt, ſed impoſſibile impoſſibili comparatum. quo modo enim camelus
non poteſt intrare per foramen acus; ita & diues non ingredietur in regna cælorum. aut, ſi
potueris oſtendere, quod diues ingrediatur regna cælorum; ſequitur, ut & camelus in-
tret per foramen acus. Nec mihi Abraham, & ceteros, quos in ueteri teſtamento diuites Gen. 13
legimus, exemplo proponas, qui diuites ingreſſi ſunt regna cælorum: cum, ipſis diuitiis
ad bona utentes opera, diuites eſſe deſierinr; immo cum non ſibi, ſed aliis diuites fuerint,
diſpenſatores magis Dei, quam diuites appellandi ſint. Sed nobis euangelica perfectio
requirenda eſt: in qua præcipitur: Si uis perfectus eſſe, uade, & uende omnia, quæ Matth. 19
habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me. CRITO. Dum neſcis, proprio captus es
laqueo. ATTI. Quo nam modo? CRITO. Ex ſententia Domini aſſeris poſſe homi-
nem eſſe perfectum. quando enim dicit: Si uis perfectus eſſe, uende omnia, quæ habes,
& da pauperibus, & ueni ſequere me: oſtendit hominem, ſi uolueris, & fecerit quæ præ-
cepta ſunt, poſſe eſſe perfectum. ATTI. Validiſſimo quidem pugno me percuſſiſti,
ita ut caligo mihi ante oculos obuerſari cœperir: ſed tamen hoc ipſum, quod dicit: Si
uis perfectus eſſe: ei dicitur, qui non potuit, immo noluit, & iccirco non potuit. Tu
autem oſtende mihi, qui & noluerit, & potuerit, quod nunc pollicitus es. CRITO.
Quæ enim me cogit neceſſitas oſtendere, qui perfecti fuerint: cum perſpicuum ſit, poſſe
eſſe perfectos, ex eo, quod uni a ſaluatore ſit dictum, & per unum omnibus, Si uis eſſe per-
fectus. ATTI. Tergiuerſaris: in eodem luto hæſitas. aut enim, quod poteſt fieri, aliquan-
do factum eſt: aut, ſi numquam factum eſt, fieri non poſſe concede. CRITO. Quid ul-
tra differo? ſcripturarum auctoritate uincendus es. Vt cetera prætermittam; nonne his duo-
bus teſtimoniis tibi imponetur ſilentium, in quibus Iob, & Zacharias, Heliſabetq. lau-
dantur? Niſi enim fallor, in Iob ita ſcriptum eſt: Homo quidam erat in regione Hus nomi- Iob. 1
ne Iob: & erat homo ille uerax & ſine crimine, uerus Dei cultor, abſtinens ſe ab omni re
mala. Et iterum: Quis eſt, qui arguit iuſtum meum ſine peccato, & loquitur uerbis ſuis Iob. 42
per ignorantiam? In euangelio quoque ſecundum Lncam; Fuit in diebus Herodis regis Luc. 1
Iudæ ſacerdos quidam, nomine Zacharias, de uice Abia: & uxor illi de filiabus Aaron, &
nomen illius Heliſabet. Erant autem ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus man-

 datis

datis & iuſtificationibus Domini, ſine querela. Si nerus Dei cultor eſt, & immaculatus, ac
ſine crimine; & qui ambulabant in cunctis iuſtificationibus Domini, iuſti ſunt in conſpe-
ctu eius: puto, quod peccato careant, & nulla re indigeant, quæ ad iuſtitiam pertinet.
ATTI. Propoſuiſti teſtimonia, quæ non de alterius ſcripturæ loco, ſed de propriis libris
abſoluta ſunt. Nam & Iob, poſtquam percuſſus eſt plaga multa, aduerſus Dei ſententiam,
Iob.16 prouocans eum ad iudicium, dixiſſe cõuincitur: Atque utinã ſic iudicaretur uir cum Deo,
Iob.31 quo modo iudicatur filius hominis cum collega ſuo. Et iterum: Quis mihi tribuat audito-
rem, ut deſiderium meum omnipotens audiar, & librum ſcribat ipſe, qui indicat? Et rur-
Iob.9 ſum: Si enim fuero iuſtus, os meum impia loquetur; & ſi abſqne crimine, prauus inueniar;
& ſi purificatus niue, & lotus manibus, ſatis me ſorde tinxiſti: execratum eſt me neſtimen-
Luc.1 tum meum. Et de Zacharia ſcriptum eſt, quod, angelo natiuitatem filii pollicente, dixerit:
Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & uxor mea proceſſit in diebus ſuis: ob quæ ſtatim
ſilentio condemnatur: Eris tacens, & loqni non poteris nſque ad diem, quo fient hæc;
quia non credidiſti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Ex quo perſpicuum eſt,
iuſtos quidem & immaculatos dici, ſed, ſi negligentia ſubrepſerit, poſſe concidere; & ſem-
per hominem in meditullio poſitum; ut & de nirtutum culmine ad uitia delabatur; & de ui-
tiis aſcendat ad ſublimia; & numqnam eum eſſe ſecurum, ſed ſemper metuere in tranquil-
Eccls.7 litate naufragiũ: ac per hoc hominem ſine peccato eſſe non poſſe, dicente Salomone: Non
3.Reg.8 eſt homo iuſtus ſuper tertam, qui faciat bonum, & non peccet. Et eodem in Regum libro:
Pſal.18 Neque enim eſt homo, qui non peccet: ac beato Dauid: Delicta quis intelligit, ab occul-
Pſal.142 tis meis mnnda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo. Et iterum: Ne intres in iudici-
um cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Et multa alia,
quibus ſcripturæ ſanctæ plenæ ſunt. CRITO. Quid ergo reſpondebis ad illud exemplũ,
1.Ioan.5 quod ponit euangeliſta Ioannes: Scimus, quod omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat;
ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum? Scimus, quoniam ex Deo
ſumus, & mundùs totus in maligno poſitus eſt. ATTI. Par pari referam, & patuam euan
geliſtæ epiſtolam, ſecundum ſenſum tuum, docebo ſibi eſſe contrariam. Si enim omnis,
qui natus eſt ex Deo., peccatum non facit; quoniam ſemen eius manet in eo; & non poteſt
peccare, quia ex Deo natus eſt: qua conſequentia idem in eodem loco loquitur: Si dixeri-
1.Ioan.1 mus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt?
Ignoras rationem, hæſitas, atque turbaris: Audi eundem euãgeliſtam: Si confiteamur pec
cata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, ut dimittat nobis peccata noſtra, & mũdet nos ab omni ini
quitate. Tunc ergo iuſti ſumus, quando nos peccatores ſatemur: & iuſtitia noſtra non ex
Pro.18 proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia, dicente ſancta ſcriptura: Iuſtus accuſator
Eſa.43 ſui eſt in principio ſermonis. Et in alio loco: Dic tu peccata tua, ut iuſtificeris. Concluſit
Rom.11 enim Deus omnia ſub peccato, ut omnibus miſereatur. Et hæc hominis ſumma eſt iuſtitia,
quidquid potuerit habere uirtutis, non ſunm putare eſſe, ſed Domini, qui largitus eſt.
Qni ergo natus eſt ex Deo, non peccat, quamdiu ſemen Dei manet in eo; & non poteſt pec
1.Ioan.3 care, quia ex Deo natus eſt. Sed quia in agro Dominico, dormiente patre familias, inimi-
Matth.13 cus homo zizania ſuperſeminat; & frumento bono, dum neſcimus, lolium auenasq. ſteri-
les ſator nocturnus interſerit: ideo parabola iſta euangelici patris familias formidanda eſt;
qni purgat aream, &, frumento horreis condito, paleas uentorũ flatibus diſpergendas & urẽ-
Hier.23 das ignibus derelinquit. Vnde & in Hieremia ſcriptum legimus: Quid paleis ad frumẽtum,
dicit Dominus? Paleæ autem a frumento in conſummatione ſæculi ſeparantur. Ex quo ap-
probatur, dum ſnmus in corpore iſto mortali, mixtas eſſe cum tritico. Quod ſi oppoſue-
1.Ioan.3 ris, quare dixerit; Et non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt: audies, & ubi erit præmiũ
uoluntatis? ſi enim ideo non peccat, quia peccare non poteſt; liberũ tolletur arbitrium; &
neqnaquam noſtrum fiet, ſed naturæ bonum, quæ peccata non capiet. CRITO. Du-
dum faciliora propoſui, ut te ad maiora exercerem: qnid ad illnd dicere potes, quod,
quamuis ſis ingenioſus, nulla nalebis arte ſubuertere? Primum ponam de ueteri teſtamen-
to, deinde de nouo: Veteris teſtamenti princeps Moyſes eſt, noui Dominus atque ſalua-
Deut.18 tor. Moyſes loquitur ad populum: Perfecti eſtote in conſpectu domini Dei ueſtri. Et ſal-
Matth.5 uator ad apoſtolos: Eſtote perfecti, ſicut pater ueſter cæleſtis perfectus eſt. Aut enim poſ-
ſibile eſt andientibns facere, qnod Moyſes, & Dominus præceperunt: aut, ſi impoſſibile
eſt, non eſt culpa eorum, qni obedire non poſſunt, ſed eius, qui impoſſibilia præcepit.
ATTI. Hic locus apud imperitos, & ſcripturarum ſanctarum meditationem uſumq. & ſciẽ
tiam non habentes, uidetur opinioni tuæ prima fronte blandiri. ceterum diſcuſſus facile
ſoluitur.

ſoluitur. Et cum teſtimonia ſcripturarum aliis comparaueris teſtimonlis; ne ſibi Spiritus ſan
ctus pro qnalitate locorum & temporum uideatur eſſe contrarius, ſecundum illud, quod
ſcriptum eſt: Abyſſus abyſſum inuocat in uoce cataractarum tuarum: tunc ueritas appare- Pſal.41
bit, hoceſt, Chriſtum poſſibilia præcepiſſe dicentem: Eſtote perfecti, ſicut pater ueſter cæ- Matth.5
leſtis perfectus eſt, & tamen apoſtolos non fuiſſe perfectos. CRITO. Non dico, quid
apoſtoli fecerint, ſed quid Chriſtus præceperit. neque enim culpa imperantis eſt, ſed eo-
rum, qui audierunt imperium, quod ntique potuiſſe fieri ex iuſtitia eius, qui imperabat,
agnoſcitur. ATTI. Pulchre. Nolo ergo mihi dicas, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi ne
lit, ſed poſſe hominem id eſſe, quod apoſtoli non fuerunt. CRITO. Tam ſtultum me pu-
tas, ut audeam hoc loqui? ATTI. Licet non loquaris; tamen, ex propoſitione tua, ipſa
conſequentia & rerum ordine inuitus hoc loqueris. ſi enim poteſt eſſe homo ſine peccato,
quod apoſtolos non fuiſſe perſpicuum eſt: poſſet eſſe ſuper apoſtolos homo: ut taceam de
patriarchis, & propheris, quorum in lege non fuit perfecta inſtitia, ſecundum illud Apoſto
li: Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria Dei: iuſtificati gratis per gratiam ipſins, Rom.3
per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorē. CRITO.
Hæc argumentatio tortuoſa eſt, eccleſiaſticam ſimplicitatem inter philoſophorum ſpineta
concludens. Quid Ariſtoteli, & Paulo? quid Platoni, & Petro? ut ille enim princeps phi-
loſopborum, ita hic apoſtolorum fuit; ſnper quem Eccleſia Domini ſtabili mole fundata Matth.16
eſt; quæ nec impetu fluminis, nec ulla tēpeſtate concutitur. ATTI. Rhetoricaris; &, dum
mihi obiicis philoſophiam, ad oratorum caſtra tranſcendis. Verum audi, quid idem dicat
orator tuus. Define communibus locis: domi nobis iſta naſcūtur. CRITO. Nulla hic elo
qnentia eſt, nullus oratorum tumor; quorum definitio eſt, dicere ad perſuadendnm accom
modate: ſed puram puro ſermone quærimus ueritatem: aut Dominum nō impoſſibilia præ
cepiſſe, ut ſint in culpa qui poſſibilia non ſecerint; ant, ſi non poſſunt fieri, non eos, qui im
poſſibilia non faciunt, ſed eum, qui impoſſibilia præcepit, quod nefas dictu ſit, conuinci
iniuſtitiæ. ATTI. Video te contra mores tuos uehementer eſſe commotum, & propterea ar
gumentari deſinam. ſed parumper te interrogabo, quid de illo Apoſtoli loco ſentias, quem
ſcribit ad Philippenſes: Non quia iam accepi, aut iam perfectus ſim. Perſequor autem, ſi cō Philip.3
prehendam: in quo & apprehenſus ſum a Chriſto. Fratres, ego me necdum arbitror com-
prehendiſſe. Vnum autem, poſteriorum obliuiſcens, ad ea, quæ priora ſunt, me extēdens,
iuxta propoſitum ſequor ad brauium ſupernæ uocationis Dei in Chriſto Ieſu. Quotquot er
go perfecti ſumus, hoc ſapiamus: &, ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque Deus uobis reuela-
bit: & cetera, quæ te ſcire non dubito, & nos breuitatis ſtudio præterimus. Dicit ſe necdū
comprehendiſſe, & nequaquam eſſe perfectum, ſed, inſtar ſagittarii, ad propoſitū & ad ſi-
gnum iacula dirigere, quod ſignificantius Græci σκόπον nominăt; ne ſagitta ad partem decli
nans alteram, imperitum oſtendat ſagittarium. Et aſſerit, præteritorum ſe ſemper obliui-
ſci, & ad priora ſemper extendi: per quæ docet præterita negligenda, & futura cupiēda: ut,
qnod hodie perfectum putauit, dum ad meliora & priora extenditur, cras imperfectum fuiſ
ſe conuincat: atque ita per ſingulos gradus, dum numquam in ſtatione, ſed ſemper in curſu
eſt, imperfectum doceat, quod homines putabamus eſſe perfectum; ſolamq. perfectionem,
& neram inſtitiam, Dei tantū uirtutibus coaptandam. Secundum propoſitum, inquit, per-
ſequor ad brauium ſupernæ uocationis Dei in Chriſto Ieſu. O apoſtole Paule, ignoſce mihi,
quaſi homunculo mea nitia confitenti, ſi audacter interrogem. Dicis te necdum accepiſſe,
& necdum comprehendiſſe, & necdum eſſe perfectum, & præteritorum ſemper obliuiſci, &
ad priora te extendi, ſi quo modo poſſis occurrere in reſurrectione mortuorum, & conſequi
brauiū ſupernæ uocationis. Et quo modo ſtatim infers: Quoquot ergo perfecti ſumus, hoc
ſapimus, ſine ſapiamus: diuerſa enim ſunt exēplaria: & quid ſapimus, ſiue ſapiamus, nos eſſe
perfectos? comprehendiſſe qnod non cōprehendimus, accepiſſe quod non accepimus, eſſe
perfectos qui nondum perfecti ſnmus? Quid ergo ſapimus, immo quid ſapere debemns, qui
perfecti non ſumus? imperfectos nos eſſe confiteri, & necdum comprehendiſſe, necdum
accepiſſe. Hæc eſt hominis uera ſapientia, imperfectum eſſe ſe noſſe: atque, ut ita loquar,
cunctorum in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt. Vnde & in Prouerbiis legimus: Ad Pro.1
intelligendam iuſtitiam ueram. Niſi enim eſſet & falſa iuſtitia, numquam Dei uera iuſtitia
diceretur. Et in eodem Apoſtoli loco ſequitur: Et ſi quid aliter ſentitis, & hoc uobis Deus Philip.3
reuelabit. Rem nouam audio. Qui paulo ante dixerat, non quia iam accepi, aut iam perfe-
ctus ſnm, & uas electionis, qui pro confidentia habitantis in ſe Chriſti audebat loqui: An
experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? & tamen ſimpliciter fatebatur ſe 2.Cor.13

non eſſe perfectum: nunc quod ſibi proprie denegabat, mittit in turbam, iungitq. ſe cum
Philip.3 ceteris, & ait: Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſapiamus. Sed qua ratione hoc dixerit,
expouit in ſequentibus. Hoc, inquit, ſapiamus, qui uolumus ſecundum humanæ fragili-
tatis modulum eſſe perfecti, necdum nos accepiſſe, necdum comprehendiſſe, necdum eſſe
perfectos. Et quia necdum perfecti ſumus, & forſitan aliter ſapimus, quam poſcit uera &
perfecta perfectio: ſi quid aliter ſapimus, & aliter intelligimus, quam Dei habet ſcientia:
Pſal.118 & hoc nobis Deus reuelabit, ut precemur cum Dauid atque dicamus: Reuela oculos meos,
& couſiderabo mirabilia de lege tua. Ex quo perſpicuum eſt, duas in ſcripturis ſanctis eſſe
perfectiones, duasq. iuſtitias, & duos timores: primam perfectionem & incomparabilem
ueritatem perfectamq. iuſtitiam, Dei uirtutibus coaptandam: ſecundam autem, quæ com-
Pſal.142 petit noſtræ fragilitati, iuxta illud, quod in pſalmis dicitur; Non iuſtificabitur in conſpe-
ctu tuo omnis uiuens; ad eam iuſtitiam, quæ non comparatione, ſed Dei ſcientia dicitur
Iob.1 eſſe perfecta. Iob quoque, & Zacharias, & Helizabet iuſti dicti ſunt, ſecundum eam iuſti-
Luc.1 tiam, quæ poſſit in iniuſtitiam aliquando mutari, & non ſecundum illam, quæ numquam
Malac.3 mutari poteſt, de qua dicitur: Ego Deus, & non mutor. Et hoc eſt, quod Apoſtolus alio
2.Cor.3 loco ſcribit: Etenim non eſt glorificatum, quod glorificatum eſt, propter excellentem glo-
riam, quod uidelicet legis iuſtitia, ad comparationem euangelicæ gratiæ, non uideatur eſſe
iuſtitia. Si enim, ait, quod deſtruitur, glorioſum eſt; multo magis, quod permanet, erit in
1.Cor.13 gloria. Et iterum: Ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit, quod
perfectum eſt; deſtruentur illa, quæ ex parte ſunt. Et uidemus nunc per ſpeculum & in ænig
mate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam ſicut & cogni
Pſal.138 tus ſum. Et in pſalmis: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero
Pſal.72 ad eam. Et iterũ: Exiſtimabam cognoſcere hoc, labor eſt in conſpectu meo, donec introe-
am in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum. Et in eodem loco: Vt iumentũ
Hier.10 factus ſum apud te, & ego ſemper tecũ. Et Hieremias: Stultus factus eſt omnis homo a ſcien
1.Cor.1 tia. Et idem Paulus apoſtolus, Fatuum, inquit, Dei ſapientius eſt hominibus. Et multa
alia, quæ ſtudio breuitatis omitto. CRITO. Argute quidem, mi Attice, memoriterq. di
xiſti: ſed labor tuus, & multiplex teſtimoniorum replicatio meæ parti proficit, neque enim
ego hominem Deo comparo, ſed aliis hominibus: quorũ collatione, qui ſtudium dederit,
poteſt eſſe perfectus. ac per hoc, quãdo dicitur, homo poteſt eſſe ſine peccato, ſi uoluerit;
iuxta mẽſuram hominis, non iuxta Dei dicitur maieſtatem; cuius comparatione nulla crea
tura poteſt eſſe perfecta. ATTI. O Critobule, hæc memorans mecũ facis. et ego enim hoc
ſentio, nullam creaturã, ſecundum ueram conſummatamq. iuſtitiam, poſſe eſſe perfectã.
ceterum alium differre ab alio, & diuerſas eſſe in hominibus iuſtitias, nulli dubium eſt; &
uel maiorem eſſe alium, uel minorem, & tamen ſecundum ſtatum & menſuram ſuam poſſe
iuſtos nominari, qui aliorum comparatione iuſti non ſunt. Verbi gratiã, Paulus apoſtolus,
uas electionis, qui plus omnibus apoſtolis laborauit, utique iuſtus erat, ſcribens ad Timothe
2.Tim.4 um: Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui; de cetero repoſita eſt
mihi corona iuſtitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolum autẽ
mihi, ſed & omnibus, qui diligunt aduentũ eius. Iuſtus erat & Timotheus, diſcipulus eius,
& imitator; quem docet quid agere debeat, & quem modum tenere uirtutum. Putamus ne
unam & eandem in utroque fuiſſe iuſtitiam, & non plus habere meritorum eum, qui plus
Ioan.14 omnibus laborauit? Multæ manſiones ſunt apud patrem, quia & merita diuerſa. Stella a ſtel
1.Cor.15 la differt in claritate; & in uno Eccleſiæ corpore membra diuerſa ſunt. Habet ſol fulgorem
12 ſuum; luna quoque noctis tenebras temperat: & quinque ſidera alia, quæ uocãtur errantia,
diuerſis & curſibus & luminibus cælum peragrant. innumerabiles ſunt aliæ ſtellæ, quas mi-
care in firmamento cernimus. in ſingulis diuerſa ſunt lumina, & tamen in ſuo unaquæque
perfecta eſt, ita dumtaxat, ut, cõparatione maioris, perfectione careat. In corpore quoque,
cuius membra diuerſa ſunt, aliud oculus, aliud manus, aliud pes agunt. unde & Apoſtolus
1.Cor.12 dicit: Non poteſt oculus dicere manui, non es mihi neceſſaria: aut iterum caput pedibus,
non deſidero operam ueſtram. Numquid omnes apoſtoli? numquid omnes prophetæ?
numquid omnes magiſtri? numquid omnes cunctas habent uirtutes? numquid omnes do-
nationes habent ſanitatum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpre
tantur? Aemulamini dona maiora. Omnia autem hæc operatur unus atque idem ſpiritus,
diuidens propria unicuique prout uult. In quo diligenter attende, quod non dixerit, ſe-
cundum quod unumquodque membrum cupit, ſed ſecundum quod ipſe uult ſpiritus.
Rom.9 Neque enim dicere poteſt uas figulo ſuo, quare ita, uel ita me feciſti? an non habet figulus
poteſtatem

poteſtatem de eodem luto, aliud uas facere io honorem, aliud io contumeliam? Vnde con
ſequenter adiecit, æmulamini dona maiora: ut in fide & induſtria plus ceteris chariſmati-
bus habere mereamur, melioresq. ſimus iis, qui comparatione oostri in ſecundo uel tertio
gradu poſiti ſuut. In magna domo uaſa diuerſa ſunt, alia aurea, alia argentea, ænea, fer- 2.Tim.2
rea, ligneaque: et tamen ſecundum modulum ſuum, cum æneum uas perfectum ſit, compa
ratione argentei uaſis imperfectum dicitur: rurſumq. argenteum aurei collatione deterius
eſt. atque hoc modo, dum ſibi inuicem comparantur, imperfecta & perfecta ſunt omnia.
In agro terræ bonæ, ex uoa ſemente tricenarius & ſexagenarius & centenarius fructus exori Matth.13
tur: ipſis oumeris indicatur impar eſſe, quod oaſcitur: & tameu in ſuo genere perfecta ſunt
ſingula. Helizabet & Zacharias, quo teſtimonio, quaſi impenetrabili uteris clypeo, nos do
cere poſſunt, quanto ioferiores ſunt beatæ Mariæ, matris Domini, ſauctitate, quæ cooſciē
tia in ſe habitantis Dei libere proclamat; Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes gene- Luc.1
rationes. Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum oomen eius. Et miſericordia
eius a progenie io progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo. In quo aoi-
maduerte, quod beatam ſe eſſe dicat, noo proprio merito, atque uirture, ſed Dei io ſe habi
tantis clementia. Ipſe quoque Ioaoues, quo maior oon fuit inter natos mulierum, parenti Matth.11
bus ſuis melior eſt. non enim ſolum hominibus, ſed & angelis teſtimonio Domini compa-
ratur. Et tamen, qui cunctia hominibus erat maior in terra, minimo in regno cælorum mi-
nor fuiſſe perhibetur. Quid mirum, in collatione ſanctorum, alios eſſe meliores, & alios in-
feriores; cum econtrario in collatione peccatorum hoc intelligi poſſit? Ad Hieruſalem dici
tur, quæ multis peccatorum erat confoſſa uulneribus: Iuſtificata eſt Sodoma ex te: nō quod
Sodoma per ſe iuſta ſit, quæ in æternos collapſa cineres, audit per Ezechielem: Sodoma re Ezech.16
ſtituetur in antiquum: ſed quod comparatione ſceleratioris Hieruſalem hæc iuſta uideatur.
illa enim Dei filium trucidauit: hæc, propter abundantiam panis, & per luxuriæ magnitu-
dioem, exceſſit modum libidinis. Publicanus in euangelio, qui percutiebat pectus quaſi Luc.18
theſaurum cogitatiooum peſſimarum; &, conſcientia delictorum, oculos non audebat at-
tollere; ſuperbientis phariſæi collatione fit iuſtior. Et Thamar ſub ſpecie meretricis fallit Iu-
dam: & ipſius ſententia; qui deceptus eſt, meretur audire: Iuſtificata eſt Thamar magis, Gen.38
quam ego. Ex quibus omnibus approbatur, nou ſolum ad comparationem diuinæ maieſta
tis homines uequaquam eſſe perfectos, ſed ne angelorum quidem & ceterorum hominum,
qui uirtutum culmina conſcenderunt: cum & tu, qui melior es alterius collatione, quem
imperfectum eſſe monſtraueria, rurſum ab alio te præeunre uincaris; ac per hoc non habe-
as ueram perfectionem: quæ ſi perfecta ſit, nulla re indiget. CRITO. Et quo modo, At-
tice, ad perfectionem diuinus ſermo prouocat? ATTI. Hac ratione qua dixi, ut ſecundum
uires noſtras unuſquiſque noſtrorum, quaotum ualuerit, extendatur; ſi quo modo poſſit per
uenire, & comprehendere brauium ſupernæ uocationis. Denique omnipotens Deus, cui
docet Apoſtolus iuxta diſpenſationem carnis aſſumptæ ſubiiciendum filium, ut ſit Deus 1.Cor.15
omnia in omoibus; perſpicue demonſtrat, nequaquam ſibi cuncta eſſe ſubiecta. Vnde &
propheta ſubiectiooem ſui in finem præſumit, dicens: Nonne Deo ſoli ſubiecta erit anima Pſal.61
mea? ab ipſo enim eſt ſalutare meum. Et quia in corpore Eccleſiæ caput Chriſtus eſt: qui-
buſdam adhuc repugnantibus membris, uidetur corpus quoque capiti non eſſe ſubiectum.
Namque ſi patitur unum membrum, compaoiuntur omnia: & totum corpus, dolore unius 1.Cor.12
membri cruciatur. Quod dico, ita manifeſtius fiet. Quamdiu habemus theſaurum iſtum 2.Cor.4
in uaſis fictilibus; & fragili carne circumdamur, immo mortali, & corruptibili; beatos eſſe
nos credimus, ſi in ſingulis uirtutibus, partibusq. uirtutum Deo ſubiecti ſumus; cum au- 1.Cor.15
tem mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & corruptiuum hoc incorruptione ueſtitū,
& abſorpta mors fuerit in Chriſti uictoria; tunc Deus erit omnia in omoibus: ut non ſit tan
tum in Salomone ſapientia, in Dauid animi manſuetudo, io Elia & Phinees zelus, in Abra-
ham fides, in Petro, cui dictum eſt: Simoo Ioannis amas me? perfecta dilectio, in electio- Ioan.21
nis uaſe ſtudium prædicandi, & io ceteris uel bina uel trina; ſed totus in cunctis ſit; & omni
uirtutū choro ſanctorum numerus glorietur; & ſit Deus omnia in omnibus. CRITO. Nul
lus ergo ſanctorum, quamdiu in iſto corpuſculo eſt, cunctas poteſt habere uirtutes? ATTI.
Nullus; quia ounc ex parte prophetamus, & ex parte cogooſcimus. oec enim poſſunt 1.Cor.13
omnia eſſe iu omnibus homioibus; quia non eſt immortalis filius hominis. CRITO.
Et quo modo legimus: Qui unam habuerit, omnes uidetur habere uirtutes? ATTI. Par
ticipatione, nou proprietate: neceſſe eſt enim, ut ſinguli excellant in quibuſdam. & tamen
hoc, quod legiſſe te dicis, ubi ſcriptum ſit, neſcio. CRITO. Iguoras hanc philoſopho-
rum

rum eſſe ſententiam? ATTI. Sed non apoſtolorum: neque enim mihi curæ eſt, quid Ari-
Iacob.2 ſtoteles, ſed quid Paulus doceat. CRITO. Obſecro te, nonne Iacobus apoſtolus ſcribit,
qui in uno offenderit, eum eſſe omnium reũ? ATTI. Ipſe locus ſe interpretatur. non enim
dixit, unde cœperat diſputatio: qui diuitem pauperi in honore prætulerit, reus eſt adulte-
rii, uel homicidii: in hoc enim delirant Stoici, paria contendentes eſſe peccata: ſed ita:
qui dixit, non mœchaberis, dixit, & non occides: quod & ſi non occidis, mœcharis au-
tem, factus es tranſgreſſor legis. Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus comparantur.
nec ferula dignum uitium, gladio uindicandum eſt: nec gladio dignum ſcelus, ferula coer
cendum. CRITO. Eſto, ut nullus ſanctorum omnes uirtutes habeat: hoc certe dabis, in
eo, quod poteſt facere, ſi fecerit, eſſe perfectum. ATTI. Non tenes; quid ſupra dixerim?
CRITO. Quidnam illud eſt? ATTI. Perfectum eſſe in eo, quod fecit; & imperfectum in
eo, quod facere non potuit. CRITO. Sed ſicut perfectus eſt in eo, quod fecit, quia face
re uoluit; ita & in eo, per quod imperfectus eſt, quia non fecit, perfectum eſſe potuiſſe, ſi
facere uoluiſſet. ATTI. Quis enim non uult facere, quod perfectum eſt? aut quis non cun
ctis cupiat florere uirtutibus? Si totum requiris ab omnibus; tollis rerum diuerſitatem, &
gratiarum diſtantiam, & creatoris artificis uarietatem, cuius ſacro propheta ſonat carmine:
Pſal.103 Omnia in ſapientia feciſti. Indignetur lucifer, quare fulgorem lunæ non habeat. Luna ſu-
per ſuis defectibus & labore cauſetur, cur annuum ſolis circulum ſingulis menſibus explear.
Sol queratur, quid offenderit, ut lunæ curſu tardior ſit. Clamemus & nos homunculi, quid
cauſæ extiterit, ut homines, & non angeli facti ſimus: quamquam magiſter ueſter ὁ ἀρχαῖος,
de cuius hæc fonte procedunt, omnes rationales creaturas æquo aſſerat iure conditas; ut,
inſtar quadrigarum, & curruum, de carceribus exeuntes, in medio ſpatio uel corruant, uel
præteruolent, & ad optata perueniant. Elephanti tantæ molis, & gryphes in ſua grauitate
cauſentur, cur quaternis pedibus incedant, cum muſcæ, culicesque, & cetera huiuſcemodi
animantia ſub pennulis ſenos pedes habeant; & aliqui uermiculi ſint, qui tantis pedibus
ſcateant, ut innumerabiles ſimul motus nulla acies comprehendat. Dicat hæc Marcion, &
omnes hæretici, qui creatoris operibus illudunt. Veſtrum decretum huc uſque perueniet,
ut, dum ſingula calumniantur, manum iniiciant Deo, cur ſolus Deus ſit, cur inuiderit
creaturis, ut non omnes eadem polleant maieſtate. Quod licet non dicatis; (neque enim tã
inſani eſtis, ut aperte pugnetis Deo) tamen aliis uerbis loquimini, rem Dei homini copu-
1.Cor.12 lantes, ut ſit abſque peccato, quod & Deus eſt. Vnde Apoſtolus ſuper diuerſis intonans
gratiis loquitur: Diuiſiones donationum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſte-
riorum ſunt, ſed idem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, unus autem Deus, qui
operatur omnia in omnibus. CRITO. Nimius es in una atque eadem quæſtione, ut per-
ſuadere coneris, hominem uniuerſa ſimul habere non poſſe; quaſi aut inuiderit, aut non
potuerit Deus præſtare imagini & ſimilitudini ſuæ, ut in omnibus reſpondeat ſuo creatori.
ATTI. Ego ne nimius, an tu? qui ſoluta proponis, & non intelligis aliud eſſe ſimilitudinẽ,
aliud æqualitatem; illud picturam, hoc eſſe ueritatem. Verus equus camporum ſpatia tranſ-
uolat, pictus parieti hæret in curru. Ariani Dei filio non concedunt, quod tu omni homi-
ni tribuis. Alii non audent perfectum in Chriſto hominem confiteri: ne ſuſcipere in eo ho-
minis peccata cogantur: quaſi potentior ſit creatio creatore, & id ipſum tantum filius homi
nis, quod Dei filius. Aut igitur propone alia, quibus reſpondeam: aut deſine ſuperbire, &
da gloriam Deo. CRITO. Immemor es ſponſionis tuæ: & dum argumenta argumentis
connectis, ac per ſcripturarum latiſſimos campos infrenis equi libertate baccharis, ſuper
fortiſſima quæſtione, cui pollicitus es te in conſequentibus reſponſurum, omnino tacuiſti,
obliuionem ſimulans, ut neceſſitatem reſponſionis euaderes. Sed ego ſtultus ad horam tri
bui, quod petebas; exiſtimans oblaturum ſponte quod acceperas, & non admonitum red-
dere quod debeas. ATTI. Niſi fallor, de poſſibilibus mandatis dilata eſt reſponſio. pone
igitur ut uolueris. CRITO. Aut poſſibilia Deus mandata dedit, aut impoſſibilia. ſi poſſibi
lia: in noſtra poteſtate eſt ea facere, ſi uelimus. ſi impoſſibilia: nec in hoc rei ſumus, ſi non
facimus, quod implere non poſſumus. ac per hoc, ſiue poſſibilia dedit Deus mandata, ſiue
impoſſibilia, poteſt homo ſine peccato eſſe, ſi uelit. ATTI. Quæſo ut patienter audias:
non enim de aduerſario uictoriam, ſed contra mendacium quærimus ueritatem. Deus poſ-
ſibiles dedit humano ingenio omnes artes, quippe quas plurimi didicerunt: ut taceam de
iis, quas Græci βαναύσους uocant, nos, ad opera manuum pertinentes, poſſumus dicere:
uerbi gratia, grammaticam, rhetoricam, philoſophiæ tria genera, phyſicam, ethicam, lo
gicam, geometriam quoque, & aſtronomiam, aſtrologiam, arithmeticam, muſicam; quæ
& ipſæ

& ipſæ partes philoſophiæ ſunt; medicinam etiam, quæ in tria diuiditur, δόγμα, μέθοδον, ἐμ-
πειρίαν; iuris quoque, & legum ſcientiam. Quis uoſtrum, quamuis ſit ingenioſus, poterit
omnia comprehendere; cum eloquentiſſimus orator, de rhetorica & iuris ſcientia diſpu-
tans, dixerit: Pauci unum poſſunt, utrumque nemo. Vides ergo, quod Deus poſſibile iuſ-
ſerit; & tamen id, quod poſſibile eſt, per naturam nullum poſſe complere. Dedit itaque
præcepta diuerſa, uirtutesq. uarias, quas omnes ſimul habere non poſſumus. Atque ita ſit,
ut, quod in alio aut primum, aut totum eſt, in alio ex parte uerſetur; & tamen non ſit in
crimine, qui non habet omnia; nec condemnetur ex eo, quod non habet; ſed iuſtificetur
ex eo, quod poſſidet. Definit Apoſtolus, qualis epiſcopus eſſe debeat, ſcribens ad Timo-
theum: Oportet epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, unius uxoris uirum, ſobrium, pudi- 1.Tim.3
cum, ornatum, hoſpitalem, docilem, non uinolentum, non percuſſorem, ſed manſue-
tum, non litigioſum, ſine auaritia, domum ſuam bene regentem, filios habentem ſubdi-
tos cum omni pudicitia; non neophytum, ne inflatus in iudicium incidat diaboli. Opor-
tet autem eum etiam teſtimonium deforis habere bonum, ne in opprobrium incidat, & la
queum diaboli. Tito quoque ſcribens diſcipulo, quales epiſcopos debeat ordinare, breui Tit.1.
ſermone demonſtrat. Ideo reliqui te Cretæ, ut, quæ reliqua ſunt, corrigas; et conſtituas per
ciuitates presbyteros, ſicut ego præcepi tibi: ſi quis eſt ſine crimine, unius uxoris uir, filios
habens fideles, nec in accuſatione luxuriæ, aut non ſubiectos. Oportet autem epiſcopum
eſſe ſine crimine, ſiue ſine accuſatione: hoc enim magis ἀνέγκλητον ſonat, ſicut diſpenſato-
rem Dei, non proteruum, non iracundum, non uinolentum, non percuſſorem, non tur-
pis lucri appetitorem, ſed hoſpitalem, benignum, pudicum, iuſtum, ſanctum, continen-
tem, obtinentem doctrinæ fidelem ſermonem; ut poſſit exhortari in doctrina ſana, & con-
tradicentes coarguere. Vt diuerſarum perſonarum uaria præcepta nunc ſileam, circa man-
data epiſcopi me tenebo. Vult certe Deus tales eſſe epiſcopos, ſiue presbyteros, quales
uas electionis docet. Primum, quod dixit, irreprehenſibilis, aut nullus, aut rarus. quis eſt
enim, qui non, quaſi in pulchro corpore, aut næuum, aut uerrucam habeat? ſi enim
ipſe Apoſtolus dicit de Petro, quod non recto pede inceſſerit in euangelii ueritate; & in tan Gal.2
tum reprehenſibilis fuerit, ut & Barnabas adductus ſit in eandem ſimulationem: quis indi-
gnabitur id ſibi denegari, quod princeps apoſtolorum non habuit? Deinde unius uxoris
uirum, ſobrium, pudicum, ornatum, hoſpitalem ut reperias; illud certe, quod ſequitur,
διδακτικόν, qui poſſit docere, non, ut interpretatur Latina ſimplicitas, docilem, cum cete
ris uirtutibus difficulter inuenies. Vinolentum quoque, & percuſſorem, & turpis lucri cu-
pidum, repudiat Apoſtolus: & pro his, cupit manſuetum, abſque iurgio, ſine auaritia: &
ut domum ſuam optime regat, quodq. difficillimum eſt, ut filios habeat ſubiectos, cum
omni pudicitia, uel filios carnis, uel filios fidei. Cum omni, inquit, pudicitia. Non enim
ſufficit epiſcopum propriam habere pudicitiam, niſi ea filiorum, & comitum, ac miniſtro
rum pudore decoretur, dicente Dauid: Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtra- Pſal.100
bat. Conſideremus quoque ἐπίτασιν pudicitiæ, filios habentem ſubditos in omni pudici-
tia; ut non ſolum opere, ſed ſermone quoque & nutibus ſe abſtineant ab impudicitiis; ne
forte illud incidat Heli: qui certe increpauit filios ſuos dicens: Nolite filii mei, nolite: 1.Reg.2
non bonam famam audio ego de uobis. Corripuit, & punitus eſt: quia non corripere de-
buit, ſed abiicere. Quid faciet, qui gaudet ad uitia, qui emendare non audet? qui conſciē
tiam ſuam non metuit; &, quod cunctus populus clamitat, neſcire ſe ſimulat? Quodq. ſe-
quitur, μὴ νεόφυτον, ut etiam a nullo accuſetur; ut bonam opinionem ab iis, qui foris ſunt,
habeat; ut etiam maledictis aduerſariorum careat; & quibus doctrina diſplicet, placeat con
uerſatio; puto quod non facile ſit reperire; maximeq. illud, ut potens ſit aduerſariis reſiſte-
re, & peruerſas opprimere & ſuperare doctrinas. Vult ut non neophytus epiſcopus ordine
tur: quod uidemus noſtris temporibus pro ſumma eligi iuſtitia. Si baptiſmus ſtatim iuſtum
faceret, & omni plenum iuſtitia: nequaquam utique Apoſtolus neophytum refutaret: ſed
baptiſmus uetera peccata conſcindit, nouas uirtutes non tribuit, dimittit e carcere, & di-
miſſo, ſi laborauerit, præmia pollicetur. Aut nullus, inquam, aut rarus eſt, qui omnia ha
beat, quæ habere debet epiſcopus. Et tamen, ſi unum, uel duo de catalogo uirtutum epi-
ſcopo cuiquam defuerint, non tamen iuſti carebit uocabulo; nec ex eo damnabitur, quod
non habet: ſed ex eo coronabitur, quod poſſidet. Omnia enim habere, & nullo indigere,
uirtutis eius eſt, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius: qui cum male- 1.Pet.2
diceretur, non maledixit, qui confidenter uirtutum conſcientia loquebatur: Ecce uenit Ioan.14
princeps mundi huius, & in me inuenit nihil. Qui cum eſſet in forma Dei, nequaquam Philip.2
rapinam

rapinam arbitratus eſt æqualem ſe eſſe Deo, ſed ſemet ipſum exinaniuit, formam ſerui acci
piens, & factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propterea donauit
ei Deus nomen, quod eſt ſupra omne nomen, ut in nomine Ieſu flectant genu cæleſtia, ter
reſtria, & inferna. Si ergo in una epiſcopi perſona pauca præcepta aut nequaquam, aut dif-
ficulter inuenies: quid facies de omni homine, qui cuncta debet implere mandata? Ex cor
poralibus conſideremus ſpiritualia. Alius uelox eſt pedibus, ſed non fortis manu: ille tar
dus inceſſu, ſed ſtabilis in prœlio eſt. hic pulchram habet faciem, ſed raucæ uocis eſt. alius
tætram, ſed dulci modulatione cantat. illum ingenioſum, ſed obliuioſum, hunc memo-
rem, ſed tardi uidemus ingenii. In ipſis controuerſiis, in quibus quondam pueri luſimus,
non omnes ſimiliter uel in prooemiis, uel in narrationibus, uel in exceſſibus, uel in argu-
mentis, aut exemplorum copia, & epilogorum dulcedine ſe agunt; ſed eloquentiæ ſuæ alia
atque alia in parte diſſimiles ſunt. De uiris magis eccleſiaſticis loquar: Multi ſuper euan-
gelia bene diſſerunt: ſed in explanatione Apoſtoli impares ſui ſunt. Alii, cum in inſtrumen
to nouo optime ſenſerint, in pſalmis & ueteri teſtamento muti ſunt. Hoc totum dico, quod
non omnia poſſumus omnes: rarusq. aut nullus eſt diuitum, qui in omni ſubſtantia ſua pa
ria uniuerſa poſſideat. Poſſibilia præcepit Deus, & ego fateor: ſed hæc poſſibilia cuncta ſin
guli habere non poſſumus, non imbecillitate naturæ, ne calumniam facias Deo, ſed animi
laſſitudine, qui cunctas ſimul & ſemper non poteſt habere uirtutes. Quod & ſi in eo arguis
creatorem, quare te talem condiderit, qui deficias, atque laſſeſcas: dicam iterum, ma-
ior erit reprehenſio, ſi eum uolueris accuſare, quare te Deum non fecerit. Sed dices: Si nō
poſſum, ergo peccatum non habeo. Habes peccatum, quare non feceris, quod alius po-
tuit facere. Rurſumq. ille, cuius tu comparatione deterior es, uel tu in alia uirtute, uel al-
terius erit collatione peccator: atque ita fit, ut, quemcumque primum putaueris, minor
ſit eo, qui ſe in alia parte maior eſt. CRITO. Si non poteſt homo eſſe ſine peccato; quo
Iudæ 1 modo Iudas ſcribit Apoſtolus: Ei autem, qui potens eſt uos conſeruare ſine peccato, & cō-
ſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos? quo teſtimonio comprobatur, poſſe ho
minem eſſe ſine peccato, & maculam non habere. ATTI. Non intelligis, quæ propoſue
ris. Neque enim homo poteſt eſſe ſine peccato, quod tua habet ſententia: ſed poteſt, ſi uo
luerit Deus hominem ſeruare ſine peccato, & immaculatum ſua miſericordia cuſtodire.
Hoc & ego dico, quod Deo cuncta poſſibilia ſunt: homini autem non, quidquid uoluerit,
possibile eſt, & maxime id eſſe, quod nullam legeris habere creaturam. CRITO. Non
dico hominem eſſe ſine peccato, quod tibi forſitan impossibile uideatur, ſed poſſe eſſe, ſi
uelit. aliud eſt enim eſſe, aliud poſſe. eſſe, quærit exemplum: poſſe, oſtendit imperii ue-
ritatem. ATTI. Nugaris; nec meminiſti illius prouerbii, actum ne agas, & in eodem
cœno uolutaris, immo laterem lauas. pro quo nihil aliud audies, niſi hoc, quod omnibus
patet; rem te uelle firmare, quæ nec eſt, nec fuit, & forſitan nec futura eſt. Atque, ut ipſo
uerbo utar, & ſtultitiam ἀσυστάτου argumentationis oſtendam, eſſe poſſe te aio dicere, quod
eſſe non possit. Hoc enim, quod propoſuiſti, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit,
aut uerum eſt, aut falſum eſt. Si uerum eſt, oſtende quis fuerit: ſi falſum, quidquid fal-
ſum eſt, numquam fieri poteſt. Verum hæc quaſi exploſa taceantur, & in ſcriniolis ueſtris
tantum mussitent, publicam faciem formidantia. Tranſeamus ad alia, in quibus perpetua
oratione utendum eſt, ita dumtaxat, ut habeas poteſtatem refellendi, & quærendi, ſi quid
uolueris. CRITO. Audiam patienter: non enim dicam, libenter: & magis mirabor inge
nium, cuius ſtupeo falſitatem. ATTI. Vtrum falſa ſint, an uera, quæ dicturus ſum, cum
audieris, tunc probabis. CRITO. Loquere ut uis: mihi decretū eſt, ſi reſpondere non po
tuero, magis ſilere, quam mendacio acquieſcere. ATTI. Quid intereſt, utrum te tacen-
tem, an loquentem ſuperem; &, iuxta Protei fabulam, uigilantem capiam, an dormi-
entem? CRITO. Cum dixeris, quæ uolueris; audies, quæ nequaquam uelis. ueritas
enim laborare poteſt, uinci non poteſt. ATTI. Libet ſententias tuas parumper diſcutere;
ut intelligant ſectatores tui, quam diuinum in te mirentur ingenium. Dicis, ſine peccato
eſſe non poſſe, niſi qui ſcientiam legis habuerit: per quod magnam partem Chriſtianorum
excludis a iuſtitia; & qui prædicator es impeccantiæ, omnes prope peccatores eſſe pronun-
cias. Quotus enim quiſque Chriſtianorum habet legis ſcientiam; quam in multis doctori-
bus Eccleſiæ aut raro, aut difficulter inuenias? Verum tu tantæ es liberalitatis, ut fauorem
tibi apud Amazonas tuas concilies, ut in alio loco ſcripſeris, ſcientiam legis etiam feminas
1.Tim.2 habere debere: cum Apoſtolus doceat eſſe tacendum mulieribus in eccleſia, &, ſi quid
ignorant, domi uiros ſuos debere conſulere. Nec ſufficit tibi dediſſe agmini tuo ſcientiam
ſcriptura-

ſcripturarum, niſi earum uoce & canticis delecteris. Iungis enim, & ponis in titulo, quod
& feminæ Deo pſallere debeant. Quis enim ignorat, pſallendum eſſe feminis in cubiculis
ſuis, & abſque uirorum frequentia & congregatione turbarum? Verum tu donas quod non
licet: ut, quod uerecunde facere debeant, & abſque ullo arbitro, magiſtri auctoritate procla
ment. Decimoquarto titulo. Addis præterea, ſeruum Dei nihil amarum de ore ſuo, ſed
ſemper, quod dulce eſt, & ſuaue, debere proferre: &, quaſi alius ſit ſeruus Dei, alius do-
ctor, & ſacerdos Eccleſiæ, prioris oblitus ſententiæ, ponis in alio titulo uigeſimoſecundo,
ſacerdotem, ſiue doctorem omnium actus ſpeculari debere, & fiducialiter corripere peccan
tes: ne pro iiſdem rationem reddat, & eorum ſanguis de ſuis manibus requiratur. Nec ſe-
mel dixiſſe contentus, id ipſum replicas: & inculcas trigeſimo primo titulo, ſacerdotem,
ſiue doctorem nemini adulari debere, ſed audenter omnes corripere: ne & ſe, & eos, qui
eum audiunt, perdat. Tanta ne eſt in uno opere diſſonantia, ut, quid prius dixeris, neſcias?
Si enim ſeruus Dei nihil amarum de ſuo debet ore proferre, ſed ſemper quod dulce & ſua-
ue eſt: aut ſacerdos, & doctor ſerui Dei non erunt, qui fiducialiter debent corripere pec-
cantes, & nulli adulari, ſed audacter omnes increpare: aut, ſi ſacerdos, & doctor, non ſo
lum ſerui Dei, ſed inter ſeruos eius principalem tenent locum, fruſtra ſeruis Dei blanditias
& dulcedines reſeruaſti: cum hoc proprie hæreticorum ſit, & eorum, qui decipere cupiunt
audientes: dicente Apoſtolo: Huiuſmodi enim Chriſto domino noſtro non ſeruiunt, ſed Rom. 16
ſuo uentri. Et per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. Semper
inſidioſa, callida, blanda eſt adulatio. Pulchreq. adulator apud philoſophos definitur blan
dus inimicus. Veritas amara eſt, rugoſæ frontis ac triſtis, offenditq. correctos. Vnde &
Apoſtolus loquitur: Inimicus uobis factus ſum, ueritatem dicens uobis? Et comicus: Ob- Gal. 4
ſequium amicos, ueritas odium parit. Quapropter & paſcha cum amaritudinibus comedi Exod. 12
mus: & uas electionis docet paſcha celebrandum in ueritate, & ſinceritate. Veritas in no- 1. Cor. 15
bis ſit, & ſinceritas; & amaritudo illico conſequetur. Illud uero, quod in alio ponis loco,
omnes uoluntate propria regi, quis Chriſtianorum poteſt audire? Si enim non unus, nec
pauci, nec multi, ſed omnes reguntur propria uoluntate: ubi erit auxilium Dei? Et quo
modo illud exponis? A Domino greſſus hominis diriguntur: Et Non eſt in homine uia Pſal. 36
eius. Et, Nemo poteſt quidquam accipere, niſi datum fuerit ei deſuper. Et in alio loco: Hier. 10
Quid enim habes, quod non accepiſti? et ſi accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Ioan. 3
dicente Domino ſaluatore: Non deſcendi de cælo, ut faciam uoluntatem meam, ſed uolū 1. Cor. 4
tatem eius, qui me miſit, patris. Et in alio loco: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix Ioan. 6
iſte. uerumtamen non quod ego uolo, ſed ſicut tu. Et in oratione Dominica: Fiat uolun- Matth. 26
tas tua, ſicut in cælo, & in terra. Qua ſententiæ temeritate aufers Dei omne præſidium: Matth. 6
qui quod in alio loco fruſtra conaris adiungere, non abſque Dei gratia, quo modo ſentire
uelis, ex hoc loco intelligitur, dum gratiam eius non ad ſingula refers opera, ſed ad condi
cionis, ac legis, & liberi arbitrii poteſtatem. Septuageſimo ſecundo titulo. Illud uero,
quod in ſequenti ponis capitulo, in die iudicii iniquis & peccatoribus non parcendum,
ſed æternis eos ignibus exurendos, ferre quis poteſt, & interdicere te miſericordiam Dei,
& ante diem iudicii de ſententia iudicis iudicare; ut, ſi uoluerit iniquis & pecatoribus par-
cere, te præſcribente non poſſit? dicis enim. Scriptum eſt in centeſimotertio pſalmo: De-
ficiant peccatores a terra, & iniqui, ita ut non ſint. Et in Eſaia: Comburentur iniqui & Eſa. 1
peccatores ſimul; &, qui relinquunt Deum, conſummabuntur. Et non intelligis commi-
nationem Dei interdum ſonare clementiam? Non enim dicit, eos æternis ignibus exuren-
dos, ſed a terra deficere, & iniquos eſſe ceſſare. aliud enim eſt, ipſos a peccato & iniquita-
te deſiſtere: & aliud, ipſos perire in perpetuum, & æternis ignibus concremari. Denique
Eſaias, de quo ponis teſtimonium, Comburentur, inquit, peccatores, & iniqui ſimul:
non addidit, in æternum. Et qui relinquunt Deum, conſummabuntur. Proprie hoc de hæ
reticis loquitur, qui, rectum fidei tramitem relinquentes, conſummabuntur, ſi noluerint
ad Dominū reuerti, quem dereliquerunt. Quæ ſententia & tibi parata eſt, ſi neglexeris ad
meliora conuerti. Deinde cuius eſt temeritatis, iniquos & peccatores impiis iungere, qui
a nobis ſic definiuntur? Omnis impius iniquus eſt, & peccator: nec reciprocatur, ut poſſi-
mus dicere: omnis peccator, & iniquus, etiam impius eſt. impietas enim proprie ad eos
pertinet, qui notitiam Dei non habent, uel cognitam tranſgreſſione mutarunt: peccatum
autem, & iniquitas, pro qualitate uitiorum, poſt peccati, & iniquitatis uulnera recipit ſa-
nitatem. unde ſcriptum eſt: Multa flagella peccatoris: Et non interitus ſempiternus: Et Pſal. 31
per omnia flagella atque cruciatus emendatur Iſrael. Quem enim diligit Dominus, corri- Hebr. 12
pit:

pit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Aliud eſt, cedere magiſtri & parentis af-
fectu: aliud, contra aduerſarios crudeli animo deſæuire. quam ob cauſam & in primo pſal
mo canitur: Quoniam noo reſurgunt impii in iudicio. iam enim in perditionem ſuut præiu
dicati: neque peccatores in conſilio iuſtorum. aliud enim eſt, gloriam perdere reſurgen-
Ioan.5 di; aliud, perire perperuo. Veniet, inquit, hora, in qua omnes, qui in ſepulcris ſunt, au-
dient uocem eius: & egredientur, qui bona fecerunt, io reſurrectionem uitæ; qui autem
mala egerunt, in reſurrectionem iudicii. Vnde & Apoſtolus eodem ſeuſu, quia eodem &
Rom.2 ſpiritu, loquitur ad Romanos: Quicumque enim ſine lege peccaueruut, ſiue lege peribunt:
et quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuutur. Siue lege impius eſt, qui in
æternum peribit. In lege peccator credens in Deum, qui per legem iudicabitur, & non pe-
ribit. Si peccatores & iniqui æternis ignibus exuruntur; nou times ſententiam tuam, qui
iniquum & peccatorem te eſſe dicis? Et argumentaris, bominem nou eſſe ſine peccato, ſed
eſſe poſſe. Ergo ſolus ille ſaluetur, qui uumquam fuit, uec eſt, ſed futurus eſt, aut forſitan
nec futurus: & pereant omnes, quos retro fuiſſe legimus. Tu ipſe, qui Catoniana nobis in-
flaris ſuperbia, & Milonis humeris intumeſcis, qua temeritate peccator magiſtri nomen aſſu
mis? aut, ſi iuſtus es, & humilitate ſimulas peccatorem, mirabimur, atque gaudebimus ha
bere te ſolum, & poſſidere cum ſociis, quod nec patriarcharum, nec prophetarum, nec
apoſtolorum quiſpiam habuit. Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non
eſſe perdeudas, & diabolo tribuit pænitentiam: quid ad nos, qui & diabolum, & ſatellites
eius, omneſq. impios & præuaricarores dicimus perire perpetuo, & Chriſtianos, ſi iu pec
cato præuenti fuerint, ſaluandos eſſe poſt pœnas? XX. ti. Iungis præterea duo capitula
inter ſe diſcrepantia; quæ ſi uera ſint, os aperire uon poteris; ſapientiam & intellectum ſcri
pturarum, niſi qui didicerit, ſcire non poſſe. XX. ti. Et iterum: Scientiam legis non uſur
pare debere indoctum. aut enim magiſtrum, a quo didiceris, proferre cogeris, ut tibi ſcien
riam legis liceat uſurpare: aut, ſi magiſter talis eſt, qui ab alio nou didicerit, & docuerit te
quod ipſe igoorabat; reſtat ut non recte facias, qui indoctus uſurpas ſcientiam ſcripturarũ;
& magiſter prius, quam diſcipulus, eſſe cœpiſti. Niſi forte, humilitate ſolita, magiſtrum
Exod. 33 tuum iactiras Dominum, qui docet omnem ſcientiam; & cum Moyſe in nube & caligine fa
cie ad faciem audias uerba Dei; & inde nobis cornuta fronte procedas. Nec hoc ſufficit, ſed
repente mutaris in Stoicum, & de Zenonis nobis tonas ſupercilio. LXXIII. ti. Chriſtia
num illius debere eſſe patieutiæ, ut, ſi quis ſua auferre uoluerit, gratanter amittat. Nooue
nobis ſatis eſt, patienter perdere quod habemus, uiſi uiolento atque raptori agamus gratias,
Matth.5 & cum cunctis benectionibus proſequamur? Docet euangelium, ei, qui uobiſcum uelir iu
dicio contendere, & per lites ac iurgia auferre tunicam, etiam pallium eſſe coucedendum;
non præcipit, ut agamus gratias, & læti noſtra perdamus. Hoc dico, noo quod aliquid ſce
leris in hac ſententia ſit, ſed quod ubique mediocria ὑπερβολικῶς tranſeas, & magna ſecte-
ris. Vude adiungis, gloriam ueſtium & ornamentorum Deo eſſe contrariam. Quæ ſunt,
rogo, iuimicitiæ contra Deum, ſi runicam habuero muudiorem; ſi epiſcopus, presbyter,
& diaconus, & reliquus ordo eccleſiaſticus in admiuiſtratiooe ſacrificiorum cum candida
ueſte proceſſerint? Cauete clerici, cauete monachi, uiduæ, & uirgioes: periclitamini, uiſi
ſordidas uos atque pannoſas uulgus aſpexerit. Taceo de hominibus ſæculi, quibus aperte
bellum indicirur, & inimicitiæ contra Deum, ſi precioſis atque nitentibus utantur exuuiis.
CLXIIII. ti. Audiamus & cetera. Iuimicos ut proximos diligendos. ſtatimq. oppreſ-
ſus grauiſſimo lethargo, ponis, & dicis. CLXI. ti. inimico uumquam eſſe credeodum:
quod ſibi eſſe contrarium, etiam me ſilente, perſpicuum eſt. Sed dices, utrumque uoci-
Luc.6 bus ſcripturæ contineri, non animaduertens, quo ſenſu in ſuis locis dicta ſint. Præceptum
Matth.5 eſt mihi, ut diligam inimicos, & orem pro perſecutoribus. Numquid iuſſum eſt, ut ita di-
ligam, quaſi proximos & conſanguineos, & amicos; ut inter æmulum, & neceſſarium nul
la diſtautia ſit? Si inimicos diligo, quaſi proximos; amicis quid amplius exhibebo? aut, ſi
hoc dixeris, illud taeere debueras, ne conrtaria ſibi in eodem loco dicere uidereris, iuimi-
Exod.23 co numquam eſſe credendum. Sed quo modo diligatur inimicus, & lex docet: Iumentum
Rom.12 aduerſarii, ſi eeciderit, ſubleuandum. Et Apoſtolus: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum;
ſi ſitierit, da illi potum. hoc enim faciens, carbones ignis congregabis ſuper caput eius,
non in maledictum & condemnationem, ut plerique exiſtimant, ſed in correctiooem, &
pænitudinem: ut, ſuperatus beneficiis, excoctus feruore caritatis, inimicus eſſe deſiſtat.
CXXIII. Addis præterea, regnum cælorum etiam iu teſtamento ueteri repromitti: po
niſq. teſtimooia de apocryphis: cum perſpicuum ſit, regnum cælorũ primum in euaugelio
prædicari

prædicari per Ioannē Baptiſtam, & Dominū ſaluatorem, & apoſtolos. Lege euangelia. Ioan
nes Baptiſta clamat in deſerto: Pænitentiā agite, appropinquauit enim regnū cælorum. Et Matth. 3
de ſaluatore ſcriptum eſt: Ex eo tempore cœpit prædicare, & dicere; Pænitentiam agite, ap Matth. 4.
propinquauit enim regnū cælorum. Et iterum: Circuibat Ieſus ciuitates & uicos, docens Matth. 9
in ſynagoga eorum, & prædicans regnum Dei. Et apoſtolis præcipit: Ite, & prædicate di- Matth. 10
centes, quoniam appropinquauit regnum cælorum. Tu autem nos Manichæos uocas, cur
legi euangelium præferentes, in illa umbram, in hoc ueritatem eſſe dicamus: & non intel
ligis ſtultitiam tuam impudentiæ copulatam. Aliud eſt, damnare legem; quod Manichæus
facit: aliud, legi præferre euangelium; quæ apoſtolica doctrina eſt. in illa enim ſerui, in hoc
præſens Dominus loquitur: ibi promittitur, hic impletur: ibi initia, hic perfectio eſt: in il-
la operum fundamenta iaciuntur, hic fidei & gratiæ culmen imponitur. Hoc poſuimus, ut
egregii præceptoris doctrina monſtraretur. Centeſimus titulus eſt, poſſe hominē ſine pec
cato eſſe, & Dei mandata facile cuſtodire, ſi uelit: de quo abunde dictū eſt. Cumq. ſe imi-
tatorem, immo expletorem operis beati martyris Cypriani, ſcribentis ad Quirinum, eſſe
fateatur, non intelligit ſe in eodem opere dixiſſe cōtraria. Ille enim in quinquageſimoquar
to titulo tertii libri ponit, neminē ſine ſorde & ſine peccato poſſe eſſe: ſtatimq. iungit teſti
monia, in quibus ſcriptū eſt apud Iob: Quis enim mundus a ſordibus? ne ſi unius etiā diei Iob. 25
ſit uita eius in terra. Et in pſalmo quinquageſimo: Ecce in iniquitatibus cōceptus ſum, &
in peccatis concepit me mater mea. Et in epiſtola Ioannis: Si dixerimus, quia peccatū nō 1. Ioan. 1
habemus, nos ipſos decipimus, & ueritas in nobis non eſt. Tu e diuerſo aſſeris, poſſe ho-
minem ſiue peccato eſſe: & ut hoc uerum dixiſſe uidearis, ſtatim adiungis; & Dei manda-
ta facile cuſtodire, ſi uelit: quæ aut rarus, aut nullus impleuit. Si enim facilia ſunt, debent
a pluribus cuſtodiri. ſin autem, ut concedamus tibi, rarus quiſquam ea implere poteſt: ma
nifeſtum eſt, eſſe difficile, quod rarū eſt. Atque, ut hoc augeas, & magnitudinē tuæ uir
tutis oſtendas, quod ſcilicet de bono conſcientiæ theſauro eructare credatis, ponis in titu-
lo centeſimo uigeſimotertio, ne leuiter quidem eſſe peccandū. Et, quid ſit hoc leuiter, ne
forte in opere te aliquis dixiſſe exiſtimaret, adnectis centeſimo triceſimoprimo titulo, ma-
lum uero nec cogitandum: neque illius ſententiæ recordaris: Delicta quis intelligit? ab oc Pſal. 18
cultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo: cū Eccleſia etiam ea, quæ per
ignorantiā delinquimus, & ſola cogitatione peccamus, delicta eſſe fateatur, in tantū, ut ho Leuit. 4. 5.
ſtias pro errore iubeat offerri; & pontifex, qui pro cuncto populo deprecatur, ante pro ſe 16.
offerat uictimas: qui certe numquā pro aliis iuberetur offerre, niſi iuſtus ipſe eſſet; nec rur-
ſum pro ſe offerret, ſi peccato careret ignorantiæ. Scilicet nunc mihi latiſſima ſcripturarū ſpa
tia peragrāda ſunt, ut doceam, errorē & ignorantiam eſſe peccatū. CRITO. Obſecro te,
nonne legiſti: Qui uiderit mulierē ad cōcupiſcendū eam, iam mœchatus eſt eā in corde ſuo? Matth. 5
Non ergo ſolus aſpectus, & incentiua uitiorum reputantur in peccatum, ſed ea, quibus at-
tribuimus aſſenſum. aut enim uitare poſſumus malam cogitationem, & conſequenter poſ-
ſumus carere peccato: aut, ſi uitare non poſſumus, non reputatur in peccatum, quod ca-
ueri non poteſt. ATTI. Callide quidem argumentaris; ſed non intelligis, argumentatio-
nem tuam contra ſacras ſcripturas facere. uolunt enim eloquia ſcripturarum, etiam igno-
rantiam habere peccatum. Vnde & Iob offert hoſtias pro filiis ſuis, ne forte per ignoran- Iob. 1
tiam in cogitatione peccauerint. Et qui ligna cædit, ſi ſecuri ac ferro fugiente de ligno ho- Deut. 19
mo fuerit occiſus, pergere iubetur ad urbem fugitiuorum, & tam diu ibi eſſe, quā diu ſacer
dos maximus moriatur, ideſt, redimatur ſanguine ſaluatoris; aut in domo baptiſmatis, aut
in pænitentia, quæ imitatur baptiſmatis gratiam per ineffabilem clementiam ſaluatoris, qui
non uult perire quemquam, nec delectatur mortibus peccatorum, ſed ut conuertantur, & ui Ezech. 18
uant. CRITO. Rogo, quæ eſt iſta iuſtitia, ut in peccato tenear erroris, cuius reatum non
habet cōſcientia? neſcio me peccaſſe, & eius rei, quā neſcio, pœnas luo? & quid plus faciā, ſi
ſpōte peccauero? ATTI. A me ſentētiæ & diſpoſitionis Dei cauſas requiris? Reſpōdet ſtul-
tæ interrogationi tuæ liber Sapientiæ: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fue- Eccli. 3
ris. Et alibi: Noli eſſe ſapiens multum, & noli argumentari plus quam oporteat. Et in alio Eccls. 7
loco: In ſapientia & in ſimplicitate cordis quærite Deū. Ac ne forte huic uolumini contradi Sap. 1
cas, audi Apoſtolum, euangelica clangentē tuba: O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Rom. 11
Dei, quā inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſen
ſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Iſtæ ſunt quæſtiones, de quibus & in alio loco
ſcribit: Stultas autē & ineruditas quæſtiones de uita, ſciēs quoniā lites generāt. Et Eccleſia- 2. Tim. 2
ſtes, de quo certe libro nulla eſt ambiguitas, Dixi, inquit, ſapiens efficiar, & ipſa longe facta Eccl. 7

eſt a me. Profunda profunditas, quis eã inueniet? A me quæris, quare figulus aliud uas fece
rit in honorẽ, aliud in cõtumeliam: & nõ uis acquieſcere Paulo pro ſuo Domino reſponden
Rom. 9 ti? O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Audi ergo breuiter teſtimonia ſcripturarum;
ut ſtulta, immo impia ſciſcitatio tua in perpetuum conticeſcat. Loquitur Deus in Geneſi:
Gen. 8 Non adiiciam ultra maledicere terræ propter opera hominum: quia appoſita eſt mens ho-
Gen. 17. 18 minis diligenter ad mala a pueritia. Abraham & Sara, audita repromiſſione filii Iſaac, ri-
dent in corde ſuo, & tacita cogitatio non latet ſcientiam Dei. Arguuntur in riſu: & ipſa co
gitatio, quaſi pars infidelitatis, reprehenditur. Attamen non ex eo, quod riſere, diffiden-
Gen. 19 tiæ condemnantur, ſed ex eo, quod poſtea crediderunt, iuſtitiæ palmam acceperunt. Lot
neſcit in concubitu filiarum quid fecerit; & inebriatus ab eis non habet crimen cõſcientiæ:
Gen. 29 & tamen error in uitio eſt. Argue ſanctum uirum Iacob, quare Rachel formoſam dilexerit,
pro qua & ſeruiuit multo tempore, & in Liæ primo concubitu fuerit contriſtatus: & acquie
ſce tandem humanæ fragilitati, quæ etiam pulchra corpora diligit, & deformia deteſtatur.
Gen. 37 Luget Iacob mortem filii ſui Ioſeph, & multo tempore conſolationem non recipit filiorum:
reſponderq. Lugens ac gemens uadam ad infernum: & probat ſe hominẽ, dum iuſtus igno
Exod. 21 rat quid actum ſit de iuſto filio Ioſeph. In Exodo ſcriptum eſt: Si percuſſerit aliquis quem-
piam, & mortuus fuerit, morte moriatur. ſin autem non uolens, ſed Deus tradidit eum
in manibus eius: dabo tibi locum, ad quem confugiat qui occiderit. In quo notandum
eſt, quod Deus tradidit hominem in manus eius; & ille, qui occidit per ignorantiam, exi
Leuit. 4 lio condemnatur. In Leuitico lex ponitur: Anima ſi peccauerit in conſpectu Domini non
ſponte ex omnibus præceptis Domini, quæ non oportet fieri; feceritq. unũ ex eis, ſiue pon
tifex fuerit, ſiue omnis ſynagoga, & reliquus populus; & poſtea didicerit peccatum ſuum,
quod peccauit per ignorantiam: offeret munus, hircum de capris maſculum immacula-
tum; & ponet manus ſuas ſuper caput eius; interficietq. illum in loco, ubi mactantur holo
Leuit. 5 cauſta, coram Domino, quia pro peccato eſt. Statimq. in ſequentibus: Si tetigerit aliquid
immundum, quod non liceat tangere, & fecerit per ignorantiam; & poſtea didicerit, ſiue
promiſerit aliquid, & fuerit oblitus: pronunciabit peccatum ſuum, in quo peccaſſe ſe per-
ſpicit; & offeret Domino pro iis, quæ peccauit, agnam, ſiue capram pro peccato ſuo, quod
peccauit; & precabitur pro eo ſacerdos ſuper peccato, & dimittetur ei peccatum. Sin au-
tem non præualuerit manus eius, ut offerat ouem pro peccatis ſuis, quibus peccauit: duos
turtures, aut duos pullos columbarum offeret Domino, unum pro peccato, & unum in ho
locauſtum; & portabit ea ad ſacerdotem; & offeret ſacerdos id, quod pro peccato eſt pri-
mum; & in ipſo reconciliabitur pro peccato, quod peccauit; & dimittetur ei. Ceteraq. his
ſimilia, quæ ſtudio breuitatis omitto, ne faſtidium ſtomacho tuo faciam. In conſequenti-
Leuit. 8 bus quoque narrat Moyſes, quod in conſecratione Aaron & filiorum eius obtulerit uitu-
lum pro peccato, & poſuerit Aaron & filii eius manus ſuper eum, ſuper caput uidelicet ui-
tuli, qui erat pro peccato; & mactauerit eum; & tulerit de eius ſanguine, & poſuerit ſuper
cornua altaris in circuitu digito ſuo, atque altare mundauerit: ſimiliter in ariete fecerit, &
de ſanguine eius tetigerit auriculam eius dexteram, & manum dexteram, & ſummitatem
pedis dextri. Et poſt multa alia, quæ narrare longiſſimum eſt, enumeratis diebus ſeptem
Leuit. 9 ita legimus: Factum eſt quoque die octauo, & uocauit Moyſes, Aaron, & filios eius, &
omnes ſeniores Iſrael, & dixit ad Aaron: Tolle uitulum de bobus pro peccato, & arietem
in holocauſtum utrumque immaculatum; & offeres eos in conſpectu Domini; & ſeniori-
bus Iſrael loquere, dicens: Tollite hircum de capris unum pro peccato, & uitulum imma-
culatum anniculum in holocauſtum. Dixitq. Moyſes ad Aaron: Accede ad altare, & fac
pro peccato tuo: & reliqua. Rurſumq. eleuauit Aaron manus ſuas ſuper populum, & be-
Leuit. 12 nedixit eis. Deſcenditq. cum feciſſet pro peccato & holocauſto & ſalutari. Mulier generat li
beros lege naturali, & immunda eſt, ſi maſculum pepererit, diebus quadraginta; ſi feminã,
diebus octoginta. Accuſa creatorem, cur immundum quidquam nominet, quod ipſe con
didit. Et non ſolum ipſa immunda eſt, ſed & omne, quod tetigerit. Cumq. dies, inquit,
purgationis eius completi fuerint ſuper filio aut filia, offeret agnum anniculum immacula-
tum, & pullum columbarũ, & turturem pro peccato, ad oſtium tabernaculi teſtimonii ſacer
Leuit. 13 doti, qui offeret ea in cõſpectu Domini, & expiabit pro ea ſacerdos. De leproſo quoque di-
(14 citur, quod in die purgationis eius offeratur pro eo uictima pro peccato, duoq. turtures &
Leuit. 15 duo pulli columbarũ, unus pro peccato, alius in holocauſtũ. Et qui fluxum ſeminis patitur,
eodem ſacrificii ordine pro peccato & holocauſto liberatur. Et ad extremum infertur: Ti-
moratos facite filios Iſrael ab immunditiis ſuis, & nõ morientur pro peccato ſuo, ſi cõtami-
nauerint

uauerint tabernaculum teſtamenti. Ipſi quoque Aaron præcipitur, ut nō omni tempore in- Leuit.16
grediatur in ſancta ſanctorū, ne forte moriatur. Cumque, ait, uoluerit intrare, offerat uitu
lum pro peccato, & arietem in holocauſtum, duosq. hircos accipiat ab uniuerſo populo;
unum ex eis offerat pro peccato ſuo, & unum pro peccato populi, & arietem in holocau-
ſtum. Alter hircorum cuncta peccata ſuſcipit populi, in typum Domini ſaluatoris, & effert
in ſolitudinem: & ſic placatur Deus omni multitudini. Ad extremum dicitur: Si come- Leuit.22
derit homo de ſanctificatis per ignorantiam, imputatur ei iniquitas atque delictum, & uoti
reus erit. Vnde & Apoſtolus monet, euchariſtiam Domini cum cautione ſumendam; ne in 1. Cor. 11
condemnationem nobis ſumamus atque iudicium. Si damnatur in lege ignorantia, quan-
to magis in euangelio conſcientia? Tranſeamus ad Numeros, &, ob contentioſorum impu-
dentiam confutandam, ſumma quæque carpamus. Nazaræus, ſancto crine uenerabilis, al- Num.6
terius ſubita morte maculatur, & omnes dies conſecrationis eius præteriti irriti fiunt: po-
ſteaq. pro eo offeruntur duo turtures, & duo pulli columbarum, unus pro peccato, & al-
ter in holocauſtū. In die quoque conſummationis eius offertur agnus in holocauſto & agna
pro peccato. Et poſt multa ſcriptum eſt: Vt nunc magnificetur fortitudo Domini, ſicut lo- Num.14
cutus eſt, dicens: Dominus longanimis & multæ miſericordiæ, auferens iniquitatem & ſce
lera, & mundans non faciet innocentem: pro quo Septuaginta interpretati ſunt, Et emun-
dans non mundabit reum: quod ſcilicet etiam poſt indulgentiam reus ſit propriæ conſcien
tiæ. Cumq. ait, ignorauerit populus, & fecerit unum ex his quæ facere non debuit, poſt Num.15
cærimoniarum longum ordinem infertur & dicitur: Offerte hircum caprarum pro peccato,
& placabit ſacerdos pro omni ſynagoga filiorum Iſrael, & propitiabitur ei Dominus, quia
ignorantia eſt: & ipſi offerent oblationem ſuam in ſacrificium Domino pro peccato ſuo in
conſpectu eius, quoniam neſcierunt. Ibiq. additur: Si anima una peccauerit per ignoran-
tiam, offeret capram anniculam pro peccato ignorantiæ coram Domino, & deprecabitur
pro ea ſacerdos, eo quod ignorauerit, pro peccato ignorantiæ coram Domino, & rogabit
pro ea, & propitiabitur ei. In kalendis ſingulorum menſium offertur hircus caprarum pro Num.28
peccato Domino. In paſcha quoque per dies octo, a die decimoquarto menſis primi uſ-
que ad uigeſimumprimum diem ſacrificium pro peccato eſt. In pentecoſte hircus pro pec-
cato offertur: & in kalendis menſis ſeptimi, quando tubarum clangor cōcinit, eadem hir- Num.29
ci pro peccato religio conſeruatur. Die quoque decimo eiuſdem menſis ſeptimi, quando ie
iunum eſt uſque ad ueſperum, offertur hircus caprarum pro peccato, præter eum hircum,
qui ante holocauſtum pro peccato ex lege mactatur. In diebus quoque Scenopegiæ, quan-
do figebantur tabernacula, a die decimoquinto eiuſdem menſis ſeptimi uſque ad diem ui-
geſimumſecundum, inter alias uictimas ſemper pro peccato hircus offerebatur, ut illud im
pleatur beati Dauid: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, ut iuſtificeris in ſermoni- Pſal.50
bus tuis, & uincas cum iudicaris. Sex ciuitates eliguntur exilii eorum, qui non ſponte; ſed Num.35
per ignorantiam, uel iactu lapidis, uel impulſione manus, uel ioco, uel laſciuia abſque ini
micitiis, infelicitate magis quam uoluntate peccauerunt, & tamen nō abſque crimine ſunt
dum relegantur in perpetuum, & ante conſtitutum diem nec ſupplicatione, nec pretio eo-
rum reuerſio impetrari & redimi poteſt. In Deuteronomio, qui liber præteritorum enume
ratio eſt, perſpicue demonſtratur, non in operibus noſtris atque iuſtitia, ſed Dei miſericor
dia nos conſeruari, dicente Domino per Moyſen: Ne dicas in corde tuo, cum ſubuerterit Deut.9
eos dominus Deus tuus a facie tua, in iuſtitia mea introduxit me Dominus, ut poſſideam
terram hanc: quia in impietate gentium iſtarum Dominus conſumet eos a facie tua: non in
iuſtitia tua & directione cordis tui intrabis, ut poſſideas terram eorum: ſed in impietate eo
rum dominus Deus tuus conſumet eos a facie tua, ut ſuſcitet uerbum, quod locutus eſt pa-
tribus tuis Abrahā, Iſaac, & Iacob. Et ſcies, quod non in iuſtitia tua dominus Deus tuus
dabit tibi terram optimam, ut poſſideas eam: quia populus duræ ceruicis es tu. In eo autē,
quod dixit: Perfectus eris cum domino Deo tuo: quo ſenſu dixerit, ex conſequentibus ap
probatur. Cum ingreſſus, Inquit, fueris terram, quam dominus Deus tuus dabit tibi, non Deut.18
diſces facere abominationes gentium illarum: nec inuenietur in te, qui traducat filium, uel
filiam ſuam per ignem. Diuinationibus, & omnibus auguriis, & maleficis artibus, & in-
cantationibus non ſeruies, ut interroges magos, & harioloſ, & mortuos. Abominatio enim
Domini eſt omnis, qui facit hæc. Et propter has abominationes dominus Deus tuus con-
ſumet eas a facie tua, perfectus eris cum domino Deo tuo. Denique infert: Quia gentes
iſtæ, quas tu poſſidebis, hariolos, & diuinos audiunt. tibi autem non ſic dedit dominus
Deus tuus. Statimq. ſubiungit: Prophetam unū ex te de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit

tibi dominus Deus tuus, ipſum audies. Ex quo oſtenditur, perfectum hic dici, non qui cun
Deut.19 ctas uirtutes babeat, ſed qui perfectum & unum ſequatur Deum. Narratq. ſimiliter de con
dicione exulum, qui per ignorantiam peccauerunt, quo confugere debeant, atqne ſubiun
Deut. 22 git: Quando ædificaueris domum nouam, facies loriculam tecto tuo in circuitu, ne ſangui
Deut. 23 nis reus ſis, cum aliquis ceciderit ex ea. Et iterum: Si fuerit in te uir, qui non ſit mundus a
nocturno fluxu, egredietur extra caſtra, & non ingredietur medium caſtrorum: cumq. ad-
uenerit ueſpera, lauabit ſe aqua, & poſt occubitum ſolis ingredietur medium eorum. De
Ios.7. Ieſu filio Naue duo tantum ponam teſtimonia. Peccauit Hachan, & totus populus offendit.
Dixitq. Dominus ad Ioſue: Non poterunt ſtare filii Iſrael in conſpectu inimicorum ſuorum,
ſed dorſa uertent aduerſariis ſuis: quia factum eſt anathema in eis. Et non addam, ut ſim
uobiſcum, niſi contritum fuerit anathema de medio ueſtrum. Cumq. ſacrilegium quærere-
tur, & ſors latentem inueniſſet reum, interficiuntur cum Hachan filii eius, & filiæ, boues,
aſini, pecora, tabernaculum, & quæcumque habere potuit, igne deleta ſunt. Eſto, ipſe pec
cauerit, quid commiſere filii? quid boues? quid aſini? quid pecora? Fac Deo calumniam
quare unus peccauerit, & pars populi trucidata ſit? cur & ipſe lapidatur, & omnia, quæ ha
Ios.11 bere potuerit, ultrix flamma conſumpſerit? Dicamus & aliud: Non erat, inquit, ciuitas,
quam non tradidit Dominus filiis Iſrael, abſque Eueo qui babitabat in Gabaon, omnes pu
gnando ceperunt: quia a Domino factum erat, ut induraret cor eorum, & pugnarent con-
tra Iſrael, ut interficerentur, & non fieret in eis miſericordia, & perirent, ſicut præcepit Do
minus Moyſi. Si Domini factum eſt noluntate, ut pacem non reciperent, nec ſuſciperent
Rom.9 Iſrael, dicamus iuxta Apoſtolum: Quid ergo quæritur? uolnntati enim eius quis poteſt re-
1.Reg.14 ſiſtere? De Samuel, & Malachim: Ionathan fauum mellis guſtauit in ſceptro, & illuminatis
oculis periclitatur, quod neſciens fecerit. hoc enim ſcriptura teſtatur, quod ignorauerit a
patre eſſe præceptum ne quiſquam guſtaret, donec uictoria Domini compleretur. Intan-
tum autem iratus eſt Dominus, ut ſors inueniret occultum, & ipſe fateretur, dicens: Gu-
ſtaui in ſummitate ſceptri, quod eſt in manu mea parum mellis, & ecce ego morior. Et po
ſtea interceſſione & precibus populi liberatus eſt, dicentis ad Saul: Num Ionathan morie-
tur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? Abſit: uiuit Dominus: ſi ceciderit de capillis
capitis eius in terram, quia cum Domino fecit diem hanc: & liberauit Dominns Ionathan,
1.Reg. 15 & non eſt mortuus. Samuel iraſcitur Sauli, & non uult ire cum rege. Poſtea precibus uinci
1.Reg. 16 tur, ut oſtendat humani animi in diuerſum mutationem. Pergit Betblehem, ſingulos filio-
rum Ieſſe putat ipſos eſſe, quos Dominus requirebat. Cumq. uidiſſet Eliab, ait: Ecce in
conſpectu Domini Chriſtus eius. Et ait Dominus ad eum: Ne reſpicias ad uultum eius, &
ad ſtaturam corporis illius, quoniam abieci eum. Aliter enim uidet homo, aliter Deus. ho
mo enim uidet in facie, Deus in corde. Atque in bunc modũ per omnes errat, per omnes
2. Reg.4 corrigitur, ut pateat humanæ mentis infirmitas. Isboſeth Saul filius interficitur dolo a Re-
chab & Baana filiis Remmon Berothitæ. Cumq. nunciaſſent Dauid, & caput aduerſarii de-
monſtrarent, occiſi ſunt a Dauid dicente: Viri impii occiderunt uirum iuſtum in domo ſua
& in lectulo ſuo. Certe Isboſeth iuſtus non erat, & tamen in eo iuſtus appellatur, quod abſ-
2.Reg.6 que noxa interfectus eſt. Oza leuites, cum arca Domini transferretur Hieruſalem, & laſci-
uientes boues plauſtrum in partem alteram declinaſſent, miſit manum ut ſuſtentaret incli
natam arcam. Statimq. ſequitur: Iratus eſt furor Domini in Ozam, & percuſſit eum Deus
ibi pro ignorantia, & mortuus eſt iuxta arcam Dei. contriſtatusq. Dauid, quod percuſſe-
rat Dominus Ozam, timuit Dominum in illa die, & ait: Quo modo ingredietur ad me
arca Domini? Dauid iuſtus & propheta & unctus in regem, quem elegit Dominus ſecun-
1. Reg.13 dum cor ſuum, ut faceret cunctas uoluntates eius, ut uidet ignorantiam Domini furore pu
2.Reg.24 nitam, terretur, atque triſtatur; nec quærit cauſam a Domino, qua percuſſerit ignorantem;
ſed ſimilem ſententiam pertremiſcit. Præcepit Dauid principi exercitus Ioab, ut numeret
populum: ſtatimq. ſcriptura commemorat: Et percuſſit cor ſuum Dauid, & dixit ad Do-
minum: Peccaui uehementer, quia hoc feci. Cum iuberet ut fieret, utique; quid diceret,
ignorabat, & tamen ſe ipſe reprehendit: & pro hac culpa ſeptuaginta millia hominum ange
3. Reg.8 li gladio trucidantur. Salomon, completis templi cærimoniis, utraſque palmas tetendit ad
3. Reg.14 Dominum, & ait: Cum peccauerit tibi populus, nõ eſt enim homo qui non peccet. Achia
propheta Silonites neſciebat ad ſe uenire uxorem Hieroboam: dixitq. ei Dominus: Ecce
uxor Hieroboam ingredietur, ut quærat uerba a te pro filio ſuo qui ægrotat, iuxta hoc & iu
4. Reg.4 xta hoc loqueris ad eam. Heliſeus ſedebat in monte: uenit ad eum mulier, cuius filius mor
tuus erat, & amplexata pedes eius uociferatur. repellente autem eam Giezi, dixit ad
eum

eum uir Dei: Dimitte eam, quoniam anima eius in amaritudine eſt: & Dominus celauit à
me, ut non annunciaret mihi. In libro dierum legimus: Fuerunt filii Sobal patris Cariathia 1.Par.2
rim, qui prophetabat ex dimidio. Et iterum: Filii autem Salma patris Bethlehem & Neto-
phathi corona domus Ioab, & qui prophetabant ex dimidio Zarai, & cetera. Similiter uti-
que ſancti erant qui prophetabant, & tamen perfectam non meruerunt accipere prophetiã:
nequaquam de futuro ſecundum tropologiam, ſed impræſentiarum iuxta hiſtoriam pro-
phetantes. Habacuk propheta canticum ſuum hoc inſcribit titulo: Oratio Habacuk prophe Habac.3
tæ pro ignorationibus. Locutus enim fuerat audacter ad Dominum, & dixerat: Vſque- Habac.1
quo Domine clamabo, & nõ audies? Vociſerabor ad te uim patiens, & non ſaluabis? Quare
oſtendiſti mihi iniquitatem & laborem, uidere prædam & iniuſtitiam? Contra me factum
eſt iudicium, & contradictio potentior: propter hæc lacerata eſt lex, & non peruenit uſque
ad finem iudicium: quia impius præualet aduerſus iuſtum, propterea egreditur iudicium
peruerſum. Pro quo ſe ipſe reprehendens, quòd per ignorantiam ſit locutus, ſcribit canti-
cum pænitentiæ. Si peccatum non erat ignorantia; ſuperfluo ſcribit librum pænitudinis;
& inaniter uoluit id lugere, quod peccatum non habet. In Ezechielis extrema parte, ubi
per ædificium templi in monte ſiii, Eccleſiæ multa poſt ſæcula futuræ ſacramenta narrantur, Ezech.43
primo & ſeptimo Die menſis primi offeruntur uictimæ pro peccatis omnium; in quo per 45
errorem, aut ignorantiam peccauerunt. Septem quoque diebus paſchæ hircus ſemper pro
peccato mactatur. Septimi menſis quintadecima die: idem pro peccatis ſacrificiorum ordo
celebratur. Et poſt alia plurima, quæ non eſt iſtius temporis replicare, ſcriptum eſt: Erat Ezech.46
autem ibi locus ad occidentem, dixitq. ad me: Iſte eſt locus, ubi coquere debent ſacerdo-
tes hoſtiam pro peccato & pro ignorantia. Hieremias loquitur ad Deum: Scio Domine, Hier.10
quod non eſt hominis uia eius: nec uiri eſt, ut ambulet, & dirigat greſſus ſuos. ideoq. pra-
uum eſt cor hominis, & inſcrutabile, & quis cognoſcet illud? In Prouerbiis legimus: Eſt Pro.14
uia, quæ uidetur recta eſſe apud homines, & nouiſſima eius ueniunt in profundum inferni.
Ecce & hic manifeſte ignorantia condemnatur; cum aliud putat homo, & ſub ſpecie uerita
tis ad inferna delabitur. Multæ, inquit, cogitationes in corde hominis, ſed non tamen illi- Pro.19
us uoluntas, quæ incerta & fluctuans atque mutabilis eſt, ſed Dei conſilium obtinet. Quis, Pro.20
inquit, gloriabitur caſtum ſe habere cor? Et quis confidet mundum ſe eſſe a peccato? Dul
cis eſt enim homini panis mendacii, & poſtea implebitur os eius calculo. A Domino greſ- Pſal.36
ſus hominis diriguntur: mortalis autem quo modo ſcire poterit uias ſuas? Omnis uir uide- Pro.21
tur ſibi iuſtus, ſed corrigit corda omnium Deus. Filius malus iuſtum ſe facit, & non la- Pro.30
uat exitum ſuum. Filius malus excelſos habet oculos, & palpebris ſuis eleuatur. Eſt enim Eccls.7
iuſtus, qui perit in iuſtitia ſua. Vnde dicitur ad eum: Ne ſis iuſtus multum, nec quaſi per ſa Eccls.8
pientiam quæras ſuperflua, ne forte obſtupeſcas. Quæcumque enim laborauerit homo ut
requirat, non inueniet. Si dixerit ſapiens ſe intelligere, reperire non poterit. Cor enim fi-
liorum hominum repletum eſt malitia.

DIALOGORVM HIERONYMI
ADVERSVS PELAGIANOS
LIBER SECVNDVS.

CRITOBVLVS.

MVlta quidem de ſcripturis ſanctis memoriter copioſeq. dixiſti, &, quaſi quibuſ-
dam diſcuſſis nubibus, clarum uiſus es ueritatis lumẽ aperire: ſed quid ad rem?
his enim cunctis teſtimoniis uideris hominum accuſare naturam, ac per hoc in
uidiam referre in Deum, ſi tales homines condidit, ut obliuione & ignorantiæ
peccato carere non poſſint. ex quo perſpicuum eſt, hominem poſſe, ſi uoluerit, non pec-
care. id enim fecit, quod uitare non potuit. ubi autem aufertur poſſibilitas, aufertur & ui-
tium. nemo enim in eo condemnatur, quod facere non potuit. ATTI. Sæpe dixi, te non
intelligere conatus meos, nec conſiderare quid argumenteris, ſed quid Deus iuſſerit. Pro
obliuione, errore, & ignorantia, quaſi pro peccato, offeruntur ſacrificia: ſiue hoc male, iux Leuit.4
ta te, ſiue bene, iuxta me, Deus præcepit: meum eſt obſeruare quod iuſſit, tuum Dei iuſſa
reprehendere. CRITO. Quoniã uim facis perſpicuæ ueritati, & me trahis ad blaſphemiã;
concedam tibi hoc in ueteri lege præceptum, de qua ſcriptum eſt: Vetera tranſierunt, ecce 2.Cor.5

facta ſunt omnia noua. Numquid & de Euangelio poteris hoc approbare, ut puniatur qui-
ſpiam pro eo, quod neſciat; & ante pœnas luat, quam reus ſit conſcientiæ? ATTI. Dum
ignoramus, Manichæus nobis conſurgit repente, qui legem dicit abolitā, & ſolos noui te-
ſtamenti legendos libros. CRITO. Quid enim a me audiuiſti, ut hoc autumes? Et lex
enim patribus data pro tempore iuſta & ſancta eſt: & ueniente euangelii perfectione, uilio-
ra ceſſarunt. ATTI. Ergo nequaquā obſeruandum eſt, quod lege præcipitur? CRITO.
Quædam obſeruanda, quædam prætermittenda ſunt. ATTI. Quoniam te uideo eſſe do-
ctiſſimum, dic mihi quæ de ueteri teſtamento obſeruare debeam, & quæ relinquere.
CRITO. Mandata obſeruare debemus, quæ ad uitam & mores pertinent corrigendos: de
Pſal.18 quibus dictum eſt: Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos. Quæ autem ad cæri
monias legis, & ritus ſacrificiorum pertinent, relinquenda ſunt. ATTI. Ignoſce mihi:
cum legis & omnium ſcripturarum ſcientiam iactites, non animaduertis quid uelim dicere.
CRITO. Hoc intelligo, quod loqueris, & non quod taces. ATTI. Tacere tibi uideor,
qui tantis exemplis docere te uolui, peccare hominem per ignorantiam, & pro peccato, ut
in lege hoſtias, ita & in euangelio offerendam pænitudinem? CRITO. Da teſtimonium
noui inſtrumenti, ubi error, & ignorantia, & impoſſibilitas mandati teneatur in crimine.
ATTI. Non neceſſe eſt multa proferre: unum proferam, cui certe contradicere non pote-
Rom.7 ris. Vas electionis perſpicue loquitur: Conſentio enim legi Dei iuxta interiorem hominem.
Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuan-
tem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo, quis me liberabit de
corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. CRITO. Pro-
tuliſti teſtimonium, quod pro me facit. Liberati ergo de corpore huius mortis per gratiam
domini noſtri Ieſu Chriſti, nequaquam ultra peccare debemus. ATTI. Liberati quidem
ſumus baptiſmo ſaluatoris: ſed id mihi ediſſere, quare dixerit: Video aliam legem in mem
bris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ in mem-
bris meis eſt. Quæ eſt iſta lex regnans in membris hominis, & repugnans legi mentis eius?
Ibidem reſponde ſimpliciter: taces? audi eundem Apoſtolum apertiſſime prædicantē: Quod enim
operor, non cognoſco. non enim, quod uolo, operor; ſed, quod odi, illud facio. ſin au
tem, quod nolo, hoc facio, conſentio legi, quoniam bona eſt. nunc autem nequaquam
ego operor illud, ſed, quod in me habitat, peccatum. ſcio enim, quod non habitat in me,
hoc eſt, in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi, operari autem bonum non inue-
nio. non enim, quod uolo, bonum, hoc ago; ſed, quod nolo, malum, hoc facio. ſi autē,
quod nolo, hoc ego facio; nequaquam ego operor illud, ſed, quod habitat in me, pecca-
tum. CRITO. Miror te, hominem prudentem, ſic intelligere Apoſtolum, ut eum ex
perſona ſua, & non ex aliorum hæc dicere ſentias. qui enim conſcientia in ſe loquentis
2.Cor.13 Chriſti libere proclamat: an experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Et
2.Tim.4 in alio loco: Curſum conſummaui, fidem ſeruaui, de cetero repoſita eſt mihi corona iu-
ſtitiæ: iſte hoc de ſe dicere poterat, operari bonum non inuenio; & non, quod uolo, bo-
num, hoc facio; ſed, quod nolo, malum hoc ago? Quid illud erat boni, quod uole-
bat facere, & non poterat? Et quid illud erat mali, quod nolebat, & tamen uitare non po-
terat? Ergo non ex ſua perſona hoc dicit, ſed ex perſona generis humani, quæ uitiis ſubia-
cet ob carnis fragilitatem. ATTI. Parum mihi tollis, ut totum tribuas. ego enim unum
hominem, licet apoſtolum, intelligo ſubiacere peccato: tu totum humanum genus aſſe-
ris. quod ſi uerum eſt in genere, tenemus & ſpeciem. nam & apoſtolus homo eſt, &, ſi ho
Rom.7 mo eſt, uel de aliis, uel de ſe quaſi homo loquitur: Miſer ego homo, quis me liberabit de cor
Sap.9 pore mortis huius? Et: Quoniam non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Cor-
ruptibile enim corpus aggrauat animam, & deprimit terrena habitatio ſenſum multa co-
gitantem. CRITO. Sic loqueris, quaſi ego hoc ex perſona generis humani accipiam, &
non ex perſona peccatorum. ATTI. Et quis tibi hoc concedet, ut ex perſona peccatoris
hoc loquatur Apoſtolus? Si enim ex perſona peccatoris hoc accipis, debebat dicere: Mi-
ſer ego peccator, & non, Miſer ego homo. Homo quippe naturæ eſt, peccator uolunta-
Eccls.1 tatis. Niſi forte & illud, quod ſcriptum eſt: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas: ad pec-
Pſ.38.143 catores refertur, & non ad omnes homines. Et iterum: Verumtamen in imagine per-
tranſit homo. ac deinde: Homo uanitati aſſimilatus eſt, dies eius uelut umbra pertran-
ſeunt. Si hoc Pauli teſtimonio non moueris, audi aliud eiuſdem, cui contradicere non
1.Cor.4 potes: Nihil mihi conſcius ſum: & cetera. Mire, nec me ipſum iudico, nihil mihi con-
ſcius ſum, nec tamen in hoc iuſtificatus ſum. Qui hoc dicebat, nullius utique peccati
ſibi

ſibi conſcius erat. Sed quia legerat: Delicta quis intelligit? Et: Sunt uiæ, quæ uiden- Pſal.18
tur uiro iuſtæ, nouiſſima autem earum reſpiciunt in profundum inferni. Et iterum: Omnis Pro.14
uir uidetur ſibi iuſtus, Deus autem corda hominum dirigit: iccitco temperabat ſententiã: Pro.21
ne forte per ignorantiam deliquiſſet, maxime cum ſcriptura teſtetur: Eſt iuſtus, qui perit Eccls.7
in iuſtitia ſua. Et alibi: Iuſte, quod iuſtum eſt, ſectaberis; ne opinioné ueritatis a iuſtitia de Deut.16
clinemus, recordantes Saulis, & Hachan. CRITO. Ne contendere uidear, & in diuerſum 1.Reg.15
abſque menſura funem trahere, ſaltem hoc mihi concede, iuſtos in ſcripturis plurimos ap- Ioſ.7
pellari. ATTI. Non ſolum plurimos, ſed innumerabiles. CRITO. Si innumerabiles
iuſti ſunt, & hoc negari non poſſit; quid male locutus ſum, poſſe eſſe hominem ſine pecca
to, ſi uelit? Hoc eſt aliis uerbis dicere, poſſe iuſtum ſine peccato eſſe, in eo quod iuſtus eſt?
ATTI. Iuſtos eſſe concedo: ſine omni autem peccato omnino, non aſſentior. Etenim
abſque uitio, quod Græce dicitur κακία, bominem poſſe eſſe aio: ἀναμάρτητον, ideſt, ſine
peccato eſſe, nego; id enim ſoli Deo competit, omniſq. creatura peccato ſubiacet, & in-
diget miſericordia Dei, dicente ſcriptura: Miſericordia Domini plena eſt terra. Et, ne qua- Pſal.32
ſi maculas quaſdam in ſanctis uiris uideat perſcrutari; in quibus errore ſint lapſi, pauca pro
feram, quæ non ad ſingulos, ſed ad omnes in commune pertineant. In trigeſimoprimo
pſalmo ſcriptum eſt: Dixi, pronunciabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu di
miſiſti impietatem cordis mei. Statimq. ſequitur: Pro hac, hoceſt, impietate, ſiue iniqui
tate, (utrumque enim intelligi poteſt) orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.
Si ſanctus eſt, quo modo orat pro iniquitate? ſi iniquitatem habet, qua ratione ſanctus ap-
pellatur? Iuxta illum uidelicet modum, qui & in alio loco ſcribitur: Septies cadit iuſtus, Pro.24
& reſurget. Et iuſtus accuſator ſui eſt in principio ſermonis. Et alias: Alienati ſunt peccato Pro.18
res a uulua, errauerunt ab utero, locuti ſunt falſa. Vel ſtatim ut nati ſunt ſubiacuere pec- Pſal.57
cato in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, qui eſt forma futuri: uel certe ſtatim, ut de ute Rom.5
ro uirginali natus eſt Chriſtus, de quo ſcriptum eſt: Omnis qui aperit uuluam, ſanctus Do Luc.2
mino uocabitur. Omnes hæretici errauerunt, non intelligentes myſterium natiuitatis eius: Exod.13
magiſq. ad ſpecialem natiuitatem ſaluatoris, quam ad omnium hominum, referri poteſt
hoc, quod dicitur: Qui aperit uuluam, ſanctus uocabitur Domino. Solus enim Chriſtus
clauſas portas uuluæ uirginalis aperuit, quæ tamen clauſæ iugiter permanſerunt. Hæc eſt
porta Orientalis clauſa, per quam ſolus Pontifex ingreditur, & egreditur, & nihilominus Ezech.44
ſemper clauſa eſt. Illud quoque quod in uolumine Iob ſcriptum eſt: Numquid mundus Iob.4
erit homo coram Deo, aut in operibus ſuis irreprehenſibilis uir? Si aduerſus famulos
ſuos non credit, & contra angelos prauum quid reperit: quanto magis in his, qui habitant
domos luteas, e quibus & nos de eodem luto ſumus? Quod ſi aſſerueris, hoc dici ex perſo
na Eliphas Themanitæ; intellige non ab eo dici, ſed ab illo, qui ſub perſona angeli in uiſio-
ne & reuelatione loquitur ei ſentẽtias Dei. Sed eſto ut loquatur Eliphas, quod perſpicue an
gelus loquitur: numquid nõ hoc ex perſona Iob proprie dicitur: Tentatio eſt uita hominis Iob.7
ſuper terram? Et: Si ego peccaui, quid poſſum facere? Et: Quare oblitus es, nec feciſti ini Iob.9
quitatis meæ obliuionem, & emundationem peccati mei? Quo modo enim poteſt eſſe iu-
ſtus homo ſuper terram apud Deum? Et iterum: Si fuero iuſtus, non audiet me, ſed iudi-
cio eius indigebo. Et rurſum: Quia ſum impius, cur fruſtra laboro? Si lotus fuero niue, & Iob.9
mundis manibus, ſatis me ſorde tinxiſti. Si peccauero, cuſtodies me, ab iniquitate autẽ Iob.10
me non facies innocentem. Et ſi impie egero, uæ mihi. Et: Si fuero iuſtus, non potero re-
ſpirare. Plenus enim ego ſum ignominiæ. Et iterum: Quis enim erit mundus a ſorde? Ne Iob.25
unus quidem, etiam ſi unius diei fuerit uita eius ſuper terram, & numerabiles menſes illius.
Quod ſi dixeris, pronomen, quis, non pro impoſſibili, ſed interdum pro difficili accipi;
reſpondebo tibi: Et ubi eſt illud, quod temere protuliſti? Facilia Dei eſſe mandata, & ea fa
cile poſſe cõpleri, dicente ſcriptura: Vir in dolore laborat ſibi, & uim facit perditioni ſuæ, ut,
oppreſſa & ſubiugata & moriente carne, uiuat in eo ſpiritus: ridiculamq. illam expoſitionẽ
Demoſthenis ueſtri, non dixiſſe Iob; Quis erit mundus a peccato, ſed quis erit mundus a
ſorde; prætereo: qua probare conatur, ſordes pannorum ſignificari in infantia, non uitia
peccatorum. Aut certe, ſi non ſic intelligit, dicite uos quid ſentiat. tam enim inuolutus
dictator eſt, & nimio uerborum ſqualore coopertus, ut ſuſpicionem magis, quam intelli-
gentiam, lectori præbeat. Ad extremum infert: Ego autem ad hoc quid reſpondebo? Ma- Iob.39
num meam ponam ſuper os meum, ſemel locutus ſum, in ſecundo non addam. Ecce Iob
noſter immaculatus, & ſine querela, & abſtinens ſe ab omni malo, quaſi ſine iuſtitiæ coro-
natur, ut miſericordia Dei indigeat? Hoc eſt illud, quod in Prouerbis legimus: Quis glo- Pro.20
riabitur

riabitur caſtum ſe habere cor? aut quis confidit ſe mundum eſſe a peccato? Fac quod & hic,
quis, non pro impoſſibili, ſed pro difficili dixerit: tolle ergo ſententiam, & rade de libro
Ioan.5 tuo, facilia Dei eſſe mandata. Quod ſi illud Ioannis apoſtoli appoſueris, Mandata eius non
Matth.11 ſunt grauia: & de euangelio, Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: facile reuinceris:
leuia enim certum eſt dixiſſe euangelii mandata ad comparationem ſuperſtitionis Iudaicæ,
in qua uaria cærimoniarum genera quærebantur, quæ iuxta litteram & apoſtoli Petri ſen-
Act.15 tentiam nullus potuit explere. Vnde & in Actibus apoſtolorum ſcribitur: Nunc ergo quid
tentatis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque
Iacob 4 nos portare potuimus: ſed per gratiam domini Ieſu ſaluari credimus, quemadmodum & il
li. Iacobus apoſtolus ſcribit. Si iudicas legem, non es factor legis, ſed iudex. Ille iudicat le
gem, qui dicit, aliquid non iuſte præceptum, & ignorantiam non habere peccatum, & fru
ſtra offerri uictimas pro errore, quod peccati non habet conſcientiam. Neque enim in lege
Iacob 1 ratio quæritur, ſed auctoritas. Idem in eadem dicit epiſtola: Ira uiri iuſtitiam Dei non ope
Pro.15 ratur, & quis noſtrum carere poteſt ira, de qua ſcriptum eſt: Ira perdit etiam ſapientes? Si-
gnificanterq. non iram Dei, ſed iram uiri poſuit. Ira enim Dei iuſta eſt: ira autem uiri de
Pſal.4 perturbata mente procedit. Vnde & in pſalmo dicitur: Iraſcimini, & nolite peccare: qui
Eph.4 uerſiculus quem ſenſum habeat, Apoſtolus docet: Sol non occidat ſuper iracundiam ue-
ſtram. ut peccatum omnino ſit, uel leuiter iraſci: iuſtitia autem, iram celeri pænitudine miti
Matt.12.5 gare. Vnde & pro otioſo uerbo reddituri ſumus rationem in die iudicii. Et in eodem euan-
gelio legimus: Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Licet in pleriſque codi
cibus antiquis, ſine cauſa, additum non ſit, ut ſcilicet ne cum cauſa quidem debeamus ira
ſci. Quis hominum poterit dicere, quod ira, quæ abſque iuſtitia eſt, in ſempiternum uitio ca
Pro.27 reat? Et iterum: Ne glorieris in craſtinum, neſcis enim quid adueniens pariat dies. Vnde
Eccli.11 ſcriptum eſt: Ne beatum dixeris quempiam ante mortem. quamdiu enim uiuimus, in cer-
2.Tim.4 tamine ſumus: & quamdiu in certamine, nulla eſt certa uictoria: quæ etiam Apoſtolo fortiſ
ſime prœlianti in futuro ſæculo reſeruatur. Dominus atque ſaluator ſub perſona aſſumpti ho
Pro.30 minis loquitur: Inſipientiſſimus enim omnium hominū ſum, & non eſt hominis prudentia
1.Cor.1 in me. Et in ſexageſimooctauo pſalmo: Deus tu ſcis inſipientiam meā: ſed ſtultum Dei ſa-
Eccls.1 pientius eſt hominibus. In Eccleſiaſte quoque ſcriptū eſt: In multitudine ſapientiæ multitu
do ſcientiæ: & qui addit ſcientiam, addit dolorē: intelligens quod perfectione careat, & ex
Eccls.2 eo, quod nouit, quanta non nouerit. Et odio, inquit, habui uitā, quoniam malum eſt opus
quod operor ſuper terrā. Omnia enim uanitas, & præſumptio ſpiritus. Nemo ſcit, quid fu
Eccls.8 turū ſit: quia, ſicuti eſt, quis annunciabit ei? Sunt iuſti, ad quos peruenit quaſi opus impio
rū. Et ſunt impii, ad quos peruenit quaſi opus iuſtorū. Hoc iccirco dicitur, quia certū iudi-
cium ſolius Dei eſt: & quos putamus iuſtos, ſæpe peccatores inueniuntur: & quos ecōtrario
peccatores, apud Dei ſcientiā iuſti ſunt. Quantūcumque laborauerit homo, ut inquirat,
Eccl.9 non reperiet. Et ſi dixerit ſapiens noſſe ſe, inuenire non poterit. omniū enim unus occurſus
Eccls.10 eſt, cordaq. filiorū hominū repleta ſunt malitia, & incerto ſtatu, quæ Græce ἀκαταστασία dicitur.
Muſcæ morituræ, ſiue, ut in Hebraico habetur, mortuæ, demoliuntur, atque corrūpunt ſua-
uitatē olei. Quis mortalium aliquo errore non capitur? quē hæreticorum & falſorum dog-
1.Pet.4 matū uenena non maculant? Tempus, inquit, eſt ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autē
primum a nobis, quis finis eorū, qui non credunt euangelio? et ſi iuſtus uix ſaluabitur, im-
pius & peccator ubi parebunt? Certe iuſtus eſt, qui in die iudicii uix ſaluatur. ſaluaretur au
tem facile, ſi nihil in ſe haberet maculæ. ergo iuſtus eſt in eo, quod floret multis uirtutibus;
& uix ſaluatur in eo, quod in quibuſdam Dei indiget miſericordia. Quattuor ſunt pertur-
bationes, quibus genus uexatur humanum, duæ præſentis, & duæ futuri; duæ bonorum,
& duæ malorum. Aegritudo, quæ Græce dicitur λύπη, & gaudium, quod illi χαρὰν, uel
ἡδονὴν uocant: quamquam ἡδονὴ uoluptas a pleriſque dicatur: alterum mali, alterum boni:
excedimusq. menſuram, ſi gaudeamus ſuper his, quæ non debemus, diuitiis, potentia,
honoribus, inimicorum infelicitate, uel mortibus: aut econtrario præſentium malorum
dolore cruciamur, aduerſis, exiliis, paupertate, languore, & mortibus propinquorum:
1.Theſſ.4 quod Apoſtolus fieri prohibet: & rurſum, ſi cupiamus ea, quæ arbitramur bona, heredita-
tes, honores, proſperitates omnium rerum, & corporum ſanitatem, & cetera, quorū præ-
ſentia gaudio fruimur; & metuamus illa, quæ putamus aduerſa; quibus ad perfectum care-
re, iuxta Stoicos, Zenonem uidelicet, & Chryſippum, poſſibile, iuxta peripateticos autem
& difficile & impoſſibile eſt: cui ſententiæ omnis ſcripturæ ſanctæ conſentit auctoritas. un-
de & Ioſephus, Machabæorū ſcriptor hiſtoriæ, frāgi & regi poſſe dixit perturbationes animi,
non

non eradicari : & quinque Tuſculanarum quæſtionum Ciceronis libri his diſputationibus
referti ſunt. Pugnant enim, iuxta Apoſtolum, aduerſum nos fragilitas corporis, & ſpi- Eph. 6
ritalia nequitiæ in cæleſtibus. Manifeſta ſunt, dicente eodem ; opera carnis & opera ſpiri- Gal. 5
tus, & hæc ſibi inuicem aduerſantur : ut non quæ uolumus, illa faciamus. Si non quod no
lumus, facimus, ſed, quod nolumus, illud operamur : quo modo dicitis, poſſe hominem
ſine peccato eſſe, ſi uelit? Ecce Apoſtolus, omnesq. credentes, quod uolunt, implere non
poſſunt. Caritas operit multitudinem peccatorum, non tam præteritorum, quam præſen- 1. Petr. 4
tium ; ne ultra, Dei in nobis manente caritate, peccemus. Quamobrem de muliere pecca-
trice dicitur : Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit plurimum. Ex quo intelligi- Luc. 7
mus, non noſtræ ſolum eſſe poteſtatis facere, quod uelimus, ſed & Dei clementiæ, ſi no-
ſtram adiuuet uoluntatem. Deus lux appellatur, & tenebræ in eo non ſunt ullæ. Quando 1. Ioan. 1
dicit, nullas tenebras in Dei lumine reperiri ; oſtendit, omnia aliorum lumina aliqua ſorde
maculari. Denique & apoſtoli appellantur lux mundi. Sed non eſt ſcriptum, quod in apo Matth. 5
ſtolorum luce nullæ ſint tenebræ. Et de Ioanne ſcribitur : Hic uenit in teſtimonium, ut te- Ioan. 1
ſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux, ſed ut
teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnẽ hominem uenientẽ
in hunc mundum. Vnde & de eo ſcriptũ eſt : Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habi 1. Tim. 6
tat inacceſſibilem. Et certe legimus immortales angelos, immortales thronos, & domina-
tiones, ceterasq. uirtutes. ſed ſolus Deus eſt immortalis, quia non eſt per gratiam, ut ce-
tera, ſed per naturam. Quam ob cauſam idem Apoſtolus ſcribit, Deum ſolum eſſe ſapien- 1. Tim. 1
tem : cum & Salomon, & multi alii ſancti ſapientes uocentur, & dicatur iuxta Hebraicum
ad principem Tyri : Sapientior Daniele es tu? Quo modo ergo ſolus lux, ſolus immortalis, Ezech. 28
& ſolus ſapiens appellatur, cum multi immortales & luces, & ſapientes ſint? Sic perfectio
hominis non ex natura, ſed ex gratia ueniens, imperfectos eos, qui perfecti uidentur eſſe,
demonſtrat. Quod autem ſcriptum eſt : Et ſanguis Ieſu filii eius mundat nos ab omni pecca 1. Ioan. 1
to : tam in confeſſione baptiſmatis, quam in clementia pænitudinis accipiendum eſt. Sed
aliud eſt, mundari a Deo ; aliud, per ſe eſſe ſine uitio. Si enim iuxta Iob : Luna non ſplen- Iob 25
det ; & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius : quanto magis homo putredo, & filius ho
minis uermis? Omne enim os obſtruitur, & obnoxius eſt omnis mundus Deo : quia ex ope Rom. 3
ribus legis non iuſtificabitur omnis caro corã eo : nullaq. diſtantia eſt perſonarum. Omnes
enim peccauerunt, & indigent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Sin autem
ſcribit : Exiſtimamus fide iuſtificari hominem ſine operibus legis ; ſiquidem unus eſt Deus,
qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidẽ : manifeſte oſtendit, non in ho-
minis merito, ſed in Dei gratia eſſe iuſtitiam, qui ſine legis operibus credentium ſuſcipit fi
dem. Vnde ſequitur : Peccatum ueſtri non dominabitur. Cur? quia non eſtis ſub lege, ſed Rom. 6
ſub gratia. non enim uolentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Vnde & gentes, quæ Rom. 9
non ſectabantur iuſtitiam, comprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem ex fide. Iſrael au-
tem, ſequens legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit : quoniam non ex fide, ſed ex
operibus. offenderunt enim in lapidem offenſionis. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam Rom. 10
omni credenti. Cunctæ prope epiſtolæ apoſtoli hoc habent principium : Gratia uobis, &
pax a Deo patre & Chriſto Ieſu domino noſtro : & ſimili fine clauduntur. Ad Corinthios
quoque ſcribitur : Vt non indigeatis ulla donatione, expectantes reuelationem Domini no 1. Cor. 1
ſtri Ieſu Chriſti, qui & confirmabit uos uſque in finem ſine crimine in die domini noſtri Ie-
ſu Chriſti. Licet ergo nulla indigeamus donatione ; tamen expectamus reuelationem domi
ni noſtri Ieſu Chriſti, qui tunc nos in omnibus confirmabit, & oſtendet ſine crimine, cum
dies domini noſtri Ieſu Chriſti & mundi finis aduenerit, ut nõ glorietur omnis caro in con-
ſpectu eius. Paulus plantauit, Apollo rigauit, ſed Dominus incrementum dedit : ergo ne- 1. Cor. 3
que qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed, qui incrementũ dat, Deus. ipſius enim
agricultura, ipſius ædificatio ſumus. Iuxta gratiam Dei, quaſi ſapiens architectus ponit fun
damentum. Nolite, inquit, uoſmet ipſos decipere. Si quis ſapiens eſt in uobis in ſæculo
iſto, fatuus fiat ut ſit ſapiens. Sapientia enim mundi, ſtultitia eſt apud Deum. Dominus co Pſal. 93
gnoſcit cogitationes hominum, quia uanæ ſunt. Et iterum : In nullo enim mihi conſcius 1. Cor. 4
ſum : ſed nec in hoc iuſtificatus ſum : quia, qui me iudicat, Dominus eſt. Dicitur & uobis,
qui ſine peccato uos eſſe dicitis, quid habetis quod non accepiſtis? ſi autẽ accepiſtis ; quid
gloriamini, quaſi non acceperitis? Iam ſaturati eſtis : iam diuites facti eſtis. Et ut ſciamus
non ex nobis, ſed ex Dei cuncta pendere iudicio : Veniam, inquit, citius ad uos, ſi Domi
nus uoluerit. Qui enim dicit ; Veniam ad uos ; oſtendit ſe uelle, monſtrat cupere, promittit
aduentum

aduentum. Sed nt cautius hæc loquatur, infert, Si Dominus uolnerit. Si quis enim pu-
1.Cor.8 tat ſe quid nnſſe, necdum nouit ſicut noſſe oportet. Vas electionis humilitate deiectus, im-
1.Cor.15 mo conſcientia fragilitatis ſuæ, loquitur: Ego ſum minimus apoſtolorum, qui non ſum di-
gnus uocari apoſtolus: quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei: gratia autem Dei ſum id,
quod ſum: & gratia ipſius in me uacua non fuit, ſed omnibus illis amplius laboraui, non
ego autem, ſed gratia Dei, quæ mecum eſt. Dicit ſe plus omnibus apoſtolis laboraſſe; ſta-
timq. laborem ſuum ad Dei refert auxilium: Non ego, inquiens, ſed gratia Dei, quæ me-
2.Cor.3 cum eſt: ſicut & in alio loco loquitur: Fiduciam autem talem babemus per Ieſum Chri-
ſtum ad Deum: non quia ex nobis ipſis ſufficientes ſimus reputare aliquid, quaſi ex noſtro:
ſed ſufficiētia noſtra ex Deo eſt, qui & nos dignos fecit miniſtros noui teſtamenti. Nō enim
Gal.2 iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Vnde infert: Et nos in Ie-
ſum Chriſtum credidimus, ut iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis: quia ex
operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. Si enim ex lege iuſtitia, ergo Chriſtus ſine can
Gal.3 ſa mortuus eſt. In lege maledictio eſt: ſcriptum eſt enim: Maledictus omnis, qui nō perma
net in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea: Chriſtus nos redemit de maledi
ctione legis, factus pro nobis maledictio. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet uiuificare; uere
ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut repromiſſio per fidem Ie
ſu Chriſti daretur credentibus. Lex ergo pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide iuſti
Gal.5 ficemur. Vnde addit, & uno uerſiculo omnia comprehendit, dicens: Euacuati eſtis a Chri
ſto: qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis. Hæc cuncta percurro, ut oſtendam a nullo
Philip.2 legem eſſe completam, & per legem mandata omnia, quæ continētur in lege. Deus eſt enim
Philip.3 qui operatur in nobis & uelle, & perficere. Laborat Apoſtolus, & iuxta iuſtitiam, quæ in
lege eſt, ſine querimonia conuerſatus, omnia pro Chriſto ducit quiſquilias, ut inueniatur
in Chriſto, non habens ſuam iuſtitiam, quæ ex lege, ſed quæ ex fide Chriſti eſt a Deo. Vn
2.Theſſ.3 de ſcribit ad Theſſalonicenſes: Fidelis autem eſt Dominus, qui ſeruabit uos, & cuſtodiet a
malo. Ergo non liberi arbitrii poteſtate, ſed Dei clementia conſeruamur. Ac, ne putes ar-
gumentationibus uanis, quæ mouent audientibus quæſtiones, ueritatem poſſe fidei ſub-
1.Tim.6 uerti; idem Apoſtolus ſcribit ad Timotheum: O Timothee, depoſitum cuſtodi, deuitans
profanas uocum nouitates, & contradictiones falſi nominis ſcientiæ; quam quidam pro-
mittentes, circa fidem errauerunt. Bonitas enim, & miſericordia ſaluatoris noſtri, non ex
operibus iuſtitiæ, quæ fecimus, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit; ut, iu-
Tit.3 ſtificati illius gratia, heredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ. Hæc breuiter quaſi ex la-
tiſſimo atque pulcherrimo apoſtolicæ doctrinæ prato carpſimus, ut duræ frōtis impudentia
conteratur. tranſeamus ad euangelia, & apoſtolicos igniculos clariſſima Chriſti lampade
Matth.2 compleamus: Omnis, ait, qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio. Qui autem di
xerit raka, quod interpretatur uanus, & abſque cerebro, reus erit concilio: haud dubium,
quin ſanctorum & angelici ſenatus. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.
Matth.12 Quis noſtrum poteſt huic uitio non ſubiacere; cum etiam pro otioſo uerbo redditurі ſimus
rationem in die iudicii? Si ira, & ſermonis iniuria, atque interdum iocus, iudicio, conci-
lioque, & gehennæ ignibus delegatur: quid merebitur turpium rerū appetitio, & auaritia,
Matth.5 quæ radix eſt omnium malorum? Si, inquit, offers donum tuum ad altare, & ibi fueris recor
datus, quia frater tuus habet aliquid aduerſus te: dimitte ibi donum tuum ante altare, &
uade primum, reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Meæ eſt pote-
ſtatis, ut non habeam aliquid contra fratrem meum. ut autem ille aduerſus me habeat, aut
non habeat, in illius uoluntate conſiſtit. Quid ergo faciam, ſi ille reconciliari noluerit? ob
ſecrem? flectam genua? ſed audire contemnet. An obtorto collo nolentem in ius amicitiæ
traham? ecquæ eſt maior inimicitia, quam amicitias neceſſitate ſociare? neque enim di-
xit: roga eum, ut tibi concilietur: ſed reconciliare primum fratri tuo; & ſic offeres munus
tuum ad altare. non quod impoſſibilia Deus præceperit: ſed in tantum patientiæ culmen
aſcendit, ut prope impoſſibilia pro difficultate nimia præcepiſſe uideatur, ad deſtruendam
Matth.5 ſententiam tuam, qua ſcribis facilia eſſe Dei mandata. Scandalizantem manum, oculum
& pedem iubemur abſcindere. Eſto, per tropologiam dictum ſit, pro amiciſſimis, & pro con
ſanguineis, & fraterno nobis & coniugali amore ſociatis: facile ne arbitramur, ob quaſdam
offenſas tantam ſubito abſcindere caritatem? Quodq. dicitur: Sit ſermo ueſter, eſt eſt, non
non; quod autem amplius eſt, a malo eſt: forſitan de ueſtra ſchola reperiatur, qui numquā
Pſal.115 mentitus ſit, nec audierit illud propheticum & apoſtolicum: Ego dixi in exceſſu mentis
Sap.1 meæ, omnis homo mendax: & neſciat ſcriptum in alio loco: Os, quod mentitur, occidit
animam.

animam. Verberanti maxillam, alteram iubemur opponere. Tollenti tunicam, etiam pal- Matth.5
lium concedendum eſt. Angarianti ſe mille paſſibus duobus millibus colla præbenda ſunt.
Petenti te da; & uolentem a te accipere mutuum, ne auerſeris. Si duos nummulos habue-
ro, & alius popoſcerit; aut dabo ipſi, & mihi mendicandum erit; aut, ſi non dedero, trans-
greſſor legis inueniar. Illud autem, quod dicitur: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his
qui oderunt uos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus uos: forſitan in neſtro cœ-
tu inuenitur, apud nos rara auis eſt. Qui peccata ſimpliciter confitentur, merentur humili-
tate clementiam ſaluatoris. Quodq. ſequitur: Cauete, ne iuſtitiam, hoceſt eleemoſynam Matth.6
ueſtram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis, neſcio quis poſſit implere. Ad lar-
giendum fruſtum panis, & binos nummulos præco cõducitur: & extendentes manum, huc
illucq. circumſpicimus: quæ ſi nullus uiderit, contractior fit. Eſto, unus de mille inuenia-
tur, qui iſta non faciat. Reſponde, quæſo, ubi ſunt facilia mandata? Nolite, inquit, ſoli-
citi eſſe de craſtino. craſtinus enim dies ſolicitus erit pro ſe. ſufficit dici malitia ſua. Vos de
craſtino non cogitatis, &, inſtar auium, præſentibus contenti eſtis, quorum epiſtolæ bibli-
næ uolitant trans flumina Aethiopiæ: ut inter ſimias, & pauos, noua de Ophir Salomoni 3.Reg.9
dona mittantur. Vis audire facilitatem præceptorum Dei? auſculta quod dicitur: Quam ar- Matth.7
cta uia, & anguſta eſt, quæ ducit ad uitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam. Non dixit,
qui gradiuntur per eam; hoc enim difficillimum eſt; ſed qui inueniunt eam: pauci enim in-
ueniunt, & multo pauciores ingrediuntur per eam. Filius, inquit, hominis non habet ubi Luc.9
caput ſuum reclinet, qui dicit in Eſaia: Suſcipite laſſum, & hæc eſt requies mea. Si non ha- Eſa.28
bet ubi caput ſuum reclinet, & quo requieſcat, dicens in alio loco: Super quem requieſcã, Eſa.66
niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem uerba mea: ubi eſt mandatorum Dei facili-
tas? Multi hoc quod ſcriptum eſt: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pænitentiam:
ſimpliciter accipiunt, iuxta illum ſenſum: Non indigent ſani medico, ſed ii, qui male ha- Luc.5
bent. Alii uero interpretantur coactius. Non ueni uocare iuſtos; nullus enim ad perfectum
iuſtus eſt, ſed ex aliqua parte peccator; ſed peccatores, quibus mundus refertus eſt, dicen-
te Dauid: Saluum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus, & corrupti ſunt, & abomina- Pſal.11
biles facti ſunt in adinuentionibus ſuis. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt; nõ Pſal.13
eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Nolite, inquit, poſſidere aurum, neque ar- Matth.10
gentum, neque pecuniam in zonis ueſtris, non peram in uia, non panem, neque duas tu-
nicas, neque calciamenta, neque uirgã. Hæc, inquies, præcepta apoſtolica ſunt. Et certe Pe-
trus apoſtolus caligas habuiſſe narratur, dicente ad eũ angelo: Præcingere, & calciare cali- Act.12
gis tuis. Duas autem tunicas, ut de ceteris taceã, puto quod & ego, & tu poſſideamus: ſi ta-
men amplius non habemus. Hæc dico: & iterũ iterumq. ac per ſingula ingerã, ut erubeſcas
ad ſententiam tuam, facilia eſſe Dei mandata. Fratrem tradet frater in mortem, & pater fi- Marc.13
lium: conſurgentq. filii contra parentes, & interficient eos: & eritis, inquit, odio cunctis Luc.21
hominibus propter nomen meum. Et quia facilia iuſſerat, & ſciebat facile ea poſſe comple-
ri; propterea, ut rei facilitatem oſtenderet, copulauit dicens: Qui perſeuerauerit uſque in Matth.10
finem, hic ſaluus erit. Non ueni, inquit, pacem mittere ſuper terram, ſed gladium. Veni Marc.10
diuidere hominem contra patrem ſuum, & filiam contra matrem, & nurum contra ſocrũ. Matth.10
Et, ne omnia percurrendo longiorem ſententiam faceret, uno cuncta ſermone comprehen-
dit, dicens: Inimici hominis, domeſtici eius. Cumq. poſuiſſet: Qui amat patrem, aut ma-
trem ſupra me, non eſt me dignus: & qui amat filium, aut filiam ſupra me, non eſt me di-
gnus: ob facilitatem præceptorum intulit: Et qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me,
non eſt me dignus. Crux Chriſti facilis eſt? nudum poſt Chriſtum ire, ludus eſt, iocus eſt?
Et ubi præmia, quæ, difficultate ſuperata, quæruntur? Non colliguntur zizania in præſen- Matth.13
ti ſæculo, ne & frumentum pariter eradicetur. Palea Dominica futuro iudicio reſeruatur:
quando iuſti fulgebunt quaſi ſol: & egredientur angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſto- Matth.26
rum. Petrus mergitur, & meretur audire: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Si in illo modica
fides; in quo magna ſit, neſcio. De corde, inquit, egrediuntur cogitationes peſſimæ, ho- Matth.15
micidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt, quæ co-
inquinant homines. Procedat, qui in corde ſuo, hæc non eſſe, teſtetur: & plenam in cor-
pore iſto mortali iuſtitiam confitebor. Qui uult, inquit, ſaluare animam ſuam, perdet eã; Matth.16
& qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet eam. Iterum dico: Hæc ſunt fa- Matth.18
cilia mandata. Væ mundo a ſcandalis, neceſſe eſt enim, ut ueniant ſcandala. Et propterea
in alio loco ſcriptum eſt: In multis offendimus, ſiue erramus omnes. Non pauca peccata, Iacob 3
ſed multa, nec quorundam, ſed omnium poſuit: Omnes enim, quæ ſua ſunt, quærunt, Philip.2

& non ea, quæ Dei ſunt. Vnus bonus Deus dicitur: & magiſtri, quaſi hominis, bonitas
Matth.19 refutatur. In legē doctiſſimus omnia feciſſe ſe dicit: quamobrem & amatur a Domino, &
Marc.10 tamen plenam iuſtitiam non habet: quia noluit ſubſtantiam ſuam pauperibus erogare. Vn
de difficultas difficultati, immo impoſſibile impoſſibili tunc comparatur: quia nec camelus
Matth.23 ingredi poteſt per foramen acus, nec diuites peruenire in regna cælorum. Quis noſtrum
non lauat exteriora calicis & paropſidis, & interiora habet nequaquam ſordibus inquinata?
Quis ſepulcrorum extrinſecus dealbatorum poteſt ſimilitudinem declinare: ne & nobis di-
cat Ieſus: Deforis quidem uidemini hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & Ini
quitate? Quamuis & aliis uitiis carere poſſimus: hypocriſeos maculam non habere, aut pau
Matth.26 corum eſt, aut nullorum. Pater, inquit, ſi poſſibile eſt, tranſeat calix iſte a me: uerumtamē
Pſal.32 nō ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Filius Dei, qui dixit, & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt
omnia, ſecundū hoc, quod filius hominis dicitur, ſententiam temperat: Pater, ſi poſſibile
eſt: uerūtamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu: & Critobulus meus, adducto ſupercilio,
Matth.26 loquitur: Poteſt homo ſine peccato eſſe, ſi uelit. Apoſtoli audiunt: Sic non potuiſtis una ho
ra uigilare mecum? Non dixit, noluiſtis, ſed non potuiſtis. Apoſtoli una hora uigilare non
poſſunt, ſomno, mærore, & carnis fragilitate ſuperati: & tu potes longo tempore omnia ſi-
Marc.6 mul peccata ſuperare? Marcus euangeliſta ſcribit de Domino: Et non poterat ibi ne unam
quidē facere uirtutē, niſi paucis ægrotantibus manus imponens ſanauit eos, & admirabatur
propter incredulitatem eorū. Dominus dicitur nō potuiſſe In Nazareth ne unam quidem fa
cere uirtutem, & infidelitatis alienæ ſtupore retinetur: & uos poteſtis omne, quod uultis?
Marc.7 Denique in conſequentibus ſcribitur: Abiit in fines Tyri & Sidonis, & ingreſſus domū ne-
minem uolebat ſcire: & latere non potuit. Vere utique cupiebat latere: & quod cupiebat,
quare facere non poterat? ut in aduentu ſuo omnium conſcientiam declinaret? Quæris cau
ſas cur latere non potuerit? cogita aſſumpti hominis ueritatem, & omni carebis ſcandalo.
Si filius Dei aliquid in carne & propter carnem non potuiſſe narratur: nos, qui toti carnei
Rom.7 ſumus, & quotidie ſpiritus operibus repugnamus, contra Apoſtoli ſententiam, quæ uolu-
Marc.9 mus, cuncta faciemus? Petrus apoſtolus tria uult facere in monte tabernacula, unum Do-
mino, alterum Moyſi, tertium Eliæ, neſciens quid loquitur timore perterritus: & nos Py-
Marc.13 thagoricæ philoſophiæ ructamus ſuperbiam? De die & hora conſummationis ultimæ, & an
Marc.14 gelos cælorum, & filium ignorare reſpondit: & nos plenam ſcientiam pollicemur? Carnis
infirmitas Deo habitatore gaudebat: & tamen menſurā fragilitatis ſuæ excedere nō potuit,
ut nō, τῷ δοκεῖν, iuxta ueteres hæreticos, ſed uere Dei filius, hominis filius crederetur, apo
ſtolos parūper relinquens, cecidit in terram pronus, & orabat dicens: Pater, ſi poſſibile eſt.
Marc.10 Cur quæſo ſententiā ambigenter exprimebat, qui in alio loco dixerat: Quæ apud homines
impoſſibilia, apud Deū poſſibilia ſunt? Sed homo paſſurus, hominis loquitur uerbis. Ille di
cit: Si poſſibile eſt, una hora prætereat. Tu dicis, poſſibile eſt omni tempore peccata uitare.
Marc.16 In quibuſdā exemplaribus & maxime in Græcis codicibus, iuxta Marcū in fine eius euange
lii ſcribitur: Poſtea, cum accubuiſſent undecim, apparuit eis Ieſus; & exprobrauit incredu
litatē & duritiam cordis eorū, quia iis, qui uiderant eum reſurgentē, non crediderunt: & il
li ſatisfaciebant dicentes: Sæculū iſtud, iniquitatis & incredulitatis ſubſtantia eſt: quæ non
ſinit per immundos ſpiritus uerā Dei apprehendi uirtutem: iccirco iam nunc reuela iuſti-
1.Ioan.5 tiam tuam. Cui ſi contradicitis, illud certe renuere non audebitis: Mundus in maligno po-
Luc.4 ſitus eſt: & quod Dominum ſuum ſatanas tentare auſus ſit; & uictus, atque confuſus receſ-
ſerit, uſque ad tempus utique paſſionis. Ille tentatur, & ſucceſſor Iouiniani, audet loqui:
eos, qui plena fide baptiſma conſecuti ſunt, non poſſe tentari: immo aliis uerbis, poſſe ho
Luc.1 minem baptizatum, ſi uoluerit, nequaquam ultra peccare. Zacharias iuſtus audit ab ange-
lo: Quia non credidiſti uerbis meis, eris tacens, & non poteris loqui, uſque in diem nati-
Marc.9 uitatis eius. Pater lunatici de apoſtolis loquitur: Rogaui diſcipulos tuos, ut eiicerent eum,
Matth.17 ideſt dæmonem, & non potuerunt. Et ipſi diſcipuli interrogant ſaluatorem: Quare non po
tuimus eiicere illum? Et audiunt, Propter incredulitatem ueſtram. Cur, quæſo? quia, o-
Luc.9 mnia poſſe, Domino ſeruabatur. Intrauit cogitatio in apoſtolos, quis eorum maior eſſet:
& emendantur doctrina ſaluatoris; dum minimus maior agnoſcitur, & humilitas ſublimi-
tate mutatur. Non recipitur ab urbe Samaritanorum, quia facies eius erat euntis Hieruſa-
lem. Iacobus, & Ioannes, uere filii tonitrui, & zeli ardore feruentes, Phinees & Eliæ ignē
de cælo deducere cupiunt, & corripiuntur a Domino. qui utique nō corriperentur, ſi abſ-
que errore talia uoluiſſent. Ibant cum illo populi, hoc eſt cum Domino, qui conuerſus
Luc.14 dixit: Si quis uenit ad me, & non odit patrem ſuū, & matrem ſuam, & uxorem, & filios,
& fra-

& fratres, & ſorores, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et, qui
non portat crucem ſuam, & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et in hoc loco
temerarius proclamabo: Poteſt homo, ſi uelit, omnia peccata uitare: facilia enim ſunt man
data eius. Qui merentur audire a Domino ſaluatore: Vos eſtis, qui iuſtos uos eſſe dicitis co Luc.16
ram hominibus: Deus autem nouit corda ueſtra: quia, quod apud homines excelſum eſt,
abominabile eſt coram Deo. Impoſſibile eſt, inquit, ut ſcandala non ueniant. Puto, quod Luc.17
peccatũ ſcandalum ſit, quod per ſcandalũ uenit. niſi fallor enim, σκῶλον & σκάνδαλον apud
Græcos ex offenſione & ruina nomen accepit. Propterea in multis offendimus omnes. Fac Iacob 3
ut non corruerim: certe offendi, & non in uno, ſed in pluribus. Arbitror, quod, in aliquo
offendiſſe, peccatũ ſit. Dixerunt Domino apoſtoli: Auge nobis fidem. Qui reſpondit eis: Luc.17
Si habueritis fidem, quaſi granum ſinapis. quod utique minimum eſt omnium ſeminum:
& Critobulus meus fidei nobis montibus intumeſcit. Dicebat autem, inquit, & parabolam
illis, quod ſemper oportet orare, & numquã deficere. Fruſtra ſemper oramus, ſi in noſtro Luc.18
arbitrio eſt facere, quod uolumus. Dixerunt apoſtoli: Ecquis poteſt ſaluus eſſe? Audiunt a
Domino: Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia apud Deum ſunt. Ergo aliqua,
quæ apud homines impoſſibilia ſunt, certe ea eſſe poſſibilia, ex eo oſtenditur, quod apud
Deum poſſibilia ſunt. Sit ergo & apud Deum poſſibile, homini, ſi uelit, donare impeccan
tiam, nõ ipſius merito, ſed ſua clementia: & apud homines nequaquã poſſibile, liberi arbi
trii poteſtate, quod nutu donantis accipitur. Nõ ſuffecerat apoſtolis, dudũ ſuper dignita-
te quæſiſſe, quis eorũ maior eſſet: ſed in ipſo neceſſitatis & paſſionis articulo ſcribitur de eis:
Facta eſt contentio inter illos, quis illorum maior eſſet. Optimum reuera tempus, inſtante Luc.22
cruce de dignitate contendere. Simon, inquit, Simon: ecce ſatanas expetiuit uos, ut cri-
braret ſicut triticũ. Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Et certe iuxta uos in
apoſtoli erat poſitũ poteſtate, ſi uoluiſſet, ut nõ deficeret fides eius: qua utique deficiente,
peccatum ſubingreditur. In quibuſdam exemplaribus tam Græcis, quã Latinis inuenitur,
ſcribente Luca: Apparuit illi angelus de cælo confortans eum: haud dubium, quin Domi-
num ſaluatorẽ. Et factus in agonia prolixius orabat: factuſq. eſt ſudor eius ſicut guttæ ſan-
guinis decurrentis in terrã. Saluator in paſſione ab angelo confortatur: & Critobolus meus
non indiget auxilio Dei, habens liberi arbitrii poteſtatem: & tam uehementer orabat, ut
guttæ ſanguinis prorumperent ex parte, quem totũ erat in paſſione fuſurus. Quid, inquit,
dormitis? ſurgite, & orate, ne intretis in tentationem. Debuit iuxta uos dicere: Quid dor
mitis? ſurgite & reſiſtite: liberum enim habetis arbitrium; &, ſemel uobis cõceſſa a Domi-
no poteſtate, nullius alterius indigetis auxilio. ſi enim hoc feceritis, non intrabitis in ten-
tationem. Non poſſum, ait, ego facere a memet ipſo aliquid; ſed, ſicut audio, ita iudico. Ioan.5
Ariani obiiciunt calumniam: ſed reſpondet Eccleſia, ex perſona hominis hæc dici, qui aſ-
ſumptus eſt. Tu econtrario loqueris: poſſum ſine peccato eſſe, ſi uoluero. ille nihil poteſt
ex ſe facere, ut hominis indicet ueritatẽ. Tu potes omnia peccata uitare, ut, adhuc in cor-
pore cõſtitutus, ἀπαθῆ eſſe te doceas. Negat fratribus & propinquis ire ſe ad ſcenopegiam. Ioan.7
Et poſtea ſcriptum eſt: Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad ſollemni
tatem, non manifeſte, ſed quaſi in abſcondito. Iturum ſe negauit, & fecit quod prius nega-
uerat. Latrat Porphyrius: inconſtantiæ ac mutationis accuſat, neſciens omnia ſcandala ad
carnem eſſe referenda. Moyſes, inquit, dedit uobis legẽ: & nemo ex uobis facit legẽ, uti-
que poſſibilem: & tamen, quod erat poſſibile, nemo impleuerat: neque enim culpa impe-
rantis eſt, ſed fragilitas audientis, ut omnis mundus ſubditus fiat Deo. In euangelio ſecun-
dum Ioannẽ in multis & Græcis & Latinis codicibus inuenitur de adultera muliere, quæ ac Ioan.8
cuſata eſt apud Dominũ. Accuſabant autẽ, & uehementer urgebant ſcribæ, & phariſæi, iu-
xta legem eam lapidare cupientes. At Ieſus inclinans ſe, digito ſcribebat in terra, eorũ uide-
licet qui accuſabant, & omniũ peccata mortalium, ſecundum quod ſcriptũ eſt in propheta: Hier.17
Relinquentes autem te, in terra ſcribentur. Tandem caput eleuans dixit eis: Qui ſine pecca
to eſt ueſtrum, primus mittat ſuper eã lapidem. Hoc, quod dicitur, ſine peccato, Græce ſcri
ptum eſt, ἀναμάρτητος. Qui ergo dicit, aliud eſſe ſine peccato, & aliud ἀναμάρτητον; aut Græcũ
ſermonem nouo uerbo exprimat; aut, ſi expreſſum eſt a Latinis, ut interpretationis ueritas
habet, perſpicuũ eſt, ἀναμάρτητον nihil aliud eſſe, niſi, ſine peccato. Et quia accuſatores omnes
fugiunt, (dederat enim uerecundiæ eorum clementiſſimus iudex ſpatium recedendi) rur-
ſumq. in terra ſcribens, terramq. deſpiciens: paulatim diſcedere, & oculos illius declinare
cœperunt: ſoluſq. remanſit cum muliere: cui locutus eſt Ieſus: Vbi ſunt, qui te accuſa-

bant? nemo te condemnauit? Quæ ait: Nullus, Domine. Reſpondit ei Ieſus: Nec ego te
condemnabo. Vade, & ammodo noli peccare. Præcepit Dominus, ne ulterius pecca-
ret: ſicuti & alia ſimiliter in lege mandauit. Sed utrum ea fecerit, nec ne, ſcriptura non di
Ioan.10 cit: Omnes, inquit, qui uenerunt ante me, fures fuerunt, & latrones. Si omnes, nul-
lus excipitur. Qui uenerunt, inquit, non qui miſſi ſunt, de quibus propheta ait: Ipſi
Hier. 23 ueniebant a ſe, & ego non mittebam eos. Quo uerbo ſolius Chriſti potenria reſeruatur,
Ioan.17 qui ad ſua uenerat: & ſui eum non receperunt. Dum eſſem, inquit, in mundo cum eis;
ego ſeruabam eos in nomine tuo: quos dediſti mihi, cuſtodiui, & nullus ex eis periit,
niſi unus filius perditionis. Non dixit: dedi eis liberi arbitrii poteſtatem, ut ipſi ſe ſuo la-
bore ſaluarent: ſed, Ego cuſtodiui eos, ego ſeruaui. Denique infert: Non peto, ut eos
Act. 15 auferas de mundo, ſed ut cuſtodias illos a malo. In Actibus apoſtolorum ſcriptum eſt; in-
ter Paulum & Barnabam, propter Ioannem, qui cognominatus eſt Marcus, ortam diſſen-
ſionem, ita ut ſepararentur, & Barnabas Marcum, & Paulus Sylam aſſumeret in euangelii
miniſterium. Paulus ſeuerior, ille clementior, uterque in ſuo ſenſu abundat: Et tamen diſ-
Act.16 ſenſio habet aliquid humanæ fragilitatis. In eodem uolumine legitur: Tranſierunt Phry-
giam & Galatiam regionem, prohibiti a Spiritu ſancto loqui uerbum in Aſia: quo maledi-
cto, in ipſa prouincia puto uſque hodie hæreticos, qui contra Spiritum ſanctum faciunt,
plurimos reperiri. Cumq. ueniſſent, ait, in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, ſed non
Ioan.15 dimiſit eos ſpiritus Ieſu. Nota, quod ſpiritus Ieſu, Spiritus ſanctus ſit, qui in alio loco, pro-
pter unitatem ſubſtantiæ, patris ſpiritus appellatur. Volunt loqui in Aſia, & prohiben-
tur a Spiritu ſancto. tentant ire in Bithyniam, & non eos permittit ſpiritus Ieſu: ſatis im-
portune, ſi eis faciendi, uel non faciendi ſemel dederat liberi arbitrii poteſtatem. Sequi-
Act.17 tur: Tempora, inquit, ignorantiæ reſpiciens Deus, nnnc præcepit hominibns, ubique pæ
nitentiam agere. Significanter præterita in lege tempora, tempora ignorantiæ demonſtra-
Rom. 15 uit. Rurſum ait: Veniam ad uos Deo uolente. Cur interpoſuit uoluntatem Dei, ſi habebat
Iacob 2 ſui arbitrii poteſtatem? Iacobus apoſtolus, Si quis, ait, ſeruauerit totam legem, offenderit
autem in uno; reus eſt omnium factus. Quis noſtrũ in nullo aliquando peccauit? Si autem
peccauit, quod negari non poteſt; & per unum peccatum, omnium eſt reus peccatorum;
non ſuis uiribus, ſed Dei miſericordia ſaluatur. Si quis in uerbo non peccauit, hic perfectus
Iacob 3 eſt uir. Si aliquando in ſermone peccaſti, ubi eſt apud te præſumpta perfectio? maxime cum
ſequatur; Linguam autem hominum nullus poteſt domare, incontinens malum, plena
ueneni mortiferi. Rogo te, ut mihi reſpondeas: ſi lingua incontinens eſt malum, & plena
ueneni mortiferi; & nullus poteſt domare linguam mortalium; & tanti criminis reus es:
ubi in perpetuum peccatorum fuga? unde bella, & unde rixæ inter uos? nonne ex uolu-
ptatibus, quæ militant in membris ueſtris? Aut membra non habetis humana: aut, ſi ho-
mo non poteſt eſſe ſine membris, confitemini, uoluptatem, atque luxuriam in ueſtris artu
Pſal. 25 bus militare. Dauid, qui dixerat confidenter: Proba me Domine, & tenta me: ure renes
meos, & cor meum: quia ante oculos meos miſericordia tua eſt, & complacui in ueritate
tua. Et iterum: Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum, & pes meus ſtetit in directo:
quamquam iudicii ueritatem Dei miſericordia mitigaret, tamen quia hoc auſus eſt dicere,
relinquitur parumper fragilitati ſuæ, &, ut uos dicitis, arbitrii libertati: & per adulte-
rium lapſus in homicidium, poſtea loquitur: Miſerere mei Deus ſecundum magnam mi-
Pſal. 50 ſericordiam tuam. Et, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquita-
3. Reg. 14 tatem meam. Nec hoc dico, quod uirum ſanctum accuſem, de quo ſcriptum eſt: quod
fecerit omnes uoluntates Dei: ſed quod multis aliis bonis hæc uitia compenſarit, & ſalua-
tus ſit miſericordia Dei, cuius iudicium eſt in ponderibus, & ad quem Aſaph loquitur: Ci
Pſal. 79 babis nos pane lacrymarum; & potum dabis nobis in lacrymis in menſura. Neque enim
iniuſtus eſt Dominus: ut tantum peccata condemnet, & bonorum operum nõ meminerit.
Pſal. 29 Vnde & in alio loco idem Dauid canit: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æter-
num: Domine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtutem: Auertiſti faciem tuam a
Pſal. 31 me: & factus ſum conturbatus. Dixi enim pronunciabo contra me iniuſtitiam meam Do-
Pſal. 36 mino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Iuſtoq. præcipitur: Reuela ad Dominum
uiam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet. Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudi-
Pſa.26.37 cium tuum tamquam meridiem. Salus enim iuſtorum a Domino, quia non eſt ſanatio in
Rom. 7 carne eorum a facie iræ eius: Et quotidie, iuxta Apoſtolum qui dixerat: Non enim
Pſal. 37 habitat in carne mea bonum: ingemiſcunt dicentes: Renes mei impleti ſunt illuſio-
nibus,

nibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Breues enim poſuit dies noſtros, & ſubſtantia no- Pſal.37
ſtra quaſi nihilum in conſpectu ejus. Vniuerſa uanitas omnis homo uioeos, uel uiuens in
corpore, uel uiuens in uirtutibus; & tamen omnia uanitas. incerto enim ſtatu fluctuat,
&, dum non timet, in ſereno patitur tempeſtatem. Cum enim eſſet in bonore, non intel- Pſal.48
lexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Pro nihilo, inquit, Pſal.55
ſaluos faciet eos: haud dubium quin iuſtos, qui oon proprio merito, ſed Dei ſaluantur cle
mentia. Et delicta mea a te non ſunt abſcondita. Hoc ex perſona Chriſti dicitur. Si ille, Pſal.68
qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, pro nobis doluit, & peccata no 1.Petr.2
ſtra portauit: quanto magis nos debemus noſtra uitia confiteri? Renuit, inquit, cooſola- Pſal.76
ri anima mea: cooſiderans delicta, quæ feceram, recordatus ſum Dei, & lætatus ſum, cogi
tans me illius clemeoria conſeruandum. Nocte cum corde meo meditabar, & ſcopebam
ſpiritum meum. Et dixi, nunc cœpi, hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Iuſti uox eſt, qui,
poſt meditationem ſomnii & conſcientiæ cruces, ad extremum ait: Nunc cœpi uel pæniten
tiam agere, uel ſcientiæ limen intrare; & hæc ipſa de bonis ad meliora mutatio, oon mea-
rum uirium, ſed dexteræ & potentiæ Dei eſt. In æternum miſericordia ædificabitur. Pſal. 88
Nullum enim tempus eſt, quo non ædificetur miſericordia in ſingulis quibuſque ſanctorũ,
& iis, qui de peccatis tranſeunt ad uirtutes. A ſagitta uolante per diem, a negotio peram- Pſal. 90
bulante io tenebris, quis noſtrum poterit liberari? Ecce enim peccatores intenderunt ar- Pſal. 10
cum, ut ſagittent in obſcuro rectos corde. Nolunt prauos uulnerare, ſed rectos corde.
Sagitta per diem uolitat, per hæreticos in ſanctarum intelligentia ſcripturarum. Negotium
in tenebris & oocte perambulat, per philoſophos, qui per obſcuritatem ſermonum inuol-
uere cupiunt ueritatem. Plantati io domo Domini, in atriis Dei noſtri florebunt. Planta- Pſal. 91
ti in domo Domini, iuſti ſunt, in Eccleſia confirmati. Sed hi ooo in præſentiarum, ſed
in futuro in atriis Domini florebunt, obi eſt certa & ſecura poſſeſſio. Miſericors & miſera Pſal.102
tor Domious, longanimis & multæ miſeratioois. Suauis Dominus omnibus, & miſeri- Pſal. 144
cordia eius ſuper omnia opera illius. Taotas audis miſericordias, & io tua audes uirtute
confidere? Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua. Si de cunctis operibus Dei &
homioes ſuot: ergo omoes homines ſua peccata confiteantur. Legimus in Samuele di- 2. Reg. 7
ctum de Salomone: Ipſe ædificabit domum nomini meo, & firmabo regnum eius uſque
in ſempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Et iterum: Si inique
egerit, corripiam eum in uirga hominum, miſericordiam autem meam non auferam ab
eo. Cum egiſſet Dauid gratias Deo, ad extremum intulit: Et hæc eſt lex hominis: Domi
ne Deus, ſemper reſpice ad clementiam tuam, & infirmitatem carnis diuino auxilio ſu-
ſtenta. Quid mihi, ioquit, & uobis filii Saruiæ? Maledicat Semei. Dominus præce- 2. Reg. 16
pit ei, ot maledicat Dauid: Et quis reſpondebit ei, quare hoc feciſti? Voluntas enim
Dei non diſcutienda, ſed cum gratiarum actione patienda eſt. Et in alio loco: Domi-
nus mandauit, ut diſſiparet conſilium Achitophel booum, ut adduceret ſuper Abſalon ma 2.Reg.17
lum: cuius certe conſilium erat, quaſi conſilium Dei. Et qua ratione poteſtas liberi arbi-
trii, maiore poteſtate ſubuerſa eſt? Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael, arguitur quare reli 3. Reg. 14
qoerit præceptum Domini, diciturq. ad eum: Dedi tibi regnum domus Dauid, & non
fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ambulauit poſt me in toto
corde ſuo, & fecit placitum in conſpectu meo. Ergo & poſſibilia ſuot Dei mandata, quæ
Dauid feciſſe cognoſcimus, & tamen laſſeſcere ſanctos ad perpetuitatem iuſtitiæ. In mul- 3. Reg. 11.
tis regibus legimus de ſtirpe Dauid, quod non ſuo merito, ſed Dauid patris uirtutibus 15
conſeruati ſint; qui fecerit placitum in conſpectu Dei: Et uenitur ad Aſa regem Iuda: de 3. Reg. 15
quo ſcriptum eſt: Fecit Aſa rectum in conſpectu Domini, ſicut Dauid pater eius. Cumq.
in multis laudibus eius immorata eſſet hiſtoria, ad extremum iotulit: Sed excelſa oon
abſtulit. attamen cor eius perfectum erat cum Deo, omnibus diebus oitæ ſuæ. Ecce & iu-
ſtus dicitur, quippe cuius cor perfectum erat cum Deo: & tamen in hoc errauit, quod ex-
celſa non abſtulit: quæ Ezechiam, & Ioſiam legimus abſtuliſſe. Elias, in cuius ſpiritu & Luc.1
uirtute uenit Ioannes Baptiſta, ad cuius imprecatiooem ueoit ignis de cælo, & Iordanis 3. Reg. 18
fluenta diuiſa ſunt, timuit Iezabel, & fugit, laſſusq. in ſolitudine ſedit ſub arbore; & preſ 4.Reg.1.2
ſus anguſtia, mortem rogauit, dicens: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque 3.Reg.19
enim melior ſum patribus meis. Hunc iuſtum negare quis poteſt? Et tamen oon dicam mu
lierem, ſed homioem formidare, de animi perturbatione deſcendit, quæ uitio carere non
poteſt, dicente Dauid: Dominus auxiliator meus, nõ timebo quid faciat mihi homo. De Io Pſal.117
ſaphat rege Iuda ſcriptum eſt: Et fuit Domious cum Ioſaphat, qui ambulauit in uiis Dauid 2.Par.17

patris ſui prioribus. Ex qno intelligitur, primas eum Dauid habuiſſe iuſtitias, & nouiſſima
non habuiſſe peccata. Non ſperauit, ait, in Baalim, ſed in Deo patris ſui, & ambulauit in
præceptis illius, & nõ iuxta peccata Iſrael. Confirmauitq. Dominus regnũ in manu eius, &
dedit omnis Iuda munera Ioſaphat, factæq. ſunt ei infinitæ pecuniæ, atque diuitiæ, & mul
ta gloria. Cumq. ſumpſiſſet cor eius audaciam propter uias Domini, etiam excelſa & lucos
2.Par.18 de Iuda abſtulit. Hic Achab regi impiiſſimo affinitate coniunctus eſt. Cumq. poſt prœlium
2.Par,19 reuerteretur Hieruſalem, occurit ei Hieu, filius Anani uidens, & ait ad eum: Impio præ-
bes auxilium, & iis, qui oderunt Dominũ, amicitia iungeris: Et iccirco iram Domini qui-
dem merebaris, ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quod abſtuleris lncos de terra Iuda, &
præparaueris cor tuum, ut requireres Dominũ. Ac ne putemus, præteritas iuſtitias hoc pec
2.Par.22 cato & increpatione prophetica fuiſſe deletas; poſtea de Ochozia ſtirpe eius ſcriptum eſt,
quod inuenerit eum Hieu latentem in Samaria, adductumq. occiderit: Et ſepelierunt, in-
quit, eum, eo quod eſſet filius Ioſaphat, qui quæſierat Dominum in toto corde ſuo. De
2.Par,29 Ezechia ſcriptum eſt: Fecit rectum in oculis Domini, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid, pa
ter eius. Iſte abſtulit excelſa, & contriuit ſtatuas, & incendit lucum, contriuitq. ſerpentem
æneum, quem fecerat Moyſes. Et iterum in domino Deo Iſrael confiſus eſt: & poſt ipſum
non fuit ſimilis ei in cunctis regibus Iuda, qui fuerunt ante eum. Adhæſit Domino, & non
receſſit ab eo, & cuſtodiuit mandata eius, quæ præcepit Dominus Moyſi: & erat Dominus
2.Par,32 cum eo, & in omnibus, in quibus incedebat, ſapienter agebat. Cumq. rex Aſſyriorũ Sen-
nacherib cepiſſet uniuerſas urbes Iudæ, miſit ad eum Ezechias in Lachis dicens: Peccaui,
recede a me: quodcumque iuſſeris, dabo. Impoſuitq. rex Aſſyriorum Ezechiæ trecenta ta
lenta argenti, & triginta talenta auri: & dedit Ezechias omnẽ pecuniam, quæ inuenta eſt
in domo Domini, & in theſauris domus regis. In tempore illo concidit ualuas templi Do-
mini, & clypeos, quos deaurauerat; & omnia dedit regi Aſſyriorum. Cumq. de eo tanta
dicantur, non timuit, neceſſitate cogente, quæ Domino conſecrarat, regi offerre Aſſyrio:
Eſa.37 diciturq. ad eum: Ego cuſtodiam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid ſeruum
4.Reg.19 meum, nõ propter te, quia ſuperiora feciſti; quando centumoctogintaquinque millia exer
citus Aſſyriorum, angelo cædente, proſtrata ſunt. Illud quoque diligentius attendendum,
4.Reg.20 quod ſcriptura cõmemorat: Aegrotauit Ezechias uſque ad mortem: uenitq. ad eum Eſaias,
Eſa.38 filius Amos, dicens: Præcipe domui tuæ, quia morieris tu, Qui conuertit faciem ſuam ad
parietem, & oranit ad Dominum, dicens: Obſecro, Domine, memento quo modo am-
bnlauerim in conſpectu tuo, in ueritate, & corde perfecto, & bonum in oculis tnis fecerim;
Fleuitq. Ezechias fletu magno. Certe iuſtns erat Ezechias, & corde perfecto. Iturus erat
ad Dominum, plorare non debuit. Quæris rationem fletuum? Si cogitaueris hominem, non
miraberis cauſas doloris. Nullus enim intrepidus uadit ad iudicium Domini, habens con-
ſcientiam peccatorum. Cumq. fleuiſſet, factus eſt ſermo Domini ad Eſaiam prophetam, di
cens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci meo: Dux Dei appellatur, cui mors fuerat nunciata,
quia humilitate proſtratus eſt: Hæc, inquit, dicit dominus Deus Dauid, patris tui: Audi-
ui orationem tuam, & uidi lacrymas tuas. Additur ei tempus uitæ, & de Aſſyriorum ma-
4.Reg.20 nibus liberatur: & tamen ſignum poſtulat: ut credat uerum eſſe, quod Deus repromiſerat,
Eſa.39 quod tamen paruæ fidelitatis indicium eſt. Miſit quoque rex Babylonis nuncios & legatos,
qui ei congratularentur ob reſtitutam corporis ſanitatem: qui oſtendit eis omnes theſauros
aromatum, auri quoque & argenti, & uaſorum ſupellectilem. Non fuit, inquit, res, quam
non oſtenderet eis Ezechias in domo ſua, & in omni poteſtate ſua. Ex quo intelligimus,
etiam uaſa templi Babylonis monſtrata legatis. Vnde & ira Domini concitatur, & poſtea
Eſaiæ uaticinatione cognoſcit: De filiis tuis eunuchi erunt, & omnia uaſa templi transferen
2.Par,32 tur in Babylonem. Ob quam cauſam etiam in libro dierum ſcriptum eſt: Cecidit Ezechias
elatione cordis ſui. Certe Ezechiam iuſtum, nemo niſi impius, denegabit. Dicas: pecca-
uit in quibuſdam, & iccirco iuſtus eſſe deſiit. ſed hoc ſcriptura non loqnitur: non enim ex
eo, quod parua peccauit, iuſtitiæ nomen amiſit; ſed ex eo, quod multa bona fecit, iuſti uo
cabulum poſſidet. Hoc totum dico; ut ſcripturarum ſanctarum teſtimoniis comprobetur,
non ex eo peccatores eſſe iuſtos, quod aliquando peccauerint, ſed ex eo iuſtos permanere,
4.Reg.22 quod multis uirtutibus floreant. De Ioſia ſcriptum eſt: Fecit rectum in conſpectu Domini,
& ambulauit in nia Dauid, patris ſui. Non receſſit neque ad dexteram, neque ad ſiniſtrã:
& tamen, cum eſſet iuſtus, tempore neceſſitatis & anguſtiæ mittit ad Oldam prophetiſſam,
uxorem Sellum, filii Tecuæ, filii Aaras, cuſtodis ueſtium. Et hæc, inquit, habitabat Hie-
ruſalem in ſecunda: haud dubium, quin urbis partem ſignificet, quæ interiori muro uallaba-
tur.

tur. Et illa reſpondit: Hæc dicit dominus Deus Iſrael, ite & dicite uiro, qui miſit uos ad
me. In quo occulta & regis, & ſacerdotũ, & omnium uirorum reprehenſio eſt, quod nullus
uirorum ſanctus potuerit reperiri, qui poſſet futura prædicere. Denique interficitur Ioſias a 4. Reg. 23
Pharaone, rege Aegypti, eo quod noluerit audire uerba Domini, ex ore Hieremiæ prophe 2. Par. 35
tæ: ſiue, ut in Paralipomenis ſcriptũ eſt, Noluit Ioſias reuerti, ſed parauit contra eum bel-
lum, nec acquieuit ſermonibus Nechao ex ore Dei. Et infertur: Mortuusq. eſt, & ſepultus
in Mauſoleo patrum ſuorũ: & uniuerſus Iſrael Iuda & Hieruſalem luxerunt eum, præcipueq.
Hieremias, cuius omnes cantatores atque cantatrices uſque in præſentem diem lamentatio
nes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael: Ecce ſcriptum fertur in lamentatio
nibus. Puto quod ſermonibus Dei per quemlibet non acquieuiſſe peccatum ſit. De ipſo Hie Tren. 4
remias loquitur: quamquam hoc plerique ſecundum Anagogen intelligant de Domino ſal
uatore: Spiritus faciei noſtræ, Chriſtus Dominus captus eſt pro peccatis noſtris. Cui dixi-
mus: Sub umbra tua uiuemus in gentibus. Moyſes, cui locutus eſt Dominus facie ad faciẽ, Exod. 33
& ſalua facta eſt anima eius, ad aquas contradictionis offendit, nec meruit cum fratre Aa- Num. 20
ron terrã repromiſſionis intrare. De quibus & pſalmiſta canit: Abſorpti ſunt iuncti petræ iu Pſal. 140
dices eorum, audient uerba mea, quoniam placuerunt. Et eſt ſenſus. Iudices populi Iudæo
rum, Moyſes & Aaron, deuorati ſunt a peccato populi iuxta petram: de qua aquarum flu-
enta manarunt: & certe iſti iuſti fuerunt, & obedierunt ſermonibus Dei: qui per ſe ſua-
uiſſimi ſunt. Denique ſequitur de cadaueribus in ſolitudine mortuorum: Quaſi craſſitudo
terræ dirupti ſunt ſuper terram: Diſperſa ſunt oſſa noſtra ſecus infernum. In Oſee loquitur Oſee 2
Deus: Deſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio. Statimq. ſubiungit: Et miſericordia
& miſerationibus, & in fide: ut largitoris præmio recognoſcat, quod ipſe ſit Dominus. Oſee 11
In eodem ſcriptum eſt libro: Deus ego ſum, & non homo, in medio tui ſanctus, & non in-
grediar ciuitatem, uitiorum ſcilicet conciliabulum. Ipſe ſolus hanc non ingreditur ciuita- Gen. 4
tem, quam ædificauit Cain in nomine filii ſui Enoch, quæ omnia ſacerdotum quotidie ora
concelebrant, ὁ μόνος ἀναμάρτητος, quod in lingua noſtra dicitur, qui ſolus eſt ſine pecca-
to. Quæ laus, iuxta ſententiam tuam, fruſtra Deo reputatur, ſi eſt communis cum cete-
ris. Nos enim iuxta Amos conuertimus iuſtitiam in abſinthium, & fructus iudicii in ama- Amos 5. 6
ritudinem. Loquuntur nautæ, atque uectores in libro Ionæ: Rogamus Domine, ne per- Ion. 1
das nos propter hominem iuſtum, neque inducas ſuper nos ſanguinem innocentem. ſicut
enim placuit tibi, ſic factum eſt Domine. Neſciunt cauſas, quid mereatur propheta, ſer-
uus fugitiuus; & tamen iuſtificant Deum, & ſanguinem innocentem fatentur, cuius opera
non norunt. Et ad extremum, Sicut placuit tibi Domine, ſic factum eſt. Non quærunt
iuſtitiam ſententiæ Dei, ſed ueritatem iuſti iudicis confitentur. Micheas lacrymabili uoce Mich. 7
teſtatur: Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt: omnes in ſanguine inſidian
tur: unuſquiſque fratrem ſuum uenatur ad mortem. Malum manuum ſuarum dicunt bo-
num. Et iterum: Qui optimus inter eos eſt, quaſi paliurus eſt: & qui rectus, quaſi ſpina
de ſepe. Hæc hominum iuſtitia eſt, ut, iuxta uerba eiuſdem prophetæ, nec amico, nec
coniugi, nec filiis ſit credendum: quia inimici hominis domeſtici eius. Quam ſententiam Matth. 10
etiam ſermo Dominicus comprobauit. Vnde datur conſilium per eundem prophetam: In- Mich. 6
dicabo tibi o homo quid ſit bonum, & quid Dominus quærat a te: utique facere iudicium,
& diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. Numquid dixit, habeto
æqualitatem Dei; & non hoc, quod maximum eſt, ſolicitum ambulare cum Deo tuo?
Vt numquam ſecurus ſis; ut omni obſeruantia cuſtodias cor tuum; ut conſideres, quoniam
in medio laqueorum ambules, & ſub murorum pinnis ingrediaris; ut illud quotidie medi
teris: Iuxta ſemitam ſcandalum poſuerunt mihi. Superbis enim reſiſtit Deus, humilibus au Pſal. 139
tem dat gratiam. Qui cautus, & timidus eſt, poteſt ad tempus uitare peccata: qui ſecurus Iacob 4
eſt de iuſtitia ſua, repugnat Deo; illiusq. auxilio deſtitutus, inſidiis hoſtium patet. Com-
putreſcant, dicit Habacuk, oſſa mea, & ſubter me uermes ſcateant: tantum ut requieſcam Hab. 3
in die anguſtiæ, ut aſcendam ad populum fortem meum. Hic tribulationes & anguſtias af-
flictionemq. animi deprecatur; ut in futuro, uirorum iam cum Chriſto regnantium nume-
ro ſocietur. Ex quo perſpicuum eſt, hic pugnã atque certamen, & in futuro eſſe uictoriam.
Ieſus, filius Ioſedech, quod interpretatur, iuſtus Domini, ſacerdos magnus, indutus de- Zach. 3
ſcribitur ueſtibus ſordidis: qui peccatum non fecit, & tamen noſtra peccata portauit: ad
cuius dextram ſtabat ſatanas, ut aduerſaretur ei. Diciturq. ad eum poſt pugnam atque
uictoriam: Auferte ueſtem ſordidam ab eo: & ecce abſtuli a te iniquitatem tuam.
Et heres Iouiniani loquitur: Sine omni omnino peccato ſum: ſordida ueſtimenta non

habeo: proprio regor arbitrio: maior apoſtolo ſum. ille facit, quod non uult; &, quod uult, non facit: ego facio, quod uolo; &, quod nolo, non facio: præparata ſunt mihi regna cælorum; immo ipſe ea mihi meis uirtutibus præparaui. in quo Adam tenetur obnoxius, & alii, qui reos ſe putant, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ; ego ſolus cum mea caterua non teneor. Alii clauſi cellulis & feminas non uidentes, quia miſeri ſunt, & uerba mea non audiunt, torquentur deſideriis: ego, etiam ſi mulierum uallor agminibus, nullam
Zach. 9 habeo concupiſcentiam. de me enim dictum eſt: Lapides ſancti uoluuntur ſuper terram: & ideo non ſentio, quia liberi arbitrii poteſtate Chriſti trophæum circumfero. Audiamus per
Eſa. 3 Eſaiam clamantem Deum: Populus meus, qui beatos uos dicunt, ſeducunt uos, & ſemitam pedum ueſtrorum ſupplantant. Quis magis ſupplantat populum Dei, qui liberi arbitrii poteſtate ſubnixus deſpicit auxilium conditoris, & in ſua uoluntate ſecurus eſt: an qui ad ſingulas ſententias præceptorum Domini iudicium pertimeſcit? Ad huiuſcemodi homi
Eſa. 5 nes loquitur Deus: Væ uobis, qui ſapientes eſtis apud uos, & intelligentes ueſtro iudicio.
Eſa. 6 Eſaias (iuxta Hebraicum) plorat, & dicit: Væ mihi, quia tacui: quia immunda habens labia, & in medio populi immunda habentis labia habitans, uidi Dominum ſabaoth oculis meis. Ille, uirtutum merito, Dei fruebatur aſpectu; &, conſcientia peccatorum, labia ſua fatebatur immunda: non quod locutus eſſet aliquid, quod uoluntati Domini repugnaret: ſed quod ſiluiſſet, uel timore, uel pudore perterritus, nec arguiſſet libertate prophetica populum delinquentem. Nos peccantes quando corripimus, qui adulamur diuitibus, & perſonas accipimus peccatorum, turpis lucri gratia? niſi forte tota eis loquimur confidentia, quorum opibus indigemus. Vt alia non agamus, ut abſtineamus nos ab omni ſpecie peccatorum; certe, uetum tacuiſſe, peccatum eſt. Quamquam apud Septuaginta non ſit ſcriptum, quia tacui, ſed quia compunctus ſum, conſcientia ſcilicet peccatorum, ut illud compleatur
Pſal. 31 propheticum: Verſatus ſum in miſeria, dum infigitur mihi ſpina. Ille peccati ſpina compun
Eſa. 24 gitur: tu uirtutum floribus uernas? Erubeſcet, inquit, luna, & confundetur ſol, quando uiſitauerit Dominus ſuper militiam cæli in excelſis: hoceſt, quod in alio loco ſcriptum eſt:
Iob. 25 Aſtra quoque nõ ſunt munda in conſpectu eius; & aduerſum angelos ſuos peruerſum quid
Eſa. 34 reperit. Luna erubeſcit: ſol confunditur: & cælum operitur cilicio: & nos intrepidi, atque lætantes, quaſi omni careamus uitio, occurremus iudicis maieſtati, quando tabeſcent montes, erecti uidelicet in ſuperbiam, & omnis militia cælorum, uel aſtra, uel angelicæ dignitates; & complicabuntur ſicut libri cæli; & omnis exercitus eorum inſtar foliorum de-
Eſa. 34 fluet. Quoniam inebriatus eſt, inquit, in cælo gladius meus, & nunc ſuper Idumæam deſcendet. Gladius Dei inebriatur in cælis, & tuum ſolium erit in ſanctitate ſecurum? In Idumæam deſcendet; quæ interpretatur, uel ſanguinaria, uel terrena; ut prophetica auctoritate diſcamus, omnem terram indigere iudicio. Vnde ſequitur: Victima enim Domini in Boſra, quæ interpretatur caro: & interfectio eius multa in terra Edom, ideſt, in ſanguine: iux-
1. Cor. 15 ta quod ponit Apoſtolus: Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Væ, qui contra-
Eſa. 45 dicit fictori ſuo; uæ, qui dicit patri, ut quid me generaſti? & matri, quare me peperiſti? Hoc ad eos pertinet, qui dicunt: quare talis conditus ſum, qui non poſſum in perpetuum carere peccato. Quare tale uas fictum, ut non quaſi adamantium permanerem, ſed ad omnẽ
Eſa. 53 tactum fictile atque fragile. Omnes ſicut oues errauimus, & omnium noſtrum Dominus peccata portauit. Intuitus eſt enim, & diligẽter inſpexit, nulluimq. reperit, qui iudicaret iuſte, qui ſuam in omnibus faceret uoluntatem. Et iccirco brachium eius ſalutem præbuit, & iuſtitia ſua ſaluauit omnia: ut omnis mundus ſubiiciatur Deo, & illius clementia conſeruetur.
Eſa. 64 Fuimus enim immundi non pauci, ſed omnes. Quaſi pannus menſtruatæ, reputata ſunt o-
Ezech. 16 mnia in lege opera noſtra. Ad Hieruſalem in Ezechiele loquitur Deus: Perfecta eras in decore meo: & eſt ſenſus, non in tuis operibus, non in tua conſcientia cordiſq. iactantia, ſed in meo decore: quo te clementia mea libertate donaueram. Denique in conſequentibus loquitur ad eam, quando ſaluatur non ſuo merito, ſed eius miſericordia: Recordabor pacti mei tecum in diebus adoleſcentiæ tuæ, & ſuſcitabo tibi pactum ſempiternum, & recordaberis uiarum tuarum, & confunderis. Et iterum: Suſcitabo pactum meum tecum; & ſcies, quia ego Dominus: ut recorderis, & confundaris, & non ſit tibi ultra aperire os, præ confuſione tua: cum fuero placatus tibi in omnibus quæ feciſti, ait dominus Deus: Ecce aper
Naum 1 te diuino ſermone monſtratur, quid in alio loco dixerit: Et mundans te non faciet innocentem, quod iuſti quoque, & poſt peccatum in ſtatum priſtinum reſtituti, os aperire non au-
1. Cor. 15 deant, ſed cum Apoſtolo dicant: Qui non ſum dignus uocari apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam dei. Denique & in alio loco per eundem prophetam ad eos, qui illius miſericordiam

ricordiam conſecuti ſunt, loquitur Deus: Et recordabimini uiarum ueſtrarum, & omnium Ezech. 20
ſcelerum ueſtrorum, quibus polluti eratis: & diſplicebit uobis in conſpectu ueſtro, in cun-
ctis maliriis, quas feciſtis: & ſcietis, quia ego Dominus, cum benefecero uobis propter no-
men meum, noo ſecundum uias ueſtras malas, neque ſecundum ſcelera neſtra peſſima.
Erubeſcamus, atque dicamus, quod loquuntur ii, qui iam præmia conſecuti ſunt: loqua-
mur peccatores ſuper terram, & io fragili mortaliq. corpore conſtituti, quod ſanctos ui-
demus io cælis dicere, etiam incorruptione & immortalitate dooatos. Et diciris, inquit: Ezech. 33
Non eſt recta uia Domini, cum ueſtræ uiæ prauæ ſint. Phariſæorum eſt hoc ſupercilium,
ut peccata propriæ uoluotatis referant ad conditoris iniuriam, & illius iuſtiriam calumnien
tur. Sacerdotes templi myſtici, quod interpretatur Eccleſia, filii Sadoch, cũ ueſtimentis mi Ezech. 44
niſterii non egrediuntur ad populum, ne humana conuerſatione ſanctificati maculentur.
Et tu io medio uulgi unusq. de populo mundum eſſe te credis? Hieremiam prophetã breui
ter percurrentes ſenſu magis, quam ſermone carpamus. Circuite, inquit, in exitibus Hie- Hier. 5
ruſalem, & quærite in plateis eius, ſicubi reperire poteritis uirum, qui iuxta iuſtitiam uiuat,
& fidem: & ero propitius propter eum. Quamuis enim dicant: Viuit Dominus: fraudulen
ter iurant, & hoc ipſum io mendacio. Refutat peccatorum ſacrificia: ueſcendas detrahit Hier. 7
offerentibus hoſtias, dicens ſe non mandaſſe patribus eorum, quaodo deduxit eos de ter-
ra Aegypti, ut offerrent huiuſcemodi ſacrificia. oon enim uoluotate, ſed idolorum com-
paratioue mandauit, malens ſibi offerri uictimas, quam dæmonibus. Omnes receſſerunt Hier. 8
ab eo: nullus eſt, qui loquatur bona, & agat pænitentiam dé peccatis ſuis. Sequuntur pro-
prias uoluntates, quaſi equus promptus ad prœlium: iotendunt linguam ſuam, quaſi ar- Hier. 9
cum: menriuntur omnia, & non eſt in eis ueritas. Amicorũ quoque caueodas inſidias præ-
cipit, & nulli credere proximorum: ſingulos enim inſidiari amicis, & fratrem a fratre deci-
pi, & hoc facere non naturæ malo, ſed propria uoluntate: quia docueruot linguam ſuam
mendacium, & proni feruntur ad iuſtitiam. Si Aethiops, ait, mutauerit pellem ſuam, & Hier. 13
pardus uarietatem ſuam: & uos poteritis facere bonum, cum didiceritis mala. Ergo pellis
Aethiopica, & pardorum uarietas, diſciplioæ eſt, oon naturæ, quæ docetur, & diſcitur: ta
men auferri ooo poteſt uitium inoliti mali, niſi per eum, cui omnia poſſibilia ſunt. Vode
loquitur ad eum, qui ſolus uerus medicus eſt: Sana me Domine, & ſanabor: ſaluum me Hier. 17
fac Domine, & ſaluus ero: tu es gloria mea, & ſpes mea. Si enim ad condicionem meam
infecilitatemq. reſpiciam; oihil aliud, niſi hoc, poſſum loqui: Maledictus homo, qui an- Hier. 20
nunciauit patri meo, diceos: Ecce natus eſt tibi puer: fiat homo ille ſimilis urbibus, quas
ſubuertit Deus. Quare enim in uulua nou ſtatim perii? & fuiſſet mihi ſepulcrum mater mea,
& uulua eius infernus ſempiternus. quare egreſſus ſum ex utero, ut uiderem labores & miſe
rias, & conſumerentur dies mei in ærumnis? Tantum de ſua condicione ſecurus eſt; & ſic
confidit in fortitudine, ut mortem præferat uitæ. oouerat enim uulnus ſuum, & potentiã
eius, quẽ celare nihil poteſt, qui loquitur per eundẽ prophetã: Deus appropinquans ego, Hier. 23
& nou procul. Qui enim cælum replet, & terram; nullus poteſt uitare eius notitiam, &
cordis occulta celare. Qui ſcrutatur renes, introſpicit. Et ut ſciamus Dei eſſe booum omne,
quod gerimus: Ego, inquit, plantabo eos, ut nequaquam eradicentur: & ego dabo eis co Hier. 24
gitationem, & ſenſum, ut intelligant me. Si cogitatio & ſenſus dantur a Deo; & intellectus
Domini ex illius, qui noſcendus eſt, radice pullulat: ubi eſt liberi arbitrii tantum ſuperba
iactatio? Volumus ſcire coudicionem noſtram: audiamus hiſtoriã. Ioachim rex Iuda, cun- Hier. 26
ctiq. ſocii eius, & principes eius, auditis ſermonibus Vriæ, uoluerunt occidere eum. quod
cum ille didiciſſet, timore perterritus fugit io Aegyptum. Cur mortem timebat, qui expli-
cauit ſententiam Domini, & qui a ſe nunciari Domini nouerat uoluntatem? Dedignamur
per ſingula auxilium Dei; & ad illius outum cuucta gerere negligimus; cũ legamus, ſanctos
uiros, etiam hominum iodiguiſſe præſidio? Periclitatur Hieremias, & maolfeſte dicitur, Hier. 26
quod auxilio ei fuerit manus Ahikam, filii Saphan, ne traderetur in poteſtatem uulgi, &
obrueretur lapidibus. Abolitis legis cærimoniis, & duro pondere ueterũ præceptorum, re-
promittitur euangelii gratia: legemq. Dominus pollicetur, ut omnes eum nouerint a mioi Hier. 31
mo uſque ad maximum, dicens: Dimittam peccata eorum; & iniquitatum illorum ultra
memor non ero. Quam autem habuerint ſaocti uiri in lege ueteri iuſtitiam, ſequenti ſermo
oe demonſtrat: Filii Iſrael, & filii Iuda iniquitatem fecere perpetuam in conſpectu meo, ab Hier. 32
adoleſcentia ſua uſque ad diem præſeotem: & ciuitas Hieruſalem ab ioitio coodicionis ſuæ
uſque ad diem euerſionis ſuæ me ad iracundiam prouocauit. Attende quid dicat; finem
iunge principio: omne mediũ tempus in uitio eſt. Hieremias ſanctificatus in utero antequã
natus:

Hier.37 natus: uirgo, propheta ueteris teſtamenti pertimeſcit Sedechiã: & flebiter obſecrat, dicens:
Nunc ergo, Domine, mi rex, audi deprecationem meam, & præualeat apud te obſecratio
mea: ne remittas me in domum Ionathan ſcribæ, ne ibi peream. O propheta, cur times im-
pium regẽ? cur eum metuis, quem noſti iam iamq. periturum? carcerẽ reformidas, cui pa
ratur paradiſus? Reſpõdebis mihi: homo ſum, in mortali carne & corruptibili conſtitutus:
dolorẽ ſentio, horreſco cruciatus, quos etiã Dominus meus pro mea ſalute ſenſurus eſt. Mi
ſeretur humano generi Deus, & non uult perire quod fecit. Noli timere Iacob, dicit Domi
nus: Ego enim ſum tecum, & interficiam omnes gentes, in quas diſperſi te: te uero ipſum
Hier.46 non faciam, ſed caſtigabo te in iuſtitia: & ita miſerebor tui, ut te innoxium non relinquã.
Vnde & nos dicimus eſſe iuſtos, eſſe ſanctos uiros, & poſt peccata placentes Deo, non ſuo
tantum merito, ſed eius clementia, cui omnis creatura ſubiecta eſt, & indiget miſericordia
eius. Audiant hæretici, qui eleuantur per ſuperbiam, & dicunt: Ipſi nobis fecimus cornua.
Hier.48 Audiant illud, quod audiuit Moab: Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt ualde. Alti
tudinem illius, & elationem, & gloriationem, & inflationẽ cordis ego cognoui, dicit Domi
Hier.50 nus: quoniam nequaquam iuxta inflationem eius & fortitudo illius eſt. Diciturq. ad huiu-
ſcemodi homines: Inimici autem eorum (haud dubium, quin gregis Domini) confirmant;
dicentes: non peccauimus, cum peccauerint in pulchritudinem iuſtitiæ, & in expectationẽ
Hier.50 patrum. Vis ſcire, quando omnia peccata finiantur. audi eundem prophetam: In tempore
illo dicit Dominus, quæretur iniquitas in Iſrael, & non erit, & peccatum in Iuda, & non
inuenietur. Cur, quæſo? Sequitur: quia propitius ero illis. Vbi autem propitiatio eſt, præ
ceſſit ante peccatum. Tolle igitur, poſſe; & concedam, omnia, donante Deo, ſubſiſtere.
Thren.3 Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Domini: bonum eſt ponere in puluere os ſuum,
dare percutienti ſe maxillam, ſaturari opprobriis, ſpem habere in Domino. Si enim abie-
cit, & miſerebitur iuxta multitudinem miſericordiarũ ſuarum. neque enim humiliauit cor-
de ſuo, & abiecit filios hominum. fruſtra murmurat homo pro peccatis ſuis. Scrutemur
uias noſtras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum. Leuemus corda cum manibus ad
Dominum in cælum, dicamusq. ei: Inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus: id-
Dan.4 circo tu inexorabilis es. Daniel propheta loquitur ad Nabuchodonoſor: quod dominetur
excelſus regno hominum, & det illud cuicumque uoluerit, & extremum atque proiectum
conſtituat ſuper illud. Interroga eum, qua cauſa ultimum atque deſpectum conſtituat in re
gem, & faciat quod uoluerit: & diſcute, utrum ipſius uoluntas iuſta ſit, de quo ſcriptum eſt:
Pſal.112 Qui ſuſcitat de terra humilem, & de ſtercore eleuat pauperem, ut collocet eum cum princi-
pibus, cum principibus populi ſui. An forſitan, iuxta te, abſque iudicio, atque iuſtitia glo
riam quærit, auramq. popularem, ut humiles erigat in regnum, & potentes humilitate cõ
Dan.4 mutet? Audi prophetam dicentem: Omnes habitatores terræ, quaſi nihil reputati ſunt apud
eum. fecit enim, quodcumque uoluit, in cælo, & in terra: & nemo eſt, qui reſiſtat uolun-
tati eius, aut poſſit dicere, quare hoc feciſti? cuius ſunt omnia opera in ueritate, & uiæ il-
2.Mach.5 lius iuſtitia, & ſuperbientes poteſt ipſe humiliare. Antiochus Epiphanes, rex crudeliſſimus,
ſubuertit altare, ipſamq. iuſtitiam fecit conculcari, quia conceſſum erat ei a Domino: cau-
ſasq. reddit, propter peccata plurima. Ergo non fecit quod ipſe tantum uoluit, ſed quod
propter peccata populi conceſſit Dominus. Denique ſequitur, quod non ex propria fece-
rit fortitudine, ſed ex eius imperio, qui præcepit ut fieret. Illud autem, quod in oratione
Dan.9 ſua loquitur; Peccauimus, inique egimus, iniuſte geſſimus, & receſſimus a mandatis & iu-
ſtitiis tuis; & cetera huiuſcemodi, ſoletis dicere, quod & Dauid, & Daniel, & omnes pro-
phetæ, non pro ſe, qui ſancti erant, ſed ex perſona populi ſunt locuti. Aduerſum quam opi
nionem ipſe reſpondebit, & dicet: Cum adhuc orarem, & confiterer peccata mea, & pecca
ta populi mei Iſrael. Vides ergo, quod tam pro peccatis ſuis, quam pro peccatis populi
Dominum ſit deprecatus, & effuderit deprecationes ſuas in conſpectu domini Dei ſui. Vis
iterum noſſe, quando peccatum & iniquitas finiatur? Quamquam diuerſa ſit auctorum in-
terpretatio, audi eundem prophetam. Septuaginta hebdomadæ completæ ſunt ſuper popu-
lum tuum, & ſuper ciuitatem tuam ſanctam, ut compleantur iniquitates, & finem accipiat
peccatum, ut diſpereat iniquitas, & reueletur iuſtitia ſempiterna. Quamdiu ergo ille finis
1.Cor.15 adueniat, & corruptiuum hoc atque mortale, in corruptione, & immortalitate mutetur; ne
ceſſe eſt nos ſubiacere peccato, non naturæ, & conditionis, ut tu calumniaris, uitio, ſed
fragilitate, & commutatione uoluntatis humanæ, quæ per momenta uariatur: quia Deus
ſolus eſt immutabilis. Quæris, ubi Abel, ubi Enoch, ubi Ieſus filius Naue, ubi Heliſæus,
ceteriq. ſanctorum peccauerint. Non eſt neceſſe, nodum in ſcirpo quærere: utinam poſſem
& mani-

& manifeſta reticere peccata. ſi uis a me uerum audire, neſcio. Nihil, inquit, mihi con- 1.Cor.4
ſcius ſum, nec tamen in hoc iuſtificatus ſum. Homo uidet in facie, Deus in corde. Apud 1.Reg.16
eius conſcientiam, atque conſpectum nullus iuſtificatur. Vnde & Paulus loquitur confiden- Pſal.142
ter: Omnes peccauerunt, & indigent gloria Dei: & concluſit Deus omnia ſub peccato, ut Rom.3.11
omnium miſereatur: & cetera, quæ ſæpe replicauimus.

DIALOGORVM HIERONYMI ADVERSVS PELAGIANOS

LIBER TERTIVS.

CRITOBVLVS.

DELECTATVS ſum tuorum multiplicatione ſermonum, de quibus ſcriptū
eſt: In multiloquio non effugies peccatū: ſed quid ad cauſam? certe hoc fatebe Pro.10
ris, eos, qui Chriſti baptiſma conſecuti ſunt, non habere peccatum; &, ſi abſ-
que peccato ſunt, iuſtos eſſe; cumq. ſemel iuſti fuerint, ſi egerint ſolicite, poſſe
in ſempiternum iuſtitiam cuſtodire, ac per hoc omne uitare peccatum. ATTI. Non eru-
beſcis, exploſam atque damnatam Iouiniani ſententiam ſequi? Et ille enim his teſtimoniis
tuiſq. nititur argumentis; immo tu illius inuenta ſectaris, in oriente docere deſiderans, quæ
olim Romæ, & dudum in Africa condemnata ſunt. lege ergo, quid illi reſponſum ſit, & ti
bi reſponſum ducito. in dogmatibus enim, & quæſtionibus differendis non perſona, ſed
cauſa quærenda eſt. Et tamen hoc ſcito, baptiſmum præterita donare peccata, non futu-
ram ſeruare iuſtitiam, quæ labore, & induſtria, ac diligentia, & ſemper ſuper omnia Dei
clemētia cuſtoditur: ut noſtrum ſit rogare, illius tribuere quod rogatur; noſtrum incipere,
illius perficere; noſtrū offerre quod poſſumus, illius implere quod non poſſumus. Niſi enim Pſal.126
Dominus ædificauerit domū, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi Dominus cu-
ſtodierit ciuitatem, in uanū uigilat, qui cuſtodit eam. Vnde & Apoſtolus præcipit: Sic cur 1.Cor.9
rite, ut cōprehendatis. Et omnes quidem currunt, ſed unus accipit coronam. Et in pſalmo Pſal.5
ſcriptum eſt: Domine, ut ſcuto bonæ uoluntatis tuæ coronaſti nos. Noſtra enim uictoria,
& corona uictoriæ, illius protectione, & clypeo paratur: & hic currimus, ut in futuro com-
prehendamus: ibi accipiet coronam, qui in hoc ſæculo uictor extiterit. nobiſq. poſt ba-
ptiſmum dicitur: Ecce ſanus factus es; iam noli peccare, ne quid deterius tibi contingat. Ioan.5
Et: Neſcitis quia tēplum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Si quis templum Dei 1.Cor.3
uiolauerit, diſperdet eum Deus. Et in alio loco: Dominus uobiſcum eſt, quamdiu uos eſtis 2.Par.15
cum eo: ſi reliqueritis eum, & ille relinquet uos. In cuius putas delubro, atque ſacrario Chri
ſti puritas permanet, templiq. ſerenitas nullo nubilo contriſtatur? Eundem ſemper uultum
habere non poſſumus; quod de Socrate falſo philoſophi gloriantur: quanto magis animū?
Multæ facies hominum, ſic & corda diuerſa. Si fieri poſſet, ut ſemper aquæ baptiſmatis mer
ſos tenerent; uolitantia nos deſuper peccata non tangerent, Spiritus ſanctus tueretur. Sed
impugnat inimicus, nec uictus recedit, ſed ſemper in inſidiis eſt, ut ſagittet in occulto re- Pſal.10
ctos corde. In euangelio iuxta Hebræos, quod Chaldaico quidem Syroq. ſermone, ſed He
braicis litteris ſcriptū eſt, quo utuntur uſque hodie Nazareni, ſecundum apoſtolos, ſiue, ut
pleriqūe autumant, iuxta Matthæum, quod & in Cæſarienſi habetur bibliotheca, narrat hi
ſtoria: Ecce mater Domini, & fratres eius dicebant ei: Ioannes Baptiſta baptizat in remiſſio
nem peccatorum; eamus, & baptizemur ab eo. Dixit autem eis: Quid peccaui, ut uadam,
& baptizer ab eo? Niſi forte hoc ipſum, quod dixi, ignorantia eſt. Et in eodem uolumine:
Si peccauerit, inquit, frater tuus in uerbo, & ſatis tibi fecerit, ſepties in die ſuſcipe eum.
Dixit illi Simon diſcipulus eius: Septies in die? Reſpondit Dominus, & dixit ei: Etiam ego
dico tibi, uſque ſeptuagies ſepties. Etenim in prophetis quoque, poſtquam uncti ſunt Spi
ritu ſancto, inuentus eſt ſermo peccati. Ignatius, uir apoſtolicus, & martyr, ſcribit, auda-
cter: Elegit Dominus apoſtolos, qui ſuper omnes homines peccatores erant. De quorum
celeri conuerſione Pſalmiſta canit: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerave Pſal.15
runt. Quibus teſtimoniis ſi non uteris ad auctoritatem, utere ſaltem ad antiquitatem, quid
omnes eccleſiaſtici uiri ſenſerint. Fac aliquém baptizatum, uel ſtatim, uel in ipſis diebus
morte ſubtractum: & concedam tibi, quod concedere non debeo, nec cogitaſſe aliquid,
nec locutum, in quo errore & ignorantia laberetur. Num ideo ſine peccato erit, quia uide-
bitur

bitur non ſuperaſſe, ſed fugiſſe peccatum, ac non potius, quia Dei miſericordia de pecca-
torum carcere liberatus migrauit ad Dominum? Hoc & nos dicimus, poſſe Deum quid-
quid uoluerit; & hominem per ſe & propria uoluntate, quod tu aſſeris, ſine peccato eſſe
non poſſe. ſin autem poteſt; fruſtra nunc iungis & gratiam, qua potens non indiget. quod
ſi non poteſt abſque Dei gratia; ſtulte tu dixiſti, poſſe quod non poteſt. quidquid enim
ex alterius pendet arbitrio, non eius eſt, quem poſſe contendis, ſed illius, ſine quo eum
non poſſe perſpicuũ eſt. CRITO. Rogo, quæ eſt iſta prauitas, immo abſque ratione con
tentio? ne hoc quidem mihi das, ut egreſſus aquas baptiſmatis ſine peccato ſit? ATTI.
Aut ego ſenſum meum uerbis explicare non ualeo; aut, me explicante, tu ad intelligen-
dum tardior es. CRITO. Quonam modo? ATTI. Recordare, quid & tu dixeris, & ego
quid loquar. Poſuiſti, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit. Ego impoſſibile hoc in ho-
mine eſſe reſpondeo; non quia ſtatim a baptiſmate homo peccato non careat: ſed illud tẽ-
pus, quando ſine peccato eſt, nequaquam poſſibilitati humanæ, ſed Dei gratiæ deputatur.
Tolle igitur poſſe, & ego eſſe concedam. quo modo enim poteſt, qui per ſe non poteſt?
aut quæ eſt illa impeccantia, quæ ſtatim corporis huius morte finitur? aut certe, ſi ultra
uitam protraxerit, delicti & ignorantiæ periculo ſubiacet? CRITO. Dialectica me arte
concludis, & non Chriſtiana loqueris ſimplicitate; nodos mihi quoſdam inter eſſe, & eſſe
poſſe concinnans. ATTI. Ego ne uerborum ſtrophis ludo, cum hoc de tua proceſſerit of-
ficina? tu enim dicis, non eſſe hominem ſine peccato, ſed eſſe poſſe: cum econtrario ego
tibi tribuam, quod negaſti, eſſe hominẽ ſine peccato per Dei gratiam, & tamen per ſe eſſe nõ
poſſe. CRITO. Fruſtra ergo dantur præcepta, ſi ea implere nõ poſſumus. ATTI. Deus
poſſibilia mandauit, hoc nulli dubiũ eſt: ſed, quia homines poſſibilia non faciunt, iccirco
omnis mundus ſubditus eſt Deo, & indiget miſericordia eius. aut certe, ſi oſtendere potue
ris, qui uniuerſa compleuerit, tunc poteris demonſtrare eſſe hominẽ, qui non indiget mi-
ſericordia Dei. omne enim, quod fieri poteſt, tribus cõſtat temporibus, aut præterito, aut
præſenti, aut futuro. Hoc, quod aſſeris, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, monſtra
factum eſſe de præterito, aut certe nunc fieri: de futuro poſtea uidebimus. quod ſi nullum
potes oſtendere, qui ſine omni omnino peccato, aut ſit, aut fuerit: reſtat, ut de futuro tã-
tum diſputatio ſit. interim in duobus temporibus, præterito, atque præſenti uictus tene-
ris. Si aliquis fuerit poſtea maior patriarchis, prophetis, apoſtolis, qui peccato careat; tunc
futuris de futuro, ſi potueris, perſuadeto. CRITO. Loquere ut uis, argumentare ut li-
bet: numquam mihi liberum arbitrium extorquebis, quod ſemel conceſſit Deus; nec uale
bis auferre, quod mihi tribuit poſſe, ſi uoluero. ATTI. Exempli gratia, uno tantum utamur
1. Reg. 13 teſtimonio: Inueni Dauid filium Ieſſe, uirum ſecundum cor meum, qui faciat omnes uo-
3. Reg. 14 luntates meas. Dauid ſanctum eſſe, non dubium eſt; & tamen, qui electus eſt, ut omnes
Dei uoluntates faceret, aliqua feciſſe reprehenditur. Vtique poſſibile erat ei facere, qui ad
hoc electus eſt, ut omnes Dei uoluntates faceret. Nec Deus in culpa eſt, qui prædixit, eum
cunctas ſuorum præceptorum facere uoluntates, ſed ille, qui prædicta non fecit. neque e-
nim dixit inueniſſe ſe uirum, qui cunctas in perpetuũ ſuæ iuſſionis faceret uoluntates. Hoc &
nos dicimus, poſſe hominẽ non peccare, ſi uelit, pro tempore, pro loco, pro imbecillitate
corporea, quãdiu intentus eſt animus, quãdiu chorda nullo uitio laxatur in cithara: quod
ſi paululum ſe remiſerit; quo modo, qui aduerſo flumine lembũ trahit, ſi remiſerit manus,
ſtatim retrolabitur, & fluentibus aquis, quo nõ uult, ducitur: ſic humana condicio, ſi pau
lulum ſe remiſerit, diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe non poſſe cognoſcit. Putas ne apoſto
2. Tim. 4 lum Paulum eo tempore, quo ſcribebat; Lacernam, ſiue penulam, quam reliqui Troade
apud Carpum, ueniens affer, ac libros, & maxime membranas; de cæleſtibus cogitaſſe my
ſteriis, & non de iis, quæ in uſu communis uitæ uel corporis neceſſaria ſunt? Da mihi ho-
minem, qui non eſuriat, non ſitiat, neque algeat, non doleat, non febricitet, non tormi-
nibus & urinæ difficultatibus torqueatur: & ego tibi concedam, poſſe hominem nihil aliud,
niſi de uirtutibus, cogitare. Cæditur apoſtolus a miniſtro, & contra pontificem, qui cæde-
Act. 23 re imperauerat, ſententiam dirigit: Percutiet te Deus, paries dealbate. Vbi eſt illa patien-
Hier. 11 tia ſaluatoris, qui, quaſi agnus ductus ad uictimam, non aperuit os ſuum, ſed clementer
Eſa. 35 loquitur uerberanti: Si male locutus ſum, argue de malo; ſi autem bene, quid me cædis?
Ioan. 18 Non apoſtolo detrahimus, ſed gloriam Domini prædicamus; qui in carne paſſus, carnis
2. Tim. 4 iniuriam ſuperat, & fragilitatem: ut taceam illud, quod ipſe commemorat: Alexander æra-
rius multa mihi mala oſtendit: reddet illi Dominus in illa die iuſtus iudex. CRITO. Co
gis me, ut loquar, quod iamdudũ geſtio, & tamen erumpentia uerba non promo. ATTI.

Quis enim te prohibet, quod ſentis, dicere? aut enim, quod dictурus es, bonum eſt, &
nos bono fraudare non debes: aut malum, & iccirco non noſtri gratia, ſed pudore ſiluiſti.
CRITO. Dicam dicã aliquando, quod ſentio. Omnis diſputatio tua illuc delabitur, ut
naturam accuſes, & culpã referas ad Deum, qui talem hominẽ condidit. ATTI. Hoc illud
erat, quod uolebas, & nolebas dicere? dic, dic quæſo; ut omnes tua fruantur prudentia.
Reprehendis Deum, quare hominem fecerit hominem: reprehendant & angeli, cur ange-
li ſint. omnis creatura cauſetur, quare id ſit, quod condita eſt, & non id, quod condi po-
tuit. Scilicet nunc mihi puerilibus declamatiunculis ludendum eſt: & a culice, atque for-
mica uſque ad Cherubim, & Seraphim ueniam, cur non ſingula in meliori ſtatu condita
ſint. Cumq. ad excelſas uenero poteſtates, cauſabor & dicam; quare Deus ſolus tantum
Deus ſit, & non omnia Deos fecerit. aut enim impoſſibilitatis iuxta te, aut inuidiæ reus
erit. Reprehende eum, cur & diabolum in hoc mundo eſſe concedat: & aufer coronam,
cum certamen abſtuleris. CRITO. Non ſum tam uecors, ut querar cur diabolus ſit, cuius
inuidia mors introiuit in orbem terrarũ: ſed hoc doleo, cur uiri eccleſiaſtici, & qui magi- Sap.2
ſtrorum ſibi uſurpant nocabulum, tollant liberum arbitrium: quo ſublato, Manichæorum
ſecta conſtruitur. ATTI. Ego ne liberum tollo arbitrium, qui in tota diſputatione mea ni-
hil aliud egi, niſi ut omnipotentiam Dei cum libero arbitrio conſeruarem? CRITO. Quo
modo ſeruas liberum arbitrium, qui dicis hominem nihil poſſe facere, niſi Deus ſemper adiu
uerit? ATTI. Si in culpa eſt, qui libero arbitrio iungit Dei adiutorium: ergo ille laude-
tur, qui Dei tollit auxilium. CRITO. Non tollo Dei auxilium, quippe per cujus gratiam
poſſumus omne, quod poſſumus; ſed utrumque ſuis finibus terminamus: ut & Dei ſit gra-
tiæ, quod dedit liberi arbitrii poteſtatem; & noſtræ uoluntatis, facere quid, uel non face-
re; & quod facientibus præmium, & non facientibus pœna ſeruetur. ATTI. Videris mi-
hi obliuioſus eſſe, &, quaſi nihil ſupradictum ſit, per eaſdem diſputationis reuerti lineas.
hoc enim longa diſſertione concluſum eſt, ut gratia ſua Dominus, qua nobis conceſſit li-
berum arbitrium, in ſingulis operibus iuuet, atque ſuſtentet. CRITO. Quid ergo iuuat,
atque coronat in nobis, & laudat quod ipſe operatus eſt? ATTI. Voluntatem noſtram,
quæ obtulit omne, quod potuit, & laborem, qui contendit ut faceret; & humilitatem,
quæ ſemper reſpexit ad auxilium Dei CRITO. Ergo, ſi non fecimus quod præcipit; aut
uoluit nos adiuuare Deus, aut noluit. Si uoluit, & adiuuit, & tamen non fecimus quod uo
luimus: non nos, ſed ille ſuperatus eſt. ſi autem noluit adiuuare: non eſt culpa eius, qui uo
luit facere, ſed illius, qui adiuuare potuit, & noluit facere. ATTI. Non intelligis, δίλημμα
tuum in grande blaſphemiarum decidiſſe baratrum: ut ex utraque parte aut inualidus ſit
Deus, aut inuidus; & non tantum ei laudis ſit, quod bonorum auctor eſt, & adiutor, quan
tum uituperationis, quod mala non coercuit. Detrahatur ergo illi, cur diabolum eſſe per-
miſerit, cur paſſus ſit, & hucuſque patiatur quotidie aliquid in mundo mali fieri. Quærit
hoc Marcion, & omnes hæreticorum canes, qui uetus laniant teſtamentum, & huiuſcemo-
di ſyllogiſmum texere conſueuerunt. Aut ſciuit Deus, hominem, in paradiſo poſitum,
præuaricaturum eſſe mandatum illius, aut neſciuit. ſi ſciuit: non eſt in culpa is, qui præ-
ſcientiam Dei uitare non potuit; ſed ille, qui talem condidit, ut Dei non poſſet ſcientiam
deuitare. ſi neſciuit: cui præſcientiam tollis, aufers & diuinitatem. hoc enim genere in cul
pa erit, qui elegit Saul futurum poſtea regem impiiſſimum. et ſaluator aut ignorantiæ, aut 1. Reg. 9
iniuſtitiæ tenebitur reus, cur in euangelio ſit locutus: Nonne uos duodecim ego elegi apo Ioan. 6
ſtolos, & unus de uobis diabolus eſt? Interroga eum, cur Iudam elegerit proditorem; cur Ioan. 12
ei loculos commiſerit, quem furem eſſe non ignorabat. Vis audire rationem. Deus præ-
ſentia iudicat, non futura: nec condemnat ex præſcientia, quem nouerit talem fore, qui
ſibi poſtea diſpliceat: ſed tantæ bonitatis eſt, & ineffabilis clementiæ, ut eligat eum, quem
interim bonum cernit, & ſcit malum futurum, dans ei poteſtatem conuerſionis, & pæni-
tentiæ: iuxta illum ſenſum Apoſtoli: Ignoras, quia benignitas Dei ad pænitentiam te addu Rom. 2
cit? ſecundum duritiam autem tuam & cor impænitens, theſaurizas tibi iram in die iræ &
reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera eius. Neque enim ideo
peccauit Adam, quia Deus hoc futurum nouerat; ſed præſciuit Deus, quaſi Deus, quod
ille erat propria uoluntate facturus. Accuſa ergo Deum mendacii, quare dixerit per Ionam: Ion. 3
Adhuc tres dies & Niniue ſubuertetur. Sed reſpondebit tibi per Hieremiam: Ad ſummam Hier. 18
loquar contra gentem & regnum, ut eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si pæniten
tiam egerit gens illa a malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam: agam & ego pænitentiam
ſuper malo, quod cogitaui ut facerem ei. Et ad ſummam loquar de gente & regno, ut ædi-

ficem &

ſicem & plantem illud : ſi fecerit malum in conſpectu meo , ut non audiat uocem meam : pæ
nitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum ut facerem ei. Indignabatur quondam & Io
nas , cur Deo fuerit iubente mentitus : ſed iniuſti mæroris arguitur , malens cum pernicie in
numerabilis populi uerum dicere , quam cum tantorum ſalute mentiri . Ponitur ei exem-
Ion. 4 plum , Tu doles ſuper hedera , ſiue cucurbita, in qua non laboraſti : neque feciſti ut creſce-
ret , quæ ſub una nocte nata eſt , & una nocte periit : & ego non parcam Niniue ciuitati ma-
gnæ , in qua ſunt plus quam centum uiginti millia bominum , qui neſciunt quid ſit inter
dexteram & ſiniſtram ſuam . Si in paruulorum ætate & ſimplicium , quos certe peccatores
fuiſſe nõ poteris approbare , tanta fuit hominum multitudo : quid dicemus de utriuſque ſe-
xus ætate diuerſa , quæ iuxta Philonem , & prudentiſſimum philoſophorum , ab infantia uſ
que ad decrepitam ſenectutem ſeptenario ordine deuoluitur , dum ſibi ſic inuicem ætatum
incrementa ſuccedunt, ut, quando de alia tranſeamus ad aliam, ſentire minime ualeamus ?
CRITO. Tota argumentatio tua huc tendit , ut, quod Græci dicunt αὐτεξούσιον, & nos libe
rum appellamus arbitrium , uocabulo tribuas , re auſeras . Tu enim auctorem peccatorum
facis Deum , dum aſſeris nihil bominem per ſe poſſe facere , ſed adminiculo Dei, cui impu-
tetur omne , quod facimus . Nos autem , ſiue bonum , ſiue malum bomo fecerit , per liberi
arbitrii poteſtatem ei dicimus imputari , qui fecit quod uoluit ; & non ei, qui ſemel conceſ-
ſit liberum arbitrium . ATTI. Quamuis tergiuerſeris , laqueis ueritatis innecteris : hoc e-
nim modo , etiam ſi ipſe non adiuuat , tamen , iuxta te , auctor erit malorum : quia potuit
prohibere , & non prohibuit . uetus enim ſententia eſt , homicidam eſſe eum , qui cum poſ
ſit hominem de morte liberare , non liberet . CRITO. Iam iam tollo manum , cedo , uici-
ſti : ſi tamen uincere eſt , ueritatem uelle ſubuertere , non rebus , ſed ſermonibus, ideſt, non
2.Cor.11 ueritate , ſed mendacio . Poſſum enim illud tibi Apoſtoli reſpondere : Et ſi imperitus ſermo
ne , non tamen ſcientia . Quando enim loqueris, coactus argumentationum ſtropbis tibi ui
deor aſſentire : cum autem tacueris , ex animo rurſus elabitur : ut liquido appareat, diſputa-
tionem tuam non ex fontibus ueritatis , & Chriſtiana ſimplicitate , ſed ex philoſophorum
minutiis & arte deſcendere . ATTI. Vis ergo me rurſum uti teſtimoniis ſcripturarum ? Et
quo modo iactant diſcipuli tui , nullum argumentationi tuæ poſſe & problematibus reſpon
dere ? CRITO. Non ſolum uolo , ſed & cupio . Doce me de ſcripturis ſanctis , ubi, ſublata
liberi arbitrii poteſtate , faciat homo , quod per ſe aut noluit , aut non potuit. ATTI. Non
ita , ut proponis , ſed ut ueritas poſcit , & ratio , ſcripturarum uocibus eſt utendum . Loqui-
Gen. 28 tur Iacob in oratione ſua : Si fuerit dominus Deus mecum ; & cuſtodierit me in uia, per quã
ego pergo ; & dederit mihi panem ad manducandum , & ueſtimentum ad operiendum ; &
reduxerit me cum ſalute in domum patris mei : erit mihi Dominus in Deum : & lapis iſte ,
quem poſui in titulum , erit mihi domus Dei : & omnium , quæcumque dederis mihi , deci
mas offeram tibi . Numquid dixit , ſi liberum arbitrium conſeruaueris , & cibum , & ueſti-
mentum meo labore quæſiero , & reuertero in domum patris mei ? Omnia dat Domini uo-
luntati , ut mereatur accipere quod precatur . Reuertenti de Meſopotamia Iacob , angelo-
Gen. 32 rum occurrit exercitus , & uocantur caſtra Dei . Poſtea pugnat cum angelo ſub figura bomi
nis , & a Domino confortatur . De ſupplantatore Iacob , rectiſſime Dei nomen accepit . Ne
que enim ad fratrem crudeliſſimum audebat reuerti , niſi Domini præſidio roboratus. Scri-
ptum eſt in conſequentibus : Ortus eſt ei ſol , poſtquam tranſiuit Phanuel, quod interpreta-
tur facies Dei . Vnde loquitur & Moyſes : Vidi Deum facie ad faciem , & ſalua facta eſt ani-
ma mea , non proprietate naturæ , ſed dignatione miſerentis . Oritur ergo nobis ſol iuſtitiæ,
Gen. 39 quando uultu Dei confirmamur . Ioſeph in Aegypto clauditur carcere, ibiq. infertur, quod
cuſtos carceris omnia poteſtati eius fideiq. commiſerit . Cauſaq. redditur , quia Dominus
erat cum eo : &, quæcumque faciebat , proſperabantur a Domino in manibus eius . Vnde
Gen. 40. 41 & eunuchis ſomnia ſuggeruntur ; & Pharao uider ſomnium inextricabile, ut per hanc occaſio
Gen. 42. 43 nem liberaretur Ioſeph , pater paſceretur & fratres , Aegyptus tempore famis ſaluarerur . Se-
quitur : Dixit autem Deus ad Iſrael in uiſione noctis : Ego ſum Deus patrum tuorum , noli
Gen. 46 timere deſcendere in Aegyptum : in gentem enim magnam faciam te ibi : & ego deſcendam
tecum in Aegyptum , & educam te inde : & ponet Ioſeph manus ſuas ſuper oculos tuos. Vbi
hic eſt liberi arbitrii poteſtas ? an non totum , quod ire audet ad filium , & genti ſe commit-
tere Dominum neſcienti , Dei patrum eius auxilium eſt ? Liberatur populus de Aegypto in
Exod. 12 manu forti & brachio excelſo, non Moyſi, & Aaron , ſed eius , qui ſignorum miraculis popu
lum liberauit : & ad extremum percuſſit primogenita Aegypti : ut, qui prius retinebant per
Pro. 3 tinaciter , ardenter exire compellerent . Salomon loquitur : Eſto confidens in Dominum in

toto

toto corde tuo: in tua antem ſapientia ne exalteris: in omnibus uiis tuis cognoſce eum, ut
rectas faciat uias tnas. Intellige quid loquitur: Nec in ſapientia noſtra, nec in ullis uirtuti-
bns confidendum, ſed in ſolo Domino, a quo greſſus hominis diriguntur. Denique præci Pſal.36
pitur, ut oſtendamus ei uias noſtras, & notas eſſe faciamus, quæ non labore proprio, ſed
illius adiutorio, atque clementia rectæ fiunt. Vnde ſcriptum eſt: Rectam fac in conſpectu
meo uiam tuam, ſiue, ut alia exemplaria habent, Rectam fac in conſpectu tuo uiam meã: Pſal.5
ut, quod tibi rectum eſt, etiam mihi rectum eſſe uideatur. Idem Salomon loquitur: De- Pro.16
uolue ſuper Dominum opera tna, & firmabuntur cogitationes tuæ. Tunc enim noſtra cogi
tatio confirmatur, quando omne, quod agimus, quaſi ſuper ſtabilem & ſolidiſſimam pe-
tram, Dnmini adiutorio deuoluimus, eiq. cuncta reputamus. Apoſtolus Paulus, cum Dei
beneficia celeri ſermone narraſſet, ad extremum intulit: Et ad hæc quis idoneus? Vnde &
in alio loco dicit: Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum: non quod ſuf- 2.Cor.2
ficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, 2.Cor.3
qui & idoneos fecit nos noui teſtamenti miniſtros, non littera, ſed ſpiritu. littera enim oc
cidit, ſpiritus autem uiuificat. Adhuc audemus per liberum arbitrium ſuperbire, & abuti
beneficiis Dei in contumeliam largitoris? cum idem uas electinnis apertiſſime ſcribat: Ha- 2.Cor.4
bemus autem theſaurum iſtum in uaſis fictilibus, ut abundantia fortitudinis noſtræ ſit ex
Deo, & non ex nobis. Vnde & in alio loco, retundens hæreticorum impudentiam, loqnitur:
Qui gloriatur, in Domino glorietnr. Neque enim, qui ſe ipſum commendat, ipſe proba- 2.Cor.10
tus eſt, ſed quem Deus commendat. Et iterum: Nihil enim mihi defuit ab iis, qui ſupra 2.Cor.12
modum ſunt apnſtoli; licet nihil ſim. Petrus loquitur ad Dominum, ſignorum magnitudi-
ne conturbatus: Recede a me, quia homo peccator ſum. Et Dominus ad diſcipulos: Ego Luc.5
ſnm uitis, & uos rami: qui manet in me, & ego in eo, iſte affert fructum multum: quia ſi- Ioan.15
ne me nihil poteſtis facere. Sicut rami & flagella uitium illico contabeſcunt, cum fuerint a
matrice præciſa: ita omnis hominum fortitudo marceſcit, & deperit, ſi a Dei auxilio de-
ſeratur. Nemo, inquit, poteſt nenire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eũ. Quando Ioan.6
dicit, Nemn poteſt uenire ad me, frangit ſuperbientem arbitrii libertatem: quod etiam ſi
uelit ad Chriſtum pergere, niſi fiat illud, quod ſequitur, Niſi pater meus cæleſtis traxerit
eum, nequidquam cupiat, & fruſtra nitatur. Simul & hoc animaduertendnm, quod, qni
trahitur, non ſponte currit; ſed aut retrectans, & tardus, aut inuitus adducitur. Qui non
poteſt ſuis uiribus & labore nenire ad Ieſum, quomodo poteſt omnia ſimul peccata uitare?
& nitare in perpetuũ, & Dei ſibi potentiæ nomen aſſumere? ſi enim ille ἀναμάρτητος, & ego
ἀναμάρτητος; quæ inter me & Deum erit diſtantia? Vnnm adhuc ponam teſtimonium; ne
tibi & auditnribus faſtidium faciam. Aſſuero, quem ſeptuaginta interpretes ἀρταξέρξην uo Eſter 6
cant, ſomnus aufertur ab oculis; ut commentarios in ſe fidelium replicans miniſtrorum,
inueniat Mardochæum, cuius indicio de inſidiis liberatus eſt, ut & Heſter commendabilior
fieret, & cunctus populus Iudæorum imminentem uitaret necem. Certe rex potentiſſimus,
qui ab India uſqne ad Septentrionem & Aethiopiam cunctum poſſidebat orientem, poſt lar
giſſimas epnlas & cibos toto orbe quæſitos dormire cnpiebat, & ſomno requieſcere, ac li-
berum arbitrium implere dormiendi; niſi Dominus, prouiſor bonorum omnium, impe-
diſſet naturæ ordinem, ut, contra naturam, tyranni crudelitas uinceretur. Longum eſt, ſi
nnluero cuncta ſanctarum ſcripturarum exempla proferre. Tntus ſermo ſanctorũ ad Deum
oratio eſt: tota oratio & deprecatio extorquet clementiã ſaluatoris: ut, qui noſtris uiribus
& ſtudio ſaluari non pnſſumus, illius miſericordia conſeruemur. Vbi autem miſericordia
& gratia eſt, liberum ex parte ceſſat arbitrium: quod in eo tantum eſt, ut uelimus, atque
cupiamus, & placitis tribuamus aſſenſum. Iam in Domini poteſtate eſt, ut id, quod cu-
pimus, quod laboramus, ac nitimur, illius ope & auxilio implere ualeamus. CRITO.
Ego ſimpliciter dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratia condicionis & le-
gis ſentiri auxilium Dei, ne liberum frangeretur arbitrium. ceterum ſunt plerique noſtro-
rum, qni omnia, qnæ agimns, dicant fieri præſidio Dei. ATTI. Qui hoc dicit, ueſter
eſſe ceſſabit. ant ergo & tu iſta dicito, ut noſter eſſe incipias: aut, ſi non dicis, alienus eris
cum iis, qui noſtra non dicunt. CRITO. Tuus ero, ſi mea dixeris: immo tu meus, ſi ad-
uerſa non dixeris. Sana corpora confiteris, & animæ, quæ fortior eſt, denegas ſanitatem.
Vt enim morbns & uulnus in corpore, ita peccatum in anima. Qui ergo ſanum aliquando
hominem confiteris ex ea parte, qua caro eſt; quare non ſanum dicas & ex ea, qna ſpiritus
eſt? ATTI. Sequar propoſitionem tuam. numquam hodie effugies, ueniam quocumque
uocaris. CRITO. Paratus ſum ad audiendum. ATTI. Et ego ad loquendum ſnrdis

auribus. Reſpondebo igitur ad propoſitum. Ex anima & corpore compacti, utriuſque ſub-
ſtantiæ naturam conſequimur. Quo modo corpus ſanum dicitur, ſi nullo languore uexe-
tur: ita anima abſque uitio, ſi nulla perturbatione quatiatur. Et tamen quamuis corpus ſa-
num ſit, integrumq. & uegetum, & cunctorum ſenſuum integritate robuſtum, aut crebris,
aut raris infirmitatibus condoleſcit; &, ut firmiſſimum ſit, interdum pituitæ moleſtiam pa-
titur: ita anima, cogitationum & perturbationum impetus ſuſtinens, ut ſuperet naufragia,
non abſque periculo nauigat; conſideransq. fragilitatẽ ſuam, ſemper de morte ſollicita eſt:
Pſal. 88 ſecundum illud, quod ſcriptum eſt: Quis eſt homo, qui uiuet, & non uidebit mortem?
Quæ cunctis intenta eſt mortalibus, non naturæ diſſolutione, ſed morte peccati: iuxta il-
Ezech. 18 lud propheticum: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. Alioquin hanc communem mor
tem, qua & bruta ſoluuntur animalia, Enoch & Eliam nondum uidiſſe cognoſcimus. Da
mihi corpus, quod numquam languerit, aut quod poſt languorem perpetua ſanitate ſe-
curum ſit: & dabo tibi animam, quæ numquam peccauerit, nec poſt uirtutes deinceps pec
catura ſit; præſertim cum uicina ſint uitia uirtutibus; &, ſi paululum declinaueris, aut erran
dum tibi ſit, aut in præceps cadendum. Quantum enim inter ſe diſtant pertinacia & perſe-
uerantia, parſimonia & frugalitas, liberalitas & profuſio, prudentia & calliditas, fortitudo
& temeritas, cautela & timiditas? quorum alia ad bona, alia referuntur ad mala. quod qui
dem & in corporibus inuenitur. Si felli prouideris temperando, pituita ſuccreſcit. Si humo-
res ſiccare feſtines; inardeſcit ſanguis, bili uitiatus; & luteus color ora perfundit. Certe,
ut cunctam medicorum adhibeamus diligentiam, & caſtigatis uiuamus cibis, & morborum
fomitibus careamus, & cruditate, occultis quibuſdam & ſoli Deo cognitis cauſis; uel frigo
re inhorreſcimus, uel febre exardeſcimus, uel torminibus eiulamus, & ueri medici ſaluato
Matth. 8 ris imploramus auxilium, dicimusq. cum apoſtolis: Magiſter, ſaluos nos fac; perimus.
CRITO. Eſto, ut nullus potuerit omne uitare peccatum in pueritia, adoleſcentia, & iuuen
tute; numquid negare potes, plurimos iuſtos & ſanctos uiros poſt uitia omni ſe ad uirtutes
animo contuliſſe, & per has caruiſſe peccato? ATTI. Hoc eſt, quod tibi in principio dixe
ram, in noſtra eſſe poſitum poteſtate, uel peccare, uel non peccare; & uel ad bonum, uel
ad malum extendere manum, ut liberum ſeruetur arbitrium, ſed hoc pro modo, & tempo-
re, & condicione fragilitatis humanæ; perpetuitatem autem impeccantiæ ſoli reſeruari Deo,
& ei, qui, uerbum caro factus, carnis detrimenta, & peccata non pertulit. Nec, quia ad
breue poſſum, coges me ut poſſim iugiter. Poſſum ieiunare, uigilare, ambulare, legere,
pſallere, ſedere, dormire, numquid in perpetuum? CRITO. Et quare in ſcripturis ſan-
Matth. 5 ctis ad perfectam iuſtitiam prouocamur, ut eſt illud: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deũ
Pſal. 118 uidebunt. Et: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini. Et Dei loquentis ad
Gen. 17 Abrabam: Ego ſum Deus tuus, placeto in conſpectu meo, & eſto ſine macula, uel quere-
la: & ponam teſtamentum meum inter me & te, & multiplicabo te nimis? Si enim non po-
teſt fieri, quod ſcriptura teſtatur; fruſtra præcepit, ut fieret. ATTI. Diuerſis teſtimo-
niis ſcripturarum eandem quæſtionem teris in theatrales præſtigias, quæ unum eundemq.
hominem, perſonarum uarietate mutata, in Martem Veneremq. producunt: ut, qui
prius rigidus & truculentus inceſſerat, poſtea ſoluatur in mollitiem feminarum. Hoc
enim, quod nunc quaſi nouum obiicis; Beati mundo corde; &, Beati immaculati in uia;
&, Eſto ſine macula; & cetera huiuſcemodi, Apoſtolo reſpondente conuictum eſt: & ex
1. Cor. 13 parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus: & nunc per ſpeculum uidemus in ænigma-
te: cum autem uenerit, quod perfectum eſt, id, quod ex parte fuerat, deſtruetur. Er mun-
dum igitur cor, quod poſtea ſit uiſurum Deum, & beatitudinem uitæ immaculatæ, & im-
maculatum cum Abraham uiuere, in umbra poſſidemus, & imagine. Quamuis aliquis
patriarcha ſit, quamuis propheta, quamuis apoſtolus, dicitur eis a Domino ſaluatore: Si
uos, cum ſitis mali, ſcitis bona dare filiis ueſtris: quanto magis pater ueſter, qui in cælis
Gen. 17 eſt, dabit bona petentibus ſe? Denique & Abraham, cui dictum eſt: Eſto ſine querela, &
ſine macula; conſcientia fragilitatis ſuæ cecidit pronus in terram. Cumq. locutus eſſet ei
Deus: Sarai uxor tua nõ uocabitur ultra Sarai, ſed Sara erit nomen eius: & benedicam ei, &
dabo tibi ex ea filium, & benedicam ei, & erit in gentes, & reges gentium ex ipſo erunt:
ſtatim infertur: Cecidit Abrahã in faciem ſuam, riſitque, & dixit in mente ſua: Si centena-
rio naſcetur filius, & ſi Sara nonaginta annorũ pariet? Dixitq. Abraham ad Deum: Iſmael
uiuat in conſpectu tuo. Cui reſpondit Deus: Etiam. Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium,
& uocabis nomen eius Iſaac, & reliqua. Certe audierat a Deo: Ego ſum Deus tuus, placeto
in conſpectu meo, & eſto ſine macula: quare non credidit, quod Deus repromiſit, ſed riſit

in corde,

in corde, putans ſe celare Deum, & aperte ridere non audens? Denique, cauſas incredulita-
tis exponens, dicit in corde ſuo: Quo modo poteſt fieri, ut centenarius de nonagenaria uxo
re pariat filium? Viuat, inquit, Iſmael in conſpectu tuo, quem ſemel dediſti. Difficilia nō
quæro; contentus ſum beneficio, quod accepi. Quem occulta reſponſione arguens Deus,
ait: Etiam. Et eſt ſenſus: Fiet, quod exiſtimas non futurū. Sara uxor tua pariet tibi filium:
&, antequam iſta concipiat, priuſquam ille naſcatur, puero nomen imponam. Ex errore Matth. 5
enim tuo, quo riſiſti tacitus, filius tuus Iſaac riſus nomen accipiet. Sin autem ab iis, qui
ſunt mundo corde, in hoc ſæculo putas uideri Deum; quare Moyſes, qui prius dixerat:
Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea: poſtea deprecatur, ut eum uideat Gen. 32
cognoſcenter? quem quia dixerat ſe uidiſſe, audit a Domino: Non potes uidere faciem Exod. 33
meam Non enim uidebit homo faciem meam, & uiuet. Vnde & Apoſtolus, inuiſibilem ſo- 1. Tim. 6
lum Deum, qui & lucē habitat inacceſſibilem, & quem nullus hominū uiderit, neque poſ-
ſit uidere, appellat. Et Ioannes euangeliſta ſacra uoce teſtatur, dicens: Deū nemo uidit um- Ioan. 1
quam. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe narrauit. Qui uidet, & narrat, non
quantus eſt ille, qui uiſus eſt, nec quantum nouit ille, qui narrat, ſed quantum poteſt mor
talium ſenſus accipere. Quod autem putas beatum eſſe, qui ſit immaculatus in uia, & am- Pſal. 118
bulet in lege eius, ex ſequenti ſenſu priorem intellige. Multis teſtimoniis ſupra didiciſti, le
gem nullum potuiſſe complere. Si autem Apoſtolus ad comparationem gratiæ Chriſti, quæ Philip. 3
prius lucra arbitrabatur in lege, reputauit quaſi ſtercora, ut Chriſtum lucrifaceret; quanto
magis nos ſcire debemus, ideo Chriſti & euangelii gratiam ſucceſſiſſe, quia in lege nemo iu
ſtificari potuit? Si autem in lege nullus iuſtificatur; quo modo ad perfectum immaculatus Pſal. 118
eſt in uia, qui adhuc ambulat, & ad calcem uenire feſtinat? Certe, qui in curſu eſt, & in
uia graditur, minor eſt eo, qui peruenit ad finem. Si ergo immaculatus eſt ille, atque per
fectus, qui adhuc ambulat in uia, & graditur in lege: quid plus habebit ille, qui ad termi-
num uiæ, legisq. peruenit? Vnde & Apoſtolus de Domino loquitur: quod in fine mundi,
& in conſummatione uirtutum exhibeat ſibi ſanctam Eccleſiam, non habentem maculam, Eph. 5
neque rugam: quam uos putatis iam in iſta carne mortali, & corruptibili eſſe perfectam; &
audire meremini cū Corinthiis: Iam perfecti eſtis, iam diuites facti eſtis, ſine nobis regna- 1. Cor. 4
tis: atque utinam regnaretis, ut & nos regnaremus uobiſcum: cum uera & abſque omni
ſorde perfectio in cæleſtibus reſeruetur, quando ſponſus loquetur ad ſponſam: Tota pul- Cant. 4
chra es amica mea, & macula non eſt in te. Iuxta quod & illud intelligitur: Vt ſitis irrepre- Philip. 2
henſibiles, & ſimplices, ſicut filii Dei immaculati: quod non dixerit Eſtis, ſed Sitis, in futu
rum differens, non in præſenti eſſe conteſtans: ut hic labor ſit, atque contentio, ibi labo-
ris uirtutisq. præmia. Denique Ioannes ſcribit: Dilectiſſimi, filii Dei ſumus, & nondum 1. Ioan. 3
apparuit, quid erimus. Scimus, quia, cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam eum ui-
debimus ſicuti eſt. Quamquam ergo filii Dei ſimus; tamen ſimilitudo Dei, & uera contem
platio, tunc nobis repromittitur, quando apparuerit in claritate ſua. De hoc ſuperbiæ tu-
more & illa orandi prorūpit audacia, qua, ſcribens ad uiduam, quo modo ſancti debeant
orare, pronuncias. Ille enim, inquis, merito ad Deum extollit manus; ille preces bona
conſcientia fundit, qui poteſt dicere: Tu enim noſti, Domine, quam ſanctæ, quam inno-
centes, quam puræ ſint ab omni fraude, & iniuria, & rapina, quas ad te expando, manus,
quam iuſta, quam immaculata labia, & ab omni mendacio libera: quibus tibi, ut mihi mi-
ſerearis, preces fundo. Chriſtiani eſt hæc, an phariſæi ſuperbientis oratio: qui etiā in euan
gelio loquebatur: Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicut ceteri homines raptores, in- Luc. 18
iuſti, adulteri, & ſicut hic publicanus: ieiuno bis in ſabbato: decimas do omnium, quæ
poſſideo. Ille agit gratias Deo, quia ipſius miſericordia non ſit ſicut ceteri homines,
peccata deteſtans, non aſſumens iuſtitiam. Tu dicis: Domine, tu noſti, quam ſanctæ, quam
innocentes, quam puræ ſint ab omni fraude, iniuria & rapina, quas ad te expando, ma-
nus. Ille bis in ſabbato ſe ieiunare dicit, ut affligat carnem uitiis laſciuientem; & omnis ſub-
ſtantiæ ſuæ dat decimas. Redemptio enim animæ uiri, propriæ diuitiæ. Tu cum diabolo Pro. 13
gloriaris, dicente: Super ſidera aſcendam, ponam in cælo thronum meum, & ero ſimi- Eſa. 14
lis altiſſimo. Dauid loquitur: Lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & computruerunt ci- Pſal. 37
catrices meæ a facie inſipientiæ meæ. Et: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Et: Non Pſal. 142
iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Tu ſanctum, & innocentem, & purum te eſ-
ſe iactas, & mundas ad Deum expandis manus. Nec ſufficit tibi in cunctis operibus gloriari,
niſi ab omni ſermonis orisq. peccato mundum eſſe te dicas, inferens, quam iuſta, quam im Pſal. 115
maculata labia, & ab omni mendacio libera. Ille canit: Omnis autem homo mendax: & Rom. 3

hoc ipſum confirmat apoſtolica auctoritas, ot ſit Deus uerax, omnis autem homo mendax:
Eſa.6 & tu ab omni mendacio immaculata, & iuſta, & libera poſſides labia? Eſaias plangit: Heu
mihi miſero, quoniam cõpunctus ſum: quia, cum ſim homo, & immunda labia habeam,
in medio quoque populi immunda labia habentis ego habito: & poſtea Seraph ignitum
carbonem forcipe comprehenſum defert ad prophetæ labia purganda, non, ut tu loqueris,
Pſal.119 arrogantis, ſed ſua uitia confitentis. Iuxta illud quod in pſalmo dicitur: Quid detur tibi,
aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Sagittæ potcotis acutæ cum carbonibus de-
ſolatoriis. Et poſt tantum tumorem, oranrisq. iactantiam, & confidentiam ſanctitatis, quaſi
ſtultus ſtultis perſuadere conaris: ut in extremo dicas, quibus tibi, ut mihi miſerearis, pre-
Iac.3 ces fundo. Si ſanctus es, ſi innocens, ſi ab omni ſorde purgatus; ſi nec ſermone, nec opere
peccaſti, dicente Iacobo: Qui in uerbo non peccat, iſte perfectus eſt uir: & nemo poteſt re
frenare lioguã ſuam: quo modo miſericordiam deprecaris, ut uidelicet plangas te, & fundas
preces; quia ſanctus, & purus es, & ionocens, immaculatisq. labiis, & ab omni liber men-
Matth.27 dacio, Dei ſimilis poteſtati? Sic Chriſtus orauit in cruce: Deus Deus meus, ut quid dere-
Pſal.21 liquiſti me? longe a ſalute mea, uerba delictorum meorum. Et rurſum: Pater, in manus
Luc.23 tuas commendo ſpiritum meum. Et: Pater, ignoſce eis: quod enim faciunt, neſciunt. qui
Luc.10 pro nobis agens gratias dixerat: Confiteor tibi Domioe pater cæli & terræ. Sic docuit apo-
Luc.11 ſtolos ſuos, ut quotidie in corporis illius ſacrificio credentes audeant loqui: Pater ooſter,
Matth.6 qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum. Illi oomen Dei, quod per ſe ſanctum eſt, in ſe
ſanctificari cupiunt: tu dicis, noſti Domine, quam ſanctæ, & quam innocentes, & quam
puræ manus meæ ſint. Illi ioferunt: Adueniat regnum tuum: ſpem regni futuro tempore
præſtolantes: ut, regnante Chriſto, nequaquam regnet peccatum in mortali eorum corpo
re: iunguntq. Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra; ut imitetur angelos humana fra-
gilitas, & uoluntas Domini compleatur in terra. Tu dicis: poteſt homo, ſi uoluerit, omoi
carere pecato. Panem quotidianum, ſiue ſuper omnes ſubſtantias, uenturum apoſtoli depre
cantur, ut digni ſint aſſumptiooe corporis Chriſti. Et uos per oimiam ſanctitatem, ſecu-
ramq. iuſtitiam, audacter uobis cæleſtia dona uiodicatis. Sequitur: Dimitte nobis debita
noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. De baptiſmatis fonte ſurgentes, & re-
Pſal. 31 generati in Dominum ſaluatorem: impleto illo, quod de ſe ſcriptum eſt: Beati, quorũ re-
miſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: ſtatim in prima communione corpo-
ris Chriſti dicunt: Et dimitte nobis debita ooſtra: quæ illis fuerant io Chriſti confeſſio-
ne dimiſſa: & tu arrogans & ſuperbus de ſanctarum puritate manuum, & munditia elo-
quii gloriaris. Quamuis ſit hominis perfecta conuerſio, & poſt uitia atque peccata uirtu-
tum plena poſſeſſio: numquid poſſunt ſic eſſe ſine uitio, quo modo illi, qui ſtatim de Chri
ſti fonte procedunt? Et tamen iubentur dicere: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut &
nos dimittimus debitoribus ooſtris: non humilitatis mendacio, ut tu interpretaris, ſed
pauore fragilitatis humanæ ſuam conſcientiam formidantis. Illi dicunt: Ne nos inducas
in tentationem; tu cum Iouiniano loqueris, eos, qui plena fide baptiſma conſecuti ſuot,
tentari ultra & peccare oon poſſe. Ad extremum inferunt: Sed libera oos a malo.
Quid precantur a Domino, quod habent in liberi arbitrii poteſtate? O homo nunc mun-
Cant.8 dus factus es in lauacro, & de te dicitur: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, innitens ſu-
per fratruelem ſuum; ut lota quidem ſit, ſed cuſtodire oon ualeat puritatem, niſi a domi-
no Deo ſuſtentetur. Quo modo cupis Dei miſericordia liberari, qui paulo ante libera-
Luc.17 tus es a peccatis, niſi hac ratione, qua diximus; ut, cum omnia fecerimus, nos inutiles
Luc.18 eſſe fateamur? Oratio ergo tua, phariſæi uincit ſuperbiam, & publicani comparatione
damnatur; qui de longe ſtans, oculos ad Deum oon audebat attollere, ſed percutiebat pe-
ctus ſuum, dicens: Deus, propitius eſto mihi peccatori. Vode profertut Domini ſenten-
tia: Dico uobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam, plus quam ille. Omnis enim,
qui ſe exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur. Apoſtoli humiliaotur, ut exal
teotur: diſcipuli tui eleuantur, ut corruant. Eidem adulans niduæ oon erubeſcis dicere
pietatem, quæ nuſquam reperitur in terra; & neritatem, quæ ubique peregrina ſit, io il-
Eſa.3 la potiſſimum commorari: nec recordaris illius ſententiæ: Populus meus, qui beatum te
dicunt, ſeducunt te, & ſemitas pedum tuorum ſupplantant: laudasq. eam uocibus, & di-
cis: O te felicem oimium, o beatam, ſi iuſtitia, quæ eſſe iam non niſi in cælo creditur,
apud te ſolam ioueniatur io terris. Docere eſt, hoc, an occidere? leuare de terra, an præ-
cipitare de cælo? id muliercula tribuere, quod angeli non audeant uſurpare? Si autem
pietas, ueritas, atque iuſtitia non inueniuntur in terris, niſi in uoa muliere: ubi erunt
iuſti

iuſti tui, quos abſque peccato in terris eſſe iactabas? Quæ duo capitula orationis, & laudis,
ſoles cum tuis iurare diſcipulis non eſſe tua, cum perſpicue in eis ſtyli tui ſplendor eluceat;
& tanta ſit uenuſtas eloquii Tulliani, ut teſtudineo incedens gradu, quæ ſecreto doces, mit
tisq. uenalia, publice nõ audeas profiteri. O te felicem, cuius præter diſcipulos nemo con
ſcribit libros: ut, quidquid uideris diſplicere, non tuum, ſed alienum eſſe contendas. Et
quis ille tanti erit ingenii, ut leporem tui ſermonis poſſit imitari? CRITO. Non poſſum
ultra differre: omnis uincitur patientia ueſtrorum iniquitate uerborum. Oro te, quid in-
fantuli peccauere? nec conſcientia eis delicti imputari poteſt, nec ignorantia, qui iuxta Io- Ion. 4
nam prophetam manum dexteram neſciunt & ſiniſtram. Peccare non poſſunt, & poſſunt
perire: genua labant, uagitus uerba non explicant, balbutiens lingua ridetur, & æternæ
miſeriæ cruciatus miſeris præparantur. ATTI. Ah nimium diſertus eſſe cœpiſti, ut non
dicam eloquens, poſtquam diſcipuli tui uerſi ſunt in magiſtros. Antonius, orator egre-
gius, in cuius laudibus Tullius pertonat, diſertos ſe ait uidiſſe multos, eloquentem adhuc
neminem. Noli ergo mihi oratorum & non tuis floribus ludere, per quos ſolent imperito-
rum atque puerorum aures decipi: ſed ſimpliciter dic mihi, quid ſentias. CRITO. Hoc
dico, concedas mihi ſaltem eos eſſe ſine peccato, qui peccare non poſſunt. ATTI. Conce
dam, ſi in Chriſto fuerint baptizati: nec me tenebis in aſſenſum ſententiæ tuæ, qua di-
xiſti poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit. Iſti enim nec poſſunt, nec uolunt; ſed ſine ul
lo peccato per Dei gratiam ſunt, quam in baptiſmo ſuſceperunt. CRITO. Cogis me,
ut ad inuidioſum illud ueniam, & dicam tibi: Quid enim peccauerunt? ut ſtatim in me po-
pulorum lapides coniicias, &, quem uiribus non potes, uoluntate interficias. ATTI. Il-
le hæreticum interficit, qui eſſe hæreticum patitur. Ceterũ noſtra correptio, uiuificatio eſt:
ut hæreſi moriens, uiuas catholicæ fidei. CRITO. Si nos ſcitis hæreticos, cur non accuſa-
tis? ATTI. Quia Apoſtolus me docet hæreticum poſt unam & ſecundam correptionem ui Tit. 3
tare, non accuſare, ſciens quia peruerſus ſit, & ſuo iudicio damnatus. Alioqui ſtultiſſimũ eſt,
ſuper fide mea me ex alterius pendere iudicio. Quid enim, ſi te alius catholicũ dixerit, ſta-
tim ne aſſenſum tribuam? Quicumque te defenderit, & peruerſa credentẽ bene ſentire dixe
rit; non hoc agit, ut te infamia liberet, ſed ut ſe infamet perfidiæ. Multitudo ſociorum ne-
quaquam te catholicum, ſed hæreticum eſſe demonſtrabit. Verũ hæc eccleſiaſtico calcentur
pede; ne quaſi paruulis flentibus triſtior quædam imago monſtretur. Hoc nobis præſtet Dei
timor, ut omnes alios contemnamus timores. Proinde aut defende, quod credis; aut re-
linque, quod defendere non potes. Quemcumque in defenſionem tui adduxeris, non pa-
tronum, ſed ſocium nominabis. CRITO. Dic, quæſo, & me omni libera quæſtione,
quare infantuli baptizentur? ATTI. Vt eis peccata in baptiſmate dimittantur. CRITO.
Quid enim commeruere peccati? Quiſquam ne ſoluitur non ligatus? ATTI. Me interro-
gas? Reſpondebit tibi euangelica tuba, doctor gentium, uas aureum in toto orbe reſplen-
dens: Regnauit mors ab Adam uſque ad Moyſen: etiam in eos, qui non peccauerunt, in Rom. 5
ſimilitudinem præuaricationis Adam, qui eſt forma futuri. Quod ſi obieceris, dici, eſſe ali-
quos, qui non peccauerunt: intellige eos illud non peccaſſe peccatum, quod peccauit A-
dam præuaricando in paradiſo præceptum Dei. Ceterum omnes homines, aut antiqui
propagatoris Adam, aut ſuo nomine tenentur obnoxii. Qui paruulus eſt, parentis in ba-
ptiſmo uinculo ſoluitur. qui eius ætatis eſt, quæ poteſt ſapere, & alieno & ſuo, Chriſti ſan-
guine liberatur. Ac ne me putes hæretico ſenſu hoc intelligere; beatus martyr Cyprianus,
cuius te in ſcripturarum teſtimoniis digerendis æmulum gloriaris, in epiſtola, quam ſcri-
bit ad epiſcopum Fidum de infantibus baptizandis, hæc memorat. Porro autem ſi
etiam grauiſſimis delictoribus, & in Deum multo ante peccantibus, cum poſtea credide-
rint, remiſſio peccatorum datur, & a baptiſmo atque gratia nemo prohibetur: quanto ma-
gis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, niſi quod, ſecundum
Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad
remiſſionem peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur
non propria, ſed aliena peccata. Et iccirco, frater cariſſime, hæc fuit in concilio noſtra
ſententia, a baptiſmo atque gratia Dei, qui omnibus miſericors, & benignus, & pius
eſt, neminem per nos debere prohiberi. Quod cum circa uniuerſos obſeruandum ſit at-
que retinendum, tum magis circa infantes ipſos & recens natos obſeruandum puta, qui
hoc ipſo de ope noſtra ad diuinam miſericordiam plus merentur, quod in primo ſtatim
natiuitatis ſuæ ortu plorantes, ac flentes, nihil aliud faciunt, quam deprecantur. Scripſit
dudum uir ſanctus, & eloquens, epiſcopus Auguſtinus ad Marcellinum, qui poſtea ſub

inuidia tyrannidis Heraclianæ ab hæreticis innocens cæſus eſt, duos libros de infantibus baptizandis contra hæreſim ueſtram, per quam uultis aſſerere baptizari infantes, non in remiſſionem peccatorum, ſed in regnum cælorum: iuxta illud quod ſcriptum eſt in euange-
Ioan.3 lio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum cælorum. Tertium quoque ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt idem quod uos, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, abſque Dei gratia. Et quartum nuper ad Hilarium contra doctrinam tuam, multa peruerſa fingentem. Alios quoque ſpecialiter tuo nomini cudere dicitur, qui necdum in noſtras uenere manus. Vnde superſedendum huic labori cenſeo, ne dicatur mihi illud Horatii: In ſiluam ne ligna feras. Aut enim eadem diceremus ex ſuperfluo: aut; ſi noua uoluerimus dicere, a clariſſimo ingenio occupata ſunt meliora. Hoc unum dicam; ut tandem finiatur oratio: aut nouum uos debere ſymbolum tradere, ut poſt Patrem & Filium & Spiritũ ſanctum baptizetis infantes in regnum cælorum: aut, ſi unum & in paruulis & in magnis habetis baptiſma, etiam infantes in remiſſionem peccatorum baptizandos in ſimilitudinem præuaricationis Adam credatis. Quod ſi iniuſta uobis uidetur alienorum remiſſio peccatorum, qua non indiget qui peccare non potuit: tranſite ad amaſium ueſtrum, qui præterita in cælis & antiqua delicta ſolui dicit in baptiſmo: ut, cuius in ceteris auctoritate ducimini; etiam in hac parte errorem ſequamini.

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS *Alexandrinus Epiſcopus exemplo eius quod a ſe in Aegypto factum eſt, Epiphanium, Salaminæ Cypri præſulem, hortatur, ut congregata Synodo in Cypri inſula, Origenem damnet; eiusq. res litteras ad uicinas prouincias, & Conſtantinopolim ſtatim poſtea mittat.*

THEOPHILVS EPIPHANIO.

EPISTOLA LXVII.

Hier.1 DOMINVS, qui locutus eſt ad prophetam: Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, eradicare, & ſuffodere, & diſperdere, & rurſum, ædificare ac plantare, ſingulis temporibus eandem Eccleſiæ ſuæ largitur gratiam: ut integrum corpus conſeruetur, & in nullo hæreticorum dogmatum uenena præualeant.
Eph.5 Quod quidem nunc uidemus expletum. nam Eccleſia Chriſti, quæ non habet maculam, neque rugam, aut aliquid iſtiuſmodi, egredientes de cauernis ſuis, Origenis colubros euangelico enſe truncauit; & ſecundum Nitriæ monachorum agmen, cõtagione peſtifera liberauit. Pauca ergo ex iis, quæ geſta ſunt, in generali epiſtola, quam ad omnes in commune direxi, prout patiebatur anguſtia temporis, comprehendi. Dignationis tuæ eſt, quæ in huiuſcemodi certaminibus ſæpe ante nos pugnauit, & poſitos in prœlio conſolari, & congregare totius inſulæ epiſcopos, ac ſynodicas litteras, tam ad nos, quã ad Conſtantinopolitanæ urbis epiſcopum, & ſi quos alios putaueris, mittere; ut conſenſu omnium & ipſe Origenes nominatim & hæreſis nefaria condemnetur. didici enim, quod calumniatores ueræ fidei, Ammonius; Euſebius, & Eutinius, nouo pro hæreſi furore bacchantes, Conſtantinopolim nauigarint; ut & nouos, ſi quos uoluerint, decipiant; & ueteribus ſuæ impietatis ſociis coniungantur. Curæ igitur tuæ ſit, ut cunctis epiſcopis per Iſauriam, atque Pamphiliam, & ceterarum prouinciarum, quæ in uicino ſunt, rei ordinem pandas; & noſtram, ſi dignum putas, epiſtolam ſubiicias: ut omnes uno ſpiritu congregati, cum uirtute domini noſtri Ieſu Chriſti tradamus eos ſatanæ in interitum impietatis, quæ poſſidet eos. Et ut celerius noſtra Conſtantinopolim ſcripta perueniant, mitte induſtrium uirum, & aliquem de clericis, ſicut & nos de ipſis Nitriæ monaſteriis patres monachorum, cum aliis ſanctis & continentiſſimis uiris miſimus, qui poſſint cunctos in præſenti docere, quæ geſta ſunt: & ſuper omnia quæſumus, ut impenſas ad Dominum fundas preces; quo poſſimus etiam in iſto certamine uictoriam conſequi. non enim parua lætitia & in Alexandria & per totam Aegyptum populorum corda peruaſit: ex quo pauci homines eiecti ſunt, ut purum corpus Eccleſiæ permaneret. Saluto fratres, qui tecum ſunt. te plebs, quæ nobiſcum eſt, in Domino ſalutat.

ARGVMENTVM.

THEOPHILO reſpondens, quod canonum obſeruantiam monuerit, gratias agit: illos, præcipueq. Romanam fidem ſibi cordi eſſe ait. et ſicut, quod olim contra Origeniſtas tacuerit, non reprehendit; ita, quod nimia eos corrigi nunc lenitate putet, non laudat.

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXVIII.

MEMINIT beatitudo tua, quod eo tempore, quo tacebas, numquã ab officiis
meus ſermo ceſſauerit; nec conſiderauerim, quid tu pro diſpenſatione tunc fa-
ceres, ſed quid me facere conueniret. & nunc, ſumptis dignationis tuæ epiſto-
lis, fructum aliquem cepiſſe me uideo euangelicæ lectionis. Si enim duri iudicis Luc.18
ſententiam crebra mulieris inflexit petitio: quanto magis paterna uiſcera interpellatione ſe-
dula molliuntur? Quod de canonibus eccleſiaſticis mones, gratias agimus. Quem enim di- Hebr.12
ligit Dominus, corripit; & flagellat omnem filium, quem recipit. Sed tu ſcito nobis ni-
hil eſſe antiquius, quam Chriſti iura ſeruare, nec patrum trasnferre terminos, ſemperq. me
miniſſe, Romanam fidem apoſtolico ore laudatam: cuius ſe eſſe participem Alexandrina Rom.1
eccleſia gloriatur. Super nefaria hæreſi, quod multam patientiam geris, & putas Eccleſiæ
uiſceribus incubantes tua poſſe corrigi lenitate, multis ſanctis diſplicet: ne, dum pauco-
rum pænitentiam præſtolaris, nutrias audaciam perditorum, & factio robuſtior fiat. Vale
in Chriſto.

ARGVMENTVM.

QVOD uicti, exploſiq. ex Aegypto, & Nitriæ monaſteriis Origeniſtæ ſint, Theophilus Hieronymum certiorem reddit.

THEOPHILVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXIX.

SANCTVS epiſcopus Agatho, cum dilectiſſimo diacono Athanaſio in eccle-
ſiaſtica directus eſt cauſa: quam cum didiceтis, non ambigo quin noſtrum ſtu-
dium probes, & in Eccleſiæ uictoria glorieris. namque Origenis hæreſim in
monaſteriis Nitriæ quidam nequam & furioſi homines ſerere & fundere cu-
pientes, prophetica falce ſucciſi ſunt. quia recordati ſumus commonentis apoſtoli: Argue Tit.2
eos ſeuere. Feſtina igitur & tu, partem huius præmii recepturus, deceptos quoſque emen-
dare ſermonibus. Optamus, ſi fieri poteſt, in diebus noſtris catholicam fidem, & Eccleſiæ
regulas cum ſubiectis nobis populis cuſtodire, & omnes nouas ſopire doctrinas.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS Theophilo, quod Origeniſtarum factio ex Aegypto eius opera expulſa ſit, ſuiq. uſque in Palæſtinam hæreticos ſint perſecuti, maxime lætatur.

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXX.

NVPER tuæ beatitudinis percepi ſcripta, emendantia uetus ſilentium, & me ad ſolitum officium prouocantia. unde licet per ſanctos fratres, Priſcum, & Eubulum, tuus ad nos ſermo ceſſauerit: tamen, quia uidimus, illos, zelo fidei concitatos, raptim Palæſtinæ luſtraſſe regiones, & diſperſos regulos uſque ad ſuas latebras perſecutos; breuiter ſcribimus; quod totus mundus exultet, & in tuis uictoriis glorietur; erectumq. Alexandriæ uexillum crucis, & aduerſus hæreſim trophæa fulgentia,

gaudens

gaudens populorum turba proſpectet. Macte uirtute, macte zelo fidei, oſtendiſti, quod hucuſque taciturnitas diſpenſatio fuit, non conſenſus. Libere enim reuerentiæ tuæ loquor. Dolebamus te nimium eſſe patientẽ; & ignorãtes magiſtri gubernacula, geſtiebamus in interitum perditorum. ſed, ut uideo, exaltaſti manũ diu, & ſuſpendiſti plagam, ut ferires fortius. Super ſuſceptione cuiuſdam non debes contra urbis huius dolere pontificem: quia nihil tuis litteris præcepiſti: & temerarium fuit de eo quod neſciebat, ferre ſententiam: tamen reor illum nec audere, nec uelle te in aliquo lædere.

ARGVMENTVM.

QVOD *Theophili Alexandrini opera, Synodica auctoritate, Origeniſtarum factio ex Aegypto expulſa, eoq. exemplo ex Syria, & Italia exploſa; ſummusq. ea de re Pontifex certior factus ſit; laudat. Synodica, ſi qua ſunt, poſtulat; & ut ad ceteros occidentales epiſcopos eadem ſcribat, hortatur.*

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXXI.

DVPLICEM mihi gratiam beatitudinis tuæ litteræ præſtiterunt; quod & ſanctos & uenerabiles Agathonem epiſcopum, & diaconum Athanaſium habuerint portitores; & aduerſum ſceleratiſſimam hæreſim, zelum fidei demonſtrarint. Vox beatitudinis tuæ in toto orbe pertonuit; &, cunctis Chriſti eccleſiis lætantibus, diaboli uenena ſiluere. Nequaquam amplius antiquus ſerpens ſibilat; ſed contortus & euiſceratus, in cauernarum tenebris deliteſcens, ſolem clarum ferre non ſuſtinet. qui quidem ſuper hac re, & antequam ſcriberes, ad occidentem epiſtolas miſeram, ex parte hæreticorum ſtrophas meæ linguæ hominibus indicans. Ex diſpenſatione Dei factum puto, ut eo in tempore tu quoque ad Anaſtaſium Papam ſcriberes, & noſtram dum ignoras ſententiã roborares. Verum a te nunc admoniti, magis ſtudium accommodabimus, ut hic & procul ſimplices ab errore reuocemus. Nec timeamus ſubire odia quorundam. non enim debemus hominibus placere, ſed Deo: quamquam ardentius ab illis defendatur hæreſis, quam a nobis oppugnetur. Simulq. obſecro, ut, ſi qua ſynodica habes, ad me dirigas; quo poſſim, tanti Pontificis auctoritate firmatus, liberius & confidentius pro Chriſto ora reſerare. Vincentius presbyter ante biduum, quam hanc epiſtolam darem, de urbe uenit, & ſuppliciter te ſalutat, crebroq. ſermone concelebrat Romam, & totam Italiam, tuis poſt Chriſtum epiſtolis liberatam. Annitere ergo Papa amantiſſime, atque beatiſſime, & per omnem occaſionem ad occidentales epiſcopos ſcribe, ut mala germina acuta, ut ipſe ſignificas, ſuccidere falce non ceſſent.

ARGVMENTVM.

MONET, *ut, exploſis Origeniſtis, eos etiam, qui clam Origenem ſequuntur, eijciat.*

THEOPHILVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXII.

DIDICI, quod & ſanctitas tua nouerit Theodorum monachum; eiusq. ſtudium comprobaui, quia, cum a nobis Romam nauigaturus exiret, noluit ante proficiſci, niſi te, & ſanctos fratres, qui tecum ſunt in monaſterio, quaſi ſua uiſcera amplexaretur, & inuiſeret. Quem cum ſuſceperis, pro Eccleſiæ tranquillitate lætare. uidit enim cuncta Nitriæ monaſteria, & referre poteſt continentiam & manſuetudinem monachorum; quomodo, extinctis & fugatis Origenis ſectatoribus, pax Eccleſiæ reddita ſit, & diſciplina Domini conſeruetur. Atque utinam apud uos quoque deponerent hypocriſim, qui occulte dicuntur ſubruere ueritatẽ. de quibus non bene ſentientes, in iis regionibus fratres, hæc me ſcribere prouocarunt. Quamobrem cauete, & effugite huiuſcemodi homines, iuxta quod
2. Ioan. 2 ſcriptum eſt: Si quis non affert ad uos eccleſiaſticam fidem, huic nec aue dixeritis. Quam-

quam

quam ex ſuperfluo faciam, hæc tibi ſcribere, qui errantes potes ab errore reuocare: tamen nihil nocet & prudentes & eruditos uiros pro ſolicitudine fidei commoneri. Omnes fratres, qui tecum ſunt, nomine meo ſalutari uolo.

ARGVMENTVM.

NVNCIAT *Hieronymo, opera Theophili Alexandrini Origeniſtarum hæreſim damnatam: exemplar epiſtolæ, quam de hac re a Theophilo acceperat, mittit: et ſi quid latine Hieronymus contra eam hæreſim ſcripſit, ut edat, hortatur.*

EPIPHANIVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXIII.

GENERALIS epiſtola, quæ ad omnes catholicos ſcripta eſt, ad te proprie pertinet, qui zelum fidei aduerſus cunctas hæreſes habens, Origenis proprie, & Apollinarii diſcipulis aduerſaris: quorum uenenatas radices, & in altum defixam impietatem, omnipotens Deus protraxit in medium; ut in Alexandria proditæ, in toto orbe areſcerent. Scito enim, fili cariſſime, Amalech uſque ad ſtirpem eſſe deletum, & in monte Raphidim erectum trophæum crucis. Etenim quo modo, porrectis Exod.17
in altum Moyſi manibus, uincebat Iſrael: ſic Dominus confortauit famulum ſuum Theophilum: ut ſuper altare eccleſiæ Alexandrinæ contra Origenem uexillum poneret: & impleretur in eo, quod dicitur: Scribe ſignum hoc: quia delebo funditus Origenis hæreſim a facie terræ cum ipſo Amalech. Et ne uidear eadem rurſus iterare, & prolixiorem epiſtolam texere; ipſam ad uos ſcriptam direxi: ut ſcire poſſitis, quæ nobis ſcripſerit; & quantum boni ultimæ ætati meæ conceſſerit Dominus; ut, quod ſemper clamabam, tanti Pontificis teſtimonio probaretur. Iam autẽ puto & te aliquid operis edidiſſe, &, iuxta priorem epiſtolam, qua te ſuper hac te fueram cohortatus, elimaſſe librum, quem tuæ linguæ homines legant. audio enim & ad occidentem quorundam hominum naufragia perueniſſe: qui non contenti perditione ſua, uolunt plures mortis habere participes: quaſi multitudo peccantium ſcelus minuat; & non, numeroſitate lignorum, maior gehennæ flamma ſuccreſcat. Sanctos fratres, qui tecum ſunt in monaſterio Domino ſeruientes, & tecum, & per te plurimum ſalutamus.

ARGVMENTVM.

MARCELLAM *ſalutans excuſat ſe ideo paucis ſcripſiſſe, quod in conferenda Aquilæ editione tum Hebræorum uoluminibus occupatus eſſet: & quia in ſcribendo nimium fuerat breuis, duas præterea aliis directas epiſtolas, ſibi quoque legendas, litteris adiungit.*

HIERONYMVS MARCELLAE.

EPISTOLA. LXXIIII.

VT TAM paruam epiſtolam ſcriberem, cauſæ duplicis fuit; quod & tabellarius feſtinabat; & ego, alio opere detentus, hoc quaſi παρέργῳ me occupare nolui. Quæris, quidnam illud ſit, tam grande, tam neceſſarium, quo epiſtolicæ confabulationis munus excluſum ſit. Iam pridem cum uoluminibus Hebræorum editionem Aquilæ confero; ne quid forſitan, propter odium Chriſti, ſynagoga mutauerit: &, ut amicæ menti fatear, quæ ad noſtram fidem pertineant roborandam, plura reperio. Nunc a Prophetis, Salomone, Pſalterio Regnorumq. libris examuſſim recenſitis, Exodum teneo, quem illi Elle ſemoth אלה שמות uocant, ad Leuiticum tranſiturus. Vides igitur, quod nullum officium huic operi præponendum eſt. attamen, ne Currentius noſter forte fruſtra cucurrerit, duas epiſtolas, quas ad ſororem tuam Paulam, eiuſq. pignus Euſtochium miſeram, huic ſermunculo annexui: ut, dum illas legeris, & in his aliquid doctrinæ pariter ac leporis inueneris, putes tibi quoque ſcripta eſſe, quæ illis ſcripta ſunt. Albinam, communem

nem matrem ualere cupio : de corpore loquor, ut ſpiritu ualeat, non ignorans. eamq. per te ſalutari obſecro, & duplici pietatis officio focillari, quod in una atque eadem Chriſtiana ſimul diligatur, & mater.

ARGVMENTVM.

VIGILANTIVM, olim in Aegypto commorantem, ipſiq. Hieronymo amicum, quod Ruffino adiunctus Hieronymum uti Origeniſtam calumniaretur, & libros ea de re propediem ſe editurum minitaretur, coarguit; et, cur Origenem uel legerit, uel tranſtulerit, rationem reddit.

HIERONYMVS ADVERSVS VIGILANTIVM.

EPISTOLA LXXV.

IVSTVM quidem fuerat, nequaquam tibi litteris ſatisfacere, qui tuis auribus
non credidiſti : neque enim ſchedulæ potes acquieſcere, qui uiuo ſermoni non
accomodaſti fidem. ſed, quia Chriſtus perfectæ nobis humilitatis exemplar in ſe
Luc. 22.23 tribnit, dans oſculum proditori, & latronis pænitentiam in patibulo ſuſcipi-
ens : eadem abſenti ſignifico, quæ præſenti quoque locutus ſum, me ita Origenem legiſſe,
uel legere, ut Apollinarium, nel ceteros tractatores; quorum in quibuſdam libros non reci
pit Eccleſia : non qno omnia dicam eſſe damnanda, quæ in illorum uoluminibus continen-
tur; ſed quod quædam reprehendenda confitear. Verum, quia operis mei eſt & ſtudii, mul-
tos legere; nt ex plurimis diuerſos flores carpam; non tam probaturus omnia, quam quæ
bona ſunt electurus; aſſumo multos in manus meas : ut a multis multa cognoſcam, ſecun-
1. Theſſ. 5 dum illud quod ſcriptum eſt : Omnia legentes, quæ bona ſunt retinentes. Vnde ſatis miror,
te uoluiſſe Origenis mihi obiicere dogmata, cuius in pleriſque errorem uſque ad hanc æta-
tem penitus ignoras. Ego ne hæreticus? & cur me, quæſo, hæretici non amant? Tu ortho
doxus? qui etiam contra ſenteutiam tuam, & linguam alia prædicantem, aut inuitus ſub-
ſcripſiſti, & præuaricator es; aut uolens, & hæreticus. Dimiſiſti Aegyptum, & cunctas pro
uincias reliquiſti : in quibus ſectam tuam, libera plerique fronte defendunt : & elegiſti me
ad inſectandum, qui omnia contra Eccleſiam dogmata reprehendo, & publica uoce con-
demno. Origenes hæreticus : quid ad me, qui illum in pleriſque hæreticum non nego? Er-
rauit de reſurrectione corporis, errauit de animarum ſtatu, de diaboli pænitentia; &, quod
his maius eſt, filium Dei & Spiritum ſanctum in commentariis Eſaiæ, Seraphim eſſe teſta-
tus eſt. Si erraſſe non dicerem eum, & hæc quotidie non anathematizarem, eſſem erroris
illius ſocius. neque enim ita debemus bona eius recipere, ut mala quoque ſuſcipere coga-
mur. At idem & ſcripturas in multis bene interpretatus eſt; & prophetarum obſcura diſſe-
ruit; & tam noui, quam neteris teſtamenti reuelauit maxima ſacramenta. Si igitur, quæ bo-
na ſunt, tranſtuli; & mala uel amputaui, uel correxi, uel tacui : arguendus ſum, cur per
me Latini bona eius habeant, & mala ignorent? Si hoc crimen eſt : arguatur & confeſſor Hi
larius, qui Pſalmorum interpretationem, & Homilias in Iob ex libris eius, ideſt, ex Græco
in Latinum tranſtulit. Sit in culpa eiuſdem confeſſionis Vercellenſis Euſebius : qui omninm
Pſalmorum commentarios hæretici hominis uertit in noſtrum eloquium; licet, hæretica præ
termittens, optima quæque tranſtulerit. Taceo de Victorino Pictauienſi, & ceteris, qui Ori
genē in explanatione dumtaxat ſcripturarum ſecuti ſunt, & expreſſerunt : ne non tam me de
fendere, quam ſocios criminis uidear quærere. Ad te ipſum ueniam : cur tractatus eius in Iob
deſcriptos habes? in quibus contra diabolum, & de ſtellis, cæloq. diſputans, quædam locu-
tus eſt, quæ Eccleſia nō recipit? Tibi ſoli licet, τῷ σοφωτάτῳ κρανίῳ, de cunctis, & Græcis & La
tinis tractatoribus ferre ſententiā, &, quaſi cenſoria uirgula, alios eiicere de bibliothecis, alios
recipere, &, cum tibi placuerit, me uel catholicum, uel hæreticū pronunciare; nobis non licet
peruerſa reſpuere & damnare, quæ ſæpe damnauimus? Lege ad Epheſios libros : lege cetera
opuſcula mea, & maxime in Eccleſiaſten cōmentarios : & liquido peruidebis, me ab adole-
ſcentia numquā alicuius auctoritate deterritum acquieuiſſe hæreticæ prauitati. Non parum
eſt, ſcire, quod neſcias : prudentis hominis eſt, noſſe menſurā ſuam, nec, zelo diaboli concita
tum, imperitiæ ſuæ cunctū orbem teſtē facere. Scilicet gloriari cupis, & in patria tua iactitas,
me nō potuiſſe reſpondere eloquentiæ tuæ, & acumē in te Chryſippi formidaſſe. Chriſtiana
uerecundia teneor, & cellulæ meæ latebras nolo mordaci ſermoue reſerare. alioqui proferrē,

πᾶσαν τὴν ἀρισείαν σου καὶ τερπαισφορίαν. Sed hæc aliis aut loquẽda, aut ridenda dimitto. Ego,
quaſi Chriſtianus cum Chriſtiano loquens, obſecro te frater, ne plus uelis ſapere, quam ſa-
pis: ne uel innocentiam, uel ſimplicitatem tuã, uel certe ea, quæ taceo, &, te non intelligente,
ceteri intelligunt, ſtylo proferas, & ineptiarum tuarum cunctis cachinnum præbeas. Aliud
a parua ætate didiciſti; aliis aſſuetus es diſciplinis. Non eſt eiuſdem hominis, & aureos num-
mos, & ſcripturas probare; & deguſtare uina, & prophetas, uel apoſtolos intelligere. Me
laceras: ſanctum fratrem Oceanum in culpam hæreſeos uocas: presbyterorũ tibi Vincentii,
& Pauliniani, & fratris Euſebii iudicium diſplicet. Solus es Cato Romani generis diſertiſ-
ſimus, qui teſtimonio tuo, & prudentiæ uelis credi. Recordare, quæſo, illius diei; quando,
me de reſurrectione & ueritate corporis prædicante, ex latere ſubſultabas, & plaudebas ma-
nu, & applodebas pede, & orthodoxũ conclamabas. Poſtquam nauigare cœpiſti; & ad in-
timum cerebrum tuum ſentinæ putredo peruenit; tunc nos hæreticos recordatus es. Quid
tibi faciam? Credidi ſancti presbyteri Paulini epiſtolis; & illius ſuper nomine tuo non pu-
taui errare iudicium. Et, licet ſtatim, accepta epiſtola, ἀσυνάρτητον ſermonem tuum intelli-
gerem: tamen ruſticitatem & ſimplicitatem magis in te arbitrabar, quam uecordiam. Nec
reprehendo ſanctum uirum. maluit enim apud me diſſimulare, quod nouerat, quam por-
titorem clientulum ſuis litteris accuſare. Sed memet ipſum arguo, qui alterius potius acquie
ui, quã meo iudicio; &, oculis aliud cernentibus, aliud ſchedulæ credidi, quam uidebam.
Quamobrem deſine me laceſſere, & uoluminibus tuis obruere. Parce ſaltem nummis tuis,
quibus notarios librariosq. conducens, eiſdem & ſcriptoribus uteris & fautoribus: qui te
ideo forſitan laudant, ut lucrum in ſcribendo faciant. Si libet exercere ingenium; trade te
grammaticis, atque rhetoribus; diſce dialecticam; ſectis inſtruere philoſophorum: ut, cum
omnia didiceris, ſaltem tunc tacere incipias. Quamquam ſtulte faciam, magiſtro cuncto-
rum magiſtros quærere, & ei modum imponere, qui loqui neſcit, & tacere non poteſt. Ve
rum eſt illud apud Græcos prouerbium, ὄνος πρὸς λύραν. Ego reor, & nomen tibi κατ ἀντί-
φρασιν impoſitum. nam tota mente dormitas, & profundiſſimo non tam ſommo ſtertis,
quam lethargo. Inter ceteras quippe blaſphemias, quas ore ſacrilego protuliſti, auſus es
dicere: montem, de quo abſciſus eſt in Daniele lapis ſine manibus, eſſe diabolum, & lapi- Dan. 2
dem Chriſtum: qui quia aſſumpſit corpus ex Adam, qui diabolo ante per uitia cohæſerat,
natum eſſe de uirgine: ut a monte, hoceſt, a diabolo hominem ſepararet. O præcidendam
linguam, ac per partes, & fruſta lacerandam. Quiſquam ne Chriſtianus Deum patrem o-
mnipotentem in perſonam diaboli interpretatur, & tãto piaculo totius orbis aures maculat?
Si interpretationem tuam quiſquam non dicam catholicorum, ſed hæreticorum, ſiue genti
lium umquam recepit: pium ſit, quod locutus es. ſin autem tantum nefas numquam audi-
uit Chriſti Eccleſia; & per tuum primum os ipſe ſe montem interpretatus eſt, qui dixerat:
Ero ſimilis altiſſimo: age pœnitentiam, & in ſacco uerſare, & cinere; & tantum ſcelus iu- Eſa. 14
gibus abſterge lacrymis: ſi tandem tibi dimittatur hæc impietas, & iuxta errorem Origenis
tunc ueniam conſequaris, quando conſecuturus eſt & diabolus, qui numquam plus, quam
per os tuum, deprehenditur blaſphemaſſe. Meam iniuriam patienter tuli: impietatem con
tra Deum ferre non potui. unde & uiſus ſum mordacius in extrema epiſtola ſcribere, quam
promiſeram: quamquam poſt priorem pœnitentiam, qua a me ueniam deprecatus es, ite-
rum commiſiſſe, unde agas pœnitentiam, ſtolidiſſimum ſit. Tribuat tibi Chriſtus, ut au-
dias, & taceas; ut intelligas, & ſic loquaris.

ARGVMENTVM.

TRANQVILLINVM *docet, quod, ſicut Origenes legẽdus eſt ut interpres, ita ut dogmatiſtes eſt reſpuendus.*

HIERONYMVS TRANQVILLINO.

EPISTOLA LXXVI.

MAIORA ſpiritus uincula eſſe, quam corporum, ſi olim ambigebamus, nunc probauimus; dum & mihi ſanctitas tua hæret animo, & ego tibi Chriſti amore coniungor. Vere enim & ſimpliciter candidiſſimo pectori tuo loquor: ipſa ſchedula, & muti apices litterarum inſpirant in nos tuæ mentis affectum. Quod dicis Origenis multos errore deceptos, & ſanctum filium meum Oceanum illorum inſaniæ repugnare:

gnare & doleo ſimul, & gaudeo: dum aut ſupplantati ſunt ſimplices; aut ab erudito uiro er
rantibus ſubuenitur. Et quia meæ paruitatis quæris ſententiam, utrum, ſecundum fratrem
Fauſtinum, penitus reſpuendus ſit, an, ſecundum quoſdam, legendus ex parte: ego Orige-
nem propter eruditionem ſic interdum legendum arbitror, quo modo Tertullianum, No-
uatum, Arnobium, Apollinarium, & nonnullos eccleſiaſticos ſcriptores Græcos pariter &
Latinos; ut bona eorum eligamus, uitemusq. contraria, iuxta apoſtolum dicentem: O-
1. Theſſ. 5 mnia probate, quod bonum eſt tenete. Ceterum qui uel in amorem eius nimium, uel in
odium ſtomachi ſui prauitate ducuntur, uidentur mihi illi maledicto prophetico ſubiacere:
Eſa. 5 Væ his, qui dicunt bonum malum, & malum bonum; qui faciunt amarum dulce, & dulce
amarum. nec enim proprer doctrinam eius praua ſuſcipienda ſunt dogmata: nec propter do
gmatum prauitatem, ſi quos commentarios in ſcripturas ſanctas utiles edidit, penitus re-
ſpuendi ſunt. Quod ſi contentioſum inter ſe amatores eius & obtrectatores funem duxerint;
ut nihil medium appetant; nec ſeruent modum, ſed totum aut probent, aut improbent:
libentius piam ruſticitatem, quam doctam blaſphemiam, eligam. Sanctus frater Tatianus
diaconus te impendio reſalutat.

ARGVMENTVM.

Ab Arianis agitatus, cum eſſet in eremo iam iuuenis, Mario fidei ſuæ de trinitate profeſſionem, cum Romana, & Alexandrina eccleſiis congruentem, exponit; dolens interea quod eorundem factione amici diſceſſerint, ipſeq. ad relinquenda ea loca quotidie expetatur.

HIERON. MARCO PRESBYTERO CELEDENSI.

EPISTOLA LXXVII.

DECREVERAM quidem utendum mihi pſalmiſtæ uoce dicentis: Cum con
Pſal. 38 ſiſteret aduerſum me peccator, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Et
Pſal. 37 iterum: Ego uero tamquam ſurdus non audiebam, & tamquam mutus non ape
riens os ſuum, & factus ſum ut homo non audiens. ſed quia caritas omnia ſu-
perat, & propoſitum uincit affectus: non tam iniuriam facientibus reddo uicem, quam ti-
bi reſpondeo poſtulanti. Apud Chriſtianos enim, non qui patitur, ut ait quidam, ſed qui
facit contumeliam, miſer eſt. Et primo quidem, antequam de fide mea, quam optime no
ſti, tecum loquar, aduerſus barbariem iſtius loci uerſu cogor clamare uulgato: Quod ge-
nus hoc hominum? quæue hunc tam barbara morem Permittit patria? hoſpitio prohibe-
mur arenæ: Bella cient, primaq. uetant conſiſtere terra. &c. Quæ iccirco de gentili poeta
ſumpſimus; ut, qui Chriſti pacem non ſeruat, pacem ſaltem diſcat ab ethnico. Hæreticus
uocor, homouſion prædicans trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres ſubſiſtentes,
ueras, integras, perfectasq. perſonas indefeſſa uoce pronuncians. ſi ab Arianis, merito: ſi
ab orthodoxis; qui huiuſmodi arguunt fidem, orthodoxi eſſe deſierunt, aut, ſi eis pla-
cet, hæreticum me cum occidente, hæreticum cum Aegypto, hoceſt cum Damaſo Petroq.
condemnent. Quid unum hominem, exceptis ſociis, criminantur? Si riuus tenuiter fluit,
non eſt aluei culpa, ſed fontis. Pudet dicere: de cauernis cellularum damnamus orbem. In
ſacco & cinere uolutati, de epiſcopis ſententiam ferimus. Quid facit ſub tunica pænitentis
regius animus? Catenæ, ſordes, & comæ, non ſunt diadematis ſigna, ſed fletus. Permit-
tant me, quæſo, nihil loqui. Cur eum lacerant, qui non meretur inuidiam? Hæreticus
ſum, quid ad te? quieſce, iam dictum eſt. Plane times, ne eloquentiſſimus homo in Syro
ſermone, uel Græco eccleſias circumeam, populos ſeducam, ſchiſma conficiam. Nihil ali-
cui præripui, nihil otioſus accipio. Manu quotidie & proprio ſudore quærimus cibum, ſci
1. Theſſ. 3 entes ab Apoſtolo ſcriptum eſſe: Qui autem non operatur, nec manducet. Hæc, uenerabi-
lis & ſancte pater, cum quali gemitu, cum quali dolore conſcripſerim, teſtis eſt Ieſus. Ta-
cui, numquid ſemper tacebo, dicit Dominus? Non mihi conceditur unus angulus eremi:
quotidie expoſcor fidem, quaſi ſine fide renatus ſim. confiteor, ut uolunt: non placet. ſub-
ſcribo: non credunt. Vnum tantum placet, ut hinc recedam. Iam iam cedo: abruperunt
partem a me animæ meæ, cariſſimos fratres: ecce diſcedere cupiunt, immo diſcedunt, me-
lius eſſe dicentes, inter feras habitare, quam cum talibus Chriſtianis: & ego ipſe, niſi me
& corporis imbecillitas, & hiemis retineret aſperitas, iam modo fugerem. Verumtamen dum

uernum

uernum tempus adueniat, obſecro ut paucis mihi menſibus eremi concedatur hoſpitium:
aut, ſi hoc tardum uidetur, abſcedo. Domini eſt terra, & plenitudo eius. Aſcendant ſoli cæ Pſal. 23
lum: propter illos tantum Chriſtus mortuus ſit: habeant, poſſideant, glorientur. mihi au Gal. 6
tem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti; per quem mihi mundus crucifi-
xus eſt, & ego mundo. De fide autem, quam dignatus es ſcribere, ſancto Cyrillo dedi con
ſcriptam fidem. Qui ſic non credit, alienus a Chriſto eſt. ceterum ego fidei meæ teſtes ha-
beo aures tuas, & beati fratris Zenobii, quem tecum omnes, qui hic ſumus, plurimum
ſalutamus.

ARGVMENTVM.

THEOPHILI *Alexandrini opera Origenem damnatum rurſum nunciat, hortans ut, quod per eum actum eſt in oriente, curent apoſtolica Romæ confirmet auctoritas. Verum quia Origeniſtæ Theophili contra errores Origenis epiſtolam ab hæreticis immutatam aiebant, rurſus alteram eiuſdem Theophili epiſtolam græcam, unacum eius uerſione, mittit.*

HIERON. PAMMACHIO ET MARCELLAE.

EPISTOLA LXXVIII.

RVRSVM orientalibus uos locupleto mercibus; & Alexandrinas opes primo
Romam uere tranſmitto. Deus ab auſtro ueniet; & ſanctus de monte Pharan, Abac. 3
umbra condenſa: unde & ſponſa lætatur in Cantico canticorum, dicens: In um Cant. 2
bra eius cõcupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Vere nunc com Eſa. 19
pletur Eſaiæ uaticinium prædicantis: In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti.
Vbi abundauit peccatum, ſuperabnndauit & gratia. Qui paruulum Chriſtum fouerant, Rom 5
adultum fidei calore defendunt: ut, qui per illos effugerat Herodis manus effugiat hæreti-
cum blaſphemantem. Quem Demetrius Alexandri urbe pepulit, toto orbe fugat Theophi- Act. 1
lus: ad quem Lucas ſcripſit Actus apoſtolorũ, qui ex amore Dei nomen inuenit. Vbi nunc
eſt coluber tortuoſus? ubi uenenatiſſima uipera? Prima hominis facies, utero commiſſa
luporum. Vbi hæreſis, quæ ſibilabat in mundo; & me & Papam Theophilum ſui iactabat
erroris; latratuq. impudentiſſimorum canum ad inducendos ſimplices, noſtrum mentieba-
tur aſſenſum? Oppreſſa eſt eius auctoritate, & eloquentia, & in morem dæmonicorum ſpi
rituum de terra loquitur. neſcit enim eum, qui deſurſum ueniens ea loquitur, quæ ſurſum Ioan. 3
ſunt. atque utinam ſerpentina generatio aut ſimpliciter noſtra fateatur, aut conſtanter de-
fendat ſua; ut ſcire ualeamus, qui nobis amandi ſint, qui cauendi. Nunc antem, nouũ pæ-
nitentiæ genus, oderunt nos, quaſi hoſtes: quorum fidem publice negare non audent. Ro-
go, quis eſt iſte dolor, qui nec tempore, nec ratione curatur? Inter micantes gladios, ia-
centia corpora, riuos ſanguinis profluentes, iunguntur ſæpe hoſtiles dextræ; & belli rabiem
pax repentina commutat. ſoli ſunt huius hæreſeos ſectatores, qui cum eccleſiaſticis non ua
lent fœderari: quia, quod ſermone coguntur dicere, mente cõdemnant. et ſi quando aper
ta blaſphemia publicis auribus fuerit reuelata; & uiderint contra ſe audientium turbam cir-
cumfremere: tunc, ſimulata ſimplicitate, dicunt audiſſe ſe primum, quæ magiſtrum dice-
re ante neſcierint. cumq. eorum ſcripta teneantur, uoce negant, quod litteris confitentur.
Quid neceſſe eſt obſidere Propontidem, mutare loca, diuerſas luſtrare regiones, & clariſ-
ſimum Pontificem Chriſti, eiuſq. diſcipulos rabido ore diſcerpere? Si uera loquimini, pri-
ſtinum erroris ardorem ardore fidei commntate. quid maledictorum pannos hincinde con-
ſuitis; & eorum carpitis uitam, quorum fidei reſiſtere non ualetis? num iccirco non eſtis
uos hæretici, ſi nos quidam aſſertione ueſtra crediderint peccatores; & os impietate fœdum
non habebitis, ſi cicatricem potueritis in noſtra aure monſtrare? Quid iuuat ueſtram per-
fidiam, uel prodeſt pellis Aethiopica, & pardi uarietas, ſi in noſtro corpore næuus apparue-
rit? En papa Theophilus tota Origenẽ arguit libertate hæreticum eſſe: nec illi dicta de-
fendunt, ſed fingunt ab hæreticis immutata; multorumq. dicunt libros ſimiliter deprauá-
tos; ut illum non ſua fide, ſed aliorum tueantur erroribus. Verum hæc aduerſum hære-
ticos dicta ſint, qui iniuſto contra nos odio ſæuientes, mentis fatentur arcanum, & uene-
na pectoris irremediabili dolore teſtantur. Vos, Chriſtiani ſenatus lumina, accipite &

Græcam & Latinam, etiam hoc anno epiſtolam: ne rurſum hæretici mentiantur a nobis plerаque uel addita, uel mutata: in qua laboraſſe me fateor, ut uerborũ elegantiam pari interpretationis uenuſtate ſeruarem; & intra definitas lineas currens, nec in quoquam excedens loco, eloquentiæ eius fluenta non perderem; eaſdemq. res eodem ſermone transferrem. quod utrum conſecutus ſim, nec ne, ueſtro iudicio relinquo. Quam ſciatis in quattuor partes eſſe diuiſam. In primo credentes hortatur ad Dominicum paſcha celebrandum. In ſecundo & tertio loco Apollinarium & Origenem iugulat. In quarto, ideſt extremo, hæreticos ad pænitentiam cohortatur. Si quid autem hic minus aduerſus Origenem dictum eſt: & in præteriti anni epiſtola continetur; & hæc, quam modo uertimus, breuitati ſtudens dicere plura non debuit. Porro contra Apollinarium ſuccincta fides & pura profeſſio, non caret ſubtilitate dialectica: quæ aduerſarium ſuum, extorto de manibus eius pugione, confodit. Orate igitur Dominum; nt, quod in Græco placet, in Latino non diſpliceat; & quod totus oriens miratur, & prædicat, læto ſinu Roma ſuſcipiat. Prædicationem quoque cathedræ Marci euangeliſtæ cathedra Petri apoſtoli ſua prædicatione confirmet. quamquam celebri ſermone uulgatum ſit: beatum quoque Papam Anaſtaſium eodem feruore, quia eodem ſpiritu eſt, latitantes in foueis ſuis hæreticos perſecutum: eiusq. litteræ doceant, damnatũ in occidente, quod in oriente damnatum eſt. cui multos imprecamur annos; ut hæreſeos rediuiua plantaria, per illius ſtudinm longo tempore arefacta, moriantur.

ARGVMENTVM.

AVGVSTINO, & Alipio gratulatur, quod Celeſtina, ſiue Pelagiana hæreſis eorum opera extincta ſit: excuſatq. ſe quod nondum reſponderit aduerſus libros Anniani Diaconi, qui & ipſe Celeſtij diſcipulus contra epiſtolam D. Hieronymi ſcripſerat.

HIERONYMVS ALIPIO ET AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXIX.

SANCTVS Innocentius presbyter, qui huius ſermonis eſt portitor, anno præterito, quaſi nequaquam in Africam reuerſurus, mea ad dignationem ueſtram ſcripta non ſumpſit. tamen Deo gratias agimus, quod ita euenit, nt noſtrum ſilentium, neſtris epiſtolis ninceretis. mihi enim omnis occaſio gratiſſima eſt, per quam ſcribo neſtræ reuerentiæ: teſtem inuocans Deum, quod, ſi poſſit fieri, aſſumptis alis columbæ ueſtris amplexibus implicarer, ſemper quidem pro merito uirtutum ueſtrarũ, ſed nunc maxime, quia, cooperatoribus & auctoribus uobis, hæreſis Celeſtiana iugulata eſt: quæ ita infecit corda multorum, ut, cum ſuperatos damnatosq. eſſe ſe ſentiant, tamen uenena mentium non omittant; &, quod ſolum poſſunt, nos oderint, per quos putant ſe libertatem docendæ hæreſeos perdidiſſe. Quod autem quæritis, utrum reſcripſerim contra libros Anniani, pſeudodiaconi Celedenſis, qui copioſiſſime paſcitur, ut alienæ blaſphemiæ, uerba friuola ſubminiſtret: ſciatis me ipſos libros in ſchedulis miſſos a ſancto fratre noſtro Euſebio presbytero ſuſcepiſſe, non ante multum temporis; & exinde uel ingruentibus morbis, uel dormitione ſanctæ & nenerabilis filiæ ueſtræ Euſtochii, ita doluiſſe, ut propemodum contemnendos putarem. in eodem enim luto hæſitat, &, exceptis uerbis tinnulis, atque emendicatis, nihil alind loquitur. tamen multum egimus: ut, dum epiſtolæ meæ reſpondere conatur, apertius ſe proderet, & blaſphemias ſuas omnibus patefaceret. quidquid enim in illa miſerabili ſynodo Dioſpolitana dixiſſe ſe denegat, in boc opere confitetur. Nec grande eſt ineptiſſimis næniis reſpondere. Si autem Dominus uitam tribuerit, & notariorum babuerimus copiam, paucis lucnbratiunculis reſpondebimus: non ut conuincamus hæreſim mortuam; ſed ut imperitiam atque blaſpbemiam eius, noſtris ſermonibus confutemus. Meliusq. hoc faceret ſanctitas ueſtra: ne compellamur contra hæreticum noſtra laudare. Sancti filii communes, Albinus, Apinianus, & Melania plurimum uos ſalutant. Has litteras de ſancta Bethlehem, ſancto presbytero Innocentio dedi perferendas. Neptis ueſtra Paula miſerabiliter deprecatur, ut memores eius ſitis, & multum uos ſalutat. Incolumes uos, & memores mei, domini noſtri Ieſu Chriſti tueatur clementia, domini uere ſancti atque omnium affectione uenerabiles patres.

ARGV-

ARGVMENTVM.

GRATVLATVR *Auguſtini induſtriæ, quod Pelagianorum hæreſim extinxerit: qua in re ſuum quoque ſtudium teſtatur.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXX.

OMNI quidem tempore beatitudinem tuam eo, quo decet, honore ueneratus ſum, & habitantem in te dilexi Dominum ſaluatorem: & nunc, ſi fieri poteſt, cumulo aliquid addimus, & plene complemus, ut abſque tui nominis mentio ne ne unam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes uentos ardore fidei perſtitiſti. Maluiſti, quantum in te fuit, ſolus liberari de Sodomis, quã cum pereuntibus commorari. Gen. 19 Scit, quid dicam, prudentia tua. Macte uirtute, in urbe celebraris: catholici te conditorem antiquæ rurſum fidei uenerantur, atque ſuſpiciunt; &, quod ſignum maioris gloriæ eſt, omnes hæretici deteſtantur, & me pari perſequuntur odio: ut, quos gladiis nequeunt, uoto interficiant. Incolumem, & mei memorem te Chriſti domini clementia tueatur domine uenerande & beatiſſime papa.

ARGVMENTVM.

POST *ſalutationes ultra citraq. factas, nũciat extinctas hæreſes clã ab Epiſcopo Hieroſolymitano adhuc defendi.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXI.

MVLTI utroque claudicant pede, & ne fractis quidem ceruicibus inclinantur, habentes affectum erroris priſtini, cum prædicandi eandem non habeant libertatem. Sancti fratres, qui cum noſtra ſunt paruitate, præcipue ſanctæ ac uenerabiles filiæ tuæ ſuppliciter te ſalutant. Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Euodium, ut meo nomine ſalutes, precor coronam tuã. Capta Hieruſalem tenetur a Nabuchodonoſor, nec Hieremiæ uult audire conſilia: quin potius Aegyptum deſiderat, ut moriatur in Taphnes, & ibi ſeruitute pereat ſempiterna. Hier. 43

ARGVMENTVM.

ROGATVS *ut ſcriberet quidnam ſentiret de animarum origine, iubet ut uel ex ſuis libris aduerſus Ruffinũ, aut potius ex Auguſtino in eadem Africæ prouincia commorante, diſcat. Commentarios in Ezechielem, ex incurſione, ac deuaſtatione barbarorum, nondum potuiſſe, ut pollicitus erat, abſolui; operis tamen initium a Fabiola peti poſſe dicit. Oceani doctrinam ſimul, ac probitatem poſtremo laudat.*

HIERON. MARCELLINO ET ANAPSYCHIAE.

EPISTOLA LXXXII.

TANDEM ex Africa ueſtræ litteras unanimitatis accepi: & nõ me pænitet impudentiæ, qua, tacentibus uobis, epiſtolas meas frequenter ingeſſi, ut reſcriptũ mererer, & uos eſſe ſoſpites, non aliis nunciantibus, ſed ueſtro potiſſimum ſermone cognoſcerem. Super animæ ſtatu memini ueſtræ quæſtiunculæ, immo maxime eccleſiaſticæ quæſtionis: utrum lapſa de cælo ſit, ut Pythagoras philoſophus, omneſq. Platonici, & Origenes putant: an a propria Dei ſubſtãtia, ut Stoici, Manichæus, & Hiſpaniæ Priſcilliani hæreſes ſuſpicantur: an in theſauro habeantur Dei, olim conditæ, ut quidam eccleſiaſtici ſtulta perſuaſione confidunt: an quotidie a Deo fiant, & mittantur in

Ioan. 5 corpora ſecundum illud quod in euangelio ſcriptum eſt: Pater meus uſque modo operatur,
& ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occiden
talium autumant: ut, quo modo corpus ex corpore, ſic anima naſcatur ex anima, & ſimili
cum brutis animantibus condicione ſubſiſtat. Super quo quid mihi uideatur, in opuſculis
contra Ruffinum ſcripſiſſe me noui, aduerſus eum libellum, quem ſanctæ memoriæ Anaſta
ſio, epiſcopo Romanæ eccleſiæ, edidit: in quo lubrica, & ſubdola, immo ſtulta confeſſio-
ne, dum audirorum ſimplicitati illudere nititur, ſuæ fidei, immo perfidiæ illuſit. quos li-
bros reor ſanctum parentem ueſtrum habere Oceanum. olim enim editi ſunt, multis Ruffini
libris aduerſus calumnias reſpondentes. Certe habes ibi uirum ſanctum & eruditum Augu-
ſtinum epiſcopum: qui uiua, ut aiunt, uoce docere te poterit, & ſuam, immo per ſe noſtrã
explicare ſententiam. Ezechielis uolumen olim aggredi uolui, & ſponſionem creberrimam
ſtudioſis lectoribus reddere: ſed in ipſo dictandi exordio ita animus meus occidentalium
prouinciarum, & maxime urbis Romanæ uaſtatione confuſus eſt, ut, iuxta uulgare prouer
bium, propriũ quoque ignorarem uocabulum: diuq. tacui, ſciens tempus eſſe lacrymarũ.
Hoc autem anno cum tres explicaſſem libros, ſubitus impetus barbarorum, de quibus tuus
dicit Virgilius: Lateq. uagantes Barchæi: & ſancta ſcriptura de Iſmael, Contra faciẽ omniũ
Gen. 16 fratrum ſuorum habitabit: ſic Aegypti limitem Palæſtinæ, Phœnices, Syriæ percurrit, &
inſtar torrentis cuncta ſecum trahens; ut uix manus eorũ, miſericordia Chriſti potuerimus
euadere. Quod ſi iuxta inclytum oratorẽ, ſilent inter arma leges: quanto magis ſtudia ſcri
pturarum; quæ & librorum multitudine, & ſilentio, ac librariorum ſedulitate, quodq. pro-
prium eſt, ſecuritate, & otio dictantium indigent? Duos itaque libros miſi ſanctæ filiæ meæ
Fabiolæ: quorum exempla ſi uolueris, ab ipſa poteris mutuari. pro anguſtia quippe tempo
ris alios deſcribere non potui: quos cum legeris, & ueſtibula uideris, facilis cõiectura erit,
qualis ipſa ſit futura domus. Sed credo in Dei miſericordia, qui nos adiuuit in difficillimo
principio ſupradicti operis, quod ipſe adiuuet, & in penultimis prophetæ partibus, in qui-
bus Gog & Magog bella narrantur: & in extremis, in quibus ſacratiſſimi & inexplicabilis
Ezech. 39 templi ædificatio, uarietas, menſuraq. deſcribitur. Sanctus frater noſter Oceanus, cui uos
40 cupitis commendari, tantus & talis eſt, & ſic eruditus in lege Domini, ut abſque noſtro ro
gatu inſtituere uos poſſit, & noſtram ſuper cunctis quæſtionibus ſcripturarum pro modulo
communis ingenii explicare ſententiam. Incolumes uos, & prolixa ætate florentes, Chri-
ſtus Deus noſter tueatur omnipotens, domini uere ſancti.

ARGVMENTVM.

Cvm Carterius Hiſpanus unam ante baptiſmum, alterã ea mortua poſt baptiſmum habuiſſet uxorẽ, Epiſcopus factus eſt. arguebatur quod bigamus, & contra Apoſtoli ſententiam Pontificatũ accepiſſet. Hieronymus, quia ille uir erat alioquin probus & eruditus, eũ primo Romæ defendit, uerum quia non plene rationes tetigerat, longiori nunc epiſtola tuetur, eam acriter refellens opinionẽ, quæ uxorem ante baptiſmũ baptizato imputat homini: Baptiſmum propterea prædicat, et ut doceat, alia magis quã hæc, id eſt morum probitatem, doctrinamq. in Epiſcopo requirenda eſſe, qualisnam debeat eſſe Epiſcopus, late ex Apoſtolo exponit. Eccleſia hodie, Diuis Auguſtino, Gregorioq. contrarium aſſerentibus (ut conſtat ex Gratiani paſſodiã) alteram ſententiam magis ſequitur.

HIERONYMVS OCEANO, NVM REPETENS matrimonium a baptiſmo poſſit fieri ſacerdos.

EPISTOLA LXXXIII.

NVMQVAM, fili Oceane, fore putabam, ut indulgentia principis, calu-
mniam ſuſtineret reorum; & de carceribus exeuntes, poſt ſordes ac ueſtigia ca-
Matth. 20 tenarum dolerent alios relaxatos. In euangelio audit inuidus ſalutis alienæ:
Rom. 11 Amice, ſi ego bonus ſum, quare oculus tuus nequam eſt? Concluſit Deus o-
mnia ſub peccato: ut omnibus miſereatur: ut, ubi abundauit peccatum, ſuperabundet
& gratia. Cæſa ſunt Aegypti primogenita, & ne iumentum quidem Iſraeliticum in Aegy
Exod. 12 pro derelictum eſt: Et conſurgit mihi Caina hæreſis: atque olim emortua uipera contri-
tum caput leuat, quæ non ex parte, ut ante conſueuerat, ſed totum Chriſti ſubruit ſa-
cramentum. Dicit enim eſſe aliqua peccata, quæ Chriſtus non poſſit purgare ſangui-
ne ſuo, & tam profundas ſcelerum priſtinorum inhærere corporibus atque animis cicatri-
ces, ut medicina illius attenuari non queant. Quid aliud agit, niſi ut Chriſtus fruſtra
mortuus

mortuus ſit? fruſtra autem mortuus eſt, ſi aliqnos uinificare non poteſt. Mentitur Ioan-
nes Baptiſta, & digito Chriſtum & uoce demonſtrans: Ecce agnus Dei: ecce qui tol- Ioan. 1
lit peccata mundi. ſi ſunt adhuc in ſæculo, quorum Chriſtus peccata non tulerit. Aut enim
oſtendendi ſunt non eſſe de mundo, quos Chriſti ignoret indulgentia: aut, ſi de mundo
ſunt, eligendum e duobus alterum. Liberati a peccatis, Chriſti potentiam probant: non li
berati, quaſi adhuc rei, imbecillitatem demonſtrant. Sed abſit hoc de omnipotente crede-
re, quod in aliquo impotens ſit. Omnia, quæ pater facit, & filius facit ſimiliter. Infirmitas
filii redundat ad patrem. Cuncta ouiculæ membra portata ſunt: totæ Apoſtoli epiſtolæ,
Chriſti gratiam ſonant. Et ne parum uideretur ſimplex gratiæ nuncupatio: Gratia, inquit, 1. Pet. 1
nobis, & pax multiplicetur. Multiplicatio promittitur, & a nobis paucitas affirmatur?
quorſum iſta? Noſti problema tuum. Carterius, Hiſpaniæ epiſcopus, homo & ætate uetus,
& ſacerdotio, unam, antequam baptizaretur, alteram poſt lauacrum, prioré mortua, du-
xit uxorem: & arbitraris eum contra Apoſtoli feciſſe ſententiam, qui in catalogo uirtutum, 1. Tim. 3
epiſcopum unius uxoris uirum præceperit ordinandum. Miror autem te unum protraxiſſe
in medium, cum omnis mundus his ordinationibus plenus ſit: non dico de presbyteris;
non de inferiori gradn: ad epiſcopos uenio: quos ſi ſigillarim uoluero nominare, tantus nu
merus congregabitur, ut Ariminenſis ſynodi multitudo ſuperetur. Sed indecens eſt, ſic
unum tueri, ut plures accuſare uidearis; &, quem ratione non poſſis, ſocietate peccantium
defendas. Suſtinui Romæ a uiro eloquentiſſimo cornutum, ut dicitur, ſyllogiſmum; ut,
quocumque me uerterem, ſtrictius tenerer. Vxorem, inquit, ducere peccatum eſt, an
non? Ego ſimplex, & qui inſidias uitare neſcitem, dixi non eſſe peccatum. Rurſum aliud
propoſuit, in baptiſmate bona opera dimittuntur, an mala? Et in hoc eadem ſimplicitate
reſpondi, peccata dimitti. Cum me ſecurum putarem, cœperunt mihi hinc inde cornua
increſcere, & abſconditæ prius acies dilatari. Si, inquit, uxorem ducere, non eſt pecca-
tum; baptiſmus autem peccata dimittit: quidquid non dimittitur, reſeruatur. Illico mihi,
quaſi a fortiſſimo pugile percuſſus eſſem, ante oculos caligo obuerſari cœpit: ſtatimq. re-
cordatus Chryſippei ſophiſmatis: Si mentiris; idq. uere dicis; mentiris: & in memet reuer
ſus conuerti in aduerſarium propoſitionis ſtropham. Quæſo, inquam, te, ut reſpondeas:
Baptiſmus hominem facit nouum, an non? Vix dedit quod nouum faceret. Gradatim in-
tuli: ex toto nouum facit, an ex parte? Reſpondit ex toto. Deinceps interrogaui: nihil er-
go ueteris hominis in baptiſmate reſeruatur? Mouit caput: cœpi protinus texere. Si ba-
ptiſmus nouum hominem facit, & ex toto nouum creat, nihilq. in eo ueteris hominis re-
ſeruatur: non poteſt nouo imputari, quod in ueteri quondam fuit. Primum ſpinoſulus no
ſter obmutuit: poſtea uero Piſoniano uitio, cum loqui neſciret, tacere non potuit. ſudare
tamen frons, pallere genæ, tremere labia, hærere lingua, ſaliua ſiccari, & plus timore,
quam ætate contrahi: erupit aliquando. Nonne legiſti ab Apoſtolo, unius uxoris uirum aſ
ſumi in ſacerdotium, & rem non tempora definiri? Quia me ſyllogiſmis prouocauerat; &
uidebam tendere hominē ad interrogatiunculas tortuoſas; ſua contra illum tela iaciebam.
Baptizatos, inquam, Apoſtolus eligit in epiſcopatum, an catechuminos? Reſpondere no-
lebat. Ego tamen id ipſum ingerere, & ſecundo ac tertio ſciſcitari. Nioben putares: quæ
nimio fletu in lapidem uerſa eſt. Verti me ad auditores: nihil intereſt, o boni iudices, ad-
uerſarium uigilantem, an dormientem ligem, niſi quod facilius eſt quieſcenti, quam relu-
ctanti uincula innectere. Si Apoſtolus non catechuminos in clerum eligit, ſed fideles; fide-
lis autem eſt, qui epiſcopus ordinatur: uitia catechumini nō imputabuntur fideli. Torque-
bam iſtiuſmodi ſpicula, & uibrantes haſtas in lethargicum dirigebam. Oſcitabat tandem,
& quaſi per mentis crapulam ructans & nauſeans euomebat: apoſtolus, dixit, Paulus hæc
docuit. Proferuntur ergo Apoſtoli epiſtolæ, una ad Timotheum, altera ad Titum. In pri- 1. Tim. 3
ma ſcriptum erat: Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. oportet ergo epi
ſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris uirum, ſobrium, prudentem, ornatum, hoſpi
talem, doctorem, non uinolentum, non percuſſorē, ſed modeſtum, non litigioſum, non
auarum, domum ſuam bene regentem, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate. Si
quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit; quo modo eccleſiæ Dei diligentiam adhibebit? non
neophytum; ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. oportet autem eum &
teſtimonium habere bonum, ab iis, qui foris ſunt, ut non in opprobrium incidat, & in la-
queum diaboli. Ad Titum ſtatim in principio hæc mandata ponuntur. Huius rei gratiā reli Tit. 1
qui te Cretæ, ut ea, quæ deerant, corrigas, & cōſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego ti
bi diſpoſui. Si quis eſt ſine crimine, unius uxoris uir, filios habēs fideles, nō in accuſatione

luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet ergo epiſcopum eſſe ſine crimine, tamquam Dei di-
ſpenſatorem, non proteruum, non iracundum; non uinolentum, non percuſſorem, non
turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, beneuolum, prudentem, iuſtum, ſanctum, conti-
nentem, obtinentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, ut poſſit ex-
hortari in doctrina ſana, & contradicentes reuincere. In utraque epiſtola, ſiue epiſcopi, ſi-
ne presbyteri (quamquam apud ueteres iidem epiſcopi & presbyteri fuerint: quia illud no-
men dignitatis eſt, hoc ætatis) iubentur monogami in clerum eligi. Certe de baptizatis A-
poſtoli ſermonem eſſe, nemo dubitat. Si ergo omnia, quæ in ordinatione quæruntur epi-
ſcopi, non præiudicant ordinando, licet ea ante baptiſma non habuerit; quæritur enim
quid ſit, & non quid fuerit: quare ſolum nomen uxoris impediat, quod ſolum peccatum
non fuit? Dicis: quia peccatum non fuit, iccirco non eſt dimiſſum in baptiſmate. Rem no-
uam audio: quia peccatum non fuit, in peccatum reputabitur. Omnia ſcorta, & publicæ
colluuionis ſordes, impietas in Deum, parricidium, & inceſtus in parentes, atque in extra-
ordinarias uoluptates utriuſque ſexus mutata natura, Chriſti fonte purgantur: uxoris inhæ-
rebunt maculæ, & lupanaria thalamis præferentur? Ego non tibi imputo meretricum exer-
citus, exoletorum greges, effuſionem ſanguinis, & inſtar ſuis in omni cœno libidinum uo-
lutabra; & tu mihi olim mortuam de ſepulcro uxorculam protrahis: quam ideo accepi, ne
facerem quod feciſti? Audiant ethnici meſſes Eccleſiæ, de quibus quotidie horrea noſtra
complentur; audiant cathecumini, qui ſunt fidei candidati, ne uxores ducant ante baptiſma;
ne honeſta iungant matrimonia; ſed Scotorum, & Aſotorum ritu, ac, de Republica Plato-
nis, promiſcuas uxores, communes liberos habeant: immo caueant qualecumque uocabu-
lum coniugis, ne, poſtquam in Chriſto crediderint, noceat eis, quod aliquando non con-
cubinas, nec meretrices, ſed uxores habuerint. Recolat unuſquiſque conſcientiam ſuam,
& totius uulnera plangat ætatis: cumq. uerum iudicem priorum ſe exhibuerit delictorum,
Matth.7 audiat increpantem Ieſum: Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis
Matth.23 eiicere feſtucam de oculo fratris tui. Vere ſcribarum & phariſeorum ſimiles, culicem liquan-
tes, & camelum glutientes, decimamus mentam & anethum, & Dei iudicium prætermitti-
mus. Quid ſimile uxor, & ſcortum? Imputatur infelicitas coniugis mortuæ, & libido me-
retricia coronatur? Ille, ſi prior uxor uiueret, aliam non haberet: tu, ut paſſim caninas nu-
ptias iungeres, quid potes excuſare? Forſitan timuiſſe te dicas, ne, ſi matrimonium copu-
laſſes, non poſſes aliquando clericus ordinari. Ille in uxore optauit liberos: tu in meretri-
Gen.1 ce ſobolem perdidiſti. Illum, naturæ & benedictioni Domini ſeruientem: Creſcite & mul-
tiplicamini, & replete terram: cubiculorum ſecreta texerunt: te ſubantem ad coitum publi-
ca facies execrata eſt. Ille, quod licebat, uerecundo pudore celauit: tu, quod non licebat,
Hebr.13 impudenter omnium oculis ingeſſiſti. Illi ſcriptum eſt: Honorabiles nuptiæ, & cubile im-
maculatum: tibi legitur: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus: & qui corrum-
1.Cor.3 pit templum Dei, corrumpet illum Deus. Omnia, inquit, nobis in baptiſmate condona-
ta ſunt crimina: nec, poſt indulgentiam, iudicis eſt metuenda ſeueritas, dicente Apoſtolo:
1.Cor.6 Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine do-
mini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Omnia peccata donata ſunt: bene, & fideliter.
Sed quæro, quo modo tuæ ſordes lotæ ſint, & meæ munditiæ ſordidatæ. Non dico, ais,
tuas ſordidatas, ſed in eodem ſtatu manſiſſe, quo fuerant. ſi enim ſordes fuiſſent, lotæ uti-
que fuiſſent ut meæ. Rogo, quæ eſt iſta tergiuerſatio, & acumen omni piſtillo retuſius?
Quia non eſt peccatum, peccatum eſt: quia non eſt ſordidum, ſordidum eſt. Non dimiſit
Dominus, quia non habuit quod dimitteret: & quia non dimiſit, iccirco manet, quod
dimiſſum non fuit. Quantam uim habeat baptiſma, & aqua in Chriſto ſanctificata gratiam,
paululum poſt docebo: interim, iuxta uulgare prouerbium, Malo nodo malus cuneus re-
quirendus eſt. Hoc, quod dicit, Vnius uxoris uirum, poteſt & aliter differi. Ex Iudæis erat
1.Tim.3 Apoſtolus. Prima Chriſti Eccleſia de Iſrael reliquiis congregabatur. Sciebat lege conceſ-
ſum; & exemplo patriarcharum ac Moyſi familiari populo nouerat in multis uxoribus libe-
ros ſpargere: ipſis quoque ſacerdotibus huius licentiæ patebat arbitrium. Præcipit ergo, ne
eandem licentiam Eccleſiæ ſibi uindicent ſacerdotes; ne bina pariter & trina coniugia ſor-
tiantur, ſed ut ſingulas uno tempore uxores habeant. Ne contentioſum clames eſſe, quod
diximus; accipe & aliam explanationem: ne tibi ſoli liceat non uoluntatem legi, ſed le-
gem iungere uoluntati. Quidam coacte interpretantur, uxores pro eccleſiis, uiros pro epi-
ſcopis debere accipi. Et hoc in Nicena quoque ſynodo a patribus eſſe decretum, ne de alia
ad aliam eccleſiam epiſcopus transferatur: ne, uirginalis paupercula ſocietate contempta,
ditioris

ditioris adulteræ quærat amplexus: ut, quo modo culpa & filiorum uitium in λογισμοῖς, id
eſt, in cogitationibus, accipitur; domusq. diſpenſatio ad animam refertur, & corpus; ita
& uxores pontificum dici eccleſias. De quibus in Eſaia ſcriptum eſt: Mulieres properantes Eſa.27
de ſpectaculo uenite: non eſt enim populus habens intelligentiam. Et rurſum: Mulieres di- Eſa.32
uites, ſurgite & audite uocem meam. Et in Prouerbiis: Mulierem fortem quis inueniet? Pro.31
Honorabilior eſt pretioſis lapidibus, quæ talis eſt. Confidit in ea cor uiri ſui. Et in eodem
uolumine: Sapientes mulieres ædificauerunt domum, inſipiens autem deſtruxit manibus. Pro.14
Nec hoc, inquiunt, epiſcopis uideatur indignum: cum de Deo quoque ſcriptũ ſit: Sicut de- Hier.3
ſpicit uxor uirum ſuum, ſic deſpexit me domus Iſrael. Et in Apoſtolo: Deſpondi enim uos 2.Cor.11
uni uiro, uirginem caſtam exhibere Chriſto. Mulierem autem, ideſt, γυναῖκα, iuxta Græci
ſermonis ambiguitatem, in his omnibus teſtimoniis uxorem potius intellige. Violenta eſt,
inquies, & ſatis dura etiam hæc interpretatio. Redde igitur ſcripturæ ſimplicitatẽ ſuam, ne
tuis contra te legibus dimicemus. Quæram & aliud: Si quis & ante baptiſmũ habuerit con-
cubinam; &, illa mortua, baptizatus uxorem duxerit; utrum clericus fieri debeat, an nõ?
Reſpondebis, poſſe fieri; quia concubinam habuerit, non uxorem. Coniugales ergo tabu
læ, & iura dotalia, non coitus ab Apoſtolo condemnantur. Multos uidemus, ob nimiam
paupertatem, uxorum ſarcinam declinare, & ancillas ſuas habere pro uxoribus, ſuſceptosq.
ex his liberos colere ut proprios: qui ſi forte ditati ab imperatore ſtolam illius meruerint,
confeſtim Apoſtolo colla ſubmittent, & inuiti inter uxores eas recipere cogentur. ſin autem
principale reſcriptum eadem tenuitas impetrare non quiuerit; cum Romanis legibus ſcita
Eccleſiæ mutabuntur. Vide, ne hoc, quod dicitur, Vnius uxoris uirũ, unius mulieris poſ-
ſit intelligi; ut ad coitum magis referatur, quam ad dotales tabulas. Hæc uniuerſa proferi-
mus; non quo ueræ & ſimplici intelligentiæ reſiſtamus; ſed ut doceamus, te ſcripturas ſan-
ctas ſic intelligere, ut ſcriptæ ſunt; nec euacuare baptiſmum ſaluatoris, & totum patibuli ſa
cramentum irritum facere. Reddamus quod paulo ante promiſimus; & de ſchola rheto-
rum, aquarum laudes & baptiſmi prædicemus. Rudis mundus, necdum ſole rutilante, Gen.1
nec pallente luna, nec aſtris micantibus, incompoſitam & inuiſibilem materiam, abyſſo-
rum magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus ſpiritus Dei in aurigæ mo-
dum ſuper aquas ferebatur, & naſcentem mundum in figura baptiſmi parturiebat. Inter
cælum & terram medium extruitur firmamentum: &, iuxta Hebraici ſermonis ἐτυμολογίαν,
cælum, ideſt, שמים ſamaim ex aquis ſortitur uocabulum: & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, Pſal.148
in laudes Dei ſeparantur. Vnde & in Ezechiele propheta, Cryſtallum ſuper Cherubim ui- Ezech.1
detur extenſum, ideſt, compactæ & denſiores aquæ. Primum de aquis, quod uiuit, egredi Gen.1.2
tur, & pennatos fideles de terra ad cælum leuat. Fabricatur homo de limo, & inter manus
Dei aquarum ſacramenta uerſantur. Plantatur paradiſus in Eden, & unus fons in quattuor
principia diuiditur: qui poſtea egrediens de templo, & contra ſolis ortum uadens, amaras Ezech.47
aquas mortuasq. uiuificat. Peccat mundus, & ſine aquarum diluuio non purgatur. Sta- Gen.6.7
timq. columba Spiritus ſancti, expulſo alite tæterrimo, ita ad Noe, quaſi ad Chriſtum, in Gen.8
Iordane deuolat; & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharao cum exer- Exod.14
citu ſuo, nolens populum Dei exire de Aegypto, in typo baptiſmatis ſuffocatur. Et in pſal- Pſal.73
mis de interfectione illius ſcribitur: Tu confirmaſti in uirtute tua mare: contribulaſti capita
draconum in aquis: tu confregiſti capita draconis. Vnde & reguli, & ſcorpiones arentia
quæque ſectantur. Et poſtquam ad aquas uenerint, ὑδροφόβους & lymphaticos faciunt. Mara Exod.15
mutatur ſacramento crucis: & ſeptuaginta palmæ apoſtolorum, dulcoratis legis gurgitibus
irrigantur. Abraham & Iſaac puteos fodiunt, repugnant Allophyli. Et Berſabee ciuitas iu- Gen.21.26
ramenti, regnumq. Salomonis nomen ſumit a fontibus. Rebecca inuenitur ad puteum. Gen.21
Rachel propter aquas ſupplantatoris oſculo ſalutatur. Moyſes filias ſacerdotis Madian a- 3.Reg.1
perto puteo ab iniuria uindicat. Præcurſor Domini in aquis fontium iuxta Salim, quod in- Gẽ.24.29
terpretatur pax, ſiue perfectio, Chriſto populum parat. Ipſe ſaluator, poſt baptiſma, & ſan Exod.2
ctificatas ſuo lauacro Iordanis aquas, regnum cælorum incipit prædicare: primum ſignum Ioan.3
ex aquis facit. Samaritana uocatur ad puteum, ſitiens inuitatur ad potum. Nicodemo di- Matth.3.4
cit occulte: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrare eum in regnum Ioã.2.4.7
cælorum. Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis. Latus Chriſti percutitur lancea, & ba- Ioan.3
ptiſmi atque martyrii pariter ſacramenta funduntur. Poſt reſurrectionem mittit apoſtolos Ioan.19
ad gentes, & præcipit eis, ut baptizent eos in myſterio trinitatis. Pænitet facti populum Iu- Matth.28
dæorum, & ſtatim a Petro ad baptiſma mittitur. Antequam parturiat, parit Sion, & naſci- Act.2
tur gens ſimul. Paulus, perſecutor Eccleſiæ, & lupus rapax Beniamin, Ananiæ oui ſubmit- Eſa.66 Act.9.8

tit

Act. 8 tit caput; nec ante recuperat aſpectum, quam curet baptiſmo cæcitatem. Eunuchus Canda-
Hier. 13 cis, reginæ Aethiopum, lectione prophetica, Chriſti baptiſmati præparatur. Mutat contra
Act. 19 naturam Aethiops pellem ſuam,& pardus uarietates ſuas. Qui Ioannis acceperant baptiſma
Pſal. 28 quia Spiritum ſanctum neſciebant, iterum baptizantur, ne qnis putaret gentibus ac Iudæis;
Cant. 6 aquas ſine Spiritu ſancto ad ſalutem poſſe ſufficere. Vox Domini ſuper aquas, Dominus ſu-
per aquas multas, Dominus diluuium inhabitare facit. Dentes eius ſicut grex detonſarum,
quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellos habentes fœtus, & infœcunda non eſt in eis.
Si non eſt infœcunda, nec ſterilis, omnes habent ubera lacte rorantia, quæ cum Apoſtolo
Gal. 4 poſſint dicere: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in uobis: & lac
1. Cor. 3 uobis potum dedi, non eſcam. Micheas de baptiſmi gratia uaticinatur: ipſe auettet & miſe
Mich. 7 rebitur noſtri: demerget iniquitates noſtras, & proiiciet in profundum maris omnia pecca
Pſal. 31 ta noſtra. Quo modo ergo in lauacro omnia peccata merguntur, ſi una uxor ſupernatat? Bea
ti, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus uir, cui non im-
putabit Dominus peccatum. Arbitror, quod poſſumus & nos huic aliquid cantico iunge-
Ezech. 36 re; Beatus uir, cui non imputabit Dominus uxorem. Audiamus & Ezechielem filium homi
nis, quo modo de eius uirtute pronunciet, qui hominis futurus eſt filius. Aſſumam uos de
gentibus, & aſpergam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundi-
tiis ueſtris: & dabo uobis cor nouum, ſpiritum uouum. Ab omnibus, iuquit, mundabo
uos ſordibus. In omnibus, nihil prætermittitur. Si ſordes emundantur, quanto magis mun
Gal. 5 ditiæ uon coinquinantur? Dabo uobis cor nonum, & ſpiritum nouum. In Chriſto enim Ie
Eſa. 42 ſu neque circumciſio aliquid ualet, neque præputium, ſed noua creatura. Vnde cantamus
Rom. 7 canticum nounm: &, uetere homine depoſito, nou ambulamus iu netuſtate litteræ, ſed in
Apoc. 2 nouitate ſpiritus. Hic eſt calculus nouus, cui uouum nomen inſcribitur: quod nemo ſcit le
Rom. 6 gere, niſi qui illud acceperit. Quotquot enim baptizati ſumns in Chriſto Ieſu, in mortem
illius baptizati ſumus. conſepulti enim ei ſumus per baptiſmum in morte: ut, quo modo ſur
rexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & uos in nouitate uitæ ambulemus. Toties
nouitatem legimus, & tamen maculoſum nomen uxoris nou poteſt ulla nouitate deleri?
Conſepulti ſumus Chriſto in baptiſmate, & reſurreximus per fidem operationis Dei, qui
Col. 2 ſuſcitauit eum a mortuis. Cumq. eſſemus mortui in delictis, & præputio carnis noſtræ, cou
uiuificauit nos cum illo, donans omnia delicta, delens quod aduerſum nos etat chirogra-
phum decreri, qnod erat contrarium nobis: & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci.
Omnia noſtra cum Chriſto mortua ſunt; uniuerſa chirographi ueteris peccata deleta ſunt:
ſolum nomen uiuit uxoris? Dies me deficiet, ſi cuncta, quæ ad potentiam baptiſmi perti-
nent, de ſcripturis ſanctis uoluero digerere, & natiuitatis ſecundæ, immo in Chriſto primæ
ponere ſacramenta. Antequam dictandi finem faciam, (iam enim intelligo menſuram me
excedere epiſtolæ) uolo ſuperiota capitula, in quibus futuri epiſcopi uita deſcribitur, curſim
exponere: ut Apoſtolum non in unius nxoris elogio, ſed in omnibus, quæ præcipit, docto-
rem gentium ſuſcipiamus. Simul obſecro, ne quis me in ſugillationem iſtius temporis ſacer
dotum ſcripſiſſe, quæ ſcripſi, exiſtimet, ſed in Eccleſiæ utilitatem. Vt enim oratores, &
philoſophi, deſcribentes, qualem uelint eſſe perfectum oratorem, & philoſophum, non
faciunt iniuriam Demoſtheni, & Platoni, ſed res ipſas abſque perſonis definiunt: ſic in de-
ſcriptione epiſcopi, & in eorum expoſitione, quæ ſcripta ſunt, quaſi ſpeculum ſacerdotii
proponitur. Iam in poteſtate & conſcientia ſingulorum eſt, quales ſe ibi aſpiciant: nt uel
1. Tim. 3 dolere ad deformitatem, uel gaudere ad pulchritudinem poſſint. Si quis epiſcopatum de-
ſiderat, bonum opus deſiderat. Opus, non dignitatem; laborem, non delicias: opns, per
Tit. 1 quod humilitate decreſcat, non intnmeſcat faſtigio. Oportet ergo epiſcopum irreprehenſi-
bilem eſſe. Id ipſum quoque ad Titum: Si quis eſt ſine crimine. Omnes uirtntes in uno ſer
mone comprehendit, & pene rem contra naturam exigit. Si enim omne peccatum, etiam
in otioſo uetbo reprehenſione dignum eſt: quis eſt ille, qui abſqne peccato, ideſt ſine re-
prehenſione, uerſetur in hoc mundo? Sed futurus paſtor Eccleſiæ, talis eligitur, ad cuius
comparationem recte grex ceteri nominentur. Definiunt rhetores oratorem, qui ſit uir bo-
nus, dicendi peritus. Ante uita, ſic lingua irreprehenſibilis quæritur, ut doctus merito ſuſci
piatur. Perdit enim auctoritatem docendi, cuius ſermo opere deſtruitur. Vnius uxoris ui-
rum: de hoc ſupta diximus. Nunc hoc tantum admonemus, ut, ſi unius uxoris nir, etiam
ante baptiſmum quæritur, cetera quoque, quæ præcepta ſunt, ante baptiſmum requitamus.
neque enim competit uniuerſa poſt baptiſmum, & unum hoc mandatum intelligere ante
baptiſmum. Sobrium, ſiue uigilantem: νηφάλιος quippe utrumque ſignificat. Prudentem,
ornatum,

ornatum, hoſpitalem, doctorem. Sacerdotes, qui miniſtrant in templo Dei, prohibentur Leuit.10
uinum & ſiceram bibere; ne in crapula & ebrietate aggrauentur corda eorum; & ut ſenſus Luc.21
officium exhibens, Deo uigeat ſemper, & tenuis ſit. Quod autem inſert, Prudentem, ex-
cludit eos, qui ſub nomine ſimplicitatis excuſant ſtultitiam ſacerdotum. Niſi enim cerebrũ
ſanum fuerit, omnia membra in uitio erunt. Ornatum quoque, ἐπίτιμος eſt prioris uerbi,
ideſt, irreprehenſibilis. Qui uitia nõ habet, irreprehenſibilis appellatur: qui uirtutibus pol
let, ornatus eſt. Poſſumus & aliud intelligere ex hoc uerbo, iuxta illud Tullii: Caput eſt ar
tis, decere quod facias. Sunt enim quidam ignorantes menſuram ſuam, & tantæ ſtolidita-
tis, ac necordiæ, ut & in motu, & in inceſſu, & in habitu, & in ſermone cõmuni, riſum
ſpectantibus præbeant; & quaſi intelligentes quid ſit ornatus, comunt ſe ueſtibus, & mun
ditiis corporis; & lautioris menſæ epulas parant: cum omnis iſtiuſmodi ornatus, & cultus,
ſordibus fœdior ſit. Quod autem doctrina a ſacerdotibus expetatur, & ueteris præcepta ſunt
legis, & ad Titum plenius ſcribitur. Innocens enim & abſque ſermone conuerſatio, quan-
tum exemplo prodeſt, tantum ſilentio nocet. nam & latratu canum, baculoq. paſtoris, lu
porum rabies deterrenda eſt. Non uinolentum, non percuſſorem. Virtutibus uitia oppo-
ſuit. Didicimus, quales eſſe debeamus: diſcamus, quales non eſſe debeant ſacerdotes. Vi-
nolentia ſcurrarum eſt, & comeſſatorum: uenterq. mero æſtuans, cito deſpumat in libi-
dines. In uino luxuria, in luxuria uoluptas, in uoluptate impudicitia eſt. Qui luxuriatur,
uiuens mortuus eſt: ergo, qui inebriatur, & mortuus, & ſepultus eſt. Noe ad unius horæ Gen.9
ebrietatem nudat femora ſua, quæ per ſexcentos annos ſobrietate contexerat. Lot per temu Gen.19
lentiam, neſciens libidini miſcet inceſtum: & quem Sodoma non uicerat, uina uicerunt.
Percuſſorem autem epiſcopum ille condemnat, qui dorſum ſuum poſuit ad flagella, & male- Eſa.50
dictus non remaledixit. Sed modeſtum. Duobus malis unum oppoſuit bonum; ut temu- 1.Petr.2
lentia & ira, modeſtia refrenentur. Non litigioſum, non auarum. nihil enim impudentius
arrogantia ruſticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant; & parati ſemper ad lites, in
ſubiectum ſibi gregem tumidis ſermonibus tonant. Auaritiam in ſacerdote uitandam, & Sa 1.Reg.12
muel docet, nihil coram populo eripuiſſe ſe cuiquam probans; & apoſtolorum paupertas, Act.11
qui refrigeria ſumptuum a fratribus accipiebant, & præter uictum, atque ueſtitum, nihil ſe 1.Tim.6
aliud nec habere, nec uelle gloriabantur. quam ad Timotheum auaritiam, ad Titum turpis 1.Tim.3
lucri cupiditatem apertiſſime notat. Domum ſuam bene regentem: non ut opes augeat; nõ Tit.1
ut regias paret epulas; non ut cælatas patinas ſtruat; non ut Phaſides aues lentis uaporibus
coquat, qui ad oſſa perueniant, & ſuperficiem carnis non diſſoluant artifici temperamento;
ſed ut, quod populo præcepturus eſt, prius a domeſticis exigat. Filios habentem ſubditos,
cum omni caſtitate; ne ſcilicet imitentur filios Eli, qui in ueſtibulo templi cum mulieribus 1.Reg.2
dormiebant; & religionem prædam putantes, quidquid optimum in hoſtiis erat, in ſuas de
licias conuertebant. Non neophytum; ne, in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diabo
li. Mirari ſatis non queo, quæ hominum tanta ſit cæcitas, de uxoribus ante baptiſmum di
ſputare, & rem in baptiſmate mortuam, immo cum Chriſto uiuificatam, in calumniam tra
here, cum tam apertum euidensq. præceptum nemo cuſtodiat. Heri catechumenus, hodie
pontifex: heri in amphitheatro, hodie in eccleſia: ueſpere in circo, mane in altario: dudum
fautor hiſtrionum, nunc uirginum conſecrator. Num ignorabat Apoſtolus tergiuerſatio-
nes noſtras, & argumentorum ineptias neſciebat? Qui dixit, Vnius uxoris uirum, ipſe man
dauit irreprehenſibilem, ſobrium, prudentem, ornatum, hoſpitalem, doctorem, mode-
ſtum, non uinolentum, non percuſſorem, non litigioſum, non auarum, non neophytum.
Ad hæc omnia claudimus oculos, ſolas uidemus uxores. Quod autem ait: Ne, in ſuperbiam
elatus, incidat in iudicium diaboli: quis non exemplo uerum probet? Ignorat momenta-
neus ſacerdos humilitatem, & manſuetudinem ruſticorum: ignorat blanditias Chriſtianas:
neſcit ſe ipſum contemnere: de dignitate transfertur ad dignitatem: non ieiunauit, non
fleuit, non mores ſuos ſæpe reprehendit, & aſſidua meditatione correxit: non ſubſtantiam
pauperibus erogauit. De cathedra quodam modo ducitur ad cathedram, ideſt, de ſuperbia
ad ſuperbiam. Iudicium autem, & ruina diaboli, nulli dubium, quin arrogantia ſit. Inci-
dunt in eam, qui in puncto horæ, necdum diſcipuli iam magiſtri ſunt. Oportet autem eum
& teſtimonium habere bonum ab iis, qui foris ſunt. Quale principium, talis & clauſula.
Qui irreprehenſibilis eſt, non ſolum a domeſticis, ſed ab alienis conſono ore laudatur. Alie
ni & extra Eccleſiam ſunt Iudæi, hæretici, atque gentiles. Talis ergo ſit pontifex Chriſti, ut,
qui religioni detrahunt, uitæ eius detrahere non audeant. At nunc pleroſque cernimus uel
fauorem populi in aurigarum morem pretio redimere, uel tanto omnium hominum odio
uiuere,

uiuere, ut non extorqueant pecunia, quod mimi impetrant geſtibus. Hæc, fili Oceane, ſollicito timore perquire: hæc magiſtri eccleſiæ cuſtodire debebunt, hos in ſacerdotibus eli gendis canoues obſeruare, non, iuxta propria odia, & priuatas ſimultates, carpentemq. ſemper auctorem ſuum inuidiam, legem Chriſti iuterpretari. Vide, quantum ſit teſtimonium huius, quem arguunt, mariti, cui præter uinculum coniugale, & hoc ante baptiſmū,
Iac.2 nihil aliud ab æmulis obiici poteſt. Qui præcipit nou mœchandum, ipſe dicit, & non occides. Si uou mœchamur, ſed occidimus, tranſgreſſores legis ſumus. Quia qui totam legem ſeruauerit, & offenderit in uno, fit omnium reus. Itaque, cum oppoſuerint nobis uxorem ante baptiſmum; nos ab eis omnia, quæ poſt baptiſmum præcepta ſuut, requiramus. Prætereunt, quod non licet; & obiiciunt, quod conceſſum eſt.

ARGVMENTVM.

RVFFINVS, quem Calpurnium uocat, magnum quendam oratorem Romanum ſubornarat, ut quæreret a Hieronymo cur in opuſculis ſuis ſæcularium litterarum exempla poneret, & candorem Eccleſiæ, ethnicorum ſordibus pollueret. Huic rationem ea de re reddit, &, quorum exen plo id faciat, late oſtendit.

HIERON. MAGNO ORATORI ROMANO.

EPISTOLA LXXXIIII.

SEBESIVM noſtrum tuis monitis profeciſſe, non tam epiſtola tua, quam ipſius pænitudiue didicimus: & mirum in modum, plus correptus placuit, quam errans læſerat. Certauerunt inter ſe indulgētia parentis, & filii pietas; dum alter præteritorum non memiuit, alter in futurum quoque officia pollicetur. unde & mutuo uobis tibiq. gaudendum eſt: quia uos filium recepimus, tu diſcipulum comprobaſti. Quod autem quæris in calce epiſtolæ tuæ; cur in opuſculis noſtris, ſæculatium litterarum in terdum pouamus exempla; & candorem Eccleſiæ, erhnicorum ſordibus polluamus: reſponſum breuiter habeto. Numquam hoc quæreres, uiſi te totum Tullius poſſideret, ſi ſcripturas ſanctas legeres, ſi interpretes earum, omiſſo Volcatio, euolueres. Quis enim neſciat, & in Moyſe, & iu prophetarum uoluminibus quædam aſſumpta de gentilium libris, & Salomonem philoſophis Tyri & nonnulla propoſuiſſe, & aliqua reſpondiſſe? unde in exor-
Pro. 1 dio Prouerbiorum, commouet, ut intelligamus ſermones prudentiæ, uerſutiasq. uerborum, parabolas, & obſcurum ſermouem, dicta ſapientum, & ænigmata, quæ proprie dialecticorum & philoſophorum ſunt. Sed & Paulus apoſtolus Epimenidis poetæ abuſus uerſiculo
Tit.1 eſt, ſcibens ad Titum: Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. ideſt, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, uentres pigri. cuius heroici hemiſtichium poſtea Callimachus uſurpauit. Nec mirum, ſi apud Latinos metrum nou ſeruet ad uerbum expreſſa translatio; cum Homerus, eadem lingua uerſus iu proſam, uix cohæreat. In alia quoque epiſtola Me-
1.Cor.15 nandri pouit ſenarium: φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. ideſt: Corrumpunt mores bonos
Act.17 colloquia mala. Et apud Athenienſes in Martis curia diſputans, Aratum teſtem uocat: ipſius enim & genus ſumus, quod Græce dicitur: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Et eſt clauſula uerſus heroici. Ac, ne parum hoc eſſer, ductor Chriſtiani exercitus, & orator inuictus, pro Chriſto cauſam ageus, etiam inſcriptionem fortuitam arte torquet in argumentum fidei.
1.Reg.17 didicerat enim a uero Dauid, extorquere de manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſu-
Deut.21 perbiſſimi caput proprio mucrone truucare. Legerat in Deuteronomio Domini uoce præceptum, mulieris captiuæ radendum caput, ſupercilia, omnes pilos & ungues corporis amputandos, & ſic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, ſi & ego ſapientiam ſæcularem propter eloquii uenuſtatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Iſraelitidem facere cupio? & ſi, quidquid in ea mortuum eſt idololatriæ, uoluptatis, erroris, libidinum, uel præcido, uel rado; & mixtos puriſſimo corpori uernaculos ex ea geuero Domino Sabaoth? Labor meus in familiam Chriſti, proficit; ſtuprum in alienam, au
Oſe 1 get uumerum couſeruorum. Oſee accepit uxorem fornicariam Gomer, filiam Debelaim:
Eſa.7 & uaſcitur ei de meretrice filius Iezrael, qui uocatur ſemen Dei. Eſaias nouacula acuta bar
Ezech. 5 bam, & crura radit peccantium. Et Ezechiel in typo fornicantis Hieruſalem toudet cæſariē ſuam: ut, quidquid in ea abſque ſenſu & uita eſt, auferatur. Cyprianus, uir eloquentia pollens,

pollens, & martyrio, Firmiano narrante mordetur, cur aduerſus Demetriannm ſcribens teſtimoniis nſus ſit prophetarum, & apoſtolorum, quæ ille ficta & commenticia eſſe dicebat, & non potius philoſophorum & poetarum, quorum auctoritati ut ethnicus contraire non poterat. Scripſerunt contra nos Celſus, atque Porphyrius. priori Origenes, alteri Methodius, Euſebius, & Apollinarius fortiſſime reſponderunt. quorum Origenes octo ſcripſit libros: Methodius uſque ad decem millia procedit uerſuum: Euſebius & Apollinarius uigintiquinque & triginta uolumina condiderunt. Lege eos, & inuenies uos, comparatione eorum, imperitiſſimos, &, poſt tanti temporis otium, uix quaſi per ſomnium, quod pueri didicimus, recordari. Iulianus Auguſtus ſeptem libros, in expeditioue Parthica, aduerſum Chriſtum euomuit; &, iuxta fabulas poetarum, ſuo ſe enſe lacerauit. Si contra hunc ſcribere tentauero; puto iuterdices mihi, ne rabidum canem, philoſophorum & Stoicorum doctriuis, ideſt, Herculis claua repercutiam: quamquam Nazarenū noſtrum, &, ut ipſe ſolebat dicere, Galilæum, ſtatim iu prœlio ſenſerit; & mercedem linguæ putidiſſimæ conto in iliis perfoſſus acceperit. Ioſephus, antiquitatem approbans Iudaici populi, duos libros ſcripſit contra Appionem Alexandrinum grammaticum; & tanta ſæcularium profert teſtimonia, ut mihi miraculum ſubeat, quo modo uir Hebræus, & ab infantia ſacris litteris eruditus, cunctam Græcorum bibliothecam euoluerit. Quid loquar de Philone, quem uel alterum, uel ſecundum Iudæum Platonem critici pronunciant? Curram per ſiugulos. Quadratus, apoſtolorum diſcipulus, & Athenienſis pōtifex eccleſiæ, nonue Adriano principi, Eleuſinæ ſacra iuuiſenti, librum pro noſtra religione tradidit? & tautæ admiratioui omnibus fuit, ut perſecutionem grauiſſimam, illius excellens ſedaret ingenium. Ariſtides philoſophus, uir eloquentiſſimus, eidem principi apologeticum pro Chriſtianis obtulit, coutextum philoſophorum ſententiis: quem imitatus poſtea Iuſtinus, & ipſe philoſophus, Antonino Pio, & filiis eius, ſenatuiq. librum contra gentiles tradidit, defendens ignominiam crucis, & reſurrectionem Chriſti tota prædicans libertate. Quid loquar de Melitone, Sardenſi epiſcopo? quid de Apollinario, Hierapolitanæ eccleſiæ ſacerdote, Diouyſioq. Corinthiorum epiſcopo, & Taciano, & Bardeſane, & Hirenæo, Photiui martyris ſucceſſore; qui, Origenis hæreſeon ſiugularum uenena, ex quibus philoſophorum fontibus emanarint, multis noluminibus explicarunt? Pantænus, Stoicæ ſectæ philoſophus, ob præcipuæ eruditionis gloriā, a Demetrio, Alexandriæ epiſcopo, miſſus eſt iu Iudiam; ut Chriſtum apud Brachmanas, & illius gentis philoſophos prædicaret. Clemens, Alexandrinæ eccleſiæ presbyter, meo iudicio omnium eruditiſſimus, octo ſcripſit Stromatum libros, & totidem ὑποτυπώσεων, & alium coutra gentes, pædagogi quoque tria uolumina. quid in illis indoctum, immo qnid uon e media philoſophia eſt? Hunc imitatus Origenes, decem ſcripſit Stromateas, Chriſtianorum & philoſophorum iuter ſe ſententias comparaus, & omnia noſtræ religionis dogmata de Platone, & Ariſtotele, Numenio, Coruutoq. confirmans. Scripſit & Milciades cōtra gentes uolnmen egregium. Hippolytus quoque, & Apollonius Romanæ urbis ſenator, propria opuſcula cōdideruut. Extant & Iulii Africani libri, qui temporum ſcripſit hiſtorias: & Theodori', qui poſtea Gregorius appellatus eſt, uiri apoſtolicorum ſignorū atque uirtutū, & Dionyſii Alexandrini epiſcopi: Anatolii quoque Laodicenæ eccleſiæ ſacerdotis, necnon presbyterorū Pamphili, Pierii, Luciani, Malchionis, Euſebii Cæſarienſis epiſcopi, & Euſtathii Autiocheni, & Athanaſii Alexandrini: Euſebii quoque Emiſeni, & Triphillii Cyprii, & Aſterii Scithopolitæ, & Serapionis confeſſoris: Titi quoque Boſtrenſis epiſcopi: Cappadocumq. Baſilii, Gregorii, & Amphilochii: qui omnes intantum philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuos referciunt libros: ut neſcias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem ſæculi, an ſcientiam ſcripturarum. Veniam ad Latiuos. Quid Tertulliano eruditius, quid acutius? Apologeticus eius & coutra gentes libri cunctam ſæculi continent diſciplinam. Minutius Felix cauſidicus Romani fori, iu libro, cui titulus Octauius eſt, & iu altero contra mathematicos, ſi tamen inſcriptio non mentitur auctorem, qnid gentilium ſcripturarum dimiſit intactum? Septem libros aduerſus gentes Arnobius edidit, totidemq. diſcipulus eius Lactantius, qui de ira quoque & opificio Dei duo uolumina condidit: quos ſi legere uolueris, dialogorum Ciceronis in eis ἐπιτομὴν reperies. Victorino martyri in libris ſuis licet deſit eruditio, tamen uou deeſt eruditiouis uoluntas. Cyprianus, quod idola dii uon ſint, qua breuitate, qua hiſtoriarum omnium ſcientia, quorum uerborum & ſenſuum ſplendore perſtrinxit? Hilarius meorum confeſſor temporum & epiſcopus, duodecim Quiutiliani libros & ſtylo imitatus eſt, & numero; breuiq. libello, quē ſcripſit contra Dioſcorum medicum, quid in litteris poſſit, oſtendit. Iuuencus presbyter,

ſub

ſub Conſtantino hiſtoriam Domini ſaluatoris uerſibus explicauit: nec pertimuit Euangelii maieſtatem ſub metri leges mittere. De ceteris uel mortuis uel uiuentibus taceo: quorum in ſcriptis ſuis & uires manifeſtæ ſunt, & uoluntas. Nec ſtatim praua opinione fallaris contra gentes hoc eſſe licitum in aliis diſputationibus diſſimulandum: quia omnes pene omniũ libri, exceptis iis, qui cum Epicuro litteras nõ didicerunt, eruditionis doctriuæq. pleniſſimi ſunt. Quamquam ego illud magis reor, quod dictanti uenit in mentem, non te ignorare quod ſemper a doctis uiris uſurpatum eſt; ſed per te mihi propoui ab alio quæſtiouem, qui forte, propter amorem hiſtoriarum Salluſtii, Calpurnius cognomento Lanarius ſit. cui, quæſo, ut ſuadeas, ne ueſcentium dentibus edentulus inuideat; & oculos caprearum talpa contemnat. Diues, ut cernis, ad diſputandum materia; ſed iam epiſtolaris anguſtia finienda eſt.

ARGVMENTVM.

INVEHITVR *in quendam, qui Diaconos Presbyteris anteferebat; & ut hoc magis coarguat, Presbyteros cum Epiſcopis eoſdem facit. uerum eſt autem, quod in Epiſcopo Presbyter continetur, ſed non contra.*

HIERONYMVS EVAGRIO.

EPISTOLA LXXXV.

Eſa. 32 LEGIMVS in Eſaia: Fatuus fatua loquetur. Audio quendam in tantam eru-
piſſe uecordiam, ut diaconos presbyteris, ideſt, epiſcopis anteferret. Nam cum
Act. 6 Apoſtolus perſpicue doceat, eoſdem eſſe presbyteros, quos & epiſcopos: quis
patiatur menſarum & uiduarum miniſter, ut ſupra eos ſe tumidus efferat, ad
quorum preces Chriſti corpus ſanguisq. cõficitur? Quæris auctoritatem? Audi teſtimoniũ.
Philip. 1 Paulus & Timotheus, ſerui Chriſti Ieſu, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis,
Act. 20 cum epiſcopis, & diaconis. Vis & aliud exemplum? In Actibus apoſtolorum, ad unius ec-
cleſiæ ſacerdotes ita Paulus loquitur; Attendite uobis, & cuncto gregi, in quo uos Spiritus
ſanctus poſuit epiſcopos, ut regeretis Eccleſiam Domini, quã acquiſiuit ſanguine ſuo. Ac,
ne quis conteutioſe in una Eccleſia plures epiſcopos fuiſſe contendat; audi & aliud teſtimo-
nium, in quo manifeſtiſſime comprobatur, eundem eſſe epiſcopum, atque presbyterum.
Tit. 1 Propter hoc reliqui te Cretæ, ut, quæ deerant, corrigeres, & conſtitueres presbyteros per
ciuitates, ſicut & ego tibi maudaui. Si quis eſt ſine crimine, unius uxoris uir, filios habens
fideles, non in accuſatioue luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet enim epiſcopum ſine crimi
1. Tim. 4 ne eſſe, quaſi Dei diſpenſatorem. Et ad Timotheum. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt,
1. Pet. 5 quæ tibi data eſt prophetiæ, per impoſitiouem manuum presbyterii. Sed & Petrus in pri-
ma epiſtola, Presbyteros, inquit, in uobis precor compresbyter, & teſtis paſſionum Chri-
ſti, & futuræ gloriæ, quæ reuelanda eſt, particeps, regere gregem Chriſti, & inſpicere uon
ex neceſſitate, ſed uoluntarie iuxta Deum. quod quidem Græce ſignificantius dicitur ἐπι-
σκοποῦντες, ideſt, ſuperintendentes: unde & nomen epiſcopi tractum eſt. Parua tibi uiden-
Marc. 3 tur tantorum uirorum teſtimonia? Clangat tuba euangelica, filius tonitrui, quem Ieſus
Ioan. 21 amauit plurimum: qui de pectore ſaluatoris doctrinarum flueuta potauit: Presbyter electæ
2. Ioan. 1 dominæ & filiis eius, quos ego diligo in ueritate. Et in alia epiſtola: Presbiter Caio cariſ-
3. Ioan. 1 ſimo, quem ego diligo in ueritate. Quod autem poſtea unus electus eſt, qui ceteris præpo-
neretur, in ſchiſmatis remedium factum eſt: ne unuſquiſque ad ſe trahens Chriſti Eccleſiam
rumperet. Nam & Alexandriæ a Marco euangeliſta uſque ad Heraclam & Dionyſium epi-
ſcopos, presbyteri ſemper unum ex ſe electum, in excelſiori gradu collocatum, epiſcopum
nominabant: quo modo ſi exercitus imperatorem faciat; aut diaconi eligant de ſe, quem
induſtrium uouerint, & archidiaconum uocent. Quid enim facit, excepta ordinatione,
epiſcopus, quod presbyter non faciat? Nec altera Romanæ urbis Eccleſia, altera totius orbis
exiſtimanda eſt. Et Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Perſis, & Oriens, & India, & omnes
barbaræ nationes unum Chriſtum adorant, unam obſeruant regulam ueritatis. Si auctori-
tas quæritur, orbis maior eſt urbe. Vbicumque fuerit epiſcopus, ſiue Romæ, ſiue Eugubii,
ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhegii, ſiue Alexandriæ, ſiue Tanis; eiuſdem meriti, eiuſdem
eſt & ſacerdotii. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas, uel ſublimiorem, uel infe-
riorem

feriorem epiſcopum non facit. Ceterum omnes apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Sed dicis, quo modo Romæ ad teſtimonium diaconi presbyter ordinatur ? quid mihi profers unius urbis conſuetudinem ? quid paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium in leges Eccleſiæ, uindicas ? Omne, quod rarum eſt, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretioſius eſt. Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit. Ceterum etiã in eccleſia Romæ presbyteri ſedent, & ſtant diaconi: licet paulatim increbeſcentibus uitiis, inter presbyteros abſente epiſcopo ſedere diaconum uiderim, & in domeſticis conuiuiis benedictiones presbyteris dare. Diſcant, qui hoc faciunt, non ſe recte facere, & audiant apoſtolos: Non eſt dignum, ut, relinquentes uerbum Dei, miniſtremus menſis. Sciant quare diaconi conſtituti ſint. Legant Acta apoſtolorum, recordentur condicionis ſuæ. Presby- Act. 6
ter & epiſcopus aliud ætatis, aliud dignitatis eſt nomen. Vnde & ad Titum, & ad Timotheũ Tit. 1
de ordinatione epiſcopi & diaconi dicitur: de presbyteris omnino reticetur; quia in epiſco- 1. Tim. 3
po & presbyter continetur. Qui prouehitur, de minori ad maius prouehitur. Aut igitur ex presbytero ordinetur diaconus, ut presbyter minor diacono comprobetur, in quem creſcit ex paruo: aut, ſi ex diacono ordinatur presbyter, nouerit ſe lucris minorem, ſacerdo- Leuit. 8
tio eſſe maiorẽ. Et, ut ſciamus traditiones apoſtolicas ſumptas de ueteri teſtamento; quod Num. 3. 4
Aaron, & filii eius, atque leuitæ in templo fuerunt, hoc ſibi epiſcopi, & presbyteri, & 1. Par. 9. 2
diaconi uindicent in eccleſia.

ARGVMENTVM.

Vt in uertendis græcorum Patrum libris, & non in transferendis ex Hebræo Bibliis, laboret, Hieronymum hortatur. quæritq. ab eo, quo modo mendacium in ſcripturis, quod nuſquam licet, admittere uideatur, cum Paulum coarguentem Petrum, diſpenſatorie finxiſſe alicubi ſcripſerit; & poſtquam per Profuturum, quem ad eum mittit, ſe alia, quæ litteris committi nequeunt, percunctaturum, auditurumq. aſſerit, libros quoſdam ſuos ut legat, ac fraterna ſeueritate emendet, poſtremo rogat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVI.

NVMQVAM æque quiſquam tam facile cuilibet facie innotuit, quam mihi tuorum in Domino ſtudiorum quieta lætitia, & uere exercitatio liberalis. Quãquam ergo percupiam omnino te noſſe, tamen exiguum quoddam tui munus habeo, præſentiam uidelicet corporis: quam ipſam etiam poſtea quam te beatiſſimus nunc epiſcopus, tunc uero iam epiſcopatu dignus, frater Alipius uidit, remeanſq. a me uiſus eſt, negare non poſſum, magna ex parte mihi eſſe relatu eius impreſſam: & ante reditum cum te ille ibi uidebat, & ego uidebam, ſed oculis eius. non enim animo me atque illum, ſed corpore duos, qui nouerit, dixerit, concordia dumtaxat & familiaritate fidiſſima, non meritis, quibus ille antecellit. Quia ergo me primitus communione ſpiritus, quo in unum nectimur, deinde illius ex ore iam diligis; nequaquam impudenter, quaſi aliquis ignotus, commendo germanitati tuæ fratrem Profuturum, quem noſtris conatibus, deinde adiutorio tuo uere profuturum ſperamus: niſi forte, quod talis eſt, ut ipſe tibi per eum fiam commendatior, quam ille per me. Hactenus fortaſſe ſcribere debueram, ſi eſſe uellem epiſtolarum ſollemnium more contentus: ſed ſcatet animus in loquelas communicandas tecum de ſtudiis noſtris, quæ habemus in Chriſto Ieſu domino noſtro: qui nobis multas utilitates & uiatica quædam demonſtrauit itineris, & iam per tuam caritatem non mediocriter miniſtrare dignatur. Petimus ergo, & nobiſcum petit omnis Africanarum eccleſiarum ſtudioſa ſocietas, ut in interpretandis eorum libris, qui Græce ſcripturas noſtras quam optime tractauerunt, curam atque operam impendere non graueris. Potes enim efficere, ut nos quoque habeamus illos tales uiros, & unum potiſſimum, quem tu libentius in tuis litteris ſonas. De uertendis autem in linguam Latinam ſanctis litteris canonicis laborare te nollem, niſi eo modo, quo Iob interpretatus es: ut, ſignis adhibitis, quid inter hanc tuam & ſeptuaginta, quorum eſt grauiſſima auctoritas, interpretationem diſtet, appareat. Satis autem nequeo mirari, ſi aliquid adhuc in Hebraicis litteris & exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes, illius linguæ peritiſſimos, fugerit. Omitto enim Septuaginta; de quorum uel conſilii, uel maiore ſpiritus concordia, quaſi

unus homo eſſet, non audeo in aliquam partem certã ferre ſententiam, niſi quod eis præ-
minentem auctoritatem in hoc munere ſine controuerſia tribuendam exiſtimo. Illi me plus
mouent, qui cum poſteriores interpretarentur, & uerborum locutionnmq. Hebræarum
uiam atque regulas mordicus, ut fertur, tenerent, non ſolum inter ſe non conſenſerunt,
ſed etiam reliquerunt multa, quæ tanto poſt eruenda & prodenda remanerent. ſi enim ob-
ſcura ſunt; te quoque in illis falli potuiſſe creditur. ſi antem manifeſta; illos in eis falli po-
tuiſſe non creditur. Huius igitur rei pro tua caritate expoſitis cauſis, certum me facias ob-
ſecrauerim. Legi etiam quædam ſcripta, quæ tua dicerentur, in epiſtolas apoſtoli Pauli:
Gal.2 quarum unam ad Galatas cum enodare nelles; uenit in manns locus ille, quo apoſtolus Pe-
trus a pernicioſa ſimulatione reuocatur. Ibi patrocinium mendacii ſuſceptum eſſe uel abs
te tali uiro, uel a quopiam, ſi alius illa ſcripſit, fateor non mediocriter doleo, donec refel-
lantur: ſi forte refelli poſſunt ea, quæ me mouent. Mihi enim uidetur exitioſiſſime credi,
aliquod in ſanctis libris haberi mendacium; ideſt eos homines, per quos nobis illa ſcriptu-
ra miniſtrata eſt, atque conſcripta, aliquid in ſuis libris fuiſſe mentitos. Alia qnippe quæ-
ſtio eſt, ſit ne aliquando mentiri uiri boni: & alia quæſtio eſt, utrum ſcriptorem ſanctarum
ſcripturarum mentiri oportuerit: immo uero non alia, ſed nulla eſt quæſtio. admiſſo enim
ſemel in tantum auctoritatis faſtigium officioſo aliquo mendacio, nnlla illorum librorum
particula remanebit, quæ non, ut cuique uidebitur, uel ad mores difficilis, uel ad fidem in
credibilis, eadem pernicioſiſſima regula ad mentientis auctoris conſilium officiumq. refera
tur. Si enim mentiebatur apoſtolus Paulus, cnm apoſtolum Petrum obiurgans diceret: Si
tu, cum ſis Iudæus, gentiliter & non Iudaice uiuis, quemadmodum cogis gentes Iudaiza-
re? Et recte illi uidebatur Petrus feciſſe; quem non recte feciſſe, & dixit, & ſcripſit: ut quaſi
animos tumultuantium deliniret. Quid reſpondebimus, cum exurrexerint peruerſi homi-
1.Tim.4 nes, prohibentes nuptias, quos futuros ipſe prænunciauit, & dixerint, totum illud, quod
1.Cor.7 idem Apoſtolus de matrimoniorum iure firmando locutus eſt, propter homines, qui dile-
ctioni coniugum tumultuari poterant, fuiſſe mentitum; ſcilicet non quod hoc ſenſerit, ſed
ut illorum placaretur aduerſitas? Non enim opus eſt multa commemorare. Poſſunt enim
uideri etiam de laudibus Dei eſſe officioſa mendacia, ut apud homines pigriores dilectio
eius ardeſcat: atque ita nuſquam certa erit in ſanctis litteris caſtæ ueritatis auctoritas. Non-
1.Cor.15 ne attendimus, eundem Apoſtolum cum ingenti cura ueritatis commendandæ dicere? Si
autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides ueſtra. Inue
nimur autẽ & falſi teſtes Dei: qnia teſtimoninm diximus aduerſus Deum; quod ſuſcitauit
Chriſtum, quem non ſuſcitauit. Si quis huic diceret; quid in boc mendacio perhorreſcis,
cum id dixeris, quod etiam ſi falſum ſit, ad laudem Dei maxime pertinet? Nonne huius
deteſtatus inſaniam, quibus poſſet uerbis & ſignificationibus in lucem penetralia ſui cor-
dis aperiret? clamans non minore, aut fortaſſe etiam maiore ſcelere in Deo laudari falſi-
tatem, quam ueritatem uituperari? Agendum eſt igitur, ut ad cognitionem diuinarum
ſcripturarum talis homo accedat, qui de ſanctis libris tam ſancte & ueraciter æſtimet, ut
nolit aliqua eorum parte delectari per officioſa mendacia: potiusq. id, quod non intelli-
gir, tranſeat, quam cor ſuum præferat ueritati. Profecto enim, cum boc dicit, credi ſibi
expetit, & id agit, ut diuinarum ſcripturarum anctoritatibus non credamus. Et ego qui-
dem qualibuſcumque uiribus, quas Dominus ſuggerit, omnia illa teſtimonia, quæ adhi-
bita ſnnt, aſtruendæ utilitati mendacii, aliter oportere intelligi oſtenderem: ut ubique eo-
rum firma neritas doceretur. quam enim teſtimonia mendacia eſſe non debent, tam non
debent fauere mendacio. Sed hoc intelligentiæ tuæ relinquo. admota enim lectioni di-
ligentiori conſideratione, multo id fortaſſe facilius uidebis, quam ego. Ad hanc autem
conſiderationem coget te pietas, qua cognoſcis fluctuare anctoritatem ſcripturarum diuina
rum; nt in eis, quod uult, quiſque credat; quod non uult, non credat; ſi ſemel fuerit per-
ſuaſum, aliqua ratione illos uiros, per quos nobis hæc miniſtrata ſunt, in ſcripturis ſuis of-
ficioſe potuiſſe mentiri: niſi forte regulas quaſdam daturus es, quibus nouerimns, ubi
oportet mentiri, & ubi non oporteat. quod ſi fieri poteſt; nullo modo mendacibus du-
biisq. rationibus id explices, quæſo. Nec me oneroſum, aut impudentem iudices, per hu-
manitatem ueraciſſimam Domini noſtri. nam, ut non dicam nulla, certe non magna culpa,
meus error ueritati fauet: ſi recte in te ueritas poteſt fauere mendacio. Multa alia cum ſince-
riſſimo corde tuo loqui cuperem, & de Chriſtiano ſtudio conferre: ſed huic deſiderio meo
nulla epiſtola ſatis eſt. uberins id ipſum poſſum per fratrem Profuturum: quẽ miſcendnm,
& alendum dulcibus atque utilibus ſermocinationibus tuis miſiſſe me gaudeo. Et tamen,
quantum

quantum uellem, nec ipſe, quod eius pace dixerim, forſitan capit: quamquã in nihilo me
illi prætulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem, ſed ipſum uideo fieri pleniorem, quo
me ſine dubitatione antecellit, & poſteaquam redierit, quod, Domino adiuuante, proſpe
rato fiat curſu, cum eius pectoris abs te cumulati particeps fuero; non eſt impleturus, quod
in me adhuc uacuum erit, atque auidum ſenſuum tuorum. ita fiet, ut & ego etiã tunc egen
tior ſim, Ille copioſior. Sane idem frater aliqua ſcripta noſtra fert ſecum: quibus legendis
ſi dignationem adhibueris, etiam ſinceram fraternamq. ſeueritatem adhibeas quæſo. non
enim aliter intelligo, quod ſcriptum eſt: Emendabit me iuſtus in miſericordia, & arguet Pſal.140
me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum: niſi quia magis amat obiurga-
tor ſanans, quam adulator unguens caput. Ego autem difficillime bonus iudex lego quod
ſcripſerim, ſed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum uitia mea: ſed ea
malo audire a melioribus: ne, cum me recte fortaſſe reprehendero, rurſus mihi blandiar;
& meticuloſam mihi uidear in me potius, quam iuſtam tuliſſe ſententiam.

ARGVMENTVM.

Agit gratias quod ei reſcribere dignatus ſit; queritq. cur librum de ſcriptoribus eccleſiaſticis epitaphium (quod ex fama audierat) appellarit; & quo modo mendacium in ſcripturis ſacris recipiat, cum dixerit Paulum in coarguendo Petro ſimulaſſe, rurſum, eam ſententiam taxando, percunctatur. Poſtremo quæ ſint Origenis, ceterorumq. hæreticorum errata, cum id in catalogo non fecerit, ut alio, dum uacat, explicet libro, orat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVII.

HABEO gratiam, quod, pro ſubſcripta ſalutatione, mihi plenam epiſtolam
reddidiſti, ſed breuiorem multo, quam ex te uellem ſuſcipere, tali uiro: a quo,
tempora quantalibet occupet, nullus ſermo prolixus eſt. Quamquam itaque
nos negotiorum alienorum, eorumq. ſæcularium, curis circumſtemur ingenti-
bus: tamen epiſtolæ tuæ breuitati facile non ignoſcerem, niſi cogitarem, quã paucioribus
uerbis meis redderetur. Quare aggredere, quæſo, iſtam nobiſcum litterariam collocutio-
nem; ne multum ad nos diſiungendos liceat abſentiæ corporali: quamquam ſimus in Do-
mino ſpiritus unitate cõiuncti, etiam ſi ab ſtylo quieſcamus, atque taceamus. Et libri qui-
dem, quos de horreo Dominico elaboraſti, pene totũ nobis te exhibent. ſi enim propter-
ea te non nouimus, quia faciem corporis tui nõ uidimus: hoc modo nec ipſe te noſti: nam
tu quoque non uides eam. ſi autem tibi non ob aliud notus es, niſi quia noſti animum tuũ:
& nos eum non mediocriter nouimus in litteris tuis: in quibus benedicimus Dominum,
quod tibi, & nobis, omnibusq. fratribus, qui tua legunt, te talem dedit. Liber quidam
tuus inter cetera, non diu eſt, quod uenit in manus noſtras: quæ ſit eius inſcriptio, neſcimus
adhuc. non enim hoc codex ipſe, ut aſſolet, in liminari pagina prætendebat. epitaphium
tamen appellari dicebat frater, apud quẽ inuentus eſt: quod ei nomen tibi placuiſſe ut in-
deretur crederemus, ſi eorum tantum hominum uel uitas, uel ſcripta ibi legiſſemus, qui
iam defuncti eſſent. cum uero multorum & eo tempore, quo ſcribebatur, & nunc uſque ui
uentium, ibi commemorentur opuſcula: miramur, cur hunc ei titulum uel impoſueris,
uel impoſuiſſe credaris. tamen utiliter a te conſcriptum eundem librum ſatis approbamus.
In expoſitione quoque epiſtolæ Pauli apoſtoli ad Galatas inuenimus aliquid, quod nos mul Gal. 2
tum moueat. Si enim ad ſcripturas ſanctas admiſſa fuerint officioſa mendacia: quid in eis
remanebit auctoritatis? quæ tandem de ſcripturis illis ſententia proferetur, cuius pondere
contentioſæ falſitatis ſubruatur improbitas? ſtatim enim ut protuleris: ſi aliter ſapit, qui con
tra nititur; dicet illud, quod prolatũ erit, honeſto aliquo officio ſcriptorem fuiſſe mentitũ.
Vbi enim hoc non poterit: ſi poterit in ea narratione, qua exorſus Apoſtolus, ait: Quæ au Gal. 1
tem ſcribo uobis: ecce coram Deo quia non mentior: credi affirmariq. mentitus, eo loco
ubi dixit de Petro & Barnaba: Cum uiderem, quia non recte ingrediebantur ad ueritatem
euangelii? Si enim recte ingrediebantur illi; iſte mentitus eſt. ſi autem ibi mentitus eſt;
ubi uerum dixit? An ibi uerum dixiſſe uidebitur, ubi hoc dixerit, quod lector ſapit?
Cum uero contra ſenſum lectoris aliquid occurrerit; officioſo mendacio deputabitur? Non
enim deeſſe poterunt cauſæ, cur exiſtimetur, non ſolum potuiſſe, uerum etiam debuiſſe

mentiri; ſi huic regulæ conceditur locus. Non opus eſt hanc cauſam multis uerbis agere,
præſertim apud te; cui ſapienter prouidenti dictum eſt ſatis. Nequaquam uero mihi arroga-
uerim, ut ingenium tuum, diuino dono aureum, meis obolis ditare contendam: nec eſt
quiſquam te magis idoneus, qui opus illud emendet. Neque enim a me docendus es, quo
1.Cor.9 modo intelligatur, quod idem dicit: Factus ſum Iudæis tamquam Iudæus; ut Iudæos lucri-
facerem: & cetera: quæ ibi dicuntur compaſſione miſericordiæ, non ſimulatione fallaciæ.
Fit enim tamquam ægrotus, qui miniſtrat ægroto, non cum ſe febres habere mentitur, ſed
cum animo condolentis cogitat, quemadmodum ſibi ſeruiri uellet, ſi ipſe ægrotaret. nam
utique Iudæus erat; Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacramenta reliquerat, quæ
conuenienter ille populus & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat. ſed ideo ſuſce-
perat ea celebranda, cum iam Chriſti eſſet apoſtolus: ut doceret non eſſe pernicioſa iis,
qui ea uellent, ſicut a parentibus per legem acceperant, cuſtodire, etiam cum in Chriſto
credidiſſent: non tamen in eis iam conſtituerant ſpem ſalutis, quoniam per dominum Ie-
Act.15 ſum ſalus ipſa, quæ ipſis ſacramentis ſignificabatur, aduenerat. Ideoq. gentibus, quod in-
ſuetos a fide reuocarent onera grauia & non neceſſaria, nullo modo imponenda eſſe cenſe-
bat. Quapropter non ideo Petrum emendauit, quod paternas traditiones obſeruaret: quod
ſi facere uellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret: quamuis enim iam ſuperflua, ta-
men ſolita non nocerent: ſed quoniam gẽtes cogebat Iudaizare: quod nullo modo poſſet,
niſi ea ſic ageret, tamquam adhuc etiam poſt Domini aduentum neceſſaria saluti forent:
quod uehementer per apoſtolatum Pauli ueritas diſſuaſit. Nec apoſtolus Petrus hoc igno-
rabat, ſed id faciebat, timens eos, qui ex circumciſione erant. Itaque & ipſe uere corre-
ctus eſt: & Paulus uera narrauit: ne ſancta ſcriptura, quæ ad fidem poſteris edita eſt, ad-
miſſa auctoritate mendacii, tota dubia nutet, ac fluctuet. Non enim poteſt aut oportet lit-
teris explicari, quanta & quam inexplicabilia mala conſequantur, ſi hoc conceſſerimus.
poſſet autem opportune minusq. pericoloſe demonſtrari, ſi coram inter nos colloquere-
remur. Hoc ergo Iudæorum Paulus dimiſerat, quod malum habebant: & in primis illud,
Rom. 10 quod ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam iuſtitiam uolentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non
ſunt ſubiecti. Deinde quod poſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti, dato ac manifeſtato
ſacramento gratiæ, ſecundum ordinem Melchiſedek, adhuc putabant uetera ſacramenta,
non ex conſuetudine ſollemnitatis, ſed ex neceſſitate ſalutis, eſſe celebranda: quæ tamen ſi
2. Mach. 6.7 numquam fuiſſent neceſſaria, infructuoſe, atque inaniter pro eis Machabæi martyres fie-
rent. Poſtremo illud, quod prædicatores gratiæ Chriſtianos Iudæi tamquam hoſtes legis
perſequebantur. Hos itaque, atque huiuſmodi errores, & uitia, dicit ſe damnare, & ut ſter-
Philip. 3 cora arbitratum: ut Chriſtum lucrifaceret, non obſeruationes legis, ſi more patrio celebra
rentur; ſicut & ab ipſo celebratæ ſunt, ſine ulla ſalutis neceſſitate; non ſicut Iudæi celebran-
das putabant; aut fallaci ſimulatione, quod in Petro reprehenderat. Nam ſi propterea illa
ſacramenta celebrauit, quia ſimulauit ſe Iudæum, ut illos lucrifaceret: cur non etiam ſacri-
ficauit cum gentibus: quia & iis, qui ſine lege erant, tamquam ſine lege factus eſt, ut eos
quoque lucrifaceret: niſi quia & illud fecit, ut natura Iudæus; & hoc totum dixit, non ut fal
laciter ſe fingeret eſſe quod nõ erat, ſed ut miſericorditer eis ita ſubueniendum eſſe ſentiret,
ac ſi ipſe in eodem errore laboraret, non ſcilicet mentientis aſtu, ſed compatientis affectu?
1.Cor. 9 Sicut eo ipſo loco generaliter intulit: Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerẽ:
ut ſequens concluſio, Omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucrifacerem, ad hæc refe-
renda intelligatur, ut cuiuſque infirmitatem tamquam in ſe ipſo miſeratus appareat. Non
2.Cor.11 enim & cum diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? infirmitatem alterius ſimulaſ-
ſe potius, quam doluiſſe, uolebat intelligi. Quare arripe, obſecro te, ingenuam, & ue-
re Chriſtianam cum caritate ſeueritatẽ, ad illud opus corrigendum, atque emendandum;
& παλινῳδίαν, ut dicitur, cane. Incomparabiliter enim pulchrior eſt ueritas Chriſtianorũ,
quam Helena Græcorum. pro iſta enim fortius noſtri martyres aduerſus hanc Sodomam,
quam pro illa illi heroes aduerſus Troiam, dimicauerunt. Neque ego hoc ideo dico, ut ocu
los cordis recipias: quos abſit ut amiſeris: ſed ut aduertas: quos cum habeas ſanos & uigi-
les, neſcio, qua diſſimulatione auertiſti; ut non intenderes quæ conſequantur aduerſa; ſi
ſemel creditum fuerit poſſe honeſte atque pie ſcriptores diuinorum librorum in aliqua ſui
operis parte mentiri. Scripſeram iam hinc aliquando ad te epiſtolam, quæ non perlata eſt:
quia nec is perrexit, cui perferendam tradideram. ex qua illud mihi ſuggeſtum eſt, cum
iſta dictarem, quod in hac quoque prætermittere non debui: ut, ſi alia eſt ſententia tua, ea-
demq. eſt melior, timori meo libenter ignoſcas. Si enim aliter ſentis, uerumq. tu ſentis: nã
niſi

niſi uerum ſit, melius eſſe non poteſt: ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error ueritati fauet: ſi recte in quoquam ueritas poteſt fauere mendacio. De Origene autem quod reſcribere dignatus es: iam ſciebam non tantum in eccleſiaſticis litteris, ſed in omnibus recta, & uera, quæ inuenerimus, approbare, atque laudare, falſa uero & praua improbare, atque reprehendere. Sed illud de prudentia doctrinaq. tua deſiderabam, & adhuc deſidero, ut nota nobis facias ea ipſa eius errata, quibus a fide ueritatis ille uir tantus receſſiſſe conuincitur. In libro etiam, quo cũctos, quorum meminiſſe potuiſti, ſcriptores eccleſiaſticos, & eorum ſcripta commemoraſti, commodius, ut arbitror, fieret, ſi, nominatis eis, quos hæreſiarchas eſſe noſti (quando ne ipſos quidem prætermittere uolueris) ſubiungeres etiã, in quibus cauendi eſſent: quamquam nonnullos etiam prætermiſeris: quod, ſcire cuperem, quo conſilio factum ſit. Aut, ſi illud uolumen forte onerare noluiſti, ut, cõmemoratis hæreticis, non adderes, in quibus eos catholica damnarit auctoritas: quæſo, ne graue ſit litterario labori tuo, quo non mediocriter per Domini noſtri gratiam in Latina lingua ſanctorum ſtudia & accendiſti, & adiuuiſti, id quod tibi per humilitatem meam fraterna caritas indicit, ut, ſi occupationes tuæ ſinunt, omnium hæreticorũ peruerſa dogmata, qui rectitudinem fidei Chriſtianæ uſque ad hoc tempus uel imprudentia, uel imperitia, uel peruicacia deprauare conati ſunt, uno libello breuiter digeſta edas, in notitiam eorum, quibus aut non uacat propter alia negotia, aut non ualent propter alienã linguam tam multa legere, atque cognoſcere. Diu te rogarem, niſi hoc ſoleret eſſe indicium minus de caritate præſumentis. Hunc interea fratrem noſtrum in Chriſto Paulum multum commendo benignitati tuæ: cuius in noſtris regionibus exiſtimationi bonum coram Deo teſtimonium perhibemus.

ARGVMENTVM.

CVM *Hieronymus ad duas eius litteras non reſcripſiſſet, reſponſum petit: nouum teſtamentũ, quod e græco tranſtulerit, laudat, idem fieri in ueteri, ut ex hebræo transferat fonte, minime probans: narratq. tumultum quendam in eccleſia alicubi excitatum, ob unam a Hieronymo commutatum uoculam.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVIII.

EX QVO cœpi ad te ſcribere, ac tua ſcripta deſiderare, numquam mihi melior occurrit occaſio, quam ut per Dei ſeruum, ac miniſtrum fideliſſimum, mihiq. cariſſimum, mea tibi afferretur epiſtola, qualis eſt filius noſter Cyprianus diaconus. per hunc certe ita ſpero litteras tuas, ut certius in hoc rerum genere quidquam ſperare non poſſim. nam nec ſtudium in petendis reſcriptis memorato filio noſtro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in cuſtodiendis, nec alacritas in perferendis, nec fides in reddendis: tantum, ſi aliquo modo mereat, adiuuet Dominus, & adſit cordi tuo, & deſiderio meo: ut fraternam uoluntatem nulla maior uoluntas impediat. Quia ergo duas iam epiſtolas miſi, nullam autem tuam poſtea recepi: eaſdem ipſas rurſum mittere uolui, credens eas ad te nõ perueniſſe: quod ſi & peruenerunt, aut fortaſſe tuæ potius ad me minime peruenire potuerunt: ea ipſa ſcripta, quæ iam miſiſti, iterum mitte, ſi forte reſeruata ſunt: ſin minus, rurſus dicta quod legam: dum tamen his reſpondere non graueris: quod iam diu eſt, ut expecto primas etiam, quas ad te adhuc presbyter litteras præparaueram mittendas per quendam fratrem noſtrum Profuturum; qui poſtea nobis collega factus, iam ex hac uita migrauit: nec eas tunc ipſe perferre potuit: quia continuo, dum proficiſci diſponit, epiſcopatus ſarcina detentus, ac deinde in breui defunctus eſt, etiam nunc mittere uolui: ut ſcias, in tua colloquia quam olim inardeſcam; & quam uim patiar, quod a me tam longe abſunt ſenſus corporis tui, per quos adire poſſit ad animum tuum animus meus, mi frater dulciſſime, & in Domini membris honorande. In hac autem epiſtola hoc addo, quod poſtea didicimus, ex Hebræo Iob a te interpretatum, cum iam quandam haberemus interpretationem tuam eiuſdem prophetæ ex Græco eloquio uerſam in Latinum: ubi tamen aſteriſcis notaſti, quæ in Hebræo ſunt, & in Græco deſunt; obeliſcis autem, quæ in Græco inueniuntur, & in Hebræo non ſunt,

tam mirabili diligentia, ut quibuſdam in locis ad ſingula uerba ſingulas ſtellas uideamus, ſignificantes eadem uerba eſſe in Hebræo, in Græco autem non eſſe. Porro in hac poſteriore interpretatione, quæ uerſa eſt ex Hebræo, non eadem uerborum fides occurrit. Nec parum turbat cogitantem, uel cur in illa ptima tanta diligentia ſigantur aſteriſci; ut minimas etiam particulas orationis indicent deeſſe codicibus Græcis; quæ ſunt in Hebræis: uel cur in hac altera, quæ ex Hebræis eſt, negligentius hoc curatum ſit; ut non eædem particulæ locis ſuis inuenirentur. Aliquid inde exempli gratia uolui ponere: ſed mihi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo eſt. Verũmtamen, quia præuolas ingenio, non ſolum quid dixerim, uerum etiam quid dicere uoluerim, ſatis, ut opinor, intelligis; ut, cauſa reddita, quod mouet ediſſeras. Ego ſane te mallem Græcas potius canonicas nobis interpretari ſcripturas, quæ Septuaginta interpretum auctoritate perhibentur. Perdurum enĩm erit, ſi tua interpretatio per multas eccleſias frequentius cœperit lectitari, quod a Græcis eccleſiis Latinæ eccleſiæ diſſonabunt, maxime quia facile contradictor conuincetur, Græco prolato libro, ideſt linguæ notiſſimæ. Quiſquis autem in eo, quod ex Hebræo tranſlatum eſt, aliquo inſolito permotus fuerit, & falſi crimen intenderit; aut uix, aut numquam ad Hebræa teſtimonia peruenitur, quibus defendatur obiectum. quod ſi etiam peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam conſulti Hebræi poſſunt aliud reſpondere: ut tu ſolus neceſſarius uidearis, qui etiam ipſos poſſis conuincere: ſed tamen, qui iudicet, mirum ſi potueris inuenire. nam quidam frater noſter epiſcopus, cum lectitari inſtituiſſet in eccleſia, cui præeſt, interpreta-
Ion. 4 tionem tuam, mouit quiddam longe aliter abs te poſitum apud Ionam prophetam, quam erat omnium ſenſibus memoriæq. inueteratum, & tot ætatum ſucceſſionibus decantatum: factusq. eſt tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus calumniam falſitatis, ut cogeretut epiſcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum teſtimonium flagitare. utrum autem illi imperitia, an malitia hoc eſſe in Hebræis codicibus reſpõderunt, quod & Græci & Latini habebant. quid plura? coactus eſt homo uelut mendoſitatem corrigere, uolens, poſt magnum periculum, non remanere ſine plebe. Vnde etiam nobis uidetur, aliquando te quoque in nonnullis falli potuiſſe. Et uide, hoc quale ſit, in eis litteris, quæ non poſſunt collatis uſitatarum linguarum teſtimoniis emendari. Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, quod euangelium ex Græco interpretatus es: quia pene in omnibus nulla offenſio eſt, cum ſcripturam Græcam contulerimus. Vnde, ſi quiſquã ueteri falſitati contentioſus fauerit; prolatis collatisq. codicibus, uel docetur facillime, uel refellitur. Et ſi quædam rariſſima merito mouent; quis tam durus eſt, qui labori tam utili non facile ignoſcat, cui uicem laudis referre non ſufficit? Quid tibi autem uideatur, cur in multis aliter ſe habeat Hebræorum codicum auctoritas, aliter Græcorum, quæ dicitur Septuaginta, uellem dignareris aperire. neque enim paruum pondus habet illa, quæ ſic meruit diffamari, & qua uſos apoſtolos, non ſolum res ipſa indicat, ſed etiam te atteſtatum eſſe memini. ac per hoc plurimum profueris, ſi eam ſcripturam Græcam, quam Septuaginta interpretati ſunt, Latinæ ueritati reddideris: quæ in diuerſis codicibus ita uaria eſt, ut tolerari uix poſſit; & ita ſuſpecta, ne in Græco aliud inueniatur, ut inde aliquid proferri, aut probari dubitetur. Breuem putabam futuram hanc epiſtolam: ſed neſcio quo modo ita mihi dulce factum eſt in ea progredi, ac ſi tecum loquerer. Sed obſecro te per Dominum, ne te pigeat ad omnia reſpondere, & præſtare mihi, quantum potueris, præſentiam tuam.

ARGV-

ARGVMENTVM.

RESPONDENS tandem Hieronymus ad ſuperiores Auguſtini epiſtolas, poſtquam, quænam ſit catalogi inſcriptio, docuit, ſuam de Petri ſimulatione ſententiam, prout locum illum ad Galatas expoſuerat, mordicus tuetur, aſſerens non ſolum Petrum, ſed ipſum etiam Paulum, ob ſalutem, illum Iudæorum, hunc gentium æqualiter ſinxiſſe; Auguſtiniq. expoſitionem aliam, ueluti Iudæorum legem ad tempus ſeruandam ſcripſerit, reprehendit. Translationis Bibliorum, cum ſignis, aut ſine, quæ ſit, rationem reddit. et quod poſt LXX. interpretes ſua ex Hebræo uerſio ſuperflua non ſit, eodem Auguſtinum reuincens ſyllogiſmo, docet. Poſtremo cur apud Ionam hederam pro cucurbita uerterit, ex Planta ſimilitudine monſtrat.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXIX.

TRES ſimul epiſtolas, immo libellos per diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi, diuerſas, ut tu nominas, quæſtiones, ut ego ſentio, reprehenſiones opuſculorum meorum continentes. ad quas ſi reſpondere uoluero, libri magnitudine opus erit. tamen conabor, quantum facere poſſum, modum non egredi longioris epiſtolæ, & feſtinanti fratri moram non facere: qui ante tridnum, quam profecturus erat, a me epiſtolas flagitauit: ut pene in procinctu hæc, qualiacumque ſunt, effutire compellar, & tumultuario reſpondere ſermone, non maturitate ſcribentis, ſed dictantis temeritate: quæ plerumque non in doctrinã, ſed in caſum uertitur: ut fortiſſimos quoq. milites ſubita bella conturbant: & ante coguntur fugere, quam poſſint arma corripere. Ce-
terũ noſtra armatura Chriſtus eſt, & apoſtoli Pauli inſtitutio, qui ſcribit ad Epheſios: Aſſu Eph. 6
mite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo. Et rurſum: State ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelii pacis: ſuper omnia accipientes ſcutum fidei, in quo poſſitis uniuerſa tela maligni ignita extinguere:
& galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. His quondam telis 1.Reg.17
rex Dauid armatus procedebat ad prœlium: & quinque lapides de torrente accipiens leuigatos, nihil aſperitatis & ſordium inter huius ſæculi turbines, in ſenſibus ſuis eſſe monſtra-
bat: bibens de torrente in uia: & iccirco exaltauit caput: & ſuperbiſſimum Goliam ſuo po- Pſal.109
tiſſimum mucrone truncauit, percutiens in fronte blaſphemum, & in ea parte corporis ul-
nerans, in qua & præſumptor ſacerdotii Ozias lepra percutitur, & ſanctus gloriatur in Do- 2.Par. 26
mino dicens: Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine. Dicamus igitur & nos: Pa Pſal. 4.107
ratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo & pſallam in gloria mea. Exurge pſal Pſal.56.80
terium & cithara, exurgam diluculo: ut in nobis poſſit impleri: Aperi os tuum, & ego adim Pſal. 67
plebo illud. Et Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. Te quoque hoc ipſum orare non dubito, ut inter nos contendentes ueritas ſuperet. non enim tuam quæris gloriam, ſed Chriſti. Cumq. tu uiceris, & ego uincam, ſi meum errorem intellexero: &
econtrario, me uincente, tu ſuperas: quia non filii parentibus, ſed parentes filiis theſauri- 2.Cor.12
zant. Et in Paralipomenon libro legimus, quod filii Iſrael ad pugnandum proceſſerint men- 1.Par.12
te pacifica: inter ipſos quoque gladios, & effuſiones ſanguinis, & cadauera proſtratorum, non ſuam ſed pacis uictoriam cogitantes. Reſpondeamus igitur ad omnia; ac multiplices quæſtiones, ſi Chriſtus iuſſerit, breui ſermone ſoluamus. Prætermitto ſalutationis officia, quibus meum demulces caput: taceo de blanditiis, quibus reprehenſionem meam niteris conſolari: ad ipſas cauſas ueniam. Dicis accepiſſe te librum meum a quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo ſcriptores eccleſiaſticos tam Græcos quam Latinos enumerauerim: cumq. ab eo quæreres, ut tuis uerbis utar, cur liminaris pagina non eſſet inſcripta, uel quo cenſeretur nomine: reſpondiſſe, appellari Epitaphiũ: & argumentaris, quod, recte ſic uocaretur, ſi eorum tantum uel uitas, uel ſcripta ibi legiſſes, qui iam defuncti eſſent: cum uerò multorum & eo tempore, quo ſcribebatur, & nunc uſque uiuentium ibi commemorentur opuſcula, mirari te, cur ei hunc titulum impoſuerim. Puto intelligere prudentiã tuam, quod ex opere ipſo titulum potueris intelligere. legiſti enim & Græcos & Latinos, qui uitas uirorum illuſtrium deſcripſerunt, quod numquam Epitaphium titulum indiderint, ſed de illuſtribus uiris; uerbi gratia, ducibus, philoſophis, oratoribus, hiſtoricis, poetis, epicis, phyſicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem proprie inſcribitur mortuorum:

tam mirabili diligentia, ut quibuſdam in locis ad ſingula uerba ſingulas ſtellas uideamus,
ſignificantes eadem uerba eſſe in Hebræo, in Græco autem non eſſe. Porro in hac poſte-
riore interpretatione, quæ uerſa eſt ex Hebræo, non eadem uerborum fides occurrit.
Nec parum turbat cogitantem, uel cur in illa prima tanta diligentia figantur aſteriſci; ut
minimas etiam particulas orationis indicent deeſſe codicibus Græcis, quæ ſunt in He-
bræis: uel cur in hac altera, quæ ex Hebræis eſt, negligentius hoc curatum ſit; ut non eæ-
dem particulæ locis ſuis inuenirentur. Aliquid inde exempli gratia uolui ponere: ſed mi-
hi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo eſt. Verũmtamen, quia præuolas ingenio, non
ſolum quid dixerim, uerum etiam quid dicere uoluerim, ſatis, ut opinor, intelligis; ut,
cauſa reddita, quod mouet ediſſeras. Ego ſane te mallem Græcas potius canonicas nobis
interpretari ſcripturas, quæ Septuaginta interpretum auctoritate perhibentur. Perdurum
enim erit, ſi tua interpretatio per multas eccleſias frequentius cœperit lectitari, quod a Græ
cis eccleſiis Latinæ eccleſiæ diſſonabunt, maxime quia facile contradictor conuincetur,
Græco prolato libro, ideſt linguæ notiſſimæ. Quiſquis autem in eo, quod ex Hebræo tranſ-
latum eſt, aliquo inſolito permotus fuerit, & falſi crimen intenderit; aut uix, aut num-
quam ad Hebræa teſtimonia peruenitur, quibus defendatur obiectum. quod ſi etiam
peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit,
quia etiam conſulti Hebræi poſſunt aliud reſpondere: ut tu ſolus neceſſarius uidearis, qui
etiam ipſos poſſis conuincere: ſed tamen, qui iudicet, mirum ſi potueris inuenire. nam
quidam frater noſter epiſcopus, cum lectitari inſtituiſſet in eccleſia, cui præeſt, interpreta-
Ion. 4 tionem tuam, mouit quiddam longe aliter abs te poſitum apud Ionam prophetam, quam
erat omnium ſenſibus memoriæq. inueteratum, & tot ætatum ſucceſſionibus decantatum:
factusq. eſt tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus ca-
lumniam falſitatis, ut cogeretur epiſcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum teſtimonium
flagitare. utrum autem illi imperitia, an malitia hoc eſſe in Hebræis codicibus reſpõderunt,
quod & Græci & Latini habebant. quid plura? coactus eſt homo uelut mendoſitatem cor-
rigere, uolens, poſt magnum periculum, non remanere ſine plebe. Vnde etiam nobis ui-
detur, aliquando te quoque in nonnullis falli potuiſſe. Et uide, hoc quale ſit, in eis litte-
ris, quæ non poſſunt collatis uſitatarum linguarum teſtimoniis emendari. Proinde non par-
uas Deo gratias agimus de opere tuo, quod euangelium ex Græco interpretatus es: quia pe
ne in omnibus nulla offenſio eſt, cum ſcripturam Græcam contulerimus. Vnde, ſi quiſquã
ueteri falſitati contentioſus fauerit; prolatis collatisq. codicibus, uel docetur facillime, uel
refellitur. Et ſi quædam rariſſima merito mouent; quis tam durus eſt, qui labori tam utili
non facile ignoſcat, cui uicem laudis referre non ſufficit? Quid tibi autem uideatur, cur in
multis aliter ſe habeat Hebræorum codicum auctoritas, aliter Græcorum, quæ dicitur Se-
ptuaginta, uellem dignareris aperire. neque enim paruum pondus habet illa, quæ ſic me-
ruit diffamari, & qua uſos apoſtolos, non ſolum res ipſa indicat, ſed etiam te atteſtatum eſſe
memini. ac per hoc plurimum profueris, ſi eam ſcripturam Græcam, quam Septuaginta in-
terpretati ſunt, Latinæ ueritati reddideris: quæ in diuerſis codicibus ita uaria eſt, ut tolera-
ri uix poſſit; & ita ſuſpecta, ne in Græco aliud inueniatur, ut inde aliquid proferri, aut pro
bari dubitetur. Breuem putabam futuram hanc epiſtolam: ſed neſcio quo modo ita mihi
dulce factum eſt in ea progredi, ac ſi tecum loquerer. Sed obſecro te per Dominum, ne te
pigeat ad omnia reſpondere, & præſtare mihi, quantum potueris, præſentiam tuam.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS tandem Hieronymus ad ſuperiores Auguſtini epiſtolas, poſtquam, quanam ſit catologii inſcriptio, docuit, ſuam de Petri ſimulatione ſententiam, prout locum illum ad Galatas expoſuerat, mordicus tuetur, aſſerens non ſolum Petrum, ſed ipſum etiam Paulum, ob ſalutem, illum Iudæorum, hunc gentium æqualiter finxiſſe; Auguſtiniq. expoſitionem aliam, ueluti Iudæorum legem ad tempus ſeruandam ſcripſerit, reprehendit. Tranſlationis Bibliorum, cum ſignis, aut ſine, quæ ſit, rationem reddit. et quod poſt L X X. *interpretes ſua ex Hebræo uerſio ſuperflua non ſit, eodem Auguſtinum reuincens ſyllogiſmo, docet. Poſtremo cur apud Ionam hederam pro cucurbita uerterit, ex Planta ſimilitudine monſtrat.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXIX.

TRES ſimul epiſtolas, immo libellos per diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi, diuerſas, ut tu nominas, quæſtiones, ut ego ſentio, reprehenſiones opuſculorum meorum continentes. ad quas ſi reſpondere uoluero, libri magnitudine opus erit. tamen conabor, quantum facere poſſum, modum non egredi longioris epiſtolæ, & feſtinanti fratri moram non facere: qui ante triduum, quam profecturus erat, a me epiſtolas flagitauit: ut pene in procinctu hæc, qualiacumque ſunt, effutire compellar, & tumultuario reſpondere ſermone, non maturitate ſcribentis, ſed dictantis temeritate: quæ plerumque non in doctrinã, ſed in caſum uertitur: ut fortiſſimos quoq. milites ſubita bella conturbant: & ante coguntur fugere, quam poſſint arma corripere. Ce
terũ noſtra armatura Chriſtus eſt, & apoſtoli Pauli inſtitutio, qui ſcribit ad Epheſios: Aſſu Eph. 6
mite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo. Et rurſum: State ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelii pacis: ſuper omnia accipientes ſcutum fidei, in quo poſſitis uniuerſa tela maligni ignita extinguere:
& galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei.. His quondam telis 1. Reg. 17
rex Dauid armatus procedebat ad prœlium: & quinque lapides de torrente accipiens leuigatos, nihil aſperitatis & ſordium inter huius ſæculi turbines, in ſenſibus ſuis eſſe monſtra-
bat: bibens de torrente in uia: & iccirco exaltauit caput: & ſuperbiſſimum Goliam ſuo po- Pſal. 109
tiſſimum mucrone truncauit, percutiens in fronte blaſphemum, & in ea parte corporis ulnerans, in qua & præſumptor ſacerdotii Ozias lepra percutitur, & ſanctus gloriatur in Do- 2. Par. 26
mino dicens: Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine. Dicamus igitur & nos: Pa Pſal. 4. 107
ratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo & pſallam in gloria mea. Exurge pſal Pſal. 56. 80
terium & cithara, exurgam diluculo: ut in nobis poſſit impleri: Aperi os tuum, & ego adim Pſal. 67
plebo illud. Et Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. Te quoque hoc ipſum orare non dubito, ut inter nos contendentes ueritas ſuperet. non enim tuam quæris gloriam, ſed Chriſti. Cumq. tu uiceris, & ego uincam, ſi meum errorem intellexero: &
econtrario, me uincente, tu ſuperas: quia non filii parentibus, ſed patentes filiis theſauri- 2. Cor. 12
zant. Et in Paralipomenon libro legimus, quod filii Iſrael ad pugnandum proceſſerint men 1. Par. 12
te pacifica: inter ipſos quoque gladios, & effuſiones ſanguinis, & cadauera proſtratorum, non ſuam ſed pacis uictoriam cogitantes. Reſpondeamus igitur ad omnia; ac multiplices quæſtiones, ſi Chriſtus iuſſerit, breui ſermone ſoluamus. Prætermitto ſalutationis officia, quibus meum demulces caput: taceo de blanditiis, quibus reprehenſionem meam niteris conſolari: ad ipſas cauſas ueniam. Dicis accepiſſe te librum meum a quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo ſcriptores eccleſiaſticos tam Græcos quam Latinos enumerauerim: cumq. ab eo quæreres, ut tuis uerbis utar, cur liminaris pagina non eſſet inſcripta, uel quo cenſeretur nomine: reſpondiſſe, appellari Epitaphiũ: & argumentaris, quod, recte ſic uocaretur, ſi eorum tantum uel uitas, uel ſcripta ibi legiſſes, qui iam defuncti eſſent: cum uerò multorum & eo tempore, quo ſcribebatur, & nunc uſque uiuentium ibi commemorentur opuſcula, mirari te, cur ei hunc titulum impoſuerim. Puto intelligere prudentiã tuam, quod ex opere ipſo titulum potueris intelligere. legiſti enim & Græcos & Latinos, qui uitas uirorum illuſtrium deſcripſerunt, quod numquam Epitaphium titulum indiderint, ſed de illuſtribus uiris; uerbi gratia, ducibus, philoſophis, oratoribus, hiſtoricis, poetis, epicis, phyſicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem proprie inſcribitur mortuorum:

A

rum : quod quidem in dormitione, ſanctæ memoriæ, Nepotiani presbyteri olim feciſſe me
noui. Ergo hic liber uel de illuſtribus uiris, uel proprie de ſcriptoribus eccleſiaſticis appel-
landus eſt : licet a pleriſque emendatoribus imperitis, De auctoribus dicatur inſcriptus. Se-
Gal. 2 cundo loco quæris, cur dixerim in commentariis epiſtolæ ad Galatas, Paulum id in Petro
non potuiſſe reprehendere, quod ipſe fecerat ; nec in alio arguere ſimulationem, cuius ipſe
tenebatur reus : & aſſeris, reprehenſionem apoſtolicam non fuiſſe diſpenſatoriam, ſed ue-
ram ; & me non debere docere mendacium, ſed uniuerſa, quæ ſcripta ſunt, ita ſonare, ut ſcri
pta ſunt. Ad quæ primum reſpondeo, debuiſſe prudentiam tuam præfatiunculæ commen-
tariorum meorum meminiſſe, dicentis ex perſona mea : quid igitur ego ſtultus, aut teme-
rarius, qui id pollicear, quod ille non potuit? Minime : quin potius in eo mihi uideor cau-
tior, atque timidior, quod imbecillitatem uirium mearum ſentiens, Origenis commenta-
rios ſecutus ſum. ſcripſit enim ille uir in epiſtolam Pauli ad Galatas quinque propria uolu-
mina ; & decimum Stromateon ſuorum librum, comatico ſuper explanatione eius ſermone
compleuit. tractatus quoque uarios, & excerpta, quæ uel ſola poſſent ſufficere, compoſuit.
Prætermitto Didymum uidentem meum, & Laodicenũ de eccleſia nuper egreſſum, & Ale-
xandrum ueterem hæreticum : Euſebium quoque Emiſenum, & Theodorum Heracleotem :
qui & ipſi nonnullos ſuper hac re commentarios reliquerunt. e quibus ſi uel pauca decerpe
rem ; fieret aliquid, quod non penitus contemneretur. Itaque, ut ſimpliciter fatear, legi
hæc omnia ; & in mente mea plurima coaceruans, accito notario, uel mea, uel aliena dicta
ui, nec ordinis, nec uerborum interdum, nec ſenſuum memor. Iam Domini miſericordiæ
eſt, ne per imperitiam noſtram ab aliis bene dicta diſpereant ; & non placeant inter extrane-
os, quæ placent inter ſuos. Si quid igitur reprehenſione dignum putaueras in explanatione
noſtra, eruditionis tuæ fuerat quærere, utrum ea, quæ ſcripſimus, haberentur in Græcis :
ut, ſi illi non dixiſſent, tunc meam proprie ſententiam condemnares : præſertim cum libe-
re in præfatione confeſſus ſim, Origenis commentarios me eſſe ſecutum, & uel mea, uel alie
na dictaſſe ; & in fine eiuſdem capituli, quod reprehendis, ſcripſerim : Si cui iſte non placet
ſenſus, quo nec Petrus peccaſſe, nec Paulus procaciter oſtenditur arguiſſe maiorẽ : debet ex
ponere, qua conſequentia Paulus in altero reprehendat, quod ipſe commiſit. Ex quo oſten
di, me non ex definito id defendere, quod in Græcis legeram, ſed ea expreſſiſſe, quæ lege-
ram : ut lectoris arbitrio derelinquerem, utrum probanda eſſent, an improbanda. Tu igi-
tur, ne, quod ego petieram, faceres ; nouum argumentum reperiſti : ut aſſereres, gentiles,
qui in Chriſtum credidiſſent, legis onere liberos ; eos autem, qui ex Iudæis crederent, legi
eſſe ſubiectos : ut per utrorumque perſonam & Paulus recte reprehenderet eos, qui legem
ſeruarent, quaſi doctor gentium ; & Petrus iure reprehenderetur, qui princeps circumciſio
nis id imperauerit gentibus, quod ſoli, qui ex Iudæis erant, debuerunt obſeruare. Hoc ſi
placet, immo quia placet ; ut, quicumque credunt ex Iudæis, debitores ſint legis faciendæ :
tu, ut epiſcopus, in toto orbe notiſſimus, debes hanc promulgare ſententiam, & in aſſen-
ſum tuum omnes coepiſcopos trahere. ego in paruo tuguriolo cum monachis, ideſt cum
compeccatoribus meis, de magnis ſtatuere non audeo, niſi hoc ingenue confiteri, me maio
rum ſcripta legere, & in commentariis, ſecundum omnium conſuetudinem, uarias ponere
explanationes, ut e multis ſequatur unuſquiſque, quod uelit. quod quidem te puto & in
ſæculari litteratura, & in diuinis libris legiſſe, & probaſſe. Hanc autem explanationem, quã
primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi epiſtolã Pauli ad Galatas interpretatur,
& ceteri deinceps interpretes ſunt ſecuti, illa uel maxime cauſa ſubintroducunt ; ut Porphy
rio reſpondeant blaſphemanti, qui Pauli arguit procacitatẽ, quod principem apoſtolorum
Petrum auſus eſt reprehendere, & arguere in faciem, ac ratione conſtringere, quod male fe
cerit, ideſt in eo errore fuerit, in quo fuit ipſe, qui alium arguit delinquentem. Quid dicã
de Ioanne? qui dudum in pontificali gradu Conſtantinopolitanam rexit eccleſiam ; & pro-
prie ſuper hoc capitulo latiſſimum exarauit librum ; in quo Origenis & ueterum ſententiam
eſt ſecutus. Si igitur me reprehendis errantem ; patere me, quæſo, errare cum talibus : & cũ
me erroris mei multos ſocios habere perſpexeris, tu ueritatis tuæ ſaltem unum adſtipulato-
rorem proferre debebis. Hæc de explanatione unius capituli epiſtolæ ad Galatas. Sed, ne
uidear aduerſus rationem tuam niti teſtium numero, & occaſione uirorum illuſtrium ſubter-
fugere ueritatem, nec manum audere conſerere ; breuiter de ſcripturis exempla proponam.
Act. 10 In Actibus apoſtolorum uox facta eſt ad Petrum, dicens : Surge Petre, occide, & manduca,
ideſt, omnia animalia quadrupedum, & ſerpentium terræ, & uolatilium cæli. Quo dicto ;
oſtenditur nullum hominem ſecundum naturam eſſe pollutum, ſed æqualiter omnes ad
Chriſti

Chriſti gratiam prouocari. Ad quod reſpondit Petrus: Abſit, quia numquam manducaui
commune, & immundum. Et uox ad eum de cælo ſecundo facta eſt, dicens: Quæ Deus
mundauit, tu ne commune dixeris. Iuit itaque Cæſaream; & ingreſſus ad Cornelium, ape
riens os ſuum dixit: In ueritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in o-
mni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Denique cecidit Spiritus
ſanctus ſuper eos, & obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui uenerant cum Petro, quod
& in nationes gratia Spiritus ſancti fuiſſet effuſa. Tunc reſpondit Petrus: Numquid aquam
quis prohibere poteſt, ut non baptizentur ii, qui Spiritum ſanctum acceperunt, ſicut & nos?
Et iuſſit eos in nomine Ieſu Chriſti baptizari. Audierunt autem apoſtoli, & fratres, qui
erant in Iudæa, quia & gentes receperunt uerbum Dei. Cum autem aſcendiſſet Petrus Hie- Act. 11
roſolymam, diſceptabant aduerſus illum, qui erant ex circũciſione, dicentes, quare introi
ſti ad uiros præputium habentes, & manducaſti cum illis? Quibus omni ratione expoſita,
nouiſſime orationem ſuam hoc ſermone cõcluſit. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus,
ſicut & nobis, qui credidimus in dominum Ieſum Chriſtum: ego quis eram, qui poſſem
prohibere Deum? His auditis, tacuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & gen
tibus pænitentiam Deus ad uitam dedit. Rurſum, cum multo poſt tempore Paulus & Barna
bas ueniſſent Antiochiam; &, congregata eccleſia, retuliſſent quanta feciſſet Deus cum il-
lis; & quia aperuiſſet Deus gentibus oſtium fidei; quidam, deſcendentes de Iudæa, doce-
bant fratres, atque dicebant: Niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis
ſalui fieri. Commota igitur ſeditione non minima aduerſus Paulum, & Barnabam, ſtatue- Act. 15
runt aſcendere & ipſi, qui accuſabantur, & ii, qui accuſabant, ad apoſtolos, & presbyteros
Hieroſolymam ſuper hac quæſtione. cumq. Hieroſolymam perrexiſſent, exurrexerunt qui-
dam de hæreſi phariſæorum, qui crediderant in Chriſtum, dicentes: Oportet circumcidi
eos, & præcipere illis, ut ſeruent legem Moyſi. Et cum magna ſuper hoc uerbo oriretur
quæſtio; Petrus ſolita libertate, Viri, inquit, fratres, uos ſcitis, quoniam ab antiquis die-
bus in nobis elegit Deus per os meum audire gentes uerbum euangelii, & credere: & qui
nouit corda Deus, teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum ſanctum, ſicut & nobis; &
nihil diſcreuit inter nos & illos, fide purificans corda illorum. nunc autem, quid tentatis
Deum imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos
portare potuimus? ſed per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari, quemadmo
dum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & in ſententiam eius Iacobus apoſtolus, & o-
mnes ſimul presbyteri tranſierunt. Hæc non debent moleſta eſſe lectori, ſed & mihi, & illi
utilia, ut probemus ante apoſtolum Paulum, non ignoraſſe Petrum principem huius de-
creti, legem poſt euangelium non eſſe ſeruandam. Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit,
ut Paulus in epiſtola ſua ſcripſerit: Deinde poſt annos tres ueni Hieroſolymam uidere Pe- Gal. 1
trum, & manſi apud eum diebus quindecim. Rurſumq. in conſequentibus. Poſt annos Gal. 2
quattuordecim aſcendi iterum Hieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto & Tito. aſcendi au-
tem ſecundum reuelationem, & expoſui cum eis euangelium, quod prædico in gentibus:
oſtendens ſe non habuiſſe ſecuritatem prædicandi euangelii, niſi Petri, & ceterorum apoſto
lorum, qui cum eo erant, fuiſſet ſententia roboratum. Statimq. ſequitur: Separatim au-
tem iis, qui uidebantur aliquid eſſe, ne forte in uacuum currerem, aut cucurriſſem. Quare
ſeparatim, & non publice? Ne forte fidelibus, qui, ex numero Iudæorum, legem putabant
eſſe ſeruandam, & ſic credendum in Domino ſaluatore, fidei ſcandalum naſceretur. Ergo
& eo tempore cum Petrus ueniſſet Antiochiam, (licet hoc apoſtolorum Acta non ſcribant,
ſed affirmanti Paulo credendum ſit) in faciem illi Paulus reſtitiſſe ſe ſcribit; quia reprehenſi-
bilis erat. Prius enim, quam uenirent quidam a Iacobo, cum gentibus edebat: cum autem
ueniſſent, ſubtrahebat ſe, & ſegregabat, timens eos, qui ex circumciſione erant. & conſen
ſerunt ſimulationi eius ceteri Iudæi, ita ut Barnabas adduceretur ab iis in illam ſimulatio-
nem. Sed cum uidiſſem, inquit, quod non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii, di
xi Petro coram omnibus: Si tu, cum ſis Iudæus, gentiliter, & non Iudaice uiuis; quo mo-
do cogis gentes Iudaizare? & cetera. Nulli ergo dubium eſt, quod Petrus apoſtolus ſenten-
tiæ huius, cuius nunc præuaricator arguitur, primus auctor extiterit. cauſa autem præuari-
cationis, timor eſt Iudæorum. dicit enim ſcriptura, quod primum edebat cum gentibus:
cum autem ueniſſent quidam a Iacobo, ſubtrahebat ſe, & ſegregabat, timens eos, qui ex
circumciſione erant. Timebat autem Iudæos, quorum erat apoſtolus: ne, per occaſionem
gentilium, a fide Chriſti recederent; & imitator paſtoris boni, perderet gregem ſibi credi-
tum. Sicut ergo oſtendimus, Petrum bene quidem ſenſiſſe de abolitione legis Moſaicæ,
ſed

ſed ad ſimulationem obſeruandæ eius timore compulſum: uideamus, an ipſe Paulus, qui
alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eodem libro: Perambulabat autē Paulus Syriā,
Act.16 & Ciliciam, confirmans eccleſias; perueniteq. in Derben, & Liſtram: & ecce diſcipulus qui-
dam erat ibi, nomine Timotheus, filius mulieris uiduæ fidelis, patre autem gentili. huic
autem teſtimonium reddebant, qui Liſtris erant, & Iconio fratres. hunc uoluit Paulus ſe-
cum proficiſci; & aſſumens circumcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. ſcie-
bant enim omnes, quod pater eius gentilis eſſet. O beate apoſtole Paule, qui in Petro re-
prehenderas, ſimulationem, quare ſubtraxiſſet ſe a gentibus propter metum Iudæorum,
qui ab Iacobo uenerant, cur Timotheum, filium hominis gentilis, utique & ipſum genti-
lem, (neque enim Iudæus erat, qui non fuerat circumciſus) contra ſententiam tuam circum
cidi coegiſti? Reſpondebis mihi: Propter Iudæos, qui erant in illis locis. Qui igitur tibi
ignoſcis in circumciſione diſcipuli uenientis ex gentibus, ignoſce & Petro, præceſſori tuo,
Act.18 quod aliqua fecerit metu fidelium Iudæorum. Rurſum ſcriptum eſt: Paulus uero, cum ad-
huc ſuſtinuiſſet dies multos, fratribus uale dicens, nauigauit Syriam, & cum eo Priſcilla;
& Aquila; & totondit ſibi in Cenchreis caput: uotum enim habuerat. Eſto, ibi timore Iu-
dæorum compulſus ſit facere quod nolebat: quare comam nutriuit ex uoto, & poſtea eam
in Cenchreis totondit ex lege, quod Nazaræi, qui ſe Deo uouerint, iuxta præceptū Moyſi
Num.6 facere conſueuerunt? Verum hæc ad comparationem eius rei, quæ ſequitur, parua ſunt. Re
Act.21 fert Lucas, ſacræ ſcriptor hiſtoriæ: Cum ueniſſemus Hieroſolymam, libenter ſuſceperunt
nos fratres: & ſequenti die Iacobus & omnes ſeniores, qui cum eo erant, euangelio illius
comprobato, dixerunt ei: Vides frater, quot millia ſunt in Iudæa, qui crediderunt in Chri
ſto: & hi omnes æmulatores ſunt legis. audierunt autem de te, quod diſceſſionem doceas a
Moyſe, eorum, qui per gentes ſunt, Iudæorum, dicens, non debere eos circumcidere fili-
os ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? utique oportet conueni-
re multitudinē. audierunt enim te ſuperueniſſe. hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt no
bis uiri quattuor uotū habentes ſuper ſe. his aſſumptis, ſanctifica te cum ipſis, & impende in
eos, ut radant capita: & ſcient omnes, quia, quæ de te audierunt, falſa ſunt: ſed ambulas
& ipſe cuſtodiens legem. Tunc Paulus, aſſumptis uiris, poſtero die purificatus, intrauit
cum illis in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro
unoquoque eorū oblatio. O Paule, & in hoc te rurſus interrogo; cur caput raſeris; cur nu
dipedalia exercueris de cærimoniis Iudæorum; cur obtuleris ſacrificia, & ſecundum legem
pro te hoſtiæ fuerint immolatæ? Vtique reſpondebis, ne ſcandalizarentur, qui ex Iudæis
crediderunt. Simulaſti ergo Iudæum, ut Iudæos lucrifaceres: & hanc ipſam ſimulationem
Act.23 Iacobus, & ceteri te docuere presbyteri; ſed tamen euadere non potuiſti: Orta enim ſedi-
tione, cum occidendus eſſes, raptus es a tribuno, & ab eo miſſus Cæſaream, ſub cuſtodia
militum diligenti, ne te Iudæi, quaſi ſimulatorem ac deſtructorem legis, occiderent. atque
Act.28 inde Romam perueniens, in hoſpitio, quod tibi conduxeras, Chriſtum & Iudæis & genti-
bus prædicaſti; & ſententia tua, Neronis gladio confirmata eſt. Didicimus, quod pro-
pter metum Iudæorum & Petrus & Paulus æqualiter finxerint ſe legis præcepta ſeruare. qua
igitur fronte, qua audacia Paulus in altero reprehendit, quod ipſe commiſit? Ego, immo
alii ante me expoſuerunt cauſam, quam putauerant, non officioſum mendacium defenden-
tes, ſicut tu ſcribis, ſed oſtendentes honeſtam diſpenſationem; ut & apoſtolorū prudentiam
demonſtrarent, & blaſphemantis Porphyrii impudentiam coercerent, qui Paulum & Petrū
puerili dicit inter ſe pugnaſſe certamine; immo exarſiſſe Paulum in inuidiam uirtutū Petri,
& ea ſcripſiſſe iactanter, quæ uel non fecerit, uel, ſi fecerit, procaciter fecerit, id in alio re-
prehendens quod ipſe commiſerit. Interpretati ſunt illi, ut potuerunt. tu quo modo iſtum
locum ediſſeras, utique meliora dicturus, qui ueterum ſententiam reprobaſti? Scribis ad
me in epiſtola tua: Neque enim a me docendus es, quo modo intelligatur. quod idē dicit:
1.Cor.9 Factus ſum Iudæis tamquam Iudæus: & cetera, quæ ibi dicuntur cōpaſſione miſericordiæ,
non ſimulatione fallaciæ. Fit enim tamquā æger, qui miniſtrat ægroto, non cum ſe febres
habere mentitur, ſed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum ſibi ſeruiri uellet,
ſi ipſe ægrotaret. Nam utique Iudæus erat; Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacra-
menta reliquerat; quæ conuenienter ille populus, & legitimo tempore, quo oportebat, ac
ceperat. Ideoq. ſuſcepit ea celebranda, cum iam Chriſti eſſet apoſtolus; ut doceret non eſſe
pernicioſa his, qui ea uellent, ſicut a parentibus per legem acceperant, cuſtodire, etiam
cum in Chriſto credidiſſent; nō tamen in eis iam conſtituerent ſpem ſalutis; quoniam per
dominum Ieſum ſalus ipſa, quæ illis ſacramentis ſignificabatur, aduenerat. Totius ſermonis

tui,

tui, quem diſputatione longiſſima protraxiſti, hic ſenſus eſt; ut Petrus non errauerit in eo,
quod his, qui ex Iudæis crediderant, putauerit legem eſſe ſeruandam; ſed in eo a recta linea
deuiarit, quod gentes coegerit Iudaizare; coegerit autem non docentis imperio, ſed con-
uerſationis exemplo; & Paulus non contraria ſit locutus iis, quæ ipſe geſſerat; ſed quare Pe
trus eos, qui ex gentibus erant, Iudaizare cōpelleret. Hæc ergo ſumma eſt quæſtionis, im-
mo ſententiæ tuæ; ut, poſt euangelium Chriſti, bene faciant Iudæi credentes, ſi legis man-
data cuſtodiant; hoc eſt, ſi ſacrificia offerant, quæ obtulit Paulus; ſi filios circumcidant; ſi
ſabbatum ſeruent, ut Paulus in Timotheo, & omnes obſeruauere Iudæi. Si hoc uerum eſt:
in Cherinthi & Hebionis hæreſim dilabimur, qui credentes in Chriſto, propter hoc ſolum
a patribus anathematizati ſunt, quod legis cærimonias Chriſti euangelio miſcuerunt; & ſic
noua confeſſi ſunt, ut uetera non amitterent. Quid dicā de Hebionitis, qui Chriſtianos eſſe
ſe ſimulant? Vſque hodie per totas oriētis ſynagogas inter Iudæos hæreſis eſt, quæ dicitur Mi-
neorū, & a phariſæis nunc uſque damnatur, quos uulgo Nazareos nuncupant, qui credunt
in Chriſtum, filium Dei, natū de uirgine Maria; & eum dicunt eſſe, qui ſub Pontio Pilato
paſſus eſt, & reſurrexit: in quē & nos credimus: ſed dum uolunt & Iudæi eſſe, & Chriſtiani,
nec Iudæi ſunt, nec Chriſtiani. Oro ergo te, ut, qui noſtro uulnuſculo medendū putas, quod
acu foratum eſt, immo punctū, ut dicitur, huius ſententiæ medearis uulneri, quod lancea,
&, ut ita dicam, phalaricæ mole percuſſum eſt. neque enim eiuſdē eſt criminis, in explana-
tione ſcripturarum diuerſas maiorum ſententias ponere, & hæreſim ſceleratiſſimā rurſum in
Eccleſiam introducere. Sin autē hæc nobis incumbit neceſſitas, ut Iudæos cum legitimis ſuis
ſuſcipiamus; & licebit eis obſeruare in eccleſiis Chriſti, quod exercuerunt in ſynagogis ſa-
tanæ: dicam quod ſentio: non illi Chriſtiani fient, ſed nos Iudæos facient. Quis enim hoc
Chriſtianorum patienter audiat, quod in tua epiſtola continetur? Iudæus erat Paulus; Chri
ſtianus autem factus, non Iudæorum ſacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus
& legitimo tempore, quo oportebat, acceperat, ideoq. ſuſcepit celebranda ea, cum iam
Chriſti eſſet apoſtolus: ut doceret non eſſe pernicioſa iis, qui ea uellent, ſicut a parentibus
per legem acceperant, cuſtodire. Rurſum obſecro te, ut pace tua meum dolorem audias.
Iudæorum Paulus cærimonias obſeruabat, cum iam Chriſti eſſet apoſtolus: & dicis eas non
eſſe pernicioſas iis, qui eas uellent, ſicut a parentibus acceperant, cuſtodire? Ego econtra-
rio loquar, &, reclamante mundo, libera uoce pronuncio; cærimonias Iudæorum & perni
cioſas eſſe, & mortiferas Chriſtianis; &, quicumque eas obſeruauerit, ſiue ex Iudæis, ſiue
ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam Rom. 10
omni credenti, Iudæo ſcilicet, & gentili. Neque enim omni credenti erit finis ad iuſtitiam,
ſi Iudæus excipitur. In euangelio legimus: Lex & prophetæ uſque ad Ioannem Baptiſtam. Luc. 16
Et in alio loco: Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere; quia non ſolum ſol Ioan. 5
uebat ſabbatum; ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Et iterum: Ioan. 1
De plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia lex per Moyſen data
eſt, gratia autem & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Pro legis gratia, quæ præteriit,
gratiam euangelii accepimus permanentem; & pro umbris & imaginibus ueteris inſtrumē-
ti, ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hieremias quoque ex perſona Dei uaticinatur: Ec Hier. 31
ce dies ueniunt, dicit Dominus; & conſummabo domui Iſrael, & domui Iuda teſtamentū
nouum, non ſecundum teſtamentum, quod diſpoſui patribus eorum, In die, qua appre-
hendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti. Obſerua, quid dicat, quod non
populo gentilium, ei, qui ante non receperat teſtamentum, ſed populo Iudæorum, cui le-
gem dederat per Moyſen, teſtamentum nouum euangelii repromittat: ut nequaquam ui-
uant in uetuſtate litteræ, ſed in nouitate ſpiritus. Paulus autem, ſuper cuius nunc nomine
quæſtio uentilatur, crebras huiuſmodi ponit ſententias: e quibus, breuitatis ſtudio, pauca
ſubnectā. Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam, ſi circumcidamini, Chriſtus uobis nihil Gal. 5
proderit. Et iterum: Euacuati eſtis a Chriſto, qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis.
Et infra: Si ſpiritu ducimini, iam non eſtis ſub lege. Ex quo apparet, qui ſub lege eſt, non
diſpenſatiue, ut noſtri uoluere maiores, ſed uere, ut tu intelligis, eum Spiritum ſanctum nō
habere. Qualia autem ſint præcepta legalia, Domino docente diſcamus. Ego, inquit, dedi Ezech. 20
eis præcepta non bona, & iuſtificationes, in quibus non uiuant in eis. Hæc dicimus, non
quo legem iuxta Manichæum & Marcionem deſtruamus, quam & ſanctam & ſpiritualem
iuxta Apoſtolum nouimus; ſed quia, poſtquam uenit fides & temporum plenitudo, miſit Gal. 4
Deus filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret;
ut adoptionem filiorum reciperemus, & nequaquam ſub pædagogo, ſed ſub adulto & Do-
mino

mino herede uiuamus. Sequitur in epiſtola tua: Quapropter non ideo Petrum emendauit,
quod paternas traditiones obſeruaret: quod ſi facere uellet, nec mendaciter, nec incongrue
faceret. Iterum dico: quandoquidem epiſcopus es, eccleſiarum Chriſti magiſter: ut probes
uerũ eſſe quod aſſeris; ſuſcipe aliquem Iudæorum, qui factus Chriſtianus, natum ſibi filiũ
circumcidat; qui obſeruet ſabbatum; qui abſtineat a cibis, quos Deus creauit ad utendum
1. Tim. 4 cum gratiarum actione; qui quartadecima die menſis primi agnum mactet ad ueſperam, &
cum hoc feceris, immo non feceris; (ſcio enim te Chriſtianum, & rem ſacrilegam non fa-
cturum) uelis nolis, tuam ſententiam reprobabis; & tunc ſcies opere, difficilius eſſe con-
firmare ſua, quam aliena reprehendere. Ac, ne forſitan tibi non crederemus; immo non
intelligeremus quid diceres; (frequenter enim in longum ſermo protractus caret intel-
ligentia; &, dum non ſentitur, minus reprehenditur) inculcas, & replicas: Hoc Iudæo-
rum Paulus dimiſerat, quod malum habebant. Quod eſt malum Iudæorum, quod Paulus
Rom. 10 dimiſerat? Vtique illud, quod ſequitur: quod ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam uolentes
conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: deinde, quod poſt paſſionem & reſurrectionem
Chriſti, dato ac manifeſtato ſacramento gratiæ, ſecundum ordinem Melchiſedek, adhuc
putabant, uetera ſacramenta non ex conſuetudine ſollemnitatis, ſed ex neceſſitate ſalutis eſ
ſe celebranda: quæ tamen ſi numquam fuiſſent neceſſaria, infructuoſe atque inaniter pro
eis Machabæi martyres fierent: poſtremo illud, quod prædicatores gratiæ Chriſtianos, Iu-
dæi, tamquam hoſtes legis, perſequerentur. Hos, atque huiuſmodi errores, & uitia dicit ſe
damnare; & ut ſtercora arbitratur, ut Chriſtũ lucrifaceret. Didicimus per te, quæ apoſtolus
Paulus mala reliquerit Iudæorum: rurſum te docente diſcamus, quæ bona eorum tenuerit.
Obſeruationes, inquies, legis: quas more patrio celebrabant ſicut ab ipſo Paulo celebratæ
ſunt, ſine ulla ſalutis neceſſitate. Id quid uelis dicere, Sine ulla ſalutis neceſſitate, non ſatis
intelligo. Si enim ſalutẽ non afferunt, cur obſeruantur? ſi autẽ obſeruanda ſunt, utique ſalu
tem afferunt, maxime quæ obſeruata martyres faciunt. nõ enim obſeruarentur, niſi affer-
rent ſalutem. neque enim indifferentia ſunt inter bonum, & malum, ſicut philoſophi di-
ſputant. Bonum eſt continentia: malum eſt luxuria. Inter utrumque indifferens, ambula-
re, egerere alui ſtercora, capitis naribus purgamenta proiicere, ſputis rheumata iacere.
Hoc nec bonũ, nec malũ eſt: ſiue enim feceris, ſiue nõ feceris, nec iuſtitiã habebis, nec iniuſti
tiã. Obſeruare autẽ legis cærimonias, non poteſt eſſe indifferens: ſed aut bonum eſt, aut ma
lum. Tu dicis bonum: ego aſſero malum, & malum non ſolum iis, qui ex gentibus, ſed &
iis, qui ex Iudaico populo crediderunt. In hoc, ni fallor, loco, dum aliud uitas, in aliud
deuolueris. Dum enim metuis Porphyrium blaſphemantem, in Hebionis incurris laqueos;
iis, qui credunt ex Iudæis, obſeruandam legẽ eſſe decernens. Et quia periculoſum intelli-
gis eſſe, quod dicis; rurſum illud ſuperfluis uerbis temperare conaris, ſine ulla ſalutis neceſ-
ſitate, non ſicut Iudæi celebranda putant, aut fallaci ſimulatione, quod Paulus in Petro re-
prehenderat. Petrus igitur ſimulauit legis cuſtodiam. Iſte autẽ reprehenſor Petri, audacter
obſeruauit legitima. Sequitur enim in epiſtola tua. nam ſi propterea illa ſacramenta celebra
uit, quia ſe ſimulauit Iudæum, ut illos lucrifaceret: cur non etiam ſacrificauit cum genti-
1. Cor. 9 bus, quia & iis, qui ſine lege erant, tamquam ſine lege factus eſt, ut eos quoque lucriface-
ret? niſi quia & illud fecit, ut natura Iudæus, & hoc totum dicis, non ut Paulus ſe fingeret
eſſe quod non erat, ſed ut miſericorditer ita ſubueniendum eſſe ſentiret, ac ſi ipſe in eo er-
rore laboraret, non ſcilicet mentientis aſtu, ſed compatientis affectu. Bene defendis Paulũ,
quod non ſimulauerit errorem Iudæorum, ſed uere fuerit in errore; neque imitari Petrum
uoluerit mentientem, ut, quod erat, metu Iudæorum diſſimularet; ſed tota libertate Iudæ
um eſſe ſe diceret. Noua clementia apoſtoli: dum Iudæos Chriſtianos uult facere, ipſe Iu-
dæus factus eſt. non enim poterat luxurioſos ad frugalitatem reducere, niſi ſe luxurioſum
probaſſet; & miſericorditer, ut ipſe dicis, ſubuenire miſeris, niſi ſe miſerũ ipſe ſentiret. Vere
enim miſelli, & miſericorditer deplorandi, qui contentione ſua, & amore legis abolitæ, apo-
ſtolum Chriſti fecere Iudæum. Nec multum intereſt inter meam & tuam ſententiam: qua
ego dico, & Petrum & Paulum, timore fidelium Iudæorum, legis exercuiſſe, immo ſimu-
laſſe mandata. Tu autem aſſeris hoc eos feciſſe clementer, non mentientis aſtu, ſed compa
tientis affectu, dummodo illud conſtet, uel metu, uel miſericordia eos ſimulaſſe ſe eſſe,
quod non erant. Illud autem argumentum, quo aduerſum nos uteris, quod & gentilibus
debuerit gentilis fieri, ſi Iudæis Iudæus factus eſt, magis pro nobis facit. ſicut enim non fuit
uere Iudæus, ſic nec uere gentilis erat. & ſicut non fuit uere gentilis, ſic nec uere Iudæus erat.
In eo autem imitator gentium eſt, quia præputium recipit in fide Chriſti; & indifferenter

permittit

permittit ueſci cibis, quos damnant Iudæi, non cultum, ut tu putas, idolorum. In Chriſto Gal. 5
enim Ieſu, nec circumciſio eſt aliquid, nec præputium, ſed obſeruatio mandatorum Dei.
Quæſo igitur te, & iterum atque iterum obſecro, ut ignoſcas diſputatiuunculæ meæ; &, quod
modum meum egreſſus ſum, tibi imputes, qui coegiſti ut reſcriberem, & mihi cum Steſi-
choro oculos abſtuliſti. Neque me putes magiſtrum eſſe mendacii, qui ſequor Chriſtum
dicentem: Ego ſum uia, ueritas, & uita: nec poteſt fieri, ut ueritatis cultor, mendacio col Ioan. 14
la ſubmittam. Neque mihi imperitorum plebeculam concites, qui te uenerantur ut epiſco-
pum; & in eccleſia declamantem, ſacerdotii honore ſuſpiciunt; me autem, ætatis ultimæ,
& pene decrepitum, ac monaſterii & ruris ſecreta ſectantem, parui pendunt. & quæras tibi,
quos doceas, ſiue reprehendas. ad nos enim, tantis maris atque terrarum ſpatiis a te diui-
ſos, uix uocis tuæ ſouus peruenit: et, ſi forſitan litteras ſcripſeris, ante eas Italia ac Ro-
ma ſuſcipiet, quam ad me, cui mittendæ ſunt, deferantur. Quod autem in aliis quætis
epiſtolis, cur prior mea in libris canonicis interpretatio aſteriſcos habeat, & uirgulas præ-
notatas; & poſtea aliam tranſlationem abſque iis ſignis ediderim: pace tua dixerim, uide-
ris mihi non intelligere, quod quæſiſti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum
eſt: & ubicumque uirgulæ, ideſt obeli ſuut, ſiguificatur quod Septuaginta plus dixerint,
quam habetur in Hebræo: ubi autem aſteriſci, ideſt ſtellulæ prælucentes, ex Theodotio-
nis editione ab Origine additum eſt: & ibi Græca tranſtulimus; hic de ipſo Hebraico,
quod intelligebamus, expreſſimus, ſenſuum potius ueritatem, quam uerborum ordinem,
interdum conſeruantes. Et miror, quo modo Septuaginta interpretum libros legas
noo puros, ut ab eis editi ſunt, ſed ab Origene emendatos, ſiue correctos per obelos &
aſteriſcos; & Chriſtiani hominis interpretatiunculam non ſequaris; præſertim cum ea, quæ
addita ſunt, ex hominis Iudæi, atque blaſphemi, poſt paſſionem Chriſti, editione tranſ-
tulerit. Vis amator eſſe uerus Septuagiuta interpretum? Noo legas ea, quæ ſub aſteri-
ſcis ſunt, immo rade de uoluminibus: ut ueterum te fautorem probes. quod ſi feceris,
omnes eccleſiarum bibliothecas damnare cogeris. uix enim unus aut alter inuenitur li-
ber, qui iſta non habeat. Porro quod dicis non debuiſſe me interpretari poſt ueteres; &
nouo uteris ſyllogiſmo: aut obſcura fuerunt, quæ interpretati ſunt Septuaginta, aut ma-
nifeſta: ſi obſcura, te quoque in illis falli potuiſſe credendum eſt: ſin manifeſta, illos in
eis nou falli potuiſſe perſpicuum eſt: tuo tibi ſermone reſpondeo. Omnes ueteres tracta-
tores, qui nos in Domino præceſſerunt, & qui ſcripturas ſanctas interpretati ſunt, aut
obſcura interpretati ſunt, aut manifeſta: ſi obſcura, tu quo modo auſus es poſt eos diſ-
ſerere, quod illi explanare non potuerunt? ſi manifeſta, ſuperfluum eſt te uoluiſſe diſſere-
re, quod illos latere non potuit, maxime in explanatione pſalmorum, quos apud Græ-
cos interpretati ſunt multis uolumiuibus, primus Origenes, ſecundus Euſebius Cæſa-
rienſis, tertius Theodorus Heracleotes, quartus Aſterius Scythopolitanus, quintus A-
pollinarius Laodicenus, ſextus Didymus Alexandrinus. feruutur & diuerſorum in pau-
cos pſalmos opuſcula: ſed nunc de integro pſalmotum corpore dicimus. apud Latinos au-
tem Hilarius Pictauienſis, & Euſebius Vercellenſis epiſcopus Origenem & Euſebium tranſ-
tulerunt: quorum priorem & noſter Ambroſius in quibuſdam ſecutus eſt. Reſpondeat
mibi prudentia tua, quare tu poſt tantos & tales interpretes in explanatione pſalmorum
diuerſa ſenſeris. ſi enim obſcuri ſunt pſalmi, te quoque in eis falli potuiſſe credendum eſt:
ſi manifeſti, illos in eis falli potuiſſe uou creditur: ac per hoc utroque modo ſuperflua erit
interpretatio tua; & hac lege poſt priores nullus loqui audebit; &, quodcumque alius occu
pauerit, alius de eo licentiam ſcribendi non habebit. Quin potius humanitatis tuæ eſt, in
quo ueniam tibi tribuis, indulgere & ceteris. Ego enim non tam uetera abolere conatus
ſum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco io Latinum tranſtuli, quam ea te-
ſtimonia, quæ a Iudæis prætermiſſa ſunt, uel corrupta, proferre in medium: ut ſcirent no-
ſtri, quid Hebraica ueritas contineret. Si cui legere non placet, oemo compellit inuitum.
Bibat uiuum uetus cum ſuauitate, & noſtra muſta contemnat, quæ in explanatione prio
rum edita ſunt; ut, ſicubi illa non intelliguntur, ex noſtris manifeſtiora fiant. Quod au-
tem genus interpretationis in ſcripturis ſanctis ſequendum ſit, liber, quem ſcripſi de opti
mo genere interpretandi, & omnes præfatiunculæ diuinorum uolumiuum, quas editio-
ni noſtræ prępoſuimus, explicant: ad illaſq. prudentem lectorem mittendum puto. Et
ſi me, uti dicis, in noui teſtamenti emendatiooe ſuſcipis, expouiſq. cauſam cur ſuſcipias;
quia plurimi, linguæ Græcæ habentes ſcientiam, de meo poſſint opere iudicare: eandem

integritatem debueras etiam in ueteri credere teſtamento, quod non noſtra confinximus, ſed, ut apud Hebræos inuenimus, dinina tranſtulimus. Sicubi dubitas, Hebræos interroga. Sed dices: quid ſi Hebræi aut reſpondere noluerinr, aut mentiri uoluerint? Tota frequentia Iudæorum io mea interpretatione reticebit? nullusq. inuenjri poterit, qui Hebrææ linguæ habear notiriam? aur omnes imitabuntur illos Iudæos, qnos dicis, in Africæ repertos opidulo, in meam conſpiraſſe calumniam? huiuſcemodi enim in epiſtola tua texis fabulam. Quidam frater noſter coepiſcopus, cum lectitari inſtituiſſet in eccleſia, cui præeſt, interpretationem tuam, mouit quiddam, longe alirer a re poſirum, apud Ionam prophetam, quam erar omnium ſenſibns memoriæq. inueteratum, & tot ætatum ſucceſſionibns decantatum: factusq. eſt tantus rumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus calumniam ſalſitatis, ut cogeretur epiſcopus (ea quippe ciuiras erat) Iudæorum teſtimonium flagitare. utrum autem illi imperiria, an malitia, hoc eſſe in Hebræis codicibus Græcis reſponderunt. quod & Græci & Latini habebanr, atque dicebant. Quid plura? Coactus eſt homo uelut mendacium corrigere, uolens poſt magnum periculum non remanere ſine plebe. Vnde etiam nobis uidetur, aliquando in nonnullis re quoque falli potuiſſe. Dicis me in Ionam prophetam male quiddam interpretarum, &, ſeditione populi conclamante, propter unius uerbi diſſonantiam epiſcopum pene ſacerdotium perdidiſſe: & quid ſit illud, quod male interpretatus ſim, ſubtrahis, auferens mihi occaſionem defenſionis meæ: ne, qnidquid dixeris, me reſpondenre ſoluatur: niſi forte, ut ante annos plurimos, cucurbita nenit in mediū,
Ion. 4 afferente illis temporibus Cornelio & Aſinio Pollione, me hederam pro cucurbita tranſtuliſſe. ſuper qua re in commentario Ionæ prophetæ plenius reſpondimus, hoc tantum nunc dixiſſe contenti, quod in eo loco, ubi Septuaginta interpretes cucurbitam, & Aquila cum teliquis hederam tranſtulerunt, ideſt, κικεὼν in Hebræo uolumine קיקיון Cicaion ſcriptum eſt: quam uulgo Syri elceroa uocaot. eſt autem genus uirgulti, lata habens folia, in modum pampini. cumq. plantatum fuerit, citο conſurgir in arbuſculam abſque ullis calamorum & haſtilium adminiculis, quibus & cucurbitæ & hederæ indigent, ſuo trunco ſe ſuſtinens. Hoc ergo uerbū de uerbo ediſſerens, ſi cicaion transferre uoluiſſem, nullns intelligeret: ſi cucurbitam, id dicerem, quod in Hebraico non habetnr. hederam poſui, nt ceteris interpreribus conſentirem. Sin autem Iudæi ueſtri, ut ipſe aſſeris, malitia, uel imperitia hoc dixerunr eſſe in uoluminibus Hebræorum, quod in Græcis & Latinis codicibus continetur: manifeſtum eſt eos aut Hebræas litteras ignorare, ant ad irridendos cucurbitarios uoluiſſe mētiri. Peto in fine epiſtolæ, ur quieſcentem ſenem, olimq. ueteranum, militare non cogas, & rurſum de uita periclitari. Tu, qui iuuenis es, & in pontificali culmine conſtitutus, doceto populos, & nouis Africæ frugibus Romana tecta locupletato. mihi ſufficit, cum auditore & lectore pauperculo in angulo monaſterii ſuſurrare.

ARGVMENTVM.

Svas ab Hieronymo acceptas litteras, ſcire ſe dicit, ſed cur non reſcripſerit ignorare, excuſans ſe contra eum librum minime ſcripſiſſe, niſi ſi, quod contra ſententiam eius alicubi forte ſcripſit, contra eum ſe ſcripſiſſe interpretetur.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XC.

AVDIVI perueniſſe in manus tuas litteras meas: ſed, quod adhuc reſcripta non merui, nequaquam imputauerim dilectioni tuæ: aliquid proculdubio impedimenti fuir. unde agnoſco, Dominum a me potius deprecandum, ut tuæ uoluntari det ſaculrarem mirtendi, quod reſcripſeris: nam reſcribendi iam dedit, quia, cum uolueris, facillime poteris. Etiam hoc, quod ad me ſane perlatum eſt, utrum quidem crederem, dubitaui: ſed hinc quoque tibi aliquid utrum ſcriberem, dubitare non debui. hoc aurem breue eſt, ſuggeſtum eſſe caritati tuæ a neſcio quibus fratribus, mihi dictum eſt, quod librum aduerſus te ſcripſerim, Romamq. miſerim. Hoc falſum eſſe noueris: Dominum meum Ieſnm teſtor, hoc me non feciſſe: ſed, ſi forte aliqua

aliqua in aliquibus ſcriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid, quam tu, ſenſiſſe reperior; non contra te dictum, ſed quid mihi uidebatur, a me ſcriptum eſſe, puto te debere cognoſcere, aut, ſi cognoſci non poteſt, credere debere. ita ſane hoc dixerim, ut ego non tantum paratus ſim, ſi quid te in meis ſcriptis monerit, fraterne accipere, quid contra ſentias, aut de correctione mea, aut de ipſa tua beneuolentia gauiſurus; uerum etiam hoc a te poſtulem, & flagitem. O ſi licuiſſet, etſi non cohabitante, ſaltem uicino te in Domino perfrui, ad crebrum & dulce colloquium. ſed quia id non eſt datum; peto, ut hoc ipſum, quod in Domino, quam poſſumus, ſimul ſimus, conſeruari ſtudeas, & augeri, ac perfici, & reſcripta quamuis rara non ſpernere. Saluta obſequio meo ſanctum fratrem Paulinianum, & omnes fratres, qui tecum ac de te in Domino gloriantur. Memor noſtri exaudiaris a Domino in omni ſancto deſiderio tuo, domine cariſſime, & deſideratiſſime, & honorande in Chriſto frater.

ARGVMENTVM.

EPISTOLAM ab Auguſtino contra ſe ſcriptam, in qua ad παλινῳδίαν hortetur, ſe accepiſſe ait: non reſpondiſſe autem, tum quia ſuam non credidit, tum quia Paulæ dormitione impeditus fuit: pollicens ſe reſponſurum, ſi ſuam eſſe aperte ſcribat. ceterum unumquemque in ſuo ſenſu abundare, & Entelli exemplo, ſi ad pugnam prouocetur, uictoriam ſibi promittit. Deinde exhortans illum ad mutuum amorem nunciat ſe aduerſus Ruffinum, quem Calpurnium rurſum nominat, breuiter ex parte reſpondiſſe.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCI.

IN ipſo profectionis articulo ſancti filii noſtri Aſterii, hypodiaconi, neceſſarii mei, beatitudinis tuæ litteræ ad me peruenerunt; quibus ſatisfacis, te contra paruitatem meam librum Romam non miſiſſe. hoc nec ego factum audieram: ſed epiſtolæ cuiuſdam, quaſi ad me ſcriptæ, per fratrem noſtrum Syſinnium diaconum huc exemplaria peruenerunt: in qua hortaris me, ut παλινῳδίαν ſuper quodam Apoſtoli capitulo canam; & imiter Steſichorum, inter uituperationem & laudes Helenæ fluctuantem; ut, qui detrahendo oculos perdiderat, laudando receperit. Ego ſimpliciter fateor dignationi tuæ, licet ſtylus, & ἐπιχειρήματα tua mihi uiderentur: tamen non temere exemplaribus litterarum credendum putaui; ne forte, me reſpondente læſus, iuſte expoſtulares, quod probare ante debuiſſem tuum eſſe ſermonem, & ſic reſcribere. Acceſſit ad moram, ſanctæ & uenerabilis Paulæ longa infirmitas. dum enim languenti multo tempore aſſidemus, pene epiſtolæ tuæ, uel eius, qui ſub tuo nomine ſcripſerat, obliti ſumus, memores illius uerſiculi: Muſica in Eccl. 22
luctu, importuna narratio. Itaque, ſi tua eſt epiſtola, aperte ſcribe, uel mitte exemplaria ueriora: ut abſque ullo rancore ſtomachi in ſcripturarum diſputatione uerſemur, & uel noſtrum emendemus errorem, uel alium fruſtra reprehendiſſe doceamus. Abſit autem a me, ut quidquā de libris tuæ beatitudinis attingere audeam. ſufficit enim mihi probare mea, & aliena non carpere. Ceterum optime nouit prudentia tua, unumquēque in ſuo ſenſu abundare, & pueriliſ eſſe iactantiæ, quod olim adoleſcentuli facere conſueuerant, accuſando illuſtres uiros, ſuo nomini famā quærere. Nec tam ſtultus ſum, ut diuerſitate explanationū tuarum me lædi putē: quia nec tu læderis, ſi nos cōtraria ſenſerimus. Sed illa eſt uera inter amicos reprehenſio, ſi, noſtram peram non uidentes, aliorum, iuxta Perſium, manticam conſideremus. Supereſt, ut diligas diligentem te; & in ſcripturarum campo iuuenis ſenem non prouoces. Nos noſtra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus: nunc, te currente, & longa ſpatia tranſmeante, nobis debetur otium: ſimulq. (ut cū honore tuo & uenia dixerim) ne ſolus mihi de poetis aliquid propoſuiſſe uidearis, memēto Daretis & Entelli, & uulgaris prouerbii; quod bos laſſus fortius figat pedem. Triſtes hæc dictauimus: utinam mereremur cōplexus tuos, & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel diſceremus. Miſit mihi, temeritate ſolita, ſua maledicta Calpurnius, cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque ſtudio eius didici perueniſſe. ad quæ breuiter ex parte reſpondi; & libelli eius uobis miſi exemplaria, latius opus, cum opportunū fuerit, primo miſſurus tempore: in quo

illud caui, ne in quoquam exiſtimationem læderem Chriſtianam, ſed tantum ut delirantis imperitiq. mendacium, ac uecordiam confutarem. Memento mei, ſancte & uenerabilis papa. uide, quantum te diligam, ut ne prouocatus quidem uoluerim reſpondere; nec credam tuum eſſe, quod in altero forte reprehenderem. Frater communis ſuppliciter te ſalutat.

ARGVMENTVM.

SE Auguſtini epiſtolæ toties interpellatus non reſpondiſſe propterea cauſatur, quod eam illius eſſe non arbitrabatur, præſertim cum quædam abſurda contineret, quæ ſi a ſe reprehenderentur, Chriſtianæ communionis cum Epiſcopo uinculum rumperetur. præter quod non ſimplici ab eo animo ſcriptam epiſtolam ſuſpicabatur. Reſponſurum autem, ſi certum opus ad ſe mittat, pollicetur: præmonens interea ne ægre poſtea ferat, ſi qua pro defenſione ſui aduerſus ea, quæ ille ſcripſerit, dicturus ſit: cetera autem eius opera ſe, præter pauca, nondum uidiſſe, propterea ne illorum cenſuram minime polliceri.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCII.

CREBRAS ad me epiſtolas dirigis; & ſæpe compellas, ut reſpondeam cuidam epiſtolæ tuæ, cuius ad me, ut ante iam ſcripſi, per fratrem Syſinnium diaconum exemplaria peruenerunt abſque ſubſcriptione tua; & quam primum per fratrem Profuturum, ſecundo per quendam alium te miſiſſe ſignificas: & interim Profuturum retractum de itinere, & epiſcopum conſtitutum, ueloci morte ſubtractum: illum, cuius nomen retices, maris timuiſſe diſcrimina, & nauigationis mutaſſe conſilium. Quæ cum ita ſint; ſatis mirari nequeo, quomodo ipſa epiſtola & Romæ & in Italia haberi a pleriſque dicatur, & ad me ſolum non peruenerit, cui ſoli miſſa eſt: præſertim cum idem frater Syſinnius inter ceteros tractatus tuos dixerit eam ſe non in Africa, non apud te, ſed in inſula Adriæ ante hoc ferme quinquennium reperiſſe. De amicitia omnis tollenda ſuſpicio eſt: & ſic cũ amico, quaſi cum altero ſe, loquendum. Nonnulli familiares mei, & uaſa Chriſti, quorum Hieroſolymis & in ſanctis locis permagna copia eſt, ſuggerebant, non ſimplici animo a te factum, ſed laudem, atque rumuſculos, & gloriolam populi requirente; ut de nobis creſceres; ut multi cognoſcerent te prouocare, me timere; te ſcribere ut doctum, me tacere ut imperitum; & tandem reperiſſe, qui garrulitati meæ ſilentium modumq. imponeret. Ego autem (ut ſimpliciter fatear) dignationi tuæ primum iccirco reſpondere nolui; quia tuam liquido epiſtolam non credebam, nec (ut uulgi de quibuſdam prouerbium eſt) litum melle gladium. Deinde illud cauebam, ne epiſcopo communionis meæ uiderer procaciter reſpondere, & aliqua in reprehendentis epiſtola reprehendere; præſertim cum quædam in illa hæretica iudicarem. Ad extremũ, ne tu iure expoſtulares, & diceres: Quid enim? epiſtolam meam uideras, & notæ tibi manus in ſubſcriptione ſigna deprehenderas, ut tam facile amicum læderes, & alterius malitiam in meam uerteres contumeliam? Igitur, ut ante iam ſcripſi, aut mitte eandem epiſtolam, tua ſubſcriptam manu; aut ſenem latitantẽ in cellula laceſſere deſine. Sin autem tuam uis uel exercere, uel oſtentare doctrinam; quære iuuenes & diſertos, & nobiles, quorum Romæ dicuntur eſſe quamplurimi, qui poſſint & audeant tecum congredi, &, in diſputatione ſanctarum ſcripturarum, iugum cum epiſcopo ducere. Ego quondam miles, nunc ueteranus, & tuas & aliorum debeo laudare uictorias, non ipſe rurſus effœto corpore dimicare; ne, ſi me frequenter ad reſcribendum impuleris, illius recorder hiſtoriæ, quod Hannibalem, iuueniliter exultantem, Q. Maximus patientia ſua fregerit. Omnia fert ætas, animum quoque: ſæpe ego longos Cantando puerum memini me condere ſoles. Nunc oblita mihi tot carmina: uox quoque Mœrim Iam fugit ip-
2.Reg.19 ſa. Et, ut magis de ſcripturis ſanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis Dauid beneficia, omneſq. delicias iuueni delegans filio, oſtendit ſenectutem hæc nec appetere debere, nec oblata ſuſcipere. Quod autem iuras te aduerſum me librũ nec ſcripſiſſe, neque Romam miſiſſe, quem non ſcripſeris; ſed ſi forte aliqua in tuis ſcriptis reperiantur, quæ a meo ſenſu diſcrepent, non me a te læſum, ſed a te ſcriptum, quod tibi rectum uidebatur: quæſo, ut me patienter audias. Non ſcripſiſti librum, & quomodo mihi reprehenſionis a te meæ per alios ſcripta delata ſunt? cur habet Italia, quod tu non ſcripſiſti? qua ratione

poſcis

poſcis, ut reſcribam ad ea, quæ ſcripſiſſe te denegas? Non tam bebes ſum, ut, ſi diuerſa ſenſeris, mea te læſum putem. Sed, ſi mea comminus dicta reprehendas, & rationem ſcriptorum expetas; &, quæ ſcripſerim, emendare compellas, & ad παλινῳδίαν prouoces, & oculos mihi reddas: in hoc læditur amicitia; in hoc neceſſitudinis iura uiolantur. Ne uideamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem, uel detractoribus noſtris tribuere materiam contendendi, hæc ſcribo, quia te pure & Chriſtiane diligere cupio, nec quidquam in mea mente retinere, quod diſtet a labiis. non enim conuenit, ut ab adoleſcentia uſque ad hanc ætatem in monaſteriolo cum ſanctis fratribus labore deſudans, aliquid contra epiſcopum communionis meæ ſcribere audeam, & eum epiſcopum, quem ante cœpi amare, quam noſſe; qui me prior ad amicitias prouocauit; quem poſt me orientem in ſcripturarum diuinarum eruditione lætatus ſum. Igitur aut tuum negato librum, ſi forte non tuus eſt; & deſine flagitare reſcriptum ad ea, quæ non ſcripſiſti: aut, ſi tuus eſt, ingenue confitere: ut, ſi in defenſionem mei aliqua ſcripſero, in te culpa ſit, qui prouocaſti, non in me, qui reſpondere compulſus ſum. Addis præterea, te paratũ eſſe, ut, ſi quid me in tuis ſcriptis mouerit, & corrigere uoluero, fraterne accipias, & non ſolum de mea in te beneuolentia gauiſurũ, ſed, ut hoc ipſum faciam, deprecaris. Rurſum dico quod ſentio: prouocas ſenem, tacentem ſtimulas, uideris iactare doctrinam. Non eſt autem ætatis meæ, putari maleuolum erga eum, cui magis fauorem debeo. Et ſi in euangeliis ac prophetis peruerſi homines inueniunt, quod nitantur reprehendere: miraris, ſi in tuis libris, & maxime in ſcripturarum expoſitione, quæ uel obſcuriſſimæ ſunt, quædam a recta linea diſcrepare uideantur? Et hoc dico, non quod in operibus tuis quædam reprehendenda iam cenſeam: neque enim lectioni eorum umquam operam dedi: nec horum exemplariorum apud nos copia eſt, præter Soliloquiorum tuorum libros, & quoſdam commentarios in pſalmos: quos ſi uellem diſcutere, non dicam a me, qui nihil ſum, ſed a ueterum Græcorum docerem interpretationibus diſcrepare. Vale mihi amice cariſſime, ætate fili, dignitate parens: & hoc a me rogatus obſerua, ut, quidquid mihi ſcripſeris, ad me primum facias peruenire.

ARGVMENTVM.

HIERONYMVM, *quem ſuis litteris nonnihil offenſum ſenſerat, hoc epiſtola placare Auguſtinus conatur: deploranſq. atrocem ſimultatem, inter eum, & Ruffinum, alioquin amiciſſimos, exortam, eos præterea ad concordiam adhortatur.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA CXIII.

QVAMVIS exiſtimem, antequam iſtas ſumeres, ueniſſe in manus tuas litteras meas, quas per Dei ſeruum, filium noſtrum Cyprianum diaconum miſi; quibus certiſſime agnoſceres meam eſſe epiſtolam, cuius exemplaria illuc perueniſſe commemoraſti; unde iam me arbitror reſcriptis tuis, uelut Entellinis grandibus atque acribus ceſtibus, tamquam audacem Daretem cœpiſſe pulſari, atque uerſari: nunc tamen eis ipſis reſpondeo litteris tuis, quas mihi per ſanctum filium noſtrũ Aſterium iam mittere dignatus es: in quibus multa in me comperi tuæ beneuolentiſſimæ caritatis, & rurſus quædam nonnullius animæ tuæ offenſionis indicia. Itaque, ubi mulcebar legens, ibi continuo feriebar: hoc ſane uel maxime admirans, quod, cum te dicas exemplaribus litterarum mearum ideo nõ temere putauiſſe credendum, ne forte te reſpondente læſus iuſte expoſtularem, quod probare ante debuiſſes, meum eſſe ſermonem, & ſic reſcribere; poſtea iubeas, ſi mea eſt epiſtola, aperte me ſcribere, aut mittere exemplaria ueriora; ut abſque ullo rancore ſtomachi in ſcripturarum diſputatione uerſemur. Quo enim pacto poſſumus in hac diſputatione ſine rancore uerſari, ſi me lædere paras? aut, ſi nõ paras, quo modo ego, te non lædente, abs te læſus iuſte expoſtularem, quod probare ante debuiſſes meum eſſe ſermonem, & ſic reſcribere, hoc eſt, & ſic lædere? niſi enim reſcribendo læſiſſes, ego iuſte expoſtulare non poſſem. Proinde cũ ita reſcribis, ut lædas; quis locus nobis relinquitur in diſputatione ſcripturarũ ſine ullo rancore uerſandi? Ego quidem, abſit, ut lædar, ſi mihi certa ratione uolueris & potueris demõſtrare illud ex epiſtola Apoſtoli, uel quid aliud ſcripturarum

ſanctarum te uerius intellexiſſe, quam me: immo uero abſit, ut non cum gratiarum actione
lucris meis deputem, ſi fuero te docente inſtructus, aut emendante correctus. Verumta-
men tu, mihi frater cariſſime, niſi te putares læſum ſcriptis meis, uon me putares lædi poſ-
ſe reſcriptis tuis. nullo enim modo id de te opiuatus fuero, quod te non arbitreris læſum, ſi
ſic tamen reſcribis ut lædas: aut, ſi, te non ſic reſcribente, ego propter uimiam ſtultitiam
meam lædi poſſe putatus ſum, hoc ipſo læſiſti plane, quod de me ita ſenſiſti. Sed uullo mo
do tu me, quem numquam talem expertus es, temere talem crederes, qui litterarum mea-
rum exemplaribus, etiam cum ſtylum meum uoſſes, temere credere uoluiſti. Si enim non
immerito iudicaſti me iuſte expoſtulaturum fuiſſe, ſi temere crederes eſſe litteras meas, quæ
non eſſent meæ: quanto inſtius expoſtularem, me ipſum temere putatum talem, qualem
me expertus uon eſſet, qui putauiſſet? Neqnaquam ergo ita prolabereris, ut nō te reſcriben
te quo læderer, me tamen exiſtimares nimis inſipientem, etiam tali tuo reſcripto lædi po-
tuiſſe. Reſtat igitur, nt lædere me reſcribendo diſpoueres, ſi certo documento meas eſſe il-
las litteras noſſes. Atque ita, quia non credo quod iuiuſte me lædendum putares, ſuper-
eſt, ut agnoſcam peccatnm meum, quod prior te illis litteris læſerim, quas meas eſſe nega-
re non poſſum. Cur itaque conor contra fluminis tractum, ac non potius ueniam peto?
Obſecro ergo te per manſuetudinem Chriſti, ut, ſi te læſi, dimittas mihi, nec, me uiciſſim
lædendo, malum pro malo reddas. lædes autem, ſi mihi tacueris errorem meum, quem
forte inueneris in ſcriptis, uel in dictis meis. Nam ſi ea in me reprebenderis, quæ reprehen
denda non ſunt; te potius lædis, quam me: quod abſit a moribus & ſancto propoſito tuo,
ut hoc facias uoluutate lædendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente ueri-
dica ſcis non eſſe culpandum. ac per hoc aut beneuolo corde arguas, etiam ſi caret delicto
quod arguendum putas: aut paterno affectu mulceas, quem abiicere nequeas. Poteſt enim
fieri, ut tibi uideatur aliud, quam ueritas habet; dum tamen aliud abs te uou fiat, quam
caritas habet. nam & ego amiciſſimam reprehenſionem tuam gratiſſime accipiam; etiam ſi
reprehendi non meruit, quod recte defendi poteſt: aut agnoſcam ſimul & beneuolentiam
tnam & culpam meam; &, quantum Dominus donat, in alio gratus, in alio emendatus
inueniar. Quid ergo? fortaſſe dura, ſed certe ſalubria uerba tua, tamquam ceſtus Entelli,
pertimeſcam. Cædebatur ille, non curabatur; & ideo uincebatur, non ſauabatur. ego au-
tem, ſi medicinalem correptionem tuam tranquillus accepero, non dolebo. ſi uero infirmi
tas uel humana, uel mea, etiam cum ueraciter arguitur, non poteſt non aliquantulum con
triſtari: melius tumor capitis dolet, cum curatur, quam dum ei parcitur, & uon ſanatur.
Pro.27 hoc eſt enim, quod acnte uidit, qui dixit, utiliores eſſe plerumque inimicos obiurgantes,
quam amicos obiurgare metuentes. illi enim dnm rixantur, dicunt aliquando uera, quæ
corrigamus: iſti autem minorem, quam oportet, exhibent iuſtitiæ libertatem, dum amici-
tiæ timent exaſperare dulcedinem. Quapropter etſi forte bos, ut tibi uideris, laſſus ſene-
ctute corporis, non uigore animi, tamen in area Dominica fructuoſo labore deſudas. Ecce
ſum, ſi quid perperā dixi: fortius ſige pedem. uon mihi eſſe debet moleſtum pondus ætatis
tuæ, dummodo couteratur palea culpæ meæ. Proinde illud, quod in extremo epiſtolæ tuæ
poſuiſti, cum magni deſiderii ſuſpirio uel lego, uel recolo. Vtinā, inquis, mereremur com
plexus tuos; & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel diſceremus. Ego autem dico:
utinam ſaltem propiuquis terrarum locis habitaremus; nt, ſi nou poſſent miſceri noſtra col
loquia, litteræ ſaltem poſſent eſſe crebriores. nunc uero tanto locorū interuallo abſumus
Gal. 2 a ſenſibus noſtris, ut de illis uerbis Apoſtoli ad Galatas, iuuenem me ad tuam ſanctitatem
ſcripſiſſe meminerim; & ecce iam ſenex necdum reſcripta meruerim; faciliusq. ad te exem
plaria epiſtolæ meæ peruenerint, neſcio qua occaſione præueniente, quam ipſa epiſtola me
curante. homo enim, qui eam tunc acceperat, nec ad te pertulit, nec ad me retulit. Tantæ
autem mihi in litteris tuis, quæ in manus noſtras peruenire potuerunt, apparent res; ut ni-
hil ſtudiorum meorum mallem, ſi poſſem, quam inhærere lateri tuo. quod ego quia non
poſſum, aliquem noſtrorum in Domino filiorum erudiendum nobis ad te mittere cogito,
ſi etiam de bac re tua reſcripta meruero. nam neque in me tantum ſcientiæ diuinarum ſcri-
pturarum eſt, aut eſſe iam poterit, quantum ineſſe tibi uideo; &, ſi quid in hac re habeo
facultatis, utcumque impendo populo Dei. Vacare autem ſtudiis diligentius, qnam quæ
populi audiunt inſtruendi, propter eccleſiaſticas occupationes omnino uon poſſum. Neſcio
quæ ſcripta maledica ſuper tuo nomine ad Africam perueniſſe andiuimus. accepimus ta-
men, quod dignatus es mittere, illis reſpondens maledictis. quo perlecto, fateor multum
dolui, inter tam caras familiareſq. perſonas, cūctis pene eccleſiis notiſſimo amicitiæ uinculo
copulatas

copulatas, tantum malum extitiſſe diſcordiæ. Et tu quidem quantum tibi modereris, quan-
tumq. teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, ſatis iu tuis
litteris eminet. Verumtamen ſi, eas ipſas cũ legiſſem, contabui dolore, & obrigui timore:
quid de me illa facerent, quæ in te ille ſcripſit, ſi in manus meas forte ueniſſent? Væ mundo Matth. 18
ab ſcandalis. Ecce fit, ecce prorſus impletur quod ueritas ait: Quoniam abundauit iniqui- 24
tas, refrigeſcet caritas multorum. Quæ ſibi enim iam fida pectora toto ore fundantur? in cu
ius ſenſus tota ſe proiiciat ſecura dilectio? quis denique amicus non formidetur, quaſi futu-
rus inimicus, ſi potuit inter Hieronymum, & Ruffinum hoc, qnod plangimus, exoriri? O
miſera & miſeranda condicio. o infida in uoluntatibus amicorum ſcientia præſentium, ubi
nulla eſt præſcientia futurorum. Sed quid hoc alteri de altero gemendum putem, quando
ne ipſe qnidem ſibi homo eſt notus in poſterũ? nouit enim utcumque uix forte, nunc qua-
lis ſit; qualis autem poſtea ſit futurus, ignorat. Hæc porro non tantum ſcientia, qualis quiſ-
que ſit, uerum etiam præſcientia, qualis futurus ſit, ſi eſt in ſanctis & beatis angelis; quo
modo fuerit beatus diabolus aliquando, cum adhuc bonus angelus eſſet, ſciens futuram
iniquitatem ſuam, & ſempiternũ ſupplicium, omnino non uideo. De qna re, ſi tamen eam
noſſe opus eſt, uellẽ audire, qnid ſentias. Vide, quid faciant terræ, ac maria, quæ nos corpo
raliter dirimunt. Si hæc epiſtola mea, quã legis, ego eſſem; iam mihi diceres, quod quæſiui:
nunc uero quando reſcribes? quãdo mittes? quando perueniet? quando accipiã? & tamen
utinã quandoque fiat, quod tam cito fieri non poſſe, quã uolumus, quanta poſſumus, tole-
rantia ſuſtinemus. Vnde recurro ad illa uerba epiſtolæ tuæ dulciſſima, ſanctiq. deſiderii tui
pleniſſima, & ea facio uiciſſim mea: Vtinam mereremur complexus tuos; & collatione mu
tua uel doceremus aliqua, uel diſceremus: ſi tamen eſſe ullo modo poſſet, qnod ego te do-
cerem. In his autem uerbis, non iam tuis tantum, ſed etiam meis, ubi delector, & reficior,
& ipſo quamuis pendente & non attingente utriuſque noſtrum deſiderio, non parua ex par-
te conſolor; ibi rurſus acerrimis dolorum ſtimulis fodior, dum cogito inter uos, quibus
Deus hoc ipſum, quod uterque ueſtrum optauit, largum prolixumq. conceſſerat, ut con-
iunctiſſimi & familiariſſimi mella ſcripturarum ſanctarum pariter lamberetis, ſic tantæ ama
ritudinis irrepſiſſe perniciem, quando non, ubi non, cui non homini formidandum: cum
eo tempore, quo, abiectis iam ſarcinis ſæcularibus, iam expediti Dominum ſequebamini,
& in ea terra uiuebatis ſimul, in qua Dominus humanis pedibus ambulans, Pacem, inquit, Ioan. 14
meam do uobia: pacem meam relinquo uobis: uiris ætate maturis, & in eloquio Domini
abundantibus uobia accidere potuit? Vere tentatio eſt uita humana ſuper terram. Heu mi- Iob 7
hi, qui uos ſimul alicubi inuenire non poſſum, forte, ut moueor, ut doleo, ut timeo, pro-
ciderem ad pedes ueſtros, flerem quantnm ualerem, rogatem quantum amarẽ. nnnc unum-
quemque ueſtrum pro ſe ipſo, nunc utrumqne pro alterutro, & pro aliis ac maxime infir-
mis, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, qui uos tamq̃nã in theatro uitæ huius cum magno
ſui periculo ſpectant, ne de nobis ea conſcribendo ſpargatis, quæ quandoque concordes
delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis; aut quæ concordes legere timeatis, ne
iterum litigetis. Verum dico caritati tuæ, nihil me magis, quam hoc exemplum, tremuiſ-
ſe, cum quædam ad me in epiſtola tua legerem, tuæ indignationis indicia, non tam illa de
Entello & boue laſſo, ubi mihi potius hilariter iocari, quã iracunde minari uiſus es, quam
illud, qnod ſerio te ſcripſiſſe ſatis apparet: unde ſupra locutus ſum plus fortaſſe, quam de-
bui, ſed non plus, quam timui, ubi aiſti: Ne forte læſus iuſte expoſtulares. Rogo te, ſi fie-
ri poteſt, ut inter nos quæramus, & diſſeramus aliquid, quo, ſine amaritudine diſcordiæ,
corda noſtra paſcantur, fiat. ſi autem nõ poſſumus dicere, quid mihi emendandum uidea-
tur in ſcriptis tuis, nec tu in meis, niſi cum ſuſpicione inuidiæ, aut læſione amicitiæ: quie-
ſcamus ab iis, & noſtræ uitæ ſalutiq. parcamus. Minus certe aſſequatur illa, quæ inflat, 1. Cor. 8
dum non offendatur illa, qnæ ædificat. Ego me longe eſſe ſentio ab illa perfectione, de qua Iac. 3
ſcriptum eſt: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. Sed plane in Dei miſeri-
cordia puto me poſſe facile abs te petere ueniam, ſi quid offendi: quod mihi aperire debes:
ut, cum te audiero, lucreris fratrem tuum. Neque enim, quia hoc propter longinquitatem Matth. 18
terrarnm non potes facere inter me & te, propterea debes ſinere errare me. Prorſusq. (quod
ad ipſas res, quas noſſe uolumus, attinet) ſi quid ueri me tenere uel ſcio, uel puto, uel cre
do, in qno tu aliter ſentias; quantum dat Dominns, ſine tua ininria conabor aſſerere. Quod
autem pertinet ad offenſionem tuam, cum te indignatum ſenſero, nihil aliud, quam ueniã,
deprecabor. nec omnino arbitrabor te ſuccenſere potuiſſe, niſi aut hoc dicerem, quod non
debui: aut non ſic dicerem, ut debui: quia nec miror nos minus ſcire inuicem, quam ſci-
mur

mura coniunctiſſimis & familiariſſimis noſtris : in quorum ego caritatem , fateor , facile me
totum proiicio , præſertim fatigatum ſcandalis ſæculi ; & in ea ſine ulla ſolicitudine requie-
ſco . Deum quippe illic eſſe ſentio , in quem me ſecurus proiicio , & in quo ſecurus requie-
ſco . Nec in hac mea ſecuritate craſtinum illud humanæ fragilitatis incertum , de quo ſupe-
rius gemui , omnino formido . Cum enim hominem Chriſtiana caritate flagrantem , atque
mihi fidelem amicum factum eſſe ſentio ; quidquid ei conſiliorum meorum cogitationumq.
1.Ioan. 4 committo , non homini committo , ſed illi , in quo manet , ut talis ſit . Deus enim caritas
eſt : & qui manet in caritate , in Deo manet , & Deus in eo : quam ſi deſeruerit , tantũ faciat
neceſſe eſt dolorem , quantum manens fecerat gaudium . Verumtamen ex amico intimo fa-
ctus inimicus , quærat ſibi potius , quod fingat aſtutus ; non inueniat , quod prodat iratus .
Hoc autem unuſquiſque facile aſſequitur , non occultando quod fecerit , ſed non faciendo
quod occultare uelit. Quod ſi miſericordia Dei bonis piisq. concedit, ut inter inimicos quoſ
libet futuros liberi ſecuriq. uerſentur : aliena peccata ſibi commiſſa non prodant ; quæ pro-
di timent , ipſi nulla committant . Cum enim falſum quid a maledico fingitur ; aut omnino
non creditur ; aut certe, integra ſalute, ſola fama uexatur . quod autem malum perpetratur ,
hoſtis eſt intimus, etiam ſi nullius intimi loquacitate aut lite uulgetur. Quapropter quis pru
dentium non uideat , etiam tu quam tolerabiliter feras amiciſſimi quondam & familiariſſi-
mi incredibiles nunc inimicitias, conſolante te conſcientia ; & quemadmodum uel quod ia-
ctitat , uel quod a quibuſdam forſitan creditur , in ſiniſtris armis deputes , quibus non mi-
nus quam dextris contra diabolum dimicatur ? Verumtamen illum maluerim aliquo modo
mitiorem , quam te iſto modo armatiorem . hoc magnum & triſte miraculum eſt , ex amici
tiis talibus ad has inimicitias perueniſſe . lætum erit , & multo maius , ex inimicitiis talibus
ad priſtinam concordiam reuertiſſe .

ARGVMENTVM.

LIBROS duos de Origene animarum, ſibi ab Auguſtino dicatos , per Oroſium ſe accepiſſe teſtatur , excuſans ſe , quod non reſponderit : firmam amicitiam pollicetur , & poſt admixtas ſalutationes , de quibuſdam ſuis rebus certiorem illum reddit .

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCIIII.

VIRVM honorabilem , fratrem meum , filium dignationis tuæ , Oroſium pres-
byterum , & ſui merito & te iubente ſuſcepi . ſed incidit tempus difficillimum ;
quando mihi tacere melius fuit, quam loqui ; ita ut noſtra ſtudia ceſſarent, & iux
ta Appium, canina exerceretur facundia. itaque duobus libellis tuis, quos meo
nomini dedicaſti , eruditiſſimis & omni eloquentiæ ſplendore fulgentibus , reſpondere non
Rom. 14 potui : non quod quidquam in illis reprehendendum putem : ſed quia , iuxta Apoſtolum ,
unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet , alius quidem ſic , alius autem ſic . Certe , quidquid dici
potuit , & ſublimi ingenio de ſcripturarum ſanctarum hauriri fontibus , a te poſitum atque
diſſertum eſt : Sed , quæſo reuerentiam tuam , parumper patiaris me tuum laudare inge-
nium . nos enim inter nos eruditionis cauſa differimus. ceterum æmuli, & maxime hæretici,
ſi diuerſas inter nos ſententias uiderint , de animi calumniabuntur rancore deſcendere . mi-
hi autem decretum eſt , te amare, te ſuſpicere , colere , mirari , tuaq. dicta quaſi mea defen-
dere . Certe & in dialogo , quem nuper edidi , tuæ beatitudinis , ut dignum fuerat, recorda
tus ſum ; magisq. demus operam , ut pernicioſiſſima hæreſis de eccleſiis auferatur , quæ ſem
per ſimulat pænitentiam , ut docendi in eccleſiis habeat facultatem ; ne , ſi aperta ſe luce pro
diderit , foras expulſa moriatur . Sanctæ ac uenerabiles filiæ tuæ, Paula, & Euſtochium, & ge
nere ſuo , & exhortatione tua dignæ gradiuntur , ſpecialiterq. ſalutant beatitudinẽ tuam : o-
mnis quoque fraternitas , quæ nobiſcum Domino ſaluatori ſeruire conatur . Sanctum pres-
byterum Firmum , anno præterito ob rem earum Rauennam , & inde Africam , Siciliamq.
direximus : quem putamus iam in Africæ partibus commorari . Sanctos , tuo adhærentes
lateri , ut meo obſequio ſalutes , precor . Litteras quoque meas ad ſanctum presbyterum Fir
mum direxi : quæ ſi ad te uenerint , ei dirigere non graueris . Incolumem te , & mei memo
rem ,

rem, Chriſtus dominus cuſtodiat, domine uere ſancte & beatiſſime Papa. Grandem Latini ſermonis in iſta prouincia notariorum patimur penuriam: & iccirco præceptis tuis parere non poſſumus, maxime in editione Septuaginta, quæ aſteriſcis uerubusq. diſtincta eſt. plerаque enim prioris laboris ob fraudem cuiuſdam amiſimus.

ARGVMENTVM.

Rogat ut ſuam epiſtolam Hieronymo reddendam curet, utq. illum ſuis quoque litteris placet, & ſi quid ex litterarum exemplo, ſe aliquid illum offendiſſe cognouerit, ſibi renunciet.

AVGVSTINVS PRAESIDIO.

EPISTOLA XCV.

SICVT præſens rogaui ſinceritatem tuam, nunc quoque commoneo, ut litteras meas ſancto fratri & compresbytero noſtro Hieronymo mittere non graueris. Vt autem noerit caritas tua, quemadmodum etiam tu illi pro mea cauſa ſcribere debeas, miſi exemplaria litterarum & mearum ad ipſum, & ad me ipſius. quibus lectis, pro tua ſancta prudentia facile uidebis & modum meum, quem ſeruandum putaui, & motum eius, quem non fruſtra timui. Aut, ſi ego, quod non debui, aut quo modo non debui, aliquid ſcripſi; non ad illum de me, ſed ad me ipſum potius fraterna dilectione mitte ſermonem; quo correctus petam ut ignoſcat, ſi meam culpam ipſe cognouero.

ARGVMENTVM.

Benigne primum ſalutans, quod acriter reſponderit, excuſat: caritatiſq. non quæſtionum deinceps ſcripta efflagitans, ac ſalutationes admiſcens, rurſum de cucurbita meminit, &, ut ſine mutuo dolore in ſcripturarum ludant campo, hortatur.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCVI.

CVM a ſancto fratre noſtro Firmo ſolicite quærerem, quid ageres, ſoſpitem te lætus audiui. rurſum cum tuas litteras non dico ſperarem, ſed exigerem, neſcientem te ex Africa profectũ ſe eſſe dixit. itaque reddo tibi per eũ ſalutationis officia, qui te unico amore cõplectitur: ſimulq. obſecro, ut ignoſcas pudori meo, quod diu ut reſcriberẽ præcipienti negare non potui: nec ego tibi, ſed cauſa cauſæ reſpondit. et ſi culpa eſt reſpondiſſe; quæſo, ut patienter audias: multo maior eſt prouocaſſe. Sed faceſſant iſtiuſmodi querimoniæ: ſit inter nos pura germanitas: & deinceps non quæſtionũ, ſed caritatis ad nos ſcripta mittamus. Sancti fratres, qui nobiſcum Domino ſeruiunt, affatim te ſalutant. Sanctos, qui tecum Chriſti leue trahunt iugum, præcipue ſanctum & ſuſpiciendum papam Alipium ut meo obſequio ſalutes, precor. Incolumem te, & memorem mei, Chriſtus Deus noſter tueatur omnipotens, domine uere ſancte & beatiſſime papa. Si legiſti librum explanationum in Ionam, puto quod ridiculam cucurbitæ non recipias quæſtionẽ. ſin autem amicus, qui me primus gladio petiit. ſtylo repulſus eſt: ſit humanitatis tuæ, atque iuſtitiæ, accuſantem reprehendere, non reſpondentem. in ſcripturarum, ſi placet, campo ſine noſtro inuicem dolore ludamus.

ARGV-

ARGVMENTVM.

EPISTOLAE, quæ Hieronymus ad illum ſcripſerat de interpretatione loci ad Galatas, & Pauli ſimulatione, late, accurateq. reſpondet: & poſtquam mendacium omne e ſcripturis exploſit, Petrum, dum Iudaizare fecit gentiles, erraſſe, non Paulum, qui id in Iudæis ſeruauit ad tempus, multis oſtendit, ſuamq. hanc interpretationem, quamuis nouam, ueriorem, germanioremq. tamen eſſe dilucide probat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XCVII.

IAMPRIDEM caritati tuæ prolixam epiſtolam miſi, reſpondens illi tuæ, quã per ſanctum filium tuum Aſterium, nunc iam non ſolum fratrem, uerum etiam collegam meum, miſiſſe te recolis: quæ utrum in manus tuas peruenire meruerit, adhuc neſcio, niſi quod per fratrem ſinceriſſimũ Firmum ſcribis; ſi ille, qui te primum gladio petiit, ſtylo repulſus eſt; ut ſit humanitatis meæ, atque iuſtitiæ, accuſantem reprehendere, non reſpondentem. Hoc ſolo tenuiſſimo indicio utcumque coniicio, legiſſe te illam epiſtolam meam. In ea quippe deploraui, tantam inter uos extitiſſe diſcordiã, de quorum tanta amicitia, quaquauerſum eam fama diffuderat, caritas fraterna gaudebat; quod non feci reprehendendo in aliquo germanitatem tuam; cuius in ea re aliquam culpam me cognouiſſe, non auſus ſum dicere; ſed dolendo humanam miſeriam, cuius in amicitiis mutua caritate retinendis, quantalibet illa ſit, incerta permanſio eſt. Verum illud maluεram tuis noſſe reſcriptis, utrum mihi ueniam, quam popoſceram, dederis. Quod apertius mihi intimari cupio: quamuis hilarior quidam uultus litterarũ tuarum, etiam hoc me impetraſſe, ſignificare uideatur: ſi tamen poſt lectam illam miſſæ ſunt: quod in eis minime apparet. Petis, uel potius fiducia caritatis iubes, ut in ſcripturarum campo ſine noſtro inuicẽ dolore ludamus. Equidem, quantum ad me attinet, ſerio nos iſta, quam ludo, agere mallem. Quod ſi hoc uerbum tibi propter facilitatem ponere placuit: ego fateor, maius aliquid expeto a benignitate uirĩũ tuarum, prudentiaq. tam docta, & otioſa, annoſa, ſtudioſa, ingenioſa, diligente, hæc tibi non tantum donante, uerum etiam dictante Spiritu ſancto, ut in magnis & laborioſis quæſtionibus, nõ tamquam ludentẽ in campo ſcripturarum, ſed in montibus anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem, quam eſſe inter cariſſimos differentes decet, putaſti dicendum eſſe, ludamus: ſiue illud apertum & planum ſit, unde colloquimur; ſiue arduum, atque difficile; hoc ipſum, edoce obſecro te, quonam modo aſſequi ualeamus: ut, cum forte aliquid nos mouet, quod nobis, etſi non cautius attendentibus, certe tardius intelligentibus, non probatum eſt, &, quid nobis uideatur, contra conamur aſſerere, ſi hoc aliquantum ſecuriore libertate dicamus, non incidamus in ſuſpicionem pueriliſ iactantiæ, quaſi noſtro nomini famam, uiros illuſtres accuſando, quæramus. Si autem aliquid aſperum, refellendi neceſſitate, depromptum fuerit; quo tolerabile fiat, leniore circumfundamus eloquio; ne litum melle gladium ſtringere uideamur. Niſi forte ille modus eſt, quo utrumque hoc uitium, uel uitii ſuſpicionem caueamus, ſi cum doctiore amico ſic diſputemus, ut, quidquid dixerit, neceſſe ſit approbare; nec, quærendi ſaltem cauſa, liceat aliquantulum reluctari. Tum uero ſine ullo timore offenſionis tamquam in campo luditur: ſed mirum, ſi nobis non illuditur. Ego enim fateor caritati tuæ, ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq. deferre, ut nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſime credam. at ſi aliquid in eis offendero, quod uideatur contrarium ueritati: nihil aliud, quam uel mendoſum eſſe codicem, uel interpretem non aſſecutum eſſe quod dictum eſt, uel me minime intellexiſſe, non ambigam. Alios autem ita lego, ut, quantalibet ſanctitate doctrinaq. præpolleant, nõ ideo uerum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi uel per illos auctores canonicos, uel probabili ratione, quod a uero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Nec te, mi frater, ſentire aliquid aliter exiſtimo: prorſus, inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros uelle, tamquam prophetarum, & apoſtolorũ: de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium eſt. abſit hoc a pia humilitate tua, & ueraci de temet ipſo cogitatione: qua niſi eſſes præditus, non utique diceres: Vtinam mereremur complexus tuos, & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel diſceremus. Quod ſi te ipſum conſideratione uitæ, ac morum

rum tuorum , non ſimulate , non fallaciter dixiſſe credo : quanto magis æquum eſt me cre-
dere , apoſtolum Paulum non aliud ſenſiſſe , quam ſcripſerit , ubi ait de Petro & Barnaba :
Cum uiderem quia non recte ingrediebantur ad ueritatem Euangelii, dixi Petro corã omni- Gal. 2
bus: Si tu cum ſis Iudæus, gentiliter & non Iudaice uiuis, quo modo gentes cogis Iudaizare ?
De quo enim certus ſim , quod me ſcribendo uel loquendo non ſallat : ſi fallebat apoſtolus
filios ſuos , quos iterum parturiebat , donec in eis Chriſtus , ideſt ueritas, formaretur . Qui-
bus cum præmiſiſſet, dicens : Quæ autem ſcribo uobis , ecce coram Deo quia non mentior :
non tamen ueraciter ſcribebat , ſed neſcio qua diſpenſatoria ſimulatione fallebat , uidiſſe ſe
Petrum & Barnabam non recte ad Euangelii ueritatem ingredientes , ac Petro in faciem re-
ſtitiſſe ; non ob aliud niſi quod gentes cogeret Iudaizare . At enim ſatius eſt credere , apo-
ſtolum Paulum aliquid uere non ſcripſiſſe, quam apoſtolum Petrum non recte aliquid egiſ-
ſe . Hoc ſi ita eſt ; dicamus , (quod abſit) ſatius eſſe credere , mentiri Euangelium, quam ne Matth. 26
gatum eſſe a Petro Chriſtum ; & mentiri Regnorum librum , quam tantum propbetam , 2. Reg. 11
a domino Deo tam excellenter electum , in concupiſcenda atque abducenda uxore alie- 12
na commiſiſſe adulterium , & in marito eius necando tam horrendum homicidium . Im-
mo uero ſanctam ſcripturam, iu ſummo , & cæleſti auctoritatis culmine collocatam, de ueri-
tate eius certus ac ſecurus legam : & in ea homines uel approbatos , uel emendatos, uel da-
mnatos ueraciter diſcã , potius quam ſacta humana : ne, dum in quibuſdam laudabilis excel
lentiæ perſonis aliquando credere timeo reprehendenda , ipſa diuina eloquia mihi ſint ubi-
que ſuſpecta . Manicbæi plurima diuinarum ſcripturarum , quibus eorum nefarius error cla
riſſima ſententiarũ perſpicuitate conuincitur , quia in alium ſenſum detorquere nõ poſſunt,
falſa eſſe contendunt , ita tamen, ut eandem falſitatem non ſcribentibus apoſtolis tribuant,
ſed neſcio quibus codicum corruptoribus . quod tamen quia nec pluribus ſiue antiquiori-
bus exemplaribus , nec præcedentis linguæ auctoritate , unde Latini libri interpretati ſunt ,
probare aliquaudo potuerunt : notiſſima omnibus ueritate ſuperati , confuſiq. diſcedunt .
Ita ne non intelligit prudentia ſancta tua, quanta malitiæ illorum pateſcat occaſio, ſi, non ab
aliis apoſtolicas litteras eſſe falſatas , ſed ipſos apoſtolos falſa ſcripſiſſe , dicamus ? Non , in-
quis , credibile eſt , boc in Petro Paulum , quod ipſe Paulus fecerat , arguiſſe. Non nunc in-
quiro, quid fecerit : ſed, quid ſcripſerit, quæro . Hoc ad quæſtionem, quam ſuſcepi , maxime
pertinet ; ut ueritas diuinarum ſcripturarum ad noſtram fidem ædificãdam memoriæ com-
mendata , non a quibuslibet , ſed ab ipſis apoſtolis , ac per hoc in canonicũ auctoritatis cul-
men recepta, ex omni parte uerax atque indubitanda perſiſtat. Nam ſi hoc ſecit Petrus, quod
facere debuit : mentitus eſt Paulus , quod eum uiderit non recte ingredientem ad ueritatem
Euãgelii . Quiſquis enim hoc facit , quod facere debet ; recte utique facit ; & ideo ſalſum de
eo dicit , qui dicit eum non recte feciſſe , quod eum nouit facere debuiſſe . Si autem uerum
ſcripſit Paulus : uerum eſt, quod Petrus non recte tunc ingrediebatur ad ueritatem Euange-
lii. Id uero faciebat, quod facere nõ debebat : &, ſi tale aliquid Paulus ipſe iam fecerat, corre
ctum potius etiam ipſum credam , coapoſtoli ſui correctionem non potuiſſe negligere , quã
mendaciter aliquid in ſua epiſtola poſuiſſe . Et ſi hoc non in epiſtola qualibet , quanto ma-
gis in illa , in qua prælocutus ait : Quæ autem ſcribo uobis , ecce coram Deo quia non men-
tior ? Ego quidem illud Petrum ſic egiſſe credo , ut gentes cogeret Iudaizare . Hoc enim le- Gal. 1
go ſcripſiſſe Paulum , quem mentitum eſſe non credo : & ideo non recte agebat hoc Petrus .
Erat enim contra Euangelii ueritatem , ut putarent qui credebant in Chiſtum , ſine illis ue-
teribus ſacramentis ſaluos ſe eſſe non poſſe . Hoc enim contendebant Antiochiæ, qui ex cir
cumſicione crediderant . Contra quos Paulus perſeueranter acriterq. confligit . Ipſum uero
Paulum non adhoc id egiſſe , quod uel Timotheum circumcidit, uel Cenchreis notum per-
ſoluit , uel Hieroſolymis a Iacobo admonitus , cum eis, qui uouerant, legitima illa celebran Act. 16. 18
da ſuſcepit ; ut putari uideretur , per ea ſacramenta etiam Chriſtianam ſalutem dari : ſed ne 21
illa, quæ prioribus, ut congruebant, temporibus, in umbris rerũ ſuturarum Deus fieri iuſſe
rat, tamquam idololatriam gentilium damnare crederetur. Hoc eſt enim, quod illi Iacobus Act. 21
ait auditum de illo eſſe , quod diſciſſionem doceat a Moyſe . quod utique nefas eſt , ut cre-
dentes in Chriſtum diſcindantur a propbeta Chriſti , tamquam eius doctrinam deteſtantes
atque damnantes : de quo ipſe Chriſtus dicit : Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi : de me Ioan. 5
enim ille ſcripſit . Attende , obſecro , ipſa uerba Iacobi : Vides , inquit , frater , quot millia Act. 21
ſunt in Indæa , qui crediderunt in Chriſtum : & bi omnes æmulatores ſunt legis . audierunt
autem de te , quia diſciſſionem doces a Moyſe , eorum , qui per gentes ſunt , Iudæorum , di
cens ; non debere circumcidere eos filios ſuos , neque ſecundum conſuetudinem ingredi .

Quid ergo eſt? Vtique oportet conuenire multitudinem: audierunt enim te ſuperueniſſe.
hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quattuor, uotum babentes ſuper ſe. bis aſ
ſumptis, ſanctifica te cum ipſis, & impende in eos ut radant capita: & ſciant omnes, quia,
quæ de te audierunt, falſa ſunt: ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem: de gentibus autem,
qui crediderunt, nos mandauimus, iudicantes nihil eiuſmodi ſeruare illos, niſi ut ſe obſer
uent ab idolis immolato, & a ſanguine, & a fornicatione. Non, ut opinor, obſcurum eſt,
& Iacobum hoc ideo monuiſſe, ut ſcirent falſa eſſe, quæ de illo audierant, ii, qui cum in
Chriſtum ex Iudæis crediſdiſſent, tamen æmulatores erant legis, ne per doctrinam Chriſti,
uelut ſacrilega, nec Deo mandante conſcripta, damnari putarentur, quæ per Moyſen patri-
bus fuerant miniſtrata. hoc enim de Paulo iactauerant, non illi, qui intelligebant quo ani
mo a Iudæis fidelibus obſeruari tunc iſta deberent, propter commendandam ſcilicet aucto-
ritatem diuinam, & ſacramentorum illorum propbeticam ſanctitatem: non propter adipi-
ſcendam ſalutem, quæ iam in Cbriſto reuelabatur, & per baptiſmi ſacramentum miniſtra-
batur. ſed illi hoc de Paulo ſparſerant, qui ſic ea uolebant obſeruari, tamquam ſine his in
Euangelio ſalus credentibus eſſe nō poſſet. ipſum enim ſenſerant uehementiſſimum gratiæ
prædicatorem & intentioni eorum maxime aduerſum, docentem non pet illa hominem iu-
ſtificari, ſed per gratiam Ieſu Chriſti; cuius prænunciandæ cauſa, illæ umbræ in lege manda
tæ ſunr. Et ideo illi inuidiam & perſecutionem uolentes concitare, tamquam inimicum le-
gis mandatorumq. diuinorum criminabantur: cuius falſæ criminationis inuidiam congru-
enrius deuitare non poſſet, quam ut ea ipſa celebraret, quæ damnare tamquam ſacrilega pu
tabatur: atque ita oſtenderet, nec Iudæos tunc ab eis tamquam a nefariis prohibendos,
nec gentiles ad ea tamquam ad neceſſaria compellendos. Nam ſi reuera ſic ea reprobaret,
quemadmodum de illo auditum erat; & ideo celebranda ſuſciperet, ut actione ſimulata ſuā
poſſet occultare ſententiam: non ei diceret Iacobus, Et ſcient omnes; ſed diceret, & puta-
bunt omnes, quoniam, quæ de te audierunt, falſa ſunt: præſertim quia in ipſis Hieroſolymis
Act.15 apoſtoli iam decreuerant, ne quiſquam gentes cogeret Iudaizare: nō autem decreuerant, ne
quiſquam tunc Iudæos Iudaizare prohiberet, quamuis etiam ipſos iam doctrina Chriſtiana
non cogeret. Proinde ſi, poſt boc apoſtolorū decretum, Petrus habuit illam in Antiochia ſi-
mulationē, qua gentes cogeret Iudaizare; quo iam nec ipſe cogebatur, quamuis propter cō-
mendanda eloquia Dei, quæ Iudæis ſunt credita, nō prohibeatur: quid mirum, ſi conſtringe
bat eum Paulus libere aſſerere, quod cū ceteris apoſtolis ſe Hieroſolymis decreuiſſe memine
rat? Si autem hoc, quod magis arbitror, ante illud Hieroſolymitanum conciliū Petrus fe-
cit: nec ſic mirū eſt, quod eū uolebat Paulus nō timide obtegere, ſed fidentet aſſerere: quod
eum pariter ſentire iam nouerat: ſiue quod cū eo contulerat Euangelium: ſiue quod in Cor
nelii centurionis uocatione, etiam diuinitus eum de hac re admonitum, acceperat: ſiue,
quod, antequam illi, quos timuerar, ueniſſent Antiochiam, cum gentibus eum conueſci ui
derat. Neque enim negamus in hac ſententia fuiſſe iam Petrum, in qua & Paulus fuit. Non
itaque tunc eū, quid in ea re uerum eſſet, docebat: ſed eius ſimulationē, qua gentes Iudaiza-
re cogebantur, arguebat: nō ob aliud, niſi quia ſic illa omnia ſimulatorie gerebantur; tam-
quam uerum eſſet, quod illi dicebant, qui ſine circumciſione præputii, atque aliis obſer-
uationibus, quæ umbræ erant futurorum, putabant credentes ſaluos eſſe nō poſſe. Ergo &
Act.16 Timotheum propterea circumcidit, ne Iudæis, & maxime cognationi eius maternæ ſic ui-
derentur, qui ex gentibus in Chriſtum crediderant, deteſtari circumciſionem, ſicut idolo-
latria deteſtanda eſt: cum illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas perſuaſerit. Et Titum
propterea non circumcidit, ne occaſionem daret eis, qui ſine ulla circumciſione dicebant
credentes ſaluos eſſe non poſſe, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum ſentire iacta
Gal.2 rent. quod ipſe ſatis ſignificat, ubi ait: Sed neque Titus, qui mecum erat, cum eſſet genti
lis, compulſus eſt circumcidi; propter ſubintroductos autem falſos fratres, qui ſubintroie-
rant perſcrutari libertatem noſtrā, quam habemus in Chriſto Ieſu, ut nos in ſeruitutem redi-
gerent: quibus nec ad horam ceſſimus ſubiectioni, ut ueritas Euangelii permaneret apud
uos. Hinc apparet, quid eos captare intellexerit, ut non faceret quod in Timotbeo fecerat;
& quod ea libertate facere poterat, qua oſtenderat, illa ſacramenta nec tamquam neceſſaria
debere appeti, nec tamquam ſacrilega debere damnari. Sed cauendum eſt uidelicet in hac
diſputatione, ne, ſicut pbiloſophi, quædam facta hominum media dicamus inter recte fa-
ctum & peccatum, quæ neque in recte factis, neque in peccatis numerentur; & urgeamur
eo, quod obſeruare legis cærimonias non poteſt eſſe indifferens, ſed aut bonum, aut ma-
lum: ut, ſi bonum dixerimus, eas nos quoque obſeruare cogamur: ſi autem malum, non
uere,

uere, ſed ſimulate ab apoſtolis obſeruatas eſſe credamus. Ego uero apoſtolis, non tam exē-
plum philoſnphorum timeo, quando & illi in ſua diſputatione ueri aliquid dicunt, quam
forenſium aduocatorum, quando in alienarum cauſarum actione mentiuntur. Quorum
ſimilitudo, ſi in ipſa expoſitione epiſtolæ ad Galatas ad confirmandam ſimulationem Petri
& Panli putata eſt decenter indnci: quid ego apud te timeam nomen philoſophorum; qui
non propterea uani ſunt, quia omnia falſa dicunt, ſed quia & falſis pleriſque confidunt, &,
ubi uera inueniuntur dicere, a Chriſti gratia, qui eſt ipſa uerltas, alieni ſunt? Cur autem
non dicam, præcepta illa ueterum ſacramentorum nec bona eſſe, quia non eis hnmines iu-
ſtificantur; umbræ enim ſunt prænunciantes gratiam, qna Inſtificamur; nec tamen mala,
quia diuinitus præcepta ſunt, temporibus perſoniſq. congruentia: cum me adiunet etiam
prophetica ſententia, qua dicit Dens ſe illi popnlo dediſſe præcepta non bona. Forte enim
propterea non dixlt mala, ſed tantū non bona, ideſt, non talia, ut illis homines boni fiant,
aut ſine illis boni non fiant. Vellem me doceret benigna ſinceritas tua, utrū ſimulate quiſ-
quam ſanctus orientalis, cum Romam nenerit, ieinnet ſabbato, excepto illo die paſchalis
uigiliæ. Quod ſi malnm eſſe dixerimus, non ſolnm Romanam eccleſiam, ſed etiam multas
ei uicinas, & aliquanto remotiores damnabimns, nbi mos idem tenetur, & manet. Si au-
tem, non ieinnare ſabbato, malum putauerimus: tot eccleſias orientis, & multo maiorem
orbis Chriſtiani partem qua temeritate criminabimur? Placet ne tibi, ut medium quiddam
eſſe dicamus, quod tamen acceptabile ſit ei, qui hoc non ſimnlate, ſed congruenti ſocieta-
te atque obſeruantia fecerit? & tamen nihil inde, legimus in canonicis libris, præceptum
eſſe Chriſtianis. quanto magis illud malum dicere non audeo, qnod Deum præcepiſſe ipſa
Chriſtiana fide negare non poſſum: quia didici non eo me iuſtificari, ſed gratia Dei per Ie-
ſum Chriſtum dominum noſtrum? Dico ergo, circumciſionē præputii, & cetera huiuſmo
di, priori populo per teſtamentum, quod uetus dicitur, diuinitus data ad ſignificationem fu
turorum, quæ per Chriſtū oportebat impleri: quibus aduenientibus, remanſiſſe illa Chri-
ſtianis legenda tantum ad intelligentiam præmiſſæ prophetiæ, non autem neceſſario facien
da; quaſi adhuc expectandum eſſet, ut ueniret fidei reuelatio, quæ his ſignificabatur eſſe
uentura: ſed quamuis gentibus imponenda non eſſent, non tamen ſic debuiſſe auferri a
conſuetndine Indæorum, tamquam deteſtanda, atque damnanda: ſenſim proinde atque
panlatim, feruente ſane prædicatione gratiæ Chriſti, qua ſola nnſſent credentes ſe iuſtifica
ri, ſaluoſq. fieri, nō illis umbris rerum antea futurarum, tunc iam uenientium, atque præ-
ſentium, ut in illorum Iudæorum uocatione, qnos præſentia carnis Domini & apoſtolica
tempora ſic inuenerant, omnis illa actio conſumeretur umbrarum, hoc eos feciſſe ad com-
mendationem; ut non tamquam deteſtanda & ſimilis idololatriæ uitaretur, ultra uero non
haberet progreſſum; ne putaretur neceſſaria, tamquam uel ab illa ſalus eſſet, uel ſine illa eſ-
ſe non poſſet. qnod putauerunt hærerici: qni dum uoluerunt & Iudæi eſſe, & Chriſtiani, nec
Iudæi, nec Chriſtiani eſſe potuerunt. Quorum ſententiam mihi cauendam, quamuis ln ea
numquam fuerim, tamen beneunlentiſſime admonere dignatus es: in cuius ſententiæ non
conſenſionem, ſed ſimulationem Petrus timore inciderat, ut de illo Paulus ueriſſime ſcribe Gal. 2
ret, quod cum eum nidiſſet non recte ingredientem ad neritatem Euangelii, eiq. ueriſſime
diceret, quod gentes Indaizare cogebat: quod Paulus utique non cogebat, ob hoc illa ue-
tera ueraciter, ubi opus eſſer, obſeruans, ut damnanda nō eſſe monſtraret: prædicans ta-
men inſtanter nō eis, ſed reuelata gratia fidei, fideles ſaluos fieri, ne ad ea quemquā uelut
neceſſaria ſuſcipienda compelleret. Sic autē credo, apnſtolum Paulum neraciter cuncta illa
geſſiſſe, nec tamen nunc quemquam factum ex Iudæo Chriſtianum, uel cogo, uel ſino ta-
lia ueraciter celebrare: ſicut nec tu, cui nidetur Paulus ea ſimulaſſe, cogis iſtum, uel ſinis ta
lia ſimulare. An uis, nt etiā ego dicam, hanc eſſe ſummā quæſtionis, immo ſententiæ tuæ;
ut, poſt euangelium Chriſti, benefaciant credentes Iudæi, ſi ſacrificia offerant, quæ obtu-
lit Paulus; ſi filios circumcidant; ſi ſabbatum obſeruent; nt Paulus in Timotheo, & omnes
obſeruauere Iudæi; dūmodo hæc ſimulate ac fallaciter agant? Hoc ſi ita eſt; nō iam in hære-
ſim Hebionis, nel eorū, quos uulgo Nazaræos nuncupant, uel quālibet aliam ueterem, ſed
neſcio in quam nouam delabimur, quæ ſit eo pernicioſior, quo nō errore, ſed propoſito eſt
ac uoluntate fallaci. Quod ſi reſpondeas, ut te ab hac purges ſentētia, tunc apoſtolos iſta lan
dabiliter ſimulaſſe, ne ſcandalizarentur infirmi, qui ex Iudæis mnlti crediderant, & ea re-
ſpuenda nondū intelligebant; nunc uero confirmata per tot gentes doctrina gratiæ Chriſtia
næ, confirmata etiā per omnes Chriſti eccleſias lectione legis, & prophetarum, quo modo
hæc intelligenda, non obſeruāda recitentur, quiſquis ea ſimulando agere noluerit, uideatur

& & inſanire

inſanire: cur mibi nõ licet dicere, apoſtolum Paulum, & alios rectæ fidei Chriſtianos, tunc
illa uetera ſacramenta paululum obſeruando, ueraciter commendare debuiſſe, ne putaren-
tur illæ propheticæ ſignificationis obſeruationes, a piiſſimis patribus cuſtoditæ, tamquam ſa
crilegia diabolica a poſteris deteſtandæ? Iam enim cum ueniſſet fides, quæ prius illis obſer-
uationibus prænunciata, poſt mortem & reſurrectionẽ Domini reuelata eſt, amiſerant tam-
quam uitam officii ſui. uerumramen ſicut defuncta corpora, neceſſariorum officiis deducen
da erant quodam modo ad ſepulturam, nec ſimulate, ſed religioſe, non autem deſerenda
continuo, uel inimicorum obtrectationibus tamquam canum morſibus proiicienda. Pro-
inde nunc quiſquis Chriſtianorum, quamuis ſit ex Iudæis, ſimiliter ea celebrare uoluerit,
tamquam ſopitos cineres eruens, non erit pius deductor, uel baiulus corporis, ſed impius
ſepulturæ uiolator. Fateor ſane, in eo, quod epiſtola continet mea, quod ideo ſacramenta
Iudæorum Paulus celebranda ſuſceperat, cum iam Chriſti eſſet apoſtolus, ut doceret non
eſſe pernicioſa iis, qui ea uellent, ſicut a parentibus per legem acceperant, cuſtodire, mi-
nus me poſuiſſe, illo dumtaxat tempore, quo primum fidei gratia reuelara eſt. tunc enim
hoc non erat pernicioſum, progreſſu uero temporis erat pernicioſum, niſi illæ obſeruatio-
nes ab omnibus Chriſtianis deſererentur: ne, ſi tunc fierent, nõ diſcerneretur, quod Deus
populo ſuo per Moyſen præcepit, ab eo, quod in templis dæmoniorum ſpiritus immundus
inſtituit. Proinde potius culpanda eſt negligentia mea, quia boc non addidi, quam obiur
gatio tua. Verumtamen longe ante, quam litteras tuas accepiſſem, ſcribens contra Fauſtũ
Manichæum quo modo eundem locum, quamuis breuiter explicauerim, & boc illi nõ præ-
termiſerim: & legere poterit, ſi non dedignetur, benignitas tua, & a cariſſimis noſtris, per
quos nunc hæc ſcripra miſi, quo modo uolueris tibi fides fiat, illud me ante dictaſſe: mi-
hiq. de animo meo crede, quod coram Deo loquens, iure caritatis expoſco, numquam mi
hi uiſum fuiſſe, etiam nunc Chriſtianos ex Iudæis factos ſacramenta illa uetera quolibet af-
fectu celebrare, & quouis animo debere ab eis ullo modo coli: cum illud de Paulo ſemper
ita ſenſerim, ex quo illius mihi litteræ innotuerunt: ſicut nec tibi uidetur boc tempore cui-
quam eſſe ſimulanda iſta, cum boc feciſſe apoſtolos credas. Proinde ſicut tu econtrario lo-
queris: & licet reclamante, ſicut ſcribis, mundo, libera uoce pronuncias, cærimonias Iu-
dæorum & pernicioſas eſſe, & mortiferas Chriſtianis; & quicumque eas obſeruauerit, ſi-
ue ex Iudæis, ſiue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum: ita ego banc uocem
tuam omnino confirmo, & addo: Quicumque eas obſeruauerit, ſiue ex Iudæis, ſiue ex
gentibus, non ſolum ueraciter, uerum etiam ſimulate, eum in barathrum diaboli deuolu-
tum. Quid quæris amplius? Sed ſicut tu ſimulationem apoſtolorum ab buius temporis ra-
tione ſecernis: ita ego Pauli apoſtoli ueracem tunc in iis omnibus conuerſationem ab bu-
ius temporis, quamuis minime ſimulata cærimoniarum Iudaicarum obſeruatione ſecer-
Matth, 11 no: quoniam tunc fuit approbanda, nunc deteſtanda. Ita quamuis legerimus: Lex & pro-
phetæ uſque ad Ioannem Baptiſtam: & quia propterea quærebant Iudæi Chriſtum inter-
Ioan. 5. 1. ficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem
ſe faciens Deo: & quia gratiam pro gratia accepimus: & quoniam lex per Moyſen data eſt,
Hier, 31 gratia autem & ueritas per Ieſum Cbriſtum facta eſt: & per Hieremiam promiſſum eſt, datu
rum Deum teſtamentum nouum domui Iuda, non ſecundum teſtamentum, quod diſpo-
ſuit patribus eorum: non tamen arbitror ipſum Dominum fallaciter a parentibus cir-
cumciſum. Aut, ſi hoc propter ætatem minime prohibebat: nec illud arbitror eum dixiſſe
fallaciter leproſo, quem certe non illa per Moyſen præcepta obſeruatio, ſed ipſe mundaue-
Matth. 8 rat: Vade & offer pro te ſacrificium, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Nec falla
Ioan.7 citer aſcendit ad diem feſtum uſque adeo non cauſa oſtentationis coram bominibus, ut
Gal.5 non euidenter aſcenderit, ſed latenter. At enim dixit idem Apoſtolus: Ecce ego Paulus
dico uobis: quia, ſi circumcidamini, Cbriſtus uobis nihil proderit. Decepit ergo Ti-
Act.16 motheum, & fecit ei nihil prodeſſe Chriſtum? An quia hoc fallaciter factum eſt, ideo non
obſuit? At ipſe hoc non poſuit, nec ait, ſi circumcidamini ueraciter, ſicut nec fallaciter:
ſed ſine ulla exceptione dixit, Si circumcidamini, Cbriſtus uobis nihil proderit. Sicut er-
go tu uis hic locum dare ſententiæ tuæ, ut uelis ſubintelligi, niſi fallaciter: ita non impuden
ter flagito, ut etiam nos illic intelligere ſinas eis dictum, Si circumcidamini, qui propterea
uolebant circumcidi, quod aliter ſe putabant in Chriſto ſaluos eſſe non poſſe. Hoc ergo ani
mo, bac uoluntate, iſta intentione quiſquis tunc circumcidebatur, Chriſtus ei nihil omnino
Gal.2.5 proderat: ſicut alibi aperte dicit: Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus
eſt. Hoc ergo declarat, quod & ipſe commemoraſti: Euacuati eſtis a Chriſto, qui in lege
iuſtifica-

iuſtificamini : a gratia excidiſtis. Illos itaque arguit, qui ſe iuſtificari in lege credebant, non qui legitima illa in eius honore, a quo mandata ſunt, obſeruabant intelligenres, & qua prænunciandæ ueritatis ratione mandata ſint, & quouſque debeant perdurare. Vnde eſt illud, quod ait : Si ſpiritu ducimini, nou adhuc eſtis ſub lege. Vnde, uelut colligis, apparet, qui ſub lege eſt, non diſpenſatiue, ut noſtros putas uoluiſſe maiores, ſed uere, ut ego intelligo, eum Spiritum ſanctum non habere. Magna mihi uidetur quæſtio, quid ſit eſſe ſub lege ſic, quemadmodum Apoſtolus culpat. Neque enim propter circumciſionem hoc eum arbitror dicere : aut illa ſacrificia, quæ tunc facta a patribus, nunc a Chriſtianis non fiuut, & cetera huiuſmodi, ſed hoc ipſum etiam, quod lex iubet : Non concupiſces : quod fatemur certe Chriſtianos debere obſeruare, atque euangelica maxime illuſtratione prædicari. Legem dicit eſſe ſanctam, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Deinde ſubiungit : Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem, ut fiat ſupra modum peccator, aut peccatum per mandatum. Quod autem hic dicit, peccatum per mandatum fieri ſupra modum, hoc alibi ait : Lex ſubintrauit, ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et alibi, cum ſuperius de diſpenſatione gratiæ loqueretur, quod ipſa iuſtificet, uelut interrogans ait : Quid ergo lex? Atque huic interrogationi continue reſpondit : Præuaricationis gratia poſita eſt, donec ueniret ſemen, cui promiſſum eſt. Hos ergo damnabiliter dicit eſſe ſub lege, quos reos facit lex non implentes legẽ, dum non intelligendo gratiæ beneficiũ ad facienda Dei præcepta, quaſi de ſuis uiribus ſuperba elarione præſumunt. Plenitudo enim legis caritas. Caritas uero Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris; non per nos ipſos, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Sed huic rei quantum ſatis eſt explicandæ, prolixior fortaſſe, & ſui proprii uoluminis ſermo debetur. Si ergo illud, quod lex ait : Non concupiſces : ſi humana iufirmitas gratia Dei adiuta nõ fuerit, ſub ſe reum tenet; & præuaricatorem potius damnat, quam liberat peccatorem : quanto magis illa, quæ ſignificationis cauſa præcepta ſuut, circumciſio, & cetera, quæ, reuelatioue gratiæ latius innoteſcente, neceſſe fuerat aboleri, Iuſtificare neminem poterant? Non tamen ideo fuerant tamquam diabolica gentium ſacrilegia fugienda, etiam cum ipſa gratia iam cœperat reuelari, quæ umbris talibus fuerat prænunciata; ſed permittenda paululum eis, maxime qui ex illo populo, cui data ſunt, uenerant. Poſtea uero tamquam cum honore ſepulta ſuut, a Chriſtianis omnibus irreparabiliter deſerenda. Hoc autem, quod dicis, non diſpenſatiue, ut noſtri uoluere maiores; quid ſibi uult, oro te? aut enim hoc eſt, quod ego appello officioſum mendacium; ut hæc diſpenſatio ſit officiũ uelur honeſte mentiendi : aut, quid aliud ſit omnino, non uideo; niſi forte, addito nomine diſpenſationis, fiat ut mendacium non ſit mendacium. quod ſi abſurdum eſt : cur ergo nõ aperte dicis, officioſum mendacium defendendum? niſi forte nomen te mouet; quia non tam uſitatum eſt in eccleſiaſticis libris uocabulum officii, quod Ambroſius noſter non timuit, qui ſuos quoſdam libros, utilium præceptionum plenos, de officiis uoluit appellare. An, ſi officioſe mentiatur, quiſque culpandus eſt, ſi diſpenſatiue, approbandus? Rogo te, mentiatur, ubi legerit qui hoc putat : quia & in hoc magna quæſtio eſt, ſit ne aliquando mentiri uiri boni, immo uiri Chriſtiani, qualibus dictum eſt : Sit in ore ueſtro, eſt eſt, non uon : ut non ſub iudicio decidatis. Et qui cum fide audiunt : Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Sed, ut dixi, & alia magna quæſtio eſt : eligat quod uoluerit, qui hoc exiſtimat ubi mentiatur : dum tamen a ſcribentibus auctoribus ſanctarum ſcripturarum, & maxime canonicarũ, inconcuſſe credatur, & defendatur omnino abeſſe mendacium : ne diſpenſatores Chriſti, de quibus dictum eſt : Hic iam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inueniatur : tamquam magnum aliquid ſibi fideliter didiciſſe uideantur, pro ueritatis diſpenſatione mentiri; cum ipſa fides in Latino ſermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit, quod dicitur, mentiendi utique non eſt locus. Fidelis igitur diſpenſator apoſtolus Paulus proculdubio nobis exhibet in ſcribendo fidem : quia ueritatis diſpenſator erat, non falſitatis. Ac per hoc uerũ ſcripſit, uidiſſe ſe Petrum non recte ingredientem ad ueritatem Euangelii; eiq. in faciẽ reſtitiſſe, quod gentes cogeret Iudaizare. Ipſe uero Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate caritatis, ſancta ac benigna pietate humilitatis accepit : atque ita rarius & ſanctius exemplum poſteris præbuit, quo non dedignarentur, ſicubi forte recti tramitẽ reliquiſſent, etiã a poſterioribus corrigi, quã Paulus, quo confideuter auderent etiam miuores maioribus, pro defendenda euangelica ueritate, ſalua fraterna caritate reſiſtere. Nam cum ſatius multo ſit, a tenendo itinere in nullo, quam in aliquo, declinare; multo eſt tameu mirabilius, &

Gal. 5 · Exod. 20 · Rom. 7 · Rom. 5 · Gal. 3 · Rom. 13 · Rom. 5 · Exod. 20 · Matth. 5 · Pſal. 5 · 1. Cor. 4 · Gal. 2

laudabilius, libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deuiantem. Eſt laus
itaque iuſtæ libertatis in Paulo, & ſanctæ humilitatis in Petro: quæ, quantum mihi pro mo-
dulo meo uidetur, magis fuerat aduerſus calumniantem Porphyrium defendenda, quam
ut ei daretur obtrectandi maior occaſio; qua multo mordacius criminaretur Chriſtianos
fallaciter uel ſuas litteras ſcribere, uel Dei ſui ſacramenta tractare. Flagitas a me, ut aliquẽ
ſaltem nnum oſtendam, cuius in hac re ſententiam ſim ſecutus; cum tu tam plures nomina
tim commemoraueris, qui te in eo, quod adſtruis, præceſſernnt; petens ut in eo, ſi te re-
prehendo errantem, patiar te errare cum talibus. Quorum ego, fateor, neminẽ legi: ſed,
cum ſint ferme ſex, uel ſeptẽ, borum quattuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Lao
dicenũ, cuius nomen taces, de Eccleſia dicis nuper egreſſum. Alexandrum autẽ ueterem
hæreticum, Origenem uero ac Didymum reprehenſos abs te, lego etiam in recentioribus
opuſculis tuis, & non mediocriter, nec de mediocribus quæſtionibus; quamuis Origenem
mirabiliter ante laudaueris. Cum iis ergo errare, puto quia nec te ipſe patieris, quamuis
hoc perinde dicatur, ac ſi in hac ſententia non errauerint. nam quis eſt, qui ſe uelit cum
quolibet errare? Tres igitur reſtant, Euſebius Emiſenus, Theodorus Heracleotes, &, quẽ
paulo poſt cõmemoras, Ioannes, qui dudum in pontificali gradu Conſtantinopolitanam
rexit eccleſiam. Porro, ſi quæras, uel recolas, quid bic ſenſerit noſter Ambroſius, quid no
ſter itidem Cyprianus: inuenies fortaſſe, nec nobis defuiſſe, quos in eo, quod aſſerimus,
ſeqneremur: quamquam, ſicut paulo ante dixi, tantummodo ſcripturis canonicis hanc in-
genuam debeam ſeruitutem; qua eas ſolas ita ſequar, ut conſcriptores earum nihil in eis o-
mnino erraſſe, nihil fallaciter poſuiſſe non dubitem. Proinde, cum quæro tertium, ut tres
etiam ego tribus opponam; poſſem quidem, ut arbitror, facile reperire, ſi multa legiſſem.
uerumtamen ipſe mihi pro bis omnibus, immo ſupra bos omnes apoſtolus Paulus occurrit:
ad ipſum confugio: ad ipſum ab omnibus, qui aliud ſentiunt, litterarum tractatoribus
prouoco: ipſum interrogans interpello, & requiro in eo, quod ſcripſit ad Galatas; uidiſ-
Gal. 2 ſe ſe Petrum non recte ingredientem ad ueritatem euangelii; eiq. in faciem propterea reſti-
tiſſe, quod illa ſimulatione gentes Iudaizare cogebat: utrum uerum ſcripſerit, an forte ne-
ſcio qua diſpenſatiua falſitate mentitus ſit. Et audio enm paulo ſuperius, in eiuſdem narra-
tionis exordio religioſa uoce mihi clamantem: Quæ autem ſcribo uobis, ecce coram Deo
Gal. 1 quia non mentior. Dent ueniam quilibet aliud opinantes: ego magis credo tanto apoſto-
lo in ſnis, & pro ſuis litteris iuranti, quam cuique doctiſſimo de alienis litteris diſputanti.
Nec dici timeo: ſic Paulum defendere, quod non ſimularit errorem Iudæorum, ſed uere
fuerit in errore. Quoniam neque ſimulabat errorem, qui libertate apoſtolica, ſicut illi tem-
pori congruebat, uetera illa ſacramenta, ubi opus erat agendo, commendabat ea, non
ſolum ſatanæ uerſutia decipiendis hominibus, ſed Dei prouidentia, prænunciandis rebus
futuris prophetice conſtituta. Nec uere fuerat in errore Iudæorum: qni non ſolum noue-
rat, ſed etiam inſtanter & acriter prædicabat eos errare, qui putabant gentibus imponen-
1. Cor. 9 da, uel iuſtificarioni quorumcumque fidelium neceſſaria. Quod autem dixi eum factum
Iudæis tamquam Iudæum, & tamquam gentilem gentilibus, non mentientis aſtu, ſed com-
patientis affectu: quemadmodum dixerim, parum mihi uiſus es attendiſſe; immo ego for-
taſſe non ſatis hoc explanare potuerim. Neque enim hoc ideo dixi, quod miſericorditer il
la ſimulauerit; ſed quia ſic ea non ſimulauit, quæ faciebat ſimilia Iudæis, quemadmodum
nec illa, quæ faciebat ſimilia gentibns, quæ tu quoque cõmemoraſti: atque in eo me, quod
non ingrate fateor, adiuuiſti. Cum enim abs te quæſiſſem in epiſtola mea, quo modo pu-
tetur ideo factus Iudæis tamquam Iudæus, quia fallaciter ſuſcepit ſacramenta Iudæorum,
cum & gentibus tamquam gentilis factus ſit, nec tamen ſuſcepit fallaciter ſacrificia gentiũ:
tu reſpondiſti, in eo factum gentibus tamquam gentilem, quod præpurium receperit, qnod
indifferenter permiſerit neſci cibis, quos damnant Iudæi. Vbi ego quæro: utrum & hoc ſi-
mulate fecerit? Quod ſi abſurdiſſimum, atque falſiſſimnm eſt: ſic ergo & illa, in quibus Iu-
dæorum conſuetudini cõgruebat libertate prndenti, non neceſſitate ſeruili, aut, quod eſt
1. Tim. 4 indignius, diſpenſatione fallaci potius, quã fideli. fidelibus enim, & iis, qui cognouerunt
ueritatẽ, ſicut ipſe teſtatur, niſi forte & hic fallit, omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abii
ciendum, quod cum gratiarũ actione percipitur. Ergo & ipſi Paulo, non ſolum uero, uerũ
etiam diſpenſatori maxime fideli, non ſolum cognitori, uerũ etiam doctori ueritatis, omnis
utique in cibis creatura Dei, nõ ſimulate, ſed uere bona erat. Cnr igitur nihil ſimnlate ſuſci
piendo ſacrorũ, cærimoniarumq. gentilium, ſed de cibis & præputio uera ſentiendo, atque
docẽdo, tamen tamquã gentilis factus eſt gentibus, & nõ potuit fieri tamquã Iudæus Iudæis,
niſi

niſi fallaciter ſuſcipiendo ſacramenta Iudæorũ? Cur oleaſtro inſerto obſeruanit diſpenſatio- Rom.11
nis ueracem fidem; &, naturalibus ramis non extra, ſed in arbore conſtituris, neſcio quod
diſpenſatoriæ uelamẽ ſimulationis obtendit? Cur factns tamquam gentilis gentibus, quod
ſentit docet, quod agit ſentit: factus autem tamquam Iudæus Iudæis, aliud claudit in pe-
ctore, aliud promit in uerbis, in factis, in ſcriptis? Sed abſit hoc ſapere: Vtriſque enim de- 1.Tim.1
bebat caritatem de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. ac per boc omnibus 1. Cor.9
omnia factus eſt, ut omnes lucrifaceret, non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, id-
eſt, non omnia mala bominnm fallaciter agendo, ſed aliorum omnium malis omnibus,
tamquam ſi ſua eſſent, miſericordis medicinæ diligentiam procurando. Cum itaque illa
teſtamenti ueteris ſacramenta, etiam ſibi agenda minime recuſabat; non miſericorditer fal-
lebat, ſed omnino non fallens, atque hoc modo, a domino Deo illa uſque ad certi tempo-
ris diſpenſationem iuſſa eſſe commendans, a ſacrilegis ſacris gentium diſtinguebat. Tunc
autem, non mentientis aſtu, ſed compatienris affectu, Iudæis tamquam Iudæus fiebat,
quando eos ab illo errore, quo uel in Chriſtum credere nolebant, uel per uetera ſacrificia
ſua, cærimoniarumq. obſeruationes ſe a peccatis poſſe mundari, fieriq. ſaluos exiſtima-
bant, ſic liberare cupiebat, tamquam ipſe illo etrore teneretur; diligens utique proximum
tamquam ſe ipſum, & hæc aliis faciens, quæ ſibi ab aliis fieri uellet, ſi hoc illi opus eſſet.
Quod cum Dominus monuiſſet, adiunxit: Hæc eſt enim lex, & prophetæ. Hunc compa- Matth. 7
tientis affectũ in eadem epiſtola ad Galatas præcipit, dicens: Si præoccnpatus fuerit homo Gal. 6
in aliquo delicto; uos, qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, inten-
dens te ipſum, ne & tu tenteris. Vide non dixit: fiere tamquã ille, ut illum lucrifacias. non
utique, nt ipſum delictum fallaciter ageret; aut ſe id habere ſimularet; ſed ut in alterius de-
licto, quid etiam ſibi accidere poſſet, attenderet; atque ita alteri, tamquam ſibi ab altero
uellet, miſericorditer ſubueniret: boceſt non mentientis aſtu, ſed cõpatientis affectu. Sic
Iudæo, ſic gentili, ſic cuilibet homini Paulus in errore, uel peccato aliquo conſtituto, non
ſimulando, quod non erat, ſed cõpatiendo, quia eſſe potuiſſet, tamquã qui ſe hominẽ co-
gitaret, omnibus omnia factus eſt, ut omnes lucrifaceret. Te ipſum, ſi placet, obſecro: te
pauliſpet intuere: te ipſum, inquã, etga me ipſum & recole: uel, ſi habes cõſcripta, relege
uetba tua in illa epiſtola, quã mihi pet fratrem noſtrum, iam collegam meum, Cyprianum
breuiotẽ miſiſti, quam uetaci, quã germano, quam pleno caritatis affectu, cum quædam
me in te cõmiſiſſe expoſtulaſſes grauiter, ſubiunxiſti: In hoc læditur amicitia: in boc neceſ
ſitudinis iura uiolantur: ne nideamur certare pueriliter & fautoribus inuicẽ, uel detractori-
bus noſtris tribuere materiã contendendi. Hæc abs te uerba non ſolum ex animo dicta ſen-
tio, uerũ etiam benigno animo ad conſulendum mihi. Deinde addis, quod, etiã ſi nõ ad-
deres, appareret, & dicis: Hæc ſcribo, quia te pure & Chriſtiane diligere cupio, nec quid-
quã in mea mente retinete, quod diſtet a labiis. O uir ſancte, mihique, ut Deus uidet ani-
mam meam, neraci corde dilecte, hoc ipſum, quod poſuiſti in litteris tuis; quod te mibi
exhibuiſſe non dubito; boc ipſum omnino apoſtolum Paulum credo exhibuiſſe in litteris
ſuis, non unicuilibet homini, ſed Iudæis, & Græcis, & omnibus gentibus filiis ſuis, quos
in euangelio genuerat, & quos pariẽdos parturiebat, & deinde poſterorũ tot millibus fide-
lium Chriſtianorũ, propter quos illa memoriæ cõmendabatur epiſtola, ut nihil in ſua men
te retineret, quod diſtaret a labiis. Certe factus es etiã tu, tamquã ego, nõ mentientis aſtu,
ſed cõpatientis affectu: cum cogitares tam me non relinquendum in ea culpa, in quam me
prolapſum exiſtimaſti, quã nec te uelles, ſi eo modo prolapſus eſſes. Vnde agens gratias be
niuolæ menti erga me tuæ, ſimul poſco, ut etiã mihi non ſuccenſeas, quod, cũ in opuſculis
tuis aliqua me mouerent, motũ meum intimaui tibi; hoc erga me ab omnibus obſeruari uo
lens, quod erga te ipſe ſetuaui; ut quidquid improbandum putant in ſcriptis meis, nec clau
dant ſubdolo pectore, nec ita reprehendant apud alios, ut taceant apud me; hinc potius exi
ſtimans lædi amicitiã, & neceſſitudinis iura uiolari. Neſcio enim, utrũ amicitiæ Chriſtianæ
putandæ ſint, in quibus magis ualet uulgare prouerbiũ; Obſequiũ amicos, neritas odium
parit; quã eccleſiaſticum: Fideliora ſunt uulnera amici, quã uoluntaria oſcula inimici. Pro- Prou. 27
inde cariſſimos noſtros, qui noſtris laboribus ſinceriſſime fauent, hoc potius quanta poſſu
mus inſtantia doceamus: quo ſciant fieri poſſe, ut inter cariſſimos aliquid alterutro ſermone
cõtradicatur; nec tamen ipſa caritas minuatur; nec ueritas odium pariat, quæ debetur ami-
citiæ: ſiue illud nerũ ſit, quod cõtradicitur; ſiue corde ueraci, qnalecũque ſit, dicitur, nõ reti
nendo in mẽte, quod a labiis diſtet. Credant igitur fratres noſtri, familiares tui, quibus teſti
monium perhibes, quod ſint uaſa Chriſti, me inuito factũ; nec mediocrẽ de bac re dolorẽ

ineſſe cordi meo, quod litteræ meæ prius in multorum manus uenerint, quam ad te, ad quem ſcriptæ ſunt, peruenire potuerunt. quo autem modo id acciderit, & longum eſt enarrare, &, niſi fallor, ſuperfluum: cum ſufficiat, ſi quid mihi in hoc credatur, non eo factum animo, quo putatur, nec omnino meæ fuiſſe uoluntatis, aut diſpoſitionis, aut conſenſionis, aut ſaltem cognitionis ut fieret. hoc ſi non credunt (quod Deo teſte loquor;) quid amplius faciam, non habeo. Ego tamen, abſit, ut eos credam hæc ruæ ſanctitati maleuola mente ſuggerere ad excitandas inter nos inimicitias; quas miſericordia domini Dei noſtri auertat a nobis; ſed, ſine ullo nocēdi animo, facile de homine humana uitia ſuſpicari. hoc
2. Tim. 2 enim me de illis æquum eſt credere, ſi uaſa ſunt Chriſti, non in contumeliam, ſed in honorem facta, & diſpoſita in domo magna a Deo, ad omne opus bonum. Quod ſi poſt hanc atteſtationem meam, ſi in notitiam eorum uenerit, facere uoluerint; quam non recte faciant, & tu uides. Quod ſane ſcripſeram, nullum me librum aduerſus te Romam miſiſſe, ideo ſcripſeram, quia & libri nomen ab ipſa epiſtola diſcernebam. unde omnino neſcio quid aliud te audiſſe exiſtimaueram: & Romam nec ipſam epiſtolam, ſed tibi miſeram: & aduerſus te non eſſe arbitrabar, quod ſinceritate amicitiæ, ſiue ad admonendum, ſiue ad te, uel me abs te corrigendum, feciſſe me noueram. Exceptis autem familiaribus tuis, te ipſum obſecro per gratiam, qua redempti ſumus; ut, quæcumque tua bona, quæ Domini pietate tibi conceſſa ſunt, in litteris meis poſui, nō me exiſtimes inſidioſo blandiloquio poſuiſſe: ſi quid autem in te peccaui, dimittas mihi. Nec illud, quod de te, neſcio cuius poetæ factum, ineptius fortaſſe quam litteratius a me commemoratum eſt, amplius, quam dixi, ad te trahas: cum continuo ſubiecerim, non hoc ideo me dixiſſe, ut oculos cordis reciperes; quos, abſit, umquam ut amiſeris; ſed ut aduerteres, quos ſanos ac uigiles haberes. Propter ſolam ergo παλινῳδίαν, ſi ſcripſerimus aliquid, quod ſcripto poſteriore deſtruere debeamus, imitandam, non propter Steſichori cæcitatem, quam cordi tuo nec tribui, nec timui, attingendum illud exiſtimaui: atque identidem rogo, ut me fidenter corrigas, ubi mihi hoc opus eſſe proſpexeris. Quamquam enim, ſecundum honorum uocabula, quæ iam Eccleſiæ uſus obtinuit, epiſcopatus presbyterio maior ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt: licet etiam a minore quolibet non ſit refugienda, uel dedignanda correctio. De interpretatione tua iam mihi perſuaſiſti, qua utilitate ſcripturas uolueris transferre de Hebræis: ut ſcilicet ea, quæ a Iudæis prætermiſſa, uel corrupta ſunt, proferres in medium. Sed inſinuare digneris, peto, a quibus Iudæis, utrum ab eis ipſis, qui ante aduentum Domini interpretati ſunt; &, ſi ita eſt, quibus, uel quonam eorum: an ab iſtis poſterius, qui propterea putari poſſunt aliqua de codicibus Græcis uel ſubtraxiſſe, uel in eis corrupiſſe, ne illis teſtimoniis de Chriſtiana fide conuincerentur. illi autem anteriores cur hoc facere uoluerint, non inuenio. Deinde nobis mittas, obſecro, interpretationem tuam de Septuaginta: quam te edidiſſe neſciebam. Librum quoque tuū, cuius mentionem feciſti, de optimo genere interpretandi, cupio legere; & adhuc noſſe, quo modo coæquanda ſit in interprete peritia linguarum, coniecturis eorum, qui ſcripturas ediſſerendo pertractant: quos neceſſe eſt, etiam ſi recte atque unius fidei fuerint, uarias parere in multorum locorum obſcuritate ſententias: quamuis nequaquam ipſa uarietas ab eiuſdem fidei unitate diſcordet; ſicut etiam unus tractator, ſecundum eandem fidem, aliter atque aliter eundem locum poteſt exponere; quia hoc eius obſcuritas patitur. Ideo autē deſidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut & tanta Latinorum interpretum, qui qualeſcumque hoc auſi ſunt, quantū poſſumus imperitia careamus; & ii, qui me inuidere putant utilibus laboribus tuis, tandem aliquando, ſi fieri poteſt, intelligant, propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in eccleſiis legi, ne, contra Septuaginta auctoritatem tamquā nouum aliquid proferentes, magno ſcandalo perturbemus plebes Chriſti, quarum aures & corda illam interpretationem audire conſueuerunt, quæ etiam ab apoſtolis ap-
Ion. 4 probata eſt. Vnde illud apud Ionam uirgultum, ſi in Hebræo nec hedera eſt, nec cucurbita, ſed neſcio quid aliud, quod trunco ſuo nixum, nullis ſuſtentandum adminiculis erigatur, mallem iam in omnibus Latinis cucurbitam legi. nō enim fruſtra hoc puto Septuaginta poſuiſſe: niſi quia & huic ſimile ſciebant. Satis me, immo fortaſſe plus, quā ſatis, tribus epiſtolis tuis reſpondiſſe arbitror; quarū duas per Cyprianum accepi, unam per Firmū. Reſcribe, quod uiſum fuerit, ad nos uel alios inſtruendos. Dabo autē operam diligentiorem, quantū me adiuuat Dominus, ut litteræ, quas ad te ſcribo, prius ad te perueniant, quā ad quemquam, a quo latius diſpergantur. fateor enim nec mihi hoc fieri uelle de tuis ad me, quod de meis ad te factū iuſtiſſime expoſtulas. Tamen placeat nobis inuicem non tantum caritas, uerum

uerum etiam libertas amicitiæ; nec apud me taceas, uel ego apud te, quod in noſtris litteris uiciſſim nos mouet, eo ſcilicet animo, qui oculis Dei in fraterna dilectione non diſplicet. quod ſi inter nos fieri poſſe ſine ipſius dilectionis pernicioſa offenſione non putas; non fiat. illa enim caritas, quam tecum habere uellem, profecto maior eſt, ſed melior hæc minor, quam nulla eſt.

ARGVMENTVM.

NVNCIAT *ſe per Aſterium anno præterito ſcripſiſſe: nunc per Præſidium diaconum rurſum ſcribens, eum illi commendat: & poſtquam conqueſtus eſt ſe ab hæreticis uexari, ſalutationes poſtremo admiſcet.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCVIII.

ANNO præterito per fratrem noſtrũ Aſterium hypodiaconum dignationi tuæ epiſtolam miſeram, promptum reddens ſalutationis officium: quam tibi arbitror redditam. nunc quoque per ſanctum fratremmeum Præſidium diaconũ obſecro primum ut memineris mei: deinde, ut baiulum litterarum habeas commendatum; & mihi ſcias germaniſſimum; &, in quibuſcumque neceſſitas poſtulauerit, ſo ueas, atque ſuſtentes: non quo aliqua re, Chriſto tribuente, indigeat: ſed quo bonorũ amicitias auidiſſime expetat, & ſe in iis coniungendis maximũ putet beneficium conſecutum. Cur autem ad occidentem nauigauerit, ipſo poteris narrante cognoſcere. Nos in monaſterio conſtituti, uariis hincinde fluctibus quatimur, & peregrinationis moleſtias ſuſtinemus. ſed credimus in eo, qui dixit: Confidite, ego uici mundum: quod, ipſo tribuente, & præſule, contra hoſtem diabolum uictoriam conſequemur. Ioan. 16 Sanctum & uenerabilem fratrẽ noſtrum, papam Alipium ut meo obſequio ſalutes, obſecro. Sancti fratres, qui nobiſcum in monaſterio Domino ſeruire feſtinant, oppido te ſalutant. Incolumem te, & memorẽ mei, Chriſtus dominus noſter tueatur omnipotens, domine uere ſancte & ſuſpiciende papa.

ARGVMENTVM.

INGENS *ſibi odium apud Romanos Hieronymus contraxit, quod Paulam, et Euſtochium una cum Melania, primarias in urbe feminas, ad ſanctiorem uitam, monaſticumq. inſtitutum traxiſſet: neque caruit ſuſpitione, quod eas turpiter amaret: propterea nunc cum ſtomacho Vrbem relinquens, dum nauim pro diſceſſu conſcendit, huiuſmodi obtrectatorum obloquiis excitata bile reſpondet, hominumq. maleuolentiam deplorat.*

HIERONYMVS ASELLAE.

EPISTOLA XCIX.

SI TIBI PVTEM gratias a me referri poſſe, non ſapiam. Potens eſt Deus ſu per perſona mea ſanctæ animæ tuæ reſtituere, quod meretur. ego enim indignus, nec æſtimare umquam potui, nec optare, ut mihi tantum in Chriſto largireris affectum. Et licet me ſceleratum quidam putent, & omnibus flagitiis obrutum; &, pro peccatis meis, etiam hæc parua ſint: tamen tu bene facis, quod ex tua mente etiam malos bonos putas. Periculoſum quippe eſt, de ſeruo alterius iudicare: & non facilis uenia, praua dixiſſe de rectis. Veniet ueniet illa dies, in qua & mecum dolebis ardere non paucos. Ego probroſus, ego uerſipellis, & lubricus, ego mendax, & ſatanæ arte decipiens. Quid enim eſt tutius, hæc uel credidiſſe, uel finxiſſe de inſontibus; an etiam de noxiis credere noluiſſe? Oſculabantur mihi manus quidam, & ore uipereo detrahebant: & dolebant labiis, corde gaudebant. Videbat Dominus, & ſubſannabat illos; & miſerum me ſeruum ſuum, futuro cum eis iudicio reſeruabat. Alius inceſſum meum calumniabatur, & riſum; & ille uultui detrahebat; hic in ſimplicitate aliud ſuſpicabatur. Pene certe triennium cum eis uixi. Multa me uirginum crebro turba circumdedit. Diuinos libros, ut potui, nonnullis ſæpe diſſerui. lectio aſſiduitatem, aſſiduitas familiaritatem, familiaritas

fiduciam fecerat. Dicant, quid umquam in me aliter ſenſerint, quam Chriſtianū decebat?
Pecuniam cuiuſquam accepi? munera uel parua, uel magna non ſpreui? in manu mea æs
alicuius inſonuit? obliquus ſermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obiicitur, niſi
ſexus meus: & hoc numquam obiicitur, niſi cum Hieroſolymam Paula & Melania profici-
ſcuntur. Eſto: crediderunt mentienti: cur non credunt neganti? Idem eſt homo ipſe, qui
fuerat: fatetur inſontem, qui dudum noxium loquebatur. & certe ueritatem magis expri-
munt tormenta, quam riſus. niſi quod facilius creditur, quod aut fictum libenter audi-
tur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur. Antequam domum ſanctæ Paulæ noſſem; to-
tius in me urbis ſtudia conſonabant. omnium pene iudicio dignus ſummo ſacerdotio de-
cernebat. Beatæ memoriæ Damaſus meus ſermo erat. dicebar ſanctus: dicebar humilis,
& diſertus. Numquid domum alicuius laſciuioris ingreſſus ſum? numquid me ueſtes ſe-
ricæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matrona-
rum, quæ meam poſſet edomare mentem, niſi lugens, atque ieiunans, ſqualens ſordibus,
fletibus pene cæcata, quam continuis noctibus miſericordiam Domini deprecantem ſol
ſæpe deprehendit? cuius canticum pſalmi, ſermo euangelium, deliciæ continentia, uita
ieiunium? nulla me potuit alia delectare, niſi illa, quam manducantem numquam uidi? ſed
poſtquam eam pro ſuæ merito caſtitatis uenerari, colere, ſuſpicere cœpi; omnes me illico
deſeruere uirtutes. O inuidia primum mordax tui: o ſatanæ calliditas, ſemper ſancta perſe-
quens. Nullæ aliæ Romanæ urbi fabulam præbuerunt, niſi Paula, & Melania; quæ, con-
temptis facultatibus, pignoribusq. deſertis, crucem Domini, quaſi quoddam pietatis leua
uere uexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, diuitias, & uiduitatem haberent
materiem luxuriæ & libertatis; dominæ uocarentur, & ſanctæ. nunc in ſacco & cinere formo
ſæ uolunt uideri, & in gehennam ignis cum ieiuniis & pœdore deſcendere. uidelicet non
licet eis applaudente populo perire cum turbis. Si gentiles hanc uitam carperent, ſi Iudæi;
haberent ſolatium non placendi eis, quibus diſplicet Chriſtus. nunc uero, pro nefas, ho-
Luc. 6 mines Chriſtiani, prætermiſſa domorum ſuarum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in
alieno oculo feſtucam quærunt. lacerant ſanctum propoſitum: & remedium pœnæ ſuæ ar-
bitrantur, ſi nemo ſit ſanctus; ſi omnibus detrahatur; ſi turba ſit pereuntium; ſi multitudo
peccantium. Tibi placet lauare quotidie: alius has munditiès ſordes putat. Tu attagenem
ructas; & de comeſo acipenſere gloriaris: ego faba uentrem impleo. Te delectant cachin-
nantium greges: me Paula, Melaniaq. plangentes. Tu aliena deſideras: illæ contemnunt
ſua. Te delibuta melle uina delectant; illæ potant aquam frigidam ſuauiorem. Tu te per-
dere exiſtimas, quidquid in præſenti non habueris, comederis, deuoraueris: illæ futura
deſiderant, & credunt uera eſſe, quæ ſcripta ſunt. Eſto, inepte, & inaniter, quibus reſur-
rectio corporum perſuaſit: quid ad te? nobis econtrario tua uita diſplicet. Bono tuo craſ-
ſus ſis: me macies delectat, & pallor. Tu tales miſeros arbitraris: nos te miſerabiliorem pu-
tamus. Par pari refertur, & inuicem nobis uidemur inſanire. Hæc, mi domina Aſella, cum
iam nauem conſcenderem, raptim flens dolensq. conſcripſi: & gratias ago Deo meo, quod
dignus ſim, quem mundus oderit. Ora autem, ut de Babylone Hieroſolymam regrediar;
Agg. 1. 2 ne mihi dominetur Nabuchodonoſor, ſed Ieſus filius Ioſedech: ueniat Eſdras, qui inter-
pretatur adiutor, & reducat me in patriam meam. Stultus ego, qui uolebam cantare can-
Hier. 42 ticum Domini in terra aliena; &, deſerto monte Sina, Aegypti auxilium flagitabam: non
Luc. 10 recordabar euangelii; quia qui de Hieruſalem egreditur, ſtatim incidit in latrones, ſpolia-
tur, uulneratur, occiditur. Sed licet ſacerdos deſpiciat, atque leuites; Samaritanus ille mi
Ioan. 8 ſericors eſt: cui cum diceretur: Samaritanus es, & dæmonium habes: dæmonium renuens,
Samaritem ſe non negauit. Quia quem nos cuſtodem, Hebræi Samaritem uocant. Maleſi-
Marc. 3 cum quidam me garriunt: titulum fidei ſeruus agnoſco. Magum uocant & Iudæi Domi-
2. Cor. 6 num meum. Seductor & Apoſtolus dictus eſt. Tentatio me non apprehendat, niſi huma-
1. Cor. 10 na. Quotam partem anguſtiarum perpeſſus ſum, qui cruci milito? Infamiam falſi criminis
imputarunt. ſed ſcio, per bonam & malam famam perueniri ad regna cælorum. Saluta Pau
lam, & Euſtochium, uelit nolit mundus, in Chriſto meas. Saluta matrem Albinam, ſoro
remq. Marcellam, Marcellinam quoque, & ſanctam Felicitatem: & dic eis: Ante tribunal
Chriſti ſimul ſtabimus; ibi apparebit, qua mente quis uixerit. Memento mei, exemplum pu
dicitiæ & uirginitatis inſigne; fluctusq. maris tuis precibus mitiga.

ARGV-

ARGVMENTVM.

BONASVM obtrectatorem quendam, ac naſutum rabulam, irridet, eo quod, quæ Hieronymus aduerſus uitia ſcripſerat, tamquam contra ſe ſcripta, interpretaretur.

HIERONYMVS BONASO.

EPISTOLA C.

MEDICI, quos uocant chirurgicos, crudeles putantur, & miſeri ſunt. An nō
eſt miſeria, alienis non dolere uulneribus, & mortuas carnes inclementi ſecare
ferro? non horrere curantem, quod horret ipſe, qui patitur, & inimicum puta-
ri? Ita ſe natura habet; ut amara ſit ueritas, blanda uitia exiſtimentur. Eſaias, in Eſa. 20
exemplum captiuitatis futuræ, nudus non erubeſcit incedere. Hieremias de media Hieruſa- Hier. 13
lem ad Euphratem, fluuium Meſopotamiæ, mittitur; ut inter inimicas gentes, ubi eſt Aſſy-
rius, & caſtra ſunt Chaldæorum, ponat ϖεϱίζωμα corrumpendum. Ezechiel ſtercore primum Ezec. 4. 24
humano, deinde bubulo, panem de omni ſemente conſperſum edere iubetur; & uxoris
interitum ſiccis oculis uidet. Amos de Samaria pellitur. cur, quæſo? nempe ideo, quia Amos 7
chirurgici ſpirituales, ſecantes uitia peccatorum, ad pænitentiam cohortabantur. Paulus Gal. 4
apoſtolus, Inimicus, inquit, uobis factus ſum uerum dicens. Et quia ſaluatoris dura uide- Ioan. 6
bantur eloquia, plurimi diſcipulorum retrorſum abierunt. Vnde non mirum eſt, ſi & nos
ipſi, uitiis detrahentes, offendimus plurimos. Diſpoſui naſum ſecare fœtentem: timeat,
qui ſtrumoſus eſt. Volo corniculæ detrahere garrienti: rancidulam ſe intelligat cornix. Nū-
quid unus in urbe Romana eſt, qui habeat truncas inhoneſto uulnere nares? Numquid ſo-
lus Bonaſus Segeſtanus caua uerba, & in modum ueſicarum tumentia, buccis trutinatur in-
flatis? Dico, quoſdam ſcelere, periurio, falſitate ad dignitatem neſcio quam perueniſſe.
quid ad te, qui te intelligis innocentem? Rideo aduocatum, qui patrono egeat: quadran-
te dignam eloquentiam nare ſubſanno. quid ad te, qui diſertus es? Volo in nummarios in-
uehi ſacerdotes: tu, qui diues non es, quid iraſceris? Clauſum cupio ſuis ignibus ardere
Vulcanū. numquid hoſpes eius es, aut uicinus; quod a delubris idoli niteris incendia ſub-
mouere? Placet mihi, de laruis, de bubone, de noctua, de Niliacis ridere portentis. quid-
quid dictum fuerit, in te dictum putas. in quodcumque uitium, ſtyli mei mucro contor-
quetur, te clamitas deſignari. conſerta manu in ius uocas; & ſatyricum ſcriptorem in pro-
ſa arguis. An ideo tibi bellus uideris, quia fauſto uocaris nomine? quaſi non & lucus id-
dicatur, quod minime luceat; & parcæ, quod nequaquam parcant; & Eumenides furiæ,
quod non ſint benignæ; & uulgo Aethiopes uocentur argentei. Quod ſi in deſcriptione fœ-
dorum ſemper iraſceris, iam tibi cum Perſio cantabo: Optent te generum rex, & reginæ;
puellæ Te rapiant: quidquid calcaueris, hoc roſa fiat. Dabo tamen conſilium, quibus ab-
ſconditis poſſis pulchrior apparere. Naſus non uideatur in facie: ſermo non ſonet ad loquen-
dum: atque ita & formoſus, & diſertus uideri poteris.

ARGVMENTVM.

CVM, quod Epiphanij epiſtolam ad Ioannem Epiſcopum Hieroſolymitanum, non recte tranſtuliſſet Hieronymus, cauillaretur Ruffinus, poſt querelas, quod, ſe inſcio, e ſcriniis ſuffuratus epiſtolam, nondum plene emendatam, aliquis ſit, tam ueterum omnium eruditorum, quam ſacrarum ſcripturarum teſtimoniis docet, quodnam ſit optimum genus interpretandi; illud ſcilicet eſſe oſtendens, quo ipſe in uertenda epiſtola uſus eſt, hoc eſt, quo ſenſus e ſenſu, non uerbum e uerbo transfertur.

HIERONYMVS AD PAMMACHIVM de optimo genere interpretandi.

EPISTOLA CI.

PAVLVS apoſtolus, præſente rege Agrippa, de criminibus reſponſurus, quo
poſſet intelligere qui auditurus erat, ſecurus de cauſæ uictoria, ſtatim in principio
ſibi gratulatur, dicens: De omnibus, quibus accuſor a Iudæis, o rex Agrippa, exi- Act. 26
ſtimo me beatum, cum apud te ſim hodie defendendus, qui præcipue noſti cunctas, quæ
in Iudæis ſunt, cōſuetudines, & quæſtiones. legerat enim illud Ieſu: Beatus, qui in aures Eccl. 25
loquitur

loqnitur audientis : & nouerat tantum oratoris uerba proficere, quantũ iudicis prouidentia
cognouiſſet. Vnde & ego beatũ me in hoc dumtaxat negotio iudico, quod apud eruditas
aures imperitæ lingnæ reſponſurus ſum: quæ obiicit mihi uel ignorantiam, uel mendaciũ,
ſi aut neſciui alienas litteras uere interpretari, aut nolui; quorum alterum error, alterũ cri-
men eſt. Ac ne forſitan accuſator meus facilitate, qua cuncta loquitur, & impunitate, qua
ſibi licere omnia putat, me quoque apud uos argueret, ut papã Epiphaniũ criminatus eſt:
hanc epiſtolam miſi, quæ te, & per te alios, qui nos amare dignantur, rei ordinem doceat.
Ante hoc ferme biennium miſerat Ioanni epiſcopo ſupradictus papa Epiphanius litteras,
arguens eum in quibuſdam dogmatibus, & poſtea clementer ad pænitentiã prouocans. ha-
rum exemplaria certatim Palæſtinæ rapiebantur, uel ob auctoris meritũ, uel ob elegantiam
ſcriptionis. Erat in monaſterio noſtro uir apud ſuos haud ignobilis, Euſebius Cremonẽſis:
qui, cum hæc epiſtola per multorũ ora uolitaret, & mirarentur eam pro doctrina & puritate
ſermonis docti pariter & indocti, cœpit a me obnixe petere, ut ſibi eam in Latinum uerte-
rem, &, propter intelligendi facilitatem, apertius explicarem: Græci enim eloquii penitus
ignarus erat. Feci, qnod uolnit: accitoq. notario, raptim celeriterq. dictaui, ex latere in pa-
gina breuiter annotans, quem intrinſecus ſenſum ſingula capitula continerent. ſiquidem
& hoc, ut ſibi ſoli facerem, oppido flagitarat. poſtulauiq. ab eo mutuo, ut domi haberet
exemplar, nec facile in uulgus proderet. Res ita anno & ſex menſibus trãſiit; donec ſupradi
cta interpretatio, de ſcriniis eius nouo præſtigio Hieroſolymam commigrauit. nam quidam
pſeudomonachus, uel accepta pecnnia, ut perſpicue intelligi datur, uel gratuita malitia, ut
incaſſum corruptor nititur perſuadere, compilatis chartis eius, & ſumptibus, Iudas factus
eſt proditor; deditq. aduerſariis latrandi contra me occaſionem, ut inter imperitos concio-
nentur, me falſarium; me nerbnm non expreſſiſſe de uerbo; pro honorabili dixiſſe cariſſi-
mum; & maligna interpretatione, qnod nefas dictu ſit, αἰδέσιμον ἀσὶν ἁπάντων, id eſt reue-
rendum auribus omnium, noluiſſe transferre. Hæc, & iſtiuſmodi nugæ, crimina mea ſunt.
Ac primum, antequam de translatione reſpondeam, uolo interrogare eos, qui malitiam
prudentiam uocant, unde apud uos exemplar epiſtolæ? quis dedit? qua fronte profertis,
quod ſcelere redemiſtis? quid apud homines tutum erit, ſi ne parietibus quidem & ſcriniis
noſtra poſſumus ſecreta celare? Si ante tribunalia iudicum hoc uobis crimen impingerem,
reos legibus ſubiugarem, quæ etiam pro utilitatibus fiſci noxiis delatoribus pœnas ſtatu-
unt; &, cum ſuſcipiant proditionem, damnant proditorem. Lucrum uidelicet placet, uo-
luntas diſplicet. Dudum Eſychinm, uirum conſularem, contra qnem patriarcha Gamaliel
grauiſſimas exercuit inimicitias, Theodoſius princeps capite damnauit, quod, ſollicitato
notario, chartas illius inuaſiſſet. Legimus in ueteribus hiſtoriis, ludi magiſtrum, qui Fali-
ſcorum liberos prodiderat, uinctum pueris traditum, & ad eos, quos prodebat, remiſſum,
nec ſceleratam populum Romanum ſuſcepiſſe nictoriam. Pyrrhum, Epirotarum regem,
cum in caſtris ex uulnere curaretur, medici ſui proditione interfici nefas duxit Fabricius,
quin potius uinctum remiſit ad dominum, ut ſcelus nec in aduerſario comprobaret. Quod
leges publicæ, quod hoſtes tuentur, quod inter bella & gladios ſanctum eſt, hoc nobis in-
ter monachos & ſacerdotes Chriſti intutum fuit. Et audet quidam ex eis, adducto ſuperci-
lio, & concrepantibus digitis, eructare, & dicere: Quid enim, ſi redemit, ſi ſolicitauit? fe-
cit, quod ſibi profuit. Mira ſceleris defenſio: quaſi non & latrones, & fures, & pyratæ fa-
Luc. 22 ciant, quod ſibi prodeſt. certe Annas, & Caiphas, ſeducentes infelicem Iudam, fecerunt
quod ſibi utile exiſtimabant. Volo in chartulis meis quaslibet ineptias ſcribere, commenta
ri de ſcripturis, remordere lædentes, digerere ſtomachum, in locis me exercere communi-
bus, & quaſi limatas ad expugnandum ſagittas reponere. quamdiu non profero cogitata;
maledicta, non crimina ſunt, immo ne maledicta quidem, quæ aures publicæ neſciant. Tu
corrumpas ſeruulos, ſolicites clientes, &, ut in fabulis legimus, auro ad Danaen pene-
tres, diſſimulatoq. quod feceris, me falſarium uoces: cum multo peius crimen accuſando
in te confitearis, quam in me arguis. Alius te hæreticum, alius inſimulat dogmatum peruer
ſorem. taces ipſe: reſpondere non audes: interpretem laceras: de ſyllabis calumniaris, &
totam defenſionem tui putas, ſi tacenti detrahas. Finge, in transferendo uel erraſſe, uel in-
termiſiſſe me quippiam. hic totius negotii tui cardo uerſatur, hæc tua eſt defenſio. num ic-
circo tu non es hæreticus, ſi ego malus interpres ſim? Non hoc dico, quod te hæreticum no
uerim: ſciat ille qui accuſauit; nouerit ille, qui ſcripſit: ſed qnod ſtultiſſimum ſit, accuſatũ
ab alio alium criminari, &, confoſſo undique corpore, e dormientis uulnere ſolatium quæ
rere. Hactenus ſic locutus ſum, quaſi aliquid de epiſtola commutauerim, & ſimplex transla-
tio poſſit

tio poſſit errorem habere, non crimen. nunc uero, eum ipſa epiſtola doceat nihil mutatum
eſſe de ſenſu, tiec res additas, nec aliquod dogma confictum; faciunt næ intelligendo, ut
nihil intelligant; &, dum alienam imperitiam uolunt coarguere, ſuam produnt. Ego enim
non ſolum fateor, ſed libera uoce profiteor, me in interpretatione Græcorum, abſque ſcri-
pturis ſanctis, ubi & uerborum ordo & myſterium eſt, non uerbum e uerbo, ſed ſenſum
exprimere de ſenſu. habeoq. huius rei magiſtrum Tullium, qui Protagoram Platonis, &
Oeconomicō Xenophontis, & Aeſchynis ac Demoſthenis duas contra ſe orationes pulcher-
rimas tranſtulit. quanta in illis prætermiſerit, quanta addiderit, quanta mutauerit; ut pro-
prietates alterius linguæ ſuis proprietatibus explicarer; non eſt huius temporis dicere. ſuffi
cit mihi ipſius translatoris auctoritas, qui ita in prologo earundem orationum locutus eſt.
Putaui mihi ſuſcipiendum laborem utilem ſtudioſis, mihi quidem ipſi non neceſſarium.
Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentiſſimorum nobiliſſimas orationes, inter ſeq. con
trarias, Aeſchynis & Demoſthenis; nec conuerti, ur interpres, ſed ut orator, ſententiis iiſ-
dem, & earnm formis, ram figuris quam uerbis ad noſtram conſuetudinem aptis. in qui-
bus non uerbum pro uerbo neceſſe habui reddere; ſed genus omne uerborum, uimq. ſerua
ni. non enim me annumerare ea lectori putaui oportere, ſed tamquam appendere. Rurſum
in calce ſermonis, Quorum ego, ait, orationes ſi, ut ſpero, ita expreſſero, uirtutibus utens
illorum omnibus, ideſt ſententiis, & earum figuris, & rerum ordine, uerba perſequens ea-
tenus, ut ea non abhorreant a more noſtro. quæ ſi e Græcis omnia conuerſa non erunt; ta-
men, ut generis eiuſdem ſint, elaborauimus. Sed & Horatius, uir acutus, & doctus, hoc
idem in arte poetica erudito interpreti præcipit: Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
interpres. Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius ueteres comicos interprerati ſunt.
numquid hærent in nerbis; ac non decorem magis & elegantiam in trãslatione conſeruant?
Quam uos neritatem interpretationis, hanc eruditi κακοζηλίαν nuncupant. Vnde & ego, do
ctus a talibus ante annos circiter uiginti, & ſimili tunc quoque errore deceptus, certe hoc
mihi a uobis obüciendum neſciens, cum. Euſebii Cæſarienſis χρονικὸν in Latinum uerte-
rem, tali inter cetera uſus ſum præfatione. Difficile eſt, alienas lineas inſequentem, non
alicubi excidere; & arduum, ut, quæ in alia lingua bene dicta ſunt, eundem decorem in
translatione conſeruent. Significatum eſt aliquid unius uerbi proprietate: non habco me-
um, quo id efferam; &, dum quæro implere ſententiam, longo ambitu uix breuis uiæ ſpa-
tia conſumo. Accedunt hyperbatorum anfractus, diſſimilitudines caſuum, uarietates figu-
rarum, ipſum poſtremo ſuum, &, ut ita dicam, uernaculum linguæ genus. Si ad uerbum
interpretor, abſurde reſonant: ſi ob neceſſitatem aliquid in ordine, uel in ſermone mutaue
ro, ab interpretis uidebor officio receſſiſſe. Et poſt multa, quæ nunc proſequi otioſum eſt,
etiam hoc addidi. Quod ſi cui non uidetur, linguæ gratiam in interpretatione mutari; Ho
merum ad uerbum exprimat in Latinum. plus aliquid dicam, eundem ſua in lingua proſæ
uerbis interpretetur: uidebis ordinem ridiculum, & poetam eloquentiſſimum uix loquen-
tem. Verum ne meornm ſcriptorum parua ſit auctoritas, quamquam hoc tantum probare
uoluerim, me ſemper ab adoleſcentia non uerba, ſed ſententias tranſtuliſſe: qualis ſuper
hoc genere præfatiuncula ſit, in libro, quo beati Antonii uita deſcribitur, ipſius lectione
cognoſce. ex alia in aliam linguam expreſſa ad uerbum translatio ſenſum operit, &, ueluti
læto gramine, ſata ſtrangulat. dum enim caſibus & figuris ſeruit oratio, quod breui poterat
indicare ſermone, longo ambitu circumacta uix explicat. Hoc igitur ego uitans, ita beatum
Antonium te petente tranſpoſui, ut nihil deſit ex ſenſu, cum aliquid deſit ex uerbis. Aili
ſyllabas aucupentur, & litteras: tu quære ſententias. Dies me deficiet, ſi omnium, qui ad
ſenſum interpretati ſunt, teſtimonia replicauero. Sufficit in præſenti nominaſſe Hilarium
confeſſorem, qui Homilias in Iob, & in pſalmos tractatus plurimos in Latinum uertit e Græ
co; nec aſſedit litteræ dormitanti, & putida ruſticorum interpretatione ſe torſit; ſed quaſi
captiuos ſenſus in ſuam linguam uictoris iure tranſpoſuit. Nec hoc mirum in ceteris ſæculi
uidelicet, aut Eccleſiæ uiris; cum Septuaginta interpretes, & Euangeliſtæ, atque Apoſtoli Marc. 5
idem in ſacris uoluminibus fecerint. Legimus in Marco dicentem Dominum, Talitha cumi:
ſtatimq. ſubiectum eſt, quod interpretatur, puella (tibi dico) ſurge. Arguatur euangeliſta
mendacii, quare addiderit, tibi dico, cum in Hebræo tantum ſit, puella ſurge. Sed, ut
ἐμφατικώτερον faceret, & ſenſum uocantis atque imperantis exprimeret, addidit, tibi dico.
Rurſum in Matthæo, redditis ab proditore Iuda triginta argenteis, & empto ex eis agro fi- Matth. 27
guli, ſcribitnr: Tunc impletum eſt, quod ſcriptum eſt per Hieremiam prophetam, dicen-
tem: Et acceperunt triginta argẽteos pretium appretiati, quod appretiauerunt a filiis Iſrael;

& dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Hoc in Hieremia penitus
Zach. 11 non inuenitur, ſed in Zacharia, aliis multo uerbis, ac toto ordine diſcrepante. uulgata
quippe editio ita ſe habet: Et dicam ad eos: ſi bonum eſt coram uobis, date mercedem mi-
hi, aut renuite. & appenderunt mercedem meam triginta argenteos. dixitq. Dominus ad
me: Pone illos in conflatorium; & conſidera, ſi probatum ſit, ſicut probatus ſum ab eis.
Et tuli triginta argenteos, & miſi eos in domo Domini in conflatorium. Quantum diſtet ab
euangeliſtæ teſtimonio Septuaginta translatio, perſpicuum eſt. Sed & in Hebræo, cum ſen
ſus idem ſit, uerba præpoſtera ſunt, & pene diuerſa. Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum eſt
in oculis ueſtris, afferte mercedem meam: & ſi non, quieſcite. Et appenderunt mercedem
meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad ſtatuarium, decorum
pretium, quo appretiatus ſum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci eos in domo Do
mini ad ſtatuarium. Accuſent apoſtolum falſitatis, quod nec cum Hebraico, nec cum Se-
ptuaginta congruat translatoribus; &, quod his maius eſt, erret in nomine: pro Zacharia
quippe Hieremiam poſuit. Sed abſit hoc de pediſequo Chriſti dicere: cui curæ fuit non uer
ba & ſyllabas aucupari, ſed ſententias dogmatum ponere. Veniamus ad aliud eiuſdem Za-
Ioan. 19 chariæ teſtimonium, quod Ioannes euangeliſta aſſumit iuxta Hebraicam ueritatem. Vide-
Zach. 12 bunt in quem compunxerunt. pro quo in Septuaginta legimus, καὶ ἐπιβλέψονται πρός με,
ἀνθ᾽ ὧν ἐνωρχήσαντο. quod interpretati ſunt Latini: Et aſpicient ad me, pro iis, quæ illuſe-
runt, ſiue inſultauerunt. Diſcrepat Euangeliſtæ, Septuaginta interpretum, noſtraq. trans-
Matth. 26 latio: & tamen ſermonum uarietas, ſpiritus unitate concordat. In Matthæo quoque legimus
Zach. 13 Dominum prædicentem apoſtolis fugam, & hoc ipſum Zachariæ teſtimonio confirman-
tem. Scriptum eſt, ait: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues. At in Septuaginta, &
in Hebræo multo aliter eſt. non enim ex perſona Dei dicitur, ut Euangeliſta uult, ſed ex
prophetæ Deum patrem rogantis. Percute paſtorem, & diſpergentur oues. In hoc, ut arbi
tror, loco, iuxta quorundam prudentiam, euangeliſta piaculi reus eſt, quod auſus ſit pro-
phetæ uerba ad Dei referre perſonam. Scribit ſupradictus euangeliſta, ad angeli monitũ,
Matth. 2 tuliſſe Ioſeph paruulum, & matrem eius, & intraſſe in Aegyptum, ibiq. manſiſſe uſque ad
obitum Herodis: ut impleretur quod dictum eſt a Domino per prophetam: Ex Aegypto uo
Oſee 11 caui filium meum. Hoc noſtri codices non habent: ſed in Oſee propheta iuxta Hebraicam
ſcribitur ueritatem: Quia puer Iſrael eſt, & dilexi eum; & ex Aegypto uocaui filium meum.
Pro quo & in eodem loco Septuaginta tranſtulerunt: Quia paruulus eſt Iſrael, & dilexi eũ;
& ex Aegypto uocaui filios eius. Num omnino repudiandi ſunt, quia iſtum locum, qui ad
Chriſti maxime pertinet ſacramentum, aliter tranſtulerunt? an danda potius uenia ut homi
Iac. 3 nibus, iuxta Iacobi ſententiam, dicentis: Multa peccamus omnes: &, ſi quis in uerbo non
Matth. 2 offendit, iſte perfectus eſt uir, potens refrenare omne corpus? Illud uero, quod in eodem
euangeliſta ſcribitur: Et ueniens habitauit in ciuitate, quæ dicitur Nazareth: ut impleretur
quod dictum eſt per prophetas, Quia Nazaræus uocabitur: Reſpondeant λογοδαίδαλοι, & fa
Eſa. 11 ſtidioſi æſtimatores omnium tractatorum, ubi legerint, diſcantq. in Eſaia poſitum. Nam in
eo loco, ubi nos legimus, atque tranſtulimus: Exiet uirga de radice Ieſſe, & flos de radice
eius aſcendet: in Hebræo, iuxta linguæ illius ἰδίωμα, ita ſcriptum eſt: Exiet uirga de radice
Ieſſe, & Nazaræus de radice eius creſcet. Cur hoc omiſerunt Septuaginta, ſi non licet trans-
ferre uerbum pro uerbo? Sacrilegũ eſt, uel celaſſe, uel ignoraſſe myſterium. Tranſeamus ad
Matth. 1 cetera. neque enim epiſtolæ breuitas patitur diutius ſingulis immorari. Idẽ Matthæus loqui
tur: Hoc autẽ totum factum eſt, ut compleretur quod dictum eſt a Domino per prophetam
dicentem: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel.
Quod Septuaginta tranſtulerunt: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabi-
Eſa. 7 tis nomen eius Emanuel. Si uerba calumniamur: utique non eſt idem: habebit, & accipiet;
neque uocabunt, & uocabitis. Porro in Hebræo legimus ita ſcriptum: Ecce uirgo concipiet,
& pariet filium, & uocabit nomen eius Emanuel. Non Achaz, qui arguebatur infidelitatis,
Matth. 2 non Iudæi, qui erant Dominum negaturi, ſed uocabit, inquit, ipſa, quæ concipiet, ipſa
uirgo, quæ pariet. In eodem euangeliſta legimus, Herodem ad aduentum Magorum fuiſſe
turbatum; ſcribiſq. & ſacerdotibus congregatis, ſciſcitatum ab eis, ubi Chriſtus naſcere-
Mich. 5 tur; illoſq. reſpondiſſe, in Bethlehem Iudæ. ſic enim ſcriptum eſt in propheta: Et tu Bethle
hem, terra Iuda, nequaquam minima es in ducibus Iuda: ex te enim egredietur dux, qui
regat populum meum Iſrael. Hoc exemplum in uulgata editione ſic fertur: Et tu Bethlehem
domus Ephrata, modicus es, ut ſis in millibus Iuda: de te mihi egredietur, ut ſit princeps
in Iſrael. Quanta ſit inter Matthæum & Septuaginta uerborũ ordiniſq. diſcordia, magis hoc
admiraberis,

admiraberis, ſi Hebraicum uideas, in quo ita ſcriptum eſt: Et tu Bethlehem Ephrata, paruu
lus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Conſidera grada
tim, quæ ab euangeliſta ſint poſita. Et tu Bethlehem, terra Iuda. Pro terra Iuda, in Hebrai
co habetur Ephrata, in Septuaginta, domus Ephrata. Et pro, Nequaquam minima es in du
cibus Iuda, in Septuaginta legitur, Modicus es, ut ſis in millibus Iuda: in Hebræo, Paruu-
lus es in millibns Iuda. Senſusq. contrarius eſt, Septuaginta ſibi in hoc dumtaxat loco &
Hebraico concordante. Euangeliſta enim dixit, quod non ſit paruulus in ducibus Iuda,
cum e regione ſit poſitum, paruulus quidem es, & modicus; ſed tamen de te mihi paruulo
& modico egredietur dux in Iſrael, ſecundum illud Apoſtoli: Elegit infirma mundi Deus, 1.Cor.1
ut confundat fortia. Porro, quod ſequitur, Qui regat, uel qui paſcat populum meum Iſrael:
aliter in propheta eſſe perſpicuum eſt. Hæc replico, non ut euangeliſtas arguam falſitatis,
(hoc quippe impiorum eſt, Celſi, Porphyrii, Iuliani) ſed ut reprehenſores meos arguam
imperitiæ; & impetrem ab eis ueniam, ut concedant mihi in ſimplici epiſtola, quod in ſcri
pturis ſanctis, uelint nolint, apoſtolis conceſſuri ſunt. Marcus, diſcipulus Petri, ita ſuum
orditur euangelium: Principium euangelii Ieſu Chriſti: ſicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta: Marc.1
Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Vox
clamantis in deſerto, parate uiam Domini, rectas facite ſemitas eius. Hoc exemplum ex
duobus prophetis compoſitum eſt, de Malachia uidelicet, & Eſaia. Nam primum, quod Mal. 3
dicitur: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante Eſa. 40
te: in Malachiæ fine ſcriptum eſt. Sequens autem quod infertur: Vox clamantis in deſerto
&c. in Eſaia legimus. Et quo modo Marcus ſtatim in principio uoluminis ſui poſuit, ſicut Mar. 1
ſcriptum eſt in Eſaia propheta: Ecce ego mitto angelum meum: quod non ſcribitur in Eſa-
ia, ut diximus, ſed in Malachia nouiſſimo duodecim prophetarum? Soluat hanc quæſtiun-
culam imperita præſumptio: & ego erroris ueniam deprecabor. Idem Marcus inducit ad pha
riſæos ſaluatorem loquentem: Numquam legiſtis, quid fecerit Dauid, quando neceſſitatem
habuit, & eſuriuit ipſe & ſocii eius; quo modo ingreſſus domum Dei ſub Abiathar pontifi-
ce, & panes propoſitionis comedit, quibus non licebat ueſci, niſi ſolis ſacerdotibus? Lega- 1. Reg. 21
mus Samuelem, ſiue, ut in communi titulo habetur, Regnorum libros: ibiq. reperiemus,
non Abiathar ſcriptum eſſe, ſed Abimelech pontificem, qui poſtea a Doec cum ceteris ſa- 1. Reg. 22
cerdotibus, Saul iubente, percuſſus eſt. Pergamus ad apoſtolum Paulum. ſcribit ad Corin
thios: Si enim cognouiſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed ſicut ſcriptũ 1. Cor. 2
eſt: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præpara-
uit Deus diligentibus ſe. Solent in hoc loco apocryphorum quidam deliramenta ſectari,
& dicere, quod de Apocalypſi Heliæ, teſtimonium ſumptum ſit: cum in Eſaia iuxta Hebrai Eſa. 64
cum ita legatur: A ſæculo non audierunt, nec auribus perceperunt. Oculus non uidit Deus
abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Hoc Septuaginta mulro aliter tranſtulerunt. A
ſæculo non audiuimus, neque oculi noſtri uiderunt Deum abſque te: & opera tua uera, &
facies expectantibus te miſericordiam. Intelligimus, unde ſumptum ſit teſtimonium: & ta-
men Apoſtolus non uerbum expreſſit e uerbo, ſed παραφραστικῶς eundem ſenſum aliis ſer-
monibus indicauit. In epiſtola ad Romanos idem apoſtolus Paulus, exemplum de Eſaia ſu- Rom. 9
mens, Ecce, inquit, ponam in Sion lapidem offenſionis, & perram ſcandali: diſcordat a Eſa. 8
translatione ueteri, & tamen cum Hebraica ueritate concordat. in Septuaginta enim con-
trarius ſenſus eſt, Non ut lapidi offenſionis occurretis, neque ut petræ ruinæ: cum apoſto-
lus quoque Petrus Hebræis Pauloq. conſentiens ita poſuerit: Incredulis autem lapis offen- 1. Pet. 2
ſionis, & petra ſcandali. Ex quibus uniuerſis perſpicuum eſt, apoſtolos, & euangeliſtas, in
interpretatione ueterum ſcripturarum, ſenſum quæſiſſe, non uerba, nec magnopere de or-
dine ſermonibusq. curaſſe, dum intellectui res pateret. Lucas, uir apoſtolicus, & euange-
liſta, ſcribit, Stephanum, primum Chriſti martyrem, in Iudaica concione narrantem: in Se
ptuaginta quinque animabus deſcendit Iacob in Aegyptum: & defunctus eſt ipſe: & patres Act. 7
noſtri tranſlati ſunt in Sychem, & poſiti ſunt in ſepulcro, quod emit Abraham pretio ar-
genti a filiis Emor patris Sychem. Hic locus in Geneſi multo aliter inuenitur, quod ſcilicet Gen. 23
Abraham emerit ab Ephron Etheo filio Seor, iuxta Hebron quadringentis drachmis argen-
ti ſpeluncam duplicem, & agrum circa eam, ſepelieritq. in ea Saram uxorem ſuam. Atque
in eodem legimus libro, poſtea reuertentem de Meſopotamia Iacob cum uxoribus & filiis Gen. 33
ſuis poſuiſſe tabernaculum ante Salem urbem Sychimorum, quæ eſt in terra Chanaam, &
habitaſſe ibi, & emiſſe partem agri, in quo habebat tentoria, ab Emor patre Sychem centũ
agnis, & ſtatuiſſe ibi altare, & inuocaſſe ibi Deum Iſrael. Abraham non emit ſpecum ab

Emor

Gen. 25 Emor patre Sychem, ſed ab Ephron filio Seor, nec ſepultus eſt in Sychem, ſed in Hebron,
quæ corrupte dicitur Arbocb. Duodecim autem patriarchæ, non ſunt ſepulti in Arboch,
ſed in Sychem, qui ager non eſt emptus ab Abrahã, ſed a Iacob. Differo ſolutionem & iſtius
quæſtiunculæ: ut obtrectatores mei quærant, & intelligant, non uerba in ſcripturis conſide
randa, ſed ſenſus. Viceſimi primi pſalmi iuxta Hebræos id ipſum exordium eſt, quod Do-
Matth. 27 minus locutus eſt in cruce אלי אלי למה עזבתני Eli Eli lamma azabthani: quod interpretatur,
Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Reddant rationem, cur Septuaginta trans-
latores interpoſuerint, Reſpice in me. ita enim uerterunt: Deus Deus meus, reſpice in
me, quare me dereliquiſti? reſpondebunt utique, nihil damni in ſenſu eſſe, ſi duo uerba
ſint addita. audiant & a me non periclitari eccleſiarum ſtatum, ſi celeritate dictandi, aliqua
uerba dimiſerim. Longum eſt nunc euoluere, quanta Septuaginta de ſuo addiderint, quan
ta dimiſerint, quæ in exemplaribus Eccleſiæ, obelis aſteriſcisq. diſtincta ſunt. Illud enim,
Eſa. 31 quod legimus in Eſaia: Beatus, qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieruſalem: ſo-
Amos 6 lent Hebræi deridere, cum audierint. Necnon & in Amos poſt deſcriptionem luxuriæ: Stan
tia putauerunt hæc, & non fugientia. Reuera ſenſus rhetoricus, & declamatio Tulliana.
Sed quid faciemus ad auctenticos libros, in quibus hæc non fuerunt adſcripta, & cetera his
ſimilia; quæ ſi proferre nitamur, infinitis libris opus eſt? Porro, quanta dimiſerint, uel aſte
riſci teſtes, ut dixi, ſunt, uel noſtra interpretatio, ſi a diligenti lectore translationi ueteri
conferatur; & tamen uires Septuaginta editio obtinuit in eccleſiis, uel qnia prima eſt, & an-
te Chriſti facta aduentum, uel qnia ab Apoſtolis, in quibus tamen ab Hebraico non diſcre
pat, uſurpata. Aqnila autem, proſelytus & contentioſus interpres, qui non ſolum uerba,
ſed etymologias quoque uerborum transferre conatus eſt, Iure proiicitur a nobis. Quis e-
nim pro frumento & uino & oleo poſſit uel legere, uel intellegere, χεῦμα, ὀπωρισμὸν, στιλβό-
τητα, quod nos poſſumus dicere fuſionem, pomationemque, & ſplendentiam. Atqui non
ſolum Hebræi habent ἄρθρα, ſed & ille κακόζηλος, qui ſyllabas interpretatur; & litteras, ut di
cat, σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν: quod Latina lingua omnino non recipit. cuius rei exem
plum nos ex noſtro ſermone capere poſſumus. quanta enim apud Græcos bene dicuntur,
quæ ſi ad uerbum transferamus, in Latino non reſonant: & e regione, quæ apud nos pla-
cent, ſi uertantur iuxta ordinem, apud illos diſplicebunt. Sed ut infinita præteream, & oſten
dam tibi, uir omnium nobilium Chriſtianiſſime, et Chriſtianorum nobiliſſime, cuiuſmo-
di falſitatis me in epiſtolæ translatione reprehendant, ipſius epiſtolæ ponam cum Græco ſer
mone principium, ut ex uno crimine intelligantur & cetera. Ἔδει γάρ ἡμᾶς, ἀγαπητὲ, μὴ τῇ
οἰήσει τῶν κλήρων φέρεσθαι. quod me ita uertiſſe memini: Oportebat nos, dilectiſſime clerica-
tus honore non abuti in ſuperbiam. Ecce, inquiunt, in uno uerſiculo quanta mendacia.
primum ἀγαπητὸς dilectus eſt, non dilectiſſimus. deinde οἴησις exiſtimatio dicitur, non ſu-
perbia. non enim dixit οἰδήματι, ſed οἰήσει. quorum alterum tumorem, alterum arbitrium
ſonat. Totumq. quod ſequitur, Clericatus bonore non abuti in ſuperbiam, tuum eſt. Quid
agis, o columen litterarum, & noſtrorum temporum Ariſtarche, qui de uniuerſis ſcriptori
bus ſententiam feras? Ergo fruſtra tanto tempore ſtuduimus: & ſæpe manum ferulæ ſubdu-
ximus. Egredientes de portu, ſtatim impegimus. Igitur, quia & erraſſe humanum eſt; &,
confiteri errorem, prudentis: tu, quicumque reprehenſor es, tu me, obſecro, emenda
præceptor, & uerbum de uerbo exprime. Debueras, inquit, dicere: Oportebat enim nos,
dilecte, non æſtimatione clericorum ferri. Hæc eſt Plautina eloquentia, hic lepos Atticus,
& muſarum, ut dicunt, eloquio comparandus. Completur in me tritum uulgi ſermone pro
uerbium: Oleum perdit, & impenſas, qui bouem mittit ad ceroma. Hæc non eſt illius cul-
pa, cuius ſub perſona alius agit tragœdiam, ſed Ruffini, & Melaniæ, magiſtrorum eius,
qui illum magna mercede nihil ſcire docuerunt. Nec reprehendo in quolibet Chriſtiano ſer
monis imperitiam. atque utinam Socraticum illud haberemus: Scio, quod neſcio: Et alte-
rius ſapientis; Te ipſum intellige. Venerationi mihi ſemper fuit non uerboſa ruſticitas, ſed
ſancta ſimplicitas. Qui ſermone imitari ſe dicit apoſtolos, prius imitetur uirtutes in uita illo
rum. In loquendo ſimplicitatem excuſabit ſanctimoniæ magnitudo; & ſyllogiſmos Ariſto-
telis, contortaq. Chryſippi acumina reſurgens mortuus confutabit. Ceterum ridiculum, ſi
quis e nobis, manens inter Crœſi opes, & Sardanapali delicias, de ſola ruſticitate ſe iactet:
quaſi omnes latrones, & diuerſorum criminum rei diſerti ſint; & cruentos gladios, philoſo-
phorum uoluminibus, ac non arborum truncis occulant. Exceſſi menſuram epiſtolæ, ſed
non exceſſi doloris modum. nam qui falſarius uocor; & inter mulierum radios & textrina
dilanior; contentus ſum crimen abnuere, non referre. unde arbitrio tuo cuncta permitto:

ut legas